

PhD ÉRTEKEZÉS

Gondosné dr. Pusztahelyi Réka

**Miskolc
2013**

MISKOLCI EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI
DOKTORI ISKOLA

Gondosné dr. Pusztahelyi Réka

A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai

(PhD értekezés)

**Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi
Doktori Iskola**

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Bragyova András

A doktori program címe:

A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra

A doktori alprogram címe:

Polgári jogi rekodifikáció, nemzetközi és jogági harmonizáció

Tudományos vezető: Prof. Dr. Bíró György

MISKOLC
2013

A PhD értekezés „A Miskolci Egyetemen működő tudományos képzési műhelyek összehangolt minőségi fejlesztése” című

TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0008 sz. projekt részeként

– az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében – Az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.

Témavezetői ajánlás

A jelölt, Gondosné dr. Pusztahelyi Réka „*A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai*” c. PhD értekezése témájául olyan kérdését választotta a polgári jognak, amely témában magyar monográfia 1961 óta nem született. A munka nagyban hozzájárul tehát a magyar szakirodalom bővítéséhez. A téma aktualitását fokozza, hogy kihirdették az új Polgári Törvénykönyvet, amely az elévülést is érintő változtatásokat hoz, továbbá nem feledkezhetünk meg arról a körülményről sem, hogy a nemzetközi magánjogi jogegységesítő folyamatokban (így pl. PECL, DCFR, CISG Elévülési Egyezmény) is megjelent az elévülési szabályok harmonizálásának igénye.

A jelölt a téma feldolgozásában több kutatási módszert ötvözött. Így a régi magyar magánjogi kódextervezetek szabályozási megoldásai, a Polgári Törvénykönyv szövegváltozásai elemzésénél a jogtörténeti elemzés módszerével élt, míg a hatályos szabályozás gyakorlati alkalmazását a szép számmal megjelenő eseti bírósági döntések elemzésével mutatta be. Jogtörténeti kutatásait sem pusztán leíró jelleggel közli, hanem ütközteti a hatályos és az új Ptk. rendelkezéseivel, hiszen az elévülés intézményének gyakorlatilag máig változatlan dogmatikai alapjai támasztották alá ezeket a kódextervezeteket is. A kutatási célkitűzések korlátai ellenére egyes helyeken a nemzetközi magánjog és az európai magánjog vívmányai megjelennek.

A jelölt értekezésében, mindamelllett, hogy a lehető legteljesebb mértékben törekszik az *elévülési kérdések összefoglaló feltárására, dogmatikailag megalapozott érvekkel felvértezve, kritikával is illeti* a hatályos és az új Ptk. rendelkezéseit. Rávilágít az elévülési szabályok belső összefüggéseire (így például az általános és különös határidők viszonya), és sok helyen de lege ferenda javaslatot is megfogalmaz. *Rendkívül értékesek*, és a jogalkotó által megfontolandóak a szerződés érvénytelensége folytán az eredeti állapot helyreállításával összefüggésben tett norma szöveg-javaslat, az elévülést megszakító körülmények körében a teljesítésre való írásbeli felszólítás kapcsán előadott érvei, az elévülés nyugvása témakörében a hatályos szabályozási megoldással szembeni – példákön keresztül bemutatott – kritikája. A jelölt több helyen rávilágít az új Ptk. szabályozási hiányosságaira, így például a keresetindítás mint elévülést megszakító körülmény törvényi

megfogalmazása, a sortartó kezessel szembeni elévülés vagy az elévülés nyugvása folytán előálló további igényérvényesítési határidő természetét érintően.

A PhD értekezés 10 fejezetből épül fel. Az első három fejezet lényegében az elévülés fogalmi alapvetésére hivatott. Az elévülés fogalma körében végzett kutatásinak legnagyobb érdeme, hogy rávilágít a fogalmi megközelítések két nagy csoportjára: az egyik, a *keresetelévülés elmélete* – az elévülésnek egyfajta processzuális felfogása – szerint a bíróság előtti igényérvényesítés lehetősége enyészik el, míg a másik, az *igényelévülés elmélete* szerint az elévülés – mint anyagi jogi intézmény – véleményemmel egyezően – magát az igényt enyésztteti el.

A következő négy fejezet az elévülési határidő tárgyalja. Az elévülés kezdetül szolgáló esedékessé válás esetről esetre megjelenő megvalósulási formáit a jelölt *egységesen tudja tárgyalni*. A hatodik fejezet az elévülés nyugvásáról szól, ahol az értekezésben a szerző *de lege ferenda javaslatokat és a helyes értelmezésre vezető megoldási javaslatokat tesz*. A hetedik, az elévülést megszakító körülményeket tárgyaló fejezetben a jelölt rámutat arra is, hogy a kereset, keresetőségi jog, a kereseti kérelemhez kötöttség dogmatikája a jelenlegi szakirodalomban sem letisztult, és a perjogi és anyagi jogi szemlélet milyen jelentősen eltér itt. Az elévülési szabályok továbbépítése céljából formálja meg újszerű *de lege ferenda javaslatát*: a hagyatéki eljárásban megvalósuló hitelezői követelésbejelentés is elévülést megszakító hatást nyerhet.

A nyolcadik fejezetben elévülés joghatásait elemzi mélyrehatóan, majd egyes speciális magánjogi igényeket kíván dióhéjban ismertetni. A tizedik fejezet tárgyalja az elévülésnek ún. rokontényállásait (pl. az elbirtoklást), amellyel *megvalósítja a rokon tényállásoknak és az elévülésnek a dogmatikai elhatárolását*.

A doktorjelölt a témához kapcsolódó szakirodalomban jártas, eddig megjelent publikációi is bizonyítják tudományos felkészültségét. Disszertációja megfelel a PhD értekezésekkel szemben támasztott követelményeknek. A dolgozat saját kutatáson alapul, új eredményeket mutat fel, és hozzájárul a magánjogi elévülés témakörében a csekély számú magyar nyelvű, monografikus szintű szakirodalom gazdagításához.

Miskolc, 2013. április 29.

Prof. Dr. Bíró György

Témavezető

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke	7
Bevezetés.....	8
I. Alanyi jog – igény – anyagi kereseti jog	14
1.1. Az alanyi jog fogalmi megközelítései.....	14
1.1.1. A jogviszonyelméletek.....	14
1.1.2. Jogi helyzetek tana	15
1.1.3. Az alanyi jogi elméletek csoportosítása.....	16
1.1.4. Az alanyi magánjogok csoportosításáról röviden	22
1.1.5. A hatalmasságok, kifogások és az alanyi jogok viszonya	23
1.1.5. A kikényszeríthetőség megjelenése az alanyi jog fogalmában	25
1.1.6. Konklúzió.....	27
1.2. Az igény fogalmi megközelítései, viszonya az alanyi joggal	28
1.2.1. Az igény fogalmának kialakulása	28
1.2.2. Az igény fogalmáról vallott egyes tudományos álláspontok	29
1.2.3. Igény nélküli helyzetek	34
1.2.3. Konklúzió.....	36
1.3. Anyagi kereseti jog – keresetjog – kereshetőségi jog.....	37
1.3.1. A magánjogi kereset-elméletek válasza az alanyi jog és a kereset(i)jog viszonyára. Plósz kereset-elmélete.....	37
1.3.2. Keresetjog és kereshetőségi jog viszonya (eljárásjogi nézőpontból).....	42
1.3.3. Következtetések	45
II. Gondolatok az elévülés alá nem tartozó igényekről.....	47
2.1. Elévülő illetve el nem évülő igényekről általában	47
2.3. A szerződés érvénytelensége és az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülése.....	53
2.4. A tulajdoni(dologi) igények elévülése	56
2.5. Személyiségi igények elévülése.....	62
2.6. Öröklési igények elévülése	64

2.7. Értékpapírból eredő követelések, kamat és osztalék, pénzüzeteknél elhelyezett betétek kamatai	66
2.8. Tartós jogviszonyokból fakadó igények	67
2.9. Következtetések	71
III. Az elévülés fogalma, fogalmi elemei és funkciói (jogpolitikai indokai)	75
3.1. Fogalmi előkérdés: keresetelévülés vagy igényelévülés?	75
3.1.1. Néhány gondolat a kifejezés-használatról.....	75
3.1.2. A kereseti jog elévülése	76
3.1.3. A követelés (igény) elévülése	77
3.2. Az elévülés fogalma.....	80
3.3. Az elévülés fogalmi eleme: a jog nem gyakorlása vagy a követelések nem érvényesítése?	84
3.4. Az elévülés jogpolitikai indokai.....	87
3.4.1. Huzamosan fenálló bizonytalan helyzetek kiküszöbölése	87
3.4.2. Jobbiztonság követelménye, adósvédelem.....	88
3.4.3. Bizonytalan helyzetek megelőzése – preventív szankció. Az elévülés mint szankció.....	88
3.4.4. A bíróságok mentesítése	89
3.5. Következtetések	90
IV. Az elévülés kezdete.....	92
4.1. A szerződés teljesítésének időpontja, a követelés lejárt.....	93
4.1.1. Lejárattól függetlenített igényérvényesítési lehetőség	94
4.1.2. A teljesítési határidőt megelőző szerződésszegésből eredő igények elévülése.....	94
4.1.3. Le nem járt követelés és felfüggesztő feltételtől függő követelés elhatárolása.....	96
4.1.4. Határnap vagy határidő, mint a teljesítés időpontja	98
4.1.5. Lehívás, avagy a jogosult által megválasztott teljesítési határidő.....	99
4.1.6. A teljesítés időpontja eltérő kikötés hiányában.....	100
4.1.7. A határozatlan idejű teljesítés és az elévülés kapcsolata	103
4.1.8. Felmondástól függő lejárati.....	103
4.1.9. Jogszabály által meghatározott speciális teljesítési határidő	108

4.2. Kártérítési igény elévülésének kezdő időpontja: a károsodás bekövetkezése	110
4.2.1. A kártérítési igény esedékessége a Ptk. hatálybalépését megelőzően....	110
4.2.2. Az elévülés kezdőpontja a károsodás bekövetkezése	111
4.2.3. A kártérítési igény elévülése nyugvásának problémája	114
4.3. Az elévülés kezdete: a tudomásszerzés.....	117
4.3.1. Termékfelelősségből fakadó kártérítési igény elévülése.....	117
4.3.2. Megtámadási határidő kezdete.....	120
4.3.3. Szavatossági igények elévülése és a tudomásszerzés	122
4.4. Az elévülési határidő kezdete, folyása egyéb feltételtől függ.....	123
4.5. Elévülés (kezdet) tartós jogviszonyok esetében.....	124
4.6. Következtetések	125
V. Az elévülési határidő tartama.....	127
5.1. Általános kérdések	127
5.1.1. Az általános időtartam törvényi meghatározásának jogpolitikai indokai	127
5.1.2. Az elévülés szabályainak kógens vagy diszpozitív jellege: a elévülési idő tartamának szabad meghatározása	128
5.1.3. Az elévülés alá eső követelés jogalapja és az elévülési határidő	130
5.1.4. Az elévülési határidő speciális tartama megtérítési követelés esetében	131
5.2. Az elévülés általános tartama és speciális határidők a régi magánjogi tervezetek tükrében	133
5.3. Általános és különös elévülési határidők a polgári törvénykönyvben.....	136
5.3.1. Az elévülési határidők általános bemutatása.....	136
5.3.2. Az általános időtartam törvényi meghatározásának indokai.....	137
5.3.3. Általános és különös elévülési határidők kapcsolata	139
5.3.4. Egyes magánjogi speciális elévülési határidők	142
5.4. Az elévülési idő felek általi meghatározása, módosítása	158
5.5. Következtetések	162
VI. Az elévülés nyugvása.....	165
6.1. Az elévülés nyugvásának jogpolitikai indoka.....	165
6.2. Az elévülés nyugvásának szabályozási modelljei.....	166
6.2.1. Tiszta (egyszerű) nyugvás.....	167

6.2.2. Minősített nyugvás	167
6.2.3. Bíróági mérlegeléstől függő (minősített) nyugvás	169
6.2.4. Az elévülési idő meghosszabbodásának módszere	169
6.3. A magyar szabályozás fejlődése	170
6.4. Az elévülés nyugvására okot adó körülmények a bírói gyakorlatban.....	173
6.5. A hatályos szabályozási modell előnyei és hátrányai	178
6.5.1. Szavatossági elévülési határidő nyugvása.....	179
6.5.2. A teljesítésre adott halasztás jogi megítélése a nyugvás szempontjából	182
6.5.3. A mögöttesen helytállásra kötelezettel (sortartó kezessel) szembeni elévülésről	184
6.6. Következtetések	188
VII. Az elévülést megszakító körülmények	190
7.1. Történeti előzmények.....	190
7.2. A törvényi felsorolás célja és jellege	192
7.3. A követelés bírói úton való érvényesítése.....	194
7.3.1. Általános kérdések	194
7.3.2. A kereset-elméletekről röviden	196
7.3.3. Keresetlevél benyújtása, a polgári per megindítása	198
7.3.4. Az elévülést megszakító egyéb eljárások.....	214
7.4. A teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás	229
7.4.1. A teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás mint megszakító körülmény jelenlegi bírói gyakorlata.....	229
7.4.2. Teljesítésre való felszólítás az elévülést megszakító körülmények sorában és az új Ptk	230
7.4.3. Összegzés	235
7.5. A tartozás elismerése mint elévülést megszakító körülmény	236
7.5.1. Általános kérdések	236
7.5.2. A tartozás elismerés alakszerűtlensége	237
7.5.3. Tartozás elismerése szóbeli vagy írásbeli nyilatkozattal	241
7.5.4. A tartozás elismerése kihathat-e az eredeti elévülési határidő tartamára?	244
7.5.5. Tartozás elismerés megszakító hatásával járó más célú nyilatkozatok..	245
7.5.6. Tartozás részbeni elismerése.....	246

7.5.7. Már elévült tartozás elismerése	246
7.5.8. Tartozás-elismerő nyilatkozat és más, elévülés nyugvását vagy megszakadását kiváltó jogi tények egymásra hatása	248
7.6. A kötelelem módosítása, módosulása	249
7.7. A követelés engedményezéséről a kötelezett értesítése	252
7.8. Következtetések	255
VIII. Az elévülés joghatásai	258
8.1. Az elévülés hatásának általános vizsgálata	258
8.1.1. Az elévült követelés, mint természetes kötelelem	258
8.1.2. Az elévülés, mint jogkövetkezmény	259
8.1.3. Az elévülési kifogás természete	261
8.1.4. Elévült követelés biztosítása	265
8.1.5. Az elévülés hivatalbóli észlelése.....	266
8.1.6. Következtetések	268
8.2. Elévülés hatása a mellékkövetelésekre. A függő mellékkövetelések elévülése	269
8.2.2. A függő mellékkövetelések elévülése.....	272
8.3. Az elévülés hatása alóli kivételek. Beszámítás, független „mellék”-követelések és „járulékos” követelések	275
8.3.1. Beszámítás és visszatartás.....	275
8.3.2. Elévült követelés kézizálogtárgyból illetve óvadékból való kielégítése	277
8.3.3. Fiduciárius biztosítékok és az elévülés	280
8.3.4. A kezessel szembeni követelés elévülése	282
8.4. Következtetések	288
IX. Egyes speciális magánjogi követelések elévülése	290
9.1. Végrehajtási jog elévülése.....	290
9.2. Családjogi igények elévülése	293
9.3. Munkajogi igények.....	295
9.4. Konklúzió.....	298
X. Az időmúlás szerepe más tényállásokban: az elévülés rokon tényállásai	300
10.1. A jogvesztő határidő	301
10.1.1. A jogvesztő határidő és az elévülési határidő viszonya.....	301
10.1.2. Az elévülési és a jogvesztő határidő elkülönülése a jogtudományban	302

10.1.3. Az elévülési és a jogvesztő határidő összevetése.....	304
10.1.4. Az elévülési és jogvesztő határidő viszonya a bírói gyakorlatban.....	307
10.1.5. Következtetés	308
10.2. Elbirtoklás	309
10.2.1. Az elbirtoklás és az elévülés elkülönülése a magánjogban.....	309
10.2.2. Az elbirtoklási és az elévülési határidő összefüggése.....	312
10.2.3. Következtetések	317
10.3. A jog elenyészése, az indokolatlan késlekedés következményei.....	318
10.3.1. A jog elenyészéséről általában	318
10.3.2. Az elővásárlási jog elenyészése	321
10.3.3. Az ajándék visszakövetelésére vonatkozó igény	323
10.3.4. Szolgáalom megszűnése nun usus által	323
10.3.5. Következtetések	325
10.4. Sajátos anyagi jogi határidők	326
10.4.1. Szerződés megtámadása.....	326
10.4.2. A végrendelet megtámadása	327
10.4.3. Következtetések	328
10.5. Sajátos keresetindítási határidők	329
10.5.1. Törlési per	330
10.5.2. Apaság megtámadására irányuló kereset határideje a Csjt. alapján.....	333
10.5.3. Következtetések	334
Befejezés	336
Összefoglaló.....	339
Irodalomjegyzék.....	341
Hivatkozott bírósági határozatok és állásfoglalások	352

Rövidítések jegyzéke

Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyv
2009-es Ptk.	2009. évi CXX. törvénnyel kihirdetett, de hatályba nem lépett új Polgári Törvénykönyv
új Ptk.	2013. évi V. törvény
Máptk.	Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete, 1900
Mptk.	Magyar Polgári Törvénykönyv Tervezete, 1913.
Mtj.	Magyarország Magánjogi Törvénykönyve törvényjavaslata, 1928.
Pp.	Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény
új Mt.	Munka törvénykönyve, 2012. évi I. törvény
Inyvt.	Az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény
Optk.	Osztrák Polgári Törvénykönyv (ABGB)
Csődtv.	a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény
Vht.	a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény
BH	Bírósági Határozat (Bírósági Határozatok folyóiratban közzétett)
EBH	elvi bírósági határozat (szintén közzétett)
DCFR	Draft Common Frame of Reference Outline Edition. Sellier, Munich, 2009.
PECL	The Principles Of European Contract Law 2002 (Parts I, II, and III)
CISG	United Nations Convention On Contracts For The International Sale Of Goods (1980), Bécsi Vételi Egyezmény
New York-i / ENSZ Elévülési Egyezmény	1989. évi 1. törvényerejű rendelet az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseire vonatkozó elévülési időről szóló, New Yorkban, 1974. június 14-én kelt Egyezményről, valamint az áruk nemzetközi adásvételi szerződésére vonatkozó elévülési időről szóló Egyezmény módosításáról, Bécsben 1980. április 11-én kelt Jegyzőkönyvről

*„Az elévüléssel kapcsolódik be a jog a természet fenséges időrendjébe;
lemond eszmei öröklétéről és halandóvá lesz, miként a teremtmények.”*

Egri Bónis Pál

Bevezetés

A magánjogi elévülés intézményét tárgyaló monográfia több mint ötven éve született Magyarországon, a Ptk. megalkotásának időszakában. Akkor a Magánjogi Törvényjavaslat rendelkezéseiből és a korabeli bírói gyakorlatból kibontakozó dogmatikai alapok ötvöződni voltak kénytelenek a szovjet-orosz jogból átemelt jogi konstrukciókkal. Az új Ptk. nem titkoltan a régi magyar magánjogi vívmányokat is felújítani kívánja, mindamelllett, hogy figyelembe veszi a bekövetkezett gazdasági-társadalmi változásokat. A rekodifikáció során az elévülést is érintő kérdés, hogy vajon hogyan és milyen mértékben jussanak érvényre a nemzetközi magánjogi jogegységesítő folyamatok eredményei, illetve mennyiben felhasználhatók a nemzeti jogok elévülésre vonatkozó szabályozási modelljei.

Jelen dolgozat elsősorban arra keresi a válaszokat, hogy a hatályos elévülési szabályok milyen dogmatikai alapokon állnak, mennyiben felelnek meg a gyakorlat igényeinek, és a polgári jog, magánjog újrakodifikálása során e területet érintő változások mennyiben támogathatók, illetve mennyiben kiegészítendőek?

A terjedelmi korlátokból kifolyólag a külföldi nemzeti jogi szabályozás (német, osztrák, francia megoldás) bemutatására e dolgozatban nem kerülhet sor, míg a nemzetközi magánjog, európai magánjogi egységesítési folyamat eredményeként született vívmányok (DCFR, ENSZ Elévülési Egyezmény) bemutatására is csak hézagosan valósulhatott meg, a magyar szabályozásról alkotott kritika alátámasztására használtam fel.

Kutatásaim során a régi magyar magánjogi kódextervezetektől kezdődően, fejlődési folyamatában is vizsgáltam a magánjogi elévülés szabályainak változását, kitérve a legmarkánsabban megjelenő, különös szabályozást igénylő esetekre. Feldolgozott szakirodalmi forrásaim is lényegében az elmúlt száz évet fogják át. Jogtörténeti kutatásaim célja azonban nem az volt, hogy leíró jelleggel bemutassam a Ptk. hatálybalépését megelőző és azt követő jogszabályi hátteret, hanem az, hogy

azonos dogmatikai alapok esetében rámutassak olyan jogalkotói megfontolásokra is, amelyek az új Ptk.-ban is helyet kaphatnak, illetve akkor is és most is vitathatóak.

A hatályos Ptk. rendelkezéseinek vizsgálatát számos egyedi bírói döntés és elvi állásfoglalás elemzésével támasztottam alá. Az új Ptk. kodifikációjában pedig a 2013. évi V. törvénnyel kihirdetett normaszöveg korábbi változataira, a mögöttük húzódó koncepcionális változások kutatása céljából is figyelemmel voltam.

Az elévülés dogmatikai alapjai rögzítése érdekében a dolgozatom első fejezetében viszonylag rövid áttekintést adok az alanyi jog tudományos elméleteiről, elsősorban a magyar jogtudósok fogalmi megközelítésire koncentrálva. Ebből következik az igény meghatározása, amely már az elévülés fogalmi meghatározásához közvetlenül szükséges. Az alanyi jog és a hatalmasságok közötti különbségtétel az elévülés szempontjából különös fontossággal bír. A hatalmasságok elévülésének lehetősége ugyanis alapvető kérdésként jelentkezett, és előrevetítette a "jogelenyésszel" kapcsolatos problémakört. Az alanyi jog- igény fogalmi szálra fűztem fel az anyagi kereseti jog, azaz a keresetőségi jog elemzését is, amely a peresített igényhez való viszonya és a kereset-elévülést valló tudományos elméletek miatt bír kiemelt fontossággal. Már ennek kutatása során szembesültem azzal a problémával, hogy az anyagi jogi és a perjogtudomány milyen eltérő fogalmi rendszerben gondolkodik, és így milyen eltérő módon értelmezi az elévülés kérdését.

Még mielőtt az elévülés fogalmi elemeit feltártam volna, láttam fontosnak megvizsgálni azokat az eseteket (alanyi jogokat, jogi helyzeteket), amelyekben az elévülés értelmezhetetlen vagy eleve az alól kivettek. Mit jelent tehát a semmisség határidő nélkülsége? Mit jelent a tulajdoni igények elévülhetetlensége?

Ahogy egységes alanyi jog, igény fogalom sem létezik, úgy az elévülés fogalmi elemeinek meghatározása sem egységes a jogtudományban. Általánosan megállapítható azonban az, hogy önmagában nem az időtelés, hanem az adott jog, gyakorlása illetve az igény érvényesítésének hiánya együttesen váltja ki az elévülés bekövetkezését. Egyes szerzők ezen túlmenően fogalmi elemnek tekintik a negatív feltételként a határidő nyugvását illetve megszakadását.

Feltett kérdésem az volt, mit érint az elévülés? az igényt, a követelést vagy a keresetjogot? A tudományos állásfoglalások lényegében két pólushoz vonhatók. Az egyik szerint az igény érvényesítése a bíróság előtti igényérvényesítés jelenthet (elévülés=keresetelévülés), tehát ha ez nem valósul meg, az elévülés beáll. A másik

nézet szerint az elévülés az igényhelyzet megszűnését eredményezi (elévülés=igényelévülés), és így az igény érvényesítése összetett jelenség, és elméletileg ehhez a cselekménykomplexumhoz tartoznak azok a tények is, amelyek peren kívül a jog kielégítését célozzák. Ez az elméleti különállás 'továbbgyűrűzve' jelentkezik többek között az elévülést megszakító jelenségek felsorolásában, és az elévülés joghatásáról vallott felfogásokban is.

Az elévülés jogpolitikai indokait, elsősorban nem az elévülés fogalma kimunkálása céljából, de annak alátámasztására tekintetem át. Itt el kívántam térni korábbi tudományos művek megközelítésétől, amely az elévülés fogalmáról adott tudományos elméleteket a jogpolitikai indokokhoz rendelten tárgyalták. Mindenképpen szükséges ezzel összefüggésben azt kiemelni, hogy az elévülés nem természetjogi, hanem pozitív jogi alakulat, tehát természetére és részletszabályaira nézve a jogalkotó szabad belátásától függ.

Az elévülés fogalmi elemeinek vizsgálata során világossá vált, hogy az elévülési idő folyása akkor veszi kezdetét, amely pillanatban az igény keletkezik, illetve az bírói úton kikényszeríthetővé válik. A következő fejezetben tehát azt tekintem át, vajon mikor válik bírói úton érvényesíthetővé egy adott követelés, mikor keletkezik igény? Itt vizsgálat tárgyává tettem a teljesítés időpontját, a lejárat és az esedékessé válás kérdéseit. Külön alfejezetben vizsgáltam a kártérítés esedékessé válásának kérdéskörét, tekintettel arra, hogy bizonyos esetekben rendkívül nehezen bizonyítható a károsodás bekövetkezésének időpontja, és erre épülve, a károsodásról való tudomásszerzés időpontja. Ezt követően külön alfejezetet szántam azoknak az eseteknek, ahol az elévülés kezdetétől jelenleg is a tudomásszerzés szolgál (termékfelelősség, megtámadási határidő), ide kapcsoltam a szavatossági igények elévülése nyugvásával (rejtett hiba problémaköre) összefüggésben az utóbbi időben kibontakozó vitás kérdéseket is.

Az elévülési idő tartamát vizsgáló fejezetben elsősorban az volt a célkitűzésem, hogy a régi magyar magánjogi törvénytervezetektől kezdődően végigtekintsem az elévülési határidők változásait. Sajnos, terjedelmi okokból olyan mélységű, elsősorban jogtörténeti kitekintést nem végezhettem, amely a kódextervezeteken kívül fellelhető (az 1900-as évektől napjainkig hatályban volt) anyagi magánjogi, elévülési határidőket teljes körűen feltárhatta volna. Az elévülés határidők tartamának szabályozása és a speciális igényekre szabott elévülési

határidők ehhez viszonyított időtartama elsősorban arra kérdésre világít rá, hogy adott jogpolitikai célkitűzések, és társadalmi-gazdasági berendezkedés mellett a jogalkotó mennyire tűri meg a hitelező passzivitásából eredő bizonytalan helyzeteket.

Mivel az új Ptk. a hatályos szabályozáson itt is jelentősen változtatni kíván, ezért szintén fontos volt megvizsgálni azt a kérdést, hogy maguk a szerződő felek, vagy kötelelem alanyai megállapodásukkal hogyan, milyen irányban térhetnek el a törvényi határidőktől? Erre épülő kérdés az is, hogy vajon az elévülés egyéb szabályai diszpozitívnak tekinthetők-e abban az értelemben, hogy azoktól a felek közös megegyezéssel eltérhetnek-e?

Az elévülés nyugvása fejezetben végigtekintem elsősorban azokat a lehetséges eseteket, amikor a jogosult menthető (szubjektív vagy objektív) okból nem képes igénye érvényesítésére. Továbbá azt a problémát vizsgáltam, hogy a Ptk. által felállított nyugvási szabály vajon az általam kiemelt sajátos esetekben miért vezetett kudarca (sortartó kezessel szembeni elévülés, teljesítésre adott halasztás, szavatossági igények esetében az elévülés nyugvása).

Az elévülést megszakító körülmények vizsgálata egy nagyobb terjedelmű fejezetben foglal helyet. Ennek egyrészt oka az is, hogy a keresetindítással összefüggésben megkerülhetetlennek éreztem azon elméleti kérdések vizsgálatát is, hogy mit értünk kereset alatt, továbbá mit értünk kereseti kérelem alatt. Így röviden kitérek az egyes kereset-elméletek bemutatására és a jogcímhez kötöttség problematikáját is érzékeltetni kívánom.

Az elévülést megszakító körülmények általános vizsgálata körében tértem ki arra a kérdésre, vajon mi a törvényi felsorolás célja, és milyen jellegű (taxatív vagy példálózó?) Továbbá ezek az esetkörök mennyire értelmezhetők kiterjesztően illetve szűken? E körben vizsgálandó kérdés, vajon elválaszthatóak-e az elévülés fogalmi elemét adó (az igény érvényesítés elmulasztásában álló) és az azt megszüntető (tehát az igény érvényesítését jelentő) magatartások, jogi tények egymástól?

A követelés bírói úton való érvényesítése körében legfontosabb eszköz a keresetlevél benyújtása, pontosabban ezáltal a polgári per megindítása. A pert pótló nem peres eljárások között érdemesnek találtam megvizsgálni, vajon a hagyatéki hitelezői igénynek a hagyatéki eljárásban való bejelentését az új hagyatéki eljárási szabályok tükrében az elévülést megszakító oknak minősíthetjük-e? Az új Ptk. a

teljesítésre való írásbeli felszólítást törli az elévülést megszakító okok közül, ennek szükségességét vizsgálom. A tartozás elismerés mint megszakító körülmény sajátossága, bár a jogosult igényérvényesítő magatartása passzív, mégis az adós nincs bizonytalanságban tartozásának kifejezett vagy más formában megvalósuló elismerése által.

Az elévülés hatásának vizsgálatakor újból előtérbe került, hogy az elévülést keresetelévülésként vagy igényelévülésként fogjuk fel. E fejezetben tettem fel a kérdést, vajon miben különbözik az elévült követelés a természetes kötelemtől? Melyek a kötelemnél azon hatásai (propulsív, reflektív), amelyek az elévülés folytán elvesznek?

Az elévülés hatásával összefüggő következő kérdés, vajon mit ért a Ptk. főköveteléstől függő illetve független mellékkövetelések alatt? A dolgozatban kifejtett véleményem az, hogy a szakirodalomban nincs egységes fogalom a mellékkötelezettség, járulékos kötelezettség, mögöttes felelősség megítélésére. Dolgozatomban olyan megoldásra törekszem, amely bár választ a mellékkötelezettség-járulékos kötelezettség viszonyára nem ad, de a készfizető kezessel szembeni követelés elévülése, annak nyugvása, a kezesi kifogások megítélésére egységes, védhető álláspontot teremt.

Bár az új Ptk. a fiduciárius biztosítékoknak „hadat üzen”, azok semmisségét mondja ki kategorikusan, mégis rövid alfejezetet szántam ennek a kérdésnek is. Ezzel összefüggésben vizsgálom annak kérdését, valóban szükséges-e az új Ptk.-val eltörölni az elévült követelésnek a kézizálogtárgyból (óvadékból) való kielégíthetőségét?

A speciális magánjogi követelések fejezetet elsősorban terjedelmi okokból, szűkre szabtam és céloom elsősorban a felvetett problémák felvillantása volt ebben a vizsgálódási körben: végrehajtási jog elévülése, munkajogi igények, családjogi igények elévülése.

Legutolsó fejezetben az elévülés rokontényállításait kívántam felvonultatni. Az elévülés intézményének vizsgálata ugyanis nem lehetséges más hasonló intézményektől való elhatárolása nélkül. Itt vizsgált kérdéseim: vajon hogyan viszonyul egymáshoz az elévülési és a jogvesztő határidő? Vajon az időmúlás jog elenyészésével, vagy a bírói úton való kikényszeríthetőség megszűnésével járó hatása kizárólag záros határidő vagy elévülési határidő esetében állhat-e be? A bírói

gyakorlatban ugyanis, régi magyar magánjogi irodalmi forrásokra támaszkodva, napjainkig létezik a „a jog elenyészésének” lehetősége, amely lényegében megszünteti az általános öt éves elévülési határidőn belül is a jogosult igényérvényesítési lehetőségét. Az elévülés egyéb rokon tényállásait is vizsgálat tárgyává tettem: léteznek keresetindítási határidők, vélelmi határidők és elbirtoklás.

Az elbirtoklás mint rokon-intézmény vizsgálatát arra tekintettel végeztem, hogy vajon azon túlmenően, hogy melyek azok a helyzetek, amikor az elévülési és az elbirtoklási idő tartama egymásra tekintettel fontossá válhat (pl. az ún. jogcímes elbirtoklás” esetében, vagy pl. az érvénytelen szerződésnek az eredeti állapot helyreállításával való felszámolása körében), a két intézmény kommunikálhat-e még egymással, azaz pl. az elbirtoklást megszakító körülmények körében tett megállapítások felhasználhatók-e az elévüléssel kapcsolatban?

Az utolsó két rokonintézmény bemutatására (azaz alfejezet beiktatására) egyrészt az vezetett, hogy a szerződés érvénytelensége illetve a végrendelet érvénytelensége miatti megtámadás szabályait a rekodifikáció során felülvizsgálták, és újragondolták. A szerződés megtámadására adott határidő véleményem szerint nem valódi elévülési, és nem is valódi jogvesztő határidő. Ennek megfelelően érezhető a normatív szabályozás változása, és a bírói gyakorlat mozgása is, amint azt részletesen kifejttem. A végrendelet érvénytelensége illetve hatálytalansága miatti megtámadás 5 éves elévülési határidőhöz való kötése azonban azon korábbi dogmatikai érvelést semmisíti meg, miszerint a végrendelet érvénytelensége által előálló öröklési, tehát dologi, tulajdoni igény érvényesítése miatt nem szabad ezt a megtámadást határidőhöz kötni.

A törlési per szabályait a legutóbbi időben ért változások, amelyeket lényegében alkotmánybírói megsemmisítő határozatok által szenvedett el, elsősorban arra kérdésre mutatnak rá, hogy a jogalkotónak milyen mélységben kötelessége az anyagi jogi (dologi és kötelmi jogi) és az eljárásjogi (keresetindítási határidő) szabályokat összhangba hozni. Továbbá feltett kérdésem az, hogy a törlési per jogvesztő, elévülési vagy keresetindítási határidőnek minősül-e?

I. Alanyi jog – igény – anyagi kereseti jog

1.1. Az alanyi jog fogalmi megközelítései

1.1.1. A jogviszonyelméletek

Az elévülés intézményének alapját képezi az, hogy az alanyi jogot milyen megközelítésben tárgyalom. Az alanyi jogi elméletek fejlődése ugyanis kihatott az elévülés dogmatikai fejlődésére is. Mielőtt tehát az elévülés fogalmát, annak elemeit, az elévülés tárgyát meghatároznám, szükséges áttekinteni az alanyi jog felfogásáról vallott egyes elméleteket. A dolgozat kereteit túlhaladná, ha valamennyi elméletet részletesen elemeznék és rendszereznék, ezért jelen fejezetben, elsősorban a magyar jogtudósok munkásságában megjelenő egyes elméleteket az alanyi jogi elméletekről alkotott csoportosítási szempontok mentén kívánjuk áttekinteni.

Kiindulópontot képezhetnek az alanyi jog fogalmi megközelítésében a *jogviszonyelméletek*. Az alanyi jogi helyzet elsődlegességét valló elméletek szerint az ember természetes, elidegeníthetetlen, az emberi akaraton nyugvó és azt kifejező alanyi jogait állították a jogviszonyelmélet középpontjába. A jogviszonyelmélet másik fő irányzata a jogélet alapjaként viszont magát a jogviszonyt jelöli meg. E nézet szerint a jogviszony az a jelenség, amelyből a jog egésze levezethető, amely tehát az alanyi jogok és kötelezettségek forrása, és amely a jog különböző megnyilvánulásainak megértését lehetővé teszi.¹

¹ *Lábady Tamás* áttekinthető módon mutatja be a jogviszonyelmélet irányzatait. Vö. LÁBADY Tamás: A magyar magánjog (polgári jog) általános része Dialóg-Campus, Budapest-Pécs, 1997. 251.o. *Lábady* szerint az alanyi jog elsődlegességével karakterizáló nézetet vall a magyar magánjogtudományban Tóth Lajos, Villányi László és Szászy István. Míg a magyar jogtudósok közül Nizsalovszky Endre az, aki a jogviszony elsődlegességét vallja.

1.1.2. Jogi helyzetek tana

Az alanyi jog fogalmának alátámasztására szolgálhat Szász-Schwarz Gusztáv *jogi helyzet tana*. „*A jogi helyzetek*” című írásában² az alábbi jogi helyzeteket vázolja fel a jogosulti és a kötelezetti oldalon, melyek együttese teszi ki a jogviszonyt. A jogosulti oldalon beszél: 1. tárgyi védettség (kötelezetti oldalon: a tárgyi kötöttség) helyzetéről. 2. a jogosultság (ú.n. alanyi jog) helyzetéről (kötelezetti oldalon ezzel szemben a kötelesség áll) 3. a hatalmasság (kötelezetti oldalon az alávetettség) helyzetéről 4. a szabadosság (kötelezetti oldalon a védtelenség) helyzetéről és a 5. várományosság (kötelezetti oldalon ezzel szembenálló passzív várományosság) helyzetéről.³

Szász-Schwarz az alanyi jog lényegét abban látja, hogy egy összetett helyzet áll elő: a jogosított oldalon fennálló tárgyi védettséghez kapcsolódik bizonyos hatalmasság vagy szabadosság, amely a javára szóló parancs vagy tilalom megsértése esetén aktiválódik, amelyre már a tárgyi védettség helyzetében várománya van. Ezen alanyi jog megközelítésből is következik, – ami tanúságként a naturalis obligációt keletkeztető hatalmasság következménye körében is felismerhetünk, –, hogy *nem tekinthető alanyi jognak az az eset, ha a jogosult állami kényszereszközökkel annak érvényt nem szerezhet, azaz a megsértése esetén a teljesítés kikényszerítésére jogi parancs nem áll rendelkezésére*. Ekkor ugyanis csak a tárgyi védettség jogi helyzete áll elő.⁴

² SZÁSZ-SCHWARZ Gusztáv: *A jogi helyzetek*. In: Miskolci Jogi Szemle 2010. (5. évf.) 1. sz. 159.-172. o. (Megjelent eredetileg: SZÁSZ-SCHWARZ Gusztáv: *Parerga. Vegyes jogi dolgozatok*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1912. 389–412. o.)

³ „*A helyzet, melyet alanyi „jognak” nevezünk, abban áll, hogy: a jogosított érdekében valakihez (a kötelezethez) parancs vagy tilalom van intézve, egyúttal az esetre, ha a kötelezett e parancsnak vagy tilalomnak eleget nem tenne, a jogosítottnak bizonyos hatalmasság vagy szabadosság van megadva oly célból, hogy a sértett parancs vagy tilalom célját saját akaratával megvalósíthassa. E meghatározásból látható, hogy az alanyi jog összetett helyzet, mely jelesül két helyzetnek együttes fennforgásából áll elő. Akinek ugyanis alanyi joga van, az 1. már jelenleg tárgyilag védve van egy javára szóló parancs vagy tilalom által, de ezenfelül 2. már jelenleg várománya is van arra, hogy a parancs vagy tilalom megszegése esetére hatalmasságot vagy szabadosságot fog nyerni a jogsértés helyreütése céljából. Ez utóbbi körülmény által a parancs vagy tilalom megsértésének megtorlása a jogosított kezébe van adva: a védettség ez önmegtorlásra való várománnyal együtt teszi a jogosítottnak azt a helyzetét, melyet az ő „alanyi jogának” mondunk.” Vö. SZÁSZ-SCHWARZ Gusztáv: *A jogi helyzetek* i.m. 164. o.*

⁴ „*A joghatás, mely a hatalom gyakorlása által létrejön, annyiféle lehet, ahányféle joghatás képzelhető: tehát bármely jogi helyzet keletkezése, változása, megszűnése. Példák: 1. Ha valaki oly ügyletet köt, mely által tiszta obligatio naturalis származik (azaz olyat, mely sem kereset, sem kifogás útján nem érvényesíthető): javára beáll ugyan az a parancs, hogy a másik fél teljesítsen, de e teljesítés kikényszerítésére neki jogi hatalma nincs, részére tehát nem alanyi jog, hanem csak tárgyi védettség*

1.1.3. Az alanyi jogi elméletek csoportosítása

Amennyiben az *alanyi jog – elméletek csoportosítását* vesszük az alanyi jog fogalmi megközelítéseinek bemutatása vezérfonalául, akkor érdemes itt Szászy csoportosítását követni, aki részletes áttekintését adja a jogtudomány alanyi jogról szóló elméleteinek, ezen elméleteket rendszerezi és kritikával is illeti. Az alanyi jog fogalmára vonatkozó elméletek három nagy csoportba sorolhatók: 1. a dualista, 2. a monista elméletek, és 3. az alanyi jog létét tagadó, azt kiküszöbölő elméletek.

„A dualista elméletek szerint az alanyi jog a tárgyi jog, a jogszabály alkotása, a jogszabály hatásaképpen áll elő, módosul és szűnik meg.” [...] „A tárgyi joggal szemben áll, ettől lényegében különböző, független valami. A monista elméletek ezzel szemben az alanyi és a tárgyi jog dualizmusában veszélyt látnak, mert szerintük a dualista elmélet a jog egységét megbontja és azzal a következménnyel járhat, hogy adott esetben más lehet az alanyi, mint a tárgyi jog.”⁵

A dualista elméletek további három csoportba sorolhatók. A Windscheid féle akaratelmélet szerint alanyi jog alatt az akaratnak a tárgyi jog által engedélyezett hatalmát vagy uralmát kell érteni.⁶ Jhering érdek-elmélete szerint az alanyi jog lényege nem az akarat, hanem az érdek.⁷ A kombinációs elméletek Windscheid és Jhering elméletét igyekeztek magasabb szintézisbe foglalni.⁸

helyzete származik.” u.o. SZÁSZY-SCHWARZ im. 168.o. *Szászy-Schwarz Gusztáv egyébként* korábbi munkájában is azon alanyi jog elmélet követőjének vallotta magát, amely kiindulópontja a tárgyi jog (mint szabályozó): *„az alanyi jog ama jogparancsok összegében áll, amelyeket a jogrend az alanynak bizonyos érdeke védelmére átenged.”* Vö. SCHWARZ Gusztáv: *Új irányok a magánjogban* (Athenaeum, Budapest, 1911.) 372. o.

⁵ SZÁSZY István: *A magyar magánjog általános része*. I. kötet Egyetemi nyomda, Budapest, 1947. 160. o.

⁶ Ez két egymástól lényegesen különböző jogosultságot foglal magában: a) az akarat hatalmát egy vagy több idegen akarral szemben, b) az akarat uralmát önmaga felett.” Az a) eset lényegében azt jelenti, hogy a tárgyi jog a saját parancsát átengedte a jogosítottnak, és így a parancsot az ő parancsává, a tárgyi jogot az ő jogává tette. Ennek folytán a jogosított a maga akaratát teheti irányadóvá egy vagy több személynek a magatartására. A második esetben (b) pont) a jogosított akarat nem a tárgyi jog parancsának megvalósulására, hanem annak a létrehozására irányadó.

⁷ Jhering Windscheid elméletének legfőbb hibáját abban látja, hogy nem ad megoldást arra az esetre, ha akarásra képtelen személyek alanyi jogáról van szó. Így véleménye szerint helyesebb az a megközelítés, miszerint az alanyi jog azonos a bíróilag védett érdekekkel, illetve figyelembe véve a bíróilag nem védett alanyi közjogokat is, a tárgyi jog által védett érdekekkel. Vö. SZÁSZY uo

⁸ A kombinációs elméletek képviselői közül érdemes kiemelni Jellinek tanát. Alanyi jogok alatt egy olyan a tárgyi jog által elismert és védelemben részesített emberi akaraturalmat kell értenünk, amely valamely érdekre irányul. Ugyanis ha a törvényhozás azt akarja, hogy a tárgyi jog alapján alanyi jogok jöjjenek létre, akkor nem elégedhetik meg pusztán az akarat, a hatalom vagy pusztán az érdek megvédésével, hanem kénytelen a kettőt egybekapcsolni, s abból a célból, hogy megvédje az

A monista elméletek vagy az alanyi jog (így a természetjogi elméletek, továbbá Dernburg és Lasson elméletei), vagy a tárgyi jog primátusát vallják (így például Duguit, Kelsen elméletei).^{9 10}

Végezetül említeni kell az alanyi jog létét tagadó elméletként Lundstedt elméletét, aki egyenesen tudománytalannak tart az alanyi jog fogalmának meghatározására irányuló minden kísérletet. Szászy az alanyi jogi definiálására a magyar jogtudósok által adott elméleteket is elhelyezi a fenti csoportosításban. Így a windscheid-i elmélet követői Kolosváry Bálint, Tóth Lajos, Almási Antal, a Jhering-féle érdekelmélet Szászy-Schwarz Gusztáv és Szladits Károly munkáiban tükröződik, a kombinációs elmélet híve Ereky István, míg a monista elméleté Horváth Barna.

Moór Gyula elmélete sajátos szint foglal el a palettán. Moór kiindulópontja Kelsenhez hasonlóan az, hogy a tárgyi jogból csak a kötelezettség folyik, az alanyi jog nem. Az emberi cselekvéseknek azonban van egy köre, amely véghezvitele szempontjából ugyan közömbös a jog számára, de ha egyszer véghezvitték, a jog ahhoz jogi hatásokat fűz. E cselekvéseknek a köre az alanyi jog, ami nem más tehát, mint joghatások létrehozásának lehetősége olyan megengedett cselekvések által, amelyeknek csak a véghezvitele közömbös.¹¹ Szászy szerint e tekintetben a Windscheid féle akaratelmélet felé hajlik Moór, mivel az emberi cselekvés véghezvitelének lehetősége lényegében akaraturalmat jelent.

érdeket mint az akaratelhatározás célját, kénytelen a cél eléréséhez szükséges akaratnak hatalmát is elismerni és oltalmába venni Vö. SZÁSZY uo.

⁹ uo. 158. o. Szászy István Kelsen elmélete jellemző vonásaként emeli ki azt, hogy Kelsen teljesen kiküszöböli az alanyi jog fogalmából az akarat fogalmát „és alanyi jognak a jogtételt nevezi., azzal a személlyel szemben fennálló viszonyában, akinek rendelkezésétől a jogtételben kifejezett és a jogellenesség következményét megállapító állami akaratnak a megvalósítása függővé van téve.” Vö. SZÁSZY uo. Duguit és Kelsen tana közös vonását abban látja, hogy mind a ketten „a kötelezettséget állítják szembe a joggal, és azt hangsúlyozzák, hogy a tárgyi jogból csak a kötelezettség következik szükségképpen, az alanyi jog esetleges csupán.”

¹⁰ Kauser Lipót a kandidátusi értekezésében Kelsen elméletét az érdek-elméletek között helyezi el, tekintettel arra, hogy az alanyi jog definíciójára az alábbi kelsen gondolatot emeli ki, amelynek központi eleme a sértett érdek: „Jogosultság akkor áll fenn, ha a jogtalanság következményeinek feltételei közé a jogtalanság ténye által érdekeiben sértettnek erre irányuló kereset vagy panasz alakjában teendő akaratnyilvánítása fel van véve.” Vö. KAUSER Lipót: Az alanyi jog funkcionális elmélete. Csöndes Mónika (szerk.) Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2010.) 81. o.

¹¹ MOÓR Gyula: A jogi személyek elmélete. (MTA Jogtudományi Bizottsága, Budapest, 1931.) 332. o.

Szászy a saját elméletét¹² —, az általa ismertetett elméletek kritikáját követően fogalmazza meg: „Az alanyi jog nem egyéb szervezeti (organizátorikus) szabályok által emberi érdekek védelme céljából meghatározott hatáskörnél. Az alanyi magánjog a magánszemély, a Dominus részére biztosított hatáskör arra, hogy komoly és ésszerű emberi érdek kielégítése céljából más magánszemélytől, a Servustól meghatározott külső magatartást követeljen (követelés), vagy hogy más magánszemély jogi helyzetére kiható magatartást tanúsítson (hatalmasság), vagy hogy más magánszemélynek a jogosult jogi helyzetére kiható magatartását megakadályozza (mentesség), vagy hogy más magánszemélynek vele szemben álló követelésének teljesítését megtagadja (adósjog).”¹³

Az alanyi jogi elméletek más csoportosítása után kutatva érdemes kitérni Kauser Lipót munkájára¹⁴. Kauser kandidátusi értekezésében az alanyi jog elméleteit négy csoportba sorolja: az érdekelmélet, az akaratelmélet, a facultas agendi, és a vegyes elméletek csoportjait különbözteti meg.¹⁵ Jhering elméletének követői közül Szászy István, Szladits Károly¹⁶, Almási Antal, Szászy-Schwarz Gusztáv és Kelsen

¹² Amelyet egyébként Lábady Kauserrel szemben nem az érdek-elméletek, hanem a kombinációs elméletek közé sorol. Vö. KAUSER im. 72. o. Vö. Lábady i.m. 180.o.

¹³ Vö. SZÁSZY István im. 160. o. Szászy István elméletéről Kauser úgy nyilatkozik, hogy a kitérő szerző Jhering definíciójában felfedezte azt a hibát, amellyel az alanyi jogot az érdek fogalmi körébe vonja, és ezt korrigálja, de véleménye szerint Szászy elmélete is hibás, mert nem kezeli azokat a helyzeteket, amikor a tárgyi jog által konstituált alanyi jog mögött semmiféle érdek nincsen. Vö. KAUSER im. 73. o.

¹⁴ Vö. KAUSER Lipót i.m. Kauser szintén sorra veszi, és azzal az általános kritikával illeti az alanyi jog fogalom-meghatározására tett kísérleteket, hogy valamennyi elmélet deduktív módszerrel általános fogalmakból kívánta a jog fogalmát meghatározni. Nézete szerint „ezeknek a konstrukcióknak nincsen gyökerük abban a talajban, amely egyedüli, ahonnan kisarjadhatnak: a tétéles tárgyi jog gondolatrendszerében.” „Az alanyi jog fogalmát nem megkostruálni kell, hanem kifejteni a gondolatanyagból, amelyben az latenter benne van.” KAUSER im. 47. o.

¹⁵ Kauser elsőként nagyító alá veszi a Jhering által kidolgozott érdekelméletet. „Jogok: jogilag védett érdekek” meghatározás elhibázott, mert az, ami véd, nem lehet azonos a védelem tárgyával. Felhívja a figyelmet, hogy Jhering utóbb pontosította annyiban saját meghatározását, hogy rámutatott, hogy a jogot először szubjektív értelemben, majd objektív, tárgyi értelemben használja, azonban Kauser szerint az érdekből való fogalmi levezetés azért is hibás, mert „az érdek merőben biológiai, pszichofizikai jelenség, materiális, természetbeni realitás, ami azért nem akviparálható az alanyi joggá, ami a maga egészében gondolati, eszmei léttel bíró valóság.” Az érdek szubjektív, de persze reális jelenség, amely nem objektivizálható. Kauser Windscheid akaratelméletét is nagyító alá veszi: „Alanyi jog a jogrend által juttatott akarathatalom vagy akaraturalom.” Véleménye szerint a polgári jogban túlnyomórészt a jogalanyok nincsenek alávetve valamely más polgári jogalany akaratának, így az alanyi jog, mint akarathatalom fogalmi körén kívül esnek ezek a mellérendelt helyzetek.

¹⁶ Szladits megközelítése szerint „az alanyi magánjog az a jogi helyzet, amelyben valamely magánszemélynek jogilag biztosított várakozása van arra, hogy más magánszemélynek bizonyos magatartására irányuló érdeke – saját magának vagy érdekképviselőjének akaratához képest – a kötelezett rovására (terhére) jogi védelemben fog részülni.” vö. SZLADITS Károly (szerk.) *Magyar magánjog I. kötet* Általános rész. Személyi jog (Grill Kiadó, Budapest, 1941.) 189. o.

elméletét vizsgálja meg értekezésében. A Windscheid-féle elmélet hazai követőiként sorolja fel Katona Mórt¹⁷, Villányi Lászlót, Marton Gézát.¹⁸

A „*facultas agendi*” elmélete¹⁹ középpontjában az emberi cselekvés áll, miszerint az alanyi jog nem más, mint a jog által megállapított és biztosított egyéni szabadság. Ezen elmélet szerint az alanyi jog – meghaladva az érdekekkel megindult akaratfolyamatot – az akaratfolyamat lezáródását jelenti. Érdekes módon ezen elmélet megszületése egyetlen jogtudóshoz sem kapcsolható, Kauser a hazai képviselői között tartja számon Raffay Ferencet, Kiss Mórt, Szladits Károlyt és Moór Gyulát. Szladits Károly neve nemhiába került be ebbe a felsorolásba is, hiszen a „*facultas agendi*” elmélet talaján állva is alkotott alanyi jog- definíciót.²⁰

Kauser Lipót – az általa bírált, meglátása szerint deduktív módszerrel levezetett elméletekkel szemben, az indukció módszerével – az alanyi jog funkcionális fogalmaként az alábbi gondolatot fogalmazta meg: „*Alanyi jog: 1.) valamely személynek 2.) az a helyzete, amelyben valamely más személynek vele szemben 3.) bizonyos meghatározott magatartást kell megvalósítania, 4.) a*

¹⁷ Katona Mór meghatározása szerint: „*Alanyi jog alatt értjük azt hatalmat, uralmat, melyet az egyén az objectiv jog által vont körön belül kifejt, megvalósít, miben az objectiv jog őt védi, oltalmazza. Az állam törvénye kijelöli a mozgási tért, melyen belül az egyén tevékenységet fejthet ki, melyhez a törvény védelmet nyújt, őltalmat ad. Az állam az emberi akarat és cselekvés által létesített uralmat és hatalmat törvényei és jogszokásai által vont körön belül elismeri és mások ellenében oltalomban részesít, minnek alapján alapján alanyi jog, jogosultság keletkezik.*” VÖ. KATONA MÓR: *Általános tanok*. In: FODOR Armin (szerk.) *Magyar Magánjog. II. kötet Dologjog* (Signer és Wolfner kiadása, Budapest, é.n.) 5.-6.o.

¹⁸ Marton Géza szerint „*az alanyi jog nem egyéb, mint valaki részére a tárgyi jog által adott hatalmi helyzet, az a helyzet, mikor a jogosított az objektív jog szabályai alapján a kötelezettől bizonyos magatartást követelhet, illetőleg ez utóbbi azzal neki tartozik.*” VÖ. MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Intitúciók*. 3. kiadás, Tankönyvkiadó, Budapest 1960. 53.o. Itt érdemes kitérni azonban arra, hogy a Kauser által harmadik csoportként meghatározott „*facultas agendi*” elméletekhez is közel áll Marton Géza, hiszen idézett művében lejjebb kifejti, hogy az alanyi jog perrel kikényszeríthető, ilyen értelemben a jog *facultas agendi*, amennyiben az „*agere*” alatt a jog érvényesítését, perlését értjük.

¹⁹ Az előzőekben már áttekintettem az akarat- és az érdekelméletet, ezért itt röviden a *facultas agendi* elméletére térnék csak ki.

²⁰ „*Tágabb értelemben jognak nevezünk minden cselekvési lehetőséget (facultas agendi) , melyet a tárgyi jog védelemben részesít.*” VÖ. SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. I. köt 5. kiadás 107. o. Szladits meghatározza továbbá azokat az elemeket, amelyek megvalósulása szükséges ahhoz, hogy egy adott jogi helyzet tehát alanyi magánjognak minősülhessen: 1. meghatározott jogosult, akinek érdekében , 2. meghatározott személy, vagy meghatározatlan személyek köre, bizonyos magatartásra (tevésre vagy nem tevésre) olyképen van kötelezve, hogy e magatartás elmulasztása esetében, 5. a jogosult kívánságára, 6. közvetlen vagy legalább közvetett szankciók alkalmazásának van helye. Azokban az esetekben, ahol nem áll kötelezettség a jogi felhatalmazottsággal szemben, nem alanyi jogról, hanem hatalmasságról beszélünk. Szladits elméletét Kauser szintén kritikával illette, mert véleménye szerint az a fölöslegesen megterhelt definíció képét mutatja (jogi helyzet, jogi védelem, jogilag biztosított várakozás). Továbbá kritizálja azt is, hogy a várakozás beteljesülése sohasem bírhat halálos biztonsággal, illet egyetlen jogszabály sem tud nyújtani teljes egészében. Tehát e fogalmi elem sem megfelelő.

*jogszabály kénytető erejéből folyó szükségességből.*²¹ Definíciójának központi eleme a jogosultsággal szemben álló kötelezettség, amely valamely (tevésben vagy nem tevésben álló) magatartás kifejtésére irányul, és amely mögött a tárgyi jog kényszerítő ereje áll. Kauser a bírálatot megelőzve rögzít hozzá is fűzi, hogy fogalma alkalmazható azon jogi helyzetekre is, amikor az alanyi jog cselekvési lehetőségként jelentkezik, mert ebben az esetben a jogosított személlyel szemben kifejtendő kötelezeti magatartás passzív, azaz nem tevésben, túrásban áll.²²

Felvetődhet a kérdés: vajon az alanyi jogi tudományos elméletek különbözőségei, az egyes elméleteknek a csoportosítási módjai, – amelyek közül a részletesen csupán a Szász és a Kauser által kidolgozottat tekintettük át –, nem öncélúak-e abból a szempontból, hogy az elévülés tárgyát képező alanyi jog-igény fogalmi meghatározására, vagy legalábbis körvonalazására törekszem jelen dolgozatban. Ennek fényében inkább tűnik elfogadhatónak Tóth Lajos meglátása, mely szerint az akarat-elmélet és az érdekelmélet valójában nem áll egymással szemben. *„Szokás mondani, hogy az alanyi jog: akaratvédelem. És pedig a jogosult alany akaratának védelme.”*... *„Szokás azt is mondani, hogy az alanyi jog érdekvédelem”*.... *„Amikor az alanyi jogra azt mondom, hogy érdekvédelem, a hitelezői akarat mögötti jelenségre tekintetem”*²³ *„Mondhatom azt is, hogy az alanyi jog: célvédelem. Az akarat motívumává tett érdek ugyanis éppen a cél.”* ... *„Szokás azt is mondani, hogy az alanyi jog, vagyis az u.n. jogosultság nem más, mint cselekvési lehetőség. Nem bármiféle cselekvési lehetőség, hanem éppen parancsolási*

²¹ KAUSER im. 193.o.

²² Kauser célja a tárgyi jog által is hasznosítható, kézzelfogható alanyi jogi definíció alkotása volt. Azonban mindenképpen figyelemmel kell lennünk arra a körülményre, hogy az általa alkalmazott induktív módszerrel vizsgált jogviszonyok tipikus szerződési viszonyok, szerzői jog, hasznélvezeti jogviszony, mind magánjogi jogviszonyok, amely tény magával vonja végleges következtetésének korlátozott voltát, miszerint alanyi jogi definíciója kizárólag a magánjog területén tűnhet érvényesnek, azzal szemben, hogy ő kritikával illetett olyan alanyi jogi definíciókat is, amelyek ettől szélesebb jog területre is érvényesnek tekinthetők. Továbbá a logika szabályaival támadott meg olyan intézményeket is, így pl. a hatalmasság jogi kategóriáját, és kérdőjelezte meg létjogosultságukat, amelyek szükségessége a jogtudomány művelőiben széles körben elfogadott, és nem pusztán a felfogásbeli divat, hanem a támogató egyetértés által. Egyetértek Névai Lászlóval, aki a kandidátusi értekezéséhez csatolt opponenciájában elismeri Kauser munkájának egyediségét, – Kauser jelentős érdeme, hogy kifejtette a jog és kötelezettség egységének gondolatát –, továbbá azt, hogy szembe mert menni a kurrens jogtudományi nézetekkel, mindamelllett elmélete gyengeségeként emeli ki, hogy gondolatai jobbra más alanyi jogi elméletek kritizálásában merültek ki. vö. Névai László opponensi véleménye. in. KAUSER im. 239. skk. o.

²³ TÓTH Lajos: *Magyar magánjog*. Csáthy, Debrecen 1923. 15.o.

lehetőség.”²⁴ „Szokás azt is mondani, hogy az alanyi jog: a követelés. Ezzel az van mondva, hogy az alanyi jog: a jog által védett hitelezői parancs. Az olyan parancsra mondjuk ugyanis, hogy követelés, melynek teljesítése nem függ az adóstól.”²⁵

Tóth Lajos figyelmeztet azonban arra, hogy az alanyi jog parancsolási lehetőségkénti felfogása már átvezet minket az igény fogalmába. Meglátása szerint az alanyi jog, mint követelési jog a lejáráttal keletkezik, amikor megszólal az adósban a teljesítési parancs. Tóth ezzel szemben az igényállapoton túlfekvő jelenségnek tekinti azt a helyzetet, amikor a teljesítésre, perlésre való lehetőségen túl, az valójában meg is történik.

Az általa feltett azon kérdésre, vajon a lejáratot megelőzően meglévő állapotot hogyan kell elhatárolni az alanyi jogtól, milyen elnevezéssel illetendő, azt a választ adja, hogy bár a jogi nyelv erre saját műszót nem alkalmaz – tehát kölcsönnek nevezik a lejárát előtt és azt követően is a konkrét követelést –, azonban valójában a lejáratot követően keletkezik az a helyzet, amelyben alanyi jogról beszélhetünk. Álláspontja szerint az alanyi jog állapota csak „pillanatnyi létű, de mégis csak létezik az igényállapot előtt”²⁶

A hazai alanyi jogról vallott tudományos elméletek rövid bemutatását követően utolsó sorban szólnom kell egy olyan elméletről is, amely az igény meghatározásából indul ki. A Konrad Hellwig nevéhez fűződő elmélet az alanyi jog és igény fogalmát összekapcsolja oly módon, hogy elhatárolja az igény fennállását annak esedékességétől. A még nem esedékes igény lényegében azonos az alanyi joggal, míg az esedékessé vált igény nem más, mint amelyhez a bírói úton való érvényesíthetőség társul.²⁷

²⁴ TÓTH im 16. o.

²⁵ uo.

²⁶ TÓTH im. 57.o.

²⁷ Ismerteti HÁMORI Vilmos *Anyagi jog és kereset* c. írásában. Jogtudományi Közlöny 1978. (33. évf.) 10. sz. 612.o.

1.1.4. Az alanyi magánjogok csoportosításáról röviden

Szászy korábban ismertetett művében részletesen csoportosítja és elemzi az alanyi magánjogokat. Az alanyi jog fajtáiként határozza meg a követelési jogokat, a hatalmasságokat, a mentességeket és az adósjogokat.

Meglátása szerint a kötelezett oldalán közvetlenül vagy közvetve polarizált követelési jogok a következő csoportokat alkotják.: 1. a kötelmi követelések, 2. a nem kötelmi követelési jogok (pl. családi jogi hatalom) 3. az a priori nem, de a posteriori kötelmi követelések és 4. *a priori igen, de a posteriori nem kötelmi követelések*. Ez utóbbi csoportban jelentkeznek (többek között) a kötelezett oldalán nempolarizált követelési jogok megsértéséből eredő nem polarizált alapú polarizált követelések: 1. a restitúciós követelés, 2. a háborítás megszüntetésére irányuló követelés, 3. a nempolarizált alapú kártérítési követelés (felváltó vagy tetéző) és 4. a kielégítési követelés. Lényegében ezek is kötelmi követelések, azaz az elévülés, a lejárat, a teljesítés, a mellékjogok, a megerősítés, az átruházás szabályai alkalmazandók nagyrészt. Szászy hozzáfűzi ugyanakkor, hogy bár e követelési jogokra az elévülés szabályai alkalmazandók, azonban ez tisztán ilyen formában csak a kártérítési követelésre igaz.²⁸

Szladits Károly ettől eltérő álláspontot vall. Az alanyi jogok csoportosítása körében megkülönbözteti az elsődleges követelési (avagy relatív, viszonylagos) jogokat a másodlagos követelési jogoktól. *„A másodlagos követelési jogok főcsoportja a kizáró (abszolút, egyszemélyes) jogok megtérítéséből támadó követeléseik, pl. a tulajdon megsértéséből eredő ú. n. tulajdoni igény. [...] A személyiségi jog megsértéséből eredő abbanhagyási követelések, a szerzői jognak vagy a szabadalomnak a bitorlásából eredő magánjogi igények mind ide tartoznak.”*²⁹

Szladits felhívja továbbá a figyelmet arra, hogy vannak olyan helyzetek, amelyekből a jogosultra az alanyi jogok egész sorozata származik. *„Ilyenek egyfelől az összetett tartalmú, másfelől az időszakonként visszatérő szolgáltatásokra irányuló jogok (pl. eltartási követelés). Ilyenkor jognak nevezzük nemcsak az összefoglaló egész érdekvédelmi helyzetet, hanem az egyes részérdekek védelmi helyzetét is (az*

²⁸ SZÁSZY im. 233-234.

²⁹ SZLADITS *Magyar magánjog I. kötet* i.m. 198. o.

*egész eltartási követelés és az egyes tartásdíj-részletekre irányuló követeléseket).*³⁰

Az egyes részjogokat Szladits az alanyi joghoz képest a jogosítvány elnevezéssel illeti.

Szladits az alanyi jogok felosztására több szempontot is meghatároz. Tárgyuk szerint személyi és vagyoni jogokat, szerkezetük kizáró, kizárólagos (közkeletűbb elnevezéssel: abszolút) és relatív jogokat különböztet meg. „*A kizáró jog a jogosult bizonyos érdekkörének zavartalanságát kívánja biztosítani mások behatása ellen.*”³¹ A kizáró jogok tekintetében különbség tehető nyugvó és veszélyeztetett (sértett) állapotuk között. Szladits felhívja a figyelmet arra, hogy vannak szerzők, akik e jogok nyugvó állapotát nem is tartják valódi alanyi jogoknak, hanem csak jogi jelentőségű állapotoknak, mindamellett, hogy e megközelítést helytelennek tartja. A követelési, relatív vagy viszonylagos jogok azok, amelyekben a jogosulttal szemben külön kijelölt kötelezett áll. És itt visszaérkeztünk az elsődleges és a másodlagos követelési jogok megkülönböztetéséhez. Harmadrészt Szladits az alanyi jogokat a tartalmuk szerint is csoportosítja, ezek szerint, azaz a kötelezettet terhelő magatartás minősége szerint beszélhetünk tevésre irányuló vagy nem-tevésre irányuló jogokról.

1.1.5. A hatalmasságok, kifogások és az alanyi jogok viszonya

Az elévülés szempontjából szükséges állást foglalni abban, hogy az alakító jogok milyen viszonyban állnak az alanyi joggal, az alanyi jog fogalma kiterjedhet-e rájuk. Ezt követően pedig arra a kérdésre kell választ adni, vajon a hatalmasságok igény helyzetbe juthatnak-e, tehát végeredményként elévülés alá tartoznak-e.

Itt visszatérhet Szászy fentebb idézett csoportosítása, miszerint alanyi jog alatt kell érteni a követelési jogokon, a mentességeken és adósjogokon túlmenően a hatalmasságokat is. Mégsem viselkednek e sajátos hatalmi - jogi helyzetek minden esetben tulajdonképpen értelemben vett alanyi jogként.

Egyes jogtudományi állásfoglalások szerint a hatalmasságok között vannak olyan jogalakító jogok, amelyek megsértése természetüknél fogva nem következhet be, arra a kiszolgáltatót helyzetben lévő fél behatással nem bírhat. Ezzel szemben

³⁰ SZLADITS im. 195. o.

³¹ Uo. 197. o.

vannak olyan hatalmasságok is, amelyek gyakorlása már szorosan összefügg a kiszolgáltatott fél magatartásával, mert azok igényállapotban lévő követelési-kötelezettségi jogviszonyok létesítésére, megváltoztatására vagy megszüntetésére irányulnak.

Szászy meglátása szerint helytelen az a felfogás (Szladits), miszerint az igény jogalakító joghoz, hatalmassághoz is kapcsolódhat. Véleménye szerint a jogalakító jog, hatalmasság nem juthat igényállapotba, mert jogalakító igényről beszélni fogalmi ellentmondás. Mivel a hatalmasság joghatásai a hatalmasságnak kiszolgáltatott személyt automatikusan érik, ezért a hatalmasságot a személy nem sértheti meg és nem is veszélyeztetheti. Szászy magyarázata szerint ebben az esetben a hatalmasság gyakorlásának azért kell polgári perben történnie, mert a jogosult nyilatkozata ehhez nem elegendő. Ilyen jogalakító jognak tekinti a házasság felbontására és érvénytelenné nyilvánítására, a nagykorú gondnokság alá helyezésére vagy a holtak nyilvánításra vonatkozó igényeket. Ezekben az esetekben tehát az alanyi jog sérelme nem merült fel, a jogosultat nem valódi, magánjogi értelemben vett igény illeti meg, hanem közjogi igény a bírósággal szemben a konstitutív ítélet meghozatalára.³² Véleményem szerint a fent felsorolt esetekben a keresetindításra szabott határidő nem elévülési határidő, hanem attól független. Ezekkel a határidőkkel a későbbiekben kívánok tehát foglalkozni, mint az elévülési határidőtől elhatárolandó jelenségekkel.

Hozzá kell azonban fűzni azt az álláspontot is, hogy ha a keresetjog elévüléséről beszélek, akkor a keresettel érvényesítendő hatalmasság is elévülhet.³³

Vajon mennyiben ölt más arcot magára egy olyan hatalmasság, amely követelést eredményező jogviszony létrehozására irányul? Igényként viselkedik-e, és elévülés alá tartozik-e az olyan hatalmasság, amelynek megsértése felmerülhet? Példaként itt az elővásárlási jog és annak megsértése esetén a gyakorlására nyitvaálló határidő jellegzetességei szolgálhatnak. Véleményem szerint ide sorolható továbbá az ajándék visszakövetelésére vonatkozó jog is.³⁴

Van azonban a hatalmasságok létét tagadó elmélet is. *Kauser* kandidátusi értekezésében hosszan elemzi a jogi irodalomban, elsősorban Villányi és Szladits

³² SZÁSZY István: A magyar magánjog általános része I. kötet 273.o.

³³ Vö. „A hatalmaskodások dolgában pedig hasonlóképpen harminczkét év időtartam szükséges az elévüléshez.” MÁRKUS Dezső: *Magyar magánjog mai érvényében* III. kötet Kötelmi jog, Öröklési jog. (Grill Kiadó Budapest, 1906) 314.o.

³⁴ A jog nemgyakorlás miatti elenyészésével kapcsolatban lsd. bővebben 10. fejezetet.

írásaiban ismertetett hatalmasságokat. Véleménye szerint az alanyi jogtól elkülönített hatalmasságra, mint jogi kategóriára nincs szükség, mert az egyes eseteit végigelemezve arra a következtetésre jut, hogy egyetlen hatalmasság sem rendelkezik olyan sajátos megkülönböztető ismérvvel, amely az alanyi jog kategóriájától különálló új jogi fogalom létalapját megadná.³⁵

Ezen túlmenően kérdésként merül fel, vajon a kifogások elévülnek-e? Amennyiben a kifogást, mint az ellenérdekű fél igényével, kereseti jogával szemben támasztott, azt hatályosulásában teljesen vagy részben meggátló önálló jogra való hivatkozásként kezeljük, akkor a kifogás érvényesítése rendszerint a felperes igényérvényesítésétől függ, tehát a kifogás felhozásában, érvényesítésében a másik felet mulasztás nem terhelheti, vagyis elévüléssel sem kell sújtani. Adott jogviszonyból származó ilyen védelmi helyzet azonban a kifogás érvényesítésének határidőhöz kötésével lezárható. Abban az esetben viszont, ha a jogosultat a kereset mellett kifogás is megilleti ugyanazon igénye érvényesítésére, abban az esetben már kérdés tárgya lehet, vajon a kereset elévülése kihat-e a kifogás érvényesíthetőségére? Amennyiben az elévülés pusztán az igény keresettel való érvényesítése szálait metszi el, tehát az alanyi jog fennmarad, ebből az következik, hogy az adós mindaddig érvényesítheti kifogását, ameddig a felperest (hitelezőjét) vele szemben kereseti jog illeti meg.³⁶ Itt kell azonban megjegyezni, hogy a konkrét törvényi rendelkezés megszabhatja a kifogás érvényesítésének időbeli és egyéb korlátait.³⁷

1.1.5. A kikényszeríthetőség megjelenése az alanyi jog fogalmában

A fenti alanyi jog-elméletekben már körvonalazódott az a kérdés, vajon az alanyi jognak fogalmi eleme-e annak kikényszeríthetősége? Mint látható, *Tóth* szerint élesen külön kell választani az alanyi jogot az igény állapotától, attól a helyzettől, amikor parancsolási lehetőség illet meg valakit.

Más szerzők álláspontja szerint azonban az alanyi jog fogalmi elemét képezi annak bírói úton való kikényszeríthetősége. *Így Szász István* szerint: „*Legszűkebb, vagyis műértelemben azonban csak akkor beszélünk alanyi jogról, amikor az alanyi*

³⁵ vö. KAUSER: i.m.. 203-212.o

³⁶ Vö. KISS: *Az elévülés a magyar anyagi magánjogban*. Politzer, Budapest 1902. 163. o.

³⁷ Lsd. részletesen a szavatossági kifogás és a megtámadási kifogás kapcsán előadottakat.

*jog gyakorlása és – amennyiben a jog gyakorlása akadályokba ütközik és a jog kényszerrel érvényesíthető – a jog kényszerrel érvényesítése a jogosult akaratától függ.*³⁸

Lábady szerint: *„Az alanyi magánjog így nem más, mint a személy (természetes személy és szervezet) autonómiájának, szabadságának és cselekvésének végső soron bírósági jogvédelemben is részesíthető vonatkozása. Az alanyi jog tehát nem egyéb, mint az egyéni és szervezeti szabadság megélésének végső fokon bírósági úton is kikényszeríthető módja.”*³⁹ Lábady e definíciójából az következik, hogy az alanyi jog fogalmi elemének tekinti annak bírói úton való kikényszeríthetőségét. *„Az alanyi jog attribútuma tehát a bírósági, választottbírói jogvédelem lehetősége.”*⁴⁰

Lábady alanyi jogról vallott felfogása a naturalis obligatio esetén keresztül érhető tetten leginkább, amikor kritikával illeti azon felfogást, miszerint a naturalis obligációkból is származhat alanyi jog. *„Az alanyi jognak abból a felfogásából, hogy a személy cselekvési autonómiája joggá csak akkor válik, ha az állami úton (bíróság, választott bíróság útján) is védelemben részesül, következik, hogy a természetes köteleket nem tekintjük sem valóságos alanyi jognak, sem valódi magánjogi kötelezettségnek.”*⁴¹ Lábady megközelítésében erőteljesen érzékelhető a Katona Mór által is vallott gondolat: *„Ahol a kereset, mint védelmi eszköz hiányzik, nincs jog, hatalom és uralom.... Eme állami védelem: keresetőség által lesz az egyéni működésből hatalom, jog, melyet mindenkinek respektálni kell.”*⁴²

³⁸ SZÁSZY István: i.m. 155. o. Szász általános fogalom-meghatározásában is visszaköszön tehát Schwarz Gusztáv gondolata, miszerint az alanyi jog fogalmi eleme annak kikényszeríthetősége is.

³⁹ LÁBADY im. 258.o.

⁴⁰ LÁBADY im. 260. o.

⁴¹ LÁBADY im 276.o.

⁴² KATONA Mór: Általános tanok In: FODOR Ármin (szerk.) *Magyar magánjog* i.m. 6.o. E megközelítés gyenge pontját jelenti azonban az elévült követelés minősítése. Tekintettel arra, hogy a kötelezett akaratától függ az elévülés hatályának beállta, ezért ebben az esetben ez a meglátás – miszerint az elévült követelés legfeljebb csonka alanyi jogként létezik – nem értelmezhető abban az esetben, ha a kötelezett elévülési kifogással mégsem él, vagy lemondott róla.

1.1.6. Konklúzió

Az alanyi jog tudományos definíciói rendkívül sokszínűek, nem állítható fel tehát olyan általános alanyi jogi fogalom, amely az elévülés vizsgálata szempontjából egységes kiindulópontot képezhet.

Az egyes elméletek áttekintése, és a fogalom-meghatározások vizsgálata során a témára vonatkozó általános megállapításként rögzíthető, hogy az alanyi jogi elméletek jelentős részében fogalmi elemként illetve ahhoz szorosan kapcsolódó tulajdonságként jelentkezik a jog kikényszeríthetősége, az állami úton biztosított védelem vagy az alanyi joggal szemben álló kötelezettség teljesítésének követelhetősége.

Álláspontom szerint fogalmi szinten is különbséget kell tenni a tulajdonképpeni értelemben vett alanyi jogok és egyéb jogi helyzetek, így az alakító jogok (hatalmasságok, kifogások) között, mivel ezen alakító jogok elévülése értelmezhetetlen, vagy az alakító jogok létének, illetve nem gyakorlásának nem szükségképpeni következménye.

Véleményem szerint az alanyi jog fogalmi definíciójának nem képezi részét annak bírói úton való kikényszeríthetősége, tehát alanyi jogról beszélhetünk a jog, követelés kikényszeríthetővé válását megelőzően (lejárát előtt), illetve annak megszűntét követően (elévült), továbbá az állami kényszereszközök, jogvédelem teljes hiánya esetében is (naturális obligációk).

Előre kell vetítenem azt az álláspontomat, hogy amennyiben a tulajdonképpeni értelemben vett alanyi jog fogalmi körén kívül esnek a hatalmasságok, abban az esetben, az igény (mint a bírói úton való kikényszeríthetőséggel felruházott jelenség fogalmi körében) megjelenhetnek a megsértett alanyi jogokon kívülálló egyéb jelenségek között a peresíthető hatalmasságok.⁴³

Arra kérdésre, hogy vajon az egyes alanyi jogok e tulajdonságukat konkrét esetben mikor nyerik (nyerhetik) el, az alanyi jogok csoportosítását célul kitűző, fentebb ismertetett gondolatok adnak választ. Egyben körvonalazzák az alanyi jog-igény kapcsolatát, amely segítségünkre lesz az igényt érintő elévülés vizsgálata során.

⁴³ Lsd. alább, az igény fogalmi megközelítése kapcsán.

1.2. Az igény fogalmi megközelítései, viszonya az alanyi joggal

Az alanyi jog fogalmi megközelítéseit áttekintve a munka nem ért véget, tekintettel arra, hogy az elévülés kérdése elsősorban nem pusztán az alanyi jogot, hanem annak bírói úton kikényszeríthető állapotát, vagy más álláspontok szerint az alanyi joghoz kapcsolódó új jelenséget, az igényt fogja érinteni.

Az alábbiakban arra keresek választ, vajon az alanyi jog és az igény, mint jogi jelenségek, milyen viszonyban állnak egymással, továbbá, szükséges-e az igény, mint fogalom bevezetése az elévülés vizsgálatához.

1.2.1. Az igény fogalmának kialakulása

Az igény fogalmának kialakulásához *Hámori Vilmos* is nyújt adalékot. *Dernburg* álláspontját idézi, miszerint az igények az alanyi értelemben vett keresetből fejlődtek ki, és amely fogalom egyrészt a követelés érvényesítésére való jogot, másrészt a teljesítésre való kötelezés iránti kérelmet jelentette. *Windscheid* nevéhez fűződik az igény terminológiájának kidolgozása. *Windscheid*ot követően a német magánjogászok fejlesztették tovább az igény elméletét, amelynek a művelése áterjedt az osztrák, majd a magyar magánjogra is. *Hámori* az igény fogalmának különböző megközelítést mutatja be, így beszélhetünk eljárásjogi igényről és magánjogi igényről. A magánjogi igény fogalmi meghatározása kapcsán a legjelentősebb problémának az alanyi jogtól való elhatárolást tekinti. Az alanyi jogról vallott nézetek jelentős része, mivel a személyre irányuló követelési jogban látta az igény lényegét, így a legtöbb esetben az alanyi jogtól tartalmában nem határolta el. A jogtudományban általánosan elterjedt az a felfogás, miszerint az igény az alanyi jog bírói úton való kikényszeríthető állapota.⁴⁴

Az igény fogalmának levezetése lényegében a római jogi *actio* fogalmából valósult meg, – ahogyan *Almási* rámutat – a római jogi *actio* modern magánjogi leképeződése: „*A római jog perjogi okokból létesítette az actiót, a modern magánjog*

⁴⁴ HÁMORI i.m. 611.-619.o.

*az alanyi jogok egységes felfogása folytán alkotta ebből a perjogi vonatkozástól ment igényt.*⁴⁵

1.2.2. Az igény fogalmáról vallott egyes tudományos álláspontok

Az alábbiakban tekintsünk át az igény fogalmáról alkotott néhány tudományos álláspontot. *Almási meghatározása szerint „az igény a jogosult és a kötelezett érintkezési pontja és ennél fogva az alanyi jogban rejlő uralom legközvetlenebb kifejezője. Megjelöli azon viszonyt, mely a jogosult és kötelezett között az alanyi jog folytán beállhat. meghatározza azon magatartást, melyet a kötelezett az alanyi jogból kifolyólag a jogosulttal szemben tanúsítani köteles, ha egyáltalán azzal akár tényleg, akár jogilag érintkezésbe jut.*⁴⁶

Tóth Lajos az igény fogalmi körvonalazódásával összefüggésben kifejti, hogy az igény alatt a jogtudósok azt a személyes vonatkozást értik, amely az abszolút jogok megsértésével jön létre. A sértés után az abszolút jog jelentős változáson megy át, különös alakban jelentkezik, a sértő és az abszolút jog alanya közötti viszonyban kötelemszerű tartalommal telik meg. Később ezt a fogalmat általánosították. „Az igény tehát az a lehetőség, a melynél fogva valakitől valamit az alapul fekvő jog értelmében követelhetünk. Igény: a kereseti jog materiális tartalma.”⁴⁷ Tóth rámutat arra, hogy a maga nyugvó állapotában egyetlen jogosítvány sem tehető kereset tárgyává. A sértéssel a jog változáson megy át, megnyit másodparancsokat, ebben áll a meghatározott személlyel szembeni különös vonatkozás, amely nem egyéb, mint az abszolút jog hitelezőjének egyik magánjogi védelmi eszköze, új jogosítványa. Tételeit az alábbiakban foglalja össze: „Nincsen belső különbség a nyugvó jogosítvány és a megsértett jog (az ún. igény) között. És ha különbséget látva, az utóbbit igénynek nevezzük is el, akkor sem igény valamely, a védő parancs által adott jogosítvány, különösen tehát ezek között nem az: a sértett abszolút jogok mellett megjelenő „személyes vonatkozás” és nem az a kereseti jog.”⁴⁸ Véleménye szerint,

⁴⁵ ALMÁSI ANTAL: *A jogok védelme* IV. rész. FODOR Ármin (szerk.): *Magyar Magánjog V. kötet* Általános rész, Személyi jog Signer és Wolfner Budapest, é. n. 193. o.

⁴⁶ ALMÁSI uo.

⁴⁷ TÓTH Lajos: *A kereseti jog terminológiai fogalma*. In: Emlékkönyv Grosschmid Béni jogtanári működésének harminczadik évfordulójára. (Révai és Salamon, Budapest, 1912.) 599.-600.o.

⁴⁸ TÓTH Lajos: *A kereseti jog terminológiai fogalma* im. 601. o.

ha különbséget akarunk tenni alanyi jog és igény között, akkor a jogosítvány az első paranccsal adott kedvező helyzet csukott másodparancsokkal. Igény: ugyanez a kedvező helyzet nyitott másodparancsokkal, de az ezek által adott jogosítványok nélkül.

Abban az esetben pedig, ha az adós nem fizet, a hitelező perelhet, tehát megszületik az a jogviszony, amelyben a keresettség áll. Tévesnek ítéli meg tehát azt a megközelítést, hogy *„a nem fizető (késedelmes) adóssal szemben születik meg a kölcsönkövetelés, és pedig a keresetőséggel (vagy másképpen) vértelve.”* Hozzáfűzi: *„Általában téves azt mondani, hogy a követelések mint igények születnek meg. Ha ez így volna nem lenne 'alanyi jog' csak igény.”*⁴⁹

Az alanyi jog, igény keletkezésére nézve – a kölcsönszerződés példáján keresztül – a jogviszonybeli jelenségeket az alábbi mozzanatokra osztja. 1. A kölcsön a lejárat előtt. Egyes elkészítő viszonyok nézete szerint ekkor már léteznek, de a pénzkövetelési jog még nem született meg. 2. A lejárt kölcsön. A lejáráttal megszólal a jogparancs: adós fizess. Megszületik tehát a pénzkövetelési jog. 3. Az adós nem fizet. Ekkor a hitelező perelhet, megszületik az a jogviszony, amelyben a keresetőség áll. De tovább él az a jogviszony, melyben a pénzkövetelési jog áll, mely immár a keresetőséggel védett. E három stádium három különböző jellegű jogviszonyok stádiuma: az első az előkészítő jogviszonyoké⁵⁰, a második a az alapjogviszony stádiuma, a harmadikban létrejön a biztosító jogviszony, amelyben a keresetőség az alanyi jog állapotában áll.⁵¹ Tóth hozzáfűzi továbbá, hogy az igény természete szerint kétféle lehet: kielégítési (amennyiben az adós nem fizet), és biztosítási (amennyiben az adós a fizetést veszélyezteti).

Tóth Lajos elméletével kiküszöbölni kívánja azt az ellentmondást, miszerint az alanyi jognak a jogviszony keletkezését követően, a teljesítési kötelezettség keletkezésével (azaz a lejáráttal) beálló állapotbeli változását hogyan képezhetjük le, figyelembe véve azt, hogy az igényre, mint a megsértett alanyi jog azon állapotára tekintünk, amelyhez a bírói úton való kikényszeríthetőség kapcsolódik.

⁴⁹ TÓTH: Magyar magánjog im. 56. o.

⁵⁰ Szladits köszönetet mond Tóth Lajosnak az előkészítő jogviszony fogalma megkonstruálásáért, azonban felhívja a figyelmet arra, hogy e kifejezést csak más szerződések megkötését célzó jogviszonyok esetében érdemes használni (pl. elővásárlási, visszavásárlási jog) és véleménye szerint Tóth e kifejezést a jogviszonyok olyan széles körére kiterjesztette, amelyben jogi jelentőségét elveszítette. Vö. SZLADITS: Magánjogi helyzetek. Magyar Magánjog I. köt. Grill K. Bp. 1941. 186. o. és 2. lj.

⁵¹ vö. TÓTH: Magyar magánjog im. 56-57.o.

Érdekes párhuzam vonható *Tóth Lajos* elmélete és a között a sajátos probléma között, ami a kizáró, abszolút jogok igényállapota körében merül fel. *Szladits* is az igény fogalmánál kitér az igénnyel el nem látott jogok egyes csoportjainak vizsgálatára és meglátása szerint az egyik csoportját képezik (a bírói úton nem érvényesíthető követelések mellett) a nemleges magatartásra irányuló jogok, azaz az állapotjogok (az alanyi jogok felosztását lásd fentebb). *Szladits* ide sorolja a kizáró jogokat és a nemleges követelési jogokat. „*Mindezek a jogok nyugvó állapotukban sértetlennek tűnnek fel és így a bírói jogvédelemnek rájuk nézve nincsen tárgya. Igény e jogokból csak megsértésük esetén származik, a jogsértés nyomán fakadó másodlagos követelési jogok alakjában.*”⁵² E következtetés talaján tehát arra a megállapításra juthatunk, hogy e jogok esetében az alapviszonyra épülő jogviszony az, amelyből az igény származhat. Mindez pedig elvezethet minket ahhoz a gondolathoz is, miszerint az *elévülés alá nem tartozó igényekről* nem beszélhetünk, minthogy nem beszélhetünk jelen esetekben valódi igényről, hanem ehelyett az eredetileg nyugvó állapotjog *folymatos megsértéséből eredő* mindig megújuló, és ezért gyakorlatilag el nem évülő igényről. *Almási* fentebb ismertetett gondolatmenetében is, hogy azzal szemben, hogy a kötelmi igény a kötelmi (alanyi) jognak szükségképpen folyománya, addig a dologi jogból igény nem mindig fakad, továbbá a dologi jog és a dologi igény nem azonosak. „*A dologi, a személyiségi és a vagyoni értékű abszolút jogokból eredő igények az eredeti jogosultsághoz annak megsértése által egy kötelemszerű függelékkel kapcsolnak.*”⁵³

Almási hozzáfűzi, az igény a modern magánjogokban és a magyar magánjogban a pertől független jelenség, pusztán célszerűségi okból kapcsolódik össze. Tartalmára nézve gyakran az alanyi joggal azonos, így adásra, tevésre irányuló kötelmeknél, míg abbahagyásra irányuló kötelmeknél élesen elválik a jogosultság eredeti tartalma attól, hogy a kötelezett támadó eljárásával magát a jogosultság adta helyzeten túlteszi. *Almási* meghatározásából tehát arra következtethetünk, hogy az előbbi esetkörben valóban igaz az egyszerű tétel, miszerint az igény az alanyi jog kikényszeríthető állapota, a jogosultság bíróilag kikényszeríthető része, azonban abbahagyásra irányuló kötelmeknél az igény keletkezésének időpontja a kötelelem

⁵² SZLADITS: Magyar magánjog I. köt. im. 202.o.

⁵³ ALMÁSI im. 199.o.

megsértése, tartalma pedig a helyreállítás, „*tehát tevés ott, hol az eredeti jogosultságé abbanhagyás volt.*”⁵⁴

Az igény fogalmának ilyesfajta megközelítése Szászy István fentebb megjelölt művében is megjelenik. Az igény az itt használt értelemben nem az alapjául szolgáló követelési jogtól független, önálló követelési jog, hanem az alapul szolgáló önálló követelési jog meghatározott állapota, a jog minősítése a jogvédelem szempontjából. Az állapotjogok úgy alakulnak át támadó jogokká, igényekké, hogy egy tevésre vagy nemtevésre irányuló polarizált másodlagos követelési jogot hoznak létre, amely tartalmában és fennállásában továbbra is függési viszonyban marad az alapul szolgáló állapotjoggal. *A sértővel vagy a jogot veszélyeztetővel szemben polarizálódott támadó követelési jogot szűkebb értelemben igénynek nevezük.*⁵⁵ Szászy szerint tehát az állapotjogok, mint polarizálatlan jogok megsértésével keletkeznek a másodlagos követelési jogok, amelyet igénynek nevez.

A tevésre irányuló követelési jogokhoz sem fűződik azonban mindig igény, mert vannak kényszerrel, bírói úton nem érvényesíthető követelések (naturalis obligációk vagy le nem járt követelések.) Egyes nézetek szerint igény még jogalakító joghoz, hatalmassághoz is kapcsolódhat (pl. házasság felbontására, holtak nyilvánításra vonatkozó igények). Ezt Szászy elveti azzal érvelve, hogy „*a jogalakító jog nem juthat igényállapotba, mert jogalakító igényről beszélni fogalmi ellentmondás.*”⁵⁶ „*A hatalmasságot a kiszolgáltató személy nem sértheti meg s nem is veszélyeztetheti.*” Szászy gondolatmenetében eljut tehát az alanyi jog és a hatalmasság elhatárolásához.

Fehérváry Jenő Szászy Istvánnal lényegében azonos álláspontot vall művében. Az igény szerinte nem azonos az alanyi joggal: részben tágabb, részben szűkebb annál. Tágabb, mert nemcsak az alanyi jog, hanem némely keletkezőben levő alanyi jog (biztosított váromány) és néhány hatalmasság is igényt jelenthet, s szűkebb, mert az alanyi jog egymagában még nem igény, hanem csak a sértett alanyi jog izmosodik igénnyé. „*Magánjogi igény – régebbi nevén 'magánjogi keresetjog', latinul actio – nem más, mint a közjogilag szabályozott eljárások útján sikerrel*

⁵⁴ uo.

⁵⁵ Szászy I. im. 271. o. Érdemes itt megfigyelni, hogy a polarizált, azaz személyes irányú követelési jog mint kategória megteremtése visszatükrözi azt a windscheid-i gondolatot, miszerint az igény az alanyi jog személyes irányát jelzi, a jogot arra, hogy mástól valamit követeljünk, másét használjuk. – Gondolatát idézi Nizsalovszky E. i.m. 7.o.

⁵⁶ SZÁSZY I. *A magyar magánjog általános része* I. i.m. 273. o.

*érvényesíthető magánérdek.*⁵⁷ Meglátása szerint a magánjogi igény két fogalmat markol egybe: a magánérdeket és annak közjogi szankcióit. E szankciókat váltja valóra a bírói út, a polgári per pótlékai és a polgári végrehajtás pótlékai. Fehérváry szerint igénnyé válhat 1. megsértett vagy veszélyeztetett alanyi jog, 2. némely várományosság és 3. perelhető hatalmasságok.⁵⁸ Szászy és Fehérváry gondolatai tehát itt eltérnek.

Szladits az igény fogalmát a közkeletű megközelítés szerint az alábbiakban adja meg *„Igéynek nevezzük az alanyi jogot abban az állapotában, amelyben bíróság előtt támadás vagy védelem céljára felhasználható, egyszóval bíróilag érvényesíthető.*”⁵⁹

Szladits szerint az igényelhető pozitív követelés tartalmilag azonos az igénnyel. *„Ha egy követelési jogból időszakosan több részkövetelés ered, úgy mindig csak a már lejárt részkövetelés válik igénnyé; eltartási igény tehát csak az egyes tartási részletekre állhat fenn.*”⁶⁰

Szladits tehát egyértelműen amellet foglal állást, hogy az igény lényegében tartalmilag azonos az igényelhető pozitív követeléssel, tehát az igény e követelési jogok bizonyos minőségét, a perbeli jogvédelem szempontjából releváns jogi minősítését jelenti. Hozzáfűzi azonban, hogy az igény tágabb értelme átfog minden viszonylagos jogot, így nem tekinti igénynek a bíróilag eleve nem érvényesíthető kötelmeket, a kizáró jogokat és – Fehérváryval szemben – a jogoknak nevezett másnemű jogi helyzeteket (hatalmasságok, várományok). Ebben a megközelítésben viszont a nemleges kötelem, a feltételes vagy le nem járt követelés is igény!⁶¹

⁵⁷ FEHÉRVÁRY Jenő *Magyar magánjog kistükre*. hetedik kiadás Budai nyomda Bp. 1941. 108.o.

⁵⁸ FEHÉRVÁRY J: *Magyar magánjog kistükre* i.m. 8- skk oldalak

⁵⁹ SZLADITS: *Magyar magánjog* I. köt. 201.o.

⁶⁰ SZLADITS K. *Magyar Magánjog* I. 203. o.

⁶¹ A megállapítási kereset kapcsán Szladits azt vizsgálja, vajon e mögött áll-e alanyi jog, illetve igény? A megállapítási perben a felperes valóban nem alanyi magánjogot érvényesít, amely peren kívül is teljesíthető volna, hanem olyan magánérdeket, amely alanyi joggá nincsen kiképezve és csupán perbeli jogvédő eszközzel van védve. Vannak azonban olyan megállapítási keresetek, amelyekben megbújhat a bírói marasztalás (pl. a másik fél jognyilatkozatát pótolja a bírói határozat), vagy a megállapítási per megindítása egyúttal a megállapítani kért magánjogi jogviszony tényállási alkotóeleme (pl. jogügylet megtámadása perrel.) A megállapítási igényen kívül szintén alanyi jog (követelés) nélküli igény az ún. jogalakítási igény. Ebben az esetben a bíróság határozata nem pusztán a fennálló tényállást deklarálja, hanem mivel a tényállás része a bírói ítélet, ezért kizárólag az ítélethozatallal válhat teljessé a jogviszony tényállása. Szladits figyelmeztet arra, hogy régi magánjogi irodalmunk az igény fogalmát az anyagi kereseti jog (keresetjog) elnevezéssel fejezték ki, ami a kereset perjogi értelmétől (közjogi jogosítvány a bírósághoz forduláshoz) élesen elhatárolandó.

A jogosult jogát a kötelezett ellenállása esetén kényszerrel is érvényesítheti, a közvetett anyagi szankciók mellett, közvetlen alaki szankciók védelmében is részesül, amelyek főszabályként a bírói út igénybevételét jelentik. Kivételesen a jogának védelméhez szükséges cselekvésre bírói segítség nélkül maga is fel van jogosítva, szabály szerint azonban bírósághoz kell fordulnia.

Szászy szerint a követelési jog nem minden állapotban alkalmas arra, hogy a jogosult bíróságon kívül vagy bíróság előtt kényszerrel érvényesítse. Ha ez lehetséges, ez a követelési jog azon állapota, amit igénynek nevezünk. Az igény ebben a szűkebb értelmében azonos a kényszerrel érvényesíthetőség, alaki kényszer fogalmával. Rámutat azonban arra is, hogy az igény fogalma tágabb értelemben is megjelent, Windscheid is igénynek nevezett minden teljes hatályú alanyi jogot, tehát a nyugvó állapotban lévő polarizált és nem polarizált követelési jogot is, még pedig tekintet nélkül arra, hogy kényszerrel érvényesíthető-e vagy sem.⁶²

Végezetül érdemes kitérni *Lábady Tamás* álláspontjára. Meghatározása szerint *„Az alanyi jogot abban az állapotában, amelyben államilag biztosított kényszer útján érvényesíthető, igénynek nevezzük. Mivel az alanyi jog az anyagi szankciókon kívül bírósági és bíróságon kívüli alaki szankciók, vagyis kényzerszankciók védelmében is részesül, az alanyi jog – elvileg – mindig alkalmas arra, hogy az igény állapotába kerüljön.”*⁶³

1.2.3. Igény nélküli helyzetek

Vannak olyan jogi helyzetek, amelyekben az alanyi joghoz nem kapcsolódhat igény, az alanyi jog igényállapotba nem kerülhet, vagy ennek lehetősége már megszűnt. Egyes követelésektől a törvény a bírói érvényesíthetőséget eleve megtagadja, míg más esetben a bírói érvényesíthetőség időmúlás következtében áll

⁶² SZÁSZY I.: A magyar magánjog általános része I. Egyetemi nyomda, Budapest, 1947. 272. o.

⁶³ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része.* i.m. 280. o.

be.⁶⁴ Kérdésként merül tehát fel, hogy lényegében ezen igény nélküli helyzeteket azonosíthatjuk-e a csonka kötelmek esetköreivel?

Szászy részletes felsorolását adja az igény nélküli alanyi jogoknak, amelyek sem közvetlen bírósági, sem bíróságon kívüli alaki szankciókkal nincsenek ellátva. Ezek: 1. a mezonomikus, azaz alaki szankciókkal nem, csak anyagi szankciókkal ellátott jogok, amelyek nincsenek igényállapotban, de abba juthatnak. Például: nyugvó állapotban lévő állapotjogok, nemtevésre irányuló követelések, házastársi személyes kötelezettség megsértése esetén a házasság felbontására hatalmasságot biztosító jogok, le nem járt követelések, továbbá a hatalmasságok, adósjogok és mentességek, (amelyek igényállapotban lévő követelési-kötelezettségi jogviszonyok létesítésére, megváltoztatására vagy megszüntetésére irányulnak); 2. a bíróságilag nem érvényesíthető azon csonka kötelmek, amelyek igényállapotban nincsenek, és nem is juthatnak.⁶⁵ Szászy tehát a csonka kötelmeknek azon esetköreit, amelyekből nem származhat bírói úton érvényesíthető igény, az igény nélküli helyzetek egyik csoportjának tekinti.

A csonka kötelmek alatt az alábbi helyzeteket érthetjük: 1. megvalósító szerződések (reál-szerződések) – amelyekben a szerződés megkötése és annak teljesítése ugyanazon időpillanatban megtörténik, tehát, tényleges szolgáltatási kötelezettség e szerződésekből nem származik; 2. az önállóan gondossági kötelmek (pl. őrzési, gondozási, értesítési mellékkötelezettségek – bár ezek inkább a teljes kötelmi viszonynak "mellékhajtásai")⁶⁶; 3. elévült követelésből eredő tartozás; 4. követelésnek az adós által kényszeregyezésben elengedett része; 4. bírói úton eleve nem érvényesíthető követelések; 5. minden olyan helyzet, amelyekben valakinek a magatartásától függ valamely jogszerzés bekövetkezése, vagy megszerzett jog megszűnése (halasztó vagy bontó feltételként tűzött)⁶⁷; 6. alvayonok közötti

⁶⁴ „A legtöbb követelés azonban időmúlás (elévülés) következtében veszíti el bírói érvényesíthetőségét és ezzel a követeléshez fűződő igény megszűnik.” SZLADITS K.: Magánjogi helyzetek. In. Magyar Magánjog I. i.m. (szerk. uő). 203. o.

⁶⁵ SZÁSZY I.: A magyar magánjog általános része I. i.m. 274. o. Szladits előadása szerint: „Az igény minősége némely követelési jogot egyáltalában nem illet meg (bíróilag eleve nem érvényesíthető kötelmek, viszonylagos tiszta családi jogok); bizonyos követeléseket egyelőre nem illet meg (feltételes vagy le nem járt követelések); végül bizonyos követelések igény voltuktól megfoszthatók (elévült követelések).” Vö. SZLADITS: Magánjogi helyzetek i.m. 203.

⁶⁶ Feltéve, ha ebben az esetben a kötelmet, mint az egyes szolgáltatásra irányuló viszonyt értjük, hiszen a kötelelem alatt valamennyi, ugyanazon célt megvalósító szolgáltatás egybefoglalását is érthetjük.

⁶⁷ Például felváltó szolgáltatás, bánatpénz, meghagyás.

elszámolási helyzetek⁶⁸. *Szladits* meglátása szerint a csonka kötelmek alatt mindazon jogi helyzetet értjük, amelyben hiányzik a kötelem alapvetését jelentő alaki kénytetőség. Tehát ezen kötelmek bírói úton ki nem kényszeríthetőek. Más megközelítés szerint – így a fent említett Szász-féle álláspont szerint is –, a csonka kötelmek alatt olyan jogi helyzeteket értünk, amelyekben hiányzik a kötelem fogalmának valamely eleme (alanya, a szolgáltatási kötelezettség vagy a bírói érvényesíthetőség). E fogalmi megközelítés szerint tehát a csonka kötelmek, mint nagyobb halmaz foglalja magában az igény nélküli helyzetek egy részét (különösen a természetes obligációkat, és az elévült követelést), továbbá, kiterjed – más szerzők szerint – az előbbi felsorolásban nem említett, a szolgáltatási kötelezettség hiányát eredményező beszámításra is.⁶⁹

A csonka kötelmek körében az elévült követeléshez leghasonlatosabb intézmény a természetes obligáció, ezért az elévült követeléstől való elhatárolására az elévülés joghatását tárgyaló fejezetben kívánok kitérni.

1.2.3. Konklúzió

Az általános tudományos álláspont szerint az igény nem az alanyi jogtól független jelenség, hanem az alanyi jog kikényszeríthető állapota. Az igényérvényesítés lehetőségként tipikusan kapcsolódik valamennyi alanyi joghoz.

A legmarkánsabb felfogásbeli különbség itt elsősorban az, hogy a kikényszeríthetőség lehetőségét illetve állapotát az alanyi jog fogalmi elemeként kezeljük-e. Ekkor ugyanis már szükséges lehet elhatárolni az alanyi jogtól olyan eseteket, amelyekben a kikényszeríthetőség, az igény nem jelentkezik, így a természetes obligációként létrejövő követeléseket. Azt a felfogást teszem magamévá, hogy alanyi jog igény nélküli helyzetekben is fennállhat.

Ebből következően szükséges volt vizsgálni az igény nélküli helyzeteket, amelyek között az elévült követelést elhelyeztem. Szükséges továbbá rögzíteni, hogy az igény nélküli helyzet nemcsak a természetes kötelmek (eleve peresíthetetlen

⁶⁸ A felsorolás alapjául szolgált eddig a pontig Szladits előadása. Vö. SZLADITS K.: *A kötelem jogalkata és keletkezése*. In: Magyar magánjog I. (szerk. uő) i.m. 14.-20. o.

⁶⁹ Vö. BÍRÓ György: *Kötelmi jog. Közös szabályok. Szerződéstan* (Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.) 9. kiadás 84. skk. o.

követelések) és az elévült követelés esetköreit jelenti, azonban témám szempontjából az elévülés joghatása vizsgálatakor elsősorban e két jogi helyzet összehasonlítására, elhatárolására is sor kell kerülnön.

Szintén az alanyi jog és az igény viszonyának vizsgálata eredményezi azt a tudományos álláspontbeli eltérést, miszerint a (perelhető) hatalmasságokat, jogalakító jogokat tekinthetjük-e igénynek. Véleményem szerint az elévülés szempontjából helyesebbnek tűnik az alanyi jog és az egyéb jogi helyzetek (hatalmasságok, kifogások) fogalmi különválasztása, annak rögzítése mellett, hogy a megsértett hatalmasság, illetve egyes kifogások gyakorlása, gyakorolhatósága az azokhoz kapcsolódó igény elévülésével szorosan összefügghet, így lényegében egy kifogás is "elévülhet".

Az igény fogalmi tisztázása különösen fontossá válik olyan esetekben, amikor abszolút szerkezetű jogviszonyból fakadó jogok, abszolút jogok igényné válását vizsgáljuk. Egyes tudósok fentebb részletesen kifejtett álláspontja szerint, az ekkor keletkező igény, mint személyes vonatkozás a jogsértővel szemben egy másodlagos, relatív jogviszonyból ered, amelyből következik, hogy ezen igények 'kötelmi jellegű függeléként' kapcsolódnak az abszolút joghoz, tehát az abszolút jog nem azonos az igényvel, nem annak kikényszeríthető állapota. Az elévülés szempontjából tehát kardinális kérdés, hogyan minősítjük ezen dologi (abszolút) alapú, de kötelmi jellegű igényeket. E probléma pedig elvezet minket a későbbiekben tárgyalandó, elévülés alá nem tartozó igények, követelések kérdésköréhez.

1.3. Anyagi kereseti jog - keresetjog - kereshetőségi jog

1.3.1. A magánjogi kereset-elméletek válasza az alanyi jog és a kereset(i)jog viszonyára. Plósz kereset-elmélete.

A Ptk. általános élel mondja ki, hogy a polgári jogi igények érvényesítése bírósági útra tartozik. A bírói út igénybevétele azonban nemcsak lehetőség, hanem lényegében a jogvédelem legfontosabb eszköze igénybevételére irányuló kényszer is takar, tekintettel arra, hogy az állam csak jogerős bírói ítélethez társít tényleges végrehajthatóságot, kikényszeríthetőséget, a csak ritka esetben teszi le a közvetlen

kényszer lehetőségét a jogalany kezébe (pl. közvetlen kielégítést biztosító egyes szerződési biztosítékok, jogos önhatalom, illetve egyre nagyobb gyakorlati jelentőséget nyer a közokiratba foglalt követelések közvetlen végrehajthatósága).

„Az önsegélyre vonatkozó általános tilalom rójja az államra azon kötelességet, hogy az alanyi jogoknak megfelelő helyzetet ő maga létesítse, hogy ezt tehesse, meg kell győződnie arról, hogy e jog valóban keletkezett, hogy az annak megfelelő helyzet megzavartatott, vagy soha elő nem állítatott. Ez képezi a per és ezzel a kereset megindíthatásának lélektani alapját.”⁷⁰

A keresetről vallott tudományos elméleteket, – tekintettel arra, hogy a követelés bírói úton való érvényesítésének elsődleges formája, a keresetlevél beadásához is kapcsolhatók–, a keresetindítás mint elévülést megszakító körülményről szóló alfejezetben kívánom áttekinteni. Az alábbiakban a keresetjog, keresetőségi jog tárgyalása, vizsgálata csak abból az anyagi jogi nézőpontból valósul meg, hogy vajon az alanyi magánjog, igény bírói úton való érvényesítése valóban az alanyi jog érvényesítését jelenti, vagy a perjogviszony keletkezésével⁷¹ egy merőben más, egyébként az alanyi joggal valamifajta kapcsolatban álló új jog (a keresetjog) keletkezik.

A magánjogi keresetjogi elméletek talaján két előkérdés tisztázása szükséges:

1. A magánjogok kereseti érvényesítése valóban védi-e az alanyi jogokat? 2. A kereseti érvényesítés nem gyakorol-e visszahatást az alanyi jogoknak szorosan magánjogi létére?⁷²

Az első kérdés az alanyi jog és a keresetjog összefüggéseire, míg a második kérdés az alanyi jog, és annak kikényszeríthetősége, az igény egymásra hatására vonatkozik. *Almási* az első kérdésre választ adva rámutat, hogy mivel az adós tevése, cselekvése bírói ítélet által sem kényszeríthető, ezért az alanyi jog megvalósítása hiányos maradhat, azonban nem érzékelhető e hiány, mert a pénzkártérítés által e vagyonérték pótolható. A második kérdésre választ adva, vannak olyan jogosultságok, amelyekhez keresetőség nem társul, így pl. természetes obligációk esetében, mégis alanyi jogi létüket nem lehet kétségbe vonni (vö. igény nélküli helyzetek).

⁷⁰ ALMÁSI A.: *A jogok védelme* i.m. 227.o.

⁷¹ Pontosabban jogszabályi rendelkezés folytán meghatározott időpontban. Amikor a jog perben érvényesíthetővé válik, hiszen ez előállhat jogséttéssel, vagy lejáráttal vagy előfordulhat, hogy lejáratot megelőzően is érvényesíthető.

⁷² vö. ALMÁSI A. im. 228.o.

A keresetelévülés (pl. *Kiss*) fogalmi kereteiből kiindulva az alanyi jog és a kereset egymásnak megfeleltethető: a keresetjog, azaz a bíró által megítélhető követelés nem más, mint maga az igény.⁷³

Rudolf Loránt is az elévülés tárgyául az anyagi kereseti jogot jelöli meg, amelyre az alábbi meghatározást adja: „*Az anyagi kereseti jog lényege pedig: egy adott – tehát konkrét – jogviszony jogosított pozícióját bírni, amely lehetőséget ad a jogosított számára, hogy más személytől meghatározott magatartást követeljen, és ezt a magatartást jogi szankciók segítségével ki is kényszeríthesse.*”⁷⁴

Rudolf lényegében anyagi kereseti jogot az igény szinonimájaként használja, mindamellet, hogy élesen elhatárolja mind a kettőt az alanyi jogtól, és a kikényszeríthető alanyi jogot látja benne megvalósultnak. Véleménye szerint az alanyi jognak különböző létszakai vannak, és az elévülés szempontjából e létszakok három alakzatát különböztethetjük meg: az igény keletkezése előtti, az igény keletkezése utáni, de még az elévülés előtti – és végül az elévülés utáni fázisokat.⁷⁵

Ha a *kettős (magánjogi és közjogi) keresetjog-szemlélet* talaján kívánok választ adni az alanyi jog és a keresetjog viszonyára, akkor *Plósz Sándor* álláspontját kell a látókörbe vonnom. *Plósz* a keresetjog fogalmi kudarcai okát kutatva leszögezte azt, hogy a keresetjog eddigi anyagi jogi megközelítése miatt nem ismerhették fel a jogtudósok a keresetjog valódi lényegét. Másrészt viszont az eljárásjogászok nézőpontjából is marginálisnak tűnt a kérdés, hiszen a keresetjog a jog érvényesítésének egyik alakja, a kereset azon cselekmény, amellyel ezen érvényesítés cselekményeinek láncolata megkezdődik, senki sem érez ösztönzést arra, hogy a keresetjog mibenlétét vizsgálja.⁷⁶

Plósz rámutat arra a problémára is, hogy sokan vagy az alanyi joggal⁷⁷, vagy az igénnyel⁷⁸ azonosítják a kereset. Ezen elméletek következetlensége napvilágra kerül akkor, amikor olyan keresetek merülnek fel, amelyek ténykörményen alapulnak, mint pl. a szerződés, végrendelet érvénytelenítése, vannak továbbá

⁷³ KISS: *Az elévülés* i.m. 136. o.

⁷⁴ RUDOLF Loránt: *Az elévülés* KJK Budapest, 1961. 28. o.

⁷⁵ Uo. 29.o.

⁷⁶ PLÓSZ Sándor: *A keresetjogról* (Első közlemény) In. Magyar Igazságügy 1876. évf. V. 167. o.

⁷⁷ A keresetjog nem más, mint a bírói úton érvényesített alanyi jog.

⁷⁸ Az igény helyzet szintén az alanyi jog egy személyes vonatkozását mutatja meg, a jog maga egy bizonyos személy iránti vonatkozásában, a jognak egy különös jelentkezési alakja. A keresetjog szintén egyfajta személyes vonatkozást ölt magára, azonban nem anyagi jogi viszonyban, hanem a közjogi természetű perjogviszonyban.

olyanok, amelyek pusztán bírói elismerésre, azaz a megállapításra irányulnak, amelyek célja lehet jog létezésének megállapítása, vagy annak előképét jelentő tényállapot elismerése. Ez utóbbi esetben tehát elismerési keresetnek a jog lejárta előtt, tehát annak „érvényesülhetése” előtt is van helye. Plósz rámutat továbbá arra is, hogy kivételesen még le nem járt követelések iránti marasztalásra is lehet per indítani, jogszabályban meghatározott esetekben.

Ugyanerre a következtetésre jut *Tóth Lajos* is: felhívja arra a figyelmet, hogy a keresetjog nem azonosítható az alanyi magánjoggal.⁷⁹ Elsősorban mert keresetesség nélkül is van alanyi magánjog, így pl. a természetes obligációkból alanyi jog származik. Továbbá valamennyi „*magánjog él és létezik már akkor, amikor még nem kereshető*”.⁸⁰ Kitér arra is, hogy az állami végrehajtás sok esetben egészen más valamit juttat a hitelezőnek, mint ami az ő alanyi joga volt. „*A kereset célja közvetlenül nem az, hogy az adóstól, a magánjogi első paranccsal elrendelt magatartást megkapjam. Hanem , hogy bizonyos állami magatartásokat kapjak a bírótól.*”⁸¹

A keresetjogot *Plósz* közjogi természetűnek tekinti, ezzel azt kiemelve, hogy a keresetjog mint peralapítási jog a magánjogtól független. A kereset a perviszony létrehozásának, a peralapításnak feltétele.⁸² A keresetjog fogalmi elemeként tárgyalja az arra vonatkozó követelményt, hogy aki pert alapít, annak a megvizsgálandó jogot, mint őt megilletőt és valóban létezőt kell állítania. „*A keresetjog a per céljának megfelelőleg tehát csak bizonyos állítások iránt létezik.*”⁸³

Ezen állítások mentén kapcsolható össze a más jogtudósok által perjoginak és a magánjoginak nevezett keresetjog, az alábbi gondolati levezetés mellett: 1. „*A peralapítási jog amint láttuk valamely perelhető állításhoz van kötve és csak mint ilyen létezik.*” 2. „*Nagyon közel fekszik ez okból, hogy ezen állítások, címek, a kérdés sarkpontjaként különösen kiemeltessenek.*” 3. „*[a magánjog foglalkozik] e*

⁷⁹ TÓTH Lajos: *A kereseti jog terminologiai fogalma*. 590. o.

⁸⁰ Uő. 592.o.

⁸¹ Uő. 597.o.

⁸² „*Miután a kereseti cselekmény a peralapítási cselekmény-összegnek csak egy része, és magában a peralapítást be nem fejezi, annak legközelebb a peralapítás eszközlését, a többi tényező, azaz a bíróság és ellenfél hozzájárulását kell célloznia, a mint szokás mondani, az a bírósághoz és az ellenfél ellen irányul; hozzá kell tennünk peralapítás végett. Ezen cselekménynek már most egy perbeli jog felel meg, a melyt az kíséri, helyesebben, a melynek gyakorlata a kereset mint cselekmény, és a melynek lététől annak sikere függ. Ezen jogot keresetjognak nevezhetjük.*” Vö. PLÓSZ i.m. (Második közlemény) 235. o.

⁸³ Plósz i.m. 238. o.

címeikkel, a magánjogokkal és a magánjogi tényálladékokkal.” 4. „[e] címek alatt valóban létező jogok és egyéb tényálladékok értetnek, és ezeknek azon tulajdonsága említettik, hogy kereshetők, hogy irántuk pert is lehet alapítani.” 5. „Midőn valóban létező jogoknak kereshetőségéről szólnak, ez alatt ugyanazon keresetjogot értjük, a melyet fennebb perjogi keresetjognak nevezünk.”⁸⁴ Plósz ezen gondolati levezetés után jut el a keresetjog meghatározásáig. „A keresetjog a magánjognak immanens tulajdonsága. ... A keresetjog az, a mi a jogot teljes joggá, kikényszeríthetővé és pedig a kikényszeríthetőség teljes fokával ellátott joggá emeli.”⁸⁵

Mivel a per célja annak megállapítása, hogy a felperes tényállítása valós vagy valótlan, az állam a peralapításhoz a cím realitását nem kívánhatja meg, meg kell elégednie annak állításával. A keresetjog tehát a per megnyerésének előfeltétele, és mint ilyen – lévén magánjogi szempontból felfogott keresetjog – a perben vizsgált. A jog kikényszeríthetőségét azonban nemcsak a keresetjog hiánya, hanem más körülmény is befolyásolhatja – amit szintén vizsgálnia kell a bírónak –, és ez lényegében a keresetelévülés. A keresetjog utóbb is járulhat a joghoz, jogbeismerés által, amely új jogot ugyan nem alapít és magában véve nem keresetcím, de valamely jogot kereshetővé tehet. Ezért szakítja meg a jogbeismerés a keresetelévülést.⁸⁶

A fentebb előadottak összegzéseként kijelenthető, hogy a *magánjogi keresetjog-elméletek* talaján állva, továbbá a szocialista anyagi kereseti jog meghatározásával a magánjogi alanyi jog perbeli érvényesítése központi kérdéssé emelkedik.

A peres fél fogalmi meghatározására tett kísérletek is szorosan összekapcsolódnak azzal a kérdéssel⁸⁷, vajon a fél-fogalomnak a meghatározása során, a perjogtudomány területén, milyen mélységben kell értékelni a fél aktív és passzív ügybeli legitimációját. Ennek gyakorlati vetületeként jelentkezik majd az a kérdés, hogy a perindításhoz való jog anyagi előfeltételeinek bírói vizsgálata során ezen legitimáció hiánya eredményezheti-e a kereset elvi elutasítását vagy erre csak érdemi döntés meghozatalával kerülhet sor. További kérdésként jelentkezik ennek a körülménynek a bírói észlelése. Vajon a bíróság mint alapvető anyagi jogi kérdést, a

⁸⁴ Plósz 248.-249. o.

⁸⁵ uo

⁸⁶ Plósz 257. o.

⁸⁷ vö. Schönvitzcky

tényállás megállapításakor hivatalból vizsgálhatja-e, vagy ennek hiányára az alperes kifogás formájában hivatkozzon?

Véleményem szerint a kérdés kettős, perjogi és anyagi jog megközelítést igényel. Emiatt a keresetőségi jogra úgy tekinthetünk, mint a jogosult személyében vizsgálendő, az adott alanyi jogra, igényre vonatkozó, annak az anyagi jog szerinti érvényesíthetőségének perjogi vetületére. Az alábbiakban szükséges tehát a keresetjogra – keresetőségi jogra adott eljárási jogi tudományos álláspontok rövid áttekintése is.⁸⁸

1.3.2. Keresetjog és keresetőségi jog viszonya (eljárásjogi nézőpontból)

A polgári eljárásjogi jogtudományban a keresetjog kifejezés a perindításhoz való jogot jelöli. A perindításhoz való jognak csak a perbeli jogképesség az előfeltétele, míg azt, hogy a keresettel fellépő felperes valóban jogosult-e a perbeli igény érvényesítésére, anyagi jogi kérdés, amelyet a keresetőségi jog fogalma fejez ki.⁸⁹ A keresetőségi jog teremti meg tehát a kapcsolatot a peres felek és az anyagi jog szerinti jogosult és adós között. Amennyiben a keresetet az anyagi jog szerinti jogosult terjeszti elő, őt materiális felperesnek nevezzük. A materiális felperes rendszerint egybeesik a pert kezdeményező, ún. processzuális felperessel.

„Annak elbírálása, hogy a felperes igényérvényesítési jogosultsága (keresetőségi joga) az általa nevezett alperesekkel szemben fennáll-e, az ügy érdemére tartozó olyan anyagi jogi kérdés, amelynek tárgyában a bíróságnak ítélettel kell határoznia. Ez esetben nem kerülhet sor sem a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítására, sem a per megszüntetésére.”⁹⁰

A keresetőségi jog tehát kifejezi a félnek a vitában való érdekeltségét, azt, hogy megilleti-e a keresettel érvényesített jog az alperessel szemben. A keresetőségi

⁸⁸ Itt szükséges megjegyezni újból, hogy a perjogtudományban felállított egyes kereset-elméleteket a későbbiekben, a keresetindítás tárgyalásakor ismertetem.

⁸⁹ vö. WOPERA Zsuzsa: *A polgári perjog alapelvei*. In: CSERBA–GYEKICZKY–KORMOS–NAGY–NAGY–WOPERA: *Polgári perjog Általános rész*. Complex K. 2008. Budapest, 88.o.

⁹⁰ BH2001. 388.

jog tehát nem más, mint „*a fél és a pertágy közti anyagi jogi kapcsolat*”⁹¹. Naturális obligációk esetében a kereset elutasítására azért kerül sor, mert nincs anyagi értelemben vett kereseti joga, keresetőségi joga a felperesnek, elévült követelésnél ezzel szemben van keresetőségi joga, vagyis az igény érvényesíthetősége elvileg még fennáll, az pusztán az adós elévülési kifogása által szűnik meg.

Fehérváry Jenő a keresetőségi jog kifejezés helyett az aktorátus elnevezést támogatta. Véleménye szerint, míg a keresetőségi jog elsősorban a perindítási jogosultságot alapozza meg személyi oldalról, addig az aktorátus kifejezés annak tárgyi definícióját is adja. Aktorátus a magánjogi értelemben vett felperesség (legitimatio ad causam), „...*személy képessége arra, hogy valamely saját vagy idegen magánjogi igényt saját nevében, polgári per útján, sikerrel (=jogi sikerrel) érvényesíthessen. Ha valaki aktorátus hiányában perel: érdemi ítéletet kap, még pedig elutasítót.*”⁹² *Fehérváry* különbséget tesz elsődleges és másodlagos aktorátus között, attól függően, hogy saját igényt vagy idegen igényt érvényesít a felperes. Az aktorátus a magánjogi tényállás része, az igény perbeli érvényesíthetőségének anyagi jogi feltétele. Ebből következően a bíróság a keresetlevél benyújtását követően pusztán a perbeli jogképesség fennálltát vizsgálhatja, idézés kibocsátása nélkül keresetőségi jog hiányában a keresetet nem utasíthatja el, arról érdemi döntést kell hoznia.

Földes István a keresetőségi jogot, mint aktív és passzív perlési jogosultságot jelöli meg (legitimatio ad causam). Az aktív perlési jogosultságon a felperességi jogot érti, vagyis azt, hogy „*a keresettel érvényesített jog perlésére a magánjog értelmében a felperes van jogosítva, nem pedig egy harmadik személy.*” Látható, hogy *Földes* megközelítése is alanyi, azaz jogosult-központú. Hozzáfűzi, hogy a perlési jogosultság hiánya nem pergátló, hanem érdemi kifogás.⁹³

Schönvitzky Bertalan a keresetőségi jogot (legitimatio ad causam) a peres fél fogalma nézőpontjából közelíti meg, így az aktív vagy passzív ügybeli legitimáció,

⁹¹ Vö. KOVÁCS Marcel: *A polgári perrendtartás magyarázata* 1. Füzet (Pesti Könyvnyomda, Budapest 1927.) 2. kiadás 245.o.

⁹² FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar magánjog kistükre.* i.m. 110-111. o.

⁹³ FÖLDES István: *A magyar polgári perrendtartás kézikönyve.* Grill K. Budapest 1946.

mint a dologi perképeség jelentkezik. E perképeség hiánya megkérdőjelezi az anyagi, tehát természetes (materiális) fél-fogalom helytállóságát.⁹⁴

A hatályos Pp. a keresetindításhoz való jog anyagi jogi alapját az Alapvető elvek között határozza meg. „... *kérelmet - ha törvény eltérően nem rendelkezik - csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő.*”⁹⁵

Napjaink polgári eljárásjogtudományi megközelítésében a keresetjog és a keresetőségi jog között éles a megkülönböztetés. A keresetjog olyan alanyi közjog, amely arra teremt lehetőséget, hogy a fél pert indíthasson és ítélet hozataláig jusson el. Ezzel szemben a keresetőségi jog a pernyertességhez való jogot jelenti.⁹⁶

Érdekes módon, a keresetőségi jogot tárgyaló valamennyi újabb irodalmi forrás és bírói döntés a keresetőségi jog intézményét nem eljárásjogi, hanem – általában, de nem feltétlenül – anyagi jogi intézménynek tekinti. Azzal indokolva, hogy a felperes konkrét igényérvényesítési jogosultsága, keresetőségi joga kérdésében a bíróságnak ítélettel kell határoznia, ennek hiánya nem eredményezheti a keresetnek az idézés kibocsátása nélküli elutasítását.⁹⁷ Más szerzők szerint is általában nem jelent perakadályt a keresetőségi jog hiánya.⁹⁸

Más forrás arra hívja fel a figyelmet, hogy aktív és passzív értelemmel is bír a keresetőségi jog, mert meghatározza, ki az, aki felperesként az adott igényt a bíróság előtt felperesként érvényesítheti, és azt is, vajon az alperes a konkrét perben, a per tárgyánál fogva helyesen lett-e perbe vonva. A keresetőségi jog egybe is eshet a keresetindítási jogosultsággal meghatározott esetekben, ha a pert csak jogszabályban felhatalmazott személy indíthatja, vagy pedig csak jogszabályban meghatározott személy ellen indíthatja.⁹⁹ Visszaérkeztem tehát a keresetőségi jog és a peres felek perbeli legitimációja szoros kapcsolatához. A perbeli legitimáció hiánya viszont perakadályt képez.

⁹⁴ SCHÖNVITZKY Bertalan: *A peres fél fogalma és az alanyi jogosultság*. klnym. Kolosváry Bálint dr. jogtanári működésének negyvenedik évfordulójára kiadott Emlékkönyvből. Grill K, Budapest, 1939. 3. o.

⁹⁵ V.ö. Polgári perrendtartás 3.§ (1) bekezdés második mondata. A keresetőségi jog bíróság általi vizsgálatának kereteire és szegmenseire az újabb bírói gyakorlat számos döntése, elvi döntése mutat rá.

⁹⁶ Vö. GÁSPÁRDY László: I. fejezet. *Alapvető elvek* In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári Eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára* (HVG-ORAC, Budapest, 2004.) A/8. oldal 16. pótlás

⁹⁷ Vö. KENGYEL Miklós: *A felek és más perbeli személyek* IV. fejezet In: NÉMETH – KISS (szerk.): *A Polgári Perrendtartás magyarázata* (2. kiadás, Complex, 2007.) 366.-367.o.

⁹⁸ Vö. KISS Daisy: *A polgári per titkai*. HVG-ORAC, Budapest, 2006. 206.-207. o.

⁹⁹ uo.

1.3.3. Következtetések

A keresetjog egységes fogalmi megközelítése a jogtudományban nem lehetséges. Ennek oka abban is keresendő, hogy a polgári anyagi jogi és az eljárási jogász a keresetről eltérő fogalmi körben gondolkodik. Az érvényesített alanyi jog-igény és a keresetjog, mint annak perjogi vonatkozása között híd képez a kereshetőség fogalmának kifejlődése, amely megteremti a perjogi szemléletű keresetindítási jog és annak anyagi jogi alapját képező alanyi jog közötti kapcsolatot.

Az anyagi jogi és a perjogi megközelítést hozza közös nevezőre Plósz fentebb idézett művében. Ennek okából számomra kedvező fogalom-meghatározását a magunkévá téve, következtetésként azt kell rögzítenem, hogy amennyiben a keresettel már létező anyagi magánjogát kívánja a jogosult érvényesíteni, akkor az anyagi magánjog sajátos arculatát adó, annak immanens részét képező keresetjog érvényesítéséről kell beszélni.

Az elévülés szempontjából is különösen fontossá válik az a sajátos jelenség, hogy nemcsak az alanyi jog ruházható fel keresetjoggal. Vannak ugyanis olyan jogi helyzetek, amikor még le nem járt alanyi jogok érvényesítésére is keresetet támaszthat a jogosult, továbbá, alanyi jog hiányában is, bizonyos körülmények keresetindítási jogot adnak a jogalany kezébe. Így szűkítjük le tehát a keresetjog fogalmi körét arra az egy esetkőrré, amikor a keresetindításra alanyi jog alapján, méghozzá lejárt követelés érvényesítése céljából kerül sor.

Így már alátámasztható Kiss Albert álláspontja, hogy az elévülést keresetelévülésnek tekinti. Tekintettel arra, hogy az elévülés az igény (alanyi jog) bírói úton való érvényesítését szolgálja, e megközelítés szerint az elévülés lényegében a keresetjogot (kereshetőségi jogot) érinti.

Tekintettel azonban arra, hogy a kereshetőségi jog fogalmának meghatározása nem lehetséges egységes, azaz egyszerre perjogi és anyagi jogi dogmatikai alapokon álló, ezért a továbbiakban, elsősorban a perjogi szemléletű megközelítés felhívásának mellőzése mellett az elévülés kérdését, mint az igény (perelhető alanyi jog) elévülését, és nem mint a keresetjog elévülését tárgyalom. E megközelítés alapján lehetséges és szükséges – az elévült követelés bírói úton való ki nem kényszeríthetősége, mint fő joghatás mellett – kitérni az elévülés egyéb jogi következményeire [pl. beszámítás lehetősége peres eljáráson kívül is, vagy bizonyos

esetekben a mellékkövetelések megszűnése (pl. jelzálogjog megszűnik, ha a követelés elévül) és az elévülés ellenére fennmaradó, tehát elévült követeléshez is kapcsolódó joghatásokra (lkötelem reflektív hatása)].

E következtetések adnak választ a dolgozat harmadik fejezetében feltett és boncolgatott kérdésre: vajon mit érint az elévülés, a követelést vagy a keresetet?

Ezt megelőzően azonban le kell határolnom azokat az esetköröket, amikor az elévülés, pontosabban az időmúlás az igény érvényesítésére hatást nem gyakorolhat, és azokat az esetköröket, amikor a bírói úton való fellépés (keresetjog gyakorlása) időkorláthoz nem kötött, tekintettel arra, hogy a jelenlegi gyakorlat is az elévülés alól kivételként jelöli meg ezeket, annak ellenére, hogy az elévülés fogalmilag is értelmezhetetlen ezekben az esetekben, keresetekben.

II. Gondolatok az elévülés alá nem tartozó igényekről

2.1. Elévülő illetve el nem évülő igényekről általában

Az alanyi jog fogalmi megközelítéseinek elemzésekor rámutattam, hogy az elévülés szempontjából sajátos problémaként jelentkezett az abszolút szerkezetű jogviszonyokból származó, kizárólagos (abszolút) jogok megsértésből fakadó, tehát relatív jogviszonyból származó, kötelmi jellegű (viszonylagos) igények elévülése.

A hatályos Ptk. „*A kötelmi jog*” című, negyedik részében, „*A szerződés*” cím alatt, „*A szerződés megszűnésének egyes esetei. Az elévülés*” című XXVI. fejezetében, az „*Elévülés*” alcím alatt szól a követelések elévüléséről: „*A követelések öt év alatt elévülnek, ha jogszabály másként nem rendelkezik.*”¹⁰⁰ A Ptk. a követelések elévüléséről szól. Követelésnek tekinti nemcsak a kötelmi viszonyból származó igényeket, hanem az abszolút jogok (tulajdonjog, más dologi jog, személyiségi jog, családjogi viszonyból származó jog, öröklési jog) megsértéséből eredő követeléseket.¹⁰¹ Ennek ellenére a tulajdoni igények elévülhetetlenségét általános értelemben kimondja.

Az új Ptk. az elévülésre vonatkozó szabályokat a hatodik, „*Kötelmi jog*” Könyv első részében, a kötelmek közös szabályai között helyezte el, utalva arra, hogy nemcsak szerződéses jogviszonyból, hanem bármely kötelmi jogviszonyból eredő követelés elévülhet. Az elévülésre vonatkozó szabályok elején az új Ptk. rögzíti, hogy „*Jogosultság gyakorlására és követelés érvényesítésére jogszabályban előírt határidő eltelte jogvesztéssel akkor jár, ha ezt jogszabály kifejezetten így rendeli. Ha a határidő nem jogvesztő, arra az elévülés szabályait kell alkalmazni.*”¹⁰²

¹⁰⁰ Ptk. 324.§ (1) bek.

¹⁰¹ Az Mtj. szóhasználatában is a kötelmek és a dologi (abszolút) igények együttvéve a „követelések magasabb fogalmában egyesülnek”. Vö. SZLADITS Károly: A kötelem jogalkata és keletkezése. In Szladits Károly(szerk.): Magyar Magánjog III. köt. Kötelmi jog Általános része (Grill K., Budapest, 1941.) 25. o.

¹⁰² új Ptk. 6:21.§ [Az időmúlás joghatása]

Majd lejjebb hozzáteszi: „*Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a követelések öt év alatt évülnek el.*”¹⁰³

E rendelkezésből egyrészt arra következtethetünk, hogy nemcsak kötelmi jogi követelések elévülése merülhet fel, hanem más jogok gyakorlása is elévülés alá eshet. Másrészt elévülési határidő nemcsak követelésekhez, hanem más jogosultságokból eredő igények érvényesítéséhez is kapcsolódhat, hacsak nem jogvesztő határidő vonatkozik rájuk. Harmadrészt felmerülhet az az értelmezés is a törvénytervezet szövegezéséből, miszerint az igény nem érvényesítése mellett az idő múlásához fűződő jogkövetkezmények kizárólag elévülésben, vagy jogvesztésben jelentkezhetnek.

Tekintettel arra, hogy az új Ptk. számos rendelkezésében változtat az elévülés alá nem eső, illetve az elévülő igények csoportján, érdemes megvizsgálni, vajon a fentiekben felvázolt dogmatikai alapokon (alanyi jog, igény fogalmai) mennyiben üdvözlendőek, illetve elfogadandóak a módosításai.¹⁰⁴

A szakirodalomban fellelhető források alapján az alábbi igények vizsgálata indokolt:

- tulajdoni igények;
- személyhez fűződő jogok (szellemi alkotáshoz fűződő jogok) megsértéséből eredő igények;
- öröklési jogi igények.

Ezt követően érdemes megvizsgálni, hogy a régi magyar magánjogi irodalomban az elévülés alá nem tartozó egyes igényeknek milyen megközelítéssel találkozunk.

A Magyar Jogi Lexikon az *„elévülés (magánjogi)”* cím alatt rögzíti, hogy *„az elévülésnek tehát – némely kivétellel alá van vetve minden igény (dologi vagy kötelmi), amely keresettel érvényesíthető volna, bár sokan voltak, akik a dologi igényeket, abszolút jellegükénél fogva ki akarták venni az elévülés alól, míg másutt a dologi igényeknél az elbirtoklás és az elévülés egymást fedik;”*¹⁰⁵ A Lexikonban tükröződő álláspont azonban az, hogy a dologi igények elévülhetetlensége a forgalom igényeivel ütközne, amelyre az elévülésnek tekintettel kell lennie. Ehhez

¹⁰³ új Ptk. 6:22.§ (1) bek.

¹⁰⁴ Vö. PUSZTAHELYI Réka: *Gondolatok az elévülés alá nem tartozó igényekről* In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Iuridica et Politica Tomus XXX/2. Miskolc University Press 2012. 555.-569. o.

¹⁰⁵ MÁRKUS Dezső (szerk.) *Magyar jogi lexicon*. Pallas, Budapest, 1900. 237. o.

képest a személyi állapotot és a családi állást érintő esetek erkölcsi okokból nem eshetnek az elévülés alá. Szintén nem lehet elévülés tárgya általában egy megállapítási kereset illetve kifogások esetén is értelmezhetetlen az elévülés.

Kiss Albert a magánjogi elévülésről írt monográfiájában részletesen tárgyalja azokat az igényeket, kereseteket, amelyek nem esnek elévülés alá: „1. a határkiigazítás iránti keresetek; 2. a közösség megszüntetése iránti keresetek; 3. a családjogi viszonyon alapuló igények, amennyiben arra irányulnak, hogy az illető családjogi viszonyoknak megfelelő állapot a jövőre nézve helyreállítsák; 4. a praeiudicialis keresetek; 5. a telekkönyvön kívüli elbirtoklás alapján a szerzéskor bejegyzett tulajdonos vagy későbbi harmadik jogszerző ellen támasztható keresetek; 6. a kézizáloggal biztosított követelések, quoad zálogból való kielégíthetőség, ugyszintén a jelzálogjog megszűnése alapján dologi igény érvényesítésére szolgáló keresetek; 7. az anyagi jogi kifogási (ellen-) jogok.”¹⁰⁶

Látható, hogy *Kiss* az elévülés alá nem tartozó eseteket a kereseti jog oldaláról közelíti meg: melyek azok az esetek, amikor a bíróság előtti igényérvényesítés határidőhöz nem kötött. Ebben a felsorolásban tehát a keresettel érvényesíthető igény kevésbé kap szerepet. A felsorolás szerteágazó jellegét saját bevallása szerint is az indokolja, hogy csak egy-két esetben alapozta azt meg törvényi rendelkezés (pl. határkiigazítási keresetek), míg más esetekben az elévülhetetlenség általános helyességi elvek alkalmazásából táplálkozik (pl. családjogi igények, praeiudiciális keresetek). Érdekes megfigyelni, hogy az elévült követelés kézizálogjogból való kielégíthetőségét szintén a felsorolásba tartozónak tekinti. Jelen dolgozatban ezt a kérdéskört az elévülés hatása alóli kivételek között tárgyalom. Az 5. pont alatt megjelölt, az elbirtoklót megillető kereset elévülhetetlensége az elbirtoklással szerzett tulajdonjogra vonatkozó hatályos szabályokra tekintettel már a vizsgálódási körön kívül került. Az anyagi jogi kifogások, ellenjogok elévüléséről, illetve azok elévülése értelmezhetetlenségéről a hatalmasságok elévülése kapcsán szóltam.

A régi magánjogi kódexek szabályozásán végigtekintve, már a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete (Máptk.) (1900) 1327.§-ában rögzítette

¹⁰⁶ KISS: Az elévülés ... i.m. 160.

az el nem évülő követeléseket.¹⁰⁷¹⁰⁸ A szöveghez fűzött részletes indokolás kiemelte, hogy a szöveg elfogadásában nyomatékosan figyelembe vették azon érveket, amelyek a korábbi bírói gyakorlat alapját képező német dogmatikától való eltérést szorgalmazták. A tulajdoni viszonyból fakadó, eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igények elévülésének kizárása lehetőséget teremt az ingatlan birtokba adását követelni a jogcím nélküli használótól. Ezen felül az elévülés és az elbirtoklás intézményének ily módon való összekapcsolása sem tűnik igazolhatónak.¹⁰⁹ Az Máptk. 591.§-ában rögzíti a szomszédjogon alapuló követelések, igények el nem évülését is.

Az 1928-ban nyilvánosságra hozott Magánjogi Törvényjavaslat (Mtj.) hasonlóképpen fogalmazott: *„A közösség megszüntetésére irányuló követelés nem évül el. Nem évül el az olyan követelés sem, amely személyjogi vagy családjogi viszonyból, tulajdonból vagy korlátolt dologi jogból ered és arra irányul, hogy a jogviszonynak vagy a jognak megfelelő állapot a jövőre nézve helyreállítsék.”*¹¹⁰

Egri Bónis Pál szintén a jogok általános elévülése alóli kivételként szól azon esetekről, amikor a jogot nem fosztja meg a törvény eszmei öröklététől. Példaként említi a fejedelmet kizárólagosan megillető jogokat: a vámfelállítási, a pénzveretési, az adókivetési és az egyéb felségjogokat, melyek s az azoknak megfelelő tartozások sem el nem évülnek, sem elbirtoklás által meg nem szerezhetők. Említi a polgári perjogban megjelenő megállapítás iránti keresetjogot, továbbá nevesít olyan jogokat, *„amelyeknek természete azt hozza magával, hogy sem elévülés, sem elbirtoklás (az elévülés ellentéte) alá nem esnek; ilyenek pl. az u.n. személyjogok, a közjavakon való jogok, a közösség megszüntetésére irányuló jog stb.”*¹¹¹

¹⁰⁷ *„Nem évülnek el a közösség megszüntetése iránti követelések; a tulajdonon, dolgot terhelő jogon, és családjogi viszonyon alapuló követelések, amennyiben arra irányulnak, hogy az illető jognak, illetőleg a családjogi viszonyon alapuló állapot a jövőre nézve helyreállítsák.”* Haller Károly e szakasszal kapcsolatos kritikájában arra hívta fel a figyelmet, hogy kerülendő e felsorolás taxatív felsorolásként való felfogása. V.ö. A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő Főelőadomány és a tervezetre vonatkozó Bírálati anyag (VI. kötet Grill K, Budapest 1905.) 473. o.

¹⁰⁸ Kiss is felhívja a figyelmet arra, hogy Tervezet a fent kifejtett 1327.§-on kívül még számos helyen rögzíti az igény elévülhetetlenségét, illetve az a jogi rendelkezésekből kiolvasható. Így a szükségbeli útra vonatkozó igény, a szomszédjogi igények, a határkiigazítási keresetek, a kitorlési kereset. Kiss a Tervezet hiányának rója fel azonban, hogy nem foglal állást a megállapítási kereset elévülésének kérdésében.

¹⁰⁹ vö. Indokolás a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez III. kötet Kötelmi jog. Grill K. Budapest, 1901, 697.-698.

¹¹⁰ Mtj. 1284.§

¹¹¹ EGRI Bónis Pál: *Az elévülési határidők megrövidítése. Jogállam* 1920. (19. évf.) 5. sz. 211. o. (210.-215.)

Az elévülés intézményét általánosságban tárgyaló tudományos művek (pl. Fehérváry¹¹², Villányi¹¹³) az el nem évülő igényeknek felsorolását – itt tipikusan különösebb magyarázat kifejtése nélkül – szintén megadták.

Rudolf Loránt a hatályos Ptk.-t megelőzően kifejlődött, elévülést érintő magánjogi dogmatika elemzésekor az alábbi esetköröket különíti el, mint az elévülés alá nem eső igényeket: „*Elévülhetetlen kötelezettségnek tekinti e kor joga*

- *a személyiségi jog megsértőjével szembeni, e jog helyreállítását célzó igényeket;*
- *a dologi jogközösségből származó és a jogszerű magatartásra irányuló kereseti jogot;*
- *a szomszédjogon alapuló, a jogszerű helyzet visszaállítására vonatkozó igényeket;*
- *a telekkönyvön kívüli elbirtokláson alapuló, a bejegyzett tulajdonos és a rosszhiszemű harmadik személy ellen indítható kereseteket; a jogszerű családi állapot helyreállítására vonatkozó igényeket;*
- *a záloghitelező ama igényét, hogy a kézizálogból kielégítheti magát;*
- *a kifogásokat;*
- *az üzleti tisztességet sértő cselekmény abbanhagyására irányuló igényeket;*
- *a telekkönyvi kiigazítási keresethez való jog elévülhetetlensége körül azonban vita folyik.*”¹¹⁴

¹¹² Fehérváry szerint „*Vannak jogok, amelyek nem évülnek el, így: 1. a személyiségi jogok s a családi jogok pl. a jog a gyermek törvényességének megtámadására, 2. a közösség megszüntetésére, a tulajdoni arány megállapítására való jog. 3. határkiigazítási keresetek 4. míg a kézizálogjog a hitelező kezén van, sem az adós kiváltási joga, sem a hitelezőnek ebből való kielégítési joga nem évül el, ...[...]. 5. a tulajdonjog maga szintén nem évül el, hanem a tulajdoni kereset az, ami elévülés alá esik.*” FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar Magánjog kistükre*, Budai Nyomda, Budapest, 1941⁷, 102.

¹¹³ Villányi László így fogalmaz. „*Az elévülés a követelések bírói érvényesítésének megszűnése időmúlás folytán. [...] Elévülnek általában a követelések. Az elévülésre vonatkozó szabályokat tehát alkalmazni kell a kötelmi követeléseken kívül a dologi, örökösödési, családi vagyoni jogi igényekre is, úgyszintén elévülés tárgya a végrehajtási jog. Ellenben általában nem évülnek el az olyan jogi lehetőségek, amelyek nem igények; közülük a dologi jogokra nézve az elbirtoklás szabályai irányadók, a folyamatos kötelmi viszonyok szerződéses, vagy törvényi időhatározás alá eshetnek; a hatalmasságok tekintetében sokszor záros jogérvényesítési határidők állanak, stb. Bár követelések, mégsem évülnek el: személyjogi vagy családjogi viszonyból eredő olyan igények, amelyek arra irányulnak, hogy a jogosult a jognak megfelelő állapotot a jövőre nézve állítsa helyre; nem évül el a tulajdonközösség megszüntetése iránti igény sem.*” Lsd. VILLÁNYI László. *Követelések megszűnése és elévülése*. In: SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar magánjog III. kötet Kötelmi jog általános része*. Grill K, Bp. 1941. 631. o.

¹¹⁴ RUDOLF Loránt: *Az elévülés*. i.m. 74.-75. o.

Bíró György és Lenkovics Barnabás szerint: „a statikus állapotú jogosultságok fokozott védelme abban is megnyilvánul, hogy a tulajdoni (és valójában a személyi jogi) igények nem évülnek el...”¹¹⁵

Az új Ptk. a kötelmi jog általános kérdései körében kimondja, hogy kötelelem nemcsak szerződésből, károkozásból, egyoldalú nyilatkozatból, értékpapírból, jogalap nélküli gazdagodásból, megbízás nélküli ügyvitelből, utaló magatartásból, hanem személyiségi és dologi jog megsértéséből is keletkezhet.¹¹⁶ *Kemenes István* a 2009. évi CXX. törvény (hatályba nem lépett "új" Ptk.) azonos tartalmú szövegét elemezve rámutatott arra, hogy az abszolút szerkezetű dologi és személyiségi jogok megsértéséből eredő igények (*Grosshmid* szavaival élve) már egyszemélyes alapúak, kötelemből fakadnak, így elévülés alá esnek. Elismeri azonban azt, hogy egyes igények nem évülhetnek el.¹¹⁷ Ezen túlmenően megkülönböztet ún. tiszta dologi igényt (birtokigény, a birtoknak természetbeni kiadása, a háborításnak a megszüntetésére irányuló igény) és másfelől a származtatott dologi igényeket, mint a dolog elvonásával, a háborítással okozott kár megtérítése, hasznok kiadása, az elpusztult dolog értékének megtérítése. Következtetése szerint: *„A tiszta dologi igények nem évülnek el, a származtatott dologi igények viszont sem hatásukban, sem tartalmukban semmiben sem különböznek a kötelelem általános típusától.”¹¹⁸*

¹¹⁵ BÍRÓ György – LENKOVICS Barnabás: *Általános tanok*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2001, 174.

¹¹⁶ Új Ptk. 6:2. § (1) bek.

¹¹⁷ *„A személyhez fűződő jogok objektív szankciói közül azok, amelyek a jogsértés jövőbeli megszüntetésére irányulnak, a folyamatosan fennálló jogsértő állapot miatt nem évülhetnek el. [...] Ilyennek tekinthető, hogy a jogosult követelheti a jogsértés abbahagyását és a jogsértő eltiltását a további jogsértéstől, illetve követelheti a sérelmes helyzet megszüntetését, a jogsértést megelőző állapot helyreállítását a jogsértő részéről vagy költségén.”* Vö. KEMENES István: *Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések*. Előterjesztés a polgári kollégium 2010. november 25. napján tartott ülésén. <http://www.szitb.hu/doc/polgari/idomulas.pdf>; letöltve: 2012.május 7. 13. o.

¹¹⁸ uo.

2.3. A szerződés érvénytelensége és az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülése

A Kommentár¹¹⁹ az elévülés szabályainak ismertetése kapcsán kitér a semmisség elévülésének kizártságára, felhozva azt a bírói gyakorlatban kialakult szabályt, hogy a semmis szerződés érvénytelenségére az elévülés szabályai nem vonatkoznak.

Véleményem szerint szükséges itt azt megvizsgálni, hogy a szerződésben megbúvó érvénytelenségi ok, hiba milyen jogkövetkezéssel jár. Semmisség esetében a szankció feltétlen érvénytelenség, amelyet a bíróság hivatalból is észlelni köteles. Itt tehát a jogalkotó nem alapított alanyi jogot, abból nem fakad igény, amelynek elévülése szóba kerülhetne. Hozzá kell azonban tenni, az érvénytelenség megállapítására vonatkozó (megállapítási) kereset elévülhetetlenségét a XX. század eleji, lejjebb ismertett magánjogi irodalom is vallotta, azonban a kereset-elévülés és az igény-elévülés fogalmi különbségei miatt ezt a tényt óvatosan kell kezelnünk.

Megtámadás esetében, az érvénytelenség feltételes, a sérelmet szenvedett fél döntésén, nyilatkozatán áll az érvénytelenség megállapíthatósága. A szó szűkebb értelmében azonban ekkor sem alanyi jogosultságról beszélünk, hanem egy hatalmasság (alakító jog) gyakorlásáról, amelyre a Ptk. egy egyéves – a jogalkotó eredeti szándéka szerint elévülési jelleggel bíró, ám jogvesztő, míg a bírói gyakorlatban elévülésinek tekintett – határidőt szabott. A szerződés érvénytelenségének alaphatása – miszerint joghatás kiváltására alkalmatlan, a felek a szerződésből eredően szolgáltatást nem követelhetnek és azzal nem is tartoznak – valóban elévülhetetlen jogkövetkezmény.

A szerződés érvénytelensége megállapításával, az érvénytelenség jogkövetkezményeként a felek jogokat nyernek a jogviszony felszámolása céljából. Így követelhetik az eredeti állapot helyreállítását. Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülése (pontosabban annak kizárt volta) tehát már az érvénytelenség megállapításától független kérdés.

Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény¹²⁰ mint az érvénytelenség másodlagos jogkövetkezményéhez fűződő igény elévüléséről a magyar jogi

¹¹⁹ BENEDEK Károly: *A szerződés megszűnésének egyes esetei. Az elévülés.* In: Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata* (KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.) 1156.-1157. o. (átdolgozta Gellért György)

irodalomban *Weiss Emília* foglalt állást elsőként. Nézete szerint, amely általánosan elfogadott a mai napig, ezen jogkövetkezmény elévülés alá esik.¹²¹ Véleménye szerint a jogi dogmatika is inkább ezt támasztja alá, mivel az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény rendszerint kötelmi igény, amely elévül. „*Jogpolitikai érvek aligha támasztják alá, hogy a szerződés érvénytelensége jogkövetkezményeinek megvonásánál ezektől az általános jogdogmatikai elvektől eltérjünk. S ha adott esetben kivételesen ez mégis igazságtalan eredményre vezetne az elévülés és elbirtoklás nyugvásának rugalmas szabálya a bíró kezébe adja az igazságos megoldás lehetőségét.*”¹²²

Asztalos László a szerződés érvénytelenségéből fakadó eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény esedékességeként a szolgáltatás nyújtását, a teljesítést jelölte meg. Ebből is következően, az utólagos irreverzibilitás eseteiben az eredeti szolgáltatás pénzgyenértékének megfizetését is lehetségesnek tartotta a PK 32. sz. állásfoglalással egyezően.¹²³

A Kommentár felhívja a figyelmet az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény kapcsán arra, hogy a dolog kiadására vonatkozó igény nem évül el, és az ellenszolgáltatás visszaadására vonatkozó igény sem, mert annak esedékessé válása a dolog kiadásához kapcsolódik.¹²⁴ Szerintem itt már két kérdés vegyül össze: az igény elévülhetetlensége és annak esedékessé válása (nyugvása). Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülhetetlenségét nem magyarázhatjuk a kölcsönösen teljesített szolgáltatások visszakövetelésére vonatkozó igény esedékessé válásával.

A restitúciós igények elévülése körében kardinális kérdést vet fel a Legfelsőbb Bíróságnak az érvénytelenség jogi következményeire vonatkozó 1/2010. (VI. 28.) PK véleménye: Amennyiben a bíróság a szerződés érvénytelenségét

¹²⁰ A polgári jog rendszerében, különböző helyeken szabályozott, eredeti állapot helyreállításának szankciója eltérő sajátosságokat mutat. Asztalos László csoportosítását követve az eredeti állapot helyreállításának jogkövetkezménye az alábbi esetekben merülhet fel: 1. szerződés felbontása, elállás esetén (itt az eredeti állapot helyreállítása egy elszámolási mód); 2. kártérítési felelősségi szankciórendszer részeként – ide kapcsolható a személyiségvédelmi eszközök között szereplő jogsértést megelőző állapot helyreállítása; 3. jogalap nélküli gazdagodás esetében (visszatérítési igény) 4. az érvénytelen jogviszonykeletkezés szankciójaként. Vö. ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*. im. 212. o

¹²¹ vö. EBH 2010.2222.

¹²² WEISS Emília: *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban*. KJK Kiadó, Budapest, 1969. 210. o.

¹²³ ASZTALOS i.m.

¹²⁴ GELLÉRT György (szerk.) *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata [Kommentár]* KJK-Kerszöv, Budapest, 2004. 1157.

megállapította, „az érvénytelenség további jogkövetkezményeit (Ptk. 237. §) – mind semmisség, mind megtámadhatóság esetén – a bíróság csak a fél erre irányuló kérelme alapján, az elévülés illetve elbirtoklás korlátai között alkalmazza.”¹²⁵ „Az érvénytelenség jogkövetkezményeként a szerződő felek jogviszonyának a bíróság általi rendezésére csak az elévülés illetve az elbirtoklás időbeli korlátai között kerülhet sor. A semmisségre való határidő nélküli hivatkozás tétele tehát, csak az érvénytelenség általános jogkövetkezményének az érvényesülésére vonatkozik, nem jelenti azonban a restitúciós illetve elszámolási igények érvényesíthetőségének a határidő nélküliségét.” A PK vélemény kifejezi, mivel a szerződés érvénytelensége folytán a másik fél nem szerezhette tulajdont a dolog felett, ezért az átruházó felet tulajdoni igény illeti meg. A tulajdoni igénnyel szemben azonban tipikusan egy, az ellenérték visszatérítésére vonatkozó (pénz)követelés áll, amely elévül. A szembenálló szolgáltatásokra vonatkozó eltérő igényérvényesítési határidők miatt ellentmondásos helyzet alakulna ki, ha az egyik szolgáltatást (dolog) vissza lehet még követelni, míg a másikat már nem. A vélemény felveti azt az előbb ismertetett megoldást, hogy ha a felek egyidejűleg kötelesek nyújtani szolgáltatásukat, az ellenszolgáltatás követelésére vonatkozó igény érvényesítésének lehetősége a szolgáltatás egyidejű felajánlásával nyílik meg, tehát az elévülési határidő csak ekkor veszi kezdetét.¹²⁶ A fenti 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény tehát az érvénytelen szerződés jogkövetkezményei körében az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igényeket is igyekszik az elévülés intézménye alá vonni.

A Kúria 6/2013. polgári elvi határozata úgy tűnik, a fenti PK vélemény felfejtésére ad kulcsot. Az eredeti állapot helyreállítására kizárólag akkor kerülhet sor, ha a kapott szolgáltatások visszatérítése kölcsönösen megvalósul. „A kapott szolgáltatás visszatérítési kötelezettségének egyidejűsége és kölcsönössége fogalmilag zárja ki az elévülés intézményét.” Hozzáfűzi viszont, hogy a szerződő felek elszámolási igénye nem az érvénytelenséget megállapító jogerős döntés meghozatalának időpontjában, és nem is a kereset, viszontkereset előterjesztésekor

¹²⁵ Vö. 1/2010. (VI.28.) PK vélemény az érvénytelenség jogkövetkezményeiről rendelkező része 2. pont alatt.

¹²⁶ Nem világos azonban a vélemény megfogalmazása ott, amikor a dologi igény másokkal szembeni érvényesíthetőségéről szól, tekintettel arra, hogy itt már nem a szerződő féltől a dolog visszakövetelésére vonatkozó dologi igény áll fenn, hanem az ingatlan-nyilvántartásban tulajdonjogot vagy más terhet szerzett féllel szembeni törlési igény, amely valóban időbeli korlátok (3 év) közé szorított.

vált esedékessé. Ugyanis maga az elszámolás a szerződés megkötésére visszamenőleg esedékes. Tehát e kúriai döntés alapján az a bírói gyakorlat körvonalazódhat, hogy kölcsönös visszatérítési kötelezettség esetén az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó követelés nem évül el, de annak esedékessége (azaz az elszámolás időpontja) meghatározható, amely az érvénytelen szerződés megkötésének időpontja (és ezek szerint nem az érvénytelen szerződés alapján a szolgáltatás teljesítésének időpontja). Továbbra is kérdéses viszont az, hogy olyan esetekben, amikor nem történt meg mind a két fél részéről a szolgáltatás teljesítése vagy ha a szerződés ingyenes, a szolgáltatások kölcsönösségére alapított fenti érvelés hogyan állja meg a helyét.

A visszajáró szolgáltatások kölcsönösségének megteremtése érdekében az elévülés alóli kivételként, pontosabban az elévült követeléshez kapcsolódó visszatartási jog sajátos vetületeként az új Ptk. kifejezetten rögzít az érvénytelenség jogkövetkezményei között egy kiegészítő szabályt. Bár az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény (amennyiben nem dologi igény) elévül, és az érvénytelenség folytán visszakövetelendő dologra vonatkozó tulajdoni igény (elbirtoklás folytán) megszűnhet, azonban e szabályokat nem lehet figyelembe venni annak a szerződő félnek a javára, aki az eredeti állapot helyreállítását kéri: *„A visszatérítési kötelezettség az elévülési vagy az elbirtoklási idő elteltétől függetlenül terheli az eredeti állapot helyreállítását kérő felet.”*¹²⁷

2.4. A tulajdoni(dologi) igények elévülése

Fentebb rögzítést nyert, hogy a jogi irodalomban már a régi magyar magánjogi tervezetek időszakában körvonalazódott a tulajdoni igények elévülhetetlenségének tana, bár az akkori irányadó bírói szokásjog tükrében, a jogi irodalom (így *Kiss Albert* sem) kifejezetten nem szól a tulajdoni igények elévülhetetlenségéről.

¹²⁷ Vö. új Ptk. 6:112. § (1) bek. második mondata. Itt érdekes lehet még felvetni azt az érvet, hogy vajon az a megoldás, miszerint az utólagos irreverzibilitás is kizárja az eredeti állapot helyreállítását, jelentheti-e ezen igény esedékessé válásának új megközelítését? Azaz a szerződés érvénytelensége bírói megállapítását tekinthetjük-e az elévülés kezdő időpontjának? Mivel az érvénytelen szerződések megkötésükre visszamenő hatállyal nem alkalmasak jogi hatás kifejtésére, ezért e változtatás nem indokolt.

Katona Mór ahogyan egy kúriai jogeset kapcsán cikkében kifejti¹²⁸, a tulajdonjog illetve megsértése esetén a tulajdoni igény elévülés alá nem esik, a tulajdonjogot tehát nem huzamos időn át tartó nemgyakorlás illetve a jogsértővel szembeni fellépés elmulasztása fogja megszüntetni, hanem a tulajdonjogot az elbirtoklás, és így a birtokló javára bekövetkezett tulajdonszerzés fogja elenyésztetni. „*A mig alperesek a kereseti ingatlanokon elbirtoklás útján tulajdonjogot nem szereztek addig a felperesi tulajdoni kereset érvényesülhet, nincs kizárva, és nincs mindaddig, míg valaki azokon tulajdonjogot nem szerzett*”¹²⁹ Az itt elhangzott okfejtésre reagált *Lévy Béla*, aki cikkében *Katona* gondolatmenetét egyrészt azért illette kritikával, mert véleménye szerint keverednek benne az elbirtoklás, a tulajdoni igény elévülhetetlensége és a tulajdoni kereset elévülhetetlenségének kérdései. Elsősorban rögzítette: „*Általános, logikai szempontból, a pozitív jog szabályaitól eltekintve, a tulajdoni kereset, igény elévülését kizártnak csak akkor tekinthetnők, ha a tulajdoni kereset oly sajátosságokat mutatna fel, a melyek ezt szükségkép maguk után vonják.*” Véleménye szerint ilyenek nincsenek. Hozzáfűzi továbbá, hogy „*az elévülés a tulajdonjogra (az igényekre) nem hat oly erősen, mint a kötelekre; az elévülés elenyészteti az illető és jogutódai elleni igényt, de a dologi jog abszolút természete folytán, az igény mindenki más ellen, a ki nem annak jogutódjaként jut a dolog birtokába, újra feléled.*”¹³⁰ Itt kell azonban megjegyezni azt, hogy *Lévy Béla* is elismeri, „*hogy a törvényhozás szempontjából kérdés és megfontolás tárgya lehet: el akarja-e vonni a tulajdoni keresetet az elévülés alól vagy nem.*”¹³¹ *Lévy* gondolatmenete napjaink dogmatikai háttérével abból a szempontból bírálható, hogy ő a tulajdoni igényt annak relatív oldaláról közelíti meg. A tulajdonos ugyanis az abszolút szerkezetű jogviszony keretében biztosított védelem esetében is, a konkrét jogsérelem bekövetkezése esetén, a jogsértővel szembeni fellépést biztosító relatív szerkezetű jogviszonyban érvényesíti igényét.

Lányi Bertalan arra hívta fel a figyelmet, hogy a tulajdonjog megsértéséből fakadó igények, követelések nem azonosíthatók a kötelmi viszonyokkal, „*...mert e*

¹²⁸ KATONA Mór: *Elmélkedés egy curiai határozat fölött.* Jogtudományi Közlöny 1896/21. 164.-166.

¹²⁹ KATONA im. 166. o.

¹³⁰ LÉVY Béla: *Megjegyzések a tulajdoni kereset elévülésének kérdéséhez.* Jogtudományi Közlöny. 1896./25. 198.

¹³¹ uo.

követelések tartalma és érvényesíthetősége (jelesül elévülésük kérdése is) önálló, dologjogi szabályok alatt áll.”¹³²

A korábbi magánjogi bírói szokásjog tehát a tulajdoni, dologi igények elévülhetősége mellett foglalt állást, azonban – elsősorban a Mtj. hatására¹³³ – a bírói gyakorlat változott, és a dologi igény elévülhetetlenségét vallotta.¹³⁴

A Ptk. jelenleg hatályos 115.§ (1) bekezdése – nem éppen bőbeszédűen – az alábbiak szerint deklarálja a tulajdoni igények érvényesítésének időtől független lehetőségét: *„A tulajdonjogi igények nem évülnek el.”* Amennyiben azonban akár csak a Ptk. korábbi szövegváltozatait, akár csak a Ptk. megelőző kódexalkotási kísérletek fentebb ismertetett eredményeit tekintjük, nyilvánvalóvá válnak e jogi tétel hiányosságai.

A hatályos Ptk. a korábbi magánjogi tervezetek útján haladva szabályozta a tulajdoni igények elévülhetetlenségének kérdését. Azonban az eredeti normaszövegnek a választott szabályozási módszere téves jogértelmezésre is lehetőséget adott. *„A tulajdonos követelheti a jogellenes beavatkozás vagy behatás megszüntetését, ha pedig a dolog birtokából kikerült, követelheti visszaadását. A tulajdonosnak ezek az igényei nem évülnek el.”*¹³⁵

A tulajdonjog megsértéséből fakadó ezen igények a jogsértést megelőző eredeti állapot helyreállítását célozzák, s mint ilyenek – egyezően a korábbi magánjogi kódextervezetekkel – elévülhetetlenek. A Ptk. eredeti szövegének megalkotásakor azonban hiányosságként kell értékelnem, ahogyan annak értékelte már Rudolf Loránt is, hogy egyrészt a törvény szövegéből nem tűnik ki a tulajdoni igények felsorolásának részleges jellege. Másrészt hiányzik a korábbi törvényi rendelkezésekben már megjelent esetkör is, a kiigazítási (határkiigazítási keresetek) elévülhetetlensége. Rudolf felveti a törlési igény elévülhetetlenségének kimondását is, azonban véleményem szerint az elévülhetetlenség elvi élű kimondása az akkor

¹³² Itt utal a I. magánjogi törvénytervezet indokolására. Vö. LÁNYI Bertalan: A tulajdonjog. In: Fodor Ármin (szerk.): Magyar magánjog. II. kötet Dologi jog (Signer és Wolfner Kiadása, Budapest, én.) 423. o.

¹³³ Vö. *„Az absolut jogokban szükségkép bennrejlő követelési jog mindenki irányában a megfelelő magatartásra, a joggal ellenkező cselekmény nemtevésére [...] nem esik a követelés fogalma alá, de igenis az absolut jog megsértésével keletkező restitutionalis igény.”*Lsd. KISS Albert: *Az elévülés a Polgári Törvénykönyv Tervezetében.* Kritikai Tanulmányok a Polgári Törvénykönyv Tervezetéről. V. Füzet. Grill K. Budapest, 1902. 9.o.

¹³⁴ Vö. VILLÁNYI László i.m. in. Magyar magánjog III. kötet 632. o.

¹³⁵ Ptk. 115.§ (2) bek.

hatályos telekkönyvi szabályok¹³⁶, és a hatályos rendelkezések tükrében is alaptalan lett volna. Bár a törlési igény, különösen annak érvénytelen bejegyzésen alapuló esete szintén az eredeti állapot helyreállítására szolgál, azonban az eredeti érvénytelen bejegyzést megalapozó okirat, magánokirat érvénytelenségére irányadó szabályokra tekintettel (ha az megtámadható, a megtámadási határidő irányadó, ha semmis, elvileg nincs határidő), és az érvénytelen bejegyzésben bízó, közvetetten, jóhiszeműen és visszterhesen szerző védelmében,¹³⁷ a törlési per megindítását határidőhöz kötni ésszerű.¹³⁸

Az 1977. évi IV. törvény, a Ptk. novella a vizsgált szakaszon alapvetően módosítva, megszüntette a fent megjelölt egyes tulajdoni igények felsorolását és általánosan rögzítette a tulajdoni igények elévülhetetlenségét. Indokolása szerint „*A polgári jogban általánosan elfogadott elv, hogy a tulajdonjogból eredő igények nem évülnek el. Ennek a Ptk.-ban egyes tulajdonjogi igényekhez kapcsolt kimondása alapot adott olyan értelmezésre, hogy a tulajdonjogi igényeknek csupán a kiemelt csoportja nem évül el. A javaslat a szabályt egyértelműen fogalmazza meg, és azt a tulajdonjog védelme körében önálló szabályként tartalmazza.*”

A Kommentár¹³⁹ rögzíti, hogy a tulajdoni igénynek az elévülése csak a dolog megléte alatt van kizárva, mert az általános bírói gyakorlat szerint, ha a tulajdoni igény természetben már nem elégíthető ki, akkor a helyébe kötelmi jellegű igény lép, amely mint kötelmi követelés (kártérítési követelés), elévül. Az elévülés alóli kivételekként az alábbi eseteket emeli ki példálózó jelleggel:

1. Nem évül el a tulajdonközösség megosztására vonatkozó, és házastársi vagyonközösség megosztására vonatkozó igény. A Legfelsőbb Bíróság 2009-ben hozott elvi határozatában megerősítette a különvagyonra alapított igény tulajdoni igény jellegét is, amely tehát szintén nem évül el. A felperes házastárs által, a szüleitől kapott ingatlan vételárból vásárolt budapesti ingatlan annak ellenére a különvagyont képezte, hogy a házastársa javára az akkor irányadó budapesti ingatlan-szerzési szabályok megkerülése céljából 10/100 tulajdoni illetőséget az ingatlan-nyilvántartásba bejegyezték.¹⁴⁰

¹³⁶ 54/1960. (XI. 27.) Korm. rendelet

¹³⁷ Inytv. 63. § (2) bek.

¹³⁸ Erre nézve lsd. részletesebben a törlési perrel kapcsolatos 10.5.1. alfejezetet.

¹³⁹ Vö. Gellért György(szerk.): Polgári törvénykönyv magyarázata [Kommentár] im. 395-397. o.

¹⁴⁰ EBH 2009:1960.

2. Az ingatlan-nyilvántartás szerkesztése során meghatározott jogorvoslati határidő letelte a tulajdonos tulajdoni igényét nem érinti.

3. Nem évül el a letét kiadására vonatkozó igény sem, ha a letett dolog természetben megvan, mert a tulajdonosnak a dolog kiadására vonatkozó igénye nem évül el. Ellenben, ha a letét tárgya helyettesíthető dolog vagy pénz (rendhagyó letét), a Ptk. 472.§ és 527.§ alapján a letéteményes azon tulajdont szerez, így a letét kiadására vonatkozó igény már kötelmi, nem tulajdoni igény, tehát elévül.

4. Tulajdoni igényként nem évül el a túlépítéssel, a ráépítéssel és a közös tulajdonnal kapcsolatos igény sem.¹⁴¹

Jelenlegi irodalmunkban a tulajdoni igények elévülhetetlenségének tana, a tulajdonjog megsértéséből fakadó dologi és kötelmi igények következetes elhatárolása mára megvalósult. *„A tulajdoni igény a tulajdonost tulajdonjogának megsértése esetén a jogsértővel szemben illeti meg, és vagy a birtok visszaszerzésére, vagy a jogellenes háborítás megszüntetésére irányul.”*¹⁴² Menyhárd Attila szerint a tulajdoni igények (kivétel nélkül) nem évülnek el, mert nem tekinti tulajdoni igénynek azokat a helyzeteket, amikor a dolog elveszett vagy megsemmisült, és a helyébe kártérítési vagy jogalap nélküli gazdagodás iránti igény lép. *„Ezek az igények viszont már kötelmi igények, így elévülnek.”* Hozzáfűzi, hogy ekkor döntő jelentőségű lesz a kötelmi igény esedékessé válásának időpontja: *„Ezért ilyen helyzetekben az igény érvényesíthetőségével kapcsolatos központi kérdéssé válik annak az időpontnak meghatározása, amellyel a tulajdoni igény érvényesíthetlenné vált és ezzel a helyébe kötelmi igény (kártérítési vagy jogalap nélküli gazdagodás iránti igény) lépett. Mivel a kártérítési és jogalap nélküli gazdagodási igény a keletkezésekor esedékessé válik [Ptk. 360. § (1) bek., PK 51. sz., Ptk. 364.§. §], ezzel az igény elévülése is megkezdődik.”*¹⁴³

A tulajdoni igények elévülhetetlenségének tehát elsődleges feltétele, hogy a tulajdonjog tárgyára vonatkozó, a dolog visszaszolgáltatására vonatkozó igény még teljesíthető legyen. Amennyiben a természetbeni kiadás lehetetlenné válik, az pénzköveteléssé fordul át, amely igény (akár kötelmi jellegű dologi igényként, akár kötelmi igényként kezeljük) elévül. A tulajdoni igény helyébe lépő kártérítési igény esedékességének időpontja véleményem szerint nem egységes a bírói gyakorlatban.

¹⁴¹ Kommentár im. 1155.

¹⁴² MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*. Osiris Kiadó, Budapest 2007, 358.

¹⁴³ MENYHÁRD im. 363.–364.

Továbbá, problematikus a kártérítési igény (gazdagodás megtérítésére vonatkozó igény) elévülése nyugvásának meghatározása is.

Abszolút, tehát kizárólagos jogok esetében (így a dologi jogok, a személyhez fűződő, vagy szerzői jogok esetében) Szladits, Almási és Tóth is rámutatott arra a dogmatikai problémára, hogy mivel ezen alanyi jogok mindenkivel szemben fennállnak, ezért lényegében érvényesíthetők kizárólag megsértésük esetén válnak, mégpedig immár konkrét személlyel, a jogsértővel szemben. Ebből a megközelítésből tehát ha alanyi jogként tekintünk ezen jogi védettséget élvező állapotokra, amely potenciáljukban hordozzák megsértésük esetére a sértővel szembeni fellépés lehetőségét, tehát az igény lehetőségét, akkor valóban, ezek a jogok mint alanyi jogok nem évülnek el. Védhetőbb azonban és logikai szempontból is egyszerűbb azt a levezetést követni, miszerint az abszolút jogosítványok megsértése esetén, mindaddig míg a jogsértő állapot fennáll, folyamatosan megújulnak az ebből keletkező igények, így az eredeti állapot helyreállítására (a dolog kiadására), a jogsértő magatartás abbahagyására irányuló igény alapja is folyamatosan megújul, ezért az elévülés nem következhet be. Amennyiben a dolog megsemmisül, a jogosultnak tulajdonjoga megszűnik, a dolog értékére vonatkozó igénye (kártérítési igénye) pedig mint kötelmi követelés, elévülés alá tartozik.

A dolog megsemmisülése esetén a dolog helyébe lépő kártérítési igény elévülésének kezdő időpontja nem egységes a bírói gyakorlatban. Egyes szerzők és az én véleményem szerint a természetbeni szolgáltatás lehetlenné válásával keletkezik a jogosult kártérítési igénye, tehát az elévülés kezdőpontjaként ez a körülmény határozható meg. Ezzel szemben más szerzők véleménye szerint a kártérítési igény érvényesítése a dolog kiadására vonatkozó igény érvényesítésével egyidejűleg már megilleti a tulajdonjoga megsértének következményeként a jogosultat. Tehát a tulajdoni kereset (*rei vindicatio*) és a kártérítési követelés elévülése egyazon pillanatban kezdetét veszi, és legfeljebb a kártérítési igény elévülésének nyugvása állhat be azon menthető körülmény folytán, hogy a jogosult elsősorban a dolog természetbeni kiadását követeli.

2.5. Személyiségi igények elévülése

Ahogy fentebb már említésre került, a személyhez fűződő jogok, (és a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok) védelme is a tulajdonjoghoz hasonlóan abszolút szerkezetű jogviszony keretében valósul meg. A tulajdoni igények elévülhetetlenségét kimondó jogi tétellel szemben a személyiségvédelmi igények körében az elévülést kizáró jogi rendelkezéssel azonban nem találkozunk. Amennyiben kiindulópontként elfogadható az a megoldás, hogy a jogsértés megállapítására, az abba hagyásra kötelezésre, az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igények nem évülnek el, úgy nemcsak a tulajdonjog, hanem személyhez fűződő jogok esetén is ezt állapíthatjuk meg.

A jogirodalomban a személyiségi jogok, illetve a szellemi alkotásokhoz fűződő jogok megsértéséből fakadó igények elévülésének vizsgálata nem nyert jelentős szerepet. *Bíró György és Lenkovics Barnabás* is a személyhez fűződő jogok el nem évülése mellett foglalt állást, míg kifejezetten a személyhez fűződő jogok megsértéséből fakadó objektív jogkövetkezmények esetében *Székely László* mondta ki ezen igények el nem évülését.¹⁴⁴ *Görög Márta* hasonlóképpen a kegyeleti jogok megsértéséből fakadó objektív jogkövetkezmények elévülhetetlenségét megfogalmazta, míg a szubjektív jogkövetkezmények közül a kártérítési igény érvényesítésének korlátjaként az elévülést megjelölte.¹⁴⁵ *Kemenes István* a személyhez fűződő jogok megsértésének szankciói közül elévülés alá nem tartozónak azokat tekinti, amelyek a jogsértés jövőbeni megszüntetésére irányulnak (így: abba hagyásra kötelezés, eltiltás a jövőbeni jogsértéstől, eredeti állapot helyreállítása).¹⁴⁶

Érdekes módon azonban azon közzétett eseti határozatoknak száma, amelyek állást foglaltak volna az adott kérdésben, nem túl jelentős. A Fővárosi Ítéltábla egyik eseti döntése¹⁴⁷ a szellemi alkotáshoz fűződő jogok megsértéséből (védjegybitorlás) eredő igények elévülhetetlenségében az alábbiak szerint foglal

¹⁴⁴ LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László: Magyar polgári jog. *A személyi jog vázlatja*. 2. kiadás Eötvös József Kiadó, Budapest 2001 136. (A vonatkozó részt írta: Székely László.)

¹⁴⁵ GÖRÖG Márta: *A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség korlátairól*. In Polgári Jogi Kodifikáció 2005. VII. évf. 2. szám. 17. o.

¹⁴⁶ Vö. KEMENES István: *Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések*. i.m. 14.o. (Megjelent továbbá: JUHÁSZ László (szerk.): *Ítéltáblák civilisztikai állásfoglalásai 2003-2012*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013. 915.-927. o.)

¹⁴⁷ BDT 2008.1926., a Fővárosi Ítéltábla 8. Pf. 21 496/2004/6. sz. határozata.

állást: „A tulajdoni igények általános elévülhetetlenségének elvét a Ptk. 115. §-a fogalmazza meg, kimondja, hogy a tulajdoni igények nem évülnek el. A másodfokú bíróság jogi álláspontja szerint ez egy olyan általánosságban elfogadott elv, amely a szellemi tulajdonra is vonatkoztatható. Ezért a védjegytulajdonos a védjegybitorlóval szemben időkorlát nélkül felléphet, kérdés az, hogy érvényesítheti-e a védjegybitorlás miatt a védjegyjogosult a törvényben jelzett jogkövetkezmények mindegyikét időhatár nélkül. A védjegybitorlás kapcsán alkalmazható jogkövetkezmények között vannak olyanok, amelyek egyértelműen a tulajdonjog védelmét szolgálják és a Ptk. 115. § (2) és (3) bekezdéseiben írtakhoz lényegében hasonlóak. Ilyen a védjegybitorlás megállapítása, a védjegybitorlás abbahagyására kötelezés, a bitorló eltiltása a további jogsértéstől, a bitorlással érintett termékek lefoglalása.” Itt kell tehát rögzíteni, hogy a bíróság a védjegybitorlás jogkövetkezményeire a szellemi tulajdon mint speciális tulajdon nézőpontjából tekintett, és állapította meg ezen igények elévülhetetlenségét. Hozzátette viszont, hogy a védjegybitorlásból eredő, gazdagodás visszatérítésére vonatkozó igény, mint követelés elévül.

Megfigyelhető ugyanakkor egy újabb keletű, a személyhez fűződő jogok megsértéséből eredő, hasonló, objektív jellegű igények el nem évülő természetét kimondó tendencia is a bírói eseti döntésekben.

Így a Fővárosi Ítéltábla egyik eseti döntésében a következőket emeli ki: „A személyhez fűződő jogok jellegükből adódóan nem évülnek el, így a jogsértés megállapítására, mint objektív jogkövetkezmény alkalmazására irányuló igény esetén elévülés kérdése fel sem merülhet. A kártérítési igény vonatkozásában azonban alkalmazandó a Ptk. 324. § (1) bekezdése, amely alapján a követelések öt év alatt elévülnek, ha jogszabály másként nem rendelkezik.”¹⁴⁸

A Győri Ítéltábla pedig az alábbiak szerint indokolta döntését: „Személyiségi jogsértés esetén a Ptk. 84.§ (1) bekezdés a-d) pontjaiban meghatározott objektív jogkövetkezmények iránti igény nem évül el, míg a Ptk.84.§ (1) bekezdés e/pontja szerinti szubjektív jogkövetkezmény (a nem vagyoni kárpótlás iránti igény) a kártérítés általános szabályai szerint elévülhet.”¹⁴⁹

Az új Ptk. merőben változtatni kíván a személyiségvédelmi igények érvényesíthetőségén. Valamennyi objektív jogkövetkezményt ugyanis (beleértve a

¹⁴⁸ Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.707/2010/5.

¹⁴⁹ Győri Ítéltábla Pf.I.20.144/2011/7.

jogalap nélküli gazdagodás megtérítése iránti igényt is) az elévülési határidőn belül rendeli alkalmazhatónak. Az új Ptk. rendelkezése szerint: „*Akit személyiségi jogában megsértének, a jogsértés ténye alapján – az elévülési időn belül – az eset körülményeihez képest követelheti a) a jogsértés megtörténtének bírósági megállapítását,*”¹⁵⁰ A dogmatikai alapoktól ilyen jelentősen eltérő szabályozásbeli változásnál elvárható, hogy a jogalkotó megfontolásait, szándékait a közvéleménnyel e kérdésben megossza, ami nem történt meg.

2.6. Öröklési igények elévülése

A régi magyar magánjogban mindaddig, amíg a tulajdoni igények elévülhetetlensége a bírói gyakorlatban nem gyökeresedett meg, addig az öröklési igények elévülése is általánosan elfogadott volt: „*Az örökös, utóörökös, kötelesrészre jogosított, valamint az ingatlan hagyományosa öröklési igényöket az elévülési határidőn belül a törvény rendes útján érvényesíthetik.*”¹⁵¹ A hatályos jogi rendelkezések tükrében – tekintettel arra, hogy a tulajdoni igények általános elévülhetetlenségét a bírói gyakorlat és a Ptk. is rögzíti, és az örökös az örökhagyó halála pillanatában megszerzi a hagyatékot, tehát már tulajdonosként követeli a hagyaték kiadását az álörököstől – mindenképpen rögzíteni szükséges, hogy az állagörökös igénye tulajdoni igény, amely nem évül el.

A hatályos Ptk. az öröklési igény elévülése kapcsán azt tekinti irányadónak, hogy az adott öröklési igény tulajdoni jellegű vagy kötelmi jellegű igény. Tulajdoni igényként ismeri el tehát a bírói gyakorlat az állagöröklésre vonatkozó igényt, a dologi hagyományra irányuló igényt, ezzel szemben pedig kötelmi jellegű igények például a kötelesrész vagy a kötelmi hagyomány. A jogi irodalomban is az öröklési igények e kettőssége jelenik meg, és öt éves elévülési idő alá tartozónak kizárólag a kötelmi jellegű igényeket tekintik. Így öt év alatt évülnek el a kötelesrész iránti igények, a kötelmi hagyomány kiadása (szolgáltatása) illetve a közérdekű meghagyás teljesítése iránti igények.¹⁵²

¹⁵⁰ V.ö. új Ptk. 2:51.§ [Felróhatóságtól független szankciók]

¹⁵¹ V.ö. az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc. 89.§ (1) bek. Idézi a törvényhelyet : SZENDE Péter Pál is Magyar magánjog mai érvényében Kötelmi jog III. kötet 526. o.

¹⁵² ADORJÁN Lívía – ANKA Tibor: Öröklési eljárások. HVG-Orac, Budapest 2002. 225. o.

Itt is azonban tekintettel kell lenni a dologi igények elévülhetetlensége feltételül szabott azon körülményre, hogy a tulajdoni igénynek természetben még kielégíthetőnek kell lennie.

A Legfelsőbb Bíróság 2004-ben hozott elvi határozatában az 1981-ben elhunyt örökgyó törvényes örökös testvérével szemben adott helyt az örökgyó gyermeke öröklési igényének az alábbi körülmények alapján. Bár az ingatlant az alperes álörökös 1987-ben eladta, tehát a természetbeni kielégítés lehetlenné vált, azonban az örökgyó gyermekének kötelmi jellegű öröklési igénye mégsem évült el. 1997. június 5.-én emelkedett jogerőre ugyanis az örökgyó apaságát megállapító döntés, amely az örökös igényérvényesítése előli akadályt elhárította, és az akadály megszűnésétől számított 1 éven belül (1997 decemberében) az örökös pert indított az álörökössel szemben az ingatlan vételára és kamatai kiadására. Így bár kötelmi jellegű öröklési igénye 1987-ben lejárttá vált, és megkezdődött az elévülés, azonban az elévülés nyugvásának szabálya alkalmazásával, mivel a menthető akadály (az örökgyóval való vérségi kapcsolat megállapítása) csak 1997. június 5.-én hárult el, az örökös még egy éven belül öröklési igényt érvényesíthetett.¹⁵³

Véleményem szerint az öröklési igény elévülésének kérdésével szoros összefüggésben áll, és ezért itt szükséges kitérni a végrendelet megtámadására vonatkozó határidő kérdésére.

A jelenleg hatályos szabályok a végrendelet megtámadására nem szabnak határidőt. A végrendelet érvénytelenségének, illetőleg hatálytalanságának megállapítására irányuló igényét a jogosult bármikor érvényesítheti.¹⁵⁴ A hatályos Ptk. eredeti, 1959-es szövegéhez fűzött miniszteri indokolás¹⁵⁵ elismeri, hogy az öröklési jogi igények is a tulajdoni igények elévülhetetlenségét kimondó, illetve a kötelmi igények (5 éves határidőhöz kötött) elévülését kimondó jogi rendelkezések szerint bírálhatók el. E kettősségre tekintettel a hatályos Ptk. nem szabja meg az érvényesítési határidejét a végrendelet hatálytalansága vagy érvénytelensége megállapítására irányuló igénynek. Mindezek alapján a hatályos Ptk. bírói gyakorlata a végrendelet megtámadásához való jog elévülhetetlensége mellett foglalt állást, amit

¹⁵³ EBH 2004:1024.

¹⁵⁴ Ptk. 654.§

¹⁵⁵ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Athenaeum Nyomda, Budapest, 1959, 511.

azzal indokolt, hogy a (törvényes) örökös igénye is tulajdoni igény, amely nem évül el.¹⁵⁶

Az új Ptk. a végrendelet megtámadását ehhez képest kivétel nélkül az általános öt éves elévülési határidő közé szorítja.¹⁵⁷ A hozzá fűzött indokolás pedig kimondja, hogy a „*végrendelet megtámadási joga nem tulajdoni, hanem kötelmi természetű igény, amely csak elévülési időn belül gyakorolható.*”¹⁵⁸ Ezzel egyezik Kemenes álláspontja is, aki szerint „*a végrendelet megtámadása iránti jog nem tulajdoni igény, hanem olyan egyoldalú jognyilatkozat, amelyre a kötelmi jogi szabályok irányadók.*”¹⁵⁹

Tekintettel arra, hogy a végrendeletnek – tipikus esetben – a törvényes örökös általi sikeres megtámadásával az örökhagyó halála pillanatára vetítetten beáll a törvényes öröklés, a végrendelet megtámadásának határidőhöz rendelése így alapvetően sérti a törvényes örökös (örökösi-tulajdoni) jogait. Tulajdonjoga jelentős korlátját jelenti ez esetben a fenti öt éves elévülési határidő, különösen tekintetbe véve azt a sajátos esetet, ha netán örököstársai viszonylatában nyugvás folytán az elévülés még nem következett be. Megkérdőjelezhető tehát ez esetben a jogalkotói szándék, hogy valóban szükséges-e a végrendelet megtámadására szabott határidővel (az érvénytelenség valamennyi esetére nézve!) a megtámadási jog (nem)gyakorlásából eredő bizonytalan helyzet végére ily módon pontot tenni.

2.7. Értékpapírból eredő követelések, kamat és osztalék, pénzintézeteknél elhelyezett betétek kamatai

Az 1900-as magánjogi törvénykönyvtervezet az egyéb kamatok, időszakonként visszatérően fizetendő tartozások 3 éves elévülési ideje alól emelte ki a címben megnevezett kamatköveteléseket, osztalékköveteléseket. Az indokolás szerint tehát a

¹⁵⁶ vö. GELLÉRT György(szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata* Complex Kiadó Budapest, 2007⁷, 2445. Hasonlóan fogalmaz Vékás Lajos is tankönyvében: „A megtámadási jog időbeli korlátlanlansága elsősorban abban nyeri magyarázatát, hogy a végrendeletet rendszerint törvényes öröklési igény, azaz tulajdoni igény érvényesítése céljából támadják meg, márpedig a tulajdoni igények a magyar polgári jogban nem évülnek el.” Vö.: VÉKÁS Lajos: *Öröklési jog*. Eötvös K, Budapest, 2010. 6., javított kiadás 86. o.

¹⁵⁷ „A megtámadás joga az öröklés megnyílásától számított öt év alatt évül.” új Ptk. 7:37. § (4) bek.

¹⁵⁸ VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.) im. 546.

¹⁵⁹ KEMENES im. 14. o.

3 éves elévülési határidő alól kivételt képeznek a pénzügyintézeteknél elhelyezett betétek után járó (1883. évi XXV. tc. 20.§) és általában azok a kamatok, amelyekről speciális törvények intézkednek (így pl. 1881: XXXIII. tc., 49. §. 1897. évi XX. tv; 1875. évi XVII. tc. 7. §, 1878. évi XX. tc.).

A Ptk. rendelkezése szerint a takarékbetét összegének visszafizetésére és a kamat, továbbá a nyereség kifizetésére vonatkozó követelés nem évül el.¹⁶⁰ Ugyanígy, jogszabályi rendelkezés alapján, a kötvényen alapuló követelés a kibocsátóval szemben nem évül el.¹⁶¹

2.8. Tartós jogviszonyokból fakadó igények

Mindamellett, hogy vizsgáltuk a dologi jogviszonyokból fakadó igények el nem évülését, amelyet megalapozott az abszolút szerkezetű jogviszonyból fakadó, ún állapotjogok fennállása, addig ezidáig úgy tapasztaltuk, hogy egy kötelmi jogviszonyból fakadó igény, követelési jog elévülés alá esik. Azonban a kötelmi jogviszonyok körében is elkülönül a jogviszonyoknak olyan sajátos halmaza, amelyek tartósságuknál, huzamos időtartamon keresztül fennállásuknál fogva a rövid életű, és egyszeri szolgáltatásra létrejött kötelmi viszonyoktól elhatárolhatók és elhatárolandók. *Beck Salamon* – témánk szempontjából kevésbé releváns, az első világháborút követő jelentős méreteket öltő infláció körüli jogi viták kapcsán – mutatott rá cikkében¹⁶² arra, hogy a jogtudománynak már régi adóssága a szerződések egy csoportosítási szempontjának – nevezetesen az egyszeri, rövid lejáratú és a huzamosabb időre szólóak összevetése. Beck a huzamos szerződéseknek a következő sajátosságaira hívja fel a figyelmet. A szerződés írásba foglalásának kikötése nemcsak a bizonyíthatóságot könnyíti meg, hanem elsősorban az okból, hogy a huzamosabb szerződéses jogviszonyba bárki csak úgy hajlandó belépni, hogy az abból fakadó jogok és kötelezettségek írásban szigorúan (teljeskörűen) lefektetettek, ezért az írásba foglalás a szerződés érvényességének feltételét jelenti. Rámutat arra, hogy a jogalkotó huzamos szerződések esetében a már megkötött szerződés könnyebb felbonthatóságát biztosítja. Mivel a felek tartós jogviszonyában

¹⁶⁰ Ptk. 533. (4) bek.

¹⁶¹ 285/2001. (XII. 26.) Korm. rendelet a kötvényről 6. §

¹⁶² BECK Salamon: *Huzamos szerződések*. Jogtudományi Közlöny. 1920 (55. évf.) 17. sz. 130-131. o.

olyan jellegű változások is bekövetkezhetnek, amelyekkel a szerződéskötéskor nem számolhattak, amelyeket előre nem láttak, ezért tartós jogviszonyok esetében gyakoribb a *clausula rebus sic stantibus* elvének megjelenése.¹⁶³ Kiemeli továbbá azt a körülményt is, hogy a szerződő felek személyében bekövetkező változás, nemcsak hogy alanycsere is gyakrabban bekövetkezik a szerződéses jogviszony fennállta alatt, hanem a tartós jogi kapcsolat miatt sokkal fontosabb is lehet a felek személye, ezért gyakoribb az alanycsere kizárása pl. albérletbe, alhaszonbérletbe adás tilalma.

Rudolf Loránt véleménye szerint „általában minden tartós jogviszonyon alapuló alapigény elévülhetetlen oly értelemben, hogy minden pillanatban új igény születik.”¹⁶⁴ Rudolf itt – utalva a kialakulóban lévő bírói gyakorlatra – példaként a tulajdonközösséget megszüntető igényt, annak elévülhetlenségét hozza fel.¹⁶⁵ Véleménye szerint, mivel az elévülés alapja folyamatosan megújul, ezen igények nem évülnek el. A huzamos szerződésekből fakadó igények elévülési kérdéseikhez jobbnak tartom a bérleti szerződés példáját.

Bérleti szerződés alapján a bérbeadó szavatol a bérlemény rendeltetésszerű és szerződésszerű használatra alkalmas voltáért a bérleti viszony *egész tartama alatt*.¹⁶⁶ A bérbeadó szavatossági felelőssége tehát *folyamatosan* fennáll. *Újlaki Miklós* ezzel összefüggésben érzékeltette a bérbeadót terhelő szavatossági felelősségnek az eladót terhelő szavatossági felelősséghez képest sajátos jegyeit. Egyrészt, mert a bérbeadó szavatossági felelőssége a bérlemény folyamatos használhatóságáért áll fenn. Ebből következően abban az esetben is felel, ha nem a bérlemény birtokbaadásakor, hanem később keletkezett az a hiba, amely miatt a bérlemény a rendeltetésszerű használatra a későbbiekben alkalmatlan. Mivel azonban a bérleti szerződésnek közvetett tárgya a bérbe adott dolog, ezért a szavatossági felelősség is e dologra koncentrálódik. Tekintettel azonban arra, hogy lényegében e felelőssége kevésbé a teljeítésért való

¹⁶³ A Ptk. 241.§-a szerint a bíróság szerződésmódosítására is csak tartós jogviszonyok esetében kerülhet sor.

¹⁶⁴ RUDOLF Loránt: *Határidők a polgári jogban és a munkajogban*. KJK Budapest 1965. 9. o.

¹⁶⁵ Lényegében ezzel arra kíván rávilágítani, hogy a tulajdonközösség megszüntetésére, a dologegyesülés, vegyülés következményeként az elszámolásra, nem a tulajdoni igények elévülhetlenségét kimondó Ptk. rendelkezés alkalmazandó, hiszen abban az esetben megsértett tulajdoni igény orvoslásáról van szó. Ebben az esetben ezért célszerű a tartósan fennálló helyzetből kiindulni, és a huzamosan fennálló jogviszonyból fakadó jogok, abból eredő igények lényegében elévülhetlenségét megfogalmazni.

¹⁶⁶ Ptk. 424.§ (1) bek.

helytállási, mint inkább teljesítési kötelezettsége¹⁶⁷, ezért szükségszerű annak folyamatos fennállást elismerni. Ebből következően a bérleti viszony fennállta alatt felmerülő hiba, kellékhány esetén már vitára adhat okot az, vajon e hiba körében a bérlőt megillető szavatossági igény elévülése bekövetkezhet-e a bérleti szerződés fennállta alatt? Amennyiben elfogadjuk Rudolf Loránt megközelítését, miszerint a folyamatosan nyújtott szolgáltatásra vonatkozó követelés nem évül el, abban az esetben a bérlőt megillető szavatossági igény elévülése sem merülhet fel a bérleti szerződés fennállta alatt. A fenti tétel figyelembevételével ugyanis a bérbeadót terhelő „szavatossági helytállást” tehát úgy kell értelmezni, hogy nemcsak a szolgáltatáskori, a bérlemény átadásakor fennálló kellékhányokért, hanem a bérlet egész tartama alatt jelentkező hiányokért is fennáll. , Nem pusztán a hiba megjelenését, felmerülését követő elévülési/jogvesztő határidő alatt, tekintettel arra, hogy az a kötelezettsége, hogy a bérleményt használatát a folyamatos szerződészerű használatra alkalmas állapotban biztosítja, e kötelezettsége folyamatos megszegése a szavatossági igény elévülését kizárja. Mivel a bérlő kellékszavatossági igénye, elévülésének jogi alapja folyamatosan megújul.

Felmerül a kérdés, huzamosan fennálló szerződések esetén befolyással bírhat-e az elévülési idő folyására az az esemény, ha a Ptk. 281.§ (2) bekezdés a) pontja alapján a fél a teljesítést megtagadja¹⁶⁸. A jogi irodalomban megjelent ugyanis olyan állásfoglalás, hogy a teljesítés megtagadása folytán az eredeti esedékességi idő módosul, így ennek következtében az elévülés más időpontban veszi kezdetét. Itt azonban fel kell arra hívni a figyelmet, mivel ez nem szükségszerű következmény, hanem a fél belátására bízott, így az igényérvényesítést, az elévülés objektív kezdetét ez nem befolyásolhatja. *Szászy István* a visszatartási joggal kapcsolatban kifejti, hogy a jog gyakorlásának közvetett következménye az, hogy ebben az időszakban kizárt a jogosult késedelme, a visszatartási joggal terhelt követelést nem lehet beszámításra felhasználni, a visszatartás következtében az adós nem hivatkozhat a szerződés ellehetetlenülésére, továbbá ha a szolgáltatás elmulasztásához jogvesztő

¹⁶⁷ Vö. *Újlaki Miklós* gondolatmenetét: „a bérbeadó nem meghatározott egyedi bérlemény használatát mint egységet szolgáltatja, hanem a bérlemény egyedileg meghatározott tárgyának segítségével olyan folytatólagos használatot, amelynek minden egyes kis időbeli része különálló szolgáltatás és a szerződészerű használat absztrakt mértékével van jellemezve.” *ÚJLAKI Miklós: Bérlet.* In. SZLADITS (szerk.): Magyar Magánjog IV. Kötelmi jog különös része. (Grill K, Budapest, 1942.) 463. o.

¹⁶⁸ Ha a felek kölcsönös szolgáltatással tartoznak, és az a fél, akinek a teljesítéssel elől kell járnia, a szolgáltatást megtagadja, amennyiben a szolgáltatást részletekben vagy folyamatosan kell teljesítenie, és a másik fél saját szolgáltatásával időközben késedelembe esik, amíg a késedelem tart.

következmények fűződnek, ezek nem állnak be. Osztom nézetét, hogy a visszatartási jog gyakorlása nem hat ki az elévülési idő folyására. „Az elévülést már nem tartóztatja fel a visszatartási jog...”¹⁶⁹ Itt is élesen elválik egymástól tehát a szolgáltatás követelhetősége és tényleges kikényszeríthetősége, mint ahogyan ez megjelenik abban a sajátos helyzetben is, amikor a követelés esedékessé válása, lejárta nem feltétlenül esik egybe a teljesítés hiányában az adós késedelmével (vö. lejárta, megintés).¹⁷⁰

A jelenlegi bírói gyakorlatban azonban a fentebb elmondottakkal ellentétes döntések, álláspontok is megjelennek. Egy eseti döntés tényállása szerint a felperes vállalta, hogy az átvett bérleményt, tekintettel annak romos voltára felújítja. Mivel azonban a felújítási munkák elvégzése nemcsak a bérleményem belül, hanem az egész épületben is szükségessé váltak, és ennek költségei túlságosan nagy terhet róttak a bérlőre, hosszas tárgyalásokat követően, (a bérlő egyébként meg kívánta venni az épületet) a bérbeadó önkormányzattal kötött szerződés alapján megállapodtak abban, hogy az előre benyújtott felújítási tervek és hozzá tartozó költségjegyzék alapján a felperes elvégzi az egész épület használhatóságához szükséges építési-szerelési munkákat, majd a leigazolt számlák alapján az önkormányzat ezen munkák ellenértékét számára kifizeti, illetve a bérlő bérleti díjába beszámítja. Mivel a bérleményben és az épületben vállalt munkák időben megkéstek, továbbá nem az elfogadott műszaki tervek szerint valósultak meg, az önkormányzat végül megtagadta az elvégzett munkák kifizetését, és a kötött megállapodás megszegésére hivatkozva felmondta a bérleti szerződést. A bérlő, mint felperes többek között bérbeszámítási lehetőségével élve követelte e felújítási munkák ellenértékének figyelembevételét, továbbá hivatkozott a bérbeadót terhelő kellékszavatossági kötelezettségre, és ezzel összefüggésben kijavítási költségigényt kívánt érvényesíteni, illetve harmadlagosan jogalap nélküli gazdagodásra hivatkozva követelte a felújítással bekövetkezett értéknövekedés megtérítését. A bíróság a jogszabályi rendelkezésekre tekintettel a bérbeszámítási követelését, a bírói

¹⁶⁹ SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai*. Grill K. Budapest 1943. 236. o.

¹⁷⁰ Véleményem szerint a huzamos szerződések sajátossága kapcsolatba hozható a tartási, életjáradéki követelések elévülésének speciális vonásával. Úgy gondolom, hogy a hatályos Ptk. megalkotásakor nem véletlenül tettek különbséget a követelések elévülése, és a tartási, életjáradéki, baleseti járadéki igénye bírói úton való érvényesítésére szabott határidő között. Nem ezen 6 hónapnál régebben lejárt követelések elévüléséről szól ugyanis a Ptk., és nem is az elévülés szabályai között, hanem a teljesítés kapcsán tér ki arra, hogy indokolatlan késlekedés miatt ezen követelések bírói úton már ki nem kényszeríthetők. Lsd. a 10.3.1. alfejezetet.

gyakorlatban kialakult szubszidiaritás elvére hivatkozva pedig a jogalap nélküli gazdagodás megtérítésére irányuló kereseti kérelmét is elutasította. A szavatossági igény érvényesítésével összefüggésben pedig rögzítette, hogy a Lakástörvény vonatkozó rendelkezései figyelembevételével az irányadó hat hónapos elévülési idő már régen letelt, és az alperes elévülési kifogásának így helyt adott,¹⁷¹ amely elévülési határidő nyugvását nem eredményezte az a körülmény sem, hogy a felperes az épület megvásárlására vonatkozó szándékát az alperessel szemben mindvégig hangoztatta.

2.9. Következtetések

Az elévülés alá nem tartozó igények vizsgálatakor elsősorban arra kell tekintettel lennünk, hogy az elévülés intézménye – bár természetjogi alapokon is áll – de a pozitív jog alkotása. Ebből következően jogpolitikai, és kevésbé dogmatikai kérdés annak eldöntése, melyek azok az igények, amelyeket az elévülés alóli kivételekként határozunk meg. Mégis, a felsorolás egyes pontjai alatt szereplő követelések olyan közös sajátosságokat mutatnak, amely mögött dogmatikai törvényszerűség húzódik meg a legtöbb esetben.

1. Abszolút szerkezetű jogviszonyból származó jogok nem évülnek el, megsértésükből fakadó igények, mint sajátos kötelmi jellegű követelések, meghatározott kivételek mellett már elévülés alá eshetnek. A hatályos szabályozás történeti gyökereit is végigtekintve a legmarkánsabban a tulajdoni igények elévülhetetlenségének tétele bontakozott ki. Ezen dologi igényekhez zárkóztak fel a személyiségi, szerzői jogi igények, továbbá az egyes (tulajdoni) öröklési igények. Ezen kizárólagos (a priori abszolút) jogok elévülése fel sem merülhet, azonban megsértésükkor keletkező relatív jogviszonyból fakadó (egyszemélyes alapú) igények már elévülnek, feltéve, hogy elveszítik dologi jogi sajátosságaikat és kötelmi arculatot öltenek (akár mint extravagáns kötelmek). Az így keletkezett a posteriori

¹⁷¹ „Amennyiben alperes 1995-1996-ban felperest terhelő felújítási hibaelhárítási munkákat végzett, úgy ezen igényét a fenti határidő alatt érvényesíthette volna felperessel szemben, függetlenül attól, a bérlemény megvásárlását kezdeményezte a költségei vételárba elszámolásának szándékával. A bérlemény megvásárlása iránti kérelmei a szavatossági igénye érvényesítését nem pótolják, s nem minősülnek olyan menthető oknak sem, amelyek a Ptk. 326.§ (2) bekezdése alapján az elévülés nyugvását eredményezték.” vö. Fővárosi Ítéltábla 16.Gf.40.355/2011/3. sz.

kötelmi követelésekre az a priori kötetmi követelésekre vonatkozó szabályokat kell általában alkalmazni. Ezen általános szabály alóli kivételként jelentkeznek (a jogtörténeti fejlődés és a jelenlegi bírói gyakorlat tükrében is) azok az igények, amelyek célja a jogsértéssel előállt állapot megszüntetése (abbahagyásra kötelezés, jövőre nézve eltiltás, a jogsértést megelőző állapot helyreállítására vonatkozó igény), amelyek tipikusan nem évülnek el. A dolog megsemmisülése esetén a dolog helyébe lépő kártérítési igény elévülésének kezdő időpontja sem egységes a bírói gyakorlatban. Véleményem szerint a kártérítési igény a károsodás bekövetkeztekor válik esedékessé, tehát a dolog megsemmisülésekor, vagy az eredeti állapot helyreállíthatatlanná válásával veszi kezdetét az elévülés, azonban az elévülés nyugvására vezető körülmények felmerülhetnek.

2. Szintén elévülés alóli kivételként jelentkeznek azok az igények, amelyek jogi alapja folyamatosan megújul, így esetükben az elévülési idő folyása értelmezhetetlen. E csoportosítási szempont lényegében halmazként metszi az előző pontban felsorolt eseteket, amennyiben az abszolút jogot sértő állapot folyamatosan fennáll. Ide vonhatók továbbá azok az esetek is, amelyekben huzamosan fennálló jogviszonyokból fakadó folyamatos szolgáltatás követelése jelentkezik. Erre példaként szolgál a bérleti szerződés alapján a bérleti jogviszony teljes tartama alatt a bérbeadót terhelő kellékszavatosság mint helytállási kötelezettség.

3. Különálló jelenségként értékelem az érvénytelen szerződésből fakadó, elsősorban az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülését. Pontatlannak tartom azt az tudományos megközelítést, miszerint a szerződés semmisségére való hivatkozás határidő nélkülsége egyenlő annak el nem évülő voltával. Meglátásom szerint a szerződés érvénytelensége mint jogi tény fennáll, semmisség esetén feltétel nélkül, megtámadás esetén a megtámadási nyilatkozat, mint hatalmasság gyakorlásától függően.

Amennyiben a bíróság a szerződés érvénytelenségét megállapítja (vagy a felek ebben megállapodásra jutnak), beáll az érvénytelenség elsődleges jogkövetkezménye (a szerződés jogi hatást megkötésére visszamenő hatállyal nem válthat ki), míg a másodlagos jogkövetkezmények érvényesülésének feltétele a fél erre vonatkozó igénye. Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény mint másodlagos jogkövetkezmény ebből fakad. A jogi irodalmat és a bírói gyakorlatot áttekinve arra a következtetésre jutottam, hogy az eredeti állapot helyreállítására

vonatkozó igény, kötelmi jog igény, tehát elévülhet. Kutatási célkitűzéseimet meghaladja viszont az a kérdés, hogy esedékességét mely időponthoz kapcsoljuk. Így el kell fogadnom azt az általános álláspontot, hogy az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülése az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatás időpontjában veszi kezdetét, mert a feleknek csak ebben az időpillanatban nyílnak meg elszámolási igénye. (Általam nem elfogadható olyan köztes megoldás sem, amely az igény esedékessé válását és az elszámolásra irányadó időpontot egymástól különválasztaná.) Ezért mutat rá a bírói gyakorlat is arra, hogy az elévülés és az elbirtoklás intézményei ezen elszámolási igényeknek (akár dologi-tulajdoni, akár kötelmi jellegűek) állítanak korlátot.

A bírói gyakorlatban azonban – elsősorban a Legfelsőbb Bíróság 1/2010. PK véleménye folytán – megfogant egy olyan érvelés, miszerint az eredeti állapot helyreállítása mint anyagi jogi szempontból egységes jogintézmény nemcsak azt jelenti, hogy a szemben álló peres (szerződő) felek kölcsönös követelésének hiányában is, egyoldalú kérelemre is teljes körűen meg kell valósulnia az eredeti állapot helyreállításának. Az egységes megítélést kiterjesztették az érvénytelen szerződés alapján kölcsönösen megvalósult szolgáltatások elévüléstől és elbirtoklástól független visszatérítésére is azzal az indokkal, hogy általában is az eredeti állapot helyreállítását kérelmező felet ezen igény csak azzal a feltétellel illeti meg, ha ő maga is vállalja a kapott szolgáltatás visszatérítését (akár bekövetkezett erre nézve az elévülés vagy elbirtoklás, akár nem). A kölcsönös visszatérítési kötelezettség azonban nem terjedhet ki olyan esetkörökre, amikor az érvénytelen szerződés alapján nem történt meg mind a két fél részéről a teljesítés, továbbá ha ingyenes szerződésről lévén szó, erre nem is került sor.

Tekintettel arra, hogy az új Ptk. sem szól arról, hogy az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény, amennyiben kötelmi jellegű követelés, mikor válik esedékessé. Véleményem szerint ennek a kérdésnek a bírói gyakorlat általi, a jog értelmezésével való megválaszolása kétséges, ahogyan a hatályos Ptk. rendelkezések mellett sem valósulhatott meg egyértelműen.

Tekintettel kell lennünk arra is, hogy az új Ptk. az eredeti állapot helyreállításának körében nem, kizárólag a járulékos igények (hasznok, kamat) viszonylatában rendeli alkalmazni a jogalap nélküli birtoklás szabályait (ingyenes vagy csak az egyik fél részéről teljesített szolgáltatás esetében – kizárólag kamatok

és hasznok körében – a jogalap nélküli gazdagodás szabályait). Ezért a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítésére vonatkozó követelés esedékessé válására vonatkozó azon tudományos álláspont sem lehet jelen esetben mérvadó, miszerint a visszatérítési követelés esedékessége a gazdagodás alaptanságáról való tudomásszerzéshez köthető. Így az alábbi, vagylagos *de lege ferenda* javaslatokat teszem, amelyeket az új Ptk. jelenlegi rendelkezései mellé felveendőnek tartok:

A) *„Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülése az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatás teljesítésekor válik esedékessé. A dologszolgáltatást teljesítő fél tulajdoni igénye nem évül el, de (jogcímes) elbirtoklás folytán megszűnhet.”* vagy

B) *„Az eredeti állapot helyreállítása körében a felek elszámolási igénye a szolgáltatások teljesítése időpontjára visszamenő hatállyal válik esedékessé.”*

Meggondolandó továbbá, hogy ilyen esedékességi időpont mellett az elévülés nyugvásának speciális szabályozását is megalkossuk: *„Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülése, a szolgáltatott dolog elbirtoklása a szerződés érvénytelensége jogerős megállapításáig nyugszik. E nyugvás alapján az elévülés illetve az elbirtoklás az érvénytelenség megállapítását követő öt éven belül nem következhet be.”*

4. Véleményem szerint nem évülhetnek el a hatalmasságok illetve általában a kifogások. Erre nézve részletesebben állást foglalom az 1. fejezetben.

5. Szintén nem elévülhetetlen igényként értelmezem a kézizálogtárgyból való kielégítés lehetőségét. Erről részletesen „Az elévülés joghatása” c. fejezetben szólok.

6. Végezetül, az értékpapírból eredő követelések, kamat és osztalék, pénzüintézeteknél elhelyezett betétek kamataira vonatkozó speciális rendelkezéseknek az az oka, hogy a pénztartozásokra vonatkozó általános szabályok (így az elévülés) alól kivételt alkossanak.

III. Az elévülés fogalma, fogalmi elemei és funkciói (jogpolitikai indokai)

3.1. Fogalmi előkérdés: keresetelévülés vagy igényelévülés?

3.1.1. Néhány gondolat a kifejezés-használatról

Az elévülés fogalmának meghatározására, a fogalmi elemek körvonalazására tett kísérlet első állomása az abban való állásfoglalás, hogy mit érint az elévülés.

Az alanyi jog, igény(követelés), kereseti jog (kereshetőségi jog) fogalmi meghatározásai kapcsán jutottam arra a következtetésre, hogy bár az elévülés elsődleges hatása az igény perelhetőségének, bírói úton való érvényesíthetőségének megszűnése, azonban az elévülés joghatásainak vizsgálata ebben a körben nem állhat meg. A perelhetőség megszűnésétől¹⁷² függetlenül az elévülés egyéb joghatást is kivált¹⁷³, illetve már beállt joghatásokat nem érint¹⁷⁴. E megközelítésre tekintettel kell tehát vizsgálat tárgyává tenni, a vonatkozó dogmatikai álláspontok rövid bemutatása mellett mit is érint az elévülés.

A külföldi jogrendszerek az elévülésnek rendkívül különböző természetet tulajdonítanak. Az elnevezés tekintetében alapvető eltérés mutatkozik az angolszász jog és a kontinentális jog között. Míg a common law országai kereset-elévülésről (*limitation of action*) szólnak¹⁷⁵, addig más országok az igény- illetve a jogelévülést ismerik. Ezekben az országokban a *prescription* elnevezés az elterjedt (a római jog *longi temporis praescriptio* kifejezése továbbéléseként)¹⁷⁶. A természetjogi szemléletű jogrendek, így a skót jog továbbra is megőrizték a jogszerző elévülés (*acquisitive prescription*) és az enyésztető elévülés (*extinctive prescription*)

¹⁷² Amely melleleg csak a kötelezett kifogása hatására áll be, ez alóli kivételeket lásd lejjebb, az elévülés hivatalbóli figyelembe vehetősége (?) kapcsán.

¹⁷³ Megszűnik a követelést biztosító jelzálogjog.

¹⁷⁴ Fennmarad a kötelelem reflektív joghatása, a kötelezett teljesítése nem minősül tartozatlan fizetésnek. Elévült követelés biztosítása nem minősül semmisnek, de bírói úton ki nem kényszeríthető. Vö. 8.1.2.4. Elévült követelés biztosítása alfejezetet.

¹⁷⁵ Ide tartozik a portugál, a lengyel jog, továbbá ide tartozott a szovjet-orosz jog.

¹⁷⁶ Pl. *prescription extinctive* (francia), *prescripción* (spanyol), *prescrizione* (olasz), *prescrição* (portugál) de: *Verjährung* (német).

kifejezéseket. Az „igényelévülés” mint fogalmi megközelítés (pl. német, norvég, svéd, dán, kínai jogok) szerint az elévülés nemcsak a bíróság előtti igényérvényesítés lehetőségét, hanem általában az igény érvényesítésének lehetőségét szünteti meg. A jogelévülés mint fogalmi megközelítés(pl.balti, olasz, japán) szerint az elévülés magát az alanyi jogot szünteti meg, amely vagy azzal a következménnyel jár, hogy az elévült követelés beszámításra sem használható fel, vagy az adós (illetve más érdekelt személyek javára keletkeztet egy jogszünető magánjogi kifogást.¹⁷⁷ Általános viszont az, hogy az elévülést anyagi jogi természetűnek elismerő jogrendszerekben sem veheti a bíróság elévülést hivatalból figyelembe.

3.1.2. A kereseti jog elévülése

Ha az elévülés tárgyára alkalmazott kifejezések történeti alapjait keressük a régi magyar magánjogban, akkor érdemes *Kiss Albert* összefoglaló elemzéséhez fordulnunk. Kritikai tanulmányában összegyűjtötte azokat kifejezéseket, amelyet az akkori jogszabályok, törvénytervezetek és a bírói gyakorlat az elévülés körében alkalmazott. Törvényeinek a századforduló környékén szóltak keresetelévülésről, elévülésről, követelés-elévülésről, követelésijog elévüléséről, igény (kártérítési, kereseti) elévüléséről, jog (végrehajtási, megtámadási) elévüléséről, kamatok, betétek és járulékok, költségek, adók, tartozások, illetékek elévüléséről, ezen túlmenően az elévülés kifejezéssel szinoním értelemben megjelentek az elenyésztés illetve a megszűnés kifejezések is. A korábbi magánjogi kódextervezetek az igény, a kereset, illetve a követelés elévüléséről szóltak. A korabeli joggyakorlatban pedig tipikusan a keresetelévülés volt elterjedt.¹⁷⁸

Egri Bónis Pál az elévülést szintén, mint keresetelévülést határozza meg, a korabeli általánosan elfogadott jogdogmatikai alapokból kiindulva.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Vö. SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai*. i.m. 258.-259. o. , továbbá Lsd. ZIMMERMANN, Reinhard: *Comparative Foundations of European Law of Set-off and Prescription*. Cambridge University Press, Edinburgh, 2004. 71.-73. o.

¹⁷⁸ Vö. KISS Albert: *Az elévülés a Polgári Törvénykönyv Tervezetében*. i.m.1902. 22. o.

¹⁷⁹ „A keresetelévülés célszerűségi alapokon nyugszik, mit a forgalom biztonságának érdeke követel meg. A jog maga, mint hatalom (facultas am potestas agneda), nem szűnik meg, ha azt nem vesszük gyakorlásba, mert ez nincs időhöz kötve, de sok esetben elvonja a törvény a keresetet, mint a jog érvényesítésére szolgáló eszközt a jogosulttól – megtagadva tőle a kényszerű megvalósításhoz az állami segílyt. A keresetelévülés alapeszméje az, hogy amely jog egy emberöltőn át nem jut gyakorlásba, az nem felel meg többé életszükségletnek, tehát nem baj ha elesik a keresettől, ami

Rudolf Lóránt a hatályos Ptk. elfogadása után megjelent monográfiájában – elsősorban a jogtudományi előzményekre és a szocialista jogtudomány hatására – az elévülés tárgyaként szintén az anyagi kereseti jogot tekinti.

Itt kell megjegyezni, hogy az elévülés intézményét érintő újabb jogirodalmi állásfoglalások között is fellelhető ilyen megközelítés. Véleményem szerint ezt vallja *Kemenes István* is, aki szerint „*a jogosultság gyakorlására vagy a követelés érvényesítésére jogszabályban előírt elévülési és/vagy jogvesztő határidő a követelés bíróság előtti érvényesíthetőségének határidejét határozza meg.*”¹⁸⁰ Ezen értelmezést támasztja alá *Kemenes* helyeslő hozzáállása ahhoz a körülményhez, hogy az új Ptk. (annak Javaslata) az elévülés megszakításának esetei közül mellőzi a követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólítást. Üdvözli tehát e változtatást, mert „*megszűnik ezáltal az a lehetőség, hogy jogosult különösebb erőfeszítés nélkül többszörösen meghosszabbítsa az igényérvényesítési határidőt és így lényegében indok nélkül késleltetheti a bíróság előtti (kiemelés tőlem) igényérvényesítést.*”¹⁸¹

Tekintettel azonban arra, hogy az előző fejezetekben már áttekintettük a kereseti jogra vonatkozó egyes elméleteket, amelyekben érezhető tendencia volt az anyagi magánjoggal való fokozatos szakítás, ezért az anyagi értelemben vett kereseti jog elévüléséről szólni jelen dogmatikai háttérrel már anakronisztikus, de legalábbis is félrevezető megoldás lenne.

3.1.3. A követelés (igény) elévülése

A címben a követelés mellett az igény terminológia is helyet kapott. Magánjogi irodalmuknak ugyanis van olyan képviselője is, aki kifejezetten igényelévülésnek tekinti az elévülést. Így határozza meg az elévülés fogalmát *Szászy István*: „*az elévülés a követelés igényminőségének, vagy a követelés bírói*

hovatovább a jog megszűnését is eredményezi, habár nem szükségképpen, mert az adós a keresetelévülés után is teljesíthet, ami joghatályos tartozás-teljesítés lesz és így vissza nem követelhető. A nem gyakorlás tehát csak a keresetet, mint a bírói kényszerítés fegyverét szünteti meg, a jog mint keresetnélküli – változatlanul fennmarad. A hosszú nemgyakorlás ugyanis a jogszűnés valószínűségét kelti.” Vö. EGRI BÓNIS Pál: Az elévülés magyar jogszabályai . (Grill K. Budapest 1928.) 1.-2. o.

¹⁸⁰ KEMENES István: Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések In: Bírósági Döntések Tára 2011. (XII. évf.) 2. sz. 71. o.

¹⁸¹ im. 69. o.

érvényesíthetőségének megszűnése...”.¹⁸² Véleménye szerint ugyanis az elévülés nemcsak a kereseti kérelemmel való érvényesíthetőségre hat ki, hanem kizárja annak lehetőségét, hogy a jogosult bármely más módon (pl. kifogás útján) követelését érvényesítse. Hozzáfűzi viszont, hogy ezen jogi hatás alól vannak kivételek, így pl. az elévült követelés beszámítása.

Ebből következően, ha az igényelévülést a kereset-elévüléssel állítjuk szembe, akkor jogi hatását vizsgálva alapvető különbségként jelentkezik, hogy igény-elévülés esetében általában megszűnik az igény érvényesíthetősége, tehát nemcsak annak bírói úton való kikényszeríthetősége. Tekintettel arra, hogy a felfogásbeli különbség folytán alapvetően más szemlélettel kell közelítenünk az elévülés hatályára (mi az általános következménye, melyek a kivételek) ezért a keresetelévülés és igényelévülés tudományos álláspontok további különbségeire ott kívánok rámutatni.

Mivel az igény mint az alanyi jog kikényszeríthető állapota, az elfogadott dogmatikai álláspont figyelembevételével, tulajdonjoghoz és más státuszjogokhoz is kapcsolódhat, amelyek elévülése főszabályként fel sem merülhet (lásd előző fejezetet), ezért célszerű az igény helyett az elévülés fogalmi meghatározásakor a követelés kifejezést használni, amelyet a Ptk. szóhasználata is alátámaszt és utal ezáltal ezen igények, követelések kötelmi jellegére (bennefoglaltatik a "személyes vonatkozás").

Hatályos Ptk. meghatározása szerint *a követelések* tartoznak elévülés alá. E meghatározás gyökerei egészen az 1900-as Polgári törvénykönyv tervezetéig nyúlnak vissza, amely elsősorban a német kódex- tervezetek mintájára átvette az „Anspruch” megjelölést, azonban nem igényként, hanem követelésként fordítva le azt. Kiss meglátása szerint a korábbi magánjogi, praescriptiora épülő hagyományokkal szemben, amelyekkel legfeljebb a kereseti jog (keresetjog) elévülése fért volna össze, a követelés kifejezés használata idegen.

A *követelés* szóhasználat forrásául Windscheid elméletét jelölte meg Kiss, amelyre a német kódex első szövegei rendkívüli módon támaszkodtak. Windscheid az igény (Anspruch) kifejezés alatt az alanyi jog és a kereset közötti állapotot jelölte: *„az igény a jognak idegen akarat alávetését célzó iránya, függetlenül attól, hogy*

¹⁸² Vö. SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai*. i.m. 247. o.

*dologi, kötelmi, illetőleg absolut vagy relatív jogról van-e szó.*¹⁸³ Idővel a windscheidi tanon finomítottak annyiban, hogy nem ismerték el igény jellegét az abszolút jogokkal szemben mindenkit terhelő magatartási kötelezettségnek. Kiss véleménye szerint felesleges volt a magyar kódextervezetbe átvinni a német kódex szóhasználatát. Felhívja arra a figyelmet, hogy bár a keresetelévülés és az igény elévülése lényegében azonos eredményre vezető fogalmak, azonban vannak a részletekben olyan eltérések, amelyeket mellett szó nélkül nem mehetnek el. Így véleménye szerint komplikáltabbá vált az elévülés jogszerkezeti konstrukciója. Továbbá az igény műszó használata következtlen a jogi rendelkezésekben. Harmadrészt, amely véleményem szerint az elévülés joghatását is érintő, továbbá az elévülés nyugvására, megszakadására is kiható fontos körülmény, „*a keresetelévülés elnevezése jellemzőbb az elévülés hatályára nézve, mint az igényelévülésé; mert világos kifejezésre juttatja, hogy az elévülés beálltával a kereseti érvényesülés számai metszenek el, a jog esetleges egyébkénti érvényesíthetőségének útja azonban még nyitva marad.*”¹⁸⁴ Az egyes igény elméletek megközelítésbeli eltérése pedig az elévülés kezdő időpontjára is kihatással van, azt bizonytalanná teheti. Kiss ezért mindeképp javasolta a követelés elévülése helyett a kereset (kereseti jog) elévülése kifejezés használatát.

Ezzel szemben azonban elfogadható Székely Miklós érvelése a "követelés" kifejezés használata mellett. Meglátása szerint azonban a magyar kodifikátorok nem voltak arra tekintettel, hogy mivel a német ptk. általános részt nem tartalmazott, ezért szerepeltek az elévülési szabályok a kötelmi jogban. Azonban az elévülés nemcsak a kötelmi követelésekre értendő, hanem „általában a szolgáltatás, illetve abbanhagyás, tehát dare, facere vagy praestare irányuló követelések”-re értendő.¹⁸⁵

Megállapíthatjuk tehát, hogy a hatályos Ptk. és az új Ptk. szóhasználata, miszerint a követelések elévülése következhet be, megalapozott és magánjogunkba már egyébként is régóta beágyazódott. Mindazonáltal a kódex szóhasználata nem igazít el minket az elévülés fogalma és jogi hatása tekintetében. Az új Ptk. rendelkezése, – miszerint: „ha e törvény eltérően nem rendelkezik, az elévült követelést bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni”¹⁸⁶; továbbá: „Az elévülés a

¹⁸³ Idézi KISS: Az elévülés im. 18.o.

¹⁸⁴ vö. KISS im. 19.o.

¹⁸⁵ SZÉKELY Miklós: *Elévülés*. A Jog 1907. (XXVI. évf.) 15. sz. 117. o.

¹⁸⁶ Új Ptk. 6:23.§ (1) bek

kötelezettek a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettségét nem érinti; az elévült követelés alapján teljesített szolgáltatást a követelés elévülésére tekintettel visszakövetelni nem lehet.”¹⁸⁷ – nem elegendő az elévülés jogi fogalma megalkotásához, továbbá jogi hatásának vizsgálatához sem. Pusztán e szakaszokból a magyar magánjogi elévülésnek a kereset-elévülés vagy igény-elévülés jellegét megítélni nem lehetséges.

3.2. Az elévülés fogalma

Az elévülés fogalmi meghatározása kapcsán elsődleges kérdésként merül fel: Vajon miből vezethető le az elévülés fogalma, az egyes fogalmi elemek miből absztrahálhatók? Rudolf az elévülés fogalmát az elévülés intézményének funkcióiból eredeztette, azzal kapcsolta össze. A Rudolf-féle megközelítéstől azonban tudatosan el kívánok térni. Véleményem szerint ugyanis az elévülés jogpolitikai indokai olyan sokrétűek, és történeti szempontból is változóak, hogy nem képezik biztos alapját az intézmény fogalmi meghatározásának. Továbbá feleslegesen kapcsolja össze ezáltal Rudolf az elévülés intézményének fogalmát annak céljaival, hiszen egyik a másikra szorosan nem hat.

Már a szóhasználat kapcsán szoltam arról, hogy a külföldi, elsősorban európai jogrendszerekben az elévülés intézménye rendkívül heterogén szabályozást nyert, egymástól lényeges eltérő, mégis, gyakorlati szempontból közel azonos eredményre jutó dogmatikai alapokon. A fogalmi sokszínűség azonban nemcsak az egyes külföldi jogrendszerek eltérő megközelítéséből fakad. Fakadhat egyrészt a magyar jogtudományon belül a jogintézményt ért fejlődésből is, amelyre nézve Kiss Albert monográfiája ad betekintést. Találkozhatunk továbbá a jelenleg hatályos polgári törvénykönyvből táplálkozó, mégis eltérő megközelítésekkel is, melynek oka az, hogy az elévülés egyes fogalmi elemei más és más súllyal jelentkeznek bennük.

Katona Mór az elévülést keresetelévülésként tárgyalja. meglátása szerint „*a kötelem korlátolt megszűnését eredményezi a jog érvényesítéséhez szükséges keresetnek megszűnése: elévülésből.*” A keresetelévülés törvényi kellékei alatt az alábbiakat veszi sorra: 1. a kereset indíthatósága; 2. az időszámítás módja; 3. az idő

¹⁸⁷ Új Ptk. 6:23. § (2) bek.

tartamának letelte; 4. az elévülés meg nem akadjon, ne szüneteljen; 5. félbe nem szakadjon.¹⁸⁸

Kiss Albert monográfiájában az elévülés kortárs fogalmi megközelítéseit az alábbiak szerint mutatta be. Megkülönböztette az uralkodó felfogást, melynek legfontosabb képviselője Savigny volt, miszerint az elévülés a kereseti jognak (igénynek) megszűnése, mert a jogosított jogát a törvényben megszabott idő alatt nem gyakorolta. Grawein meghatározását is kiemelte, aki szerint az elévülés a kereseti jog megszűnése, mert a jogosított a törvényben megállapított idő alatt elmulasztotta ama cselekmények véghezvitelét, melyeket a jog az elévülési idő folyását félbeszakító okoknak minősít. Kiss hozzátette, hogy a 'legújabb' magánjogi irodalom az elévülésnek ellenjogi mivoltát hangsúlyozza, így Almási Antal is. Kiss maga is kísérletet tett az elévülés fogalmának meghatározására.¹⁸⁹

Kiss Albert szándéka az volt, hogy valamennyi jellegzetességgel felruházott fogalmat alkosson, azonban maga is elismerte, hogy e definíció egyes alkotóelemei is további meghatározásra szorulnak. Fogalmának jellemző elemei ezek szerint az idő folyása(1), amely az igény keletkezésétől veszi kezdetét, és az idő folyását befolyásoló körülmények híján vagy azok dacára letelik (2), és amely idő letelte megnyitja a kötelezett számára az elévülési kifogás(3) felhozásának a lehetőségét. Az elévülési kifogás, mint anyagi jogi kifogás tehát *Kiss* definíciójának központi eleme, amely azzal a hatással jár, hogy a kötelezett megtagadhatja a teljesítést (4), mert vele szemben az igény keresettel többé nem érvényesíthető. *Kiss* meghatározásának egyedi vonása az, hogy a kötelezett oldaláról közelíti meg az elévülés jelenségét, nem pedig a jogosult, és annak igényérvényesítése felől. E szempont újszerűsége tehát az elévülés intézményének új mélységeit is feltárja, miszerint nem pusztán az alanyi jog igényvesztett állapota áll elő, hanem a kötelezettségeknek a kötelezett akaratán múló megszűnése is bekövetkezhet.

¹⁸⁸ Vö. KATONA MÓR: *Általános rész*. In: Fodor Ármin (szerk): *Magyar Magánjog* III. kötet Kötelmi jog (Signer és Wolfner, Budapest, 1898) 289.-296. o.

¹⁸⁹ „Az elévülés (vagyis azon jogi jelenség, a melyre az elévülésre czimzett általános szabályok alkalmazandók) = azon anyagi jogi kifogás, a mely a kötelezettnek rendelkezésére áll, ha az action nata-tól számítva a törvényben megállapított elévülési időtartam letelik, a nélkül, hogy közben az elévülés folyása szünetelt, illetőleg félbeszakított volna, avagy befejeztetik annak daczára, hogy időközben szünetelés vagy félbeszakítás történt; ezen anyagi kifogási jog feljogosítja a kötelezettet, hogy a mennyiben a törvény kivételt nem tesz – bármely jogviszonyon alapuló kötelezettségének teljesítését pusztán elévülés czimén hatályosan megtagadhatja, úgy peren kívül, mint perben. A kellően érvényesített kifogás hatása az anyagi kereseti jognak részleges megszüntetése, elsősorban az, hogy az igény (anyagi keresetjog) többé keresetileg nem érvényesíthető.” KISS A.: Az elévülés ... i.m. 125.o.

Egri Bónis Pál a keresetelévülésnek az alábbi kellékeit sorolja fel: a) a kereset szülemelése. b) a törvény szabta idő letelte; c) az időfolyás meg nem szakadjon (nyugvás); d) az időfolyás félbe ne szakadjon.¹⁹⁰

Kolosváry Bálint szerint az elévülés „*az időtelés ama hatályát jelenti, melynél fogva bizonyos időnek leteltével valamely jog keresetileg nem érvényesíthető, illetőleg érvényesíthetését a letelt időre alapított kifogás megakadályozza.*”¹⁹¹ Kolosváry előadása szerint az elévülés több jogi ténynek a kapcsolata: 1. kereseti jog keletkezése 2. kereseti jog igénybe nem vétele bizonyos időn keresztül 3. ne forduljon elő a megkívánt időtartam alatt oly körülmény, mely a kereseti jog igénybevételét kizárja (félbeszakítás, az elévülés szünetelése). E tényállás megvalósulása esetén beálló jogi hatás: a kötelezettet megillető kifogás.

Kolosváry meghatározásában a Kiss által megadott építőelemek, jogi tények szintén megjelennek, más módon súlyoz azonban közöttük. Kolosváry előtérbe helyezi – a jogosult nézőpontjából közelítve – a jog, pontosabban a kereseti jog nem érvényesítését (a jogosítottnak tétlen magatartása), amelynek huzamosabb időn keresztül való – megszakítás és szünetelés mentes – fennállása eredményezi az elévülési kifogást.

Fehérváry az elévülés fogalmát érzékletesen ragadja meg: „*Az alanyi jog, amit bizonyos időn át nem gyakorolnak, beszárad: perelhetősége, bírói úton való érvényesíthetősége megszűnik.*”¹⁹² E rövid fogalom-meghatározás arra utal, hogy az elévülés kereset-elévülésként jelentkezik Fehérváry gondolataiban.

Szászy István fentebb is hivatkozott magyarázata szerint „*A magyar jogban az elévülés elvileg legalábbis igényelévülés, igényt kizáró, peremptórikus magánjogi kifogás, amely a követelést nem szünteti meg, igényminőségétől fosztja meg, vagyis kizárja annak a lehetőségét, hogy a hitelező elévült követelését bíróság előtt keresettel vagy bármily más módon, tehát pl. kifogás útján érvényesítse.*”¹⁹³ Hozzáfűzi azonban, hogy ez csak elvileg áll, hangsúlyozva azt, hogy az elévült

¹⁹⁰ Vö. EGRI BÓNIS Pál: Az elévülés magyar jogszabályai . i.m. 2. o.

¹⁹¹ KOLOSVÁRY Bálint: A magyar magánjog tankönyve 3. kiadás, Grill K. Budapest 1911. 135.o. Hozzáfűzi azonban, hogy tévedés lenne azt hinni, hogy pusztán az időtelés lenne közvetlenül az oka a jog érvényesíthetlenségének. „*Az időtelés itt másodrangu csak s nem szolgál egyéb, mint valamely jog nem gyakorlása és a gyakorlásához szükséges cselekvények elmulasztása, mint jogi tényálladéknak kiegészítése. Az a jogi tényálladék tehát, melyből a jogok elévülése kikerül, több jogi ténynek kapcsolata.*”

¹⁹² FEHÉRVÁRY Jenő: Magyar magánjog kistükre. hetedik kiadás. Budai nyomda, Budapest, 1941. 102. o.

¹⁹³ SZÁSZY István: A kötelmi jog általános tanai. Grill Kiadó, Budapest, 1943. 257. o.

követelés beszámításra alkalmas lehet, továbbá hogy a kézizálogból való kielégítést nem akadályozza. Szászy meghatározása az alábbi megközelítési pontokra világít rá: Szászy szerint az elévüléssel megszűnik maga az igény, tehát nem pusztán keresetelévülésről van jelen esetben szó. A kikényszeríthetlenné vált alanyi jog kifogás útján sem érvényesíthető már. Harmadrészt az igényelévülés folytán kivételekként kell megfogalmazni azon törvényi eseteket, amelyekben az igény érvényesítésének lehetősége mégiscsak fennmarad (beszámítás, kézizálogjog). Negyedrészt pedig látható, hogy Szászy is az elévülés fogalmi elemeként tárgyalja az elévülési kifogást.

Világhy Miklós és Eörsi Gyula tankönyvében kifejtettek szerint az elévülés nem más, mint hogy „az állami kényszer igénybevitelére megszabott határidő eltelte után, a jog nem szűnik meg, csak az a lehetőség nincs meg többé, hogy állami kényszert vegyenek igénybe érvényesítésére.”¹⁹⁴ A két szerző e megközelítése azonban sokkal szélesebb, mint amit a jelenleg hatályos Ptk. jogi rendelkezései körvonalaznának. A Ptk. ugyanis a követelések elévüléséről szól a 324.§-ában, amely megoldást követi az új Ptk. is. E fogalmi megközelítés a kereset-elévülés irányába mutat, amennyiben hatásaként azt emeljük ki, hogy a bírói út igénybevitelének lehetősége megszűnik.

Bíró György cikkében az elévülésre annak érvényesülése, hatályosulása szempontjából tekint, amikor az elévülés fogalmát az alábbiak szerint határozza meg: „Az elévülés egy kifogás formájában érvényesülő hatalmasság, amely a magánjogban a kötelezettet olyan helyzetbe hozza, hogy a vele szemben a kifogás hiányában egyébként érvényesíthető (bírói úton kikényszeríthető, állami úton végrehajtható) igényt megszüntesse.”¹⁹⁵ *Bíró* megközelítése az igényelévülés dogmatikai álláspontja felé közelít, viszont a kifogást tekinti központi tényállási elemnek.

Lábady az elévülést a jogvesztő határidőtől elkülönítve határozza meg: „az nem szünteti meg az alanyi jogot, hanem csak igényszüntető kifogást alapít a kötelezett javára.”¹⁹⁶ *Lábady* felhívja a figyelmet arra, hogy az elévülésnél különösen fontos az, hogy hatása nem az igényérvényesítés automatikus megszűnése,

¹⁹⁴ VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula: Magyar polgári jog I. kötet (Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.) 165. o.

¹⁹⁵ Bíró György: Az elévülés intézménye. In. Sectio Juridica et Politico, Miskolc, Tomus XXVI/2. (ME ÁJK Miskolc, 2008) 542. o.

¹⁹⁶ LÁBADY im. 316.o.

mert alanyi jogról vallott felfogása szerint (az alanyi jog fogalmi attribútuma a kikényszeríthetőség) az igényérvényesítés kizártsága az alanyi jog megszűnését jelentené. Ezt pedig az elévült követelésnél nem lehet hivatalból megállapítani. Az ex officio eljárás kizárása mellett, az elévült követelés szűk körű érvényesíthetősége támasztja alá az alanyi jog meglétét. Meglátása szerint tehát „*az elévülés nem az igény bírói érvényesítését zárja ki, hanem az alanyi jog igény stádiumát jelentősen gyengíti, és ezzel magát az alanyi jogot is csonkítja, de azt nem szünteti meg.*”¹⁹⁷ Az elévülés nem igény nélküli alanyi jogi helyzet, mert az elévülés a jog bírói úton való érvényesítését nem zárja ki, csak korlátozza.¹⁹⁸ Tekintettel arra, hogy véleménye szerint az alanyi jog fogalmi eleme, attribútuma a bírói úton való kikényszeríthetőség. *Lábady* tehát alanyi jogról alkotott felfogása alapján az elévülést kizárólag kereset-elévülésként értelmezheti.

A fent kiemelt tudományos álláspontok tehát rendkívül sokszínűek ahhoz, hogy egységes, és kellő mélységű fogalmi meghatározás megalkotására ezek alapján sor kerüljön. E fogalmak azonban rámutatnak arra, hogy mely tényállás-elemek azok, amelyek összessége rendszerint a jogi irodalomban az elévülés fogalmát kiadják. A vizsgálódás azonban még nem ért véget. A következőkben az elévülésnek véleményem szerint szintén fontos fogalmi építőkövét jelentő kérdését is nagyító alá kell venni: vajon a jog nem gyakorlása vagy a követelés nem érvényesítése az az elem, ami az elévülés fogalmi jegyeként megjelenhet?

3.3. Az elévülés fogalmi eleme: a jog nem gyakorlása vagy a követelések nem érvényesítése?

Meg kell tehát vizsgálnuk, az elévülés fogalmi elemeként a jog nem gyakorlása vagy a követelés nem érvényesítése jelenjen meg.

Rudolf Loránt monográfiájában az elévülés fogalmi elemeit az alábbiakban látja. 1. Bíróilag is már érvényesíthető alanyi jog (anyagi kereseti jog, igény) 2. huzamosabb (megszabott) időn belül nem gyakorlása; 3. az alanyi jog kikényszeríthetőségének időhatárhoz kötése.

¹⁹⁷ uo.

¹⁹⁸ LÁBADY im. 238.o.

Az anyagi kereseti jogról már az alanyi jog fogalmi megközelítései kapcsán szó esett. Azt, hogy Rudolf mit ért az alanyi jog (anyagi kereseti jog) huzamosabb (megszabott) időn belüli nem gyakorlása alatt, szintén rögzíti. Ebben a kérdésben két nézetet különböztet meg. Az egyik szerint az anyagi kereseti jog gyakorlása alatt kizárólag a bíróságnál való érvényesítést kell érteni, ide sorolva a kereset beadását, a szünetelő per újra felvétele iránti kérelmet, a végrehajtás kérését és a tiltott cselekményeknél még a büntető feljelentést is. A másik nézet szerint az igény érvényesítése összetett jelenség, „és elméletileg ehhez a cselekménykomplexumhoz tartoznak azok a tények is, amelyek a bíróságnál való eljárás előtt a jog kielégítését célozzák. Tehát ilyennek tekintendő pl. már a kötelezett felszólítása is a szolgáltatás teljesítésére.”¹⁹⁹ Rudolf az elévülés funkcióit is áttekintve az utóbbi álláspontot fogadja el.

Tóth Lajos is különbséget tesz a jog gyakorlása és az igény érvényesítése között. Joggyakorlás alatt a jogviszonyban való cselekvést érti, azaz a szolgáltatást és a szolgáltatás felvételét, tehát joggyakorlásnak tekinti a köteletség teljesítését is, mert az jogviszonyban való cselekvés. Az általa felvillantott példák zöme alapján azonban a joggyakorlás nem más, mint jogviszonyban való hitelezői cselekvőség. Lényegében joggyakorlásnak minősíti a jogérvényesítést is, hozzáfűzi azonban, hogy ennek feltétele az, hogy ezáltal „egy másik jogviszony érvényesül, megvalósuláshoz jut. Pontosabban: ha a joggyakorlás erre való, ezért van. A jogérvényesítés tehát: az u.n. biztosító jogviszonyban való cselekvés az u.n. alapjogviszony érvényesülése, megvalósulása végett.” Jogérvényesítés alatt nemcsak perbeli, hanem peren kívüli fellépést is ért. Rámutat arra is, hogy jogszabály a joggyakorlás (jogérvényesítés) mikéntjét néha meghatározza.²⁰⁰

Fehérváry korábban ismertetett megközelítését újból nagyító alá véve is megállapítható, hogy az elévülés következményét az igény bírói úton való érvényesítésének elmulasztása váltja ki. Fehérváry felsorolja a bírói út egyes formáit és azok pótlékait.²⁰¹ Amennyiben tehát a polgári végrehajtás pótlékának tekintjük a

¹⁹⁹ RUDOLF im. 36. o.

²⁰⁰ vö. TÓTH im. 49.-51. o.

²⁰¹ vö. FEHÉRVÁRY Jenő im. 108.o. A bírói út alatt érjük a polgári pert, a polgári végrehajtás és a polgári bíróságok egyéb perenkívüli eljárásait, egy szóval a polgári törvénykezést. A polgári per pótlékai körében felsorolhatjuk: a választottbíróságok bíraskodása, a gyámhatóságok egyéb közigazgatási szervek, illetve a büntetőbíróságok eljárása magánjogi igények tárgyában. A polgári végrehajtás pótlékai alatt értjük: a közadók módjára történő behajtás és a megengedett önhatalom eseteit.

megengedett önhatalmom esetköreit is, akkor megállapíthatjuk, hogy az elévülés fogalmi elemét képező magatartás az igényérvényesítés elmulasztása lesz. Így például a követelés átruházása mint a követeléssel való rendelkezés, nem szünteti meg az elévülés szempontjából a jogosult "tétlenségét", az elévülést nem tartóztatja fel, nem minősül az elévülés szempontjából releváns igényérvényesítésnek.

A jog gyakorlása vagy nem gyakorlása az elévülés szempontjából tehát *nem megfelelő* megközelítés. Viszont ha a jogosult az igény érvényesítését mulasztja el, akkor egyéb jogi tények mellett az elévülés bekövetkezik. Sőt, az igény érvényesítésének egyes formái sem tartóztatják fel minden esetben az elévülés folyását. A fenti tudományos álláspontokból olyan elvárás is leszűrhető, miszerint az elévülést kizáró igényérvényesítésnek csak a bírósági úton történő igényérvényesítés minősülhessen. Ebből a szempontból a joggyakorlás és a jogérvényesítés közötti különbségtétel különösen fontossá válik abban az esetben, ha az elévülési idő folyását befolyásoló, azaz pontosabban megszakító körülményeket vesszük nagytító alá. Kérdésként merül fel, vajon a követelés érvényesítésének bármely módja minősülhet-e jog olyan gyakorlásának, amely az elévülést kizárja (hiszen a jogosult nem passzív, így a követelése érvényesítésével kapcsolatban fennálló bizonytalanság elhárult, az államnak az elévülés intézményével nem kell beavatkoznia. Vagy pedig az elévülés folyását kizárólag a bírói úton való érvényesítésnek egyes formái zárják ki, mivel az elévülés nem általában az alanyi jogra, hanem az abból származó igényre és annak bírói úton való érvényesíthetőségére hat ki.

Itt azonban meg kell jegyezni azt, hogy az elévülést megszakító egyes körülmények sincsenek ezen képlettel abszolút megfeleltethetőségi viszonyban, hiszen a jogosult aktív magatartásán kívül (bírói úton való igényérvényesítés, szerződésmódosítás, egyezségkötés) az adós elismerését is magukban foglalják, sőt mi több, a hatályos Ptk. a teljesítésre való felszólítást is elévülést megszakító körülménynek minősíti, míg az új Ptk. szerint e jogosulti fellépés csak indokolatlanul elodázza az igény tényleges (bírói úton való) érvényesítését.

3.4. Az elévülés jogpolitikai indokai

Az elévülés jogpolitikai indokait a Ptk-hoz fűzött miniszteri indokolás is részletezi: a huzamosabb ideig bizonytalan helyzetek rendezésére törekszik a jog, amelynek egyik esete, hogy a követelés érvényesítésére határidőt (elévülési határidőt) szab. A huzamosabb idő elteltével a követelés fennálltának vagy fenn nem álltának a bizonyítása is sokkal nehezebb, így az elévülési határidő egyrészt az adós védelmére, továbbá a bíróságok mentesítésére is szolgál.²⁰² „Végül a joggyakorlás jelentős időn át való elmulasztása joggal enged következtetni arra, hogy a jogosultnak az igényhez fűződő érdeke is csökkent vagy éppenséggel megszűnt.”²⁰³

Az elévülés jogpolitikai indokai az európai államokban is azonosak, Zimmermann így foglalja össze ezeket: „(i) az évek múlásával az adósnak egyre nehezebb védekeznie a hitelező követelésével szemben (ii) az idő múlása azt az ésszerű feltevést kelti, hogy az a sérelem, amely a követelés megalapozta, már megszűnt és így a lehetséges adósok magatartásukat ennek megfelelően szabályozták és (iii)közérdekből a jogvitákat gyorsan le kell zárni, hogy ne legyenek a bizonytalan, tisztességtelen és még költségesebb eljárás kiváltó okai”²⁰⁴

Rudolf Lóránt a hatályos Ptk., a régi magyar magánjogi irodalom és a szocialista jogtudósok eredményeit összegezve az elévülés alábbi funkcióit vizsgálja meg.

3.4.1. Huzamosan fenálló bizonytalan helyzetek kiküszöbölése

Rudolf rámutat arra, hogy az elévülés legfontosabb jogpolitikai indoka valóban *a huzamosan fenálló bizonytalan helyzetek kiküszöbölése*. Hozzáfűzi, hogy általában a vagyoni viszonyok bizonytalanságának megszüntetése a cél, tehát az elévülés intézménye nem szűkül le pusztán adósvédelemre.²⁰⁵ Itt hozzá kell azonban tenni, hogy ő a szocialista jogtudomány talaján, elsősorban a társadalmi érdek védelmére koncentrált.

²⁰² Lásd részletesen: BÍRÓ György: *Kötelmi jog Közös szabályok Szerződésben*. i.m. 90.o.

²⁰³ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve im. 244.o.

²⁰⁴ Vö. Reinhard, ZIMMERMANN: *Comparative Foundations of European Law of Set-off and Prescription* i.m. 62. p.

²⁰⁵ RUDOLF: Elévülés 11.o.

3.4.2. Jogbiztonság követelménye, adósvédelem

A huzamosan fennálló bizonytalan helyzet feloldására már a régi irodalomban is elterjedt nézet szerint egy vélelem keletkezett, miszerint a jogosult – mivel eddig sem érvényesítette jogát a kötelezettel szemben, a későbbiekben sem fogja – lemondott róla. *Bíró György a jogbiztonság követelménye* érvényre jutását látja az elévülés ezen jogpolitikai indokában. Majd hozzáteszi: ha a jogosult igényét nem érvényesíti, egy megdönthetetlen vélelem keletkezik arra nézve, hogy a jogosult jogáról lemondott.²⁰⁶

3.4.3. Bizonytalan helyzetek megelőzése – preventív szankció. Az elévülés mint szankció

Az elévülés a bizonytalan helyzeteknek nemcsak kiküszöbölését, hanem *megelőzését is szolgálja*, amennyiben az igényérvényesítés lehetőségének megszűnése, mint egyfajta szankció preventív erővel bír. *„A jogosultat tehát arra serkenti az állam, hogy amennyiben élni kíván alanyi jogával, azt meghatározott időn belül érvényesítse, és így megelőzze a bizonytalan helyzet kialakulását.”*²⁰⁷

Ebből következik az *elévülés intézményének szankció* oldaláról való megközelítése. Itt azonban a szankció alatt nem valamely jogi parancsba ütköző magatartás hátrányos jogkövetkezményéről, hanem általában valamely jogalany érdekébe ütköző jogi következményről van szó. Erre az értelmi színezetre mutat rá *Asztalos László*, amikor kifejti: *„A polgári jogi szankció ugyanis nemcsak meghatározott szankció kilátásba helyezésével és a feltételektől függően annak realizálásában állhat, hanem meghatározott előny elvesztésében is. Ez az előny vesztes, mint negatívum az alanya szankcióként hat (pl. elévülés).”*²⁰⁸ További elemzésében az elévült követelést és a bírói úton nem érvényesíthető igényeket, mint alaki szankcióhiányban szenvedő jogviszonyokat vizsgálja, amelyekben a célzott

²⁰⁶ BÍRÓ György: *Kötelmi jog* i.m. 2006. 91.o.

²⁰⁷ RUDOLF: *Elévülés* 12. o.

²⁰⁸ ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*. Akadémiai Kiadó Budapest, 1966. 84. o. Vannak tehát olyan magatartások a jogos és jogellenes magatartásokon kívül, amelyek jogosak, de mégsem élveznek teljes körű jogi oltalmat, védelmet, támogatást.

eredmény, és az azt létrehozó magatartás nem jogellenes ugyan, de jogossága csak utólag, reflektíve kerülhet elismerésre. Hozzáfűzi viszont, hogy amíg ez naturális obligációk esetében az utólagos teljesítéssel valósulhat meg, addig elévült követelésnél a jog elismerését az is igazolja, hogy a kizárólagból való kielégítés lehetősége fennáll.²⁰⁹ „Az alaki szankció, kikényszerítés lehetőségének hiánya ugyanis a polgári jogban vagy a jogviszony keletkezéséhez, vagy az időmúláshoz (a közömbös nem érvényesítés szankciójaként: elévülés) fűződik.”²¹⁰ Megközelítési szempontja tehát a követelés kikényszeríthetőségnek hiánya, mint következmény volt. Asztalos más szempontból is vizsgálja az elévülést, amikor az állami kényszer lehetőségének elenyészése egyik eseteként emeli ki. Rámutat arra, hogy a jogok és kötelezettségek (rendeletésszerű) gyakorlása csak bizonyos ideig áll összhangban a gazdasági, társadalmi renddel. Az elenyészés két formát ölthet magára: a záros határidőt vagy az elévülést. Záros határidő esetében nemcsak az alaki kényszer lehetősége szűnik meg, hanem maga a szankció üresedik ki, amelynek érvényesítésére lehetőség volt. Elévülés estén ezzel szemben az állami kényszerítés, mint alaki szankció, meghatározott idő elteltével elenyészik.²¹¹ Az elévülés intézményének szankciókénti megközelítése azonban csak az Asztalos által vizsgált tágabb szankció fogalom fényében lehet helyes. Ahogyan már az 1900-as Ptk. tervezethez fűzött részletes indokolás is rámutat, az elévülés intézményének elsősorban nem célja a késlekedő jogosult szankcionálása.

3.4.4. A bíróságok mentesítése

Bíró az elévülés jogpolitikai indokaként sorolja fel a bíróságok mentesítését is, mivel az időmúlás megnehezíti mind a jogosulti, mind a kötelezetti oldalon a bizonyítást. Jelzi azonban, hogy az elévülésnek ezen jogpolitikai indoka mára (nézetem szerint elsősorban az elévülés általános idejének drasztikus lecsökkentése miatt) már meghaladottá vált. Azonban a bizonyítás nehézkessé válása miatt inkább az az elévülés indoka, hogy védelmezze az adóst, tehát az elévülés intézménye végső

²⁰⁹ ASZTALOS im. 96.o.

²¹⁰ ASZTALOS im. 109. o.

²¹¹ vö. Asztalos im 399.o.

soron – régi magánjogi irodalmi források nyomán– *Bíró Györgynél* kifejezett *adósvédelmi eszközként* is megjelenik.

Az elévülés azon jogpolitikai indokkal – miszerint a huzamosan fennálló tényleges állapot nyerjen elismerést és az időközben beállt jóhiszemű jogszerzés is védelmet érdemel – az elévülés (jogvesztő) és az elbirtoklás (mint jogszerző elévülés) intézményeinek különválása miatt már nem támasztható alá. Ezzel összefüggésben azonban mindenképp átgondolást igényel az az eset, amikor egymással szemben álló dologi jogi és kötelmi jogi követelés érvényesítése merül fel (pl. érvénytelen szerződés folytán az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény keretében), és az ellenszolgáltatás követelésére vonatkozó jogosultság elévülése már bekövetkezett, mindamellett, hogy a tulajdonos dolog kiadására vonatkozó igénye elbirtoklás folytán még nem szűnt meg. Ebből a szempontból is érdemes áttekinteni az elévülés és az elbirtoklás kapcsolatát, e két határidő, valamint a törlési pernek a jóhiszemű, közvetett jogszerzővel szembeni megindítására szabott határidő („telekönnyvi elbirtoklás”) kapcsolatát, egymásra hatását. Különösen fontossá válik az új Ptk. által megteremtett *”jogcímes elbirtoklás”* intézménye²¹², amely bejegyzés hiányában is az alakilag érvényes²¹³ ingatlan-adásvételi szerződés alapján 5 év elteltével elbirtoklás útján tulajdoni igényt keletkeztet, ”kikerekítve” tehát a – bejegyzés folytán dologi, tulajdoni igénynyé eddig nem kiteljesedő – kötelmi igényt.

3.5. Következtetések

Az elévülés fogalmi meghatározására tett tudományos kísérleteket áttekintve megvizsgáltam, vajon a szóhasználatból való kiindulás, az egyes fogalmi elemek – különösen az igény nem érvényesítése – elemzésével, továbbá az elévülés jogpolitikai indokai sorravételével lehetséges-e egy általános, az elévülés valamennyi szegmensére kiható és helytálló fogalom megalkotása.

A szóhasználat vizsgálata ilyen eredménnyel nem járt, pusztán annak igazolására alkalmas, hogy a hatályos Ptk. és az új Ptk. követelés-központú elévülése

²¹² új Ptk. 5:45. §

²¹³ Ezzel kapcsolatos észrevételeimet lsd. az elbirtoklásról szóló 10.2.2. alfejezetet.

a lehető legjobb dogmatikai alapokon nyugszik, akár a kereset-elévülés, akár az igény-elévülés fogalmi köréből indulunk is ki.

Az elévülés szakirodalmi meghatározásai is rendkívül színes képet mutatnak. Bár a legtöbb tényállásalelem valamennyi fogalomban megjelenik (így az időmúlás mellett az igény esedékessé válása és a jogosult általi nem érvényesítése), azonban különböző súllyal esnek latba. Az elévülési kifogás fogalmi elemként való meghatározása is gyakori, egyes szerzők pedig az elévülési idő szakadatlan folyását is fogalmi feltételként kiemelik.

Jelen fejezetben a felesleges ismétlés elkerülése érdekében nem tértem ki fogalmi elemként jelentkező olyan részkérdések (így elévülési kifogás, elévülés hatálya) részletes tárgyalására, amelyekre az elévülés hatása fejezetben sor kerül.

A jog nem gyakorlása vagy az igény nem érvényesítése kérdéskörben arra a következtetésre jutottam, hogy helyesebb az igény nem érvényesítéséből kiindulni, hozzáteszem azonban, hogy az igény érvényesítésének nem minden formája az, amely az elévülést fogalmilag kizárja, különösen, ha párhuzamba állítjuk az elévülést megszakító körülményekkel (pl. az engedményezés, a teljesítésre való írásbeli felszólítás, a jogfenntartó nyilatkozat az új ptk. tükrében nem fog annak minősülni).

Az elévülés Ptk.-beli szabályai sem adnak támpontot az elévülés fogalma meghatározásában. Az elévülés jogi hatása, ezen hatás alóli kivételek olyan bonyolult szabályrendszert jelentenek, hogy magukból a szabályokból sem képezhető az elévülésre nézve általános fogalom. A fogalmi általánosítás bizonyos mélységig hatolhat csak, amely a részkérdések, kivételek tekintetében helytelen eredményre jut.

Így ehelyütt olyan fogalom meghatározására tehetek csak kísérletet, amely alkalmazható lehet minden esetre:

Az elévülés az idő múlásának a jogosult mulasztásából beálló, a már esedékessé vált követelést érintő olyan hatása, amelynek folytán a követelésnek a kötelezettel szembeni érvényesíthetősége rendszerint megszűnik, a kötelezett elévülési kifogásától mint feltételtől függően.

IV. Az elévülés kezdete

Az elévülési idő általában akkor kezdődik, amikor a követelés jogilag érvényesíthetővé, esedékessé válik. Azonban, ha az elévülés kezdetére vonatkozó speciális esetkörökre is tekintünk, ez a megállapítás nem lesz általánosan igaz. Előállnak ugyanis olyan esetek, amikor az elévülés az igény tényleges keletkezését megelőzően már kezdetét vette, továbbá olyan példa is említhető, amikor még az igény keletkezése önmagában az elévülési határidőt nem indítja meg.

Kiss Albert az 1900-as Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez fűzött kritikai tanulmányában az igény, mint fogalom bevezetésével összefüggésben, rámutatott arra, hogy „*az igény-elmélet elfogadása nem hozott egyszerűbbséget az elévülés kezdőpontjának meghatározása tekintetében sem.*”²¹⁴ *Kiss* az igény esedékessé válása, mint kezdő időponthoz képest számos kivételt sorol fel. Említ egyrészt a német polgári törvénykönyvben fellelhető olyan eseteket, amikor az elévülés megkezdődik mielőtt az igény létrejött volna: 1. ha a jogosított a szolgáltatást csak a felmondás után követelheti, az elévülés azon időpontban kezdődik, melyben a felmondás lehetséges; felmondás után bizonyos időre teljesítendő szolgáltatásnál pedig e határidő leteltétől; 2. ha az igény létrejövetelét valamely vele szemben álló jogviszony akadályozza, a melyet a jogosított megtámadás útján mellőzhet: az elévülés kezdetét veszi, mihamint a megtámadás lehetséges volt; 3. a tiltott cselekményekből származó kártérítési igények elévülése a tiltott cselekmény elkövetésétől kezdődik, még ha a kár később jött is létre.

Másrészt sorra vesz olyan eseteket, mikor az elévülés később kezdődik az igény létrejötténél: 1. az abbanhagyásra irányuló igények elévülése a passzív magatartással való felhagyás pillanatában veszi kezdetét; 2. a tiltott cselekményekből eredő kártérítési igények 3 évi elévülése azon időpontban kezdődik, a midőn a sértettnek a kár és a kártérítésre kötelezett személy kiléte tudomására jutott.²¹⁵

Kiss az előbb említett esetköröket az akkor hatályos német ptk nyomán határozza meg, de a Tervezet elemzésekor is lényegében ugyanezeket az esetköröket

²¹⁴ KISS Albert: *Az elévülés a polgári törvénykönyv tervezetében.* i.m. 19. o.

²¹⁵ KISS im. 20. o.

vizsgálja. Mindezek alapján kirajzolódik az elévülés kezdőpontjának általános szabálya és azok a különös esetek, amikor az igény, követelés keletkezésének időpontja és az elévülés kezdő időpontja – a jogalkotó valamely fontos célkitűzése érdekében – egymástól eltér.

4.1. A szerződés teljesítésének időpontja, a követelés lejárt

Az elévülés a követelés esedékessé válásától veszi kezdetét, amely pillanattól a jogosult ténylegesen követelheti a kötelezett teljesítését, azt kikényszerítheti. Tehát amikor az alanyi jog igény állapotába kerül. *Dezső Gyula* kifejti, „*Lejárat tehát az az időpont, amikor az adós jogosult és köteles is teljesíteni, s viszont a hitelező jogosult a teljesítést követelni, illetve köteles azt elfogadni.*”²¹⁶ Felhívja arra a figyelmet, hogy a lejáratnak talán ez a legfontosabb, de nem egyetlen következménye, mert többek között az elévülés kezdetének is az előfeltétele.

Szászy István a teljesítés idejének fogalmát szintén e kettős megközelítés alapján adja meg. „*A teljesítési idő (Leistungszeit) jelenti: a) először a szolgáltatás esedékessé válásának időpontját, vagyis azt az időpontot, amelytől kezdve a hitelező azt követelheti; b) másodszor azt az időpontot, amelytől kezdve az adós a szolgáltatást teljesítheti annak esedékessé válása előtt.*”²¹⁷

Az esedékessé válásig fennálló jogi helyzetet *Nizsalovszky* az alábbiakban foglalja össze: „*Ha a szolgáltatás teljesítésére a kötelelem keletkezésénél későbbi időpont van kitűzve, az ún. esedékességnek vagy lejáratnak ez az elhalasztása – bár elvileg bármelyik vagy mindkét fél érdekében állhat – rendszerint az adós érdekét szolgálja és azt jelenti, hogy a teljesítési parancs érvényesítése az idő elérékezéséig fel van függesztve, addig a hitelező a szolgáltatás teljesítését nem követelheti, a teljesítés iránt rendszerint pert sem indíthat.*”²¹⁸

²¹⁶ DEZSŐ Gyula: *A teljesítés módja, helye és ideje*. In: SZLADITS Károly(szerk.): *Magyar Magánjog III. köt.* Kötelmi jog általános része; Grill K., Budapest, 1941.) 432. o.

²¹⁷ SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai*. i.m. 56. o. Véleménye szerint a teljesítési időt az alábbi tényezők határozhatják meg: „*a) a felek megállapodása, amely hallgatólagos is lehet; b) az eset körülményei, c) a törvény általános és különös diszpozitív, kivételesen kogens szabályai.*”

²¹⁸ NIZSALOVSZKY Endre: *Kötelmi jog I. Általános tanok*. (MEFESZ jogász kör kiadása, Budapest, 1949.) 174.o.

4.1.1. Lejárattól függetlenített igényérvényesítési lehetőség

Nizsalovszky rámutat azonban arra is, hogy nem minden esetben igaz, hogy a lejárát előtt a szolgáltatást nem lehet bírói úton érvényesíteni.²¹⁹ Példaként említi a jelenleg hatályos magánjogban is meglévő szabályt, miszerint a csődeljárás keretében a le nem járt, azaz jövőben lejáráó követeléseit a hitelező bejelentheti, érvényesítheti.²²⁰

Lényegében lejárattól független igényérvényesítési lehetőséget fogalmaz meg a Pp. 122.§ (2) bekezdése: „Tartásdíj, járadék és más időszakos szolgáltatás iránt indított perben a marasztalásra irányuló kereseti kérelem a le nem járt szolgáltatásokra is előterjeszhető. Lakás, más helyiség vagy egyéb ingatlan visszabocsátása iránt a kereseti kérelem már a visszabocsátási kötelezettség lejárta előtt előterjeszhető, feltéve hogy a visszabocsátásnak határozott időpontban kell történnie.”

4.1.2. A teljesítési határidőt megelőző szerződésszegésből eredő igények elévülése

Az igényérvényesítés lehetősége a teljesítési időt megelőzően is beállhat, amikor a szolgáltatás még nem esedékes. Ennek oka lehet az, hogy a kötelezett a teljesítéshez szükséges felkészülés körében meglévő kötelezettségeit megszegte, aminek következtében a szerződésszerű teljesítés előreláthatóan nem fog

²¹⁹ uo. 175.o.

²²⁰ v.ö. 1991. évi XLIX. törvény a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról 3. § (1) bekezdését: „E törvény alkalmazásában: ... c) hitelező:

ca) a csődeljárásban és a felszámolási eljárásban - a felszámolás kezdő időpontjáig - az, akinek az adóssal szemben jogerős és végrehajtható bírósági, hatósági határozaton vagy más végrehajtható okiraton alapuló, nem vitatott vagy elismert, lejárt pénz- vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van,

cb) a csődeljárásban a ca) pontban foglaltakon kívül az is, akinek az adóssal szemben vitatott, vagy a csődeljárás alatt esedékké váló pénz- vagy pénzben kifejezett vagyoni követelése van, és a követelést a vagyonfelügyelő nyilvántartásba vette;

cc) csődeljárásban a ca) és a cb) pontban foglaltakon kívül az is, akinek az adóssal szemben olyan jövőben lejáráó, pénz- vagy pénzben kifejezett, létező vagyoni követelése van, amely szállítási, vállalkozási, szolgáltatási és egyéb szerződésből jogszerűen ered, és amely a hitelező által már teljesített termékértékesítéshez, szolgáltatás teljesítéséhez, hitelviszonyt megtestesítő értékpapír-, tulajdonosi részesedést jelentő befektetés értékesítéséhez, kölcsönnyújtáshoz vagy előlegfizetéshez kapcsolódik, és ezt a hitelezői követelést a vagyonfelügyelő nyilvántartásba vette;”

megvalósulni a teljesítési időben. Erre az esetre a korábbi jogi irodalom a felkészülés körében tanúsított kötelezettségszegő magatartás, a teljesítés előkészítésével kapcsolatos késedelem²²¹, újabb elnevezéssel a teljesítés időpontját megelőző ún. előzetes szerződésszegés jogkövetkezményeit rendelte, amely igények érvényesítésére az esedékességet megelőzően sor kerülhet.

A hatályos Ptk. jelenleg kifejezetten csak a vállalkozási szerződés kapcsán ismeri el a teljesítési határidőt megelőző hibás teljesítést illetve késedelmet, mint szerződésszegést.²²² A Ptk. 395.§ (4) bekezdése alapján ha a munka végzése során a körülmények arra engednek következtetést, hogy a teljesítés hibás lesz, a megrendelő a fogyatékoság kiküszöbölésére tűzött megfelelő határidő sikertelen eltelte után gyakorolhatja a hibás teljesítésből eredő jogokat. Ugyane szakasz (3) bekezdése alapján pedig az előre látható késedelemmel összefüggésben pedig el is állhat a szerződéstől. A Ptk. hivatkozott szakasza még a teljesítési határidő leteltét megelőzően lehetőséget teremt a jogosult igényérvényesítésére, amely folytán az igény érvényesítésére vonatkozó határidő is kezdetét veszti. E szakasz, lényegében a károsodás fennálló veszélye előzetes elhárítására vonatkozó szabályhoz hasonlóan, a teljesítési határidő leteltét megelőzően, a már bekövetkezett érdeksérelem helyreállítására vagy legalább orvoslására szolgál. Eltér viszont attól abban, hogy míg a Ptk. 341. szakasza a károsodás be nem következését megelőzően teremt igényérvényesítési lehetőséget, és ennek okán a kereset idő előttinek nem tekinthető, az igény keletkezett, addig a vállalkozási szerződés esetében az érdeksérelem már beállt (beállhatott) (hibás a szolgáltatandó dolog), viszont az igény érvényesítésére egyébként lehetőséget teremtő teljesítési időpont még nem érkezett el. E szempontból tehát jelen szabály az elévülés kezdőpontjaként az általános esedékességhez képest speciális időpontot szab meg.

Az új Ptk általános jelleggel, valamennyi szerződésre kiterjesztve, a szerződésszegések közös szabályai között tárgyalja az előzetes szerződésszegés

²²¹ vö. EÖRSI Gyula: *Kötelmi Jog Általános rész.* (Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 1996.) 158.o.

²²² *Csehi Zoltán* tanulmánya elsősorban a hibás teljesítés oldaláról közelítve vizsgálja ezt a szakaszt, és ajánlja az új Ptk-ban általános jellegű megfogalmazását. vö. *CSEHI Zoltán: A szerződésszegés speciális esete, avagy szavatossági jogok gyakorlása teljesítés előtt – gondolati vázlat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának egyik eleméhez.* In. *Polgári Jogi Kodifikáció 2002.* (IV.- évfolyam) 5.-6. szám 47.-50.o.

intézményét.²²³ Sajátos azonban ezen igények elévülése is, mivel a teljesítést megelőzően a bekövetkezett érdeksérelem folyamatosan fennáll, ezért újból és újból megújuló alapját képezik az érvényesítendő igénynek, ezért lényegében az elévülés itt fogalmilag értelmezhetetlen lesz. Továbbá ezen igények érvényesítésének végső időpontját jelenti a teljesítési határidő elérése (letelte), mert ekkor a jogosult a hibás teljesítésről tudva minden szó nélkül elfogadja a teljesítést vagy jogfenntartással él és érvényesíti ebből fakadó (szavatossági) jogait.

4.1.3. Le nem járt követelés és felfüggesztő feltételtől függő követelés elhatárolása

Grosschmid gondolatait idézve, Nizsalovszky rámutat arra, hogy *„a feltételtől függő és az elhalasztott szolgáltatás között csak az a különbség, hogy a két esetben egymástól eltérően oszlanak meg a beálló és a függőben maradó joghatások.”*²²⁴

A Legfelsőbb Bíróság ezt a problémát érzékelte egyik eseti döntésében, amelyben úgy foglalt állást, hogy ha a felek a teljesítés idejét egy jövőbeni bizonytalan eseményhez fűzték, akkor valójában a teljesítési határidőt nem határozták meg.²²⁵ Ebből a döntésből is arra következtethetünk, hogy a teljesítés időpontja bizonyosan bekövetkező időpontként legyen meghatározott, ellenkező esetben csak feltételtől függő hatályú szerződésről beszélhetünk.

Feltételtől függő esedékességet eredményez például az a helyzet is, amikor a kötelmi hagyomány kiadását az örökhagyó a hagyomány kötelezettje által megvalósított ingatlan-eladáshoz, mint feltételhez köti. Ebben az esetben a kötelmi hagyomány iránti igény az ingatlan eladásakor válik esedékessé. Azt megelőzően, pl. a hagyatéki eljárásban való érvényesítése idő előtti.²²⁶

²²³ Új Ptk. 6:151.§ (1) Ha a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a kötelezett a szolgáltatását az esedékességgel nem tudja teljesíteni, és a teljesítés emiatt a jogosultnak már nem áll érdekében, a jogosult gyakorolhatja a késedelemből eredő jogokat.

(2) Ha a teljesítési határidő lejárt előtt nyilvánvalóvá válik, hogy a teljesítés hibás lesz, a jogosult a hiba kijavítására vagy kicserélésre tűzött határidő eredménytelen eltelte után gyakorolhatja a hibás teljesítésből eredő jogokat.

²²⁴ NIZSALOVSZKY: Kötelmi jog I. Általános tanok i.m. 175. o.

²²⁵ BH1994:595.

²²⁶ vö. BH1997. 535.

A követelés esedékessé válása szintén feltételhez volt kötött abban az esetben, amikor a felperes az örökhagyónak életében azért nyújtott ingyenes szolgáltatásokat, mert az örökhagyó őt ennek fejében a hagyatékából részesíteni kívánta. Erre tekintette a javára végrendelkezett is, azonban az írásbeli magánvégrendelet alaki kellékhányosságok miatt érvénytelen volt. A bíróság a felperes által indított perben megállapította, hogy az örökség reményében teljesített szolgáltatások megtérítése iránti igény akkor válik esedékessé, amikor a jogviszony a felek között halállal vagy a köztük fennálló kapcsolat egyéb okból történő megszakadásával megszűnik.²²⁷

Az elévülés kezdete szempontjából a teljesítési határidő és a szerződés hatályosságát érintő felfüggesztő feltétel vagy időtűzés jelentős következménybeli különbséget nem jelent, ugyanis akár a szerződés lejártával, akár a feltétel bekövetkeztével nyílik is meg az igényérvényesítési lehetőség, ez az elévülés kezdetét illetve folyását nem befolyásolja.²²⁸

Szintén függő jogi helyzet áll elő abban az esetben, amikor az adásvételi szerződés létrejötté az elidegenítési és terhelési tilalom jogosultjának nyilatkozatától függ. A Legfelsőbb Bíróság bár rögzítette, hogy a szerződés nem jött még létre, azonban mégis hozzáfűzte, hogy a szerződő felek nyilatkozataikhoz kötve vannak és a szerződésből (!) eredő igényeik nem évülnek el.²²⁹

Egyes irodalmi álláspontok szerint kölcsönös szolgáltatások esetében a viszontszolgáltatás esedékessége a szolgáltatástól, mint felfüggesztő feltételtől függhet. Ebben az esetben kérdésként merülhet fel, vajon az idő előtti teljesítés a viszontszolgáltatás esedékességére, így annak elévülésére kihat-e? A jogszabályban meghatározott esetekben lehetséges ugyanis a teljesítés a teljesítési határidőt megelőzően is.²³⁰ Az új Ptk. rendezi ezt a kérdést: „Az idő előtti teljesítés elfogadása nem érinti a másik fél szolgáltatása teljesítésének esedékességét.”²³¹

²²⁷ Vö. BH1980. 166.

²²⁸ Vö. a Máptk indokolását 706.-707. o.

²²⁹ Vö. BH 2010. 182.

²³⁰ Ptk. 282.§ (2) A kötelezett a határnapot megelőzően, illetőleg a határidő kezdete előtt csak a jogosult beleegyezésével teljesíthet. Beleegyezés hiányában a jogosult a felelős őrzés szabályai szerint tartozik eljárni. 292. § (2) bekezdés A jogosult a határnapot megelőzően, illetőleg a határidő kezdete előtt felajánlott teljesítést is köteles elfogadni; ilyenkor a teljesítés és a lejárat közötti időre kamat vagy kártalanítás nem jár. A feleknek az ilyen kamatra vagy kártalanításra vonatkozó megállapodása - jogszabály engedélye hiányában - semmis; a semmisség a szerződés egyéb rendelkezéseire nem hat ki.

²³¹ Új Ptk. 6:36. § (2) bek.

4.1.4. Határnap vagy határidő, mint a teljesítés időpontja

A teljesítés időpontját a felek szerződésben meghatározhatják és tipikusan meg is határozzák.²³²

Határnapról akkor beszélünk, amikor a felek egy bizonyos nap kitűzésével jelölik meg azt az időpontot, amikor teljesíteni kell.²³³

Szászy megközelítését magunkévá téve itt érdemes megjegyezni azt, hogy a határidőben megadott teljesítési idő utolsó napjáig a jogosult azzal a veszéllyel érvényesíthetné bíróság előtt igényét, hogy az adós időközben szerződésszerűen teljesíthetne (mert késedelembe nem esett), ha valóban a szerződésszerű teljesítésnek az objektív lehetősége még fennáll.

Ezt a gondolatot támasztja alá *Dezső Gyula* is: „*Meg kell különböztetnünk egymástól a követelhetőséget és a perelhetőséget; amikor elérkezett a teljesítési határidő, illetve határnap, követelni a szolgáltatást már azon a napon lehet, de éppen mert az egész nap nyitva áll a teljesítésre, peresíteni csak a következő napon lehet. A mellett a hitelező – rendszerint – nincs kötelezve arra, hogy a követelését előírt határidőn belül érvényesítse, hanem módjában áll azt megtenni, a magánjogi elévülési határidőn belül.*”²³⁴ Ezt a gondolatot végigvezetve, az elévülés nem a lejárat napján, hanem azt követő napon veszi kezdetét.

Időszakonként teljesítendő szolgáltatás esetén a felek természetesen több lejáratú időpontot is meghatározhatnak. Kölcsönszerződés esetében a hitelezőnek a kölcsönösszegre vonatkozó visszakövetelési joga (és az ügyleti kamatok megfizetésére vonatkozó joga) a szerződésben meghatározott lejáratok szerint nyílik meg, a lejáratkor a fizetendő törlesztőrészletre vonatkozó követelés esedékessé válik és így elévülése megkezdődik.

²³² *Dezső Gyula* is rámutat arra, hogy főszabályként a felek meghatározzák a lejárat időpontját, így kivétel az, amikor nincs előre meghatározva. Vö. DEZSŐ i.m. 432. o.

²³³ BÍRÓ György: *Kötelmi jog* (Novotni, Miskolc, 2006., 8. kiadás) 391.-397.o. Ez lehetséges naptári nap megadásával vagy más módon is. A határidő tűzése is többféleképpen mehet végbe. Véghatáridőről beszélünk akkor, ha a szerződéses szolgáltatás teljesítésére a szerződés megkötésétől a kijelölt határidőig bármikor lehetőség van. A teljesítési határidőbe a szerződéskötés napja nem számít bele, s ha a határidő utolsó napja munkaszüneti nap, a határidő a következő munkanapon jár le. A határidő megállapítható továbbá teljesítési időszakként is, ebben az esetben az időszak első napja is beleszámít a teljesítési határidőbe.

²³⁴ DEZSŐ im. 447. o.

A felek a szerződés módosítása körében szabadon módosíthatják a teljesítés idejére vonatkozó feltételeket. Lejárat után a jogosult egyoldalú nyilatkozatával is módosíthatja a határidőt. E fizetési haladék sajátossága, hogy a hatályos szabályok szerint az elévülési határidő a haladék leteltéig nyugszik. Hiszen a valós teljesítési határidő leteltét megelőzően sem nyílik tipikusan lehetősége a jogosultnak a le nem járt követelés bírói úton való érvényesítésére, és lényegében igaz lesz ez az utólagosan adott póthatáridőre, fizetési haladéokra is.²³⁵

4.1.5. Lehívás, avagy a jogosult által megválasztott teljesítési határidő

Az új Ptk. rendelkezése szerint: „A teljesítés ideje meghatározható határnap vagy határidő tűzésével. Határnap tűzése esetén a szolgáltatást ezen a napon kell teljesíteni. Határidő megjelölése esetén a szolgáltatás a meghatározott időtartamon belül bármikor teljesíthető, kivéve ha az eset körülményeiből az következik, hogy a jogosult választhatja meg a teljesítés időpontját.”²³⁶

A teljesítés határidejét a felek kifejezett megállapodása hiányában a szolgáltatás természete, rendeltetése is körvonalazhatja. Az új Ptk. szerint „*ha szolgáltatás rendeltetéséből a teljesítési idő megállapítható, a szolgáltatást ebben az időpontban kell teljesíteni.*”²³⁷

A felek meghatározhatják a teljesítés idejét ún. *lehívással*, miszerint az egyik felet feljogosítják arra, hogy *egyoldalú nyilatkozatával tegye esedékessé a teljesítést.*²³⁸ Itt kell azonban megjegyezni, hogy rendszerint a nyilatkozat megtételével a teljesítés esedékessé válik, azonban vagy a felek szerződésben rögzítenek lehívási időt vagy a felek rendelkezése hiányában is a szolgáltatás természetéhez, volumenéhez viszonyítottan a kötelezett számára elegendő időt kell biztosítani.

²³⁵ Az új Ptk. a teljesítésre adott halasztás kifejezett törvényi rögzítését ki kívánja venni a jogi rendelkezések közül. A teljesítésre adott halasztásnak a megkezdett elévülési határidőre gyakorolt hatásához lásd részletesen az elévülés nyugvásának kérdéskörét.

²³⁶ 6:35. § (1) bek.

²³⁷ 6:35. § (2) bek.

²³⁸ A jogosult egyoldalúan határozhatja meg a teljesítés időpontját például határidős beszédési megbízás esetében, a vételi joga gyakorlásával összefüggésben, továbbá hitelszerződés esetében is.

4.1.6. A teljesítés időpontja eltérő kikötés hiányában

Ha a felek a szerződés teljesítésében nem állapodtak meg, és az a szolgáltatás természetéből, a szerződés jellegéből sem következik, jogszabály különös rendelkezése hiányában a szerződéskötést követően azonnal kell teljesíteni a szerződést. *Dezső Gyula* felhívja azonban arra a figyelmet, hogy az „azonnal” vagy „bármikor” kifejezéseket sohasem értelmezi merev szigorral a hazai joggyakorlat.²³⁹ A hatályos Ptk. eltérő kikötés hiányában a viszonosság elvéből kiindulva bármelyik fél számára jogosultságként biztosítja a szerződés teljesítésének követelését, feltéve, hogy a saját szolgáltatását egyidejűleg felajánlja. Ingyenes szerződések esetében a jogosult a kötelezettet a szerződés teljesítésére bármikor felhívhatja. *Dezső Gyula* által interpretált gondolatmenet tükröződik a Ptk. azon rendelkezésében is, miszerint a kötelezett a teljesítés előkészítéséhez szükséges idő elteltével köteles teljesíteni.²⁴⁰ Az alábbiakban nézzük részletesebben e kérdéseket.

4.1.6.1. Egyidejű teljesítés

Ha a felek a teljesítési határidőben nem állapodtak meg, és egyik felet sem illeti meg jogosultság a teljesítés idejének egyoldalú meghatározásához, továbbá ha a teljesítés időpontja a szolgáltatás természetéből sem következik, akkor bármelyik fél a másik fél egyidejű teljesítését követelheti „viszonos kötelmek” esetében. Azonban egyrészt a teljesítésre való felkészülésre lehetőséget biztosítani kell és egyidejűleg köteles a saját szolgáltatását felajánlani.²⁴¹

Ezt a jogszabályi rendelkezést támasztja alá a gazdálkodó szervezetek egymás közötti pénztartozásai teljesítéséről, esedékességéről illetve késedelmi kamatairól szóló GK. 66. sz. állásfoglalás. *„I. Az ellenszolgáltatás – kivéve ha a felek külön fizetési határidőben állapodtak meg – a szolgáltatás teljesítésekor (átadáskor) válik esedékessé. Számlázási kötelezettség elmulasztása vagy késedelmes teljesítése az ellenszolgáltatásnak a szolgáltatás teljesítésekor való esedékessé válását nem érinti,*

²³⁹ DEZSŐ Gyula im. 433. o.

²⁴⁰ Ptk. 280. § (3) bek.

²⁴¹ Ptk. 280.§ (1) bek. a) pontja és 281.§ (1) bek.

jogosulti késedelemként azonban a kötelezett – késedelmi kamatfizetési kötelezettséget előidéző – egyidejű fizetési késedelmét kizárja.” A számlázási kötelezettség elmulasztása, a jogosulti késedelem tehát nem érinti a teljesítés időpontját, annak esedékességét, de kihat a kötelezetti késedelemre, mert azt a jogosult egyidejű késedelme kizárja, így késedelmi kamatfizetési kötelezettség sem merül fel.

Kemenes István szerint külön kell választani a számla kiállítása (elmaradásának) és az egyidejű teljesítés jogkövetkezményeit. „Az előzőekből következik, a jogosult szempontjából a pénz követelése nem a számlázást, illetve a fizetési felszólítást követően válik esedékessé. Ez ugyanis azt jelentené, hogy a jogosult a kötelezett teljesítését (szolgáltatás átadását) követően – az elévülési időtől függetlenül – bármilyen későbbi időpontban kiállíthatná a számláját (fizetési felszólítás), és az elévülés csak az ebben meghatározott teljesítési idő után kezdődne.”²⁴²

4.1.6.2. Ésszerű határidőn belüli teljesítés

A DCFR a teljesítési határidőt a kötelelemre irányadó jogszabályok eltérő rendelkezése hiányában úgy állapítja meg, mint kötelelem keletkezését követően eltelt ésszerű határidő.²⁴³ A Bécsi Vételi Egyezmény szövegében is megjelenik az ésszerű teljesítési határidő, amelyet a Legfelsőbb Bíróság egy közzétett eseti döntésében értelmezett is, megállapítva, hogy ésszerű határidőnek tekinthető, ha a kötelezett 94 őszén kötött szerződés alapján, 2005. január végére vállalja a teljesítést, amelyre ténylegesen február 22-én került sor, úgy hogy a jogosult azt jogfenntartás nélkül elfogadta.²⁴⁴

²⁴² KEMENES István: *Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések*. A Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégium 2010. november 25-i kollégiumi üléséhez készített vitaanyag. 6. o. <http://www.szitb.hu/doc/polgari/idomulas.pdf> letöltve: 2012. július 3.

²⁴³ III. – 2:102: [Time of performance] (1) bekezdés:” If the time at which, or a period of time within which, an obligation is to be performed cannot otherwise be determined from the terms regulating the obligation it must be performed within a reasonable time after it arises.”

²⁴⁴ CISG, Bécsi Vételi Egyezmény 33. Cikk Az eladó az árut szolgáltatni köteles:

a) ha a szerződés határnapot állapít meg vagy a szerződés alapján a határnak megállapítható, ezen a napon;

A régi magánjogi tervezetek a teljesítés időpontját ebben az esetben nem kötötték kifejezetten a felkészüléshez szükséges idő elteltéhez. *„Ha a teljesítés ideje nincs meghatározva s a körülményekből sem állapítható meg, a hitelező azonnal követelheti a teljesítést, az adós pedig azonnal teljesíthet.”*²⁴⁵ Itt hozzá kell tenni, hogy a kötelelem teljesítésére vonatkozó általános szabályok között a Szakértői Javaslat is eltekint a teljesítéshez szükséges idő figyelembevételétől, mert az vagy következik a szolgáltatás természetéből, vagy a szerződő felek eleve ehhez igazodva határozhatják meg a teljesítés idejét.²⁴⁶ A kötelezettől tehát elvárható, hogy a teljesítésre folyamatosan készen álljon, azonban a folyamatos rendelkezésre állás bizonyos helyzetekben gazdaságilag ésszerűtlen, így nem értékelhető ebben az esetben sem az adós késedelmeként az az időszak, amíg a teljesítésre felkészül.²⁴⁷

Dezső Gyula ezzel szemben az ügyletértelmezés elveiből kiindulva arra a következtetésre jut, hogy *„ha a szerződő felek az ügyletben nem is intézkedtek a teljesítés idejéről, ez távolról sem jelenti azt, hogy ők azonnali teljesítésre gondoltak, ez legtöbb esetben nem is valószínű, sőt inkább az ellenkezője valószínű, vagyis ha valóban azonnali teljesítést szándékoztak, azt éppenséggel kifejezésre juttatták volna az ügyletben.”*²⁴⁸

4.1.6.3. Ingyenes szerződések és a határozatlan lejárat

Ingyenes szerződések esetében a jogosult a kötelezettet a teljesítésre bármikor felhívhatja. Ez utóbbi esetben tehát a teljesítés időpontja, a követelés esedékessé válása a jogosult egyoldalú nyilatkozatától függ, ennek hiányában a követelés nem minősül lejáratnak, így az elévülés nem veszi kezdetét. Ezzel ellentétben nyilvánvaló, a felmondásnál közölt fenti megállapítás alkalmazhatósága, hogy a jogosult nyilatkozata, mint a szerződés lejáratának feltétele folyamatosan adott, így saját

b) ha a szerződés határidőt állapít meg, vagy a szerződés alapján a határidő megállapítható, a határidőn belül bármely időpontban, kivéve, ha a körülményekből az következik, hogy az időpontot a vevő választhatja meg; vagy

c) bármely más esetben, a szerződés megkötését követő ésszerű időn belül.

²⁴⁵ Mtj. 1090.§

²⁴⁶ v.ö. Szakértői javaslat im. 746. o. Szakértői Javaslat 5.18.§ „Ha jogszabályból, a felek megállapodásából vagy a kötelelem természetéből más nem következik, a szolgáltatás a kötelelem keletkezését követően azonnal esedékes.”

²⁴⁷ vö. NIZSALOVSKY i.m. 179. o.

²⁴⁸ DEZSŐ im., Magyar magánjog 433. o.

nyilatkozatától függ követelése érvényesítése, így az elévülés is már a szerződés megkötésével kezdetét vette, függtelenül attól, hogy a jogosult valójában felmondási jogával mikor élt.

4.1.7. A határozatlan idejű teljesítés és az elévülés kapcsolata

A kérdéskör legelején elhangzott, hogy a teljesítés időpontja elérkezte, tehát a lejárat az előfeltétele az elévülési határidő megindulásának.

Itt érdemes felhívni a figyelmet arra a problémára, hogyha a felek előre és jogszabály sem határozott meg lejáratot.

A jogi irodalomban meglévő egységes álláspont szerint : „Ha azonban a kötelem teljesítése nincsen határidőhöz kötve (és feltételtől sem függ) a követelés már a kötelem keletkezésével érvényesíthetővé válik.”²⁴⁹ Ezért ebben az esetben az elévülési határidő kezdete, azaz a követelés esedékessé válása, a követelés alapját képező kötelmi jogviszony keletkezésének időpontja.

4.1.8. Felmondástól függő lejárat

A lejárat szempontjából lehíváshoz hasonlóan működhet, azonban attól eltérő jogkövetkezménnyel járó intézmény a felmondási jog gyakorlása, amely hasonlóság a szerződő fél egyoldalú nyilatkozatán alapul. A felek a lejáratot a szerződés *felmondásától* is függővé tehetik. Ebben az esetben tipikusan a hitelező felmondásával nem azonnali teljesítést, hanem a felmondási idő, mint türelmi idő leteltével bekövetkező teljesítési határidőt szabhat. A felmondás által „*az eddig bizonytalan időtartamú kötelem meghatározott időtartamúvá válik.*”²⁵⁰

Máptk. 1329.§ második bekezdése: „Felmondástól függő követelésnél az elévülési idő attól az időponttól számítandó, a melyben a követelés lejárt volna, ha a hitelező, mihelyt jogilag lehetséges volt, azonnal felmondta volna.” Ugyanígy rendelkezik az Mtj. 1287.§-a.

²⁴⁹ VILLÁNYI László: Követelések megszűnése és elévülése. (Magyar Magánjog) im. 636. o.

²⁵⁰ DEZSŐ Gyula i.m (Magyar magánjog) 434.o.

Kiss a fenti szabályt úgy értelmezi, hogy a „felmondástól függő követelés elévülése a követelés létrejöttével veszi kezdetét, vagyis a mutuum, a depositum, precariumból eredő követelések, amennyiben a – teljesítésnek felmondásra azonnal kell történnie – a jogügylet megkötésétől kezdenek elévülni, miután az élet praktikuma az ilyen felmondásra kikötést nem veszi műértelenben, hanem egyértelműnek a kívánatra, értesítésre, felszólításra, és hasonló megjelölésekkel, vagyis a szolgáltatásnak illetően módon való meghatározása nem jelenti a lejárat időbeli kitolását, hanem csak a teljesítés módjára való kikötést.”²⁵¹ Hozzáfűzi, hogy ha a felmondás után bizonyos meghatározott idő múlva teljesítendő követelésről van szó, akkor az elévülés abban az időpontban veszi kezdetét, amelyben a követelés lejárt volna, ha a hitelező, mihelyt jogilag lehetséges volt, azonnal felmondta volna.

Szászy István szerint „bizonyos esetekben a lejáratot a másik fél egyoldalú címzett akaratnyilatkozattal idézheti elő azzal, hogy a neki törvényben vagy a jogügyletben biztosított felmondási jogot gyakorolja. A felmondás ilyenkor a követelést esedékessé teszi.”²⁵²

A Ptk. rendelkezései között az alábbi esetekben jelentkezik a felmondás, mint a szolgáltatás teljesítési határidejét is meghatározó egyoldalú nyilatkozat.

Önálló zálogjog esetében a zálogjogosult kielégítéséhez - ha a felek másként nem állapodnak meg - az önálló zálogjognak a zálogkötelezett vagy a zálogjogosult általi felmondása szükséges, a felmondás ideje - eltérő megállapodás hiányában - hat hónap.²⁵³

A határozatlan időre kötött kölcsönszerződés tizenöt napi felmondással szüntethető meg. A hitelezőnek a kölcsönösszegre vonatkozó visszakövetelési joga a szerződésben meghatározott lejárat, illetve lejáratok szerint, felmondás esetén pedig a felmondási idő elteltével nyílik meg.²⁵⁴

Felmerül a kérdés, hogy ha a jogosult felmondásáig a szerződés nem válik lejárttá, akkor ez alapján az elévülés sem veszi kezdetét? Kiss egyértelműen állást foglalt amellett, hogy az elévülés már a felmondástól függetlenül kezdetét vette. „Ép azon körülmény, hogy a felszólítás „felmondás” nem „conditio sine qua non”-ja

²⁵¹ KISS: Az elévülés. Kritikai tanulmány 1902. 38. o.

²⁵² SZÁSZY István.: Kötelmi jog általános tanai im. 58. o.

²⁵³ Ptk. 269. § (2) bek.

²⁵⁴ Ptk. 526.§ (1) bek.

*követelése keresetileg való érvényesítésének, mutatja, hogy valósággal – a kötelem keletkezésekor már van hitelezői (activ) lejárat, s következőleg – a lejárat nem az adós javára lévén kikötve, – eszközölhetőség, passiv lejárat.*²⁵⁵” Ha a követelés esedékessé válástól kezdődne meg az elévülés, akkor ez azt jelentené, hogy a jogosult akár évekkal, évtizedekkel is kitolhatja az elévülési idő folyását, mindamellet, hogy az adós teljesítési kényszerúsége folyamatosan fennállna. Ennek elkerülése érdekében véleményem szerint helyes az az álláspont, hogy ebben az esetben a jogosult nyilatkozata, mint a szerződés lejártának feltétele folyamatosan adott, így saját nyilatkozatától függ követelése érvényesítése, így az elévülés is már a szerződés megkötésével kezdetét vette, függetlenül attól, hogy a jogosult valójában felmondási jogával mikor élt.

Rudolf is kitér monográfiájában a felmondástól függő lejáratú követelések elévülésének problémájára. Két szakirodalmi álláspontot vázol fel. Az első szerint nem áll fenn olyan bizonytalan helyzet, amely a közérdeket sértene, ezért szükség lenne az elévülési határidőt a felmondástól függteleníteni. *Rudolf* ezt a megközelítést elveti. A második megoldási javaslatként vázolja fel azt, hogy e kötelezettségeket már a keletkezésükkel lejártnak tekintsük, és így az elévülési határidő e kezdő ponttól induljon. *Rudolf* azonban ezt a megközelítést is rendkívül merevnek és kieroszakoltnak tekinti, egyrészt mert naptárilag ezek a követelések hamarabb elévülhetnek, mint a lejárat határidővel meghatározott egyéb követelések, annak ellenére, hogy a felek kifejezett akarata a felmondási idő, és ezáltal a későbbi lejárat meghatározása volt. Ezen kívül egy harmadik megoldást is fölvezet, miszerint a felmondási jogok gyakorlásának idejét kell megszabni, másrészt a felmondási jognak indokolatlanul hosszú időn át tartó megvalósuló gyakorlását joggal való visszaélésnek tekintsük.²⁵⁶

Kiss Albert a felmondástól függő lejáratú szerződésekre az alábbi példákat hozta fel: mutuum, depositum és precarium. Már itt hozzá kell azonban fűzni, hogy *Szászy* és *Nizsalovszky* elhatárolták ezen esetkörtől azt, amikor a felmondás a szerződés megszüntetését eredményezi elsősorban, nem pedig a teljesítés időpontját.

Lényegében a teljesítést esedékessé tevő lehívás és a felmondás intézménybeli eltérése csúcsosodott ki az alábbi eseti döntésben. A bíróság által

²⁵⁵ KISS ALBERT: Az elévülés.... i.m. 182. o.

²⁵⁶ RUDOLF i.m. 35.o.

megállapított ítéleti tényállás szerint az alperes 1995 óta több alkalommal, összesen 13.500.000 forint kölcsönt vett át forintban, készpénzben, kamatmentes visszafizetési kötelezettséggel. Bizonyos esetekben meghatározott időpontban, míg más kölcsönszerződések esetében a felperes, mint hitelező által meghatározott időpontban vállalta a kölcsön visszafizetését. 2002. december 12. napján ügyvéd előtt az I. rendű alperes a felperes felé írásbeli tartozáselismerő nyilatkozatot tett, amelyben elismerte fennálló tartozását, amit a vállalt határidőig, illetőleg a tartozás elismerés időpontjáig visszafizetni nem tudott. Nyilatkozatában vállalta, hogy 2003. június 30. napjáig fennálló tartozását kamatmentesen visszafizeti. A bírósági eljárásban az alperes arra hivatkozott, hogy a felperes kölcsön jogcímén fennálló követelése a tartozáselismerő okirat aláírásának időpontjáig elévült, tekintettel arra, hogy ha a teljesítési határidőt sem szerződés, sem jogszabály nem határozza meg, a teljesítés nyomban esedékes vagy azzá tehető. Miután pedig egy szerződés kivételével a kölcsönszerződésekben teljesítési határidő megállapítása nem történt meg, így a teljesítés nyomban esedékessé vált, amelyre tekintettel az utolsó átvételi elismervény alapján fennálló követelés is elévült 2002. szeptember 9. napjával. Ezzel szemben a bíróság kifejtette, hogy a Ptk. 526. §-a alapján a hitelezőnek a kölcsönösszegre vonatkozó visszakövetelési joga a szerződésben meghatározott lejárat, illetőleg lejáratok szerint, felmondás esetén pedig a felmondási idő elteltével nyílik meg. A felmondás alakszerűtlen, tehát akár a teljesítésre irányuló felszólításban is testet ölthet. Mivel a felek nem tudták a perben bizonyítani, hogy 2000. január-februárjában valóban felszólították teljesítésre az alperest, ezért a kölcsöntartozásokat végeredményben az alperes 2002. december 12-i tartozás elismerő nyilatkozata tette lejárttá, és innen kezdődött meg az elévülés.²⁵⁷

Véleményem szerint a bíróság itt közölt álláspontja nem elfogadható. Bár a Ptk. rendelkezései szerint valóban a teljesítés időpontját a hitelező határozza meg egyoldalú nyilatkozatával, a felmondással, azonban minden olyan esetben, ahol a jogosult egyoldalú nyilatkozatától válik függővé az elévülés kezdete, a jogosult késlekedése a kötelezett bizonytalan helyzetét eredményezi, tehát sérülnek az elévülés jogpolitikai indokai. Ebben az esetben tehát a tartozás elévülése már azzal az időponttal kezdetét veszi, amikortól a jogosult a teljesítést lejárttá teheti.

²⁵⁷ Pécsi Ítéletábrla Pf.I.20.326/2008/5.

A szerződés felmondása azonban tipikusan nem a teljesítés esedékességét, hanem a folyamatos szolgáltatásban megnyilvánuló teljesítési kötelezettség (Nizsalovszky: tartós szolgáltatások), vagy a folyamatosan fennálló tűrési kötelezettség megszűnését eredményezi és a dolog visszaadására/visszavételére vonatkozó kötelezettséget is keletkeztet. Hasonló megállapításra jut Szászy István, amikor kifejti: *„Más a felmondás természete oly esetben, midőn az egyik fél szolgáltatása valamely helyzetnek huzamos időn át fenntartásában (pl. bérlet) vagy huzamosan ismétlődő szolgáltatások nyújtásában (pl. szolgálati szerződés) áll. Ilyenkor a felmondás a kötelmi viszony megszűnését idézi elő.”*²⁵⁸ Ugyanígy Dezső Gyula: *„a felmondás némely esetben a szolgáltatás esedékességét, más esetben egy folyamatban lévő szolgáltatás (pl. bérlet, haszonbérlet, alkalmaztatás, kölcsön) beszüntetését célozza.”*²⁵⁹

Így például letéti szerződésben a letevő a dolgot bármikor visszakövetelheti. E jogosultsága lényegében nem a teljesítési határidő meghatározására szolgál, pusztán az adóstól követelt őrzési szolgáltatásról való lemondást jelent, amelyhez kapcsolódik tehát a dolog kiadására vonatkozó kötelezettség keletkezése. „A letéteményes a határozatlan idejű letéti szerződést tizenöt napi felmondással bármikor megszüntetheti,”²⁶⁰ A felmondási idő jelen esetben is a teljesítésre való felkészülésre adott időként funkcionál.

Haszonkölcsön esetében, ha a haszonkölcsön tartama nem állapítható meg, a kölcsönadó a szerződést tizenöt napra mondhatja fel.

Ha a letéteményes, a haszonkölcsönbe adó vagy a bérbe adó érdekei védelmében szükséges, vagy a másik szerződő fél szerződésszegő magatartását szankcionálja, a jogalkotó eltekint az egyébként meghatározott felmondási időtől, és azonnali, azaz határidő nélküli felmondási jogot alapít. Tehát ezekben az esetekben a kötelezettet sem jogszabály, sem a felek megállapodása nem segíti a teljesítésre való felkészüléshez szükséges idővel, a teljesítés azonnal esedékessé válik és ezzel összefüggésben lehetővé válik a kötelezettel szembeni igényérvényesítés.

A szerződéses jogviszony felszámolása érdekében gyakorolt felmondás nemcsak a már lejárt részletek, hanem a teljes tartozás esetében új teljesítési határidőt

²⁵⁸ SZÁSZY: A kötelmi jog általános tanai i.m. 58. o.

²⁵⁹ DEZSŐ i.m (Magyar magánjog) 435. o.

²⁶⁰ Ptk. 466. § (1) bekezdés

jelenthet, amennyiben a követelés a felmondással egyösszegűvé alakul és lejárttá válik.

A régi magyar magánjogtudomány kitért arra az esetre is, amikor az *adós volt jogosult* a teljesítés idejét meghatározni. Amennyiben az adós jogosult meghatározni a teljesítés idejét, mindaddig nem kezdődik meg az elévülés, amíg erre sor nem kerül. A Máptk. szerint „*Ha a teljesítési idő meghatározása az adós tetszésére van bízva, a teljesítés rendszerint csak az adós halála után örököseitől követelhető. Személyesen teljesítendő kötelezettség teljesítési idejét ily esetben a hitelező kérelmére a bíróság állapítja meg méltányosság szerint.*”²⁶¹

A felmondást el kell határolnunk a megintéstől. A megintésnek, mint egyoldalú nyilatkozatnak a követelés lejártára nincs hatása, a már esedékessé vált tartozás esetében azonban az adós késedelme automatikusan nem, kizárólag a jogosult megintése, felszólítása alapján áll be, amely a főkövetelés esedékessé válását nem érinti, de kihat a késedelmi kamatokra, hiszen a megintés alapján beállt késedelem idejére számíthatók csak fel.²⁶²

4.1.9. Jogszabály által meghatározott speciális teljesítési határidő

A felek megállapodásán kívül jogszabály is előírhatja, mikor válik esedékessé a kötelezett teljesítése. Lássunk az alábbiakban erre néhány példát!

A haszonélvezet megszűntekor a haszonélvező követelheti a tulajdonostól a szükséges költségek megtérítését, levonva azokból az időközi értékcsökkenésnek megfelelő összeget. Ha a tulajdonos gazdagodása az így megállapított összeget meghaladja, a különbözetet is köteles megtéríteni.²⁶³ Mivel ez a jogi rendelkezés a költségek tényleges felmerülésétől függetlenül, a dolog visszaadásának időpontjában rendeli el a haszonélvező és a tulajdonos közötti elszámolást, ezért véleményem

²⁶¹ Máptk (1900.) 1117.§

²⁶² Vö. Ptk. 543.§ (1) és (2) bek.: „(1) A biztosítási díj esedékességétől számított harmincadik nap elteltével a szerződés megszűnik, ha addig a hátralékos díjat nem fizették meg, és a biztosított halasztást sem kapott, illetőleg a biztosító a díjkövetelést bírósági úton nem érvényesítette. (2) A biztosító a szerződés megszűnését és a bírósági út igénybevételének határidejét további harminc nappal meghosszabbíthatja, ha az esedékességtől számított harminc nap eltelte előtt ennek a körülménynek a közlésével a biztosítottat a fizetésre írásban felszólítja.”

²⁶³ Ptk. 162. § (2) bek.

szerint a haszonélvezőnél a haszonélvezet tartama alatt bármikor felmerült költségek megtérítésére vonatkozó igény ekkor válik esedékessé.

A bérlő a bért időszakonként előre köteles megfizetni.²⁶⁴ E szabály kivételt jelent az egyidejű teljesítés általános szabálya alól, viszont a bérbeadónak a hátralékos bér megfizetésére irányuló követelésével szemben (az ily módon már esedékes követelés tényleges érvényesíthetőségét akadályozó) visszatartási joggal élhet, szavatossági igénye érvényesítése, annak biztosítása céljából. Ebben az esetben is megkezdődik a bérleti díjkövetelés elévülése. Kérdéses, hogy az elévülés nyugvásának szabálya érvényesülhet-e a bérlő visszatartási joga kapcsán, tekintettel arra, hogy a bérbeadó szavatossági kötelezettsége teljesítésével ezen igényérvényesítési akadályt elháríthatja, nem áll fenn tehát adott esetben *menthető* körülmény.²⁶⁵ A tartásdíjat, az életjáradékot és a baleseti járadékot időszakonként előre kell fizetni.²⁶⁶

Fuvarozási szerződés esetében a szerződésből fakadó igények elévülésére az általános szabályoktól eltérő speciális szabályok vonatkoznak. Az igényérvényesítés keretei között meg kell említeni az igény esedékessé válására, azaz az igény elévülésének kezdetére vonatkozó speciális vonást. A fuvarozási illetve a szállítmányozási szerződésből fakadó igények elévülése a küldemény kiszolgáltatásának időpontja, illetve az az időpont, amikor a küldeményt ki kellett volna szolgáltatni.²⁶⁷ Az elévülési határidő tehát ebben az esetben is a teljesítésre meghatározott időponttól veszi kezdetét.

²⁶⁴ Ptk. 428. § (1) bek.

²⁶⁵ A visszatartási jog és az elévülés kapcsolatáról az elévülés alóli kivételek körében „Beszámítás és visszatartás” c. 9.2.1. alfejezetben szólok.

²⁶⁶ Ptk. 280.§ (3) bek.

²⁶⁷ Ptk. 504.§

4.2. Kártérítési igény elévülésének kezdő időpontja: a károsodás bekövetkezése

4.2.1. A kártérítési igény esedékessége a Ptk. hatálybalépését megelőzően

A hatályos Ptk. rendelkezéseit megelőzően az Mtj. 1288. § az alábbiak szerint fogalmazta meg a kártérítési igény esedékességét: *„Tiltott cselekményből vagy szerződésen kívüli vértlen kártételből eredő kártérítési követelés, ha már előbb el nem évült, attól az időponttól számított három év alatt évül el, amelyben a kár és a kártérítésre kötelezett személy a sértettnek tudomására jutott.”* Tehát a tudomásszerzéstől kezdődött az elévülési határidő.

Marton Géza is javasolta a bírói gyakorlatnak e szabály alkalmazását, továbbá rámutatott arra, hogy *„Az elévülés [...] csak a kártérítésre alapul szolgáló tényállás teljes bekövetkeztével (actio nata), azaz tehát nem csupán a jogsértő cselekmény elkövetésével, de a káros eredmény beálltával is kezdődhet.”*²⁶⁸ Hozzátette, hogy *„ugyanannak a jogsértő cselekménynek később folytatólagosan beálló káros hatásai külön elévülés alá esnek.”*

A DCFR modell szabály az elévülés általános kérdései között az elévülési határidő kezdeténél megjelöli, hogy kártérítési igények esetében az elévülés az igényhez vezető cselekménytől veszi kezdetét,²⁶⁹ nem utal tehát kifejezetten a károsodás bekövetkezésének időpontjára. Azonban az elévülés (tiszt) nyugvására vezető eseteként szabályozza azt a körülményt, ha a jogosult nem tud, illetve ésszerűen nem is várható el tőle, hogy az igényt megalapozó tényekről tudomással bírjon, beleértve a kártérítési igény esetében a kár típusát.²⁷⁰ A DCFR a nyugvásnak ezen esetkörét „tiszt nyugvási határidőként” kezeli, miszerint a nyugvásra okot adó körülmény fennállásának időtartamával ténylegesen meghosszabbodik az elévülési határidő (a határidő folyása felfüggesztett; suspension). Lényegében ugyanerre a

²⁶⁸ MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. TRIORG Kft. Budapest, é.n. 203. o.

²⁶⁹ DCFR III.-7:203. szakasz (1) bek.: „The general period of prescription begins to run from the time when the debtor has to effect performance or, in the case of a right to damages, from the time of the act which gives rise to the right.”

²⁷⁰ DCFR III. – 7:301. szakasz

The running of the period of prescription is suspended as long as the creditor does not know of, and could not reasonably be expected to know of: (a) the identity of the debtor; or (b) the facts giving rise to the right including, in the case of a right to damages, the type of damage.

következésre jutunk, ha eleve az elévülési határidő kezdetét a tudomásszerzéshez kapcsoljuk. Hozzá kell azonban fűzni, hogy a határidő kezdetének ilyen szubjektív elemtől függő megállapítása maga után vonja annak szükségét, hogy egy objektív határidő is felállíttassék, amelyen túlmenően az igényérvényesítésre nincs lehetőség.

4.2.2. Az elévülés kezdőpontja a károsodás bekövetkezése

A kártérítési igény elévülése a károsodás bekövetkeztével veszi kezdetét. A Ptk. 360.§ (1) bekezdése szerint a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor nyomban esedékes.²⁷¹

Az esedékesség időpontjaként a károsodás bekövetkezése azért nyilvánvaló, mert a kár megtérítésének általános feltételei, így a jogellenes és felróható károkozó magatartás, a kár bekövetkezése és a kettő közötti ok-okozati kapcsolat konjunktív tényálláselemek, így kár hiányában a kár megtérítésére vonatkozó igényről sem beszélhetünk. Ebből következően, egyrészt a károsodás bekövetkezését megelőző esedékességi időpont, mint a kártérítési igény elévülésének kezdő időpontja nem értelmezhető, másrészt a károsodás megtörténtét követő későbbi esedékességi időpont sem, lévén hogy speciális kezdő időpontot csak jogszabályi rendelkezés állapíthat meg. A Polgári Kollégium PK 51. sz. állásfoglalása így a törvényi szabályból kiindulva egyetlen helyes következtetésként vonta le, hogy amennyiben a károsult a károsodásról csak később szerzett tudomást, ez az elévülés kezdetét nem érinti, azonban az elévülés nyugvásának szabálya alkalmazandó lehet.

²⁷¹ Itt ki kell térnünk azonban arra, hogy a Ptk. jelenleg hatályos szövegezése alapján a polgári jogi felelősség reparatív funkciójából eredően, az eredeti állapot helyreállítására kell elsősorban törekedni. "Ténylegesen csak az eredeti állapot helyreállításával valósul meg – legalábbis megközelítően – az a követelmény, hogy a károsult számára teljesen olyan helyzetet kell teremteni, mintha őt kár nem érte volna." [Vö. Az 1959. évi IV. tv., a Polgári Törvénykönyvhöz fűzött Miniszteri indoklás (Atheneum, Budapest, 1959.) 284. o.] Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény, restitúciós igény nem tartozik elévülés alá. Amennyiben az eredeti állapot helyreállítása lehetetlen, gazdaságilag okszerűtlen vagy célszerűtlen, lép előtérbe a kártérítés. Az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény elévülhetlensége nézőpontjából azonban kérdésessé válik, vajon mikor következett be az eredeti állapot helyreállításának lehetetlensége, vajon e pillanat nyitja meg a kártérítési igény elévülését, vagy a károsodás bekövetkezésétől kezdve eddig a pillanatig a kártérítési igény érvényesítése előtti menthető akadály miatt az elévülés nyugodott? [Ez a kérdés összefügg a kártérítési kamat esedékessé válásának kérdésével, amelyet 4.2.3. pont alatt veszek nagytitkos alá.] Ezen a gondolatmeneten továbbhaladva oda juthatunk, hogy a károsodás bekövetkezése miatt megnyíló, eredeti állapot helyreállítása lehetetlenülése eredményezné a kártérítési igény esedékessé válását. Ez azonban paradoxonhoz vezet, hiszen megállapítottuk, hogy a kártérítés a károsodás bekövetkezésével nyomban esedékessé válik. E problémakör is arra mutat rá, hogy a kárfelelősség körében szabályozott, eredeti állapot helyreállítására vonatkozó jogkövetkezmény ellentmondásban áll a kártérítési szankcióval.

Ha a kötelezett az engedményezés és az erről való értesítés ellenére a korábbi jogosultnak fizet, az új jogosult ezen alapuló kártérítési igénye a kötelezettel szemben a jogellenes fizetés időpontjában válik esedékessé.²⁷²

A balesetből származó kártérítési igény a baleset bekövetkeztekor nyomban esedékessé válik, így megkezdődik annak elévülése is. Ha a felperes olyan súlyos sérüléseket szenvedett el, amelyek egyben menthető oknak bizonyulnak a balesetből származó kártérítési igénye érvényesítésére, az akadály elhárulásáig az elévülés nyugszik.²⁷³

A szomszédos ingatlan használatának módja miatt az ingatlan értékében az értékcsökkenés akkor következik be, amikor az ilyen jellegű használat véglegesen kialakul és a tartósan zavaró hatások jelentkeznek. Az erre alapított kártérítési követelés elévülése ekkor kezdődik.²⁷⁴

Folytatólagosan elkövetett bűncselekménnyel okozott kár esetén a megítélt polgári jogi igényhez kapcsolódó kamatfizetési kötelezettség kezdő időpontja a folytatólagos bűncselekmény utolsó részselekménye megvalósulásának napjával azonos.²⁷⁵

A Pécsi Ítéltábla 2/2009. (X.9.) sz. véleményében a felelősségi jogban az elévülés és a kártérítési igény keletkezésének kérdését vizsgálta meg. A vélemény megformálásának apropóját a vérátömlesztés során kapott Hepatitis C vírusfertőzés és azzal összefüggő egészségkárosodások miatt indított kártalanítási perek képezték. Ezekben az esetekben a megfertőződés, mint kár-ok bekövetkeztét követő hosszú idő elteltével jelentkeztek az első tünetek, így a fertőzésből kialakuló egészségromlás, a jelentős májkárosodás, állapotrosszabbodás, amely felveti a kártérítési igény keletkezési időpontjának illetve elévülésének kérdését. A vélemény az alábbi feltett kettős kérdésre keresett választ: 1. Ha a károkozás – vagyis a kárbehatás – és a kár bekövetkezése között hosszabb idő telik el, az elévülés kezdetéül, vagy az elévülés nyugvásának megszűnéséül melyik időpontot kell figyelembe venni? 2. Ha a károsult

²⁷² BH1995. 294.

²⁷³ BDT2009. 2095.

²⁷⁴ BDT2006. 1409.

²⁷⁵ BH1979. 136. „Az alapügyben eljáró bíróságok tehát törvénysértés nélkül alkalmazták a Ptk. 360. §-nak (1) bekezdésében foglalt azt a rendelkezést, amely szerint a kártérítés a károsodás bekövetkeztekor, illetőleg a Ptk. 301. §-nak (1) bekezdését, amely szerint a kapcsolódó kamatfizetési kötelezettség a késedelembe esés időpontjától esedékes. A károsodás bekövetkeztének s ezzel összefüggésben a kamatfizetési kötelezettség esedékességének időpontja ugyanis – adhéziós eljárásban – legkorábban a bűncselekmény elkövetésének időpontja; ez utóbbin pedig folytatólagos bűncselekmény esetén az utolsó részselekmény megvalósulásának az időpontját kell érteni.”

állapotrosszabbodása a károsodási folyamaton belül olyan rendkívüli súlyúvá, olyan jelentős mértékűvé fokozódik, hogy az már önálló kártérítési/kártalanítási igényként is megállna, e tekintetben új igény keletkezik-e, amelyet az elévülés szempontjából teljesen önállóan kell elbírálni?²⁷⁶ Általában levont következtetése az, hogy bár önmagában a fertőzöttség, súlyos gyógyszer-mellékhatás kártérítési igényt keletkeztet, azonban az idő előrehaladtával kialakuló további jelentős hátrányok, egészségromlás, daganat-áttét, (végső, halálközeli stádium) újabb kártérítési igényt alapoz meg. *Lábady* ezzel összefüggésben ismerteti az amerikai szakirodalomban „liability of long tail”-nek nevezett fent említett tényálláskörökre adott elméleti megközelítéseket. A manifesztációs elmélet szerint a kárigény keletkezésének időpontja a betegség kitörése, arról való tudomásszerzés, vagy annak orvosi diagnosztizálása. Az aktuális károsodási elmélet szerint a kártérítési igény akkor keletkezik, amikor a behatás, a fertőzés már olyan intenzívvé vált, hogy az a folyamat visszafordítását, a rosszabbodás megállítását lehetetlenné tette, tehát a kártérítési igény alapja a betegség kifejlődése. A harmadik ún. kombinációs, „folyamatos károsodási” elmélet szerint a legelső károsító hatástól a betegség manifesztálódásáig bármely stádium önálló kártérítési igényt alapozhat meg, amennyiben a betegség súlyosbodása, rosszabbodása a korábban elbírált kárigénynél nem került/nem kerülhetett számbavételre.²⁷⁷

Az előadottak alapján a kollégium többségi álláspontja az volt, hogy a bekövetkezett *egészségkárosodás manifesztálódásához* – függetlenül a lappangási időtől – nem az elévülés kezdete, hanem *az elévülés nyugvásának megszűnése kapcsolódik*. A kisebbség véleménye szerint analógia útján figyelembe vehető lenne az 1993. évi X. törvényben (termékfelelősség) rögzített, elévülési határidőt kezdetét jelentő körülmény: amikor a károsult tudomást szerzett vagy tudomást szerezhetett volna a kár bekövetkeztéről, továbbá a károkozó személyéről.²⁷⁸

²⁷⁶ A kollégiumi véleménytervezetet *Lábady Tamás*, az Ítéltábla Elnöke készítette, aki az Egyesült Államokból és Nyugat –Európából hozott számos, nagy horderejű kártérítési perben levont bírói következtetést mutatott be, majd hazai hasonló kártérítési ügycsoportokat is (azbeszt-szilikózis, sugárbetegség) a vizsgálódási körbe vont.

²⁷⁷ V.ö. 2/2009. (X.9.) Kollégiumi vélemény Az elévülés és a kártérítési igény keletkezésének kérdéséről a felelősségi jogban.http://www.pecsiitelotabla.hu/docs/szakmai/polgari/az_elevules_es.pdf (letöltve 2012. június 25.)

²⁷⁸ A termékfelelősségről szóló 1993. évi X. törvény 10.§ (2) bekezdése: „Az elévülés akkor kezdődik, amikor a károsult tudomást szerzett vagy kellő gondossággal tudomást szerezhetett volna a kár bekövetkeztéről, a termék hibájáról vagy a hiba okáról és a gyártó, illetőleg az importáló személyéről.”

A kártérítési igény esedékességének kérdésével függ össze a Legfelsőbb Bíróság MK 93. sz. állásfoglalásában kifejtett vélemény is, miszerint, ha az egészségkárosodással okozati összefüggésben több és egymástól eltérő időben esedékes elkülönülő járadékigény származik, ezek elévülési idejét egymástól függetlenül, az egyes igények esedékessé válásától kezdődően, külön-külön kell számítani. Az új Ptk. tükrében véleményem szerint e bírói értelmezés nem lesz fenntartható az új Ptk. hatálybalépését követően, mert az új Ptk. kimondja a járadékkövetelések elévülésének egységességét: *„a járadékkövetelés elévülési ideje a járadékkövetelés egészére egységesen akkor kezdődik, amikor a járadékkövetelést megalapozó kár első ízben jelentkezik.”*²⁷⁹ Ennek indoka az, hogy ha a kártérítési igény a kár bekövetkezésével nyomban esedékessé válik, akkor a bekövetkezett kárból, az egészségromlásból fakadó további károk megtérítésére vonatkozó igény alapja már fennáll. Lényegében e gondolatot tükrözi a PK 52. sz. állásfoglalás, amely kimondja, hogy a baleseti járadékkövetelés esetén az elévülési idő a járadékkövetelés egészére, tehát a jövőben lejáráó részletekre vonatkozóan is egységesen akkor kezdődik, amikor a baleset folytán bekövetkezett munkaképesség –csökkenés, illetőleg munkaképtelenség *első ízben vezetett* keresetkiesésben (jövedelemkiesésben) megmutatkozó károsodásra.

Itt kell azonban rámutatni a fentebb ismertetett pécsi ítélőtáblai kollégiumi véleményre, amely részletes, példákkal illusztrált módon mutatta be a külföldi jogrendszerek által alkalmazott újszerű megoldást, a *„liability of long tail”* intézményét. Ha a károkozással összefüggésben kialakult betegség az idő előrehaladtával olyan további állapotrosszabbodást vált ki, amelyet a bíróság ítéletében még nem értékelt, amelyet a károsult igényként még nem érvényesített, akkor a Pécsi Ítélőtábla Polgári kollégiumának véleménye szerint ez az *állapotrosszabbodás önálló kártérítési igényt alapoz meg.*

4.2.3. A kártérítési igény elévülése nyugvásának problémája

Amennyiben a kártérítési igény elévülése a károsodás bekövetkezésével megkezdődik, a kár mértékéről, a károkozó személyéről való tudomásszerzésig az

²⁷⁹ Új Ptk. 6:533.§ (2) bek.

elévülés nyugszik. A bírói gyakorlat azonban nem egységes abban, hogy a nyugvás megszűnésekor rendelkezésre álló egy éves (három hónapos) határidő milyen természetű. Így született olyan bírói döntés kárigényről, amely kimondta, hogy a károkozó személyéről való tudomásszerzést követő három hónap már nem szakítható meg a károsult fizetésre irányuló írásbeli felszólítása által, hanem a kár bírói úton való érvényesítésére van szükség. Mivel a kártérítési igény elévülése nyugvásának tipikus esete a bekövetkezett károsodás időleges nem észlelése, ezért a tudomásszerzésig fennálló helyzet nyugváskénti értékelésére itt kívánok kitérni, nem pedig a nyugvásra vonatkozó magyar szabályozási modell kritikája kapcsán. Továbbá, a tudomásszerzés fontossága azért is kiemelendő, mert a jelenleg hatályos magyar szabályozás is elismer olyan esetet, amikor a kártérítési igény elévülése a tudomásszerzéssel veszi kezdetét.

Kártérítési kamatkövetelések esetében a Legfelsőbb Bíróság PK 50. sz. állásfoglalásában azt rögzítette, hogy azok csak a károsult kereseti kérelmének megfelelő időponttól számíthatók, mivel a kártérítés az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igényt, továbbá természetbeni kártérítést is jelenthet, ezzel szemben a kamat csak pénztartozás járuléka lehet, tehát igazodik a károsult igényéhez. Tehát a bírói gyakorlatban a kárkamattal esedékessége nem a károsodás bekövetkezésével, hanem annak bíróság előtti érvényesítésével veszi kezdetét.

A kár bekövetkezte, illetve mértéke megállapíthatóságával összefüggő problémák hasonlóképpen jelentkeztek a szavatossági igények érvényesítését megalapozó hiba (azaz a hibás teljesítés) felismerésével összefüggésben is. Az elévülés kezdő időpontját a Ptk. itt is meghatározza, ami a teljesítés időpontja²⁸⁰, azonban az elévülés nyugvására ad okot, ha a hiba a jellegénél vagy a dolog természeténél fogva az elévülési határidőn belül nem volt felismerhető.²⁸¹ A károsodás bekövetkezésének időpontjával kapcsolatos bírói jogértelmezéshez képest azonban a hiba tényleges felismerése, és a teljesítés időpontja már értelmezési szempontból sem vonható össze, azaz az elévülés kezdetét nem, legfeljebb az

²⁸⁰ vö. Ptk. 308.§

²⁸¹ vö. Ptk. 308/A.§ vö. A Szegedi Ítéltábla Pf. III. 20 652/2004. sz ítéletét: Évtizedekkel korábban átadott paneles lakóépület homlokzati hőszigetelésének hibája miatt a kártérítési igény a hibás teljesítéstől nyugszik mindaddig, amíg a laikus jogosult nem ismerhette fel a hiba jellegét, nagyságrendjét, azt, hogy az épület teljes homlokzati falának szigetelése hibás. Ennek megismerését követően azonban a menthető ok megszűnik, és a jogosult ezen időponttól egy éven belül érvényesítheti keresettel igényét a kötelezettel szemben.

igényérvényesítési határidő folyását, számítását befolyásoló körülményként vehető figyelembe a szolgáltatás rejtett hibája.²⁸²

Lábady Tamás előterjesztése nyomán fogalmazódott meg az a jogi álláspont, amely a termékfelelősségi szabályok alkalmazását látta megoldásnak az elsősorban hibás termék (gyógyszer) által okozott egészségkárosodás később kialakuló stádiumai körében. E gondolatmenetet támasztja alá a Hepatitis C vírussal fertőzött vérkészítmények²⁸³ kapcsán megindult azon módosítási indítvány, amelynek hatására a Termékfelelősségről szóló törvény hatályát kiterjesztették a gyógyszerekre is.²⁸⁴ Ennek következtében a gyógyszer által kiváltott egészségromlás évekkel, évtizedekkel később jelentkező állapotrosszabbodása esetén már valóban a tudomásszerzéstől induló elévülési határidő lehet alkalmazandó.

A Legfelsőbb Bíróság 2003.863. sz. elvi határozatában az elévülés kezdetéül a hepatitis C vírusfertőzés után egy évtizeddel napvilágra került, kialakult májkárosodás, egészségromlás bekövetkezését tekintette. Ezzel szemben a 2004:1120. sz. elvi határozat a bekövetkezett egészségromlást és az alapján a kialakult májkárosodás felismerését már mint az elévülés nyugvására okot adó körülménynek, az igényérvényesítési akadály megszűnésének tekintette. Láthatjuk tehát, hogy ebben a kérdésben az irányadó bírói gyakorlat nem jutott nyugvópontra.

²⁸² A rejtett hibával, mint igényérvényesítési akadállyal kapcsolatos problémakört szintén az elévülés nyugvása fejezetben elemzem.

²⁸³ Bár a vérkészítmény a szó szoros értelmében nem minősül gyógyszernek, de a Kúria elvi határozatában kifejtett álláspont szerint az állami kártalanítási kötelezettség szempontjából annak tekinthető, hiszen gyógyszerként használják fel, mint gyógyhatású szert. (vö. EBH 2003:863.)

²⁸⁴ Vö. DÓSA Ágnes: *Indokolt-e az állam kártalanítási kötelezettsége? A hepatitis C-fertőzésekről.* In: *Lege Artis Medicinae.* LAM 2004. (14. évf.) 4. szám 292-3. <http://www.lam.hu/folyoiratok/lam/0404/12.htm> letöltve: 2012. június 30.

4.3. Az elévülés kezdete: a tudomásszerzés

Jelen fejezetben néhány olyan speciálisan szabályozott követelés elévülését kívánom megvizsgálni, amelyek vonatkozásában a tudomásszerzés (illetve azt megelőzően a tudomás hiánya) nem az elévülés nyugvását eredményező menthető körülményként, hanem az elévülés kezdetét jelentő jogi tényként jelentkezik. A szavatossági igények elévülését itt csak az okból villantom fel, mert a hatályos Ptk. tartalmaz ehhez képest olyan különös rendelkezést, amely a tudomásszerzést az elévülés kezdő időpontjaként határozza meg.²⁸⁵ Hozzá kell azonban tenni, hogy a Ptk. és az új Ptk. is más rendelkezéseiben is a tudomásszerzést – az igényérvényesítésre hatóan – jogi relevanciával ruházza fel. Jelen fejezetben azonban nem kívántam ezeket részletesen elemezni, elsősorban kauzalitásukra tekintettel²⁸⁶, másodsorban pedig arra tekintettel, hogy ezek között általam nem – tulajdonképpeni értelemben vett – elévülési határidőként, hanem pl. keresetindítási határidőként felfogott esetek is jelenkeznek.²⁸⁷

4.3.1. Termékfelelősségből fakadó kártérítési igény elévülése

Ahogy fentebb már egy gondolat erejéig szóba került, a *termékfelelősségről* szóló törvény (Tft.), mint az EU jogharmonizációs kötelezettség egyik szüleménye, a magyar jogtól idegen módon az elévülés kezdetét szubjektív körülmény bekövetkezésétől teszi függővé. „Az elévülés akkor kezdődik, amikor a károsult tudomást szerzett vagy kellő gondossággal tudomást szerezhetett volna a kár bekövetkeztéről, a termék hibájáról vagy a hiba okáról és a gyártó, illetőleg az importáló személyéről.”²⁸⁸ A törvény indokolása kifejti, hogy az elévülés az

²⁸⁵ Vö. Ptk. 410.§

²⁸⁶ pl. új Ptk. 4: 243.§ (2) bek. A gyám ellen számadási kötelezettsége alapján támasztható követelések a gyámot a vagyonkezelés alól felmentő határozat közlésétől számított egy év alatt évülnek el. Ha a követelés alapjául szolgáló ok később jutott az érdekelt tudomására, a határidőt a tudomásszerzéstől kell számítani, feltéve, hogy a követelés a rendes elévülés szabályai szerint még nem évült el.

²⁸⁷ pl. új Ptk. 3:36. § (1) bek.: A határozat hatályon kívül helyezése iránt attól az időponttól számított harminc napon belül lehet keresetet indítani a jogi személy ellen, amikor a jogosult a határozatról tudomást szerzett vagy a határozatról tudomást szerezhetett volna. Vagy pl. új Ptk. 4:111. § (4) bek. Az a jogosult, aki a megtámadás alapjául szolgáló tényről a rá megállapított határidő kezdete után szerzett tudomást, a tudomásszerzéstől számított egy év alatt támadhatja meg az apaság véelmét.

²⁸⁸ 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről [továbbiakban Tftv.] 10. § (2) bek.

igényérvényesítéshez szükséges információk megszerzésétől kezdődik, ha a fenti feltételek együttesen fennállnak. E szubjektív határidő mellett a törvény egy objektív elévülési határidőt is támaszt, amely az adott hibás terméknek a gyártó (kárért felelős) általi forgalomba hozatalától számított 10 éves határidőt jelent. A „gyártó általi forgalomba hozatal” az Európai Bíróság az *O’Byrne vs. Sanofi Pasteur MSD Ltd.* ügyben értelmezte. A Bíróság szerint a nemzeti bíróság feladata meghatározni, melyik az a fordulópont, amikor „... kikerül a gyártó által végzett gyártási folyamatból, és a forgalmazási folyamatba kerül, amelynek során a vásárlóközönség számára felhasználás vagy fogyasztás céljára kínálják”.²⁸⁹

Lábady Tamás e kettős elévülési határidőt, mint „kétfedelű” határidős konstrukciót mutatja be, rámutatva arra, hogy a Tftv. által biztosított, egyéb igényérvényesítési lehetőség a határidők letelte után is a károsult rendelkezésére áll²⁹⁰, lévén hogy a közösségi jogalkotó az objektív 10 éves határidőt sem jogvesztő, hanem csak elévülési jellegű határidőként szabályozta. Itt kell azt is megjegyezni, hogy a termékfelelősségről szóló irányelv a nemzeti jogok elévülés nyugvására illetve megszakadására vonatkozó szabályai alkalmazását is lehetővé teszi a termékfelelősségi igény elévülési határideje esetében is.²⁹¹

A 10 éves objektív határidőt az általános, elévülési határidőt megalapozó jogpolitikai indokok mellett az a tény is alátámasztja, hogy a gyártók az idő előrehaladtával változtatva termékükön, folyamatosan igazodnak a tudomány és technika állásához a már felismert hibák kiküszöbölése által. Egyrészt mentesülhetnek is a kár megtérítése alól, ha a forgalomba hozatalkor a tudomány és technika állása szerint a termék hibája még nem volt felismerhető²⁹², továbbá nehéz rekonstruálni a gyártó konkrét termékét, illetve annak összetételét, amely évekkel később a károsodást okozta. Elsősorban a bizonyítási nehézségek miatt, másrészt a termék használatát, forgalomba hozatalát követő hosszabb idő eltelte miatt, a termékfelelősségi esetek száma a magyar bírói gyakorlatban nem túl jelentős, a hibás

²⁸⁹ A Európai Bíróság e döntésére hívja fel a figyelmet Matteo FERRARI is, „Risk perception, culture and legal change: a comparative study on food safety in the wake of the mad cow crisis” c. monográfiájában (Ashgate Publishing Ltd. Farnham, 2009. 132. o. 93. lj.) . Az ügyet ismerteti SÓS Gabriella is (*Uniók ítélezési gyakorlat a termékfelelősség körében* In: Fogyasztóvédelmi Szemle 2009 (3. évf.) 3. szám. 63.-68.o).

²⁹⁰ vö. Tftv. 12.§

²⁹¹ Az új Ptk. e 10 éves határidőt már jogvesztő határidőként fogalmazza meg. Vö: új Ptk. 6:558. § (3) bek.

²⁹² Ez alól kivételt jelent a gyógyszer, a Tftv. 14. § (3) bekezdése alapján a gyógyszer gyártója nem mentesülhet a felelősség alól a tudomány és technika állása szerint fel nem ismert hiba esetében.

termék által okozott károk megtérítésére vonatkozó igény alapjaként inkább a szerződésen kívüli kárfelelősséget jelölik meg a károsultak.²⁹³

Mivel az új Ptk. a termékfelelősség szabályait a Kötelmi Könyvnek a „Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért” c. Negyedik részébe beépítette (XXIII. Cím, LXXII. Fejezetként) – a hibás teljesítés jogkövetkezményeként pedig bevezette szintén a gyártó felelősségét megteremtő *termékszavatosság* intézményét²⁹⁴ –, tehát a tudomásszerzés, az elévülési határidő kezdetére vonatkozó speciális esetként fog jelentkezni. A kötelmek közös szabályai között elhelyezett általános (az esedékessé válástól számítandó) elévülési határidő, a kellékszavatossági igényekre vonatkozó (a teljesítéssel megkezdődő) elévülési határidő, továbbá a kártérítési igényekre vonatkozó (károsodás bekövetkezésétől induló) elévülési határidőtől eltérő időpontban veszi kezdetét a termékfelelősségből eredő igények érvényesítésére adott határidőtől, amely tehát a tudomásszerzéssel vagy a tudomásszerzés lehetőségétől veszi majd kezdetét. Ezáltal a magánjogi kódexben egy új, szubjektív feltétel, a tudomásszerzés lesz a feltétele – ezen igények esetében – az elévülés megindulásának. A termékfelelősségnél ismertetett 10 éves, az új Ptk. által jogvesztővé (!) formált határidő pedig, a termékszavatossági felelősségre irányadó két éves jogvesztő (!) határidővel egyezően, a gyártó általi forgalomba hozatallal veszi kezdetét.²⁹⁵

Főleg, ha összefüggésbe hozzuk a hibás termék által okozott olyan mérvű egészségkárosodással, amely hosszabb idő elteltét követően jelentkezik jelentős állapotrosszabbodásban (ld. feljebb)²⁹⁶.

²⁹³ Ezzel összefüggésben mutat rá Jane Stapleton „Product liability” c. monográfiájában (Butterworth, London, 1994. 288. o.) arra a tényre, hogy a forgalomba hozataltól számított 10 éves határidő eleve kizárja a jogszabály alapján támasztott kártérítési igények jelentős részét, annak kb. 10 százalékát.

²⁹⁴ A termékszavatosság a kellékszavatosság speciális esete, amely a termékfelelősséghez hasonlóan, a szerződési viszonyban a jogosulttal nem álló gyártóval szemben érvényesíthető szavatossági igényeket (kijavítás, kicserélés) biztosít. A termékszavatossági igények az adott termék forgalomba hozatalától számított két éves, és jogvesztő határidőn belül érvényesíthetők. Vö. új Ptk. 6:168.-170.§§

²⁹⁵ A kártérítési igény elévülési szabályaihoz képest további speciális szabályt alkot az új Ptk. a hibás teljesítésből eredő károk megtérítésére vonatkozó igény elévülésére. Határidejét a kellékszavatossági igényekre irányadó elévülési határidőhöz igazítja, viszont a kártérítési igény feltételül szabja a kellékszavatosság körében a hiba kijavítására illetve a kicserélésre vonatkozó igény teljesíthetőségét, illetve a jogosultnak ehhez fűződő érdeke megszűnését. Vö. új Ptk. 6:174.§

²⁹⁶ A hibás termék által okozott károk megtérítésére vonatkozó igények és az elévülési határidő problémakörét vizsgálja Susan Demidovich jogesetismertetésében: Civil procedure - product liability - statute of limitations – survival and wrongful death statutes - manifestation of one asbestos-related disease does not trigger the statute of limitations on all separate and later - manifested diseases

4.3.2. Megtámadási határidő kezdete

A szerződés megtámadására nyitvaálló határidő is a vonatkozó érvénytelenségi ok esetében, a tévedés, megtévesztés felismerésétől veszi kezdetét. A határidő tehát akkor indul, amikor a jogosult a megtámadás lehetőségéről tudomást szerez (vagy arra egyébként lehetősége nyílt).²⁹⁷ Ehhez képest, jogszabályi rendelkezés hiányában a feltűnő értékaránytalanság esetében a megtámadási határidő teljesítés időpontjában való indulásától a bírói gyakorlat olyan esetben sem térhetett el, amikor a jogosult a teljesítéskor nem volt képes felmérni a szolgáltatás – ellenszolgáltatás egymáshoz viszonyított értékét, azonban az értékaránytalanság tényleges felismeréséig a határidő nyugvását elfogadta.²⁹⁸

Itt kell azonban mindenképpen megjegyezni azt is, hogy eredetileg a jogalkotó szándéka szerint a szerződés megtámadására vonatkozó határidő jogvesztő volt, amely elévülési jegyekkel bírt. A bírói gyakorlat azonban fokozatosan az elévülési természetét erősítette, így az új Ptk. már, mint tisztán elévülési határidőt kezeli.²⁹⁹

Az új Ptk. változtat a megtámadás szabályozásán, megszünteti ugyanis a határidő kezdetére vonatkozó speciális időpontokat. Így azok a körülmények, amelyek a hatályos szabályozás szerint a megtámadási jog megnyílását eredményezik, az elévülés nyugvására okot adó körülményként értékelendők az új kódex alkalmazásában. Itt kell azonban felhívni a figyelmet a Ptk. törvényjavaslat indokolásának érvelési hibájára, mivel úgy fogalmaz: „*[Így] a menthető ok megszűnése esetén (amely tévedés esetén a felismerésig, jogellenes fenyegetés esetén*

engendered by the same asbestos *Exposure.-Wilson V. Johns-Manville Sales Corp.*, 684 F.2d 111 (D.C. Cir. 1982). 52 U. Cin. L. Rev. 239 1983.

²⁹⁷ A Legfelsőbb Bíróság BH 2000. 488. sz. határozatában kifejtette, hogy „a felperes tévedését legkésőbb 1994. október 12-én a vázrajzból felismerhette, kötelezettsége tehát az volt, hogy az alpereshez intézett nyilatkozatában kifejezésre juttassa a szerződés megtámadását.” Hozzátette, hogy bár a peres felek között zajló egyeztetések valóban az elévülési határidőt nyugtatták, azonban annak sikertelen zárásához képest a perben a felperes elkészen támadta meg utóbb a szerződést tévedésre hivatkozva.

²⁹⁸ GELLÉRT György (szerk.): A Polgári törvénykönyv magyarázata. (KJK. Budapest, 2004.) 878. o. A vonatkozó részt Harmathy Attila írta.

²⁹⁹ PUSZTAHELYI Réka: Az elévülés szabályozása az új Ptk. javaslatában. In: JUHÁSZ Ágnes – PUSZTAHELYI Réka (szerk.): Javítandó és Jobbítható elemek a Ptk. kodifikációjában. tanulmánykötet Novotni Alapítvány, Miskolc, 2012. 165. o.

*a fenyegetettségi állapot megszűnéséig tart) az elévülési határidő csak a menthető ok megszűnésével kezdődik.*³⁰⁰ Ugyanis az új Ptk. által is fenntartott hatályos szabályozás szerint a menthető ok csak oly módon „nyugtatja” az elévülést, hogy az ok megszűnésétől számított egy éves (illetve három hónapos) határidőn belül a jogosult még akkor is felléphet igénye érvényesítésével, ha az elévülési határidő már eltelt vagy abból egy évnél (három hónapnál) kevesebb van hátra.

Véleményem szerint az elévülés általános szabályainak kevésbé mond ellent, ha az elévülési határidő kezdetét kapcsoljuk ezekhez a jogi tényekhez, és a nyugvás sajátos intézményét e vonatkozásban érintetlenül hagyjuk.

A Ptk. eredeti szövegéhez fűzött miniszteri indokolás a megtámadási határidő kezdetét meghatározott jogi tényekről csak szűkszavúan szól. *„A megtámadási határidő kezdetére vonatkozó rendelkezések (236.§ (2) bek.) jelenlegi jogunknak az elévülési idő kezdetét megállapító szabályaival vannak összhangban; ...*³⁰¹

Végezetül vizsgáljuk meg a régi magyar magánjogi kódexek szabályozási megoldását. Az Mtj. a megtámadási határidő kezdetének tévedés, megtévesztés esetében szintén a tévedés felismerését tekintette, egyezően már az 1900-es tervezettel. Az 1900-as tervezethez fűzött indokolás³⁰² kifejti, hogy bár a megtámadási jog nem lévén követelés, a T. szerint elévülésnek nincsen alávetve, azonban a jogbiztonság érdekében a kereset útján való érvényesítését okvetlenül időbeli korlátok közé kell szorítani. Ennek érdekében *„a T. is célszerűnek látta kettős záros határidőt állapítani meg a megtámadó keresetre nézve; egyet mely ex die scientiae illetőleg a kényszerhelyzet megszűntétől számítandó (1000.§ I. II. bekezdés), s egy másikat mely független attól, hogy a tévedés mikor fedeztetett fel, illetőleg a kényszerhelyzet mikor szűnt meg (1001.§)”*³⁰³ Az előbbi esetben egy éves határidő elegendőnek tűnik a kereset megindítására, míg a másik (objektív) határidőt a Tervezet az általános elévülési határidőhöz (10 év, Mtj-ben 32 év) igazította. Az Mtj. a megtámadási határidőkre vonatkozó rendelkezései lényegében egyeztek az 1900-as tervezet szövegével. Itt kell felhívni a figyelmet, hogy megtámadás esetében tehát kettős jogvesztő(!) határidőt támasztottak a magánjogi kódextervezetek.

³⁰⁰ VÉKÁS Lajos– GÁRDOS Péter (szerk.): *Az Új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslat Magyarázatokkal* (Complex K, Budapest, 2012.) 380. o.

³⁰¹ Miniszteri indokolás 183. o.

³⁰² Indokolás a Magyar általános polgári törvénykönyv tervezetéhez III. kötet Kötelmi jog. 158-159. o.

³⁰³ uo. 159.o.

4.3.3. Szavatossági igények elévülése és a tudomásszerzés

A szavatossági igények érvényesítésére nyitvaálló határidők kezdetére a teljesítés időpontja irányadó, annak ellenére, hogy az elévülési határidő kezdetét a külföldi jogirodalomban és a hazai irodalomban is kritika érte,³⁰⁴ elsősorban azért, mert a tipikusan hosszabb időn keresztül rejtve maradó hiba az elévülés nyugvását eredményezheti csak, amelynek megszűnése a rendszerint rövid, hat hónapos elévülési határidő esetén, egy év helyett pusztán egy három hónapos igényérvényesítési határidőre szorítja le a jogosult igényérvényesítésének a lehetőségét. Ezzel szemben a hatályos Ptk. is tartalmaz ettől az általános szabálytól eltérő rendelkezést, elsősorban a hiba rejtett volta, s rejtve maradó természete miatt. Építési szerződés esetében, „*ha a kivitelezés a terv szolgáltatásától számított három éven belül megkezdődött, a terv hibája miatt érvényesíthető szavatossági jogok elévülési idejének kezdete a terv alapján kivitelezett szolgáltatás teljesítésének időpontja.*”³⁰⁵ Korszerűségi felülvizsgálattal ennél régebbi terv alapján megvalósuló hibás kivitelezés esetén is felmerülhet a tervező felelőssége, ha a kivitelezés hibája a terv hibájára visszavezethető, és a tervet alkalmassá nyilvánították ezen eljárásban vagy ennek megfelelően áttervezték.³⁰⁶

Témánk szempontjából tehát ez a fontos következménnyel jár, hogy a terv hibája miatt érvényesíthető szavatossági felelősség elévülésének határideje a kivitelezéssel, pontosabban annak teljesítésével újraindul. Bár formailag az elévülési határidő kezdetét a teljesítéshez is kapcsolhatnánk, de lényegében itt a tervezési hiba gyakorlati, fizikális megnyilvánulásáról kell beszélnünk, amely lényegében a szerződésszegésről (hibás teljesítésről) való tudomásszerzés időpontja.

³⁰⁴ Vö. DELI Gergely i.m. 37.o. Lsd. továbbá az irányadó bírói gyakorlatot kiválóan rendszerező, a Pécsi Ítéltábla Polgári Kollégiumának tájékoztató jellegű összefoglaló kollégiumi anyagát (összeállította: Dr. Juhász László kolégiumvezető) idevonatkozó megállapításait. Letölthető: http://www.pecsiitelotabla.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=12 (letöltés: 2013. február 6.)

³⁰⁵ Ptk. 410. § (1) bek.

³⁰⁶ Ptk. 410. § (2) bek.

4.4. Az elévülési határidő kezdete, folyása egyéb feltételtől függ

A követelés esedékessé válásán túlmenően, a tudomásszerzésen kívül más ok is befolyásolhatja az elévülési idő kezdetét. Ezen esetkörökben is mindenképpen rögzíteni kell közös szabályozási sajátosságként, hogy kizárólag jogszabály rendelkezése alapján állapíthatunk meg konkrét követelés esetében az esedékességtől eltérő időpontot az elévülés kezdőpontjaként, és az elévülési idő folyását befolyásoló (a nyugváson, megszakadáson kívüli) egyéb tényezők is csak jogszabályi felhatalmazás alapján vehetők figyelembe.

A jelenleg hatályos Ptk. illetve az irányadó bírói gyakorlat már megszüntette lényegében azokat az esetköröket, ahol kétlépcsős igényérvényesítési rendszerrel találkozunk, így a szerződés megtámadása vagy a szavatossági igények érvényesítése körében. Kétlépcsős igényérvényesítésre utal a jótállási igény érvényesítése körében az új Ptk. megfogalmazása miszerint, hogy ha a jótállásra kötelezett kötelezettségének a jogosult felhívására – megfelelő határidőben – nem tesz eleget, a jótállási igény e határidő elteltétől számított három hónapon belül a jótállási határidő elteltére tekintet nélkül érvényesíthető bíróság előtt. E határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.³⁰⁷ Láthatjuk azonban, hogy ez a keresetindítási határidő jogvesztő jellegű, nem elévülési.

Sajátosan alakul a Ptk. 410. §-ában a tervező szavatossági felelőssége, de tekintettel arra, hogy ennek a szabályozásnak az indoka a terv hibájáról való későbbi tudomásszerzés, ezért azt fentebb, a vonatkozó cím alatt tárgyaltam.

A továbbiakban itt szükséges szót ejteni a hatályos Ptk.-ban fellelhető olyan szabályokról, amelyek ésszerűségi szempontok mentén kivételes rendelkezéseket fogalmaznak meg az elévülés idő folyására vonatkozó általános szabályok alól. Ebben a részben általános megállapításokat tenni képtelenség, mindösszesen néhány szabályt kívánok alább csokorba szedni.

Ha a fuvarozási szerződésből eredő igény érvényesítése előzetes eljárás lefolytatásától függ, az eljárást megindító felszólítás az elévülést nem szakítja meg, de az eljárás időtartama az elévülési időbe nem számítható be.³⁰⁸

³⁰⁷ Javaslat 6:174.§ (1) bek.

³⁰⁸ Ptk. 504.§ (4) bek. Előzetes felszólamláshoz köti az igényérvényesítés lehetőségét pl. a Nemzetközi Vasúti Árufuvarozásról szóló megállapodás (SZMGSZ). Lsd. még BH1980. 298.:

A szavatossági igény elévülési határidejébe nem számít be az az időtartam, amíg a kijavítás miatt a jogosult rendeltetésszerűen a dolgot nem használhatta.³⁰⁹

A lejáratot követően a teljesítésre adott halasztás időtartamáról az elévülés nyugvására vonatkozó szabály kritikája kapcsán kívánok kitérni a 6.5.2. alfejezetben.

A törvénykezési szünet időtartama a pp. szerint nemcsak az elévülési, hanem a jogvesztő és bármely keresetindítási határidőre kihat.³¹⁰

A követelés egyik jogosulttal szemben sem évül el addig, amíg az elévülés feltételei valamennyiükkel szemben be nem következtek.³¹¹

4.5. Elévülés (kezdeté) tartós jogviszonyok esetében

Végezetül itt kell rámutatnom arra a sajátos jelenségre, hogy a tartós jogviszonyokból fakadó alapigények általában *elévülhetetlenek* arra tekintettel, hogy minden pillanatban új igény születik.³¹²

Ugyanezen az alapon a Máptk. 591. §-a (Mtj. 538.§-a) értelmében nem évülnek el a szomszédjogon alapuló követelések, kivéve a pénzbeli kártalanítás követelését.

A folyamatosan fennálló szolgáltatás kötelezettség, mint tartozás követelésére vonatkozó igény, tehát pillanatról pillanatra megújul, így ezen igények tekintetében sem elévülésről, sem az elévülés kezdetéről, a jogviszony fennállta alatt nem beszélhetünk, ennél fogva lényegében ezen igények is elévülhetetlenek. Ezzel szemben a tipikusan a szolgáltatási kötelezettség megszegéséből fakadó igények elévülése már a jogsértéssel kezdetét veszi. Tekintettel azonban arra, hogy a tartós jogviszonyban az adós magatartása a tatozása elismerésének minősülhet, ezért a konkrét esetben felmerülhet az igény elévülésének megszakadása.

„Felszólamlás elutasítása esetén a későbbiekben megismételt felszólamlásoknak már nincs az elévülés nyugvását (szünetelését) előidéző joghatálya.”

³⁰⁹ Ptk. 308. § (3) bek.

³¹⁰ Pp. 104/A. § (1) bek.

³¹¹ Ptk. 335. § (3) bek.

³¹² Vö. RUDOLF Loránt: *Határidők a polgári jogban és a munkajogban*. KJK, Budapest, 1965. 9. o.

4.6. Következtetések

Jelen fejezet arra kívánt rávilágítani, hogy a különböző igények elévülési idejének kezdő időpontja, azaz a követelés esedékessé válásának megállapítása mennyiben igényli esetenként eltérő körülmények vizsgálatát. Lényeges megállapításaim a következők.

Szerződésből fakadó követelés esetén az esedékesség tipikusan a teljesítés időpontjához, a lejáráthoz kapcsolódik. Ezért láttam szükségesnek végigtekinteni mindazon esetkörön, amely a teljesítés időpontjának meghatározását, megállapítását jelentheti. A kutatások itt arra világítottak rá, hogy jelentőssé válhat a teljesítés idején kívül más körülmény is, amely a követelés esedékességét befolyásolja, így például a teljesítési határidőt megelőző szerződésszegés vagy a felmondástól függő lejárat. Törvényi rendelkezés is tartalmazhat kivételesen az esedékessé válásra speciális szabályt. Vannak továbbá olyan esetek, amikor a perjog lehetőséget ad az egyébként le nem járt követelés tekintetében is perlésre, tehát nem minősül idő előttinek a bírói úton való érvényesítés (pl. le nem járt tartás-díj követelés).

A kártérítési igény esedékessége a károsodás bekövetkezéséhez kapcsolódik. A Pécsi Ítéltábla 2/2009. (X.9.) sz. véleménye alapján megalapozottnak tekintem azonban azt az álláspontot, hogy a károsító esemény bekövetkezésétől időben jelentősen elkülönülten (évekkel később) bekövetkező *állapotrosszabbodás önálló kártérítési igényt alapozzon meg*. Érdekes kutatási kérdésként szolgált az az eset, ha hibás termék okoz hasonló módon károsodást, egészségromlást, tekintettel arra, hogy a termékfelelősség alapján fennálló kártérítési igény elévülése a tudomásszerzéshez, nem pedig a kár bekövetkezéséhez kapcsolódik.

A következő megvizsgálandó kérdésül a termékfelelősség körében meglévő, és az új Ptk.-ba beépülő kártérítési igény speciális elévülése szolgált. A fent megjelölt bírósági állásfoglalás előre vetíthet egy olyan jogértelmezési, joggyakorlati tendenciát, amely finomítja a kártérítési igény elévülése kezdetétől szolgáló károsodás merev értelmezését.

A hatályos Ptk. jelenleg a tudomásszerzéshez kapcsolja egyes esetekben a szerződés megtámadásához való jog elévülésének kezdetét, szükséges volt tehát ebben a kontextusban is megvizsgálni a megtámadási határidőt, mindamelllett, hogy

az elévüléstől különböző jegyei folytán, nem tekintem elévülési határidőnek, hanem azzal rokon, anyagi jogi határidőnek, és ekként is tárgyalom.

Rendszerint hasonló problémaként jelentkeznek a kellékszavatossági igényeket megalapozó hiba rejtett jellege. Tekintettel arra, hogy a szavatossági igények elévülése nem máskor, kizárólag a teljesítéssel kezdődhet, ezért jelen igények elévülése nyugvásával kapcsolatos problémákra az elévülés nyugvásának szabályozása kapcsán térek ki részletesen.

V. Az elévülési határidő tartama

5.1. Általános kérdések

5.1.1. Az általános időtartam törvényi meghatározásának jogpolitikai indokai

A régi magyar magánjogi törvénytervezetek időszakában fokozottan jelentkezett az a vita, amely az általános elévülési idő tartamának meghatározása körül zajlott. Vajon milyen időtartam az, amelynek keretein belül a jogosulttól elvárható a követelés érvényesítése (elsősorban bírói úton) és milyen az az időtartam, ameddig a kötelezett, elsősorban a kötelmi igények, azon belül is a szerződésből fakadó szolgáltatások teljesítésére bírói kényszerrel rászorítható. E vitát jól példázza tehát az alábbi fejezetben részletesen bemutatott folyamat, ahogyan a szokásjogban kialakult 32 éves határidő a magánjogi kodifikációs munkálatok munkálatok során előbb 10 évre leszállt, majd felemelkedett 20, majd 32 évre, mindamelllett hogy széleskörben megjelentek, elsősorban a gazdasági élet által igényelt speciális, különösen rövid (3 éves) elévülési határidők.

Az elévülési határidő törvényi meghatározásánál továbbá fontos szempontot jelentett az egymással összefüggően keletkező igények esetében az elévülés és más időmúlással összefüggő rokon intézmények egymásra hatásának vizsgálata. Az elbirtoklás és az elévülés intézményeinek az elválasztása véglegesen az 1959. évi Ptk. megalkotásával történt meg.³¹³

Szintén fontos kérdés az általános és a speciális törvényi elévülési határidők egymáshoz való viszonya, különösen olyan esetben, amikor az igények halmazatosan jelentkeznek és felmerül annak lehetősége, hogy a jogosult a speciális törvényi

³¹³ Így ezek a határidők egymástól formailag elkülönültek, azonban egymásra hatásuk továbbra is fennáll, ha csak az érvénytelen szerződés esetében az eredeti állapot helyreállítása körében felmerülő igények sorsára, az érvénytelen vagy hatálytalan végrendelet megtámadására, vagy akár a holtnak nyilvánítási eljárásnak az eltűnést követő 5 év elteltétől történő megindítására tekintünk. Sajátosan jelentkezik az ún. „telekönyvi elbirtoklás”, amely a tulajdonos, elvileg elévülhetetlen tulajdoni igényével szemben jelentkezik korlátként, mint keresetindítási, nem pedig mint anyagi jogi határidő. E kérdésekről részletesen az elévülés rokon tényállásai fejezetben kívánok szólni.

rendeletkezés által megszabott határidőn túl, de még az általános elévülési határidőn belül lépjen fel az igény érvényesítésével. E kérdéseket részben tárgyalom az alábbiakban, illetve felmerül még az igények halmazata kapcsán a keresetlevél benyújtása, a keresetváltogatás kérdésköre, tágabban, az elévülést megszakító körülményekről szóló fejezetben.

5.1.2. Az elévülés szabályainak kógens vagy diszpozitív jellege: a elévülési idő tartamának szabad meghatározása

A következőkben részletesen elemzem a törvényi elévülési határidőtől való eltérés formáit, annak korlátait. Elsősorban annak a kérdését kell jogalkotói szinten tisztázni, vajon az elévülési határidő törvényi meghatározása közjogi jellegű-e, azaz kógens vagy sem. Szükséges-e a továbbiakban is fenntartani a jelenleg hatályos szabályozás szűkre szabott felhatalmazását a felek eltérő megállapodására, vagy a változó gazdasági-piaci környezet hatására nagyobb szabadság adható-e a szerződő feleknek ebben a kérdésben?

Felmerül továbbá a kérdés, hogy a törvényi keretek kinek a javát, tisztán az adós vagy netán a hitelező javát is szolgálják, hiszen az elévülési határidő meghosszabbításán túlmenően felmerül a határidő megrövidítésének a gondolata is, továbbá vajon lehetséges-e a feleknek az elévülési határidő tartama megszabásán túl eltérni az elévülés más szabályaitól is? Vajon befolyásolhatják-e megállapodásukkal az elévülés nyugvására, megszakítására okot adó körülményeket? E gondolatmenet legvégén áll az elévülési kifogásról való lemondás lehetősége, amely kérdését részletesen az elévülés joghatása fejezetben tárgyalom.

Az új Ptk.-nak az a szándéka, miszerint az elévülési határidő felek általi meghatározásának lehetőségét általánossá teszi³¹⁴ további problémákat vet fel a nem egyensúlyi helyzetben szerződő felek esetében. Vajon a jogalkotónak az elévülés szabályainál vagy a gyengébb fél érdekében megfogalmazott egyéb szabályok kapcsán kell-e törvényi tilalmakat felállítani? Lényegében ez valósult meg a fogyasztói szerződésből eredő szavatossági igények esetében, ahol a jogalkotó a két

³¹⁴ „Az elévülési határidő megváltoztatására irányuló megállapodást írásba kell foglalni. Az elévülést kizáró megállapodás semmis.” Vö. új Ptk. Törvényjavaslat 6:22. § (3) –(4) bek.

éves elévülési határidő legfeljebb egy éves leszállítására felhatalmazta a szerződő feleket, viszont itt figyelemmel kell lenni a szavatossági szabályok fogyasztóvédelmi célzatú egyoldalú kógenáciájára, mint kiindulóponttra.

Továbbra is érzéketlen a judikatúra viszont azon esetekkel szemben, amikor általános szerződési feltételekben az igényérvényesítési határidők jelentős korlátozásával találkozunk. Bár e szerződési kikötések nem ütköznek a Ptk. rendelkezéseibe, hiszen a Ptk. 325.§ (2) bekezdése alapján rövidítik meg az elévülési határidőt, mivel azonban az ászf alkalmazójával szerződő fél (fogyasztó) hátrányára, az ászf alkalmazója javára teremtenek egyoldalúan indokolatlanul előnyös helyzetet, ezért tisztességtelenségük véleményem szerint a legtöbb esetben megállapítható.³¹⁵ Felmerül továbbá az a kérdés is, hogy a szerződési rendelkezésektől lényeges eltérő, nem szokványos szerződési feltételek, kifejezett tájékoztató felhívás hiányában nem is válhatnak a szerződés részévé.

Ezen túlmenően az elévülési határidő meghosszabbítására is rendelkezésre állnak más olyan jogi eszközök, amelyekkel az elévülési határidő meghosszabbításának általános tilalmát megkerülhetik a felek. Így említést érdemel a már elévült követelés esetében az elévülési kifogásról tett lemondó nyilatkozat. Bizonyos esetekben ugyanis nemcsak a jogosultnak, hanem az adósnak is komoly (közvetlen vagy közvetett gazdasági) érdeke fűződhet adott követelés peresíthetőségéhez, behajthatóságához.³¹⁶

Továbbá említést érdemelnek a jogosult részéről tanúsított olyan egyoldalú magatartások, amelyekkel (írásbeli teljesítési felszólítás hiányában is) adott követelés elévülését „kitolhatja”. Amennyiben a kötelezett nem rendelkezik több fennálló pénztartozása esetén arról, hogy teljesítését melyik tartozásra kell törleszteni, a Ptk. rendelkezése szerint ekkor a régebben lejárt követelésre kell a jogosultnak azt

³¹⁵ Vö. az öt évnél lényegesen rövidebb, egy, két éves elévülési határidőt alkalmazó biztosítási szerződési gyakorlatot. Vö. Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.22.152/2010/10. számú eseti döntését: „a biztosítási szerződésből eredő követelések megállapodás szerinti elévülési határideje egy év” szövegű kikötése szintén érvénytelen. A kikötés azért érvénytelen, mert a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével, egyoldalúan és indokolatlanul a fogyasztó hátrányára állapítja meg azáltal, hogy a törvényben meghatározottnál jóval rövidebb elévülési időben történő megállapodás megkötésének jogszabályi feltételeiről jogszabályi kötelezettsége ellenére a fogyasztót nem tájékoztatja.” Továbbá, öt éves elévülési határidő helyett egy egyéves határidő meghatározása az elévülés nyugvása esetén – az elévülési határidőből “kifutó” jogosult számára már csak három hónap és nem egy év áll rendelkezésére – tovább gyengíti a biztosítóval szemben fellépő fél helyzetét.

³¹⁶ Ezzel összefügg a novatio kérdése, amennyiben a novatioval a követelést új jogi alapra helyezzük, új elévülési határidő indul.

elszámolnia, amelytől (a kötelezett felhatalmazása hiányában) el nem térhet³¹⁷. Az új Ptk. rendelkezései szerint ekkor a jogosult választhat, melyik tartozás törlesztésére fordítja a teljesített összeget, bár erről a kötelezettet tájékoztatni köteles. *„Ha a kötelezett a tartozások elszámolásának rendjéről nem rendelkezett, és egyértelmű szándéka sem ismerhető fel, a másik fél jogosult eldönteni, hogy az esedékes és nem vitás tartozások közül a teljesítést melyik tartozásra számolja el. A jogosult döntéséről a kötelezettet megfelelő határidőn belül értesíteni köteles.”*³¹⁸ Megteheti akár azt is, hogy nem vitás, de elévült(!) tartozás teljesítésére számolja el, illetve részteljesítés formájában,— adott jogszabály-értelmezés függvényében akár valamennyi fennálló követelés tekintetében – részteljesítéssel az elévülést megszakíthatja.

5.1.3. Az elévülés alá eső követelés jogalapja és az elévülési határidő

A dolgozatban már több helyen is érintettem azt a problémát, hogyan kell elévülés szempontjából értékelni azt az esetet, ha a jogosult egyidejűleg több jogcímen is érvényesíthet igényt a kötelezettel szemben, tehát fennáll az igények halmazata. Ezen túlmenően az elévülési határidő vizsgálata ott is fontossá válhat, ha a jogosult korábbi jogalapon fennálló igénye helyébe lép, azt felváltja új igénye. Az elévülés alá nem tartozó tulajdoni igények kapcsán tértem ki arra elsősorban, hogy amennyiben a dolog visszakövetelésére vonatkozó követelés teljesítése utóbb lehetetlenné válik, mert pl. a dolog megsemmisül, akkor a helyébe lépő, tipikusan kártérítési igény elévülés alá esik, és ebben az esetben már igencsak fontossá válik, hogy ezen igény elévülése mikor veszi kezdetét. Az egyik álláspont szerint ezen igény már a jogsértéssel bekövetkezett, tehát az elévülés kezdő pontja az lesz, más vélemény szerint, a kötelmi jellegű igény keletkezése a dologi jellegű igény teljesíthetetlenné válásával állt be, tehát elévülése is ekkor kezdődik. Véleményem szerint ez utóbbi a támogatható. Kötelmi igények esetében ellenben (pl. szerződés teljesítésére vonatkozó igény) az eredeti szolgáltatás lehetetlenülése (nem teljesítése)

³¹⁷ Ptk. 209.§ 82) bek.

³¹⁸ Új Ptk. 6:41.§ (2) bek.

esetén az azt felváltó szolgáltatás (pl. kártérítési igény) is az eredeti lejárati idő szerint vált esdékessé, hiszen a két igény ugyanabból a jogalapról fakad.

5.1.4. Az elévülési határidő speciális tartama megtérítési követelés esetében

A címben megjelölt „megtérítési követelés” fogalma tisztázást igényel. Megtérítési követelés alatt értek minden olyan térítési, kártérítési igényt, amelyet a jogosult harmadik személlyel szembeni szolgáltatási, teljesítési kötelezettsége miatt „elszenvedett”, és amelynek megtérítését követelheti az eredeti (alap) jogviszony alapján az eredeti kötelezettől. E megtérítési igények kereteit a jogalkotó több esetben törvényi engedmény formájában biztosítja. Így például törvényi engedmény formájában illeti meg a biztosítót vagyonbiztosítási ill. felelősségbiztosítási szerződés alapján regressz-jog, törvényi engedmény formájában száll át az eredeti követelés a teljesítő kezesre.³¹⁹ A kötelezett helyett joghatályosan (szerződés szerűen) teljesítő harmadik személyre az esetleg alapul fekvő jogviszony (vagy annak hiánya) alapján szállhat át a követelés vagy keletkezik megtérítési igénye.³²⁰

Az elévülés szempontjából a törvényi engedmények ezen eseteiben fontos kérdés: vajon az „engedményes” teljesítésével az eredeti követelés megszűnik-e, tehát a törvényi engedmény alapján rá átszálló követelés új jogalapon áll-e? A bírói gyakorlat egyértelműen amellett foglalt állást, hogy a törvényi engedmény alapján átszálló követelés esetében nem keletkezik új jogalap, így az elévülési határidő sem kezdődik újra. Kérdéses lehet viszont, hogy a jogügyleti engedményezés szabályainak megfelelő alkalmazásával, a kötelezett értesítésével az elévülés megszakítható, azonban az *eredeti* elévülési idő továbbfolyása, újraindulása állapítható meg, és az elévülési idő sem a biztosító általi teljesítéssel, hanem a károsodás bekövetkezésével (eredeti kezdőpont) veszi kezdetét.³²¹

³¹⁹ Vö. Ptk. 558.§ (1) bek., 559.§ (3) bek., 276.§(1) bek. Az egyetemlegesen kötelezett adóstárs teljesítésével a kötelelem megszűnik, azonban adóstársaival szemben megtérítési követelése támad. E megtérítési igény biztosítására a törvény megfogalmazása szerint a biztosítékok, a többiek teljesítésének biztosítására szolgáló jogok is átszállnak.

³²⁰ Vö. Ptk. 286.§ (2) bek. Így a tartozásátvállalás szabályai alkalmazása felmerül.

³²¹ Vö. BH1990.268.

Kötelezeti egyetemlegesség esetében a saját hányadát meghaladó részben teljesítő adóstársnak megtérítési igénye keletkezik. E megtérítés igény törvényi engedmény formájában száll rá, mert az azt biztosító jogok rá átszállnak, és adóstársait megilleti vele szemben mindazon kifogás (a jogosulttól kapott engedmények kivételével), amelyeket a jogosulttal szemben is érvényesíthettek. Így az adóstárs hivatkozhat e megtérítési igénnyel szemben a tartozása elévülésére is, tehát az eredeti követelés jogalapját és elévülését nem érintette az adóstárs javára beálló törvényi engedmény.

Törvényi engedmény hiányában azonban erre az eredményre nem juthatunk. Így pl. ha a szolgáltatott dolog kellékhánya miatt a sorban második eladóval szemben a vevő szavatossági igényt érvényesít, akkor nála jelentkezik a hibás dolog miatti olyan érdeksérelem, amelynek kiküszöbölését az eredeti eladóval szemben érvényesíthető szavatossági igényei szolgálták volna. Ha ezt követően szavatossági igényei utólagos érvényesítésével kíván fellépni az eredeti eladóval szemben, a teljesítéstől kezdődő elévülési határidő már valószínűleg letelt. E problémás helyzetet rendezte a jogalkotó a Ptk. 311. §-ában: *„Ha a fogyasztói szerződés hibás teljesítésének oka a kötelezettel szerződő harmadik személy (előző kötelezett) hibás teljesítése, a fogyasztói szerződés kötelezettje követelheti az előző kötelezettől a hibás teljesítés miatt támasztott fogyasztói igények kielégítése költségeinek a megtérítését, feltéve, hogy a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.”* A szabályozás sajátossága, hogy feltételül szabja, hogy a kötelezett szavatossági igénye a megvizsgálási–kifogásközlési kötelezettség elmulasztása miatt ne enyésszen el, továbbá szavatossági igényként csak a keletkezett költségek megtérítésére kötelezi az eredeti kötelezettet. Ezen igény érvényesítésére a fogyasztói igények kielégítésétől számított hatvannapos (!) elévülési határidőt szab, azonban az eredeti kötelezett teljesítése időpontjától számított öt éves jogvesztő határidőn belül. Ennek indokát abban látom, hogy a hibás teljesítésből adódóan a kötelezethnél a fogyasztói igények kielégítésével keletkező költség, mint a hibás teljesítésből eredő kár megtérítésére vonatkozó igény jelentkezik, e megtérítési igény azonban a valódi kártérítési igénnyel szemben objektív jogkövetkezményként értelmezhető. E megtérítési igény elévülésére az általános 5 éves elévülési határidő mellett, a "kár" bekövetkezésétől (a fogyasztói igények teljesítésétől) számított, speciális hatvannapos elévülési határidőt teremt ez a szabály. Tekintettel azonban arra, hogy a hibás teljesítésért való

felelősség időben korlátlanul nem állhat fenn, ezért egy, az igényérvényesítést véglegesen lezáró, 5 éves jogvesztő határidő határidő is belép jelen esetben az általános 5 éves elévülési határidő helyébe.³²²

Érdemes e szabály kapcsán azt is megfigyelni, hogy egyébként nem érinti a hibás teljesítéssel összefüggésben keletkezett károk megtérítésére vonatkozó felelősséget: a kötelezett az eredeti kötelezettel szembeni kártérítési igényét (amely azért keletkezett, mert vele szemben a jogosult a hibás teljesítéssel összefüggésben kártérítési, szavatossági igényt érvényesített; és amely a kötelezett teljesítésével, mint a károsodás bekövetkezésével veszi kezdetét) az általános elévülési időn belül érvényesítheti.

A szavatossági helytállási kötelezettség időbeli meghosszabbításához hasonló esettel találkozunk szállítási szerződés esetében is, ahol a közreműködő hibás teljesítése alapján a szállító vele szemben mindaddig érvényesítheti jogait, amíg a megrendelővel szemben a szerződésszegés miatt helytállni tartozik, feltéve, hogy a szállító a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett.³²³

5.2. Az elévülés általános tartama és speciális határidők a régi magánjogi tervezetek tükrében

Az elévülési idő tartamának törvényi meghatározását ért változások szemléletesen mutatják az intézmény érzékenységét a politikai célkitűzésekre.³²⁴

A Máptk. a követelésekre szabott elévülési határidőt 10 évben állapította meg. (1326.§) Emellett röviden felsorolta, mely igények, követelések nem évülnek, továbbá széles körben meghatározott olyan követeléseket, amelyek lényegesen rövidebb idő, három év alatt évülnek el: (1328.§)³²⁵

³²² Az új Ptk. jelen rendelkezést már nem tartja fenn, kikerül a kódexből. Viszont megteremti az eredeti kötelezettnek (gyártó) a "láncolatossági szerződések" legvégén álló fogyasztóval szembeni közvetlen helytállási kötelezettségét a termékszavatosság intézményével.

³²³ Ptk. 385.§

³²⁴ Ahogyan Katona Mór (Zimmermann ugyanígy) fogalmazott, az elévülés nem természetjogi, hanem pozitív jogi intézmény.

³²⁵ Például: kereskedőket és iparosoknak – kiszolgáltatók árúért, teljesített szolgáltatásokért és munkákért és azokkal összefüggő kiadásokért járó követelése; vendéglősöknek (stb.) ezen üzletük gyakorlatában vendégeik vagy vevőik ellen felmerülő követelése; személy vagy áru fuvarozással foglalkozó személyeknek és vállalatoknak ezen üzletükből eredő fuvardíj- és költségkövetelése; ügynökök, alkuszok díj- és költségkövetelése; bérleti és haszonbérleti viszony alapján a bér vagy

A tervezet tiltott cselekményekből eredő kártérítési követelések elévülésére szubjektív (a tudomásszerzéssel kezdődő), 3 éves, és egy objektív (a cselekmény elkövetéstől kezdődő) húsz éves határidőt támasztott.³²⁶ Jogerősen megítélt követelés, végrehajtható egyezségben vagy egyéb okiratban megállapított követelés elévülési idejét szintén 10 évnél hosszabb, húsz éves határidőben határozta meg.

Az 1900-as Tervezethez fűzött indokolás kifejti, hogy az elévülés általános ideje az akkori jogban 32 év volt, amely a külföldi törvénykönyvek nagyobb részének szabályozásával (30 év) összhangban állt. Rámutatott azonban arra, hogy egyes törvénykönyvek (zürichi, drezdai, svájci) ennél rövidebb, 10 éves határidőt állapítanak meg. Kifejti, hogy „*az elévülés rendes időtartamának megállapításában nem annyira elvi, mint inkább célszerűségi szempontok határozzák.*”³²⁷ Utal arra is, hogy a Tervezetet megelőző indítványok 20 évre rövidítik le a 32 éves határidőt.

Az Mptk. (1913-as tervezet) az elévülés általános tartamát 20 évre emeli. Ezt elsősorban a Kiss Albert által is megfogalmazott érvek hatására történt. Véleménye szerint a magyar gazdaság és kultúra akkori visszamaradott állapota ilyen rövid elévülési határidőben rejlő előnyöket nem kamatoztatná, a túlságosan rövid határidőből eredő hátrányokat a forgalom biztonsága nem küszöbölne ki.³²⁸ Az 1913-as tervezet 3 éves határidőt ír elő a tervezettel azonos esetkörökre, azzal az eltéréssel, hogy a kereskedelmi törvény által meghatározott speciális elévülési határidőket nem írja felül. Sajátos szabályként vezeti be, hogy a szerződéskötésre kötelezett feleknek az előszerződésből eredő követeléseik egy év alatt évülnek el. A tiltott cselekményből vagy a szerződésen kívüli vétkes károkozásból eredő kártérítési követelés elévülési határidejénél utal az általános, 20 éves elévülési határidőre, hozzáfűzve szintén egy három éves szubjektív, tehát a kárról és a kártérítésre kötelezett személyéről való tudomásszerzéstől számítandó határidőt.

Az 1928-as Mtj. az elévülés általános időtartamát 32 évben állapítja meg. Az 1913-as tervezeteket egyezően fogalmazza meg a speciális, 3 éves elévülési idő alá

haszonbér iránt támasztható követeléseik; bárminő jogaikon járó kamatok, és visszatérő időszakokban teljesítendő egyéb szolgáltatások, járadék- és nyugdíjrészletek, tartásdíjak, kikötmények részletei s a kamathoz hozzászámított tőketörlesztési részletek iránti követelések. A tervezet indokolása ezeket, mint a mindennapi élet ún. közönséges ügyleteit nevesítette. vö. M. Áptk. indokolása.

³²⁶ „Tiltott cselekményekből eredő kártérítési követelés, amennyiben hivatalból üldözendő büntetendő cselekmény nem forog fenn, azon időponttól számított három év alatt évül el, amelyben a kár és annak okozója a sértetnek tudomására jut. Tiltott cselekményből eredő minden követelés, amely az előző bekezdés szerint már előbb el nem évült, a cselekmény elkövetésétől számított húsz év alatt évül el.”

³²⁷ Máptk tervezet indokolása Kötelmi jog III. kötet 1901. 694.o.

³²⁸ v.ö. KISS [Kritikai tanulmány] i.m. 27. o.

eső követeléseket, mindamellet, hogy a kereskedelmi törvény rendelkezései érvényesülését nem érinti. Fenntartja az előszerződésből fakadó követelésekre megszabott speciális egy éves határidőt.³²⁹ Az Mtj. más jogszabályhelyeken is nevesít az általánostól eltérő speciális elévülési határidőt, például az öröklési szerződés kijátszásából eredő igények vagy a köteleSRészből eredő igények 3 év alatt évülnek el.

Sajátos szabályként rögzíti azt a lehetőséget, hogy 3 éves határidők esetében az elévülés annak az évnek a végével kezdődik, amelyben a követelés jog szerint érvényesíthetővé vált (lejárt).

A tiltott cselekményből vagy szerződésen kívüli vétlen kártételből eredő követelésre az Mtj. az MÁPtk-val szemben itt kifejezetten csak egy szubjektív (3 év) határidőt szab, feltéve hogy a követelés, az általános szabályok szerint korábban már el nem évült.

Az Máptk. és az Mtj. rendelkezésein kívül más törvénycikkek is határoznak meg speciális, rövidebb elévülési határidőt, így például a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről szóló 1874. évi XVIII. törvénycikk 9. §-a 3 éves határidőt szabott a fenti kártérítési igények érvényesítésének.

Sajátos esetekben a Magánjogi törvényjavaslatba foglalt jogtételek illetve a kor törvényeibe foglalt elévülési szabályok továbbélnek. Lényegében ezekben az esetekben az elévülést megszakító körülmények és az elévülés nyugvását (pontosabban szünetelését) kiváltó jogi tények évtizedeken keresztül hatnak, és életben tartanak még a Ptk. hatályba lépését megelőzően keletkező követeléseket. Ilyen sajátos helyzete mutat be EBH2005. 1326 sz. döntés, amely vizsgálja az 1931. május 1-jén kibocsátott záloglevelekben foglalt tőkekövetelés elévülésének vizsgálatánál irányadó szempontokat. ³³⁰

³²⁹ Mtj. 1286.§

³³⁰ A tartozáselismerő nyilatkozat kapcsán ismertető döntések között is akad egy, amely a Ptk.-t megelőző jogi rendelkezések alkalmazását, illetve az azok szerinti értelmezést hívja fel. Vö. EBH2004. 1136.

5.3. Általános és különös elévülési határidők a polgári törvénykönyvben

5.3.1. Az elévülési határidők általános bemutatása

Az előző fejezetben vázlatosan megrajzolt szabályozási szándék az alábbiak szerint foglalható egybe:

Fel kell állítani egy általános elévülési határidőt, amelytől eltérő, tipikusan rövidebb határidőt törvény szabhat. A felek kizárólag az alábbiakban ismertetett keretek között jogosultak e határidő megváltoztatására. Mindezek alapján tekintsük át az elévülés időtartamának hatályos szabályozását!

A hatályos Ptk az elévülés általános időtartamát 5 évben határozza meg, de törvény eltérően rendelkezhet. Tipikusan ez az elévülési határidő rövidebb: így szavatossági igények esetében 6 hónap, illetve 2 év (fogyasztói szerződés esetén), 60 nap az állatszavatossági igény elévülése, 3 év a fokozott veszéllyel járó tevékenységet folytatót terhelő felelősség esetén, 1 év a szerződés megtámadásának határideje (ennek elévülési jellegét a későbbiekben nagyító alá veszem), 1 év a fuvarozási szerződésből fakadó igények elévülési határideje. 5 évnél hosszabb határidővel a bűncselekmény által okozott károk megtérítésére vonatkozó igény esetében találkozunk, amely határidő a bűncselekmény büntethetőségéhez igazodik, termékfelelősség esetében pedig a szubjektív határidő mellett egy 10 éves, a gyártó általi forgalomba hozataltól számított (tehát objektív) elévülési határidővel is számolni kell. A 2009-es Ptk. a környezeti károkért való felelősség körében 30 éves elévülési határidőt szabott, az új Ptk. azonban nemcsak hogy megszüntette a környezeti károkért való felelősség önálló alakzatát, hanem veszélyes üzemi tevékenységért való felelősség³³¹ egyik különös eseteként szabályozza újfent, tehát 3 éves irányadó elévülési határidő mellett.³³²

A Ptk.-hoz fűzött miniszteri indokolás kiemelte annak jelentőségét, hogy a korábbi tervezetekhez és magánjogi joggyakorlathoz és jogi rendelkezésekhez képest

³³¹ Új Ptk. 6:535.§ (2) bek. A veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint felel az is, aki az emberi környezetet veszélyeztető tevékenységével másnak kárt okoz.

³³² Vö. CSÁK Csilla: *A környezeti jogi felelősség magánjogi dogmatikája* (Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2012.) 91-92. o.

a Ptk. 5 évre lerövidítette a követelések általános elévülési határidejét. Rámutat arra, hogy a Werbőczy Tripartituma óta a bíró gyakorlatban rögzült 32 éves elévülési határidőt a technikai fejlettség jelenlegi foka mellett már fenntartani nem ésszerű, mert „*illuzórikussá teszi az egész intézmény értékét*”. Kifejti az indokolás, hogy az öt éves elévülési idő megállapításánál bizonyos fokig figyelemmel volt a javaslat arra is, hogy a polgári perrendtartás szerint a perújítás objektív határideje öt év, s ugyancsak ennyi a köztartozások kivetésének és beszedésének elévülési ideje is. Rámutat azonban arra is, hogy nem törekedett a javaslat arra, hogy az elbirtoklási idővel az elévülési időt összhangba hozza, mert már a magyar általános Ptk. tervezete óta a jogalkotó célkitűzése volt az elévülés és az elbirtoklás intézményének a teljeskörű különválasztása.³³³ Továbbá rámutat arra, hogy az öt éves elévülési határidőtől való eltérést biztosító utaló szabály célja az volt, hogy lehetővé tegye rövidebb elévülési határidő törvényi kialakítását.

Azóta hatályon kívül helyezett rendelkezései között nemcsak az igény jellegére, hanem a jogalany minőségére tekintettel is kivételes határidőt szabott: a szocialista gazdálkodó szervezetek egymás közötti jogviszonyában a pénzkövetelések elévülési idejét – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – egy évben határozta meg.³³⁴

5.3.2. Az általános időtartam törvényi meghatározásának indokai

A régi magyar magánjogi kódextervezetek időszakában született irodalmi források is hangsúlyt fektettek az elévülési idő törvényi tartamának jogpolitikai alátámasztására. „*Az elévülés (a kereshetőség elvesztése) alá eső jogok élete a törvényes rendelkezések által lehet hosszabb vagy rövidebb időben megszabva, a szerint, hogy annak fennállásához a köznek vagy az egyénnek milyen jogi érdeke fűződik, vagy fűződik-e egyáltalában hozzá jogi érdeke.*”³³⁵ Írja Egri Bónis Pál, majd hozzáteszi: „*Az, hogy az a törvény felel meg legjobban rendeltetésének, mely az egyes jogok érvényesítésére szánt határidőt olyképpen szabja meg, hogy az az illető állam*

³³³ V.ö. Ptk. miniszteri indokolás 244.-245. o.

³³⁴ 1959. évi IV. törvény 324.§ (1) bekezdés második mondata

³³⁵ EGRI BÓNIS PÁL: Az elévülési határidők megrövidítése. *Jogállam* 1920. (19. évf.) 5. sz. 211. o. (210.-215.)

*konkrét viszonyainak megfelelően az egyes jogok érvényesíthetését oly időpontban zárja ki, a mikor azok érvényesíthetésének (a keresetőségnek) kizárása már sem a köznek, sem az egyesnek érdekét nem sérti.*³³⁶

Reichard Zsigmond a Máptk Tervezet rendelkezései tükrében arra hívja fel a figyelmet, hogy „*az elévülés időök rövidítésére való törekvés sok fontos szempontból okadatolt és helyes. De az elévülés idejének megrövidítésével együtt kell járnia annak, hogy a hitelező érdeke is fokozott figyelemben részesüljön, mert különben az elévülés intézménye a hitelezőre nézve könnyen méltánytalan jogvesztéssé válhatik.*”³³⁷ Reichard kitér Frank Ignác okfejtésére is, aki szerint az ösiségből fakadó minden olyan probléma, amely a tulajdon kötöttségét eredményezi, megszűnik azáltal, ha a bíróság elismeri az ebből fakadó egyes igények elévülését. „*két vagy három esztendei hallgatással a (megkínálásra vonatkozó) döntő kereset elavüllyon; így még a perek számára és a gazdasági javításokra nézve is már sokat nyernénk.*”³³⁸

Bár Kiss Albert a 3 éves különös elévülési határidők kapcsán mutatott rá a rövidebb elévülési határidőnek a gazdaságra gyakorolt hatására, azonban véleményem szerint gondolatai alátámasztják a hatályos 5 éves általános elévülési idő meghatározását is. A rövidebb elévülési határidő az elévülés intézményének jogpolitikai célkitűzéseiből is levezethető, hiszen mind a bizonytalan helyzetek kiküszöbölése hamarabb megtörténik, mind az adóst terhelő bizonyítás is lényegesen könnyebbé válik egy rövid elévülési határidő esetében.³³⁹ Kiss azonban kitér arra is, hogy ezen túlmenően a határidő megrövidítése további fontos jogpolitikai következménnyel is jár.³⁴⁰

³³⁶ uo.

³³⁷ REICHARD Zsigmond: *Az elévülés kérdéséhez*. Jogtudományi Közlöny. 1904. 52. szám. (432.-433. o.) 432. o.

³³⁸ Lsd. FRANK Ignác: *Ösiség és elévülés*. Értekezés mellyel Prof. Frank Ignác a Magyar Akadémiának levelező tagjává kineveztetvén helyet foglalt. (Magyar Királyi Egyetem, 1848, Buda) 31. o.

³³⁹ Különösen indokolt lehet ez olyan tömegesen előforduló ügyletek esetében, ahol a teljesítésről kapott nyugtát az adós tipikusan nem őrzi meg, vagy valamely oknál fogva a nyugta kiállítása tipikusan elmarad. Ezekben az esetekben a teljesítő adós indokolatlan hátrányba kerülne a bizonyítás nehézsége miatt, ha utóbb, egy hosszabb elévülési idő végéhez közel a jogosult mégis követelné tőle a teljesített szolgáltatást. Vö. KISS A: Kritikai tanulmány i.m. 36. o.

³⁴⁰ „Az üzleti élet ama tapasztalata, hogy a beperelt adós rendszerint az esetek legnagyobb %-ban elveszett a hitelező ügyletére nézve, kényszeríti a hitelezőt a legnagyobb előzékenyészgre, a mi más szavakkal azt jelenti, hogy a hitelező lehető hosszú ideig várni fog követelésének per útján érvényesítésével, a mely idő alatt természetesen üzleti tőkájének egy bizonyos hányada kamatozatlanul hever.” Vö. KISS: Kritikai tanulmány i.m. 36. o.

Ezzel szemben ha a törvény rövid elévülési időt szab, az adós is kénytelen belátni a hitelező lépéseinek indokoltságát, tartós szerződési kapcsolatát fenntartja vele, és a hitelező is rászorított követeléseit mihamarabbi behajtására.

5.3.3. Általános és különös elévülési határidők kapcsolata

Az általános és a különös elévülési határidők egymásra hatása esetében a legfontosabb kérdés annak vizsgálata, vajon az igény érvényesítésére egymással párhuzamosan több lehetőség is kínálkozik, vagy az igény érvényesítésére adott jogalapok egymást kizárják.

A hatályos Ptk. bírói gyakorlata szerint a hibás teljesítéssel okozott károk megtérítésére az általános öt éves elévülési határidő áll rendelkezésre. Tehát egy általános, 6 hónap alatt elévülő szavatossági igény, egy (vagy 3) éves jogvesztő határidő ellenére is kártérítési igény formájában még érvényesíthető, ha annak törvényi feltételei fennállnak. Hibás termék által okozott károk megtérítésére vonatkozó igény is érvényesíthető az általános kártérítési szabályok szerint, mert a termékfelelősségről szóló törvény kifejezetten rögzíti, hogy az igényérvényesítés más lehetőségét a termékfelelősségi törvényben szabott határidő letelte nem érinti.³⁴¹

Hasonlóan, a fokozott veszéllyel járó tekénységből eredő kártérítési igény is három év alatt elévül, ám az általános kártérítési felelősség alapján, a károsodás bekövetkezésétől számított öt ével belül érvényesíthet igényt a károsult.

Ha általános következtetést levonhatunk a fenti példák alapján, akkor az látható, hogy sem elévülési, sem jogvesztő határidő nem gátolja a rendelkezésre álló egyéb igényérvényesítési lehetőségek igénybevitelét, feltéve ha azok érvényesítését maga a jogalkotó nem gátolja meg valamely módon. Így például az új Ptk. a hibás teljesítésből eredő károk megtérítésére vonatkozó igény előfeltételül szabja azt, hogy kijavításra illetve kicserélésre ne kerülhessen sor (pl. mert nincs helye, vagy nem vállalja, vagy gazdaságilag ésszerűtlen).³⁴²

³⁴¹ Ez a törvény nem érinti a károsultnak a szerződésszegéssel, illetve a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályain alapuló, vagy külön jogszabályban meghatározott igényérvényesítési lehetőségeit. 12.§

³⁴² Vö. új Ptk. 6:147. § (2) bek. A hibás teljesítéssel a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítését a jogosult akkor követelheti, ha kijavításnak vagy kicserélésnek nincs helye, vagy ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt. E kártérítési igény a kellékszavatossági jogok érvényesítésére meghatározott határidőn belül érvényesíthető.

Rudolf is rámutat arra az általános tételre, miszerint: „*két jogcímen követelhető követeléseknél az egyik jogcímre irányuló igény elévülése a másik jogcímet még nem erőtlentí el.*”³⁴³

Szladits előadása szerint igényhalmazatról akkor beszélünk, ha egymás mellett több igény áll fenn ugyanarra a szolgáltatásra. Ehhez a jelenséghez az a jogkövetkezmény fűződik, hogy az egyik igény kielégítésével a többi is megszűnik.³⁴⁴

Más korabeli szerző véleménye szerint, amíg egy kötelmi és egy dologi igény halmazatánál valóban az igények versengéséről van szó, abban az értelemben, hogy a teljesítésig mindegyik fennáll, addig két kötelmi igény halmazatánál már felmerülhet a kérdés, vajon egymással versengő vagy egymást kizáró igényekről van-e szó. Ha mindkét igény nem szerződéses jogalpból ered, rendszerint kizárják egymást, mert sokszor az egyik igény különös jogszabályon alapszik, s mellette az általános jogszabályon alapuló nem tartható fenn. *Lőw Tibor* rámutat arra, hogy e kérdés fontossá akkor válik, ha az egyik igény érvényesítése már akadályba ütközik (pl. elévült), míg a másik igény akadálytalanul érvényesíthető.³⁴⁵ Ezzel összefüggésben vö. veszélyes üzem üzmbentartóját terhelő speciális felelősség.

Érdeemes megvizsgálni ilyen jellegű igényhalmazat esetében, hogy ha eltérő elévülési idők kapcsolódnak az egyes igényekhez, akkor vajon az egyik jogcímen érvényesített igényre alapított keresetnek az utólagos változtatása felélesztheti-e az időközben elévült másik igényt, vagy az valóban elévült? Vajon az egyik igény bírói úton való érvényesítése kihathat e, megszakíthatja-e a másik igény elévülési idejét? (A keresetlevél kézbesítésének a másik igény tekintetében teljesítésre való írásbeli

³⁴³ RUDOLF Loránt: *Határidők a polgári jogban...* i.m. 33. o.

³⁴⁴ Az igényeknek ez a kapcsolata előáll, amikor a jogosultnak különböző tényállásokból több azonos igénye fakad ugyanazon kötelezett ellen. A szolgáltatás azonosságát egyedi szolgáltatás esetében a tárgy azonossága adja meg (pl. birtok átruházására és tulajdon átruházására vonatkozó igény. Fajlagos szolgáltatás esetén a szolgáltatás azonosságát az érdek azonossága adja meg (pl. vételárhátralék és váltó, feltéve, ha a váltót vételár követelés okából adták). *Szladits* rámutat arra, hogy a halmazatos igények sorsa egyébként egymástól teljesen független. Nevezetesen az igénynek nem kielégítésen alapuló megszűnése (pl. elévülés) külön-külön állhat be mindegyik igényre (pl. bérletre alapított kereset nem szakítja félbe a tulajdoni kereset elévülését.) Az ilyen igények egymás mellett perelhetők és nincs helye a korábbi perindításból a perfüggőség kifogásának, hozzáfűzi viszont, hogy az egyik perben hozott marasztaló ítélet alapján már helye van a jogerő kifogásának abban a terjedelemben, amelyben a két igény tartalma azonos. SZLADITS Károly: *Magánjogi helyzetek*. (In: Magyar Magánjog. Általános rész. Személyek joga. I. kötet. Grill Kiadó Budapest 1941. 205. o.

³⁴⁵ vö. LŐW Tibor: *Ígények halmazata*. Jogtudományi Közlöny 1932. évf. 23. sz. 140.o.

felszólításként, mint megszakító okként való értékelése is az öt éves elévülési idő folytán egy elhúzódó – 6 éve megindult – perben kizárt.)³⁴⁶

A különös, tipikusan rövidebb elévülési határidők tartamának meghatározásában szintén az elévülés általános jogpolitikai indokai jutnak kifejezésre, tehát az elévülési időt oly módon kell optimálisan meghatározni, hogy mind a forgalom biztonsága, mind az adós, mind a hitelező érdekének a lehető legjobban megfeleljen. Erre utal *Egri Bónis Pál* akkor is, amikor egyes járulékos természetű követelések, így a kamatra szabott rövid, 3 éves elévülési időt – az általános 32 éves elévülési idővel szemben – ésszerűnek találja, annak érdekében hogy a kamatteher ne növekedjen meg túlságosan. *Egri Bónis Pál* lényegében *Grosschmid Béni* gondolatát tolmácsolja, aki szerint: „*Indító oka a rövid kamat-elévülésnek szinte ösztönszerű. ... Ezért már a törvény előtt gyakorolhatták bíróságaink, hogy a nagyon is felgyült kamatot (oyan amilyen okokból) meg nem ítélek... A kamatteher természetszerűleg az illető időszakbeli folyó bevételekből fedezendő. A felgyült összeg már ennyiből igenis veszélyezteti az adós vagyoni létét. Más oldalról a hitelező a régi kamatban voltaképen csak a vagyona élvezetét mulasztotta el.*”³⁴⁷

Elsősorban a régi magyar magánjogi tervezetek hatására a 1959. évi IV. tv. Ptk. eredeti szövegében, egészen az 1977-es novelláris módosításig szerepelt az a jogi rendelkezés, miszerint a kölcsönszerződésekből fakadó ügyleti kamat elévülésére három éves határidő volt irányadó: „*Kölcsönből és más hitelezésből eredő kamatkövetelés három év alatt elévül.*”³⁴⁸ Bár a Ptk. novella (1977. évi IV. törvény) indokolása nem tér ki a módosítás okára, de nyilvánvaló, hogy egy öt éves általános elévülési határidő mellett már nem célszerű fenntartani egy speciális három éves elévülési határidőt adott kamatkövetelésekre nézve, továbbá a kamat mint mellékszolgáltatás főköveteléstől függő jellegével ellentétben állt a főkövetelésre vonatkozó elévülési időtől eltérő speciális elévülési időtartam meghatározása.³⁴⁹

A kamatra szabott speciális elévülési idő és a főkövetelés hosszabb elévülési ideje azonban csak látszólag kerül ellentmondásba. A főkövetelés elévülése a

³⁴⁶ Ezzel összefüggésben a keresetösségi jog illetve a kereseti kérelemhez (jogcímhez kötöttség) kapcsán vizsgálódom.

³⁴⁷ Isd. GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* (Grill K Budapest, 1932. reprint kiadás) 736. o. 1. j. A tétel indító-okáról

³⁴⁸ Ptk. 527.§ (2) bek. (1960., V. 1.- től 1978. III. 1-ig hatályos szöveg)

³⁴⁹ vö. Ptk. 324.§ (2) bek.

kamatkövetelések elévülését is eredményezi, lévén a kamatkövetelések a hatályos jog szerint az elévülés szempontjából a főköveteléstől függő mellékkövetelések.

Ezzel összefüggésben azonban sajátos kérdésként merül fel, ha a kamatkövetelés elveszíti járulékos, mellékkötelezettség jellegét. A GK 66 sz. állásfoglalás a kamat tőkésedése és a tőkésedett kamatkövetelés után a késedelmi kamat felszámíthatósága kapcsán mutatott rá arra, hogy előállhat az a helyzet, hogy a felek, a Ptk. szabályaitól eltérő megállapodásukkal a tőke törlesztésére és nem az ügyleti kamat törlesztésére számolják el a kötelezett teljesítését. Ebben az esetben a megfizetett tőke után járó kamatkövetelés már önállósul, így lényegében az elévülés általános szabályai is vonatkoznak rá.

5.3.4. Egyes magánjogi speciális elévülési határidők

A speciális elévülési (jellegű) határidők közül az alábbiak érdemelnek figyelmet:

A bűncselekménnyel vagy szándékosan okozott kár megtérítésére vonatkozó igény elévülési ideje öt évnél rövidebb nem lehet. Ha a kárt bűncselekménnyel okozták az ebből eredő kártérítési követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a cselekmény büntethetősége el nem évül.³⁵⁰

Fokozott veszéllyel járó tevékenység folytatóját terhelő kártérítési felelősség (veszélyes üzemi felelősség) 3 év alatt évül el.³⁵¹

A munkajogi igények három év alatt évülnek el.³⁵²

A termékfelelősségi törvény alapján a gyártóval szemben támasztott kártérítési igényre a törvény kettő elévülési határidőt teremt. A tudomásszerzéstől számított három év alatt, de legkésőbb a gyártó általi forgalomba hozataltól számított tíz év alatt ezen kárigények elévülnek.³⁵³

Az elfogadóval szemben a váltóból eredő minden követelés a váltó esedékességétől számított három év alatt évül el. Óvás esetén a váltóbirtokos

³⁵⁰ Ptk. 360. § (4) bek.

³⁵¹ Ptk. 345. (3) bek.

³⁵² Vö. Mt. 286.§. A munkajogi igény fogalmára lsd. új Mt. (2012. évi I. törvény) 285. § (1) bekezdését: „A munkavállaló és a munkáltató a munkaviszonyból vagy az e törvényből származó, a szakszervezet, az üzemi tanács az e törvényből vagy kollektív szerződésből, vagy üzemi megállapodásból származó igényét bíróság előtt érvényesítheti.”

³⁵³ 1993. évi X. törvény a termékfelelősségről 10.-11.§§

követelése egy év alatt évül el. A váltóátruházó követelése a többi váltóátruházó és a váltó kibocsátója ellen hat hónap alatt évül el.³⁵⁴

A gazdasági társaság vezető tisztségviselőivel szemben a Gt. 25. §-ában meghatározott összeférhetlenségi szabályok (a társaság érdekeit sértő részesedésszerzés, ügyletkötés) megsértésével okozott károk megtérítésére vonatkozó igény egy éven belül évül el.³⁵⁵

Fuvarozási illetve szállítványozási szerződésből fakadó követelések egy év alatt évülnek el.³⁵⁶

A zálogjegybirtokost a zálogjegy forgatóival szemben megillető visszkereseti jog az óvás napjától számított egy év elteltével évül el. A forgatók - a többi forgató és az első zálogjegyforgató elleni - visszkereseti joga attól a naptól számított hat hónap elteltével évül el, amelyen a zálogjegybirtokos igényét kielégítették.³⁵⁷

A jogsértő társasági határozat bírósági felülvizsgálata iránti per megindítására nyitvaálló szubjektív, tudomásszerzéstől számított 30 napos határidő is elévülési jellegű.³⁵⁸

Az alábbiakban néhány speciális határidő sajátosságait elemzem.

5.3.4.1. Bűncselekménnyel összefüggésben okozott károk elévülési ideje

A Ptk. eredeti szövege az alábbi módon határozta meg a bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett kárigények elévülését. Az 1978-as novelláris módosítást megelőzően hatályban volt (tehát ma már hatálytalan!) szöveg szerint: *„A bűncselekménnyel okozott kárért való felelősség öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg az a büntett, amelyet megvalósít, el nem évült. A károkozó magatartás miatt*

³⁵⁴ Vö. Váltórendelet [Vár.] (1/1965. (I. 24.) IM rendelet a váltójogi szabályok szövegének közzétételéről) 70. §.: (1) Az elfogadóval szemben a váltóból eredő minden követelés a váltó esedékességétől számított három év alatt évül el.

(2) A váltóbirtokos követelése az átruházók és a kibocsátó ellen egy év alatt évülnek el a kellő időben felvett óvás keltétől, az óvás elengedésének esetében pedig az esedékességtől számítva.

(3) Az átruházó követelése a többi átruházó és a kibocsátó ellen hat hónap alatt évül el attól a naptól számítva, amely napon az átruházó a váltót kifizette, vagy amely napon az ellene beadott keresetet neki kézbesítették.

³⁵⁵ Gt., 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról 25.§

³⁵⁶ Ptk. 504. § (3) bek. és 520. § (3) bek.

³⁵⁷ 1996. évi XLVIII. törvény a közraktározásról 37.§ (2) bek.

³⁵⁸ Vö. Gt. 45. § (3) bek.

*indított büntető eljárás az elévülést megszakítja; az elévülés az eljárás jogerős befejezésével vagy megszüntetésével újból kezdődik.*³⁵⁹”

Már itt érdemes kitérni arra, hogy a bűncselekménnyel okozott károk megtérítése körében nemcsak az elévülési határidő hossza, hanem a megszakadása körében vizsgálendő perindítás (büntetőper megindítása, polgári jogi igény érvényesítése) is különös jegyekkel ruházta fel e követelések elévülését. Az elévülés megszakításával kapcsolatos kérdéseket, mivel szorosan kapcsolódnak a károkozó magatartás bűncselekményi sajátos jellegéhez, itt kívánom áttekinteni, nem pedig az elévülés megszakadását tárgyaló részben.

A kötelmi igények általános öt éves elévülési határideje alóli lényegében egyetlen ténylegesen hosszabb elévülési határidőként fogalmazza meg a Ptk. a szándékosan vagy bűncselekménnyel okozott károk megtérítésére vonatkozó igényre irányadó elévülési határidőt. Az elévülési határidő itt a kártérítési igényekre vonatkozó szabályok szerint az károsodás bekövetkezésével esedékessé válik, tehát a károsult számára a bűncselekménnyel okozott kár esetében sem állapít meg kedvezőbb elévülési kezdő időpontot. A károsult érdeke védelmében azonban bűncselekmény esetében az elévülési idő a bűncselekmény büntethetőségének idejéhez kapcsolódik, ha az az öt évet meghaladja.

„Az elévülés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy öt évnél rövidebb idő alatt nem évülhet el a követelés, ha a kárt szándékosan vagy bűncselekménnyel okozták. A bűncselekménnyel okozott kár esetén azonban a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.”

A Ptk. 360. § (4) bekezdésének nyelvtani, logikai értelmezéséből kiindulva („öt évnél rövidebb idő alatt nem évülhet el”) elfogadható *Kazay Lászlónak* azon álláspontja, hogy a felek a bűncselekménnyel vagy szándékosan okozott károk megtérítésére vonatkozó igény elévülési idejét nem rövidíthetik le.³⁶⁰ Felhívja azonban arra figyelmet, hogy az elévülési idő már lerövidíthető abban az esetben, ha a bűncselekményt is megvalósító károkozó magatartásért biztosítási szerződés alapján a biztosító áll helyt, e véleményével azonban nem értek egyet.

³⁵⁹ Ptk. 360.§ (3) bek. 1978. márc. 1-ig

³⁶⁰ KAZAY László: *A szerződés megszűnésének egyes esetei. Az elévülés.* In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára.* 2. kiadás, II. kötet (HVG-Orac K. Budapest 2011. 29. pótlással) 22. pótlás 539. o. Vö. még BH 1998:483.

A bűncselekménnyel okozott károk megtérítésére vonatkozó igény sajátos elévülése összefüggésben áll azzal az eljárási kérdéssel, hogy a sértett(vagy annak örököse), mint magánfél a büntető (vagy szabálysértési) eljárás során ezen károk megtérítése érdekében a büntetőeljárás alá vont személlyel, terhelttel szemben *polgári jogi igényt* támaszthat. A polgári jogi igény kizárólag a büntetőeljárásban megjelölt, tehát a vád tárgyává tett bűncselekményből közvetlenül eredő károk megtérítésre szorítkozhat, továbbá a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kiadására vonatkozó igény és annak érvényesítése is ettől elkülönül. Kizárólag azon károkozó, kártérítésre kötelezhető személlyel szemben van helye polgári jogi igény előterjesztésének, aki ellen, mint terhelt ellen a büntetőeljárás folyik.

A büntetőeljárás során a polgári jogi igény érvényesítését adhéziós eljárásnak nevezzük, mert „*az adhéziós eljárásban a bíróság nemcsak a büntetőjog, hanem a polgári jog szabályait is alkalmazza, egy eljárásban tehát két anyagi jog találkozódik.*”³⁶¹

A Be. 2009. évi módosítását követően³⁶² a büntetőügyben eljáró bíróságnak kötelessége az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben elbírálni, ha annak feltételei fennállnak.³⁶³ A kérelem elutasítására, a polgári jogi igény egyéb bírói útra való utasítására csak akkor van lehetőség, ha a polgári jogi igény elbírálásának anyagi jogi feltételei nem állnak fenn (Ptk. 318. vagy 339. alapján) vagy ha a büntetőeljárás fő kérdésében, a büntetőjogi felelősség fennállásában való döntést jelentős mértékben elodázná.³⁶⁴

³⁶¹ MÓRA Mihály: A polgári jog és a büntetőjog találkozásának eljárásjogi következményei adhézió esetén. (In.: Jogtudományi Közlöny 1957. január-március hó 45.-56. o.) 45. o.

³⁶² A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. tv. (továbbiakban: Be.) A 2009. évi LXXXIII. törvény 38.§-a, amely 2009. augusztus 13-án lépett hatályba.

³⁶³ Már a századforduló jogi irodalmában, az új büntető perrendtartás megszületését követően kívánalomként fogalmazták meg azt, hogy a büntető perben előterjesztett polgári jogi igényt lehetőség szerint a büntetőbíró bírálja el. Erre lsd. KÁRMÁN Elemér: A magánjogi igény érvényesítése a büntető eljárásban. (Jogtudományi Közlöny 1901. (36. évf.) 22. szám. 176.-179. o. Ugyanerre a következtetésre jut Farkas József is az 1951. évi III. törvény a következő büntető perrendtartás szabályainak ismeretében is. Lsd. FARKAS József: Polgári jogi igény érvényesítése az új büntető perrendtartás szerint. Jogtudományi Közlöny 1951. szeptember 549.-550. o. Turi István véleménye szerint szintén előnyös a polgári jogi igény büntetőeljárásban való érvényesítése, mert „*mire a bűnügy ítéletre megéri, addig csaknem mindig a magánjogi igény is tisztába hozható, ha figyelembe vesszük a magánjogi igény biztosítása és tisztázása végett teljesített vizsgálati és nyomozati cselekményeket.*” Lsd. TURI István: A büntetőper és a magánjogi igény. Jogtudományi Közlöny 1950. február 20. 84.-87. o.

³⁶⁴ A polgári jogi igény elbírálásáról a Be. 335.§-a rendelkezik. „*A polgári jogi igény elbírálása a büntetőeljárásban csatlakozik a büntetőjogi felelősség elbíráláshoz. Az eljárás fő kérdése a büntetőjogi felelősség eldöntése, amelyhez képest az okozott kár megtérítésére kötelezés járulékos természetű. Ezt szem előtt tartva rendelkezik úgy a törvény, hogy amennyiben a polgári igény érdemi*

A 81/2009. (XII.16.) BK vélemény kifejtette, hogy a Be. módosított 335.§-a a büntetőbíróságoknak kötelezettségként írja elő a polgári jogi igény érdemi elbírálását. Ha a büntetőbíróság az előterjesztett polgári jogi igényről (keresetszerű kérelemről) nem dönt, amellet, hogy annak törvényes feltételei fennállnak, és annak elbírálását egyéb törvényes útra utasítja, döntése jogszabálysértő. A másodfokú bíróság a fellebbezéssel megtámadott ítéletet az azt megelőző bírósági eljárással együtt bírálja felül, ami jelen esetben azt jelenti, hogy hivatalból felülbírálni köteles a járulékos kérdésekben, így a polgári jogi igény kérdésében hozott érdemi döntést is. Továbbá, abban az esetben, ha az elsőfokú bíróság indokolatlanul utasította egyéb törvényes útra a polgári jogi igényt, a polgári jogi igényről is érdemben döntést fog hozni. Amennyiben az előterjesztett polgári jogi igény összecszerúségében meghaladja annak a kárnak, értéknek a mértékét, amelyet a bűnösséget megállapító ítéletben az elsőfokú bíróság rögzített, nem egész polgári jogi igény tekintetében nem eredményez „ítélt dolgot”, tehát az elbírált részt meghaladó polgári jogi igény még érvényesíthető polgári peres eljárásban.

További kérdéseket vet fel a büntetőeljárás megindításának hatása a polgári jogi igény érvényesítésére, annak elévülésére. Az *elévülés nyugvására vagy megszakadására* okot adó körülményként kell értékelni a büntetőeljárás megindulását?

Rudolf szerint a büntető igény érvényesítése, pontosabban a büntető feljelentés a polgári jogi igény elévülését megszakítja. E véleményével szemben a Ptk. hatálybalépését követően kialakult bírói gyakorlat azt a felfogást követte, hogy a büntető feljelentés megtétele polgári jogi szempontból nem tekinthető elévülést megszakító oknak. *Rudolf* szerint ennek indokául azt szolgált, hogy az állam büntetőjogi igényének érvényesítése és a polgári jogi igény érvényesítése alapvetően különbözik egymástól, a büntetőeljárásnak elsősorban nem célja a polgári jogi igényérvényesítés. Továbbá a bírói gyakorlat afelé az érv felé is hajlott, hogy a büntető bíróság a polgári jogi igényt csak a sértett kifejezett kérelme esetén ítéli meg.³⁶⁵

elbírálása az eljárás befejezését lényegesen késleltetné (lényegesen meghosszabbítaná), úgy a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra kell utasítani.” Vö. KÖNYA István. Az elsőfokú bírósági tárgyalás. In: Berkes György (szerk): Büntetőeljárás jog . Kommentár a gyakorlat számára (HVg-Orac, Budapest, pótlapos) 844. o.

³⁶⁵ *Rudolf* a véleményét az alábbi érvek mentén foglalja össze:1. Elsősorban, megvizsgálva az elévülést megszakító okokat, rögzíti, hogy az elévülés megszakad, amennyiben a jogosult igényével

Visszatérve hatályos jogunk elemzéséhez, kérdésként merül fel továbbra is, vajon a büntetőeljárás megindítása akkor is kihathat a polgári jogi igény érvényesítésére, és az elévülési határidő megszakítását eredményezheti, ha a büntetőperben polgári jogi igénnyel a sértett nem lép fel?

A Legfelsőbb Bíróság egy 2009-ben hozott eseti döntésében új irányt ad a kérdésnek. „A bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránti igény elévülése nem következik be addig, amíg a károkozó bűncselekmény miatti büntethetőség el nem évül; ezért, ha a büntetőeljárás cselekmények a büntethetőség elévülését félbeszakítják, ezzel a polgári jogi igény elévülési ideje is meghosszabbodik.” A Legfelsőbb Bíróság jelen döntése³⁶⁶ arra világít rá, hogy mivel a bűncselekményből származó kártérítési igény nem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül, ezért, önmagában a büntetőeljárás megindítása kihat a polgári jogi igény elévülésére. A Ptk. 327.§ (2) bekezdésében rögzített rendelkezése szerint a bírósági eljárás kezdeményezése megszakítja a követelés elévülését, és az elévülést megszakító eljárás jogerős befejezése után kezdődik újból az elévülés. Jelen ügyben a károsult a csalás miatt indult büntetőeljárásban polgári jogi igény érvényesített, azonban ezt a büntető bíró egyéb törvényes útra utasította. Azonban ő erről értesülést csak évekkel később, a büntetőeljárásban hozott jogerős ítéletből szerzett. A perben kérdésként merült fel vajon az elévülés nyugvása felmerül-e vagy az elévülés megszakadt? A megjelölt ítélet érvelése szerint kiindulópontként a Ptk. 360.§ (4) bekezdését kell figyelembe venni, miszerint a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére vonatkozó követelés nem évül el, amíg a bűncselekmény büntethetősége nem évül el. A Legfelsőbb Bíróság a vonatkozó szabályok felhívása mellett megállapította, hogy a büntető-eljárás megindítása az elévülést Btk. 35.§ (1)

fellép (aktív magatartást fejt ki). 2. Utal továbbá arra, hogy a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igény elbírálásakor a büntető és polgári jogi eljárási szabályok ütköznek, akkor a büntetőjogi szabályok érvényesülnek, tehát a feljelentés megtétele nemcsak a büntetőjogi hanem a magánjogi elévülést is megszakítja. 3. Érvként említi, hogy tapasztalati tény az, hogy a sértett feljelentésével vagyoni jogi igényét is érvényesíteni akarja. 4. Negyedrészt kifejti, hogy jogban járatlan, laikus emberektől nem várható el, hogy érzékeljék a feljelentésnek a büntető perre illetve polgári jogi igény érvényesítésére gyakorolt eltérő hatását. 5. Továbbá indokul említi azt is, hogy a bírói gyakorlatban egyre inkább érvényesül az a tendencia (amely a hatályos Be. 2009. évi módosításával jogi rendelkezésben is megnyilvánult), hogy a polgári jogi igény tárgyában is a büntető bíróság döntsön. „A két igény összeolvadása tehát eljárásjogilag mindinkább érvényesül, ez indokolja, hogy egyformán bíráljuk el az elévülési idő folyásának kérdéseit.”Vö. RUDOLF Loránt: *Határidők a polgári jogban és a munkajogban.* i.m. 14-15. o.

³⁶⁶ BH2009. 366.

bekezdése alapján megszakította, és mivel a büntethetőség ez alapján még nem évült el, ezért a bűncselekményből eredő kártérítési igény sem évült el.

Következtetésem szerint a büntetőeljárás megindítása nem a polgári jogi igény elévülését megszakító körülményként hatott az elévülési időre, hanem a büntethetőségi idő "meghosszabbodásával" eredményezte a polgári jogi elévülési idő hosszabb tartamát.

Ilyen megközelítés érzékelhető a Legfelsőbb Bíróság újabb gyakorlatában is. A BH2011.101. sz. eseti döntésben a Legfelsőbb Bíróság úgy foglalt állást, hogy a tetteleges bántalmazással okozott kár megtérítése iránti igény elévülése nem nyugszik csupán amiatt, hogy az elkövetővel szemben indított büntetőeljárás folyamatban van, ha az elkövető személyének és a kár ismeretének hiánya nem akadályozza a károsultat a kárigénye érvényesítésében. Itt azonban hozzá kell tenni azt a körülményt, hogy a károsult nem terjesztett elő polgári jogi igényt a büntető eljárásban.

Más igényérvényesítést gátló körülmények hiányában tehát önmagában a büntetőeljárás folyamatban léte nem akadályozza a károsultat abban, hogy akár sértettként a büntetőeljárásban, akár külön polgári perben kártérítési igényét érvényesítse. Ezzel szemben, ha igényét büntetőeljárásban érvényesíti, de e kérelmét a büntető bíróság egyéb törvényes útra utasítja (de erről adminisztrációs hiba folytán értesítést nem kap), már az igény büntetőeljárásban megvalósuló bejelentése az elévülést megszakító körülménynek minősüljön.

Kérdésként merül fel továbbá az, hogy a nyomozóhatóságnál tett feljelentés, tekintettel arra, hogy a nyomozóhatóság nem bíróság, ezért nem minősül a Ptk. 327. § (1) bekezdése köréből az elévülést megszakító körülménynek, vajon megszakítja-e a polgári jogi igény elévülését?

Ebben a kérdésben *Géczy Kálmán* álláspontját fogadom el, miszerint a nyomozóhatóság előtt tett feljelentés nem minősülhet a polgári jogi igény érvényesítésének, vagyis nem szakítja meg az elévülést. Legfeljebb az elévülés nyugvást eredményező menthető körülményként értékelhető, ha annak feltételei fennállnak.³⁶⁷

³⁶⁷ „Nem tudok egyetérteni azzal az állásponttal, hogy a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére irányuló követelés elévülését már a büntető feljelentésnek a nyomozóhatóságoknál való megtétele is félbeszakítja, mert az állam büntető igényének érvényesítése távolról sem azonos a sértett vagyoni jogi igényének érvényesítésével. Az elévülés megszakadása tehát a büntető eljárás során nézetem szerint

A DCFR rendelkezése ebben az esetben sokkal inkább alkalmazhatónak tűnik. Mivel abban az esetben, ha az igény tárgyában érdemi döntés nem születik, csak egy sajátos nyugvási okkal állunk szemben, abban az esetben azonban, ha érdemi döntés születik a jogerős határozattal megállapított, végrehajtható követelésekre (végrehajtási jogra) nézve új elévülési határidő kezdődik.

A büntetőeljárás megindításának, folyásának és az eljárás során érvényesíthető polgári jogi igény sorsának döntő befolyása van tehát az igény elévülésére, az elévülés megszakadására illetve nyugvására. Mindaddig, amíg a büntetőperben eljáró bírónak kötelessége a polgári jogi igényről dönteni, véleményem szerint a büntető eljárásban történő igényérvényesítés a polgári eljárásban való igényérvényesítéssel azonos jogi hatást kell, hogy kiváltson a követelés elévülése körében is. Ezzel összefüggésben azonban arra is rá kell mutatnunk, hogy ugyanazon kártérítési követelés érvényesítése párhuzamosan megvalósulhat a polgári illetve a büntető bíróság előtt, amely az igény érvényesítésére nyitvaálló elévülési határidő folyására irányadó szempontokat is befolyásolja. Ezzel szemben, amennyiben a büntető bíróság a polgári jogi igényt elutasítja, az *ítélt dolgot teremt* a polgári eljárásban való, ugyanazon igény érvényesítésére is. A párhuzamos igényérvényesítésnek eljárásjogi akadálya a perfüggőség, miszerint mindegyik eljárás folyamatban léte függőben tartja a polgári jogi igénynek a másik során történő érvényesítését.³⁶⁸

A Ptk. Kommentár szerint gyakran előfordul, hogy a károkozóval szemben indult büntetőeljárás eredményének bevárása után lépnek fel a károsultak a felelős személlyel szemben. Ha a büntetőeljárás kimenetele a kárigényre kihatással lehet, ez az elévülési idő meghosszabbítására alapul szolgálhat. Amikor viszont a büntetőeljárás eredménye sem alanyi, sem tárgyi vonatkozásban nem befolyásolhatja a kártérítési per kimenetelét (pl. a károkozó tárgyi felelőssége esetén), a jogosult a késedelmének kimentése végett nem hivatkozhat sikerrel arra, hogy a büntetőeljárás befejezését meg kellett várnia.³⁶⁹

csak attól az időponttól kezdve jöhetne szóba, amikor a sértett a bűncselekményből szár-mazó vagyoni igényét az afelől határozni jogosult szerv előtt és nem a nyomozati szervek előtt érvényesítette."
GÉCZY Kálmán: Rudolf Lóránt: Az elévülés. (recenzió, In: Jogtudományi Közlöny 1962. XVII: évf. 9 sz. 482.-486. o.) 486. o.

³⁶⁸ Vö. MÓRA Mihály i.m. 55. o.

³⁶⁹ Így a kezelőorvos ellen folyó büntetőeljárás befejezéséig nem indokolt felfüggeszteni a kórház elleni folyó kártérítési per tárgyalását. Továbbá megtévesztés miatt a szerződés érvénytelensége megállapítása végett indított pert sem kell felfüggeszteni addig, amíg a szerződő fél által elkövetett

5.3.4.2. Veszélyes üzemi tevékenységből eredő kártérítési igények elévülése

Az 1874. évi XVIII. tc. rendezte először Magyarországon a vaspályák által okozott halál vagy testi sérülés miatti felelősséget. A törvénycikk az általános elévülési időhöz képest jelentősen rövidebb, 3 éves határidőt állapított meg, tekintettel arra, hogy az általános vétkes felelősségi szabályhoz képest, szigorúbb felelősséget határozott meg. A hatályos szabályozáshoz hasonlóan a vaspálya-vállalat csak akkor mentesülhetett a felelősség alól, ha bizonyította, hogy 1. elháríthatatlan erőhatalom (*vis maior*) okozta a kárt, 2. vagy harmadik személynek elháríthatatlan, a vaspálya-vállalat által megakadályozhatatlan károkozó magatartása váltotta ki vagy 3. a kárt a megholtak, sérültek hibája okozta.

A bírói gyakorlat a vaspályák szigorú felelősségét fokozatosan kiterjesztette analógia útján a villamos vasúti, a hajózási vállalat, a gépkocsi és általában minden veszélyes üzem tulajdonosára.

Lőw Tibor cikkében helyeselte a szabály kiterjesztő alkalmazását, annak ellenére, hogy kifejezett jogi rendelkezés híján a bíróság szigorúbb felelősségét állapítja meg a károkozónak, ám kritikával illette a bírói gyakorlatban akkor kibontakozó tendenciát, miszerint a szigorúbb felelősség hiányában (mert elévült) a vaspálya vállalat illetve más hasonló veszélyes üzem tulajdonosával szemben, a károkozó alkalmazottért való felelősség alapján kártérítési igény érvényesítését engedte. Véleménye szerint ugyanis a jogalkotó a szigorú speciális felelősség alkotásával az általános szabályoktól a károkozó hátrányára eltért, amelyet egy rövidebb, három éves elévülési határidővel ellentételezett. Ezért hibásnak találja azokat a döntéseket, amelyek e jogpolitikai indokot figyelmen kívül hagyva, lehetővé teszik, a három éves elévülési határidőn túl is a vaspálya-vállalattal szembeni fellépést.³⁷⁰

A hatályos Ptk. rendelkezése szerint a veszélyes üzem működéséből eredő kártérítési igények 3 év alatt évülnek el. Az általános kártérítési szabályok megfelelő

csalást a bíróság nem állapítja meg, hiszen bűncselekménynek nem minősülő magatartás is kimerítheti a megtévesztés fogalmát.

³⁷⁰ Lőw Tibor: *Igények halmazata*. Jogtudományi Közlöny 1932. 23. szám 140. o.

alkalmazásával a károsodás bekövetkezésével veszi kezdetét az elévülés. Ha a károkozó magatartás egyben bűncselekményt valósít meg vagy szándékosan kifejtett volt, az előzőekben elmondottak alapján öt évnél kevesebb az elévülési idő nem lehet. Abban az esetben, ha a károsult kártérítési követelése jogalapjaként nem a veszélyes üzemi felelősséget, hanem a kártérítés általános alakzatát jelöli meg (Ptk. 339.§) akkor kártérítési igénye 5 év alatt évül el.

Ha a fokozott veszéllyel járó tevékenység során a károsult üzemi balesetet szenved, arra a Ptk. 346.§ (4) bekezdésének utaló szabálya alapján más jogszabályok rendelkezése vonatkozik. Elsősorban a Munka Törvénykönyve alapján ezen igényekre három éves elévülési határidő vonatkozik, amely határidőt a felek nem rövidíthetik le. Továbbá, ha a kár bűncselekmény okozta, arra a Ptk. rendelkezéseire hasonlóan legalább öt éves elévülési határidő vonatkozik, de nem évül el a kárigény mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.³⁷¹

5.3.4.3. Szavatossági igényérvényesítési határidők

A régi magyar magánjogi kódextervezetekben a szavatossági igények érvényesítésére adott elévülési határidőt szintén rövidebbre kívánták megvonni. E határidőt elévülési határidőként szabályozták viszont. A magyar általános Ptk. Tervezet (1900) a külföldi szabályozást és a kereskedelmi törvényt (1875. évi XXXVII. tv.) is figyelembe véve hat hónapos elévülési határidőt szabott. Állatszavatossági igények érvényesítésére ennél is lényegesen rövidebb határidőre fogalmaztak meg kívánalmat, tekintettel a forgalom biztonságára, az állat tartásának, ápolásának költségeire, egészségi állapotának természetes változására. A határidő meghatározásakor ezen túlmenően figyelembe kell venni azt is, hogy a jogalkotó szab-e a hiba felismerését követően haladéktalan vagy rendkívül rövid határidőhöz kötött értesítési kötelezettséget és ehhez fűzi-e a jogvesztés következményét.³⁷²

³⁷¹ v.ö. új Mt. 286.§

³⁷² Mint láthatjuk, a jelenleg hatályos szabályozás a hiba felfedezése utáni lehető legrövidebb időn belüli (fogyasztói szerződés esetében két hónapon belüli) kifogásközlési kötelezettséget ír elő, mindamelllett e határidő elmulasztásához jogvesztést nem fűz, hanem egyfajta jogosulti késedelemként megalapozza a jogosult kártérítési felelősségét. [vö. Ptk. 307. §] Ezzel szemben fuvarozási szerződés esetében az átvételkor észlelt hiány esetében azonnali, egyébként pedig három napon belüli kifogásközlés elmulasztása jogvesztéssel jár. [vö. Ptk. 504.§]

Schuster Rudolf is cikkében egy érdekes és a mai napig elgondolkoztató problémára hívja fel a figyelmet. Az áru természete is indokolhatja bizonyos esetekben az elévülési határidő, annak kezdőpontjának esetleges diszfunkcióit. Például ha az adásvételi szerződés tárgya meghatározott fajtájú szőlővessző, akkor a növény növekedési sajátosságaiból adódóan nemhogy a teljesítéskor, hanem csak hónapokkal, őszi beültetés esetén netán több mint fél évvel később észleli a jogosult, hogy a kötelezett mással teljesített, más megközelítésből: hibásan teljesített. Javasolta azt, hogy a jogalkotó a filoxéra tűrő szőlő fajok betelepítésének ösztönzése mellett ezt a sajátosan megjelenő és a tömeges ültetés folytán nagy számban jelentkező problémát eltérő szavatossági határidővel, más kezdő elévülési időponttal is kezelje. Javasolta ez esetben egy különös elévülési kezdőpont: a tudomásszerzés időpontjának bevezetését és egy lényegesen hosszabb szavatossági elévülési határidő meghatározását is.³⁷³

Ha a szavatossági igényérvényesítési határidőket érintő Ptk.-beli változásokat vizsgáljuk, megállapítható, hogy ez a kérdéskör a Ptk. 1959. évi elfogadása óta nem jutott még nyugvópontra. A Ptk. eredeti szövege a szavatossági igények érvényesítésére kizárólag jogvesztő határidőt szabott, a teljesítéskor felismerhető hiba esetében 8 napos, egyéb, rejtett hibák esetében hat hónapos³⁷⁴ határidőt: „*A szavatossági jogokat a nyilatkozat megtételétől számított hat hónapon belül kell keresettel érvényesíteni, kivéve, ha a felek hosszabb tartamú jótállásban állapodtak meg. A nyolc napi, illetőleg hat havi határidők elmulasztása jogvesztéssel jár.*”³⁷⁵ A kötelezett objektív helytállási kötelezettsége tehát a jogvesztő határidő leteltével megszűnt. A bírói gyakorlat a záros határidő szigorán enyhített annyiban, hogy a törvénykezési szünet időtartamát a jogvesztő határidő folyása szempontjából figyelmen kívül hagyták. További problémát okozott, hogy szavatossági igényekre vonatkozó különös rendelkezések (szállítási szerződés, mezőgazdasági

³⁷³ SCHUSTER Rudolf: *A vevő kifogásolási jogának elévülése.* (In. Jogállam, 1912. (11. évf.) 7. sz. 547.-551. o.)

³⁷⁴ A hat hónapos határidő eredetére nézve értékes adalékokat közöl DELI Gergely „*Az időtényező a kellékszavatosság szabályozásában. A hathónapos igényérvényesítési határidő történeti-összehasonlító elemzése*” c. tanulmányában (In: Miskolci Jogi Szemle. 2008. 3. évf. 2. sz. 30.-57. o.)

³⁷⁵ Ptk. (1960.V.1.-1978. III.1.) 306.§ (3-4) bek. A szovjet-orosz ptk. hatására itt is megjelent a sajátos, kétlépcsős igényérvényesítés is, amennyiben a jogosult a kötelezettel hat hónapon belül nyilatkozatát közölte, és a szavatossági igénye kielégítésére nem került sor, akkor a nyilatkozat megtételétől számított hat hónapon belül volt jogosult bíróság előtt szavatossági igényét keresettel érvényesíteni, kivéve ha a felek hosszabb jótállási időben állapodtak meg. A keresetindítási határidő ilyen jellegű meghatározása körében a jogvesztő jelleg kimondása logikus.

termékértékesítési szerződés) nemcsak eltérő határidőt, hanem jogvesztó helyett elévülési határidőt szabtak meg. *„A gazdálkodó szervezetek egymásközi szerződéseire vonatkozó külön jogszabályok – a Ptk. 405. § (3) bekezdésében adott felhatalmazás alapján – a szavatossági jogok érvényesítését eltérően szabályozzák. Jogvesztő határidők helyett elévülési határidőket írnak elő és annak időtartamát általánosan hat hónapban, alkalmatlan szolgáltatás esetében pedig három évben határozzák meg.”*

1970-től kezdődően a jogirodalomban egyre többen fogalmaztak meg kritikát – általában a hibás teljesítés jogkövetkezményi rendszere, és különösen a jogvesztő határidő rugalmatlanságával szemben. A Legfelsőbb Bíróság XXXI. sz. Polgári Elvi Döntése sem volt képes a jogértelmezéssel kipótolni a normatív szabályozás hiányosságait. Ennek következményeként a Ptk.-t érintő novelláris módosítás (1977. évi IV. tv.) a szavatossági igényérvényesítési határidőket is érintette. Ekkor született meg a hatályos szabályozásban is megjelenő kettős, elévülési és jogvesztő határidő. Az elévülési határidőt hat hónapban állapította meg, míg a jogvesztő határidőt egy évben, tartós használatra rendelt dolgok esetében 3 évben. Itt kell megjegyezni, hogy ha kötelező műszaki előírás vagy szabvány ennél hosszabb kötelező alkalmassági időt határoz meg, akkor ez a határidő irányadó. Ha a kötelező alkalmassági idő 6 hónapnál rövidebb, mint elévülési határidőt kell figyelembe venni. Állatszavatossági igények hatvan nap alatt évülnek el.

A területet érintő utolsó jelentős módosítás (2002. évi XXXVI. tv.) fogyasztóvédelmi célú volt, amely a szavatossági határidők kettős természetén nem változtatott, de a fogyasztói szerződések esetén az eredeti hat hónapos határidő idő helyett, két éves elévülési határidőt, és három éves jogvesztő határidőt állapított meg. Használt dolog esetében a szavatossági igények érvényesítésére nyitvaálló két éves határidőt a felek lerövidíthetik, de egy évnél rövidebb elévülés határidő ebben az esetben sem köthető ki.³⁷⁶

Az elévülési és a jogvesztő határidők egymáshoz való viszonyát a novelláris módosítást követően az I. sz. PED-GED rendezte (Polgári - Gazdasági Elvi Döntés). Az elvi döntés kifejti, hogy a szavatossági igények érvényesítésére vonatkozó elévülési határidőre az elévülés általános szabályai irányadóak. Ha a jogosult menthető okból nem tudta igényét érvényesíteni, akkor az akadály megszűnésétől

³⁷⁶ v. ö. Ptk. (2003. VII.1.-) 308.§ (4) bek.

számított 3 hónapon belül igényét akkor is érvényesítheti, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból három hónapnál kevesebb van hátra. Az elévülési határidő nyugvás illetve megszakadás miatti kitolódása esetén a záros határidőn túli igényérvényesítés lehetőségét mondta ki az elvi döntés.

A Legfelsőbb Bíróság – az I. sz. PED-GED hatályát egyébként nem érintve – 1/2004. (XII.2.) sz. PK véleményében kifejtette, hogy ha a szavatossági elévülési határidő nyugszik, akkor a jogosult az akadály megszűnésétől számított egy éves illetve három hónapos határidőn belül érvényesítheti jogait; – hozzáfűzte viszont, hogy az irányadó jogvesztő határidőn belül. A PK véleményéhez fűzött indokolás nem utal kifejezetten arra, hogy az I. PED-GED-ben foglaltaktól eltérően kíván hatni a bírói gyakorlatra, mégis megállapítható, hogy az elévülési határidő „meghosszabbodásából” eredő, a jogvesztő határidőn túli igényérvényesítésre nem lát lehetőséget.

Az új Ptk. megszünteti a határidő kettősségét, mert eltörli a jogvesztő határidőt. A törvényjavaslat indokolása szerint a konkurráló elévülési és jogvesztő határidő viszonyát a bírói gyakorlat nem tudta megfelelően feloldani. Ezzel nem értek egyet. Nyilvánvaló, hogyha letelik a jogvesztő határidő, az igényt és az alanyi jogot is elenyészteti, tehát igényérvényesítésre ezt követően nem kerülhet sor, még abban az esetben sem, ha a jogosult bizonyítani tudja, hogy az elévülést eddig nyugtató körülmény a jogszabályban biztosított 3 hónapos (egy éves) határidő még rendelkezésére állna.

Sokkal inkább elfogadható az az indok – amelynek okán felesleges az igény érvényesítésére jogvesztő és elévülési határidőt is szabni –, hogy az elévülési határidő önmagában is elegendő a kötelezettet terhelő objektív szavatossági helytállási kötelezettség időbeli korlátozására. Az elévülési határidő megszakadásából eredő jelentős meghosszabbodásnak az általános elévülést megszakító körülmények szűkre szabása, vagy szigorú értelmezése szabhat gátat, főleg ha tekintettel vagyunk az új Ptk. azon célkitűzésére is, hogy meg kívánja szüntetni a teljesítésre felszólítás elévülést megszakító hatását.³⁷⁷

³⁷⁷ Az új Ptk. indokolása kitér arra a körülményre is, hogy azért is helytelen volt a korábbi jogvesztő határidő fenntartása, mert ez dogmatikailag kizárta az igény kifogás formájában történő egyfajta érvényesítését. Véleményem szerint az alanyi jog megszűnését követően fenntartott kifogás, mint az igényérvényesítés egyfajta eszköze nem paradoxon. A magánjogi kifogás az alanyi jogtól független hatalmi helyzet, a kötelezettet megillető olyan hatalmasság, amely jogszabály rendelkezésén alapul, és célja a vele szemben érvényesített igény időleges vagy végleges kizárása illetve magának az alanyi

Kemenes István 1992-ben megjelent cikkében már a szavatossági, jótállási igények újraszabályozását szorgalmazta. Legfontosabb javaslatai közé tartozott az indokolatlanul rövid, hat hónapos elévülési határidő egy évre történő meghosszabbítása. Javasolta továbbá a szavatossági jogvesztő határidő eltörlését, figyelemmel arra, hogy felesleges akadályt gördít az igény érvényesítés elé, indokolatlanul rövid volta folytán. Javasolta továbbá a kötelező alkalmassági időnek, mint a jelenleg még csak a Ptk. jogi rendelkezései között megjelenő jogi fogalomnak (mint sajátos elévülési, vagy jogvesztő határidő) valódi, a szakmailag elvárható időtartamra való módosítását. Javaslata szerint a helytállási rendszert a természetes elhasználódás, a természetes élettartam idejéhez kell tehát igazítani. Rámutatott arra, hogy a szavatossági elévülési határidő jelenlegi túlságosan rövid volta az igényérvényesítés súlyát a hibás teljesítéssel okozott kártérítési felelősség felé tolja, hiszen abban az esetben az általános, öt éves elévülési határidő áll rendelkezésre abban az esetben is, ha nemcsak hogy elévült a szavatossági igény, de az irányadó jogvesztő határidő is letelt. Kritikával illette azt az általa észlelt tendenciát tehát, hogy „*a joggyakorlat hajlik arra, hogy a szavatossági határidőket zárójelbe téve a kártérítéssel végeztesse el a szavatosság funkcióit.*”³⁷⁸

Konkrét szabályozási javaslata szerint egyévi, vagy tartós használatra rendelt dolgok estében három éves *elévülési határidő* bevezetése indokolt (kivéve, ha a dolog használhatóságára ennél rövidebb kötelező alkalmassági idő megszabott). Minden jogvesztő határidő megszüntetését látja fontosnak, mivel az elévülési határidő nyugvását illetve félbeszakadását záros jogvesztő határidő közé szorítani felesleges és nem is lehetséges.

jognak a megszüntetése. Nyilvánvaló, hogy a jogosult szavatossági igényét nemcsak jogosulti pozíciójában, hanem a másik szerződő fél vele szemben támasztott, ugyanabból a szerződésből származó igényével szemben egyfajta ellenjogként, kifogásként felhozhatja. Az alanyi jog vagy az igény megszűnésének esetére biztosított kifogás azonban kizárólag, mint ellenjog jelentkezik, a jogszabály rendelkezése alapján biztosított, az alanyi jogtól (annak terjedelmétől) függetlenített jogi helyzet. Mindezek alapján megállapítható tehát, hogy a szavatossági igények érvényesítésénél megszabott jogvesztő határidő és a szavatossági igény kifogásként való érvényesítése egymásnak nem mondott ellent, nem alaptalan erre tekintettel a jogvesztő határidő fenntartása. Itt kell megjegyezni, hogy a hatályos Ptk. eredeti szövege a tisztán jogvesztő határidő mellett is lehetővé tette a szavatossági igény határidő leteltét követően, kifogás formájában történő érvényesítését.

³⁷⁸ KEMENES István: *A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához.* Magyar Jog. 1992. 1. sz. 13.-22. o. 17. o.

A szavatossági igény elévülését befolyásoló meghosszabbodás³⁷⁹ és a (közvetett) szavatossági (megtérítési) igény³⁸⁰ esetkörével máshol kívánok foglalkozni.

5.3.4.4. Fuvarozási, szállítmányozási szerződésből fakadó igények elévülése

Mind a fuvarozási, mind a szállítványozási szerződésekből fakadó igények elévülésére a Ptk. egyéves határidőt szab. E határidő ilyen rövid voltát támasztják alá az elévülési határidők (általános, különös) tartamának meghatározásánál elhangzott általános szempontok. A törvény az átvételkor észlelt hiányosság esetén haladéktalan (tipikusan a fuvarlevélre felvezetett fenntartással megvalósuló), az átvételkor fel nem ismert hibák esetében pedig három napon belüli igényérvényesítésre (közlésre) szorítja az érdekelt felet, mert annak elmulasztása jogvesztéssel jár. Ebben az esetben tehát a küldemény sérüléseit, hiányát a fuvarozóval közölni kell. Amennyiben a fuvarozó ezeket az igényeket vitatja, a bíró út igénybevételére egy év áll rendelkezésre.

A fuvarozási szerződésből eredő igényekre vonatkozó elévülési határidő számítását sajátosan befolyásolja a Ptk. rendelkezése, miszerint *„ha a fuvarozási szerződésből eredő igény érvényesítése előzetes eljárás lefolytatásától függ, az eljárást megindító felszólítás az elévülést nem szakítja meg, de az eljárás időtartama az elévülési időbe nem számítható be.”*³⁸¹ Rudolf Loránt könyvében mint az elévülési határidő sajátos, nyugvásához hasonló helyzetet teremtő rendelkezését tárgyalja,

³⁷⁹ Vö. Ptk. 308.§ 83) bek.: „Nem számít bele az elévülési időbe a kijavítási időnek az a része, amely alatt a jogosult a dolgot nem tudja rendeltetésszerűen használni. A szavatossági jog érvényesíthetőségének határideje a dolognak vagy jelentősebb részének kicserélése (kijavítása) esetén a kicserélt (kijavított) dologra (dologrészre), valamint a kijavítás következményeként jelentkező hiba tekintetében újból kezdődik.”

³⁸⁰ Vö. Ptk. 311. § (1)-(2) bek. „Ha a fogyasztói szerződés hibás teljesítésének oka a kötelezettel szerződő harmadik személy (előző kötelezett) hibás teljesítése, a fogyasztói szerződés kötelezettje követelheti az előző kötelezettől a hibás teljesítés miatt támasztott fogyasztói igények kielégítése költségeinek a megtérítését, feltéve, hogy a minőség megvizsgálására vonatkozó kötelezettségének eleget tett. (2) A fogyasztói szerződés kötelezettje az (1) bekezdés szerinti igényét a fogyasztó igényének kielégítésétől számított hatvannapos elévülési határidő alatt érvényesítheti. Az igény az előző kötelezett teljesítése időpontjától számított legfeljebb öt évig érvényesíthető; e határidő elmulasztása jogvesztéssel jár.”

³⁸¹ Ptk. 504.§ (4) bek.

amely a határidő tiszta nyugvását eredményezi abban az értelemben, hogy az előzetes eljárás tartamával az elévülési határidő meghosszabbodik.

Az elévülési határidő meghosszabbodásával a későbbiekben kívánok részletesen foglalkozni. Itt már utalnék arra, hogy egyrészt a szavatossági igény elévülési határideje meghosszabbodik azzal az időtartammal, amíg a jogosult a hiba kijavítása miatt a dolgot nem tudta használni.

Ugyanígy a bírói gyakorlat szerint a megbízónak a szállítványozóval szembeni kártérítési igénye a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettsége elmulasztása miatt mindaddig idő előttinek minősül, amíg a szállítványozó a fuvarozóval szemben felléphet, tehát amíg a fuvarozóval szembeni igényérvényesítésre lehetőség van. Lényegében tehát a megbízó kártérítési igénye akkor válik esedékessé, amikor a fuvarozóval szembeni igényérvényesítés lehetősége megszűnik, vagy – fűzi hozzá a bírói gyakorlat – azt a szállítványozó kifejezetten megtagadja.³⁸²

Szállítványozási szerződés esetében a megbízó igényeit a fuvarozóval szemben a szállítványozó köteles érvényesíteni; felelős minden kárért, amely e kötelezettségének megszegése folytán a megbízót éri.³⁸³

A Ptk. rendelkezése szerint a szállítványozási szerződés alapján támasztható igények egy év alatt elévülnek. Az elévülés kezdő időpontja az az időpont, amikor a küldeményt a fuvarozónak át kellett adni, ha pedig átadták, az az időpont, amikor a fuvarozó felelősségének elévülése megkezdődött.³⁸⁴ A speciális elévülési határidő azonban nemcsak a szállítványozó általi (kötelező) igényérvényesítésre, hanem a megbízó általi igényérvényesítésre is vonatkozik.

5.3.4.5. Folyószámla-követelés elévülése

Szintén sajátos egy éves elévülési határidővel találkozunk a folyószámlára vezetett pénzkövetelések elszámolása kapcsán.

³⁸² Erre a sajátos kezdőpontra mutat rá tanulmányában Bán Dániel. V.ö. BÁN Dániel: *Gondolatok a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségéről*. In: Miskolci Konferenciák sorozat 2010. Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében.(Novotni Alapítvány, Miskolc, 2011.) 107.o.

³⁸³ Ptk. 517. § (1) bek.

³⁸⁴ Ptk. 520. § (3) bek.

Folyószámla-szerződéssel a felek meghatározott jogviszonyból származó kölcsönös pénzköveteléseiknek egységes számlán való elszámolására vállalnak kötelezettséget. A folyószámlára kerülő egyes követelések elévülése az egyenleg elévülésének kezdő időpontjával veszi kezdetét.³⁸⁵

5.4. Az elévülési idő felek általi meghatározása, módosítása

Már korábban röviden kitértem az elévülési határidő meghatározásának kógens vagy eltérést engedő jellegére, és az abból fakadó sajátos kérdésekre. Jelen fejezetben a hatályos szabályozás mellett a régi magánjogi és az új ptk-beli rendelkezéseket kívánom áttekinteni.

A hatályos Polgári Törvénykönyvünk az elévülési határidő felek általi módosítását az alábbi irányban, feltételek mellett teszi lehetővé. *„A felek rövidebb elévülési határidőben is megállapodhatnak; a megállapodás csak írásban érvényes. Az egy évnél rövidebb elévülési határidőt a felek írásban legfeljebb egy évre meghosszabbíthatják, egyébként az elévülési határidők meghosszabbítására irányuló megállapodás semmis.”*³⁸⁶

Ptk. miniszteri indokolása kifejti, hogy az elévülési határidő korlátlan megrövidítése lehetséges, csupán a megállapodás írásba foglalása szükséges. Utal arra, hogy a Ptk. előtti jog is lehetővé tette az elévülési határidő megrövidítését, azzal indokolva, hogy ez a túlságosan hosszú általános elévülési határidő lehet szükséges.

A határidő megrövidítésével kapcsolatban rögzítenünk kell, hogy fogyasztóvédelmi indokokból a szavatossági igényekre adott elévülési határidők nem rövidíthetők meg, kivéve a törvényben rögzített egyetlen esetet, amikor a fogyasztói szerződés tárgya használt dolog, ebben az esetben ugyanis a felek a két éves elévülési határidőt lerövidíthetik, amely új határidő azonban egy évnél rövidebb nem lehet.

Az elévülési határidő meghosszabbítása elé a Ptk. korlátokat emel. Kizárólag az egy évnél rövidebb elévülési határidő hosszabbítható meg, kizárólag azonban

³⁸⁵ Ptk. 531. § (1), (3) bek.

³⁸⁶ Ptk. 325. § (2) bek.

legfeljebb egy éves időtartamra, egyébként az elévülési határidőt meghosszabbítani tilos. E tiltó szabály következménye az elévülési határidőre nézve született megállapodás érvénytelensége, pontosabban semmissége.

Az indokolás felhívja arra is a figyelmet, hogy a jogalkotó szándékosan eltekintett az elévülés kizárására irányuló megállapodás tilalma rögzítéséről, mert az elévülési határidő meghosszabbítását tiltó rendelkezésben szükségképpen beleértik e tilalmat is.

Az 1900-as Máptk. az alábbiak szerint fogalmazta meg ugyanezt a célkitűzést: „Az elévülést jogügylet által sem kizárni, sem megnehezíteni nem lehet. Megkönnyítése, nevezetesen az elévülési idő megrövidítése meg van engedve. A befejezett elévülésről az adós lemondhat.”³⁸⁷³⁸⁸

A Tervezet indokolása kitér arra is, hogy az elévülési idő megrövidítésének lehetősége nyitott a felek előtt, az nem sérti az elévülés intézményét, hozzáfűzi azonban, hogy természetesen a felek ebben az esetben sem jogosultak elévülés alá nem tartozó igényeiket jogügylet által elévülhetőkké nyilvánítani. Rámutat azonban arra, hogy a felek ehhez hasonló célt elérhetnek felbontó feltétel vagy véghatáridő tűzésével is.

Az 1913-as Mptk. csak szóhasználatában változtat a korábbi tervezet szövegén:³⁸⁹

A Mtj. az alábbiak szerint fogalmazta meg ugyanezt a szabályt: „Jogügylettel az elévülést sem kizárni, sem idejét meghosszabbítani nem lehet. Ellenben az elévülés idejét meg lehet rövidíteni.”³⁹⁰ Bár az Mtj. itt kifejezetten nem szól a beállott elévülésről (pontosabban az elévülési kifogásról) való lemondásról, azonban későbbiekben az elévülés hatályánál rögzíti: „Az sem hivatkozhatik az elévülésre, aki

³⁸⁷ Máptk Tervezete 1358. §

³⁸⁸ A tervezethez fűzött indokolás rögzíti, hogy „az elévülés szabályai nemcsak az adós érdekében, de közérdekben is lévén megállapítva, kényszerítő jelleggel bírnak. a közérdek szempontjára való tekintettel nem lehet megengedni, hogy a felek jogügylet által az elévülést kizárják s illetőleg arról eleve lemondjanak, sem pedig hogy az elévülést bármilyen irányban, tehát akár az elévülési idő meghosszabbítása, akár az elévülés kezdetének, nyugvásának vagy félbeszakításának a törvénytől eltérő szabályozása által megnehezítsék. Minden jogügylet tehát, mely erre irányulna, mint törvénybe ütköző, semmis lenne.” *Indokolás a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez* III. kötet Kötelmi jog (Grill K, Budapest 1901.) 748.-749. o. Itt kell azonban megjegyezni, hogy az indokolás is felhoz olyan külföldi példákat, ahol bizonyos körben az elévülési határidő meghosszabbítása megengedett (pl. porosz Landrecht, szász ptkönyv).

³⁸⁹ „Az elévülést jogügylet által sem kizárni, sem megnehezíteni nem lehet. Megkönnyítése, nevezetesen az elévülés idejének megrövidítése, meg van engedve. A beállott elévülésről az adós lemondhat.” Mptk Tervezete 1080. §

³⁹⁰ Mtj. 1291.

elévült tartozását írásban elismerte vagy arra nézve írásban fizetési ígéretet tett.”³⁹¹ Különválasztja tehát az elévülési határidő leteltét megelőzően, a ténylegesen az elévülési határidőt módosító megállapodás kérdéskörét, az elévülési kifogás gyakorlásával kapcsolatos kérdéstől.

Elmondható tehát, hogy a régi magyar magánjogi irodalmi források jelentős részében visszatükröződik az indokolásban fentebb kifejtett gondolat, miszerint az elévülés szabályai – ideértve az elévülési határidő meghatározását – a köz érdekében kialakítottak, tehát a felek ezen szabályoktól csak a törvény adta keretek között térhetnek el, tehát a szabályok kógensek. Azonban nem minden jogtudós osztotta ezt az álláspontot már a magánjogi törvénytervezetek idejében sem. *Haller Károly* cikkében rámutatott arra, hogy szakítani kell immár az elévülés intézményének régi dogmatikai alapokon történő megközelítésével, amely a szabályok kógenciáját a jogszerző elévülés érdekében, azaz a tulajdonszerzés biztonsága érdekében is állította fel, és teret kell engedni a „*tulajdon természetéből folyó azon rendelkezési szabadságnak, melynél fogva valaki az őt megillető vagyonjogról nyíltan vagy hallgatagon, feltétlenül vagy feltételesen lemondhat.*” Az elévülés ugyanis véleménye szerint nem más, mint a „*jogosítottnak hallgatag lemondása következtében a jogviszonyban beállott változás, melynek bekövetkezése a jogosított akarától függ. Ily hallgatag lemondás mindenesetre felvehető akkor, midőn a törvény, melyet ismerni mindenki köteles, a jog érvényesítésének meghatározott idő alatti elmulasztásához annak megszűnését köti.*”³⁹² *Haller* azonban a határidők elvi meghosszabbításán túlmenően lehetőségként felveti az elévülési kifogásról való előzetes lemondást és az elévülés kizárását. Véleménye szerint az elévülési határidő meghosszabbítást alátámasztja az is, hogy ebből következően a kötelezettnek több idő engedtetik meg, hogy a teljesítésre felkészüljön. Véleményem szerint ez elsősorban nem az elévüléshez, hanem a teljesítési határidőhöz kapcsolódó kérdés. Bár a teljesítési határidő határozatlan formában is kiköthető, amely esetben a jogosult felmondása fogja esedékessé tenni a szolgáltatást, azonban ahogyan azt már annál a kérdésnél részletesen kifejtettem, a felmondástól függő esedékességű szolgáltatások esetében az elévülési idő folyását attól a pillanattól kedve számoljuk, amikor az

³⁹¹ Mtj. 1313.§ második bekezdés

³⁹² HALLER Károly: *A magánjogi elévülésről*. Jogtudományi Közlöny 1873. (VIII. évf.) 4. szám. 25.o. (25.-26.o.)

adósnak először nyílt objektíve lehetősége a felmondás gyakorlására, és ha felmondási időt szabtak, annak elteltét követően.

Haller felvetése azonban fontossá válhat abban az összefüggésben, hogy vajon milyen eltérő technikák állnak a felek (egyik fél) rendelkezésére, hogy az elévülési időt módosítsák, meghosszabbítsák. Haller kézenfekvő megoldásként mutatja be azt az esetet, amikor a jogosult és a kötelezett a haszonbérleti szerződésből eredő, három év alatt elévülő bérkövetelést kölcsöntartozássá minősítik, amelyre így 6 éves törvényi elévülési idő vonatkozik.

Érdekes adalékkal szolgál az elévülés szabályainak diszpozitivitását érintően *Doroghi Ervin*. Éleslátásáról tanúbizonyságot tesz, amikor cikkében³⁹³ rámutat arra, hogy az elévülés határidejének közjogi jellegű, tehát kógens meghatározása, és az elévülést félbeszakító okok szűkre szabása mögött jogtörténeti indok áll. Az elévülés és az elbirtoklás intézményének szétválasztásáig a jogszerző és a jogvesztő elévülésre vonatkozó közös szabályok kidolgozásában az a célkitűzés érvényesült, hogy egyrészt a forgalom biztonsága érdekében az elévülés megnehezítése elleni fellépésre (az elévülési határidők meghosszabbításának tilalma, a félbeszakító okok szigorú felsorolása) a jogalkotó rákényszerült, míg az elévülés megrövidítésének kérdése figyelmen kívül maradt. Bár Haller fent említett gondolataival (elsősorban az elévülési idő meghosszabbítására vonatkozó érvelésével) Doroghi nem értett egyet, azonban kiemelte, hogy „*az alapgondolat – a vagyoni viszonyokat rendező jogszabályoknak általában dispositív jellege – helyes.*”³⁹⁴

Az elévülési határidő meghosszabbítása illetve megrövidítése kapcsán mindenképp szükséges vizsgálni azokat az érdekeket, amelyek védelmére ez az intézmény hivatott. Az elévülés jogpolitikai indokait sorra véve azt láthatjuk, hogy az elévülés elsősorban az adós védelmében a bizonytalan helyzetek kiküszöbölésére hivatott. E jogpolitikai indok az elévülési határidő meghosszabbításának kizárását indukálja.

Az új Ptk. lényegében a szerződési szabadság e körbe való kiterjesztéseként általánosan lehetőséget teremt az elévülési határidő megváltoztatására: „*Az elévülési*

³⁹³ DOROGHI Ervin: Az osztálysorsjáték-nyeremények „elévülése” és az elévülési jogszabályok dispositív jellegének kérdése általában. I.-II. rész In: Jogtudományi Közlöny 1906. 40. szám 339.-342. o. és 44. szám 374.-375.o.

³⁹⁴ uo. 375.o.

idő megváltoztatására irányuló megállapodás érvényességéhez annak írásba foglalása szükséges.” ³⁹⁵ Megrövidítésére illetve meghosszabbítására korlátlanul (kivéve a határidő-nélküliséget) lehetőséget teremt. A bírói gyakorlatra vár azonban majd a kérdés, hogy az elévülés kizárását tiltó szabály alkalmazása felmerülhet-e, pl. egy elévülési határidőt lényegesen meghaladó, 50, 100 éves határidő kikötése esetén.

Az újabb irodalmi állásfoglalások közül ki kell emelni olyan véleményt is, miszerint nemcsak az elévülési határidő (korlátok közötti) módosítására, hanem az elévülést megszakító körülmények meghatározására is a felek konszenzusa kiterjedhet, tehát az elévülés ezen szabályait is diszpozitív jellegű, eltérést engedő rendelkezéseknek tekinti. Ide fűzhető még azon meglátása is, miszerint, pontosan amiatt, hogy a Ptk. a bűncselekménnyel okozott károk elévüléséről nem itt, hanem a kártérítési felelősségre vonatkozó rendelkezések között szól, ezért e szabálytól eltérni nem lehet, e kártérítési igény elévülési idejét megrövidíteni nem lehet.

5.5. Következtetések

Már a régi magyar magánjogi kódextervezetek kodifikálásakor is megoldandó kérdésként jelentkezett az általános elévülési határidőnek a gazdasági viszonyokhoz, továbbá a felek érdekeihez való igazítása. Az elévülési idő tartamának meghatározásakor tehát nemcsak a kötelezett érdekeire kell figyelemmel lenni, az elévülés idejének jelentős megrövidítése a hitelezőre méltánytalan terhet jelent. Továbbá egyet kell érteni azzal az állásponttal is, miszerint a túlságosan hosszú elévülési idő a hitelezőnek sem kedvez, mert nem szorítja rá követeléseinek következetes érvényesítésére (az adós sem számol a hitelező mihamarabbi fellépésével), tehát a bizonytalan helyzetből adódóan követeléseik teljesítetlenek maradnak.

Az elévülési határidő konkrét tartama a rá irányadó jogszabályi rendelkezésekből következik, tehát különösen fontossá válhat, hogy adott esetben a jogosult igénye mely jogszabályhelyen alapul. Ezzel összefüggésben vizsgáltam azokat a kérdéseket, hogy mely esetben őrzi meg a követelés eredeti jogalapját, illetve mely esetben keletkezik a követelés alátámasztó új jogalap. A megtérítési,

³⁹⁵ Új Ptk. 6:22.§ (3) bek.

térítési igények vizsgálata kapcsán arra a következtetésre jutottam, hogy önmagában az alanyváltozás, jogutódlás az elévülés jogalapját nem érinti. A törvényi engedmény eseteiben ugyanannak a követelésnek az érvényesítéséről van szó. Bár a jelenleg hatályos Ptk. az engedményezésről való értesítést az elévülést megszakító körülménynek tekinti, azonban önmagában a jogügyleti úton megvalósuló alanycsere nem helyezi új jogalapra a követelést, annak elévülését, és ahogyan arra az elévülést megszakító körülmények kapcsán is kitérek, az elévülést sem szakítja meg.

Az elévülési idő törvényi tartalmának meghatározásán túl ezzel szorosan összefüggő kérdésként jelentkezik a határidő kógens vagy diszpozitív jellege. Üdvözlendő az új Ptk. azon változtatása, hogy az elévülési határidő meghosszabbítását és megrövidítését is a felek szabad belátására bízva, az elévülési kifogásról való előzetes lemondás tilalma mellett. Mindazonáltal kíváncsi vagyok, hogy erősíteni kell a bírói gyakorlat érzékenységét tekintetben, hogy az igényérvényesítési határidőt túlzóan lekorlátozó (vagy meghosszabbító) szerződési kikötések ellen (ászf-ként nem vált a szerződés részévé, mert "nem szokványos" szerződési feltétel, jó erkölcsbe ütköző vagy tisztességtelensége folytán érvénytelen) fellépjen. Tisztázni kell, hogy az elévülési határidő diszpozitivitása kihat-e az elévülés egyéb kérdéseire, így az elévülést megszakító körülmények törvényi felsorolásától a felek eltérhetnek-e?

Jelen fejezetben egyes különös elévülési határidőket is vizsgálat tárgyává tettem. Ezzel összefüggésben merül fel az igények halmazának a problémája. Véleményem szerint különböző jogalapon álló, ugyanarra a szolgáltatásra irányuló követelés esetében az egyes jogcímeken fennálló igények érvényesítése– törvényi rendelkezés hiányában egymást nem zárja ki. Ezért vizsgáltam meg a bírói gyakorlatban felmerült ilyen eseteket: így az általános kártérítési alakzaton és a veszélyes üzemi felelősségen alapuló kártérítési igények párhuzamos érvényesíthetőségét, vagy a jogi irodalomban is jelentős vitát generáló, a hibás teljesítésből eredő kártérítési igény és a szavatossági igények párhuzamos érvényesítésének lehetőségét.

A speciális elévülési határidők között a bűncselekményből származó kártérítési igények elévülésével kapcsolatos problémák vizsgálata is indokolt. E körben következtetésként levontam, hogy a bűncselekményből származó igény elévülését a büntetőper megindítása még önmagában nem, kizárólag a polgári jogi

igény ezen eljárásban történő érvényesítése szakíthatja meg, tekintettel arra is, hogy a büntetőbírósnak az előterjesztett polgári jogi igényről is érdemben döntenie kell.

A bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére vonatkozó elévülés új szegmensét érzékelteti a bírói gyakorlat viszont abban a döntésében, amikor kijelenti, hogy a bűncselekményből származó kártérítési igény nem évülhet el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül, ezért, önmagában már a büntetőeljárás megindítása kihat a polgári jogi igény elévülésére, mert az alapfeltételül szolgáló büntethetőség időtartama "meghosszabbodik". Ezzel összefüggésben rögzítettem, hogy nem a polgári jogi igény elévülését megszakító körülményként, hanem a követelésre vonatkozó elévülési idő tartamát meghatározó körülményként vehetjük figyelembe.

A szavatossági igények elenyészésével kapcsolatban folytatott kutatások arra az eredményre vezettek, hogy szintén támogatandó az új Ptk. megoldása, miszerint csak elévülési határidőt tart fenn ezen igények érvényesítésére. A tisztán elévülési jellegű határidő pontot tesz a bírói gyakorlatban régóta megjelenő azon vitára is, amely a jogvesztő határidő leteltét követően, az elévülési határidőnek a nyugvás, megszakítás miatti "meghosszabbodását" érintette, amelyet részletesen a következő, az elévülés nyugvása fejezetben ismertetek.

VI. Az elévülés nyugvása

6.1. Az elévülés nyugvásának jogpolitikai indoka

Rudolf Loránt monográfiájában az elévülés nyugvásának okát abban látja, hogy miután a jogosult valamely menthető akadály miatt nem képes az igénye érvényesítésével fellépni, ezért az akadály fennállta alatt az elévülési idő továbbfolyása az elévülés jogpolitikai céljával ellentétes lenne. Ezen túlmenően, véleményem szerint, a jogosultnak az önhibáján kívül előálló passzivitása semmiképp se minősülhessen az elévülés fogalmi elemét képező „igény nem érvényesítésnek”, és ne keletkeztethessen a kötelezett oldalán elévülési kifogást. E megközelítésből a jogosult igényérvényesítéssel való késlekedésének szankcionálása emelkedik ki az elévülés intézménye mögött meghúzódó jogpolitikai célkitűzések közül, amely hátrányos következmény ne sújtsa tehát az önhibáján kívüli okból késlekedő jogosultat.³⁹⁶

E szempontól tehát, szinte valamennyi a gyakorlatban megjelent, vagy törvényi rendelkezésben is kiemelt elévülés nyugvására okot adó körülmény mögött ott húzódik többlet-tényállási elemként a jogosult menthető magatartása. Önmagában tehát egy adott körülmény (pl. a kötelezett személye ismeretlen) még nem alapozza meg az elévülés nyugvásának bekövetkezését.

Kiss Albert az elévülés nyugvásának jogpolitikai indokát és egyben a nyugvási okok általános jellemző vonását abban foglalja össze, hogy „*fennforgásuk esetén a hitelező az actio nata daczára in concreto keresetet nem indíthat, mert ennek valamely – saját hibáján kívül el nem hárítható s így neki fel sem róható – jogi, illetőleg a jog által elismert tényi akadály áll útjában [agere non valenti non currit praescriptio (tágabb értelemben)]*”³⁹⁷.

³⁹⁶ RUDOLF: *Az elévülés*. im. 37. o.

³⁹⁷ KISS: *Az elévülés a magyar anyagi magánogban*. i.m. 187. o. Itt annyit mindenképpen meg kell jegyezni Kiss Albert gondolataival összefüggésben, hogy a római jogi elv „agere non valenti non currit praescriptio” a nyugvás hatályos és a modern jogok jelentős részében megjelenő szabályozási modellek tükrében már teljes egészében nem igaz állítás, hiszen nem egyszerűen az elévülési idő folyásának megakadásáról, majd folytatódásáról van szó. A szabályozási modellekre lásd Rudolf Loránt csoportosítását a következő alfejezetben.

6.2. Az elévülés nyugvásának szabályozási modelljei

A menthető körülmény bekövetkezése az elévülési idő folyását többféleképpen is befolyásolhatja. A római jogtudományban az elévülési határidőnek a menthető körülmény fennforgása időtartamával való kitolódása valósult meg. E megoldást követte sokáig a régi magyar magánjogunk is, amelyen a magyar magánjogi tervezetek változtattak először, elsősorban a német dogmatika hatására. Az új Ptk. kodifikálási folyamatában is megjelent olyan törekvés, elsősorban az elévülés nyugvásának egyszerűsítése érdekében, hogy a hagyományos, római jogi megoldás legyen alkalmazandó³⁹⁸. A Ptk. Koncepciónak erre vonatkozó felvetését a széles jogász kör sem gyakorlati, sem dogmatikai szempontból nem támogatta. Itt kell megjegyezni, hogy nemzetközi magánjogi indokok sem támasztják alá a határidő egyszerű meghosszabbodását jelentő nyugvást, a DCFR, az ENSZ Elévülési Egyezmény, a PECL az elévülési határidő oly módon történő meghosszabbodását írják elő, miszerint a menthető akadály megszűnésétől számított bizonyos határidőn belül a jogosult még igényét érvényesíthesse, tehát e határidőn belül az elévülés nem következik be.

Az elévülés nyugvásának szabályozási modelljeit egyébként csoportosíthatjuk, amelyhez Rudolf Loránt módszerét hívom segítségül, aki az alábbi szabályozási modelleket különíti el: (1) tiszta nyugvás, (2) minősített nyugvás, (3) bírósági mérlegeléstől függő minősített nyugvás, (4) meghosszabbodás szabályozásának módszere.

³⁹⁸ Polgári Törvénykönyv Ötödik Könyv Kötelmi jog Javaslat – Normaszöveg és Indokolás – (Budapest, 2006. július 31.) így rendelkezett: „5:7. § [Az elévülés nyugvása] (1) Ha a követelést a jogosult menthető okból nem tudja érvényesíteni, az elévülés nyugszik. (2) Ha a menthető ok már a követelés esedékessé válásakor fennáll, az elévülési idő a menthető ok megszűnésekor kezdődik. (3) Ha a menthető ok jelentkezéséig az elévülés már megkezdődött, az elévülési idő azzal az idővel hosszabbodik meg, amely alatt a jogosult a követelését a menthető ok miatt nem érvényesítette.”

6.2.1. Tiszta (egyszerű) nyugvás

A tiszta nyugvás módszerénél az akadályozottság időtartamára felfüggesztődik az elévülési idő folyása. Eszerint az elévülési idő kezdetén már fennálló akadályozottság is kihat az elévülési idő folyására, hiszen így az elévülési határidő ténylegesen meghosszabbodik az akadályozottság időtartamával. Rudolf e megoldás hátrányaként emeli ki, hogy az elévülési határidők túlságosan hosszúra történő kitolódását is eredményezhetik, továbbá az elévülési idő leteltét megelőzően bekövetkező menthető akadály miatt a jogosult számára az akadály megszűnésétől számított relatíve kevés idő állhat rendelkezésére az igénye érvényesítésére.

A fentebb említett 2006. évi Ptk. Konceptió elgondolását tükrözi a Vékás Lajos által szerkesztett Szakértői Javaslat, amely az elévülés nyugvásának egyszerű szabályozási modelljét követi.

„Ha a menthető ok már a követelés esedékessé válásakor fennáll, az elévülési idő a menthető ok megszűnésekor kezdődik. Ha a menthető ok jelentkezéséig az elévülés már megkezdődött, az elévülési idő azzal az idővel hosszabbodik meg, amely alatt a jogosult a követelését a menthető ok miatt nem érvényesítette.³⁹⁹” Ebben az esetben az egyszerű nyugvás olyan megközelítéssel egészül ki, hogy az elévülés kezdetén fennálló, nyugvásra okot adó körülmény az elévülési idő kezdetére is kihat. Átgondolandó azonban, hogy az elévülés kezdetének kiforrott dogmatikai alapjait az elévülés nyugvására okot adó körülményekkel színezzük át, mert így összemosódik az elévülés kezdetéül szolgáló időpont (az igény objektíve érvényesíthetővé vált) és az igény tényleges, konkrét érvényesítésének lehetősége (nem áll fenn szubjektív, konkrét, az elévülés nyugvására okot adó körülmény).

6.2.2. Minősített nyugvás

A minősített nyugvás szabályozási módszerében a jogalkotó egy meghatározott védelmi időt épít be. Eszerint az elévülés a menthető akadály megszűnésétől

³⁹⁹ VÉKÁS Lajos (szerk): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (Complex K., Budapest, 2008.) 741. o.

számított bizonyos idő leteltéig nem következhet be. Az akadályozottság megszűnését követően az elévülési idő tovább folyik, azonban abban az esetben, ha a törvényben biztosított védelmi idő már nem állna rendelkezésre, úgy az elévülési idő annyival hosszabbodik meg, hogy e védelmi idő biztosítva legyen. Erre kitűnő példaként szolgál a DCFR szabályozása:

Ha a szerződő felek a követelésről vagy a követelést megalapozó körülményről tárgyalásokat folytatnak, az elévülési idő letelte nem következik be a tárgyalások során kifejezett utolsó közléstől számított egy éven belül.⁴⁰⁰ Itt kell megjegyezni, hogy a DCFR a nyugvás folytán a határidő számítását nem egységesen, hanem egyes nyugvási ok-csoportonként különválasztva kezeli. Más esetekben ugyanis bírói mérlegeléstől teszi függővé, hogy a menthető akadály elhárulását követően szükséges-e a hátralévő elévülési időn felül a jogosult rendelkezésére további határidőt adni a követelése érvényesítésére. Erről a 6.2.4. alfejezetben szólok részletesen.

A Mtj. is védelmi idő beépítésével szabályozta az elévülés nyugvását: *„A nyugvás idejét az elévülés idejébe nem lehet beszámítani. A nyugvás megszüntétől számított harminc napnál rövidebb idő alatt az elévülés nem fejeződik be.”*⁴⁰¹ *„Ha a személynek, akinek nincs perbeli cselekvőképessége, az elévülési idő utolsó hat hónapja alatt bármely időpontban nem volt törvényes képviselője, az elévülés vele szemben nem fejeződik be előbb, mint hat hónappal azután, hogy perképes lett vagy törvényes képviselőt kapott.”*⁴⁰²

A megszővegezéséből látható, hogy az Mtj. is az egyes nyugvási okok között különbséget tesz, azok elévülési határidőre gyakorolt hatásuk szerint.

⁴⁰⁰ III.-7:304. Art.: „If the parties negotiate about the right, or about circumstances from which a claim relating to the right might arise, the period of prescription does not expire before one year has passed since the last communication made in the negotiations.” In: Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition. Prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group) Based in part on a revised version of the Principles of European Contract Law. Edited by Christian von Bar, Eric Clive and Hans Schulte-Nölke and Hugh Beale, Johnny Herre, Jérôme Huet, Matthias Storme, Stephen Swann, Paul Varul, Anna Veneziano and Fryderyk Zoll. (Sellier, Munich, 2009.) [DCFR outline edition.] 272. o. (ford. P.R.)

⁴⁰¹ Mtj. 1293. §

⁴⁰² Mtj. 1294. §

6.2.3. Bírósági mérlegeléstől függő (minősített) nyugvás

A fentiekben már utaltam arra, hogy ezt a megoldást részben a DCFR is alkalmazza. E módszer szerint a bíróság akkor hosszabbítja meg az elévülés idejét, ha a jogosult az elévülési időn belül alapos okkal nem tudta érvényesíteni követelését. Mivel azonban ez tiszta formájában teljes mértékben a bíróság mérlegelésén alapszik, nem teremt biztos alapot a jogosult számára követelése érvényesítésére, ezáltal bizonytalanná válik ugyanis annak érvényesíthetősége.⁴⁰³ Ezzel szemben, ha a 2. pontban megjelölt – azaz a menthető akadály megszűnésétől számított – védelmi idő rendelkezésre bocsátását tesszük a bíróság döntésétől függővé, abban az esetben pusztán az elévülési idő tartamának az akadályozottság időtartamán *felüli* meghosszabbítása tekintetében áll fenn némi bizonytalanság. Így rendelkezik a DCFR az elévülési idő folyását megakasztó, azaz felfüggesztő akadályok esetében. „Amennyiben az akadály olyan természetű vagy tartamú, hogy ésszerűen nem várható el a hitelezőtől, hogy az akadály megszűnését követően, a még folyó elévülési idő leteltét megelőzően eljárást kezdeményezzen joga érvényesítésére, az elévülési határidő nem telik le az akadály elhárulását követő hat hónapon belül.”⁴⁰⁴ E menthető akadály felmerülése azonban csak akkor releváns, vagyis akkor hat az elévülési idő folyására, ha az akadály az elévülési határidő leteltét megelőző utolsó hat hónapban merül fel, vagy akkor még fennáll.

6.2.4. Az elévülési idő meghosszabbodásának módszere

A hatályos Ptk. és változatlanul az új Ptk. is az előző rendszerektől lényegében független szabályozási metódust követ. E szerint az elévülés nyugvására okot adó menthető körülmény megszűnésétől számított egy éven belül (ha az eredeti elévülési idő egy éves vagy annál rövidebb, akkor három hónapon belül) a jogosult követelését

⁴⁰³ E megoldást követte a szovjet-országi Ptk..

⁴⁰⁴ DCFR III.–7:303. Art. (3) par. „Where the duration or nature of the impediment is such that it would be unreasonable to expect the creditor to take proceedings to assert the right within the part of the period of prescription which has still to run after the suspension comes to an end, the period of prescription does not expire before six months have passed after the time when the impediment was removed.” (ford. P.R.)

akkor is érvényesítheti, ha az eredeti elévülési idő már letelt vagy abból egy évnél (három hónapnál) kevesebb van hátra.

E szabály akkor válik relevánssá tehát, ha az elévülési idő folyásának végéhez közeledve (abból egy évnél vagy három hónapnál kevesebb van hátra) következik be a menthető akadály. Az akadály megszűnhet az eredeti elévülési idő tartama alatt is, illetve annak leteltét követően is, és ettől az időponttól számított egy év (három hónap) biztosított a jogosult számára. E szabályozási módszer lényege tehát, hogy az akadály megszűnését követően biztosított időtartam fix, és független a nyugvás okától, illetve annak beállta időpontjától.

6.3. A magyar szabályozás fejlődése

A nyugvási okokat – a mögöttük húzódó alapgondolat hasonlóságát tekintve – *Kiss* az alábbi csoportokra osztja:

- a jogosított cselekvőképtelensége
- a jogosított és a kötelezett között fennálló családjogi vagy más tartalmú hatalmi viszony
- tényleges akadályok: jogszolgáltatás szünetelése, erőhatalom
- jogi akadályok (pl. kötelezett a teljesítésre való felszólítással szemben valamely kifogást hozhat fel, pl. sortartási kifogás)⁴⁰⁵

AzMtj. az elévülés nyugvására vezető alábbi körülményeket sorolja fel:

„Az elévülés nyugszik:

amíg az adós a hitelezőtől kapott halasztás alapján vagy más okból múltóan megtagadhatja a teljesítést, kivéve, ha a hitelező az adós kifogását elháríthatja;

amíg a hitelezőt követelésének érvényesítésében a jogszolgáltatás szünetelése vagy a követelés bírói úton való érvényesítésének jogszabállyal rendelt felfüggesztése vagy az elévülés idejének utolsó hat hónapja alatt katonai szolgálat vagy erőhatalom akadályozza;

⁴⁰⁵ Vö. *KISS*: Az elévülés im. 187.-189.o. Kérdéses, hogy vajon a kötelezett kifogásai közül valamennyi vagy csak a perhalasztó hatályúak fogják az elévülés nyugvását eredményezni (bár nem köteles teljesíteni, de a jogosult pert indíthat vele szemben), feltéve, hogy azokat a jogosult nem képes elhárítani.

amíg egyességi tárgyalás vagy a követelés valóságának vagy mennyiségének megállapítása végett szerződéssel kikötött nem peres eljárás van a felek közt folyamatban;

*házastársak közötti követelések tekintetében a házasság tartama alatt, szülő és gyermek közötti követelések tekintetében a gyermek kiskorúságának tartama alatt; gyám és gyámolt, gondnok és gondnokolt közötti követelések tekintetében a gyámságnak vagy a gondnokságnak a tartama alatt.*⁴⁰⁶ Ezekben az esetekben az elévülési határidőbe a nyugvás nem számít bele, és a nyugvás megszűnését követő 30 napnál rövidebb idő alatt az elévülés nem fejeződik be.

Az Mtj. meghatároz még további eseteket is, amikor az elévülés nyugszik.

*„Ha olyan személynek, akinek nincs perbeli cselekvőképessége, az elévülési idő utolsó hat hónapja alatt bármely időpontban nem volt törvényes képviselője, az elévülés vele szemben nem fejeződik be előbb, mint hat hónappal azután, hogy perképes lett vagy törvényes képviselőt kapott. A képviselő hiányával egy tekintet alá esik, ha a törvényes képviselő elveszti perképességét, vagy ha a megindítandó perre nézve oly jelentős érdekellentét merült fel, amely miatt a törvényes képviselőtől a képviselőlet jogát el lehet vonni.*⁴⁰⁷

*„Hagyatékhöz tartozó vagy hagyatékot terhelő követelés elévülése nem fejeződik be előbb, mint hat hónappal az örökhaló halála után.*⁴⁰⁸ Ez utóbbi esetekben tehát 6 hónapos védelmi időt adott az Mtj.

Kolosváry az elévülés nyugvása helyett az elévülés „szünetelése” kifejezést használja, a „praescriptio dormire dicitur” római jogi elv hangoztatása mellett. A megfogalmazása rendkívül leegyszerűsített volta következik a forrás jellegéből, azonban ebből is az alábbi következtetéseket vonhatjuk le. Kolosváry az elévülés tárgyaként a kereseti jogot tekintette, ily módon az elévülés nyugvására okot adó körülmények alatt azok vehetők figyelembe, amelyek a perindítást akadályozzák. Továbbá érdekes megfigyelni, hogy az elévülés kezdő időpontjaként is egyébként a kereseti jog keletkezését (actio nata) tüntette fel, mégha a kereseti jog keletkezése

⁴⁰⁶ Mtj. 1292. §

⁴⁰⁷ Mtj. 1294. §

⁴⁰⁸ Mtj. 1295. §

időpontjaként pedig, – a kötelmi jogi követelések esetében – a lejárati napját határozta meg.⁴⁰⁹

Szászy az előbbieken felsoroltakhoz hasonlóan tárgyalja a nyugvásra vezető körülményeket.⁴¹⁰ Szászy hozzáfűzi, hogy nem vezet az elévülés nyugvására a hitelező betegsége, általában korlátozott cselekvőképessége, ha az adós az országban nem található fel, vagy a hitelezőnek nincs tudomása a követelés létezéséről.

Az elévülés nyugvására Villányi szintén a szünetelés kifejezés használatát is javasolja. Megfogalmazása szerint: *„Mindaddig, amíg a követelés érvényesítése bizonyos jogi, vagy tényleges akadályokba ütközik, az akadályok fennállásának ideje alatt a még meg nem indult elévülés nem indulhat meg, a már megindult elévülési időbe pedig az akadályok időtartamát nem lehet beszámítani. Ez az elévülés ú.n. nyugvása (szünetelése).”*⁴¹¹

Villányi lényegében az Mtj. által meghatározott okokat sorolja fel. Így az elévülés nyugvását eredményezi a kiskorú vagy gondnokolt esetében a törvényes képviselő hiánya, akadályoztatása, vagy a közöttük fennálló érdeköszeütközés. Szünetel az elévülés a jogszolgáltatás szünetelése alatt, erőhatalom, katonai szolgálat, hadifogság miatt. Nyugszik az elévülés a teljesítésre adott halasztás időtartama alatt illetve *„azon idő alatt, amelyben az adós a követelés érvényesítésének valamely kifogást vehet ellene.”* Az előző szerzőkkel összhangban hozzáfűzi, hogy a kifogások közül azonban csak azok képeznek igényérvényesítési akadályt, amelyeket a jogosult nem tud elhárítani (így pl. a visszatartási kifogás elhárítható).

⁴⁰⁹ Az elévülés szünetel akkor, ha a „jogosított kereseti joga gyakorlásában cselekvőképtelenség, törv. képviselő hiánya, vagy az elévülést kizáró ethikai viszonyok fennállása (házastárs –házastárs ellen, atya – gyermeke ellen, gyám – gyámoltjával szemben nem évíthet el, sem megfordítva), erőhatalom, háború, juristitium vagy törvényes moratórium gátolja. Míg e gátló körülmények fennállnak: az elévülés szünetel.” Vö. KOLOSVÁRY: *Magánjog* i.m. 64. o.

⁴¹⁰ „Nyugszik az elévülés: 1) amíg a hitelező kiskorú vagy gondnokolt és nincs törvényes képviselője, vagy ez utóbbi a követelés érvényesítésében akadályozva van, vagy a kiskorú és törvényes képviselője közt érdeköszeütközés áll fenn; 2) amíg az adós a hitelezőtől kapott halasztás alapján vagy más okból múltan megtagadhatja a teljesítést, kivéve ha a hitelező az adós kifogását elháríthatja; 3) amíg a hitelezőt követelésének érvényesítésében a jogszolgáltatás szünetelése vagy a követelés bírói úton érvényesítésének jogszabállyal rendelt felfüggesztése akadályozza; 4) amíg a hitelező erőhatalom miatt, pl. mert háborúban katonai szolgálatot teljesít vagy hadifogoly, nem érvényesítheti követelését; 5) amíg egyességi tárgyalás vagy a követelés valóságának vagy mennyiségének megállapítása végett szerződéssel kikötött nem peres eljárás van a felek közt folyamatban.” Vö. SZÁSZY: *A kötelmi jog általános tanai* i.m. 252.-253. o.

⁴¹¹ VILLÁNYI: *Követelések megszűnése és elévülése* In Magyar Magánjog i.m. 638. o.

Az 1959. évi Ptk. eredeti szövege az elévülés nyugvására okot adó körülményeket – szovjet mintára – már nem sorolta fel, hanem két esetkört emelt pusztán ki, példalózó jelleggel.⁴¹² Ezek: a törvényes képviselő hiánya vagy a törvényes képviselő és a képviselt közötti érdekellentét⁴¹³, továbbá a teljesítésre adott halasztás volt. Az indokolás hozzáfűzte, hogy halasztás esetén az elévülési időt a halasztás alkalmával kijelölt időponttól kell számítani, mindamelllett, hogy az elévülés nyugvásának törvényi szabályából, annak szöveg szerint értelmezéséből ez nem következett, legfeljebb történeti értelmezés folytán juthatott el ehhez a következtetéshez a jogalkalmazó.

6.4. Az elévülés nyugvására okot adó körülmények a bírói gyakorlatban

A kapcsos Ptk. Kommentár (*Kazay*) szerint az elévülés nyugvását eredményezi általában a törvényes képviselő hiánya, a képviselt és a képviselő közötti érdekellentét, a jogosult halála és az örökös személyének tisztázatlansága, a peren kívüli tárgyalások folytatása. Szintén menthető körülményt jelent, ha a károsult nem tud a bekövetkezett kárról; hibás teljesítés esetén, ha nem tud a dolog hibájáról. Szerződés hatálytalanságának a megállapítása iránti követelés elévülése nyugszik addig a pillanatig, amíg a jogosult által a szerződésszegéssel elidegenített ingatlan tulajdonjogának és a szerződés érvénytelenségének a megállapítása iránti keresetet a bíróság el nem utasította.⁴¹⁴

Gazdálkodó szervezet működésében megmutatkozó hiányosság azonban nem eredményezheti az elévülés nyugvását.⁴¹⁵ Hiszen, bár fennáll igényérvényesítési akadály, azonban ez nem tekinthető menthető körülménynek.

Az elévülés nyugvását eredményező okcsoportok között megjelennek azok az esetek, amikor a jogosult még nem szerzett tudomást az őt megillető igényről. Itt említhetők a szavatossági igények érvényesítése körében már megjelent „rejtett hiba”

⁴¹² A törvény szövegéhez fűzött miniszteri indokolás szerint a korábbi felsorolás taxatív jellegű volt, ezzel azonban én nem értek egyet.

⁴¹³ Az 1978. évi novelláris módosítással került ki a Ptk. szövegéből ez a nevesített eset.

⁴¹⁴ Vö. KAZAY László: *A szerződés megszűnésének egyes esetei. Az elévülés.* i.m. 539. o.

⁴¹⁵ vö. BH1987. 283.

esetek. A hibás teljesítéssel összefüggésben a bírói gyakorlat részletesen kidolgozta azon figyelembe vehető tényezőket, hogy vajon mikor került a jogosult olyan helyzetbe, hogy a hiba fennállásáról tudomást szerezhette vagy szerezhette volna. Így a Kúria megállapította, hogy a szavatossági igény érvényesíthetőségének elévülési határideje a hiba felismeréséig, nem pedig a hiba okának a megismeréséig nyugszik.⁴¹⁶ A Kúria 1/2012. (VI. 21.) számú PK véleménye 11. pontja tovább mélyíti az ezzel kapcsolatos problémakört: *„A Ptk. 308/A. § (1) bekezdésének alkalmazása során a hiba - elévülés nyugvásának megszűnését eredményező - felismerését az jelenti, ha a jogosult tudomást szerez mindazokról a hibával kapcsolatos tényekről, amelyek ismerete szükséges a hiba miatti szavatossági igény érvényesítéséhez. E tények megismeréséhez számos esetben a hibajelenség észlelése is elegendő. Más esetekben viszont ehhez az is szükséges, hogy a jogosult szakember bevonásával megvizsgálja azt, hogy az adott hibajelenséget mi idézte elő, és így megállapítsa a hiba terjedelmét, jelentőségét és következményeit.”*

Hasonlóképpen a tudomásszerzésig a kártérítési igény elévülése nyugvását mondják ki a bekövetkezett kárról való utólagos tudomásszerzést vizsgáló bírói döntések.⁴¹⁷ A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiumának PK 51. sz. állásfoglalásában kifejtettek szerint a kártérítési követelés elévülése akkor is az esedékességétől kezdődik, ha a károsult a károsodásáról később szerzett tudomást. Ilyen esetekben azonban indokolt lehet az elévülés nyugvásának szabályát alkalmazni. A károsodás bekövetkezte tehát objektív feltétel, amely szubjektív elemtől mentes.

Ezzel összefüggésben adott esetben *nem ismerte el* a Legfelsőbb Bíróság az előzetes bizonyítási eljárás⁴¹⁸ lefolytatásának az elévülés nyugvását eredményező

⁴¹⁶ vö. BH 2008.88., BH2004. 237, EBH2003. 853.,

⁴¹⁷ pl. BH2005. 104. rendelkező része szerint: „Az elévülés nyugvásának megszűnése szempontjából annak van jelentősége, hogy a károsult mikor jutott teljes körűen az igényérvényesítéshez szükséges információk birtokába. A károsult mindaddig menthető okból nem érvényesíti az igényét, amíg nincs tisztában azzal, hogy a Hepatitis C vírusfertőzése nagy valószínűséggel a műtét során alkalmazott vérátömlesztés olyan következménye, amely nem tekinthető a műtét szükségszerű szövődményének, és nem sorolható a szokásos műtéti kockázatok körébe sem.”Ezzel összefüggésben lásd még: EBH2004. 1120.

⁴¹⁸ vö. Pp. 207. § „Az érdekelt fél kérelmére akár a per megindítása előtt, akár annak folyamatban léte alatt előzetes bizonyításnak van helye, ha:

- a) valószínűnek mutatkozik, hogy a bizonyítás a per folyamán, illetőleg annak későbbi szakában már nem lenne sikeresen lefolytatható, vagy az jelentős nehézséggel járna;
- b) valószínűsíthető, hogy a bizonyítás előzetes lefolytatása a per ésszerű időn belül történő lefolytatását, illetőleg befejezését elősegíti;
- c) valamely dolog hiányaiért a felet szavatosság terheli;

hatását. Indoklásában úgy érvelt, hogy „*ha károsult tudta, hogy a kára bekövetkezett, és az a tény, hogy annak pontos összegét nem ismerte, az igény érvényesítésének nem akadálya. A felperes által felhozottak ezért nem alkalmasak az elévülés nyugvásának a megállapítására.*”⁴¹⁹

A Legfelsőbb Bíróság elfogadta viszont a felperes kötelesrész iránti igénye elévülésének nyugvását az alábbi esetben. A külföldön élő felperes az I. r. örökhagyó temetésére érkezett csak Magyarországra, majd nem sokkal később hazautazott. A hagyatéki eljárásra szóló idézést kézhezkapta, azonban azon úgy szerepelt, hogy az örökhagyó végintézkedés hátrahagyása nélkül halt meg. A tárgyaláson jelentette be a későbbi alperes az örökhagyó szóbeli végrendeletét. A hagyatéki tárgyaláson a felperest ügygondnok képviselte. A felperes a szóbeli végrendeletről és ez alapján az őt megillető kötelesrészi igényről csak évekkel később a II. rendű örökhagyó halálát követően, azon a hagyatéki tárgyaláson értesült. Tehát kötelesrészi igénye elévülése a tudomásszerzés hiánya miatt nyugodott.

Szintén a tudomásszerzés hiánya zárta ki a jogosult igényérvényesítési lehetőségét abban az esetben, amikor az elővásárlási jogát sértő adásvételi szerződésről nem értesült.⁴²⁰

Kérdéses, hogy az igény megállapítása, tisztázása céljából indított eljárások mennyiben eredményezik az elévülés megszakadását, tehát valóban kizárják-e az igény bírói úton való érvényesítését?

A perújítási kérelemmel kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság úgy határozott, hogy annak előterjesztését követően is megindítható lett volna a végrehajtási eljárás, mivel a perújító fél nem a végrehajtást kérő volt, tehát a perújítás az elévülési idő nyugvását nem eredményezte.⁴²¹

Egy korábban már említett döntésben a Legfelsőbb Bíróság szintén arra mutatott rá, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságánál kezdeményezett eljárás a magyar polgári peres eljárás megindítását nem akadályozta, tehát elévülés nyugvására okot adó körülményként nem jöhet figyelembe.⁴²²

d) a bizonyítás előzetes lefolytatását külön jogszabály megengedi.”

⁴¹⁹ BH2007.156.

⁴²⁰ EBH2006. 1508

⁴²¹ vö. BH1998. 483.

⁴²² vö. BH2011. 334

A büntetőper megindítása sem eredményezheti önmagában a kártérítési igény elévülésének nyugvását, mindamelllett, hogy az elévülés nem is szakítja meg, feltéve, hogy a károsult a büntetőeljárásban nem terjesztett elő polgári jogi igényt.⁴²³

Szintén az elévülés nyugvását eredményezi a felek között folytatott egyeztetés, tárgyalások. Abban az esetben, ha sikerrel végződnek, és a szerződés módosítását, egyezségkötést vagy legalább a kötelezett tartozás elismerését eredményezik, akkor lényegében ezen megszakító körülmények hatásukat tekintve tipikusan elnyelik a kisebb intenzitású nyugvást. Eredménytelenségük esetén azonban a jogosult hivatkozhat arra, hogy a kötelezett tárgyalásba bocsátkozása reménnyel kecsegtette, tehát ezért tekintett el eddig a pereskedéstől, tehát igényérvényesítési menthető akadály állt fenn.

Hasonló megoldást szabályoz a közvetítői eljárásról szóló törvény. A törvény szerint: a közvetítői eljárás eredménytelensége esetén a Ptk. 326. §-a (2) bekezdésében foglaltak irányadóak.⁴²⁴

A bírói gyakorlatban vitatható, hogy a biztosítót megillető regressz jog, megtérítési igény elévülése mikor kezdődik illetve mikor következik be. Egy 1990-ben publikált határozat szerint az igény elévülése, tekintettel arra, hogy törvényi engedménnyel van szó, tehát a követelés jogalapja nem változott, a károsodás bekövetkeztével vette kezdetét, azonban mivel a biztosítónak a károkozóval szembeni igényérvényesítése a károkozó helyett történő teljesítéssel válik lehetővé, ezért eddig az időpontig, a teljesítésig az elévülés nyugodott.⁴²⁵ Tekintettel arra, hogy a biztosító, mint engedményes már az eredeti elévülési időn túl szólította fel a károkozót a teljesítésre, ezért a kötelezettnek az engedményezésről való értesítése, mint elévülést megszakító ok sem jöhet figyelembe a fenti jogesetben.

Az elévülés nyugvására okot adó körülmények között érdekes csoportot képeznek azok az esetek, ahol adott követelés érvényesítése egy másik követelés érvényesítésének előkérdése lehet, vagy kizárja azt. Így a gyakorlatban már megjelent arra vonatkozó bírói határozat, hogy ha a felperes vagylagosan a szerződés érvénytelensége és hatálytalansága megállapítására vonatkozóan is előterjesztett kereseti kérelmet, akkor először mindig a szerződés érvénytelensége kérdésében kell

⁴²³ vö. BH2011.101.

⁴²⁴ vö. Közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény 31.§ (2) bekezdés második mondata.

⁴²⁵ vö. BH1990.268.

dönteni. Ezzel összefüggésben született már az elévülés kérdésében olyan bírói döntés, miszerint: „*A szerződés hatálytalanságának a megállapítása iránti követelés elévülése nyugszik addig az időpontig, amíg a jogosult által a szerződéssel elidegenített ingatlan tulajdonjogának és a szerződés érvénytelenségének a megállapítása iránti keresetet a bíróság el nem bírálta.*⁴²⁶”

Szintén az igényérvényesítés feltételeinek keletkezése (actio nata) és az igényérvényesítést akadályozó körülmények miatti nyugvás elhatárolása merült fel az alábbi esetben is. A felperes az általa az örökhagyóval kötött öröklési szerződés érvénytelenségét a hagyatéki tárgyaláson észlelte, és a törvényes örökös pert indított vele szemben a végintézkedés érvénytelenségének megállapítása végett. A felperes által ezzel összefüggésben előterjesztett kártérítési igénye körében az elévülés nyugvására hivatkozott, mivel a Ptk. 360. §-a alapján a károsodása az öröklési szerződés érvénytelen megkötésével már beállt, kártérítési igénye keletkezett, viszont mindaddig, amíg erről nem tudott, az erre vonatkozó kártérítési követelése elévülése nyugodott. A felperes hivatkozásával szemben a Legfelsőbb Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy mivel a végintézkedéseket mindaddig érvényesnek kell tekinteni, amíg azokat az arra jogosultak meg nem támadják, ezért a felperes kára csak akkor következett be, amikor a törvényes örökös az öröklési szerződést megtámadta. Tehát az elévülés nemhogy nyugodott, hanem mivel kártérítési követelése sem keletkezett addig, ezért meg sem kezdődött.⁴²⁷ Véleményem szerint azonban a bíróság nem értékelte a felperes kárának sajátosságát, amely elsősorban abban állt, hogy éveken keresztül nyújtott tartást az elhunytak úgy, hogy a hagyatékból az öröklési szerződés érvénytelensége miatt utóbb nem részesedhetett.

Az elévülés kezdő pontjának illetve a nyugvásának ez a sajátos konkurrálása jelentkezik a mögöttesen felelős személlyel szembeni megtérítési igény elévülésének vizsgálatában. Amely esetkört a hatályos szabályozási modell hátrányai között említem.

⁴²⁶ vö. EBH2006. 1401.

⁴²⁷ BH2008.186.

6.5. A hatályos szabályozási modell előnyei és hátrányai

A szabályozás előnye a könnyebb kiszámíthatóság, hiszen csak az akadály meglétét, és megszűnésének időpontját kell ezek szerint a perben bizonyítani, hátránya azonban az, hogy a jelenlegi bírói gyakorlat mind a mai napig nem jutott nyugvópontra a nyugvás által kapott igényérvényesítési határidő természetére, illetve nyugvásának, megszakadásának lehetőségére nézve.

A szabályozás előnyéül szolgál az is, hogy megfogalmazása eleve felállítja azokat az eseteket, amikor az elévülés nyugvása relevánssá válhat. Az elévülés leteltét megelőző egy éven belüli időpontban keletkező, vagy még akkor fennálló menthető akadály eredményezheti az elévülés nyugvását. Világosan kifejezi, hogy a menthető akadály az elévülési határidő leteltét követően is elhárulhat. Ez utóbbi esetben is láthatóvá válik, nem az eredeti elévülési határidő végpontjának kitolódásáról van szó az egy éves illetve három hónapos határidő biztosításával.

Hátránya viszont a szabályozás egyfajta fizikai tehetetlensége. Egyrészt valóban nem értékelhető az elévülési határidő utolsó egy évét illetve három hónapját megelőző időben fennálló körülmény igényérvényesítést akadályozó hatása. (Ebből a szempontból elfogadható a Szakértői Javaslat érvelése a hagyományos egyszerű nyugvási rendszer mellett). Továbbá szintén érzéketlen e rendszer a jogosult hanyagságával szemben: vajon miért nem tett semmit igénye érvényesítése érdekében a menthető akadály bekövetkezése előtt, a netán rendelkezésére álló évek során. Hatályos szabályozásunk az egyszerű nyugvási rendszerhez képest szintén képtelen arra nézve differenciálni, vajon a nyugvásra okot adó menthető akadály milyen időtartamon keresztül állt fenn. A határidő letetéhez közeli, akár egy hónapos akadály is megnyitja az igényérvényesítésre nyitvaálló további egy éves határidőt, függetlenül attól, hogy a jogosult az eddig eltelt több mint négy év alatt az igénye érvényesítése érdekében semmilyen lépést nem tett – hívja fel erre a figyelmet *Leszkoven László*.⁴²⁸ (Amit a bírói mérlegeléstől függő rendszerek figyelembe vehetnek.)

⁴²⁸ „...az elévülési idő elteltének, mint az igényállapot megszüntetésének következményét maga a Ptk. vonja le, az érdekintenzitás csökkenésének jogi hatását a kötelezett javára a bírói gyakorlatnak kell megállapítania, azzal, hogy a kötelezetre méltányosan bírálja el, hogy az elévülési idő lejártához közel felmerülő igényérvényesítési akadályt nyugvást előidéző menthető oknak tekinti-e vagy sem.”
Vö. LESZKOVEN László: *Érdekérzékenység és érdekintenzitás-változás a polgári jogban* In: TATTAY

Szintén hátrányként értékelem azt a magyar szabályozásban, hogy egyszerűsítésre törekszik. Nem határozza meg példálózó jelleggel sem az elévülés nyugvására vezető tipikus okokat, tényeket, körülményeket. Továbbá ez alapján nem is differenciál közöttük. A DCFR példájából kiindulva nem zárja ki ugyanis semmilyen logikai tétel, hogy egy adott polgári törvénykönyv az egyes nyugvási szabályozási modellekből vegyesen építkezzék. Az alábbiakban következzenek három olyan vitás kérdéskör, amelyben az elévülés nyugvásának a szabálya fokozottan vizsgálat tárgyává vált illetve válhat. Ezekben az esetekben a hatályos szabályozási modell kudarcát látom, ami felveti annak a szükségességét, hogy a jelenlegi szabályok mellé, speciális, más szabályozási modellekből is építkező rendelkezéseket vegyen fel a jogalkotó az új Ptk.-ba.

6.5.1. Szavatossági elévülési határidő nyugvása

A szavatossági elévülési határidő és a jogvesztő határidő ütközéséről már korábban szóltam. A problémát lényegében a Kúria 2/2012. Polgári Jogegységi határozata oldotta fel, amely kimondja, hogy a korábbi gyakorlatot sokáig alakító, I. sz. PEDGED vonatkozó rendelkezését már nem tartja fenn. Eszerint tehát nem hosszabbodhat meg, akár megszakító körülmény, akár nyugvás folytán az elévülési határidő oly módon, hogy a szavatossági igény érvényesítésére a jogvesztő határidőn túl lehetőséget teremthessen. A jogegységi határozat indoklása egyszerű volt, a jogvesztő határidő leteltével a szavatossági jogosultság megszűnt, így abból eredően igény sem áll fenn.⁴²⁹

A szavatossági határidő nyugvásával kapcsolatos problémák köre azonban ezzel még nem zárult.

Mind a 1/2004. PK vélemény (a hibás teljesítés egyes jogértelmezési kérdéseiről)⁴³⁰, mind eseti határozatokban, mind elvi bírósági határozatban (EBH

Levente, POGÁCSA ANETT, MOLNÁR Sarolta (szerk.): Pro Vita et Scientia. *Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából* Budapest, Szent István Társulat, 2012. 196. o.

⁴²⁹ Mindamellet érdekese itt megfigyelni, hogy az érvelésben megjelenik a szavatossági kifogás is, amely az alanyi jog megszűnése ellenére kivételes jelleggel, jogszabályi rendelkezés folytán mégis megmarad, annak ellenére, hogy az alanyi jog elenyészése a kifogás megszűnését is más esetben magával vonja.

⁴³⁰ vö. PK vélemény 4. pontja. „Amennyiben a szavatossági igény érvényesítésére nyitva álló hat hónapos (fogyasztói szerződésnél: két éves) elévülési határidő nyugszik, a jogosult - az egy évi illetve

2003.853.)⁴³¹ kifejtett álláspont szerint a szavatossági elévülési határidő nyugvását követően rendelkezésre álló határidő már nem elévülési jellegű, tehát az elévülés nyugvására ill. megszakítására vonatkozó szabályok lényegében nem alkalmazhatók. E határidő alatt a jogosultnak pert kell indítania. *Fel kell azonban hívni a figyelmet, hogy e határidő jogvesztő határidőnek sem tekinthető abban az értelemben, hogy a leteltét követően a bíróság hivatalból ebben az esetben sem állapíthatja meg a követelés elévülését, csakis a kötelezett eredményes elévülési kifogása által.*

A Kúria hibás teljesítéssel kapcsolatos egyes jogalkalmazási kérdésekről szóló 1/2012. (VI. 21.) számmal megjelent PK véleménye kitér a szavatossági igény érvényesítésével összefüggésben felmerülő nyugvás problémakörére. Egyrészt részletezi azon kérdést, vajon a rejtett hiba felismerése mely időpontban valósul meg ténylegesen, azaz mikor kezdődik az elévülés nyugvása folytán még megadott határidő. Másrészt megvizsgálja azon esetek, amikor az elévülés nyugvására okot adó körülmény vagy körülménycsoport, mint akadály elhárulását követően megnyíló határidőben újabb, az elévülés nyugvására okot adó körülmény jelentkezik. A Kúria itt közölt álláspontja szerint, ezen határidő tartam alatt az elévülés újbóli nyugvása már nem következhet be, tehát e határidő jogvesztő jellegű. Természetesen az elévülés nyugvására okot adó körülmények közül a jogosult válogat az igény el nem évült voltára vonatkozó bizonyítás során, azonban, abban az esetben ha már más nyugvása okot adó körülmény folytán az igényérvényesítés lehetősége az eredeti elévülési határidőn túl is számára fennáll, akkor ebben az időszakban az eredeti elévülési határidő nyugvására a törvény (Ptk. 326.§ (2) bek.) alapján már nem kerülhet sor.

A vonatkozó jogi irodalom, lényegében a kihirdetés előtt álló PK vélemény beharangozásaképpen kitért erre a problémára. Egyes szerzők (*Farkas Attila* és *Wellmann György*) véleménye szerint az elévülés nyugvására okot adó körülmények egymással való időbeli és ok-okozatbeli kapcsolatát kell nagyító alá venni. Ha

tartós használatra rendelt dolog esetén három évi (fogyasztói szerződésnél minden esetben: három évi), vagy ha a kötelező alkalmassági idő ennél hosszabb, akkor az annak megfelelő jogvesztő határidőn belül - a szavatossági igényét az akadályt jelentő menthető ok megszűnésétől számított három hónapon (fogyasztói szerződésnél: egy éven) belül érvényesítheti bíróság előtt. Az elévülés nyugvása következtében a szavatossági igény érvényesítésére a törvény által biztosított további három hónapos illetve egyéves határidő [Ptk. 326. § (2) bekezdés] nem elévülési, hanem jogvesztő jellegű következtésképpen az elévülés újabb nyugvására illetve megszakítására nem kerülhet sor.”

⁴³¹ A szavatossági határidő - a jogvesztő határidőn belül - a hiba felismeréséig nyugszik, és attól számítva három hónap áll rendelkezésre az igény bíróság előtti érvényesítésére. A három hónapos határidő nem elévülési jellegű, nem szakítható meg, tehát nem kezdődik újra (rendelkező része)

menthető körülmények egyidejűleg vagy egymással szoros összefüggésben jelentkeznek, akkor lényegében egy menthető körülményként hatnak az elévülésre,⁴³² így nem keletkezik ellentmondás az elévülés nyugvására okot adó menthető körülmény beállta, és a között a tétel között, hogy a nyugvás által nyert védelmi határidő már nem nyugodhat ill. nem szakadhat meg. Ha pedig az egyes körülmények között „... már nincs szoros időbeli és tartalmi összefüggés, az utóbb jelentkezett körülmények már nem vehetőek figyelembe.”⁴³³

Véleményem szerint e megoldási javaslat sem támogatható, hogy a bíróságnak fokozottan kell vizsgálnia – vajon az egyes nyugvásra okot adó körülmények, ha időben egymástól elválasztva jelentkeznek, mennyibe függenek össze – annak érdekében, hogy a nyugvásra okot adó akadály folyamatos fennállását alátámasztva, az elévülés nyugvásának alkalmazhatóságát fenntartsa. E sajátos kérdés rendezésére sokkal inkább megoldásnak tűnik a Ptk. szövegének kiegészítése, a DCFR szerinti, bírói mérlegeléshez kötött további igényérvényesítési határidő biztosítása céljából, vagy a bíróság nyugvási okokat összekapcsoló-szétválasztó értelmezése helyett állapítsa meg a hatályos szabályozás alapján, hogy e határidő további nyugvásának nincs helye.

A szavatossági igények nyugvására tipikusan okot adó körülményeket az alábbi csoportokba sorolhatjuk: 1. a hiba jellegénél vagy a dolog természeténél fogva nem volt felismerhető (rejtett hibák) 2. a dolog forgalmazásának vagy felhasználásának sajátossága 3. a feleknek a hibával kapcsolatos magatartása (ide sorolandó, ha a felek a szavatossági jogok teljesítésének mikéntjéről tárgyalásba bocsátkoznak) 4. a jogosult személyét érintő okok.⁴³⁴⁴³⁵

⁴³² „Előfordul a gyakorlatban az is, hogy egyidejűleg több olyan, az igényérvényesítést akadályozó körülmény áll fenn, amelyek külön-külön is alkalmasak lennének az elévülés nyugvásának előidézésére. Ilyenkor az elévülés véleményünk szerint mindaddig nyugszik, ameddig az igényérvényesítés utolsó akadálya is fennáll. Az is előfordulhat, hogy az elévülés nyugvásának előidézésére alkalmas egyes okok nem egyidejűleg állnak fenn, hanem egymást követően jelentkeznek (az egyik akadály megszűnését követően az igényérvényesítést akadályozó újabb körülmény merül fel). Ilyen esetben, ha az egyes igényérvényesítési akadályok tartalmilag és időben szorosan összekapcsolódnak egymással [...], úgy fogható fel, mintha ezek a körülmények egy egységes folyamatot képező egyetlen menthető okot jelentenének. Ezért ilyenkor az elévülés nyugvása akkor szűnik meg, amikor az igényérvényesítés utolsó akadálya is elhárul.” Vö. FARKAS Attila – WELLMANN György: A hibás teljesítés bírói gyakorlata II. In. *Gazdaság és Jog* 2012. május, 5. szám 17.o.

⁴³³ uo.

⁴³⁴ vö. DELI Gergely i.m . 49. o.

⁴³⁵ *Kisfaludy* a szavatossági igények elévülése nyugvásának tipikus eseteiként emeli ki a rejtett hiba esetét és a szavatossági igények rendezésére szolgáló tárgyalások folytatását, feltéve ez utóbbi

Érdekes módon a hiba kijavításának időtartamára nézve a jogalkotó nem nyugvási körülményt határoz meg, hanem azt az időszakot kivonja az elévülési idő tartamából: kijavítás esetén a határidő meghosszabbodik a hiba közlésével kezdődő azon idővel, amíg a jogosult a dolgot nem használhatta rendeltetésszerűen.⁴³⁶

Az új Ptk. pontosít a menthető ok megszűntét követően megnyíló határidő (egy év, három hónap) jogi jellegén. Az elévülés nyugvásának ezen időszakban már nincs helye, az elévülés megszakítására vonatkozó rendelkezéseket pedig azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a megszakítás következtében az egyéves (vagy három hónapos) határidő kezdődik újból.⁴³⁷

6.5.2. A teljesítésre adott halasztás jogi megítélése a nyugvás szempontjából

A hatályos Ptk. az elévülés nyugvásának általános szabályán túl megemlíti a teljesítésre adott halasztásnak az elévülés folyására gyakorolt hatását is. E sajátos jogszabályi példa további vizsgálatot igényel: hogyan hat, hathat az elévülés folyására.

Más nyugvási okot adó körülmény esetében, a menthető ok megszűntét követően a jogosult még egy évig (ill. három hónapig) igényét akkor is érvényesítheti, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból egy évnél (három hónapnál) kevesebb van hátra. Tehát ez a szabály akkor releváns, ha az igényérvényesítésben gátló körülmény az elévülési határidő végéhez közel (leteltét megelőző egy éven/három hónapon belül) vagy már a határidő leteltét követően szűnik meg. Mármost a teljesítésre adott további póthatáridő életszerűen a lejáratot követő rövid időn belül esik, tehát egy tipikusan 5 éves elévülési határidő esetében általában irreleváns körülmény marad. Továbbá problematikusnak tűnik a szabály helyes értelmezése is.

esetben, hogy a jogosult alappal bízhatott a tárgyalások komolyságában. Vö. KISFALUDY András: *Az adásvételi szerződés*. KJK Kerszöv Budapest, 2003. 225.-226. o.

⁴³⁶ vö. Ptk. 308.§ (3) bek.

⁴³⁷ Kiemelést érdemel itt az az eseti döntés, amely kifejti, hogy az elévülés nyugvását követően nyitvaálló határidő megszakítására a jogosult írásbeli felhívása már nem alkalmas, hanem az elévülési idő elteltét kizárólag a perindítás, azaz a bírói úton való igényérvényesítés fogja megakasztani. (BH 1993.313.)

Amennyiben az újonnan kitűzött teljesítési határidőt tekintjük az elévülési határidőt befolyásoló körülménynek, akkor végeredményben elszakadunk a hatályos Ptk.-nak (és az új Ptk.-nak) az elévülés nyugvására vonatkozó alapvető felfogásától, ebben az esetben ugyanis egyszerűen az elévülési határidő kitolódásáról beszélhetünk. A régi magyar magánjogi tervezetekben ezért volt helye e jogi rendelkezésnek. Lényegében a teljesítésre adott halasztással az elévülés időtartama meghosszabbodott (egyszerű nyugvás). Az elévülés nyugvásának hatályos szabályozási környezetében e szabály vagy elhagyandó vagy további magyarázó rendelkezést igényel.

Tekintettel továbbá arra, hogy itt a *lejárat után* adott halasztásról van szó, az elévülés nyugvásának olyan jellegű értelmezése sem vehető figyelembe, miszerint az elévülési határidő megindulásának kezdetén már beállt körülmény akadályozza a jogosultat igénye érvényesítésében. Tehát nem szolgálhat kiindulópontként azon értelmezéshez sem, hogy mivel a jogosult számára igénye érvényesítésére nincs lehetősége, ezért az elévülés még meg sem kezdődött.

A Szakértői Javaslat az egyszerű nyugvás szabályozási modell talaján állva az elévülési határidő meghosszabbítását kapcsolja következményként a lejárat után adott halasztásra. A rendelkezéshez fűzött indokolás szerint az elévülés kezdetekor meglévő nyugvásra okot adó körülménynek a figyelembevétele (az elévülési idő meghosszabbodása) azért szükséges, mert a hatályos szabályozás indokolatlan különbséget tesz a jogosultak között. Akik az elévülés kezdetekor már igényérvényesítésükben akadályozottak, más jogosultakhoz képest lényegesen rövidebb (egy év, három hónap) idő alatt tudják igényüket érvényesíteni.⁴³⁸ Ennek az elgondolásnak azonban csak akkor van relevanciája, ha a menthető akadály huzamos időn keresztül, lényegében az elévülés kezdetétől annak majdnem végéig, folyamatosan fennállt. Ez általában nem jellemző. Általános érvként tehát véleményem szerint nem állja meg a helyét.

Felmerülhet kérdésként, vajon abban az esetben, ha az új Ptk. fenntartja a hatályos szabályozási modellt, az elévülés elején fennálló igényérvényesítési akadály relevanciája speciális szabály megalkotásával biztosítható-e?

Az új Ptk. a teljesítésre adott halasztást már nem említi rendelkezései között. Ennek ellenére önálló jogi rendelkezésként fenntartható lehet az a megoldás,

⁴³⁸ vö. VÉKÁS (szerk.): Szakértői Javaslat i.m. 742. o.

miszerint a teljesítésre adott halasztás időtartamával az elévülés időtartama meghosszabbodik, akár az elévülés nyugvásáról szóló szabály keretein belül, akár attól különválasztva.

6.5.3. A mögöttesen helytállásra kötelezettel (sortartó kezessel) szembeni elévülésről

A hatályos jogi rendelkezéseket értelmező bírói gyakorlat, hosszas gyakorlati és elméleti vitákat követően a mögöttesen felelős személlyel, (sortartó kezessel) szembeni követelés elévülésére a nyugvás konstrukcióját rendelte alkalmazni, miszerint a kezessel szembeni elévülés nyugszik mindaddig, amíg a főadóssal szembeni követelés behajthatatlansága be nem bizonyosodik (Ptk. 274.§ (1) bek.). A kezes által támasztott sortartási kifogás tehát akadályozza a jogosultat követelése érvényesítésében, mint menthető jogi akadály áll fenn.

A mögöttes felelősséggel, továbbá a sortartó (egyszerű) és a készfizető kezes helytállási kötelezettségével kapcsolatban az utóbbi idők jogi irodalma igencsak bőkezű volt. Ennek eredője elsősorban az állami tulajdonú vállalatok privatizációjával⁴³⁹ kapcsolatos jogvitákban megjelenő, egymásnak ellentmondó bírói határozatok és a kezesi szerződési biztosíték felvirágzásának eredményeként kibontakozó bírói gyakorlat volt. E bírói döntések egységesítése érdekében látott napvilágot az 1/2007. PJE sz. jogegységi határozat, amely nem kevés támadást kapott az elmúlt időszakban. Majd ezt követte a készfizető kezes kifogásait vizsgáló 1/2010. PJE sz. jogegységi határozat. A kezessel szembeni követelés elévülését érintő problémák közül itt a sortartó kezessel szembeni elévülés nyugvására vonatkozó vitás kérdéseket vizsgáljuk meg.

Kérdésünk tehát: A követelés behajthatatlansága hogyan hat ki a sortartó kezessel szembeni elévülésre? A sortartási kifogás felhozhatósága hogyan befolyásolja az elévülési idő folyását? Ha az elévülés nyugvását eredményező akadályként tekintünk a sortartási kifogásra, vajon az elévülés nyugvásának szabálya

⁴³⁹ Az 1992. évi LIV. törvény 53.§ (1) bekezdése alapján az állami vállalatoktól a rábizott vagyon elvonásáért, az elvonás időpontjában fennálló tartozásokért –az elvont vagyon erejéig és az elvonás arányában – az ÁVÜ felelt kezesként.

itt hogyan alkalmazandó? Alkalmas-e a Ptk. nyugvásra vonatkozó szabálya a sortartó kezessel szembeni elévülés megnyugtató rendezésére?

A következőkben, az elévülés nyugvása körében a vizsgálatot érdemes a sortartó kezesen kívül, a sortartó kezeshez hasonlóan másodlagos helyállásra kötelezett egyéb kötelezettekre is kiterjeszteni (pl. a bevezetőben említett állami szervek (állam) mögöttes felelőssége, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság tagjait terhelő felelősség). Az egyszerűség kedvéért a következőkben e személyeket kezesként említem.

Az elévülés szempontjából elsősorban a kezessel szembeni követelés érvényesíthetővé válásának időpontja bír fontossággal. Ha a kezessel szembeni igényérvényesítés lehetősége keletkezik, akkor a kezessel szembeni követelés elévülése kezdetét veszi. Ezzel kapcsolatban a jogi irodalomban megoszlanak a vélemények. Egyes szerzők véleménye szerint a bírói gyakorlat két különböző megoldása közül az a helyes, amely szerint *a kezessel szembeni elévülés is akkor veszi kezdetét, amikor az adóssal szembeni elévülés esedékessé válik.*⁴⁴⁰ E vélemény arra alapozott, hogy amennyiben a jogosultnak a főadóssal és a kezessel szembeni követelése azonos, azonos az elévülés jogalapja. *„A főadóssal szemben követelés behajthatatlanná válása, mint a kezessel szembeni igényérvényesítés feltétele, nem az elévülés kezdő pontjaként, hanem az igényérvényesítési akadály elhárultáig az elévülés nyugvását eredményezi.”*⁴⁴¹ E vonatkozásban azonos álláspontot fogalmazott meg a Legfelsőbb Bíróság is az 1/2007. sz. Polgári jogegységi határozatában. Ezzel szemben van olyan vélemény, miszerint a kezessel szembeni igényérvényesítésnek feltétele az, hogy a jogosult bizonyítsa az adóssal szembeni végrehajtás sikertelenségét vagy eredménytelenségét, tehát e feltétel bekövetkezéséig az elévülés nem is veszi kezdetét. *„A sortartási kifogás eredményeként tehát a behajthatatlanság a kezes kötelezettségének anyagi jogi feltételévé válik.”*⁴⁴² Jelen vélemény számomra azért nem elfogadható, mert a jogszabályi rendelkezés nem az szögezi le, hogy a jogosult a behajthatatlanság igazolásáig nem fordulhat a kezessel szemben, hanem azt, hogy addig a kezes megtagadhatja a teljesítést. A bírói gyakorlat szerint nincs szükség a behajthatatlanság teljes kimutatására, elegendő a jogosult részéről annak

⁴⁴⁰ WELLMANN György: *A mögöttes felelőségről, különös tekintettel annak elévülésére* Magyar jog, 2006. (53. évf.) 9. sz. 535-541. o.

⁴⁴¹ WELLMANN i.m.

⁴⁴² GÁRDOS István: *A kezesség esedékessége és elévülése.* Gazdaság és jog 2012. 7.-8. szám 21.-27. 24. o.

bizonyítása, hogy a végrehajtás a főkötelezettel, illetve a nem egyetemlegesen kötelezett kezestársakkal szemben folyamatban van.⁴⁴³

A bírói gyakorlatban pedig olyan megoldás is jelentkezett, hogy a kezessel szembeni perindítás lehetősége eleve értelmetlennek teszi az elévülés nyugvását. Az, hogy a behajthatatlanság megállapíthatóságáig a sortartó kezes megtagadhatja a teljesítést, nem jelenti vele szemben az elévülés nyugvását, annak a perelési lehetőség ellentmond.⁴⁴⁴ Véleményem szerint a perelhetőség és a követelés esedékessé válása nem áll feltétlen logikai kapcsolatban egymással. Vannak ugyanis olyan követelések, amelyek esedékessé válásukat megelőzően már peresíthetők (pl. tartásdíj-követelések).

Véleményem szerint a kezessel szembeni elévülés a főadóssal szembeni követelés esedékessé válásával veszi kezdetét⁴⁴⁵ Azonban azt a gondolatot, miszerint a sortartási kifogás pusztán lehetősége kihat az elévülés folyására, és mint igényérvényesítési akadály az elévülés nyugvását eredményezi, nem osztjuk. Az elévülés nyugvását kizárólag a sortartási kifogás a tényleges érvényesítése eredményezheti.⁴⁴⁶

A jogegységi határozat indokolásából az az értelmezés olvasható ki, hogy a *behajthatatlanság igazolásáig* az elévülés nyugszik. Továbbá, mivel az elévülés nyugvásának időszakában az elévülés megszakítása fogalmilag kizárt⁴⁴⁷, ezért lényegében a kezessel szembeni, az erre az időre eső perindítás sem válhat ki ilyen hatást. A jogegységi határozat nem számol azonban a sortartási kifogás azon tulajdonságával, hogy a kezes belátásától függ az érvényesítése: „megtagadhatja a teljesítést”. Egyes szerzők a kezes sortartási kifogását újabb, az igényérvényesítés immár második feltételeként tárgyalják, továbbra is az elévülés esedékessé válásának vizsgálata körében, nem pedig mint nyugvási kérdést (*Gárdos*). Más szerzők a

⁴⁴³ A bírói gyakorlat ez irányú kutatását Bodzási Balázs végezte el. Vö. BODZÁSI Balázs: *A kezességi jog néhány aktuális kérdése*. Magyar Jog 2012. 3. szám. (137.-149.) 141. o.

⁴⁴⁴ Vö. 1/2007. Polgári jogi jogegységi határozat Indokolása I. rész utolsó bekezdése.

⁴⁴⁵ Tehát itt Wellman György meglátását tekintjük helyesnek.

⁴⁴⁶ Ugyanígy *Wellmann* is a kezes fellépésétől függően látja alkalmazhatónak az elévülés nyugvának szabályát. Ahogyan a régi magyar jogban is az elévülés nyugvása megállapítható volt mindaddig, amíg a kötelezett az adóssal szemben a teljesítést megtagadhatta, és ezt a kifogását a jogosult el sem háríthatta saját magatartásával.

⁴⁴⁷ Ez az egyébként nem helyes tétel a bírói gyakorlatban jelentkezett. Elsősorban e tétel helytelensége abban áll, hogy nem is tesz különbséget a eredeti elévülési időre eső nyugvás idején és a nyugvás folytán beálló, további (egyéves, háromhónapos) határidőnek az eredeti elévülési időn „túlfolyó” időszakra eső jogi tények hatása között. Másodsorban van olyan bírói döntés, amely elviekben is kizárja azt, hogy az elévülés nyugvását eredményező jogi akadály fennállása mellett megszakító bármely körülmény beállhasson.

sortartási kifogás előterjesztésének hatásaképpen annak a lehetőségét látják, hogy ekkor a kezessel szembeni igényérvényesítést, továbbá – erre reagálva – a kezes által tett sortartási kifogást értékelhetjük-e az elévülést megszakító körülményként (*Pomeisl*). „*Ha a kezes él a sortartás kifogásával, akkor az elévülés folyása megszakad.*”⁴⁴⁸

Minden álláspont és megoldási javaslat közös törekvése, hogy kiküszöbölje a jogosult azon jelentős hátrányát, amely a sortartó kezessel szemben őt az elévülés Ptk.-beli szabálya alkalmazásával érte. E szabály alapján ugyanis az elévülés nyugvására okot adó, menthető körülmény megszűnését követően a jogosultnak az igény érvényesítésére már csak egy év áll rendelkezésére, ha az eredeti elévülési idő eltelt vagy abból egy évnél kevesebb idő van egyébként hátra. E szabály igazságtalanságát tovább fokozhatja a jogegységi határozat azon elvi jellegű kijelentése, hogy az elévülés nyugvásának időszakában az elévülés megszakítása, megszakadása fogalmilag kizárt. E rendelkezés általános alkalmazásával lényegében az elévülést megszakító körülmények polgári jogi hatását kellene kizárni, mindamelllett, hogy el lehet ismerni, fel lehet lelteni olyan élethelyzeteket, amikor valóban a menthető akadály olyan jellegű, hogy nemcsak a jogosult általi bírósági úton megvalósítandó igényérvényesítést, hanem pl. az adós tartozáselismerését is természeténél fogva kizárja.

Az elévülés nyugvásának hatályos szabálya alól azonban az esedékessé válásnak az eltérő időpontban történő meghatározásával, vagy az igényérvényesítés feltételtől, többes feltételtől való függővé tételével nem lehet kibújni. A sortartó kezessel szembeni igényérvényesítés időtartamára, az elévülés nyugvására ezért speciális szabály felállítását javaslom, amely kifejezetten rögzíti, hogy a nyugvás ebben az esetben nem a hatályos rendelkezés (új Ptk. általános szabálya) szerinti további egy éves határidőt biztosít, hanem az igényérvényesítés kezdetén beálló körülmény hatására a nyugvás az elévülési idő valódi meghosszabbodását, netán törvény által előírt időre (időtartamra) való szünetelését jelentené.⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Ezzel a megközelítéssel nem érthetnek egyet. *Pomeisl* az elévülés megszakadását követően az elévülés nyugvását is megállapítja, mindamelllett, hogy elfogadja az ebben az időszakban tett, követelés érvényesítésével kapcsolatos egyes nyilatkozatokat (pl. egyezségkötés kezes és jogosult között, kezes általi tartozáselismerés) olyan jogi tényeknek, amelyek az elévülést megszakítják. Vö. POMEISL András József: *A kezes és a gazdasági társaság tagja felelősségének (mögöttes felelősség) elévülése*. Iustum Aequum Salutare III. évf. 2007./3. szám. (191.-200. o.) 197. o.

⁴⁴⁹ Hasonló szabályozási javaslattal találkozunk a 2009. évi CXX. törvény (hatályba nem lépett új Ptk.) 5:7.§ (3) bekezdésében.

6.6. Következtetések

Jelen fejezetben áttekintettem az elévülés nyugvására okot adó körülményeket, a bírói gyakorlat elemzésével, jogtörténeti és összehasonlító jogi kitekintéssel.

Véleményem szerint az elévülés nyugvását szabályozó hatályos és az új Ptk. rendelkezése általában megfelelő és a bírói gyakorlatban is meggyökeresedett szabályozási modellt jelent. Nem szükséges tehát az új Ptk.-ban sem új szabályozási modellnek általános nyugvási rendszerként való felállítása. A "nyugvás" kifejezés használata így értelemszerűen továbbra sem felel meg a jogi rendelkezések tényleges tartalmának, azonban e régóta rögzült jogi kifejezéstől való eltérést – jobb kifejezés híján – nem látom megalapozottnak. Sem a meghosszabbodás, sem a védelmi idő kifejezések használata nem vezetne jobb eredményre, különösen, ha már szilárd tartalommal bíró alapintézmény elnevezését érinti.

A nyugvásra vonatkozó Ptk. rendelkezések kiegészítését azonban szükségesnek tartom. Üdvözlendő, hogy az új Ptk. a nyugvással előálló további igényérvényesítési határidőre (1 év, három hónap) nézve korlátozza az elévülést megszakító okok alkalmazhatóságát, és kizárja e határidő nyugvását. Viszont kifejezetten rögzíteni szükséges még azt, hogy e speciális rendelkezés kizárólag *az eredeti elévülési határidő leteltét követően* megnyílt (vagy még fennálló) határidőre vonatkozhat. Véleményem szerint az új Ptk.-nak itt az is érdeme, hogy a jelenlegi bírói gyakorlattal szemben a határidő megszakíthatóságát elismeri és erre nemcsak a perindítást látja alkalmasnak.

A szabályozási modellnek az előző fejezetekben feltárt hiányosságai, rugalmatlansága arra mutat, hogy nem elvetendő más szabályozási modellek vagy akár mondhatjuk, az Mtj. előnyös rendelkezéseit, idevonatkozó szakaszait újra érvényre juttatni. Mind a teljesítésre adott halasztás, mind a sortartó kezessel szembeni elévülés mint speciális kérdések esetére a nyugvás általános szabályához képest különös rendelkezés beépítését javaslom *de lege ferenda* javaslatként, visszatérve ezáltal részben a Szakértői javaslatban, részben a 2009.-ben kihirdetett Ptk.-ban meglévő rendelkezésekhez. (Viszont ezekben az esetekben az elévülés nyugvása kifejezés helyett a *szünetelés* kifejezés használata indokolt.)

„6: 24.§ (4) Olyan harmadik személlyel szemben, aki a kötelezettség teljesítéséért akkor felel, ha a követelés a kötelezettől nem hajtható be (mögöttesen felelős személy), a behajthatatlanság megállapításáig az elévülés szünetel.

(5) Az elévülés szünetel abban az esetben is, ha a jogosult a lejárat után a teljesítésre halasztást adott.

(6) A (4) és az (5) bekezdésben meghatározott esetekben a szünetelés befejeződését követően az eredeti elévülési határidő továbbfolyik, meghosszabbítva a szünetelésnek az időtartamával, de nem következhet be az elévülés a szünetelés befejeződését követő egy éven belül.”

VII. Az elévülést megszakító körülmények

7.1. Történeti előzmények

A hatályos szabályozás mélyreható vizsgálatát megelőzően tekintsük át, hogy a magyarországi kodifikálási folyamatban hogyan változott az egyes, elévülést megszakító körülményeknek a törvényi felsorolása.

A Máptk. (1900) az alábbi félbeszakító okokat ismeri. Az elévülés félbeszakad, ha az adós a követelést a hitelezővel szemben részfizetés, kamatfizetés, biztosítékadás vagy bármi egyéb módon elismeri. Dolog visszaadására irányuló követelés elismertnek tekintetik, a míg az adós a dolgot hitelező rendelkezésére tartja. (1339.§)

Az elévülés félbeszakad, ha a hitelező a követelés megítélése vagy megállapítása iránt keresetet indít (keresetlevelet bead). A keresetindítással egyenlő hatályú a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem előterjesztése; a csődbejelentés; a beszámítás perbeli érvényesítése; a perbehívás abban a perben, a melynek kimenetelétől a követelés függ; a végrehajtás kérése és a végrehajtás foganatosítása végett tett bármi intézkedés (1340.§) Itt kell megemlíteni, hogy az 1900-as Tervezet az engedményezésről történő értesítéshez sem fűzött elévülést félbeszakító hatályt.

A Mptk. (1913) az elévülést félbeszakító körülmények körében egyezik az 1900-as tervezet szövegével. (1062-1063. §§) Alapvető különbség azonban, hogy míg az 1900-as Tervezet az általános elévülési időt 10 évben határozta meg, addig az 1913-as Tervezet 20 évben állapította meg.⁴⁵⁰

A Mtj. szintén a fent említett félbeszakító körülményeket sorolja fel (1297.-1298.§§), azonban az általános elévülési határidőt 32 évben jelöli meg. Az engedményezésről való értesítés kapcsán szintén nem rendelkezik annak elévülést megszakító hatásáról.

⁴⁵⁰ Kiss Albert e 10 éves határidő túlzottan rövid voltát szintén kiemeli. Vö. KISS: Kritikai tanulmány

A korábbi tervezetekhez képest, 1959. évi IV. törvénnyel kihirdetett Polgári Törvénykönyv alapvetően változtatott az elévülés intézményén, a megszakító okok meghatározásában is. „A követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólítás, a követelés bírósági úton való érvényesítése, továbbá megegyezéssel való módosítása - ideértve az egyezséget is - végül a tartozásnak a kötelezett részéről való elismerése megszakítja az elévülést.” (Ptk. 327. § (1) bek.)

Ezen túlmenően, a hatályos szabályozással egyezően, a kötelezettnek az engedményezésről való értesítése az elévülést ugyancsak megszakítja. (329.§ (2) bek.) A Ptk. szintén új megszakító okként emelte ki a követelés megegyezéssel való módosítását (egyezséget is).⁴⁵¹

A 2009-es Ptk. az elévülést megszakító körülményeken változtatva az alábbi felsorolást adja: Az elévülést megszakítja a) a tartozásnak a kötelezett részéről történő elismerése, b) a kötelelem megegyezéssel történő módosítása, ideértve az egyezséget is, c) a követelés bírósági úton történő érvényesítése, közvetítői eljárás és békéltetői testületi eljárás megindításának kezdeményezése vagy d) a törvényben meghatározott egyéb ok.⁴⁵² E Ptk. szöveg az engedményezés szabályai körében sem az engedményezésről szóló értesítés, sem a teljesítési utasítás joghatásaként nem rendelkezik az elévülés megszakadásáról, ezzel szemben a szerződésátruházás szabályai között rögzíti, hogy a szerződésátruházás az elévülést megszakítja (5:180.§ (4) bek.).

Az új Ptk. szerint „Az elévülést megszakítja

- a) a tartozásnak a kötelezett részéről történő elismerése;
- b) a kötelelem megegyezéssel történő módosítása és az egyezség;
- c) a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott; vagy
- d) a követelés csődeljárásban történő bejelentése.”⁴⁵³

A fent felsorolt történeti előzményeket is figyelembe véve a hatályos szabályozáshoz képest a legszembetűnőbb változás az, hogy a tételesen felsorolt megszakító körülmények között a jogosult részéről tett teljesítésre vonatkozó írásbeli felhívás nem szerepel.

⁴⁵¹ Itt kell megjegyezni, hogy bár a hatályos Ptk. a norma eredeti szövegéhez képest az eltelt ötven év alatt jelentős változáson, több novelláris módosításon esett át, azonban ezek a módosítások nem érintették az elévülést megszakító körülményeket.

⁴⁵² 2009-es Ptk. 5:8.§

⁴⁵³ új Ptk. 6:25.§ (1) bekezdés

7.2. A törvényi felsorolás célja és jellege

Az elévülést megszakító egyes jogi tények sorravétele előtt azonban mindenképp ki kell térni arra a lényeges kérdésre, vajon az elévülést megszakító okok törvényi felsorolása taxatív-e? Illetve mennyire szorosan értelmezendő?

Mindez pedig rávilágít egyrészt arra a kérdésre, vajon az elévülést megszakító körülmények kizárólag azok a magatartások, amelyek a jogalkotó szándéka szerint, mint a követelés érvényesítése céljából kifejtett magatartások elismertek. Vagy a jogalkotó célja e körülmények felsorolásával azon tipikus magatartások meghatározása volt, amelyek rendszerint az igényérvényesítés keretében jelentkeznek? A felsorolást taxatívnak kell-e tekintenünk, mivel közérdek fűződik a huzamosan fennálló bizonytalan helyzetek kiküszöböléséhez? E helyzet meghosszabbodását eredményezheti, ha az elévülést megszakító körülmények között a jogalkotó tág teret enged minden olyan magatartásnak, amely valamilyen formában az igény érvényesítésére mutat.

A megszakító okok felsorolása felveti azt a kérdést is, vajon ez a felsorolás átfogja valamennyi igényérvényesítést célzó magatartás-típust, vagy ezen belül válogat, és csak kiemelt fontossággal bíró esetekhez kapcsolja az elévülés megszakadását következményként. Ezáltal elválasztja-e egymástól az elévülés fogalmi elemét adó (az igény érvényesítés elmulasztásában álló) és az azt megszüntető (tehát az igény érvényesítését jelentő) magatartásokat, jogi tényeket.

Mindenképpen figyelembe kell vennünk azt a sajátos helyzetet, amit az adós tartozás elismerése jelent, és érdemes vizsgálnunk e megközelítésből is a teljesítésre való felszólítás elévülést megszakító hatását.

A jogirodalomban mind a két megközelítésre, azaz az elévülést megszakító körülmények zárt körére, és a felsorolás példálózó jellegére találunk álláspontokat. Az elévülést megszakító körülmények körüli viták, eltérő elgondolások visszavezethetők az elévülés fogalma kapcsán vizsgált keresetelévülés vagy igény elévülés szerinti tudományos álláspontokra. Vajon az elévülés joghatásának kizárásához elegendő legyen arra irányuló bizonyíték, hogy a jogosult a követelés érvényesítése körében nem volt teljesen passzív, tétlen, vagy az elévülés

félbeszakításának ennél több, kizárólag a törvényben meghatározott magatartások megvalósítása feleljen meg.⁴⁵⁴ A bírói gyakorlatban sorra jelennek meg olyan vitás kérdések, úgymint a perbeli jogfenntartó nyilatkozat elévülés megszakítására alkalmas volta, az el nem fogadott, de a címzettnek megküldött perbehívásnak teljesítésre való írásbeli felszólításként való értelmezése, az adós tartozás–elismerésének észlelhetően egyre tágabb megközelítése, az engedményezéstről való értesítés elévülést megszakító szerepe mind olyan jogi kérdések, amelyek közös velejét e fenti probléma adja. Ugyanezen a dogmatikai előkérdésen fordul meg – a legtöbb szerző véleménye szerint – a teljesítésre való írásbeli felszólítás elévülést megszakító körülményként való törvényi meghatározása is.

A keresetelévülés–elmélet felfogása alapján az elévülést megszakító körülménynek a bírósági eljárás megindítását tekinthetjük. Továbbá ésszerűségi szempontok diktálják, hogy minden olyan jogi tény is az elévülést megszakítsa, amelyből kitűnik az adós teljesítési készsége, visszahatva a jogosult általi igényérvényesítésre (módosítás, egyezségkötés, tartozáselismerés).

Az igényelévülés elméleti kereteiben a jogosult passzivitását bármely, az igény érvényesítésére közvetetten vagy közvetlenül irányuló magatartás megszünteti.

„Megszakad az elévülés, s a belőle addig lefolyt idő is elvész, ha a jogosított a keresetet megindítja, fizetési meghagyást eszközöl ki, végrehajtás iránt kérelmet terjeszt elő avagy az adós elismeri tartozását (kifejezetten vagy facto concludente), valamint általában ha a jogosított bármely cselekményével azt tanúsítja, hogy jogát nem hanyagolja el, hanem azt gyakorolni kívánja. (Pld. az elévülés alatt lévő követelést másnak engedményezi.)”⁴⁵⁵ Kolosváry az igény érvényesítésének tekinti a jogosult peren kívüli fellépését is, ha annak célja jogának a gyakorlása. E szempontból az elévülést megszakító okok között a tartozás elismerése foglal el sajátos helyet, mert nem a jogosult részéről kifejtett magatartás.

Az elévülést megszakító körülményeket az elévülés jogpolitikai indokai tükrében is nagyító alá vehetjük. A bizonytalan helyzet elhárítására irányul

⁴⁵⁴ Érdekes színezetét adja e kérdésnek a római jogi tudomány megközelítése. A klasszikus korra a keresetek elévülése mellett meghatározták a keresetelévülést megszakító egyes körülményeket, oly módon, hogy a keresettel való érvényesítés mellett, a jogosult óvással (protestatio), fenntartással (reservatio) is élhet az elévülés félbeszakítása végett. [Vö. BOZÓKY Alajos: A római jog pandektáinak tankönyve. 1874. 207. o.] Mind az óvás, mind a fenntartás célja ezekben az esetekben elsősorban valamely kétséges magatartás tisztázása

⁴⁵⁵ KOLOSVÁRY Bálint: Magánjog. A magyar magánjogból tartott egyetemi előadások rövid foglalata. (3. kiadás Stúdium, Budapest, 1930.) 64. o.

valamennyi esete, akár a jogosult igényérvényesítését valósítja meg, akár az adós magatartásából következik, hogy tartozása fennállásával még számol.

Az elévülést megszakító körülmények taxatív felsorolását kénytelenek vagyunk elfogadni, ám ez még nem jelenti azt, hogy az egyes esetkörök tág jellegű értelmezése nem lenne lehetséges. Az alábbiakban tekintsük át ezeket!

7.3. A követelés bírói úton való érvényesítése

7.3.1. Általános kérdések

A bírói úton való igényérvényesítés egyes formái közül, a legfontosabb eszköz a keresetlevél benyújtása, pontosabban ezáltal a polgári per megindítása. A keresetlevél benyújtását kell tekinteni az elévülés szempontjából a bíróság előtti igényérvényesítésnek – az elévülés megszakadását kiváltó – mozzanataként, tekintettel arra, hogy a Pp. rendelkezése szerint a pert keresetlevéllel kell megindítani, amely a követelést, konkrét kereseti kérelmet tartalmazza. A polgári per alternatíváit jelentő nem peres eljárások között a legfontosabb a fizetési meghagyásos eljárás, mivel a törvényben meghatározott értékhatáron alul pernek nincs helye, az értékhatáron túl viszont, ha fizetési meghagyásos eljárás van folyamatban, a perindítás kizárt. A fizetési meghagyás iránti kérelemre a keresetlevéllel szemben támasztott anyagi és eljárási jogi követelmények vonatkoznak.

A Magánjogi Törvényjavaslat részletesen szabályozta a követelés megítélése illetve megállapítása végetti perindításnak, és azzal egy tekintet alá eső egyes eljárási cselekményeknek elévülést félbeszakító hatását. Rendelkezése szerint a keresetindítással az elévülés megszakadása szempontjából azonos hatású: a) fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem előterjesztése; b) követelésbejelentés a csődeljárásban és a csődönkívüli kényszeregyezségi eljárásban; c) beszámítás perbeli érvényesítése; d) perbehívás abban a perben, amelynek kimenetelétől a követelés függ; e) végrehajtás kérése és minden végrehajtási cselekmény.⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ Mtj. 1298.§ első és második bekezdés

A hatályos Ptk. a bíróság előtti igényérvényesítés esetköreit fel nem sorolva, pusztán annyit rögzít, hogy az elévülést megszakítja a követelés bírói úton való érvényesítése. A bírói gyakorlat azonban kialakította azon értelmezési kereteket, hogy melyek azok a bírósági eljárások, vagy a követelés érvényesítésére indított egyéb eljárások, amelyek az érvényesített követelés elévülését megszakítják. Elsősorban a polgári per alternatíváiként (pótlékaiként)⁴⁵⁷ fel kell sorolnunk:

- a fizetési meghagyásos eljárást;
- a közvetítői eljárást;
- a választottbírói eljárást.

Ezen eljárások keretein belül megvalósuló igényérvényesítés megszakítja az elévülést.

Ezen túlmenően más eljárások megindításával is, ha a jogosult fellépése az igény érvényesítésének minősül – büntetőeljárársban a polgári jogi igény érvényesítése vagy a követelése csődeljárásban való bejelentése –, az elévülés megszakad. Itt azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy ezen eljárások megindítása csak akkor minősül a követelés elévülése szempontjából tehát megszakító körülménynek, ha annak célja a követelésnek a kötelezettel szembeni érvényesítése. Ebből a megfontolásból nem minősíti a jelenlegi bírói gyakorlat elévülést megszakító körülménynek a követelés hagyatéki eljárásban történő bejelentését vagy az előzetes bizonyítási eljárás lefolytatása iránti kérelmet⁴⁵⁸. A hatályos Ptk. rendelkezéséhez visszatérve érdemes megfigyelni, hogy a megszövegezését: „a követelés bírósági úton való érvényesítése” az új Ptk. alábbi megfogalmazása vált fel: „a követelésnek a kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése [...] csődeljárásban történő bejelentése”.⁴⁵⁹

Rudolf Lóránt monográfiájában az elévülést megszakító körülmények vizsgálata során a követelés bírói úton való érvényesítésének tekintette a keresetet, a viszontkeresetet, a beszámítási kifogás perbeli érvényesítését, a fizetési meghagyást és a perbehívást. Véleménye szerint a büntetőfeljelentés megtétele, akár a nyomozati eljárás megindítása a követelés érvényesítésének minősül, így az elévülést

⁴⁵⁷ Vö. FEHÉRVÁRY J: Magyar magánjog kistükre i.m. 8- skk oldalak

⁴⁵⁸ vö. BH2007. 156. sz. jogeset rendelkező része: „Az előzetes bizonyítás iránti kérelem a követelés elévülését nem szakítja meg.”

⁴⁵⁹ A más által indított csődeljárásban is az igény bejelentése a követelés bírói úton való érvényesítésének minősül tehát.

megszakítja. Rámutatott, hogy az elévülés megszakító hatásához nem szükséges feltétel, hogy a büntetőítéletben a vádlott elmarasztalására sor kerüljön.⁴⁶⁰

Véleményem szerint azonban – az általa vizsgált kérdések közül is – egyrészt a perbehívás kérdése, másrészt a büntetőeljárás megindítása is mélyebb megközelítést igényel. Rudolf kitért a holtnak nyilvánítási eljárás kérdésére is, és osztom a megállapítását, miszerint ezen eljárás az elévülés nyugvására okot adó körülményként jelentkezhethet (ám elévülést megszakító körülménynek nem tekinthető). A beszámítási kifogás perbeli érvényesítése, mint elévülést megszakító körülmények a további vizsgálata szükséges.

7.3.2. A kereset-elméletekről röviden

Míg a kereset maga a bírósági jogvédelem eszközére utal, addig a keresetjog a jogvédelemmel összefüggő jogosultságokat és kötelezettségeket jelenti. Arra a kérdésre – hogy a felperes keresetét, bírósághoz való fordulását milyen jog alapozza meg, – hivatottak választ adni az egyes keresetjog-elméletek.⁴⁶¹ A *magánjogi szemléleten* alapuló keresetjog-elméletek atyja *Savigny*, aki szerint a jogsértés egy kötelem-szerű magánjogi viszonyt keletkeztet a sértett és a sértő között, tehát a keresetjog a magánjog részét képezi,⁴⁶² csupán a kereseti cselekmény, annak feltételei és formája tartozik a perhez.⁴⁶³

E felfogástól folyamatosan eltávolodva az ellenpontot a közjogi szemlélet képezi, miszerint a *keresetjog alanyi közjog*, és a polgári per lényegében sajátos közjogi jogviszony (Gerber, Bülow). A magánjogi szemlélettel véglegesen szakított

⁴⁶⁰ RUDOLF Az elévülés im. 170.-171. o.

⁴⁶¹ *Névai* László a kereseti jog elméleteit négy nagy csoportba sorolja: 1. az anyagi jogi elmélet, 2. az absztrakt kereseti jog elmélet, 3. a konkrét kereseti jog elmélet és 4. a szocialista elmélet. Vö. NÉVAI László: A kereset és a keresetlevél. X fejezet in. Magyar polgári eljárásjog (szerk. Beck-Névai) Tankönyvkiadó, Budapest, 1962. 203.-205.o. *Kengyel* a keresetjog-elméleteket egymásból való kibontakozásuk folyamatában mutatja be. Vö. KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog* Osiris, Budapest, 2010, 221.o.

⁴⁶² Nizsalovszky *Savigny* elméletét így interpretálja: „Savigny szerint a keresetjog valamely konkrét alanyi jog megsértésével keletkező jog a bírói oltalomra, az a jog, amellyel a megsértett jog a sértés következtében átalakul.” vö. NIZSALOVSKY ENDRE: Az alanyi magánjog és a perjog. A Magyar Jog Klasszikusai. Székfoglalók. Amman és társa K. Budapest, 1996. 6.o.

⁴⁶³ *Nizsalovszky* véleménye szerint Grossschmid felfogása is magánjogi., mivel a kötelem vizsgálata során az alaki kénytetőség egyik kifejezési módjának tekinti a keresetjogot.

az *absztrakt keresetjog-elmélet*⁴⁶⁴, amely szerint a keresetjog a perbe vitt magánjogtól teljesen független jogi jelenség, közjogi jogosultság, mivel a peralapításhoz a magánjognak léteznie nem kell, elegendő azt állítani (Plósz, Degenkolb).⁴⁶⁵ Ezen elmélet indukálta, inkább mintegy a kiegészítéseként, nem pedig az ellenpontjaként a *konkrét keresetjog-elmélet* megszületését (Hellwig, id. Bacsó Jenő), miszerint a kereset azt illeti meg, akinek valóságos (azaz konkrét) anyagi jogosultsága van⁴⁶⁶ (*jogvédelmi igény*)⁴⁶⁷ Nizsalovszky a szociálisan felfogott konkrét keresetjog elmélet képviselőjeként szintén rámutat arra, hogy különbséget kell tenni a jogszabályok absztrakt szemlélése és a konkrét esetre alkalmazása között.⁴⁶⁸

A konkrét keresetjog-elméletre reagálva született meg *Magyary kettős keresetjog-elmélete*. Mivel a bíróság nem tesz különbséget az eljárás során a felperesek között arra tekintettel, hogy a keresetük alapos-e, tekintettel arra, hogy a valóban sértett vagy veszélyeztetett jogtól vagy érdektől ilyen formában a

⁴⁶⁴ Bacsó Jenő az absztrakt keresetjog kapcsán kifejti: „Lehet-e jognak tekinteni azt, ami mindenkit megillet? Csak annyiban, amennyiben jognak tekintjük a személyiségből folyó jogosítványokat, ... [...]... s általában a megengedett cselekményeket.” Véleménye szerint ugyanis az alanyi jog egyfajta kiváltságos helyzetet biztosít, amely mindenkit nem illethet meg. Bacsó nézete szerint a keresetjog: „a felperesnek a bírói hatalmat gyakorló állam elleni közjogi jogosítványa egy reá nézve kedvező, általa meghatározott tartalmú marasztaló, megállapító vagy jogállapotváltoztató (konstitutív) ítéletre, mely a kereset tárgyát képező magán (anyagi) jog –jogviszony létezésére, vagy nem létezésére jogerőre képes megállapítást tartalmaz.” Vö. BACSÓ Jenő: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*. Wizner és Dávid Nyomdája, Máramarosziget, 1910. 22.o.

⁴⁶⁵ Nizsalovszky rámutat azonban arra, hogy az absztrakt keresetjog pusztán csak a keresetindítási lehetőségnek tekinthető, „amely eszközzel való élés épen úgy lehet a jog intenciójának megfelelő, mint azzal diametrálisan ellenkező.” vö. NIZSALOVSZKY im. 11.o.

⁴⁶⁶ Nizsalovszky szerint a konkrét keresetjog-elmélet kiindulópontja a nemleges megállapítási kereset volt: „Keresetjoga csak annak van ugyan, aki elvárhatja, hogy a bíróság a keresete értelmében ítéljen, de ez a jog kell, hogy független legyen a magánjogi viszonytól, mert különben elképzelhetetlen lenne keresetjog olyankor, amikor a felperes éppen annak kimondását kéri a bíróságtól, hogy közte és a másik fél között nincs semmiféle jogviszony.” vö. NIZSALOVSZKY im. 13.o.

⁴⁶⁷ A jogvédelmi igény áll Binder elméletének középpontjában is, aki szerint perjogi jogrend és a magánjogi jogrend egybekapcsolódnak, ezért az a jog, amelyet valaki nem tud érvényesíteni, nem is jog, mert a jog a hatalom rendje. „Az ítélet és egyedül az ítélet jelenti a jogszabálynak a konkrét tényállásra való alkalmazását, így a kedvező ítélet iránti igény nem kapcsolódhat a jogvédelmi igényhez, mert épen a per feladata, hogy az igény létét megalapítsa.” Vö. NIZSALOVSZKY im. 22. o. Binder elméletét ezért Nizsalovszky élesen bírálta.

⁴⁶⁸ „Amikor azt mondom, hogy az egyesnek, aki keresetet indít, mert a jogrendszernek egy konkrét esetben való megvalósulásához érdeke fűződik, joga is van keresetének megfelelő , a jogrend megvalósulásának követelményét kielégítő ítéletre, még ez a szavaiban a konkrét esetre és konkrét perbeli cselekményre utaló szabály is absztrakt szabály, nem maga az élet jelensége.” Vö. NIZSALOVSZKY im. 42.o.

jogvédelmet semmiképp sem tagadja meg. Tehát minden jogalanyt személyiségénél fogva, absztrakt módon megilleti a keresetjog a konkrét keresetjogon túl.⁴⁶⁹

A XX. századi modern keresetjog elméletekben fellelhetjük a fent felsorolt elméletek (különösen az absztrakt és a konkrét keresetjogi elmélet) hatását.⁴⁷⁰

Az egyes keresetjogi elméletek vitája, a per magánjogi majd közjogi viszonyként való felfogása kihatott a peres fél fogalmára is.⁴⁷¹

A kereset-elméleteknek az alanyi jog, igény, keresethőségi jog fogalmára gyakorolt hatása elemzéséből e fejezetben már eltekintek.⁴⁷²

7.3.3. Keresetlevél benyújtása, a polgári per megindítása

Az alábbiakban tekintsük át a keresetre vonatkozó és az elévüléshez kapcsolódó, legfontosabb kérdéseket, a kereset fajtáit, illetve a keresetlevél beadásához fűződő magánjogi (elsősorban anyagi jogi) joghatásokat. Majd ezt követően tekintsük át milyen elévülési kérdéseket vet fel a keresetlevél elutasítása, a per szünetelése, megszűnése, illetve a per jogerős befejezése.

⁴⁶⁹ MAGYARY Géza: Magyar Polgári Perjog. 3. kiadás, (kiegészítette és átdolgozta: Nizsalovszky Endre) Franklin, Budapest é.n. (1939-1940.) 353. o.

⁴⁷⁰ A *szocialista keresetjog-elmélet* képviselői szerint különbséget kell tenni az eljárási és az anyagi értelemben vett keresetjog között. Eljárási értelemben a bírósághoz fordulás jogát jelenti, míg anyagi értelemben a kereset alapján a bíróságtól követelhető, hogy adjon helyet a keresetnek, feltéve, hogy van létező jogosultság, amely védelemre szorul. Az *igazságszolgáltatási igény* túllép a kedvező ítélet kívánalmán. Az elmélet képviselői szerint valamennyi államszervnek kötelessége a jogosultságok védelme, ezért a perben nemcsak a kedvező elbírálás, hanem az anyagi jog szabályainak helyes alkalmazása, a perben vitássá tett jogkérdés helyes elbírálása is elvárt a bíróságtól. Míg az igazságszolgáltatási igény valamennyi állami szervvel szemben jogvédelmi igényt jelent, addig a *bírósághoz fordulás joga*, a keresetjog modern kifejeződése, ennél szűkebb, mivel csak a bíróság által nyújtott jogvédelemre vonatkozik, de átfogja a keresetindításhoz való jogot és a bíróság érdemi döntésére vonatkozó igényt.

⁴⁷¹ *Schönvitzky Bertalan* számos esetet felvázol, bemutatva azt, hogy az általa materiálisnak nevezett fél-fogalom milyen visszasságokat eredményezhet (pl. elutasító ítélet esetén nemlétező jogosultságnak alanya nincs, aktív vagy passzív perbeli legitimáció hiánya). A perjogi fél fogalom – fél az, aki saját nevében jogvédelmet kér, illetve az, aki ellen ezt a jogvédelmet kérik – szintén életlen eszköz, „amikor a más jogán perlekedők fellépéséről vagy perbevonásáról van szó.” vö. SCHÖNVITZKY BERTALAN: A peres fél fogalma és az alanyi jogosultság. i.m. 5. o.

⁴⁷² Lsd. 1.3. alfejezetet.

7.3.3.1. A kereset fajtái

A keresetek osztályozására számos szempontot említhető, a legfőbb csoportosítás alapját a kereset tartalma határozza meg. Ez alapján elkülöníthetünk marasztalási, megállapítási és jogalakítási (konstitutív) keresetet. Az elévülés szempontjából a marasztalási kereset bír döntő jelentőséggel, mert ez a kereset az alperes marasztalására irányul, azaz a felperes arra kéri a bíróságot, hogy az alperest valamely szolgáltatásra(dare, facere, praestare) vagy nemtevésre, tűrésre kötelezze.⁴⁷³

A megállapítási kereset lehet pozitív (azaz valamely jog vagy jogviszony fenállásának megállapítására irányuló) vagy lehet negatív (azaz fenn nem állásának megállapítására irányuló). Megállapítási kereset benyújtásának az a feltétele, hogy az a felperes jogai megóvása érdekében szükséges, ám marasztalási keresetnek nincs helye, mert a felperes teljesítést nem követelhet.

A jogalakítási (vagy konstitutív) kereset a felek jogviszonyának vagy jogállapotának a megváltoztatására irányul, azaz a jogviszony létrehozását, megszüntetését vagy módosítását idézheti elő. Jogalakítási kereset előterjesztésére azonban csak törvény (jogsabály) felhatalmazása alapján van lehetőség.

Ahogy az elévülés alá nem tartozó igények körében már szót ejtettem arról, hogy a régi magyar magánjogi irodalom a megállapítási per megindítását elévülés alá nem eső kérdésként kezelte. Mindamelllett, hogy szem előtt kell tartani, vajon mi az elévülés tárgya, csak az érvényesíthető követelésre vonatkozik, vagy más jogosulti helyzetek, alanyi jogok, hatalmasságok is elévülhetnek, mindenképpen érdemes megfigyelni az egyes keresetfajták, mint perjogi intézmények és a polgári anyagi jog egymásra hatását. Amennyiben ugyanis a felperesnek követelése nincs az alperessel szemben, azonban érdekében áll valamely jogviszony fennálltának vagy fenn nem állásának a bírói megállapítása, e célból megállapítási kereset benyújtására jogosult, mégpedig – eljárási jellegű (keresetindítási) határidő híján – elvileg bármeddig.

⁴⁷³ A marasztalási kereset lényege az érdek, hogy a felperes olyan teljesítéshez jusson, amelyre az alperes, mint adós kötelezve van. A marasztalási kereset benyújtásának feltétele, hogy a felperes azáltal már lejárt követelését kívánja érvényesíteni. E követelménytől a törvény csak két esetben tekint el. Tartásdíj, járadék vagy más időszakos szolgáltatás iránt indított perben nemcsak a már lejárt, hanem a le nem járt szolgáltatásokra is kiterjedhet a kereset. A másik eset: lakás, vagy helyiség, vagy más ingatlan visszabocsátására vonatkozó követelés keresettel lejárta előtt is érvényesíthető, feltéve, hogy a visszabocsátási kötelezettség határozott időpontra vonatkozik.

Lényegében a megállapítási kereset elévülés alá nem tartozása ezzel indokolható.⁴⁷⁴ Megkérdőjelezhető azonban a megállapítási kereset elévülés alól kivett volta abban az esetben, ha a felperes keresetével követelését is érvényesíthetné az alperessel szemben.

További, erre épülő kérdés az, ha a megállapítási „igény” bejegyzési igénnyel karöltve jelentkezik. A Ptk. 116. § (1) bekezdése alapján a tulajdonos, ha tulajdonjogát ingatlan-nyilvántartáson kívül szerezte, igényt tarthat arra, hogy tulajdonjogát az ingatlan-nyilvántartás feltüntesse. A tulajdoni igények elévülhetetlenségét a Ptk. 115.§-ában már kimondta, amely alatt a megsértett tulajdonjogból fakadó egyes igények elévülését zárta ki (dolog kiadása iránti, abbahagyási követelések). Ehhez képest a jelen esetben nem feltétel a tulajdonjog megsértése,⁴⁷⁵ így a megállapítási per és ezzel összefüggésben az ingatlan-nyilvántartási bejegyzési igény elévülhetetlensége nem a tulajdoni igények elévülhetetlenségéből fakad.

A kereset mellett meg kell említeni a viszontkeresetet, amellyel az alperes a felperessel szemben őt megillető követelést érvényesíti, anélkül tehát, hogy igénye érvényesítése céljából külön pert kellene indítania. Az alperes viszontkeresete bár a keresettől független, azonban megindításának feltételei a keresettel összefüggnek: ugyanis az érvényesíteni kívánt jog a felperes keresetével azonos vagy azzal összefüggő jogviszonyból eredjen vagy pedig a viszontkeresettel érvényesíteni kívánt követelés beszámításra alkalmas legyen.

A Pp. 121.§ (1) bekezdése szerint a pert keresetlevéllel kell megindítani. Ez azt jelenti, hogy a bírósághoz benyújtott beadványban, keresetlevélben nemcsak a perindítási szándékról, az alperes idézéshez szükséges adatokról kell nyilatkozni, hanem annak a konkrét kereseti kérelmet is tartalmaznia kell. A keresetlevél és a kereset tehát nem azonos fogalmak. Itt kell azonban megjegyezni, hogy a keresetlevél nem kizárólagos eszköze a perindításnak, mivel a kérelemmel induló fizetési meghagyásos eljárás is ellentmondással perré alakulhat.

⁴⁷⁴ Vö. BH2008. 162. Az elévülés szabályai a megállapítás iránti kereset elbírálása során nem érvényesülnek. Hozzá kell, azonban tenni, hogy a megállapítási kereset tárgya a szerződés semmisségének megállapítására irányuló kérelem volt.

⁴⁷⁵ Sőt, ha időközben az ingatlan-nyilvántartásban bízó, jóhiszemű visszterhesen szerző nem az anyagi jog szerinti jogosulttól szerez jogot, hanem a bejegyzett áltulajdonostól, akkor azzal szemben az ingatlan-nyilvántartáson kívüli tulajdonos tulajdonjogára nem is hivatkozhat (Inyvtv. 5.§ (4) bek.).

7.3.3.2. A keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasítása

Tekintettel arra, hogy az elévülés csak a fél elévülési kifogása útján hatályosulhat, és a hatályos Ptk. rendelkezéseihez képest már megszűntek azok az esetek, ahol a bíróságnak hivatalból kellett figyelembe vennie a követelés elévült voltát, ezért a perelőfeltételek körében sem jelenhet meg a követelés elévülésének hiánya, ami azt jelenti, hogy a bíróság elévült követelés esetén idézés kibocsátása nélkül nem utasíthatja el a keresetlevelet.⁴⁷⁶ A hatályos Ptk. hatályba lépésekor az elévült jelleg a bíróság a szocialista szervezetek közötti pénzkövetelések érvényesítésére irányuló perekben, továbbá általában a fizetési meghagyásos eljárásban hivatalból volt köteles figyelembe venni. Mára már ezek az esetek megszűntek, ezért indokolt az új Ptk. azon rendelkezése, hogy az elévült jelleg kizárólag a fél kifogása alapján vehető figyelembe.⁴⁷⁷ Azonban a törvényben megjelölt bármely perelőfeltétel hiánya illetve a keresetlevél kötelező tartalmi kellékhánya esetén a bíróság a keresetlevelet idézés kibocsátása nélkül elutasítja, amelynek az elévülés szempontjából az a lényeges hatása, hogy a keresetlevél benyújtásához fűződő joghatás főszabályként nem áll be. Ez alól kivétel, ha a felperes az elutasító határozat (vagy ugyanilyen okból a pert megszüntető határozat) jogerőre emelkedésétől számított 30 nap alatt a keresetlevelet szabályszerűen újra benyújtja vagy a követelését egyéb úton szabályszerűen érvényesíti.⁴⁷⁸

7.3.3.3. A keresetlevél benyújtásához fűződő joghatások

Amennyiben a keresetlevelet a bíróság nem utasította el vagy pedig a felperes azt a megadott határidőn belül újra szabályszerűen benyújtotta, a keresetlevél beadásához fűződő joghatások beállnak. Ezek a joghatások polgári anyagi és eljárási joghatások.⁴⁷⁹

⁴⁷⁶ vö. Pp. 130.§

⁴⁷⁷ vö. új Ptk. 6:23. § (4) bekezdése: „Az elévülést a bírósági vagy hatósági eljárásban *nem lehet hivatalból figyelembe venni.*”

⁴⁷⁸ Pp. 132.§

⁴⁷⁹ A keresetlevél benyújtásához fűződő eljárásjogi hatások részletezésétől eltekintek. Vö. KAZAY László: VIII. Fejezet. *Keresetindítás* In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári Eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára* i.m. 15. pótlap 266/2. o.

A keresetlevél beadásának magánjogi joghatásai az alábbiak:

- A pénztartozások után késedelmi kamat jár.
- Kamatos kamat jár, még akkor is, ha a felek azt nem kötötték ki.
- A hasznok, gyümölcsök kiadása követelhetővé válik még a jóhiszemű birtokossal szemben is.
- Bizonyos személyes jogok átörökíthetővé, átruházhatókká, végrehajthatóvá válnak (pl. ajándékvisszakövetelési jog).
- Az elbirtoklást, elévülést félbeszakítja.
- A hitelezőt megillető választási jog gyakorlásának minősül (vagylagos kötelmeknél csak az egyiket perli).⁴⁸⁰
- Jogtalan gazdagodás esetén a gazdagodás mértékére nézve bizonyos esetekben a perindítás időpontja az irányadó.

Szászy István különválasztja a keresetlevél beadását a keresetlevél kézbesítésének mozzanatától⁴⁸¹, és az elévülést félbeszakító jogcselekménynek a keresetlevél beadását tekinti. A keresetlevél kézbesítéséhez fűződő joghatások:⁴⁸²

- megintés hatályával bír, az adóst késedelembe ejti
- a jóhiszemű birtokos a vétkesen okozott kárt köteles megtéríteni
- alperesnek meg kell őriznie a peres dolgot
- a keresetlevél kézbesítésének időpontja irányadó az egymást kizáró jogok rangsorának meghatározásánál
- kizárja egy másik egyetemleges hitelező fellépését a per befejezéséig.⁴⁸³

⁴⁸⁰ Nem vonatkozik ez természetesen a kötelezettet megillető választási jog gyakorlására, hiszen ebben az esetben a jogosultnak vagylagosan kell perelnie valamennyi szolgáltatásra. (vö. Ptk. 230.§ (1) bek.)

⁴⁸¹ Már a Magánjogi törvényjavaslat is figyelmeztetett arra: „Keresetindítás alatt a keresetlevél beadását, valamint a keresetnek jegyzőkönyvbe mondását kell érteni. A keresetlevélnek a perindításhoz megkívánt kézbesítése a keresetindítás magánjogi hatályához nem szükséges.” Mtj. 1298.§ harmadik bekezdése

⁴⁸² A keresetlevél benyújtása joghatásai nem azonosak a perindítás joghatásaival, amely a keresetnek, viszontkeresetnek az ellenféllel való közlésével állnak be (pl. perfüggőség).

⁴⁸³ vö. Ptk. 335.§ (4) bek.)

7.3.3.4. A kereseti kérelem jogcíme és a követelés viszonya

Már Villányi rámutatott a Szladits által szerkesztett Magyar Magánjogban, hogy a keresetindítás csak akkor szakítja meg a követelés elévülését, ha a keresetlevélben valóban azt a követelést, ugyanazon a jogalapon jelölte meg a jogosult. Tehát a kereset alapján a perben hozandó ítélet jogereje a követelésre kihat. Így nem szakítja meg adott követelés elévülését az *„ugyanazon jogalaptól eredő vagy ugyanazon ténybeli alapon nyugvó más követelés érvényesítése.*⁴⁸⁴”

Ezzel összefüggésben érdemes tehát megvizsgálni a keresetben megjelölt jogalapot és annak kötőerejét, a jogcímehez kötöttség kérdését a bírósági eljárásban.

A perben érvényesített igény beazonosításának alapja a kereseti kérelem és az abban megjelölt jogcím, azaz a felperes által megjelölt azon jogi rendelkezés, amelyre a kérelmébe foglalt határozott kereseti követelését alapítja. A Pp. 121. § (1) bek. rögzíti, hogy a felperesnek a kereseti kérelemben meg kell jelölnie az érvényesíteni kívánt jogot (mint a keresetének a jogcímét), az azt megalapozó tényekkel és bizonyítékokkal együtt. E jog alapozza meg a keresetében foglalt tényállítást, amelynek valósága bebizonyítása a célja a peres eljárásnak. A jogállításhoz a kereseti kérelemhez kötöttség, vagy pontosabban a jogcímehez kötöttség elve alapján az eljáró bíróság kötött. *Haupt Egon* cikkében⁴⁸⁵ rámutat arra, hogy e jogcímehez kötöttség alapján a kereseti kérelemben foglalt jogállítást behatárolja a perbeli bizonyítás tárgykörét, a viszontkereset, keresetváltoztatás kereteit, erre építi az alperes az érdemi védekezését, és a *res iudicata* is a keresettel érvényesített jog (nem pedig a kereseti kérelem) tárgyában zárja ki, hogy ugyanabból a tényalaptól származó, ugyanazon jog iránt ugyanazon felek egymás ellen új keresetet indíthassanak, vagy az ítéletben már elbírált jogot egymással szemben egyébként vitássá tehessek.

Haupt Egon tehát a kereseti kérelemhez kötöttséget, az abba foglalt jogcímehez kötöttség elveként értelmezi, ezzel visszatérve *Plósz Sándor* – általam korábban nagyító alá vett – megállapításaihoz, miszerint a per célja, hogy a felperes

⁴⁸⁴ VILLÁNYI im. 640. o.

⁴⁸⁵ HAUPT Egon: *A jogcímehez kötöttség kérdése a polgári perben.* In: Magyar Jog 2000. 10. szám. 605.-616. o. Vö. még: KOVÁCS László: *Mit jelent a bíróság jogcímehez kötöttsége? – Észrevételek dr. Haupt Egon cikkére.* In: Magyar Jog 2003. 9. sz. 554.o. és HAUPT Egon: *És mégis jogcímehez kötött!-Válasz dr. Kovács László szerkesztő észrevételeire.* Magyar Jog 2003. 12. sz.740. o

jogállításáról döntsön. Ezzel szemben *Osztheimer Katalin*⁴⁸⁶ más megközelítést is bemutat, – amelyet elsősorban elvi és eseti döntéseiben a Legfelsőbb Bíróság, Kúria is követett –, miszerint a kereseti kérelemhez kötöttség nem jelenti egyben a kérelem jogi alapjához való kötöttséget is, ha a bíróság az előterjesztett tények és bizonyítékokra tekintettel kétség nélkül meg tudja állapítani, hogy a felperes kereseti követelése valójában milyen jogi alapon indokolt. Ily módon a bíróság kiküszöbölheti a jogcím téves megjelölése miatti felesleges perindítást.⁴⁸⁷

Leszkoven László cikkében⁴⁸⁸ a jogállítás fontosságára úgy mutat rá, mint lényegében a kereset „anyagi jogi gyökerére”. A jogállítás hordozza tehát (Plósz megközelítése szerint is) a keresetjogot, azaz a perben érvényesíteni kívánt igényt.

Fontos, hogy a perindítás elévülést megszakító hatása csak akkor állhat be, ha a pert valóban a kötelezett ellen indítja meg a jogosult. A legfelsőbb Bíróság ezért sem fogadta el a felperes arra való hivatkozását, hogy megszakadt az elévülés, amikor az őt ért személyiségi jogsérelem miatt eljárás kezdeményezett az Emberi Jogok Európai Bíróságánál, ugyanis az eljárást a Magyar Állam ellen és nem a felperes hátrányosan érintő döntéseket hozó magyar bíróságok ellen indította.⁴⁸⁹ Itt kell hozzátenni azt, hogy a legfelsőbb Bíróság e körülményt nyugvást eredményező menthető oknak sem tekintette.

Érdekes problémát vet fel a követelés részbeni érvényesítése. Vajon megszakítja-e a teljes követelés tekintetében az elévülést? Erre igenlő választ adott a Fővárosi Ítéltábla egyik eseti határozatában, itt azonban figyelemmel kell lennünk, hogy a kereset a követelés jogalapját helyesen jelölte meg és kártérítési igény érvényesítéséről volt szó.⁴⁹⁰

Az egymással versengő, egyes általános és speciális igényérvényesítési határidők körében már említettem azt a problémát, vajon hatással bír-e, illetve ha

⁴⁸⁶ OSZTHEIMER Katalin: *A jogcímhez kötöttség alapvető kérdései a magyar polgári perben*. In: *Glossa iuridica* 2012. (III. évf.) 1. sz. 92.-98.o.

⁴⁸⁷ *Bakos Kitti* érdeme, hogy rendbe szedte a jogcímhez kötöttség elvét alátámasztó és az ellene felhozott érveket, továbbá, hogy a kereseti kérelemhez kötöttség elve bírói értelmezését jelentős számú bírói döntésen keresztül bemutatta. Vö. BAKOS Kitti: *A jogcímhez kötöttség egyes kérdései a polgári perben*. In: *Acta Conventus de Iure Civili Tomus XI. Szegedi Tudományegyetem ÁJK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék. Lectum Kiadó Szeged 2009. 13.-59.o.*

⁴⁸⁸ LESZKOVEN László: *Újra a jogcímhez kötöttség kérdéséről*. In: *Gazdaság és Jog*. 2009/12. 23. o.

⁴⁸⁹ vö. BH2011.334.

⁴⁹⁰ Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.296/2010/5. „Helyesen állapította meg az elsőfokú bíróság, hogy a felperes kártérítési követelésének az elévülése megszakadt, amikor a kárigény jogalapja és összecszerülésének egy része tekintetében peres eljárás indult, majd a jogerős ítéletet követően az elévülés ismét megkezdődött.”

igen, milyen hatással jár az egyik jogcímen történő igényérvényesítés a másik jogalapon fennálló követelés elévülésére.⁴⁹¹ Tekintettel azonban arra, hogy e részletkérdésben a dolgozat kereteit meghaladó, további anyagi jogi és eljárásjogi tudományos és gyakorlati kutatások szükségesek, ezért e kérdéskör részletes kifejtésére, annak anyagi jogi és perjogi vonatkozásai ismertetésére itt nem kerül sor.

7.3.3.5. A per megszüntetése, félbeszakadása, szünetelése és a követelés elévülése

A per megszüntetéséről a Pp. 157.-160.§-ai rendelkeznek. A per megszüntetésére ekkor érdemi határozat hozatala nélkül kerül sor, amely a kereset beadásával megszakadt elévülési idő folyására is visszahat, mintha a kereset beadása meg sem történt volna. Ugyanis a per megszüntetése maga után vonja a keresetlevél beadásának és a perindítás hatásainak az elenyészését. A felperes csak a Pp. által meghatározott esetekben, a kereset újabb szabályszerű benyújtásával háríthatja el ezt a következményt.⁴⁹² A jelenlegi bírói gyakorlat azonban a teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás, mint megszakító körülmény jelenségét felhasználva, ebben az esetben a kézbesített kereset elévülést megszakító hatását elismeri, annak ellenére, hogy utóbb a pert a bíróság megszüntette.⁴⁹³

Az eljárás 111.-112. §-okban szabályozott félbeszakadása tisztán eljárásjogi intézmény, bár a félbeszakadásra okot adó körülmények java részében egyeznek az elévülés nyugvásának rendszerinti okaival.⁴⁹⁴ Az eljárás félbeszakadásával az

⁴⁹¹ Lásd. 5.3.3. alfejezetet. Kiindulópontként az igények halmazának kérdéskörét vizsgáltam. Vajon ha anyagi vagy az eszmei igényhalmazat áll fenn, az egyik érvényesített igény kihat-e illetve hogyan a halmazatban lévő más igényre. Lényegében Szladits szavait tolmácsolja Szászy is, amikor az igényhalmazokról szól. Anyagi halmazatról akkor beszélünk, ha ugyanarra a szolgáltatásra valóban több igény áll fenn. Ebben az esetben bár az egyik igény kielégítése a másik igényt megszünteti, azonban a párhuzamos perlést Szászy sem zárja ki, Szladits pedig hozzáfűzi, hogy az adós az utóbb érvényesített halmazatos igény esetében viszont már az ítélt dolog kifogásával élhet. Anyagi halmazat esetén tipikus a vagylagos kereseti kérelem.

⁴⁹² vö. Pp. 161.§: „Ha a bíróság a pert a 157. § a), b) vagy c) pontja alapján szünteti meg, a keresetlevél beadásának és a perindításnak a jogi hatályai fennmaradnak, ha a felperes a megszüntető határozat jogerőre emelkedésétől számított harminc nap alatt a keresetlevelet szabályszerűen újra benyújtja, vagy követelését egyéb úton szabályszerűen érvényesíti.”

⁴⁹³ vö. BH2007. 408. sz. határozat rendelkező része szerint: „A követelést tartalmazó keresetlevélnek a bíróság általi kézbesítése a per megszűnése esetén is megszakítja az elévülést.”

⁴⁹⁴ vö. Pp. 111.§ (1)-(4) bek.: a meghalt vagy megszűnt peres fél jogutódjának perbelépéséig vagy perbe vonásáig; a személyesen eljáró és cselekvőképességét elvesztő peres fél részére a törvényes

eljárásjogi határidők megszakadnak, és csak a félbeszakadás megszűnésével kezdődnek újra. Továbbá a peres feleknek és a bíróságnak ez időben tett minden eljárási cselekménye, kivéve, ha az a félbeszakadással vagy annak megszüntetésével kapcsolatos, hatálytalan. Itt érdekes megjegyezni, hogy az időben elhúzódó félbeszakadás kivédésére a Pp. lehetőséget ad a másik peres félnek, hogy a megszünt peres fél jogutódjának hiányában is kérje a per megszüntetését. Ebben az esetben a per megszüntetése a kirendelt ügygondnok ellen folyik.

A tárgyalás felfüggesztése szintén nem hat ki az anyagi jogi elévülési idő kérdésére. A bíróság a tárgyalást felfüggeszti vagy felfüggesztheti, ha a per eldöntése olyan előzetes kérdés elbírálásától függ, amelynek tárgyában büntetőper vagy más hatósági eljárást kell indítani, vagy az már folyamatban van.⁴⁹⁵ A tárgyalás felfüggesztése tehát szintén az eljárásjogi határidők számítására bír befolyással: „A tárgyalás felfüggesztésével minden határidő megszakad; a felfüggesztés megszűnésétől a határidő újra kezdődik.”⁴⁹⁶

A per szünetelése, és azt követően a megszűnése azonban már anyagi jogi szempontból is érdekes elévülési kérdéseket vet fel. *Újlaki László* 1987-ben megjelent cikkében⁴⁹⁷ már rávilágított arra, hogy elsősorban a hatályos Ptk. igencsak szűkszavú megfogalmazása miatt, a bírói gyakorlat számára nyitvahagyott problémát jelentett, vajon milyen hatással jár a per szünetelése illetve a szünetelés miatti megszűnése a követelés elévülésére? Az általa felvázoltak szerint az egyik lehetséges álláspont az, hogy az elévülés folyása már a szünetelés beálltával újra indul, míg a másik álláspont szerint az elévülés újbóli folyása a pernek a szünetelés folytán bekövetkező megszűnésétől veszi kezdetét. *Rudolf* eltérő véleménye szerint a per szünetelése az elévülésre nem hat ki, így amennyiben a per megszűnését a szünetelést követően hat hónap elteltével a bíróság megállapítja, akkor az elévülési idő a per megszűnését követően indul újra. *Rudolf* gondolatmenete azonban nem érinti azt a lényeges kérdést, hogy a Ptk. 327.§-ának (2) bekezdése ahogyan jelenleg is, akkor is az elévülést megszakító eljárás *jogerős befejezéséhez* kapcsolja az eljárás

képviselő kirendeléséig; vagy a törvényes képviselő halálakor az új törvényes képviselő kirendeléséig; ha a bíróság működése (háború vagy más elháríthatatlan esemény miatt) szünetel, vagy a féllel valamilyen oknál fogva nem lehet érintkezni.

⁴⁹⁵ Lásd részletesen: Pp. 152.-154.§§

⁴⁹⁶ vö. Pp. 155.§ (1) bek.

⁴⁹⁷ *ÚJLAKI László: A peres eljárás szünetelése – követelések elévülése.* Magyar Jog 1987. (34.évf.) 9. sz. 780.-782.o.

megindítása miatt megszakadt elévülés újraindulását, továbbá az új Ptk. is kifejezetten rögzíti, hogy a bírósági eljárás megindítása csak akkor szakítja meg az elévülést, ha a per során érdemi határozatot hoztak.

Újlaki rámutat arra, hogy a per szünetelése által kiváltott joghatás vizsgálatakor mindenképpen figyelemmel kell lenni arra a fontos kérdésre, hogy a per szünetelése perjogi intézmény, amely közvetlenül anyagi jogi hatást nem válthat ki. így semmiképpen nem jön figyelembe a per szüneteléssel összefüggően a Pp. azon rendelkezése, amely megállapítja, hogy a szünetelés a határidők folyását nem érinti.⁴⁹⁸ Újlaki érvelésében rámutat a bírói gyakorlatban kiforrott azon elvre is, hogy az anyagi jogi határidőt nem lehet eljárásjogi értelemben megszabott határidőnek tekinteni. Az elévülési határidő anyagi jogi határidő, tehát e vonatkozásban a Pp. rendelkezései nem irányadók.

Újlaki vizsgálja cikkében a régi magyar magánjogi tervezetek megoldását is. Az Mtj. 1301.§-ában részletesen szabályozta (1299.–1310.§§) a követelés bírósági, hatósági eljárásban való érvényesítésének egyes kérdéseit. A per szünetelését az alábbiak szerint vette figyelembe az elévülési határidő számításánál. *„Ha ... az eljárás a felek mulasztása vagy megállapodás a következtében szünetel, az elévülés félbeszakadása a feleknek vagy bíróságnak utolsó perbeli cselekményével, és ha ez perfelvételi vagy tárgyalási határnap kitűzésében áll, az elmulasztott határnapkal ér véget. Az ekkor újból megkezdődött elévülést bármelyik félnek az eljárás folytatása iránt előterjesztett kérelme akként szakítja félbe, mint a keresetindítás.”* Az Mtj. megoldása tehát sokkal cizelláltabb, mint a bírói gyakorlatban felvetett lehetőségek. Itt azonban mindenképpen hozzá kell fűzni azt, hogy az Mtj. az elévülés félbeszakadásának végét, tehát az elévülés újraindulását nemcsak a jogerős ítélet meghozatalától, hanem az eljárás bármely befejeződésétől is engedte. Ezen szabály alól képezett lényegében kivételt a szüneteléssel összefüggő sajátos elévülési szabály, amely a határidő újraindítását már nem a per megszűnéséhez, hanem az utolsó perbeli cselekményhez kapcsolja. Ennek okára maga Rudolf Loránt is rávilágít, miszerint a per szünetelése arra mutat, hogy már nincs meg a követelés érvényesítésének szándéka.⁴⁹⁹

⁴⁹⁸ Pp. 137.§ (2) bek.

⁴⁹⁹ RUDOLF: *Az elévülés i.m.* 171. o.

A per szünetelésének elévülési idő folyására való kihatása láthatóan a jelenlegi bírói gyakorlatban sem kiforrott kérdés, hiszen egy egészen friss, 2012-ben megjelent elvi bírósági határozat rendelkező részében így fejt ki: „Az elévülést megszakító perindítást követően az eljárás szünetelése esetén az elévülés a per szünetelés folytán történő megszűnésével kezdődik.” E határozattal Újlaki álláspontja válik elfogadottá, miszerint az elévülés újakezdődése az eljárás szünetelésének beálltával nem, hanem kizárólag a per szünetelés folytán bekövetkezett megszűnésével valósul meg. Hozzáfűzi azonban Újlaki arra vonatkozó kívánalmát, hogy a Ptk. konkrét rendelkezésének hiányában szükséges lenne, hogy a Legfelsőbb Bíróság állásfoglalással rendezze ezt a kérdést.

Véleményem szerint, bár a Magánjogi törvényjavaslat túlságosan részletes szabályokat tartalmazott, azonban szükséges lehet ebben a kérdésben az elévülés megszakadásának illetve annak következménye beálltára vonatkozó kifejezett rendelkezés az új Polgári Törvénykönyvben. E rendelkezés azáltal is megvalósulhat, ha a Ptk. 327.§ (2) bekezdésében a jogalkotó kitérne a per szünetelés miatti megszűnésére is, mint az elévülés újraindulásának időpontjára. Figyelembe véve természetesen azokat az eseteket, amikor (per megszüntetése) az eljárás megindításához fűződő anyagi jogkövetkezmények teljes mértékben elenyésznek.

Végezetül érdemes kitérni arra a sajátosságra, ahogyan az 1911. évi polgári perrendtartás⁵⁰⁰ rendezte a per szünetelésének kérdését. A vonatkozó jogszabályhely szerint a peres fél az elmulasztott határnaptól számított 4 hónapon belül kérhette az új határnap kitűzését, azt követően azonban ehhez igazolnia kellett, hogy az eredeti határnap elmulasztása önhibáján kívül történt. Végül az elmulasztott határnaptól számított három év elteltével a per megszűnt.

Lőw Tibor cikkében arra világított rá, hogy a per szünetelés folytán történő megszűnése, a perelévülés, nem egyszerű ügykezelési szabály (miszerint a bírósági nyilvántartás megszűnik), hanem perjogi hatást kiváltó intézmény. E perelévülés és a magánjogi elévülés szabályai azonban nem azonosak. „A perelévülés hatása elsősorban perjogi és erről a perjogi hatásról a felek nem rendelkezhetnek.”⁵⁰¹ Ugyanerre Magyary is figyelmeztet: „A perelévülés csupán a perjogi viszony

⁵⁰⁰ 1911. évi I. törvény

⁵⁰¹ Lőw Tibor: Perelévülés. In *Jugtudományi Közlöny* 1918. (53. évf.) 12. sz. 95. o.

*elévülése, de nem egyúttal a perbevont magánjogi viszonyé is. Eziránt újabb per indítható.*⁵⁰²

Földes István rámutatott arra, hogy a permegszűnés nem elévülési intézmény, a bíróság hivatalból vette figyelembe, továbbá nem is jelentette közvetlenül a kereseti követelés elévülését. Felhívta a figyelmet arra, hogy a szünetelés alatt bekövetkezhetett a követelés elévülése, ugyanis a bírói gyakorlat szerint az elévülési idő folyása a szünetelés első négy hónapjának leteltével újraindult. Az ismertetett Mjt.-beli rendelkezés és az 1911. évi Pp. tükrében tehát a bírói gyakorlat összekapcsolta a szünetelés miatti perelévülés (a felek „hallgatása” miatt, időmúlás hatására történő permegszűnés) és az anyagi jogi keresetelévülés (az igény nem érvényesítése hosszabb idő keresztül) intézményét.⁵⁰³

Végezetül az új Ptk. szövegezésbeli változása az eljárás szünetelésének újabb hatását veti fel. Ha olyan értelmezést tulajdonítunk annak a fordulatnak – „a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott”..., miszerint az elévülést akkor szakítja meg a keresetindítás, ha annak végén érdemi határozat is születik, akkor a per szünetelésével megszűnő eljárás a keresetindításnak elévülést megszakító hatását teljes egészében, a keresetindításra visszamenőlegesen elenyészteti. Ilyen tartalmú jogi rendelkezésnek azonban – sem a korábbi perjogi és anyagi jogi előzményeket, sem a jogirodalmi álláspontokat, sem a jelenlegi bírói gyakorlatot vizsgálva – nem látom alapját.

7.3.3.6. Egyéb eljárási cselekmények és jognyilatkozatok

A hatályos Ptk.-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat a régi magyar magánjog talaján állva szintén elévülést megszakító hatást tulajdonít a perbehívásnak. A *perbehívás* a beavatkozásnak azon sajátos esete, amikor a beavatkozó nem önként lép be a perbe, hanem őt a peres fél (vagy más beavatkozó, perbe hívott) hívja perbe. „Az a fél, aki pervesztessége esetére harmadik személy ellen kíván követelést

⁵⁰² MAGYARY: Magyar Polgári Perjog im. 299. o.

⁵⁰³ vö. FÖLDES István: *A magyar polgári perrendtartás kézikönyve*. 2. kiadás Grill Kiadó, Budapest 1946. (Szerző eltűnése miatt a művet a 352. oldaltól Fehérváry Jenő egészítette ki és rendezte sajtó alá.) 261. o.

*érvényesíteni, vagy harmadik személy követelésétől tart, ezt a harmadik személyt az első fokú ítélet hozatalát megelőző tárgyalás berekesztéséig perbe hívhatja.*⁵⁰⁴ Itt fontos megjegyezni, hogy a perbehívás elfogadásával válik beavatkozóvá a perbehívott, és perbehívás elfogadása nem jelenti azt, hogy ezzel a perbehívott a kötelezettségét a perbehívóval szemben elismerné.⁵⁰⁵ A perbehívás elfogadását tehát a tartozás elismeréseként, mint elévülést megszakító körülményként nem vizsgálhatjuk.

A Polgári perrendtartás hozzáfűzi azonban azt is, hogy a perbehívó és a perbehívott közötti jogviszony ebben a perben nem dönthető el, mégis ennek ellenére az elévülést megszakító igényérvényesítés egyik formájának tekinti a bírói gyakorlat a perbehívást.

Véleményem szerint, mivel a perbehívás elfogadása szükséges a beavatkozóvá váláshoz, ezért annak megtagadása esetén perbehívás, mint a követelés bírói úton való érvényesítésének sajátos esete nem áll fenn, így nem szakítja meg az elévülést. Ebben az esetben kérdéses lehet még, hogy a perbehívást tartalmazó nyilatkozatnak a címzett részére való kézbesítésével, mint a teljesítésre való írásbeli felszólítás esetleg megállhatja-e a helyét. Erre az álláspontra helyezkedett a Legfelsőbb Bíróság is eseti határozatában.⁵⁰⁶ Itt kell azonban megjegyezni, hogy a Legfelsőbb Bíróság 2006 óta már nem tartja fenn korábbi GKT 98/1973. számú állásfoglalását, amely kifejezetten rögzítette, hogy gazdasági perben a perbehívásnak a perbehívott személlyel való közlése az utóbbival szemben abban az esetben is megszakítja az elévülést, ha a perbehívott a perbehívást nem fogadja el.

A perbehívástól meg kell különböztetni a *perbevonást*, amely a perbeli jogutódlás egyik formája. „Ha a per alapjául szolgáló jogviszonyban a polgári jog szabályai szerint valamelyik fél helyébe a per folyamán jogutód lép, a jogutód a perbe félként önként beléphet, illetőleg a jogutódot az ellenfél is perbe vonhatja.”⁵⁰⁷ Amennyiben a felperes él a perbevonás lehetőségével, annak célja, hogy az alperes jogutódjával szemben is érvényesítse peresített követelését, tehát a perindítás elévülést megszakító hatása a perbevonással a perbevont félre is kihat.⁵⁰⁸

⁵⁰⁴ Pp. 58.§

⁵⁰⁵ vö. Pp. 60.§ (2) bek.

⁵⁰⁶ BH2003.245.

⁵⁰⁷ Pp. 61.§ (1) bek.

⁵⁰⁸ „A Ptk. 337. § (3) bekezdése szerinti kötelezeti egyetemlegesség értelmében az, hogy az elévülési határidő eltelt, mindkét vevő tekintetében külön vizsgálendő. A felperes az (gazdálkodó szervezet 1.)-

Lényegében az elévülés fogalmi vitájára mutat rá az a bírói gyakorlatban megjelent körülmény, hogy a peres félnek az eljárás során tett *jogfenntartó nyilatkozata* is megszakíthatja az elévülést.⁵⁰⁹ Vajon az igény érvényesítésének minősül-e, ha a perben a fél sem kereseti, sem viszontkereseti kérelmet az adott követelésre nem terjeszt elő, de nyilatkozik arra nézve, hogy ezt a későbbiekben meg kívánja tenni, arra nézve jogfenntartó nyilatkozatot tesz.

Anyagi jogi szempontból a jogfenntartó nyilatkozat a nem szerződészerű teljesítés elfogadásával áll összefüggésben. „*Ha a jogosult a teljesítést a szerződésszegésről tudva elfogadja, a szerződésszegésből igényt utóbb csak akkor támaszthat, ha erre irányuló jogait fenntartotta.*”⁵¹⁰

A jogfenntartó nyilatkozat megtétele tehát olyan szempontból kötelezettsége a szerződő félnek, hogy a szerződésszegésre alapított igényérvényesítési szándékával ellenkező magatartása esetén (a teljesítés elfogadása) utóbb szerződésszegésre nem hivatkozhat.⁵¹¹

Egy másik ügyben tett jogfenntartó nyilatkozatot legfeljebb a teljesítésre való írásbeli felszólításként értelmezhetjük.⁵¹² A.

Ezzel szemben a Fővárosi Ítéltábla elismerte a per során a felperes által tett jogfenntartó nyilatkozat elévülést megszakító hatását, amikor elfogadta az elsőfokú bíróság erre vonatkozó érvelését: „...*a bírói gyakorlat elegendőnek tartja az elévülés*

gyel szemben fizetési meghagyás útján érvényesített ellentmondás folytán perré alakult eljárásban a 2001. november 28-án tartott tárgyaláson a (gazdálkodó szervezet 2.)-t II. rendű alperesként perbe vont a kérve mindkét alperes egyetemleges marasztalását. A perbevonás a Ptk. 327. § (1) bekezdése szerinti - követelés bírósági úton való érvényesítésének minősül - elévülést megszakítja.” Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.Gf.41.080/2007/5.

⁵⁰⁹ például: „A felperes „jogfenntartással” élt, miszerint abban az esetben, ha a szerződés érvénytelensége iránti keresetét a bíróság elutasítja, az ajándék visszakövetelésére vonatkozó igényét fogja érvényesíteni, de ezt kereseti kérelemként nem terjesztette elő.” vö. *Az ajándékozási szerződés a bírói gyakorlatban.* (B.L.-né) In. Családi Jog 2005. (3. évf.) 3. szám 27. o.

⁵¹⁰ Ptk. 316. § (1) bek. A Pécsi Ítéltábla egy eseti döntésében az alábbiak szerint magyarázza a jogfenntartó nyilatkozat lényegét: „*A Ptk. 316. §-ban írt jogfenntartás célja az, hogy a teljesítés átvételekor a jogosult kellő felelősséggel éljen jogaival és kötelezettségeivel, jogbizonytalanságot okozva ne hivatkozhatson a későbbiekben a kötelezett szerződésszegésére. Az alperes sem a teljesítés átvételekor, sem a teljesítéskor nem tett a jogszabálynak megfelelő jogfenntartó nyilatkozatot.*” Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.565/2011/4. sz. határozata

⁵¹¹ Egy esetben a felperes vállalkozói díjkövetelésével szemben az alperes megrendelő csak az elévülési időn túl terjesztett elő viszontkeresetet kötbérgénye érvényesítésére. Ebben az ügyben a per során az alperes által tett, kötbérvisszatérítésére vonatkozó jogfenntartó nyilatkozatokat a bíróság nem értékelte elévülést megszakító körülményként. Vö. Kúria Pfv.VII.20.692/2011/6. sz. határozata

⁵¹² A felperes vagyoni kártérítési igénye mellett, utóbb nem vagyoni kártérítési követelést is támasztott. A bíróság a felperes által állított jogfenntartó nyilatkozatot, mint elévülést megszakító körülményt nem tekintette figyelembe vehetőnek. Okfejtése szerint az elévülés megszakítására csak olyan írásbeli felszólítás lett volna alkalmas, amely a nem vagyoni kár megtérítésére való felhívást is tartalmaz. Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.584/2011/6. sz. határozata

megszakadásának megállapításához a követelés érvényesítésének azon módját, amikor a közlés ugyan nem tartalmaz részletes adatokat, de a közölt adatok alapján a kötelezett meg tudja állapítani, hogy milyen jogviszonyból, illetőleg tényállásból származó követelésről van szó. A korábbi per megindítása és a perben nem érvényesített kártérítési igények jogfenntartással való megjelölése az elévülés megszakadását eredményezte.” Lényegében tehát a teljesítésre való felszólítás kiterjesztő értelmezésével állapította meg e nyilatkozat elévülést megszakító jellegét.⁵¹³

A jogfenntartó nyilatkozat fent megjelölt szerepe felmerült büntetőeljárásban is. A sikkasztásban bűnös vádlottal szemben a büntetőper során a későbbi polgári per felperese nem érvényesített polgári jogi igényt, pusztán a per folyamán csak arra vonatkozóan tett jogfenntartó nyilatkozatot, hogy követelését majd érvényesíteni kívánja. Az évekkel később benyújtott fizetési meghagyás előterjesztéséig azonban a felperes semmilyen formában nem érvényesítette igényét az alperessel szemben. A bíróság a büntetőperben tett jogfenntartó nyilatkozat elévülést megszakító hatását nem ismerte el, így a felperes követelése időközben elévült. Döntését röviden itt azzal indokolta, hogy a jogfenntartó nyilatkozat nem szerepel az elévülés megszakítására alkalmas Ptk.-beli körülmények felsorolásában.⁵¹⁴

A Debreceni Ítéltábla eseti határozatai világítanak rá a jogfenntartó nyilatkozat további feladatára. Több eseti döntésében ugyanis a pénzkövetelés járulékai tekintetében tett jogfenntartó nyilatkozat hiányában e járulékok utólagos érvényesítésére az esetek körülményei között nem látott a bíróság lehetőséget.⁵¹⁵

A Fővárosi Ítéltábla a Ptk. 316.§-a és a jogfenntartó nyilatkozat elmaradása miatti joghatás alól kivételként fogalmazza meg a tőkekövetelés járulékát jelentő késedelmi kamatkövetelés utólagos érvényesítésének lehetőségét. Tehát a

⁵¹³ vö. Fővárosi Ítéltábla 3.Pf.20.131/2009/2. sz. határozata

⁵¹⁴ vö. Békés Megyei Bíróság 5. P. 20.298/2009/16.

⁵¹⁵ „Az elsőfokú bíróság az ítélete indoklásában kifejtette továbbá, hogy a felperes a főadós ellen indult felszámolási eljárásban mind a tőkekövetelését, mind a járulékos követeléseit pontosan, összegszerűen meghatározta és a még le nem járt járulékok tekintetében jogfenntartó nyilatkozatot nem tett. Ez pedig azzal a következménnyel járt, hogy a készfizető kezes alperesektől is csak a felszámolási eljárásban érvényesített követeléshez igazodóan követelhetett késedelmi kamatot.” (Gf. IV. 30.830/2011/10. Debreceni Ítéltábla) és egy másik esetben: „A felperes sem a számla kiállításakor, sem utóbb nem tett jogfenntartó nyilatkozatot az esetleges további díjigényével kapcsolatban, ezért az elsőfokú bíróság helytállóan értékelte a felek egyeztetését, és megállapodását a Ptk. 240. § (3) bekezdése szerinti egyezséggel történő szerződésmódosításnak, amelynek érvényessége a Ptk. 240. § (4) bekezdése értelmében nem kérdőjelezhető meg a feleknek olyan körülményre vonatkozó tévedése alapján, amely közöttük vitás volt, vagy amelyet bizonytalannak tartottak.” (Debreceni Ítéltábla)

szerezésszegésről tudva elfogadott teljesítés jogfenntartás nélkül is lehetővé teszi a kötelezett késedelméből eredő késedelmi kamatkövetelés érvényesítését a Ptk. 293.§.-a alapján (ugyanis a jogosult dönt arról hogy a kötelezett általi teljesítést mire számolja el, így elszámolhatja a tőkeösszegre is, aminek folytán utóbb az ezáltal önálló követeléssé váló – tőkésített – késedelmi kamatot érvényesítheti).⁵¹⁶

Egy konkrét ügyben, lakásépítéssel, vásárlással kapcsolatos szavatossági igények érvényesítése kapcsán hozta összefüggésbe a jogfenntartó nyilatkozatot és a szavatossági igény közlését, mint igényérvényesítést a Fővárosi Ítéltábla. Rámutatott arra, hogy *„az előbbi [a szavatossági igény teljesítésére való felhívás] az adott követelést esedékessé teszi, az utóbbi [jogfenntartás] - elnevezésének megfelelően - csupán annyit jelent, hogy a jogosult, bár tudomása van arról, hogy követeléssel élhetne, annak érvényesítését még további megfontolás tárgyává teszi.*⁵¹⁷” Egy másik ügyben, nemzetközi fuvarozási szerződésből fakadó követelés esetén szintén megállapította, hogy a jogfenntartó nyilatkozat nem alkalmas az elévülés megszakítására, mert *„tartalma okán - nem minősül a Ptk. 327. § (1) bekezdése szerinti, elévülés megszakítására vezető jogcselekménynek.*⁵¹⁸

E szempontból tehát általában elmondható, hogy a jogfenntartó nyilatkozat az igény érvényesítésére nem alkalmas, arra erőtlen. Mindamellettt hogy az adós tudomást szerez esetleges teljesítési kötelezettségéről, az azzal kapcsolatos bizonytalanságot teljes mértékben e nyilatkozat elhárítani nem képes. Határozatában a bíróság azért nem kerülte meg a Ptk. 316.§-ának következményét, miszerint a jogosult utóbb a hibás teljesítésre nem hivatkozhat, ha arról tudva azt jogfenntartás nélkül elfogadja, mert már a birtokbaadást megelőzően a vevők szóban jelezték szavatossági igényeiket az eladó felé. A jogfenntartó nyilatkozat tehát ebben a perbeli esetben nem a teljesítés elfogadása ellenére a szerződészegésből fakadó igények további érvényesítését szolgálta (kizárva tehát a joglemondás vélelmét), hanem az igény érvényesítésére irányuló eszközként jelentkezett. E karaktere domborodik ki azon bírói döntésekben, amelyekben a per során tett jogfenntartó nyilatkozatnak az elévülést megszakító hatást tulajdonítanak.

⁵¹⁶ Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.444/2011/6. és BDT2010.2354

⁵¹⁷ vö. Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.21.786/2011/7.

⁵¹⁸ vö. Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.399/2010/6.

A jogfenntartó nyilatkozat elévülést megszakító hatását a régi magyar magánjogi irodalom sem ismerte el, elsősorban azért, mert a teljesítésre való felszólítás ilyen jellegű hatását sem fogadták el.⁵¹⁹

A perbeli *beszámítás* hatását is érdemes itt vizsgálat tárgyává tenni. A beszámítást a viszontkeresettől elhatároló ismérvek közül legfontosabb az, hogy a beszámítás egy kifogás, ellenjog, amely nem alkalmas a felperes marasztalására, kizárólag az érvényesített követeléssel szemben támaszt ellenjogot (jogvédelmi perbeli cselekmény), tehát legfeljebb a kereset elutasítását eredményezi. Ebből következően a beszámítás nem az adóst megillető ellenkövetelés perbeli érvényesítését jelenti, egyedüli célja az adós ellen támasztott követelés kioltása. „*A perindítás joghatásai a beszámítási kifogás érvényesítéséhez nem fűződnek.*”⁵²⁰ Az elévülés megszakadását az adós ellenkövetelése vonatkozásában az érvényesített beszámítás nem válthatja ki. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a beszámítás egyben kötelemszünetető magánjogi ügylet.

A régi magyar jogirodalomban is megoszlottak a vélemények atekintetben, hogy vajon az igény érvényesítésének minősül-e annak kifogás alakjában való gyakorlása. A kifogás ugyanis fentebb elmondottak alapján elsősorban nem a követelés érvényesítést, hanem valamely ellenköveteléssel szembeni védekezést célozza. Kiss a beszámítás elévülést megszakító hatása mellett foglalt állást, mivel méltányossági okból nem látja helyesnek a kellően felhozott és érvényesített kifogástól megtagadni a félbeszakító hatályt.⁵²¹

7.3.4. Az elévülést megszakító egyéb eljárások

7.3.4.1. A fizetési meghagyás

A fizetési meghagyás útján a pénz fizetésére irányuló, lejárt követelés érvényesíthető. A fizetési meghagyás iránti kérelem tartalma a keresetlevél tartalmára vonatkozó szabályokkal szinte egyezően szabályozott. A kérelem benyújtásának hatálya pedig azonos a keresetlevél beadásának hatályával. A fizetési

⁵¹⁹ VILLÁNYI im. 641. o.

⁵²⁰ KISS Daisy: A polgári per titkai. (HVG-ORAC, Budapest, 2006.) 423. o.

⁵²¹ KISS Albert: Az elévülés im. 212. o.

meghagyás kézbesítésének pedig egyezik a hatálya a keresetlevél kézbesítésével. A fizetési meghagyásos eljárás a polgári perhez legközelebb álló eljárás, amelyet csak a kétoldalú meghallgatás hiánya választ el a pertől.⁵²² A kellő időben előterjesztett ellentmondás folytán a fizetési meghagyásos eljárás - az ellentmondással érintett részben - perré alakul át. A közjegyző az ellentmondásról szóló értesítés kézbesítésével egyidejűleg felhívja a jogosultat, hogy az értesítés kézbesítésétől számított tizenöt napon belül a bíróságnak benyújtott beadványon a peres eljárás illetékét rója le és az ügyre vonatkozó részletes tényállításait adja elő és bizonyítékait terjessze elő. Ezen kötelezettségek elmulasztása esetén a pert a bíróság megszünteti⁵²³. A fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem tehát a tényállás kifejtésével és a bizonyítékok előterjesztésével „teljesedik ki keresetlevéllel”.

2009. évi L. törvény szabályozza a fizetési meghagyásos eljárást. A törvény 1. § (1) bekezdése szerint a fizetési meghagyásos eljárás a közjegyző hatáskörébe tartozó, a pénzkövetelések érvényesítésére szolgáló egyszerűsített polgári nemperes eljárás, melyre - ha e törvény másként nem rendelkezik a Pp. szabályait a polgári nemperes eljárás sajátosságaiból eredő eltérésekkel kell megfelelően alkalmazni.

7.3.4.2. Közvetítői eljárás

A közvetítői eljárásról szóló 2002. évi LV. törvény kifejezetten rögzíti, hogy a közvetítői eljárás megindítása az elévülést megszakítja. A közvetítői eljárást az első közvetítői megbeszélésen a feleknek az eljárás folytatására vonatkozó szándékát rögzítő írásbeli nyilatkozat indítja meg. Ezen írásbeli nyilatkozat aláírása tehát elévülés megszakadásának konkrét időpontja.

A közvetítői eljárás eredményes befejezése után az elévülésre a Ptk. 327. §-a (1) és (2) bekezdésében, a közvetítői eljárás eredménytelensége esetén a Ptk. 326. §-a (2) bekezdésében foglaltak irányadóak. Eredménytelen közvetítői eljárás tehát az elévülés nyugvására vezető körülményeként értékelendő.

⁵²² vö. KENGYEL im. 522.o.

⁵²³ vö. 2009. évi L. törvény a fizetési meghagyásos eljárásról 37.§

7.3.4.3.A választottbíróági eljárás

A választottbíróági eljárásról szóló 1994. évi LXXI. törvény nem szól a választottbíróági eljárás megindításáról. Azonban a Ptk. 7.§-ában, pontosan e törvénnyel összhangban a bírói út igénybevétele mellett a választottbíróóságok előtti eljárást is, mint a polgári jogi igények állami úton való érvényesítésének egyik fő csatornájára tekint.⁵²⁴

Az áruk nemzetközi adásvételéhez kapcsolódó elévülési egyezmény szintén kitér a választottbíróági eljárás kezdeményezésére, mint elévülést megszakító körülményre. A 14. Cikk sorra veszi, hogy az elévülést megszakító eseménynek minősül a felek megállapodása szerint vagy az irányadó jog szerint az eljárás kezdeményezése, ennek hiányában pedig a választottbíróági eljárást abban az időpontban megindítottak kell tekinteni, hogy a jogvita választottbíróági rendezése iránti kérelmet kézbesítették.⁵²⁵

7.3.4.4. Hitelező fellépése a hagyatéki eljárásban

Sem a régi magánjogi szabályozás és hozzá kapcsolódó bírói gyakorlat⁵²⁶, sem az 1959. évi Polgári törvénykönyv és a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet (továbbiakban He.) szabályait alkalmazó újabb bírói gyakorlat sem tekintette a hagyatéki eljárás során a hitelezői igény bejelentését elévülést megszakító körülménynek⁵²⁷. Itt természetesen figyelemmel kell lenni arra, hogy a kötelezett jogutódjának bizonytalansága idejére a követelés érvényesítése menthető

⁵²⁴ „Bírósági peres eljárás helyett a felek választottbíróági eljárást köthetnek ki, ha legalább a felek egyike gazdasági tevékenységgel hivatásszerűen foglalkozó személy, a jogvita e tevékenységével kapcsolatos, és a felek az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.” V.ö. Ptk. 7.§ (2) bek.

⁵²⁵ vö. 1989. évi 1. tvr. a az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseire vonatkozó elévülési időről szóló, New Yorkban, 1974. június 14-én kelt Egyezményről, valamint az áruk nemzetközi adásvételi szerződésére vonatkozó elévülési időről szóló Egyezmény módosításáról, Bécsben 1980. április 11-én kelt Jegyzőkönyvről, 14. Cikk

⁵²⁶ „Az adott esetben azonban arra utaló adat nem merült fel, hogy az örökhagyó után számottevő értékű ingóság maradt volna; egyébként az örökhagyó ingóságait is a végrendeleti örökösökre hagyta. *A nevezett törvényes örökös az általa bejelentett hagyatéki hitelezői igényt pedig - elismerés hiányában - csak polgári perben érvényesítheti.*” (BH1997.401.) Tehát az adós elismerése hiányában, mivel bizonyítás nem folytatható le, a hitelező igényét csak perrel érvényesítheti, arra a hagyatéki eljárás nem alkalmas.

⁵²⁷ Isd. KAZAY László álláspontját in: PETRIK Ferenc (szerk.): Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára . 2. kiadás 542/10. lap (HVG-Orac, Budapest, 28. pótlás.)

akadályba ütközik, ezért ezen időszak az elévülés nyugvására okot adó körülménynek minősülhet. Amennyiben a kötelezett személyében fennálló bizonytalanság elhárultáig az elévülés nyugszik, valóban kérdéses lehet, hogy elévülést megszakító körülményként figyelembe vehető-e a hitelezői igény bejelentése. Itt azonban érdemes azt is megvizsgálni, hogy ha az elévülés nyugvása folytán valóban egyszerűen csak az elévülés szüneteléséről szólunk, azaz a határidő folyása felfüggesztődik, a felfüggesztett határidő megszakításáról valóban értelmetlen beszélni. Ezzel szemben a magyar jogi szabályozás elévülés nyugvására vonatkozó megoldása nem érinti lényegében az eredeti határidő telését, tehát ez időszakban, annak leteltéig egy elévülés nyugvására okot adó körülmény ellenére az elévülést megszakító körülmény hatást fejthet ki.

Villányi szerint a bírói gyakorlat nem tekinti elévülést megszakító körülménynek a hagyatéki tárgyalás során tett bejelentést, bár a gondolathoz fűzött lábjegyzetben megjelöl ezzel ellentétes álláspontot képviselő bírói döntést is.⁵²⁸

A hagyatéki eljárásban a hagyatéki hitelezői igények minél teljesebb körű érdemi elbírálása gyakorlati haszonnal jár.⁵²⁹ Az örökös hagyatéki eljárás során tett nyilatkozatait, esetleg a hagyaték visszautasítására vonatkozó szándékát is döntően befolyásolhatja az, hogy tudomással bír a hagyatéki tartozásokról. A közjegyzőnek ezzel összefüggésben a He. szerint is kötelezettsége volt eljárása során teljes körűen feltárni kik és milyen jogcímen támasztottak és támaszthatnak igényt a hagyatékra. A Ptk. 681. §-ában ezzel összefüggésben az örökös kérelmére az ismeretlen hitelezők hirdetményi felhívását is elrendelte, mindamelllett, hogy a korábbi He. erre nem teremtette meg a konkrét eljárási hátteret. A felhívásra határidőben nem jelentkező hitelező nem kifogásolhatja sem a kielégítési sorrendet, sem az adott kielégítési csoportban meghatározott arányosságot, tehát a hagyatéki eljárásban való fellépéséhez, igénye bejelentéséhez a hitelezőnek is komoly érdeke fűződik – még a He. szabályai alkalmazása mellett.⁵³⁰

⁵²⁸ vö. VILLÁNYI László: Követelések megszűnése és elévülése. In Magyar Magánjog im. 641. o. és 55. l.j. Ilyen vitatott döntés volt például a Cúria 750. sz. döntése: „*a fennállott pest-városi kir. törvényszék mint hagyatéki bírósághoz 64317. sz. alatt beadott kérvényben a kérdéses követelés iránti kérvényét bejelentvén s annak a maga részére való, 11831/1878. sz. alatt el is rendelt átadását kérvén, a kérvény beadásával az elévülés megszakított...*” In. Grill-féle Döntvénytár. Magánjog II.2. Családjog és Kötelmi jog II. (szerk.: Imling Konrád) Grill Kiadó, Budapest, 1906. 780. o.

⁵²⁹ Erre mutat rá *Tóth Zoltán* cikkében. Vö. TÓTH ZOLTÁN: A hagyatéki hitelezői jogállás a hagyatéki eljárásban. In. Közjegyzők Közlönye 2009. (56. évf.) 4. szám. 3.-19. o.

⁵³⁰ vö. *Tóth Zoltán* im. 10. o.

Érdemes vizsgálat tárgyává tenni, vajon a hagyatéki eljárásnak az új törvényi szabályozással bekövetkezett változásai okok adhatnak-e arra, hogy a hagyatéki hitelezői igény hagyatéki eljárásban való bejelentését az elévülést megszakító oknak minősítsük? Ehhez elsősorban szükség van a Hetv.-t megelőző eljárási szabályok és kapcsolódó bírói gyakorlat elemzésére.

A hagyatéki eljárásról szóló 6/1958.(VII. 4.) IM rendelet 31.§-a szerint a hagyatéki eljárás a hagyatéki hitelező bejelentése alapján is megindulhat. Ezt követően a hitelező a hagyatéki tárgyalásra idézést kap, (illetve az a hitelező is, aki a követelését a közjegyzőnél bejelentette), amely tárgyaláson egyébként más érdekelt idézés híján is megjelenhet.⁵³¹ Amennyiben a rendelet vagy más jogszabály eltérően nem rendelkezik, a hagyatéki eljárásban bizonyítás felvételnek nincs helye.⁵³² Felmerül tehát az a kérdés, hogy a hagyatéki eljárás a bejelentett hitelezői igény elbírálására alkalmas-e? Ezzel összefüggésben érdemes megvizsgálni, vajon a hagyatéki eljárásban hozott hagyatékátadó végzés (ideiglenes vagy végleges) rendelkezik-e jogerővel, tehát a bejelentett igények érdemi illetve teljeskörű elbírálását jelentheti-e? E kérdésre a korábban hatályos eljárási rendelkezések alapján csak nemleges válasz volt adható.

A közjegyző hagyatékátadó végzése érdemi döntésnek minősül abban a tekintetben, hogy saját végzéséhez általában kötve van⁵³³, és azt csak a He. (értve ez alatt az IM rendeletet) felhatalmazása alapján változtathatja meg. *Imregh Géza* is rámutat, hogy a közjegyzői végzésekhez anyagi jogerő nem, csupán alaki jogerő fűződik.⁵³⁴

Általában a hagyatékátadó végzés felülvizsgálati kérelemmel támadható. A Legfelsőbb Bíróság elvi határozata azonban arra is felhívja a figyelmet, hogy egyrészt az ideiglenes átadásnál figyelembe nem vett igényeit az érdekelt csakis öröklési perben érvényesítheti. Ebből következően, ha az öröklési perben hozott bírói határozat az ideiglenes végzéstől eltér, akkor a közjegyző csak a bírósági határozattal nem rendezett igények tekintetében hoz teljes hatályú végzést. Továbbá az elvi határozat rámutat arra is, hogy a hagyatéki eljárásban bizonyítás felvételének nincs helye, tehát a bizonyítékok értékelésére a bíróságnak van lehetősége az öröklési

⁵³¹ IM rendelet 40.§ d) pont

⁵³² IM rendelet 55.§

⁵³³ vö. BH 1985. 27.

⁵³⁴ IMREGH Géza: *A közjegyzői eljárás*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2003. 220. o.

perben, tehát az érdekelt ezzel kapcsolatos igényét csak polgári perben érvényesítheti.⁵³⁵ Csernák András e döntéssel összefüggésben kifejti, hogy „*a jogvitában való döntés, valamint a bizonyítás lefolytatása tipikusan nem tekinthető olyan sajátos elemnek, mely a nemperes eljárásokra jellemző lenne,...*”⁵³⁶

Legfelsőbb Bíróság 2004-ben hozott eseti határozata már pontosított a fenti elvi határozat megszövegezésén. Rendelkező részében kitér arra, hogy „*A hagyatékátadó végzésnek anyagi jogereje nincs - Az öröklési igénynek per útján történő érvényesítése esetén az ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzésben megszabott határidő elmulasztása és a hagyatékátadás teljes hatályúvá válása jogvesztéssel nem jár.*”⁵³⁷ A Legfelsőbb Bíróság PK 262. sz. állásfoglalása is kimondja: „*A hagyatékátadó végzésnek ugyanis anyagi jogereje nincs, ezért bármely érdekelt az esetleges öröklési igényét perben utóbb is érvényesítheti.*”

Hasonlóképpen foglalt állás a Pécsi Ítéltábla is egy eseti döntésében, amikor rámutatott arra, hogy a hagyatéki eljárásban a hitelezői igény bejelentése elévülést megszakító körülményként nem értékelhető.⁵³⁸

Ezzel ellentétes megközelítést sugall egy eseti döntésben az alperesi érvelés: „*Arra hivatkoztak, hogy a végrehajtást kérő a hagyatéki hitelezői igényét az 1988. április 9-én jogerősen befejezett hagyatéki eljárásban és az 1996. október 10-én lezárt póthagyatéki eljárásban sem érvényesítette, az örökösöknek pedig a tartozásról nem volt tudomásuk, a követelés ezért az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 324. §-ának (1) bekezdése szerint elévült,*”⁵³⁹ Ezek szerint ugyanis, ha a hagyatéki eljárásban bejelentette volna, akkor ezáltal az elévülés megszakadt volna.

⁵³⁵ EBH 2003.295. Megjelent: Legfelsőbb Bíróság határozatainak hivatalos gyűjteménye 2003/2. számában. A határozat rendelkező része megtevesztő lehet: „A hagyaték ideiglenes hatályú átadása tárgyában született jogerős végzés az ügy érdemében hozott jogerős végzésnek minősül, ezért felülvizsgálati kérelemmel támadható [6/1958. (VII. 4.) IM r. 57. §].” (vö. korábban: BH1997.401.)

⁵³⁶ CSERNÁK András: Eljárási garanciák a közjegyző előtti előzetes bizonyításban. In: *Közjegyzők Közlönye* 2009. (56. évf.) 3. szám 3.-10. o., 4. o. Imregh Géza a közjegyző által lefolytatandó előzetes bizonyítás hatékonysága mellett érvel. Vö. IMREGH Géza: *A közjegyző és az előzetes bizonyítás.* Magyar Jog 2007. 10. sz. 601. o.

⁵³⁷ BH2004.466.

⁵³⁸ lásd Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.287/2011/6. számú határozatát: „Téves a felperesnek az elévülés megszakítására vonatkozó fellebbezési hivatkozása is. A Ptk. 327.§ (1) bekezdése alapján a követelés teljesítésére irányuló írásbeli felszólítás, a követelés bírósági úton való érvényesítése, továbbá megegyezéssel való módosítása - ideértve az egyezséget is -, végül a tartozásnak a kötelezett részéről való elismerése szakítja meg az elévülést. Egyéb tények elévülést megszakító joghatással nem bírnak. A fellebbezésben hivatkozott felszólítások és bejelentés a Ptk. 327.§ (1) bekezdésének tartalmi körén kívül eső egyéb tények. Az elévülés megszakadását nem eredményezték.”

⁵³⁹ vö. BH 2002.272.

Ezt követően meg kell vizsgálnunk, vajon a jogvita eldöntéséhez szükséges garanciális elemek a közjegyzői hagyatéki eljárásában rendelkezésre állna-e?⁵⁴⁰

Gáspárdy a hagyatéki eljárásról szóló IM rendelet vizsgálata kapcsán végighalad a hagyatéki eljárás egyes mozzanatain, szabályain és sorra veszi, mely esetek azok, amikor a He. saját jogi rendelkezései érvényesülnek, és melyek, amikor a Polgári perrendtartás szabályai mögöttesen, tehát megfelelően alkalmazandók. Bár kitért arra, hogy nincs alkotmányos akadálya, hogy a hagyatéki eljárás bírói hatáskörön kívülre kerülhet⁵⁴¹, azonban sürgette az idejétmúlt rendeleti szabályozás felülvizsgálatát. Az új hagyatéki eljárásról szóló törvény továbbra is fenntartotta a Polgári Perrendtartás mögöttes jellegét, méghozzá oly módon, hogy a közjegyzői nemperes eljárásokra vonatkozó törvény (2008. évi XLV. tv.) rendelkezéseit a hagyatéki eljárásban nem rendeli alkalmazandónak!

Összefoglalva tehát a korábbi hagyatéki eljárási jogszabály mellett született álláspontokat és bírói gyakorlatot, az alábbi tényezők befolyásolhatják a hagyatéki eljárás során bejelentett hitelezői igények érdemi elbírálására vonatkozó jogalkotói célkitűzést, amellyel összefüggésben felmerülhet a bejelentés elvülést megszakító hatásának vizsgálata.

- A hitelezői követelés-bejelentéshez fűződő kiemelt hitelezői és örökös érdekek (nemcsak annak hitelezői igény érdemi elbírálása, hanem a kielégítés során annak figyelembevétele).
- A hagyatéki eljárás jogvitában való döntésre alkalmas, azaz kontradiktórius eljárási elemekkel bővíthető-e? (értve ez alatt a bizonyítás lefolytatását, a felek meghallgatását a tárgyaláson)
- A hagyatéki eljárás nemperes jellegével alkotmányos szempontból összeegyeztethető-e igazságszolgáltatási funkció?
- A közjegyző előtti hagyatéki eljárás garanciális elemei (amelyet elsősorban a hagyatéki eljárás saját és a mögöttesen alkalmazandó Pp. szabályai teremthetnek meg), amelyek a hitelező jogállását védik.

⁵⁴⁰ Bóka Judit véleménye szerint a közjegyző azért sem döntheti el a felek közötti jogvitát, mert hiányoznak az ehhez szükséges garanciális elemek.vő. BÓKAI Judit: A közjegyzői nemperes eljárások In. Németh János (szerk.): Polgári nemperes eljárások. Ligatúra Budapest, 1996. 510. o

⁵⁴¹ „Az igazságszolgáltatás bírói monopóliumára vonatkozó tétel indirekt módon, alkotmányosan megengedi, hogy a jogszolgáltatás azon szektorai, amelyek nem minősülnek igazságszolgáltatásnak, az állami szférán kívülre is telepíthetők legyenek.” Lsd. GÁSPÁRDY László: *A hagyatéki eljárás kapcsolata a polgári perjoggal*. In. Közjegyzők Közlönye 2001. (48. évf.) 7.-8. szám 3.-7. o.; 3. o.

— A közjegyző kötelessége a tényállás, azaz a hagyaték aktíváinak és passzíváinak teljeskörű feltárása és a jogosultak személyének megállapítása.

Áttérve a hagyatéki eljárás új szabályozására, feltehetjük a kérdést: vajon a hagyatéki eljárásról szóló új törvény változtatásai, a megteremtett garanciális feltételek alátámasztják-e azt, hogy a hagyatéki eljárás során a hitelező fellépését, igényérvényesítését az elévülést megszakító jogi tényként értékeljük?

A feltett kérdések és megjelölt igények, mint szempontok mentén tekintsük át az új hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény (továbbiakban Hetv.) egyes rendelkezéseit.

A Hetv. 2.§ (2) bek. szerint „*A hagyatéki eljárásban a közjegyző eljárása az elsőfokú bíróság eljárásával azonos hatályú.*” E rendelkezés arra utalhat, hogy bizonyos esetekben a hagyatékátadó végzéshez anyagi jogerő párosulhat? Különösen, ha figyelemmel vagyunk arra is, hogy a Hetv. rögzíti, hogy a közjegyző végzése a jogorvoslat szempontjából a helyi bíróság által hozott végzéssel azonos hatályú.⁵⁴²

A Hetv. rögzíti, hogy lehetőség van közvetítői eljárás lefolytatására,⁵⁴³ amely eljárásról már megállapítottuk, hogy az eljárás megindítása az elévülést megszakítja. A közvetítői eljárás kapcsán itt érdemes kitérni arra, hogy a közjegyző is, elsősorban polgári ügyben közvetítői szerepet vállalhat, közvetítői tevékenységet végezhet.⁵⁴⁴

A törvény általános indokolása kitér arra, hogy fontos, hogy a hagyatéki eljárásnak, mint polgári nemperes eljárásnak a permegelőző, perelhárító jellege továbbra is érvényesüljön: *...”az eljárásban teljes körűen feltárják az örökség átszállásának alapjául szolgáló tényállást, s az alapján olyan megalapozott döntés születik az örökség átadásáról, mely az esetek legnagyobb hányadában továbbra sem teszi szükségessé bírósági jogorvoslat igénybe vételét.*” Ün. másodlagos öröklési jogi igény esetében pedig ezen igény érdemi elbírálását vonja maga után.⁵⁴⁵ A hagyatéki hitelezői minősítésnek feltétele továbbá, hogy a hitelező a hagyatéki

⁵⁴² Hetv. 113. § (1) bek.

⁵⁴³ vö. Hetv.57.§

⁵⁴⁴ Ennek lehetőségeit ismerteti *Székely Erika*. Lsd. SZÉKELY Erika: A közjegyzők, valamint a közjegyzőhelyettesek által végezhető egyes közvetítésfajták. In: *Közjegyzők Közlönye*. 2009. (56. évf.) 10.-14. o.

⁵⁴⁵ A korábbi He. nem tekintette öröklési vitának ezt az esetkört, így a vitatott hitelezői követelés ellenére megtörténhetett a hagyaték teljes hatályú átadása.

eljárásban igényét (örökhagyói tartozás megfizetésére vonatkozó igényét illetve hagyatéki vagyontárgyra vonatkozó kötelmi igényét) ne csupán bejelentse, hanem előterjessze, tehát az örökösökkel szemben érvényesítse. A Hetv. tehát feltételezi a hagyatéki hitelezői igény tényleges érvényesítését.⁵⁴⁶

Az ismeretlen hagyatéki hitelezők felhívását a Ptk. 681.§-a rendeli el.⁵⁴⁷ A Hetv. rendelkezései segítik az ismeretlen hitelezői igény hagyatéki eljárás keretében való érvényesítését, mivel lehetőség van a hitelező hirdetményi úton való felhívására, hogy igényét jelentse be: *„Az ismeretlen hagyatéki tartozás jogosultját a közjegyző bármely, öröklésben érdekelt kérelmére a hirdetményi kézbesítés szabályait megfelelően alkalmazva hirdetmény útján hívja fel arra, hogy követelését a kézbesítéstől számított 30 napon belül a közjegyzőnél írásban jelentse be.*⁵⁴⁸”

Bár továbbra sincs lehetőség a közjegyzői eljárásban széleskörű bizonyítás lefolytatására, azonban a közjegyző előtti előzetes bizonyítási eljárás eredményére a közjegyzőnek a hagyatéki eljárás során figyelemmel kell lennie – megha a hagyatéki eljárással nem is kell bevéárnia a bizonyítási eljárás eredményét –, tehát rendelkezésre állhatnak azok a bizonyítékok, amelyek a követelés érdemi elbírálását adott esetben lehetővé teszik.⁵⁴⁹

⁵⁴⁶ Ezzel összefüggésben lsd. ANKA Tibor: *A megújult hagyatéki eljárás.* HVG-ORAC Budapest, 2011. 39.o.

⁵⁴⁷ Ptk. 681.§ (1) Ha alaposan fel lehet tenni, hogy ismeretlen hagyatéki tartozások vannak, az örökös kérheti, hogy a közjegyző hívja fel az ismeretlen hagyatéki hitelezőket követeléseik bejelentésére. (2) Az a hitelező, aki követelését a közjegyzői felhívásban megszabott határidő alatt nem jelentette be, a jelentkezésig történő kielégítéseket a sorrend megtartása és a csoportjához tartozók kielégítési aránya szempontjából nem kifogásolhatja, Ha a hagyatéki osztály már megtörtént, az örökösársaktól csak az örökösök részéhez igazodó aránylagos kielégítést igényelhet, kivéve mindkét esetben, ha az örökösnek a követelésről a bejelentés nélkül is tudomása volt.

⁵⁴⁸ Hetv. 65. § (1) bek.

⁵⁴⁹ Vö. Hetv. 13.§ (1) és (2) bekezdését: „13. § (1) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a hagyatéki eljárásban - a (2) bekezdésben foglalt kivétellel - bizonyítás felvételének nincs helye, azonban a hagyatéki eljárásban érdekelt és az eljárásban részt vevő más személy álláspontja alátámasztására okiratot csatolhat be.

(2) Ha a hagyatéki eljárásban érdekelt a hagyatéki eljárásban a hagyaték átadását érintő lényeges kérdésben a Kjnp. szerinti előzetes bizonyítás felvételét vagy igazságügyi szakértő kirendelését indítványozza, az ezen eljárás lefolytatására a hagyatéki ügyben eljáró közjegyző kizárólagosan illetékes. A közjegyző nem köteles a hagyatéki eljárás befejezését ezen eljárás befejezésétől függővé tenni, de a hagyaték átadásakor - ha ezen eljárás addigra már befejeződött és abban a kérdésben, amelyben az előzetes bizonyítás felvételére vagy igazságügyi szakértő kirendelésére került sor, a hagyatéki eljárásban bizonyításnak van helye - azt figyelembe véve dönt.” Anka Tibor könyvében az új Hetv. rendelkezéseivel fűzi a korábbi He. szerinti bírói gyakorlatot (BH 1997.401.), miszerint bizonyításnak nincs helye hagyatéki hitelezői igényekkel kapcsolatban, azonban az előbb ismertetett szabályozásbeli változás, a közvetítői eljárás vagy az előzetes bizonyítási eljárás, vagy pusztán az okirati bizonyítás a hagyatéki hitelezői igények fennállása és megszerzése alátámasztására alkalmas lehet. Vö. ANKA im. 51. o.

A hagyaték teljes hatályú átadására csak akkor kerülhet sor, ha nincs öröklési jogi vita (ebbe beleértve a másodlagos öröklési jogi vitát), vagy ha csak másodlagos öröklési jogi vita merült fel, az igény előterjesztője ehhez hozzájárult, vagy kellő biztosítékot kapott (a követelésével egyező pénzösszeg közjegyzői letétbe helyezése, vagy annak erejéig a hagyatékba tartozó ingatlanra jelzálogjog bejegyzése által).⁵⁵⁰

Végezetül, mintegy keretként érdemes visszatérni a közjegyző, mint jogszolgáltató szerv lényegi jellemvonására. A 46/1991. (IX.10.) AB határozat megfogalmazása szerint *„a közjegyző által – általában nem peres eljárásokban – saját törvényes jogkörében hozott határozatokat ugyanolyan vagy aggálytalanul hasonló garanciális eljárások előzik meg, mint a bírósági határozatokét. A közjegyző saját közvetlen eljárásai alapján kiadott végzései és jóváhagyásai ezért a bíróság határozataival egyenlő hatályúak.”*

Imregh Géza a közjegyzői eljárás legfontosabb céljaként a perelhárító és permegelőző tevékenységet emeli ki, felhívva a közjegyzőkről szóló törvény első szakaszát, miszerint a közjegyzők azért nyernek közhitelességet, hogy a jogviták megelőzése érdekében pártatlan jogi szolgáltatást nyújtsanak.⁵⁵¹

Mindezen szabályozásbeli változás figyelembevételével mellett indokolt lehet a hagyatéki eljárásban való hitelezői követelésbejelentést(érvényesítést) is elévülést megszakító oknak minősíteni. Azonban véleményem szerint erre nem a bírói gyakorlat, hanem a Ptk. rendelkezések felülvizsgálata körében a jogalkotó hivatott, ugyanúgy, ahogyan a csődeljárásban való bejelentést is elévülést megszakító okként nevesítették az új Ptk. tervezetében.

Adalékul szolgálhat a magyar szabályozás változtatásához a nemzetközi jogi dokumentumok vizsgálata is. Amíg a DCFR rendelkezései között a kötelezett halála miatti igényérvényesítési akadály az elévülési határidő kitolódását jelentő eseményként szabályozza⁵⁵², addig a CISG New Yorki Elévülési Egyezménye a követelés érvényesítésére irányuló egyéb eljárások között említi a kötelezett halála miatti jogi eljárást is, tehát az elévülést megszakító okok között elismeri.⁵⁵³

⁵⁵⁰ Hetv. 83.§ (1) b) pont és (2) bek.

⁵⁵¹ IMREGH im. 135. o.

⁵⁵² „Where the creditor or debtor has died, the period of prescription of a right held by or against the deceased’s estate does not expire before one year has passed after the right can be enforced by or against an heir, or by or against a representative of the estate.” (DCFR III. – 7:306: Postponement of expiry: deceased’s estate)

⁵⁵³ „A 13. és 14. Cikkben nem említett jogi eljárásban az elévülési idő megszakad, amikor a hitelező azzal a céllal, hogy kielégítéshez jusson vagy, hogy a követelését elismerjék, az eljárásra irányadó jog

7.3.4.5. A követelés bejelentése a csődeljárásban

Az új Ptk. a követelés bírósági eljárásban való érvényesítése mellett az elévülést megszakító okként nevesíti a követelés csődeljárásban való bejelentését is. Tekintettel arra, hogy a régi magyar magánjogi irodalom a csődbejelentés ilyen hatását elismerte, továbbá, mivel a csődtörvény 2009. évi és 2011. évi módosításai is mindinkább rászorítják a hitelezőket a követeléseik bejelentésére, az új Ptk. megszövegezésekor erre az elévülést megszakító okra már tekintettel voltak.⁵⁵⁴

A lejárt hitelezői igénynek a csődeljárásban való megadott határidőn belüli⁵⁵⁵ bejelentése elsősorban azonban nem az elévülés szempontjából érdekes. Ugyanis e határidő elmulasztása jogkövetkezménye az, hogy a hitelező a csődegyezés megkötésében nem vehet részt, továbbá az egyezés hatálya nem is terjed ki rá. A csődbejelentésre megadott határidő ezen túlmenően egyfajta sajátos, igényérvényesítést kizáró (a követelést naturalis obligatiová tevő) határidőként is jelentkezik, mivel a Csődtv. rendelkezése szerint a hitelező a be nem jelentett követelését az adós ellen nem is érvényesítheti, kivéve azt az esetet, hogy a más által kezdeményezett felszámolási eljárásban a még el nem évült követelését bejelentheti.⁵⁵⁶

Juhász László e határidő természetéről így foglalt állást: „Kérdés, hogy indíthat-e pert a moratórium alatt az a jogosult, aki nem jelentett be hitelezői igényt vagy elkésve jelentette be vagy nem fizette be a regisztrációs díjat, ezért nem vehet részt az egyezségkötési folyamatban. Ezekre az esetekre azt kell mondani, hogy kizárta magát a jogosult a követelése érvényesítésének lehetőségétől, ezért ebben az esetben is el kell utasítani a keresetlevelet a Pp. 130. § (1) bek. b) pontja alapján.”⁵⁵⁷

Követelése tehát bírói úton nem érvényesíthetővé válik.

szabályai szerint követelését érvényesíti, ideértve azokat a jogi eljárásokat, amelyeket a) az adós halála vagy cselekvőképtelenné válása, b) csőd vagy a fizetése képtelenség egyéb olyan esete, amely az adós teljes vagyonát érinti, vagy c) az adós vállalat, kereskedelmi társaság, társulás vagy egyesülés feloszlata vagy felszámolása bekövetkezése folytán indították meg.” (Isd. 1989. évi 1. törvényerejű rendelet 15. cikk)

⁵⁵⁴ vö. új Ptk. 6:25. § (1) bek. d) pontja

⁵⁵⁵ vö. 1991. évi XLIX. tv. 10.§ (2) bek. f) pontja: 30 nap illetve nyolc nap

⁵⁵⁶ vö. 1991. évi XLIX. tv. 20.§ (3) bek.

⁵⁵⁷ JUHÁSZ László: A magyar fizetése képtelenségi jog kézikönyve. Novotni Alapítvány Miskolc, 2010. 187.o.

A követelés csődeljárásban történő bejelentésének célja a követelés érvényesítése, a jogosultnak ezen fellépése elévülést megszakító körülményként tehát figyelembe veendő. Az eljárás folyamatban léte alatt véleményem szerint az elévülés sem indulhat újra.

Érdekes megvizsgálni, hogy a csődegyezés megkötése hogyan hat, hathat ki a hitelezőkre. A csődegyezés megkötésében részt vett hitelezőkre a csődegyezés természetesen kihat. A csődegyezés célja a meglévő kötelmek módosítása, tehát már ez okból is elévülést megszakító hatással jár. A bejelentett követeléssel rendelkező, de az egyezségkötésben részt nem vett hitelezőkre is kihat a csődegyezés annak kényszer-egyezség jellege folytán, azonban nem terjed ki azokra, akik a határidőn belül nem jelentették be igényeiket.

A csődegyezés kényszer-jellegéből fakad az a következmény is, hogy mivel tartozás elengedést is gyakorta magában hordoz, ezért a követelés ki nem elégített része bírói úton való érvényesíthetősége már nem áll fenn (*naturalis obligatio*), illetve maga a követelés megszűnik, tehát a „csődegyezésen túli” igényekről nem beszélhetünk.⁵⁵⁸

A be nem jelentett követelések a Csődtv. rendelkezése szerint a kényszeregyezés hatálya alá tartozó, elengedett követelésekhez hasonlóan, az adóssal szemben már nem érvényesíthetők, kivéve a felszámolási eljárásban történő bejelentést.

A bejelentett hitelezői követelések körében van olyan csoport, amelyek a kényszeregyezés megkötésében nem vehetnek részt, mivel követéseiket az adós vitatta. A vitatott követelések jogosultjának a követelés érvényesítésére vonatkozó bírósági vagy hatósági eljárást kell indítania, vagy ha már a csődeljárás kezdő időpontját megelőzően az megindult, akkor ezt kell igazolnia. Ebben az esetben az adós tartalékot képez (vagy biztosítékot nyújt) ezen követelések kielégítése céljából. Ezen vitatott követelésekre a csődegyezés, mint kényszeregyezés szintén kihat, tehát a bejelentésen túlmenően a csődegyezés is elévülést megszakító körülményként hathat.

⁵⁵⁸ „A követelés elévüléséhez hasonló hatást tulajdonítanak némelyek a kényszeregyezésnek a követelés ama része tekintetében, amelyet az adósnak az egyesség értelmében nem kell megfizetnie”
Izd: NIZSALOVSKY Endre: Kötelmi jog I. Általános tanok. MEFESZ Jogász Kör Kiadása, Budapest 1949., 47. o.

Felmerül a kérdés azonban, hogy a vitatott hitelezővé váláshoz elegendő-e pusztán a követelés bejelentése(és a regisztrációs díj befizetése), vagy már a bejelentéshez fűződő joghatás is csak akkor áll be, ha a hitelező a vitatott követelése érvényesítése iránt pert indít vagy más eljárást kezdeményez? Ez utóbbi megoldást javasolja a Csődtörvény Kommentárja. *„Vitatott hitelezővé váláshoz tehát nem elegendő az a két feltétel, mint ami a többiekhez – bejelentkezés és fizetés –, hanem szükséges még a perindítás igazolása is. Ennek hiányában nem lehet vitatott hitelezőként kezelni.”*⁵⁵⁹

E megközelítést követve: a perindítást nem igazoló hitelező is a követelését be nem jelentő hitelezővel azonos elbírálás alá esne, és követelését szintén nem érvényesíthetné az adóssal szemben (annak ellenére, hogy peres eljárás már megindult a csődeljárást megelőzően?). Létezik olyan álláspont is ezzel szemben, miszerint, ha a vitatott követelés érvényesítésére pert vagy más hatósági eljárást a jogosult nem indított illetve azt nem igazolta, akkor a kényszeregyezés rá ki nem hat, viszont követelését a csődeljárástól függetlenül érvényesítheti az adóssal szemben, hiszen azt a csődeljárásban bejelentette. Ebben az esetben válik fontossá a követelés elévülését megszakító azon cselekmény, hogy követelését a csődeljárásban bejelentette.

Mindazonáltal felesleges lehet vizsgálni a követelés bejelentésén túlmenő egyéb csődeljárásbeli cselekmények (pl. követelés nyilvántartásba vétele, egyezségkötés) elévülésre gyakorolt hatását, ha a bíróság előtti igényérvényesítéshez hasonlóan a csődeljárás jogerős befejezésével indul újra a követelés elévülése.

A bejelentett hitelezői követelésekre visszakanyarodva tehát, meg kell vizsgálni, vajon meddig tart a félbeszakadás, pontosabban az elévülési határidő mely időponttal indul újra. A bírósági úton történő igényérvényesítésnél elhangzottak szerint az elévülés az eljárást lezáró, megszüntető érdemi határozat jogerőre emelkedésével indul újra. Iránymutatásul szolgálhat az Mtj. vonatkozó rendelkezése, amely a csődbejelentés elévülést félbeszakító hatását az alábbiak szerint szabályozta:

„Az elévülésnek a csődeljárásban vagy a csődönkívüli kényszeregyezési eljárásban tett bejelentéssel előidézett félbeszakadása a csődeljárást vagy a csődönkívüli kényszeregyezési eljárást megszüntető határozat közzétételéig tart; de

⁵⁵⁹ vö. CSÖKE Andrea – FODORNÉ LETTNER Erzsébet – JUHÁSZ Csaba: *A csődtörvény magyarázata.* (Complex Kiadó, Budapest 2009.) 246. o.

a félbeszakadást meg nem történné kell tekinteni, ha a hitelező a bejelentést visszavonja.”⁵⁶⁰

„Ha a bejelentett követelés tárgyában a megszüntető határozat közzétételekor per van folyamatban és a követelésre eső összeget megfelelően biztosították, a félbeszakadás további tartama tekintetében a keresetindításra megállapított szabályok irányadók.”⁵⁶¹

7.3.4.6. A büntetőeljárás megindítása, polgári jogi igény előterjesztése nélkül

A büntetőeljárásban a polgári jogi igény érvényesítésével a bűncselekmény által okozott károk megtérítésére vonatkozó igény elévülési ideje kapcsán már részletesen foglalkoztam. Ott megállapítottam, hogy a büntetőeljárás megindítása önmagában nem, csak a polgári jogi igény érvényesítése által szakítja meg a követelés elévülését. Mindazonáltal azonban továbbra is vitatott a kérdés, vajon tényleg bármely a büntetőeljárás folyására ható körülmény polgári jogi elévülés körében értékelést nem nyerhet? Ugyanis továbbra is fennáll a Ptk. 360.§ (4) bekezdése alapján az a szabály, hogy a kártérítési követelés mindaddig nem évül el, amíg a bűncselekmény büntethetősége nem évül el.⁵⁶² Így felmerül az a kérdés, hogy ha a büntetőeljárás folyamán kifejtett cselekmények a büntethetőség elévülését megszakítják, akkor ez a körülmény kihat-e a követelés érvényesítésére, annak elévülési idejére?

A Legfelsőbb Bíróság határozatában úgy foglalt állást, hogy ha a büntetőeljárás cselekmények a büntethetőség elévülését félbeszakítják, akkor ezáltal a polgári jogi igény elévülési ideje is meghosszabbodik.⁵⁶³

Itt érdemes röviden kitérni a Ptk. 1978-as novelláris módosítását megelőzően hatályban volt Ptk. rendelkezésre, amely szerint „*A károkozó magatartás miatt indított büntető eljárás az elévülést megszakítja; az elévülés az eljárás jogerős*

⁵⁶⁰ Mtj. 1304.§ első bekezdés

⁵⁶¹ Mtj. 1304. § második bekezdés

⁵⁶² vö. Ptk. 360.§ (4) bek. „Az elévülés szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy öt évnél rövidebb idő alatt nem évülhet el a követelés, ha a kárt szándékosan vagy bűncselekménnyel okozták. A bűncselekménnyel okozott kár esetén azonban a követelés öt éven túl sem évül el mindaddig, amíg a bűncselekmény büntethetősége el nem évül.”

⁵⁶³ BH 2009.366.

*befejezésével vagy megszüntetésével újból kezdődik.*⁵⁶⁴ E rendelkezés szerint tehát önmagában a büntetőeljárás megindítása az elévülést félbeszakította, attól függetlenül, hogy polgári jogi igényt érvényesítettek-e.

Véleményem szerint, ha az elévülés az igénye érvényesítésével késlekedő jogosulttal szemben beálló következmény, akkor erre tekintettel sem elfogadható olyan bírói jogértelmezés, hogy a polgári jogi igény érvényesítésének hiányában is a büntető eljárás megindítása a követelés elévülését önmagában megszakíthatná.

⁵⁶⁴ vö. Ptk. 360.§ (3) bek. második mondata, hatályban volt 1978. márc. 1-ig.

7.4. A teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás

Tekintettel arra, hogy az új Ptk. eltörli jelen jogi tényt az elévülést megszüntető okok közül, ezért ebben az alfejezetben eltértek az általam alkalmazott elemzési módszertől. A jelenlegi bírói gyakorlat felvillantását, mint a hatályos Ptk. alkalmazását követően az új Ptk. változtatásának indokait, az oda felvethető érveke és ellenérveke kívánom áttekinteni.

7.4.1. A teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás mint megszakító körülmény jelenlegi bírói gyakorlata

A teljesítésre való írásbeli felszólítás megszakító körülményként való vizsgálatához a bírói gyakorlat az alábbi megállapításokat tette.

A teljesítésre irányuló felszólításnak kifejezetten tartalmaznia kell azt, hogy meghatározott szolgáltatás teljesítését követeli a jogosult a kötelezettől. Itt kell azonban megjegyezni, hogy a követelés pontos megjelölése nem minden esetben szükséges; elegendő, ha a jogosult nyilatkozatából a kötelezett az adott tartozást beazonosítani tudja.⁵⁶⁵ Előfordulhat az is, hogy a jogosult követelése jogcímet tévesen, pontatlanul jelöli meg (pl. kártérítési igény helyett jogalap nélküli gazdagodási igényt érvényesít), ez azonban a felszólítást nem teszi hatálytalanná. A teljesítésre való felszólításnak a jogosulttól kell származnia, és a kötelezettnek kell szólnia. Felszólításnak minősül - megnevezésétől függetlenül - minden olyan írásbeli közlés, amiből a követelés érvényesítésének szándéka kitűnik. Így például a felszólítással azonos hatályú a fizetési egyenleg megküldése, a pénzügyi beszédési megbízás⁵⁶⁶, de például a folyamatban lévő perben a perbehívási kérelemnek a kötelezettel való közlése is - függetlenül attól, hogy annak alapján a perbe belép-e vagy a perbehívást nem fogadja el.⁵⁶⁷ A teljesítésre vonatkozó felszólítást a kötelezettnek kell megküldeni, és megérkezésével válik hatályossá, azaz szakítja meg az elévülési idő folyását. Ebben a körben a bírói gyakorlat szerint elegendő a jogi

⁵⁶⁵ GKT 72/1973.

⁵⁶⁶ BH1996.468.

⁵⁶⁷ BH2003.245.

személy egy jogképességgel nem rendelkező szervezeti egységével közölni a felszólítást.⁵⁶⁸ A követelést tartalmazó keresetlevélnek a bíróság általi megküldése per megszűnése esetén is az elévülést megszakítja.⁵⁶⁹ Kiemelést érdemel az az eseti döntés is, amely kifejti, hogy az elévülés nyugvását követően nyitvaálló határidő megszakítására a jogosult írásbeli felhívása már nem alkalmas, hanem az elévülési idő elteltét kizárólag a perindítás, azaz a bírói úton való igényérvényesítés fogja megakasztani.⁵⁷⁰

Ellenben nem szakítja meg az elévülést olyan tartalmú felszólítás, amely nem tartalmazza a konkrét követelést, csak az arra okot adó körülményt. Így nem szakította meg az elévülést a szomszédnak az ingatlana kilátásának elvonásával összefüggésben, szomszédjogi jogsértésre alapított azon levele, amelyben az építkezéssel szemben tiltakozott, mert nem foglalta magában a kilátáselvonással járó kár megtérítésére vonatkozó követelést.⁵⁷¹

7.4.2. Teljesítésre való felszólítás az elévülést megszakító körülmények sorában és az új Ptk

Mint ahogyan az már korábban elhangzott, az új Ptk. az elévülést megszakító körülmények közül kiemeli a teljesítésre való írásbeli felszólítást. Az elkövetkezőkben tekintsük át melyek azok az érvek, amelyekkel alátámasztható a szabályozás változásának szükségessége, és melyek azok, amelyek továbbra is indokolják jelen megszakító körülmény fenntartását.⁵⁷²

Vékás Lajos rámutat az általa szerkesztett Szakértői Javaslatban, hogy e „*megszakítási ok ugyanis ellentétes az elévülés intézményének lényegével: nem az igény érvényesítésére, hanem az érvényesítési idő (és az azzal járó bizonytalanság) meghosszabbítására ösztönöz.*”⁵⁷³ Ez a felfogás összhangban van a régi magyar

⁵⁶⁸ BH1994. 428.

⁵⁶⁹ BH 2007.408.

⁵⁷⁰ BH 1993.313.

⁵⁷¹ vö. EBH2007.1687.

⁵⁷² PUSZTAHELYI Réka: Az elévülést megszakító körülmények az új Polgári Törvénykönyvben – különös tekintettel a teljesítésre irányuló felszólításra tanulmány In: DIEIP De iurisprudentia et iure publico. Jog- és Politikatudományi folyóirat www.dieip.hu, 2012/1.-2. szám. 108-118.p.

⁵⁷³ VÉKÁS Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez (Complex K. , Budapest, 2008.) 742. o.

magánjogi irodalmi forrásokkal és a korabeli bírói gyakorlattal, amely egyöntetűen tagadta, hogy elévülést félbeszakító hatást tulajdonítsunk a teljesítésre való felszólításnak.

Az 1900-as Máptk. Tervezet Indokolása szintén kifejti a teljesítésre való felszólítás elévülés megszakításához nem elegendő jellegét.⁵⁷⁴

A Magyar Jogi Lexikon „elévülés (magánjogi)” címhez írt magyarázatában szintén kifejti, hogy „*valamely igény elévül, ha és mert a jogosult azt a törvényes határidőn belül bírói úton nem érvényesítette a kötelezett ellen. Az érvényesítéshez nem elég a bíróságon kívüli felszólítás;...*”⁵⁷⁵ Villányi szintén kizárja, hogy a kötelezett megintése az elévülést félbeszakíthatná.⁵⁷⁶

Az áruk nemzetközi adásvételére vonatkozó Bécsi Vételi egyezményhez kapcsolódó, az elévülés szabályairól szóló New Yorki egyezmény⁵⁷⁷ az elévülési időt négy évben állapítja meg. Továbbá felsorolja az elévülést megszakító körülményeket azzal a jelentős eltéréssel, hogy a teljesítésre való felszólítást nem tekinti annak. Az Egyezmény 19. Cikke alapján⁵⁷⁸ azonban a magyarországi telephellyel rendelkező adóshoz intézett teljesítésre való írásbeli felszólítás szintén megszakíthatja az elévülést. Az elévülési egyezmény liberális megfogalmazásához képest a nemzetközi külkapcsolatokban a Polgári Törvénykönyv szabályainak külgazdasági kapcsolatokban való alkalmazásáról szóló 1978. évi 8. tvr. rendkívül szigorú megközelítést vall. Rögzíti ugyanis, hogy ha ilyen jogviszonyokban nemzetközi szerződés, a felek megállapodása vagy nemzetközi magánjogi szabály a polgári jog

⁵⁷⁴ „Az elévülés jog szerint csak akkor érheti a hitelezőt, ha követelését nem érvényesíti. A mennyiben tehát a hitelező követelését érvényesíti, az elévülésnek félbe kell szakadnia. Pusztán óvás vagy megintése az adósnak azonban még nem érvényesítése a követelésnek, és az elévülés célja sem engedi meg, hogy ezek a körülmények magukban véve az elévülést félbeszakító hatályal ruháztassanak fel. Csak a követelés bírói úton való érvényesítésének lehet ily hatálya; mert csak ez irányul közvetlenül arra, hogy tisztázza a felek közt lévő jogviszonyt, a minek biztosítása az elévülés intézményének tulajdonképeni célját alkotja.” Indokolás a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez. Harmadik kötet. Kötelmi jog Budapest, Grill K. 1901. 726. o.

⁵⁷⁵ MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon* III. kötete „elévülés (magánjogi)” címszava; Budapest, Pallas Nyomda, 1900. 238. o.

⁵⁷⁶ VILLÁNYI László: *Követelések megszűnése és elévülése*. (In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog Kötelmi Jog Általános Része* kötet Grill K., Budapest 1941.) 641. o.

⁵⁷⁷ Lásd: 1989. évi 1. törvényerejű rendelet az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseire vonatkozó elévülési időről szóló, New Yorkban, 1974. június 14-én kelt Egyezményről, valamint az áruk nemzetközi adásvételi szerződésére vonatkozó elévülési időről szóló Egyezmény módosításáról, Bécsben 1980. április 11-én kelt Jegyzőkönyvről

⁵⁷⁸ Ha a hitelező abban az államban, amelyben az adós telephelye van, az elévülési idő lejártá előtt - a 13., a 14., a 15. és a 16. Cikkben meghatározott cselekményeket nem számítva - olyan jogcselekményt végez, ami az említett állam joga szerint az elévülési idő újrakezdését eredményezi, az e jog által előírt időpontban újabb négy éves elévülési idő kezdődik.

alkalmazását rendeli, akkor a Ptk. rendelkezéseit csak az ott meghatározott eltérésekkel lehet alkalmazni. A tvr. 16.§-a pedig kizárja a teljesítésre felszólítás elévülést megszakító körülményként való figyelembevételét.

A fentebb kiemelt források alátámasztják tehát az új Ptk. Törvényjavaslat megoldását. Tekintettel azonban arra, hogy az 1959. évi Ptk. hatálybalépést követően az elévülésre vonatkozó szabályokat a bírói gyakorlat immár 50 éve alkalmazza, – amely gyakorlatot az alábbiakban még felvázolni kívánom –, elhangozhat néhány érv amellet is, hogy az új Ptk.-ba a teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás is, mint elévülést megszakító körülmény, helyet kapjon.

A Ptk.-hoz fűzött miniszteri indokolás – szöges ellentétben az Mtj. felfogásával – , nem látja a teljesítésre felszólítás, mint elévülést megszakító körülmény alkalmazását olyannak, amely az elévülés intézménye jogpolitikai céljával ellentétes lenne. Kifejti, hogy *„a jogosult teljesítésre vonatkozó írásbeli felhívása, mint új megszakító ok, az elévülés megszakítását nagymértékben megkönnyíti, de a jogosult általában a követelés érvényesítésére, és nem az elévülés félbeszakítására törekszik. A felszólítás egyébként is kétségtelenné teszi azt, hogy a jogosult nem kíván lemondani a jogáról”*.⁵⁷⁹ (Itt kell megemlíteni azt, hogy a szocialista szervezetek egymás közti viszonyaiban a felszólításnak ilyen, elévülést megszakító hatályát a Ptk. eredeti szövege sem ismerte el, kivéve a pénzköveteléseket, mint a kötelmi követelések leggyakoribb esetét.)

Rudolf Loránt monográfiájában szintén a teljesítésre való felszólítás alkalmazhatósága mellett foglal állást, az anyagi kereseti jog érvényesítésének fogalma ismertetésekor.

A teljesítésre való felszólítás elévülést megszakító körülményként való nevesítése lényegében azon – az általam az általános kérdések között tárgyalt – gondolon alapszik, hogy az elévülést keresetelévülésnek vagy igényelévülésnek tekintjük. Dogmatikai alapjait tehát az igényelévülés elmélete szerinti megközelítés támasztja alá. E fogalmi keretből kiindulva a teljesítésre való felszólítás mint a jogosult igényérvényesítésre irányuló magatartása helyet kaphat a megszakító okok között.

⁵⁷⁹ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve ; az 1959. évi IV. törvény és a törvény javaslatának miniszteri indokolása , (közvetteszi az Igazságügyminisztérium KJK, Budapest, 1959.) 248.o.

Amennyiben dogmatikailag nem jelent ellentmondást a teljesítésre irányuló felszólítás elévülést megszakító körülményként való minősítése (elsősorban az okból, hogy a követelés, igény érvényesítésére irányuló magatartásként értékeljük), akkor eszerint az elévülést megszakító okok közüli törlésére pusztán jogpolitikai okból kerülhet sor.

Az elévülés jogpolitikai indokait az 1959.évi IV. törvényhez fűzött miniszteri indoklás is részletezi: a huzamosabb ideig bizonytalan helyzetek rendezésére törekszik a jog, amelynek egyik esete, hogy a követelés érvényesítésére határidőt (elévülési határidőt) szab. A huzamosabb idő elteltével a követelés fennálltának vagy fenn nem álltának a bizonyítása is sokkal nehezebb, így az elévülési határidő egyrészt az adós védelmére, továbbá a bíróságok mentesítésére is szolgál.⁵⁸⁰ *„Végül a joggyakorlás jelentős időn át való elmulasztása joggal enged következtetni arra, hogy a jogosultnak az igényhez fűződő érdeke is csökkent vagy éppenséggel megszűnt.”*⁵⁸¹

Rudolf Loránt az írásbeli felhívás megszakító okkénti elismerése mellett foglal állást, véleményét az alábbi érvekre alapítja: *„a) ha a kötelezett bármi módon kifejezésre juttatott elismerő nyilatkozatát általában félbeszakító hatásúnak elismerjük, indokolatlan volna, hogy a hitelezőtől már peres ténykedéseket követeljünk.; b) nem alapos az az érv, hogy a kereset beadását azért kell megkövetelnünk, mert csak ez irányul arra, hogy a felek között levő jogviszonyt tisztázza. [...] c) a kereset beadásának megkövetelése felesleges perlekedésre és az adós felesleges megterhelésére vezetne.”*⁵⁸² Kiemeli, hogy még azon célkitűzéssel elért eredményhez képest – miszerint minél szűkebbre vonjuk az elévülés megszakító jelenségek körét – nagyobb súllyal esnek latba az előzőekben felvázolt elméleti és gyakorlati megfontolások.

Végezetül érdemes kiemelni néhány gyakorlati jellegű indokot, amely a teljesítésre felhívás elévülést megszakítását kiváltó hatása elismerését alátámasztja. Véleményem szerint az előbbi ok megszakító okok közüli törlése az adós tartozáselismerő nyilatkozatának elévülést megszakító hatását fogják erősíteni, és ennek perbeli bizonyítása elsősorban nem a kifejezett, hanem a ráutaló magatartással

⁵⁸⁰ BÍRÓ György: *Kötelmi jog Közös szabályok Szerződésstan.* (Novotni Alapítvány, Miskolc, 2010.) 90.o.

⁵⁸¹ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve im. 244.o

⁵⁸² Rudolf i.m. 43.-44. o.

tett, hallgatólagos tartozáselismeréseket fogja érinteni, minden olyan esetben, amikor a jogosult teljesítésre irányuló felszólítását a kötelezett bizonyítottan kézhez kapta, de arra vonatkozó kötelezettségét kifejezett nyilatkozattal nem tagadta. A Ptk. jelen változtatása eredményezhet tehát a tartozáselismerő nyilatkozatok körében egyfajta „túlburjánzást”.

Másrészt a régi magyar magánjogi irodalom kifejtett és a korábbi Ptk. tervezetek háttéréül szolgáló, a teljesítésre való felhívás megszakító hatását tagadó álláspontok kiindulópontja, 10, 20, sőt az Mtj. alapján 32 éves általános elévülési határidő volt. Ilyen hosszú időtartamú elévülés esetében valóban a jogpolitikai indokok jelentős sérelmét eredményezi a jogosult peren kívüli fellépését megvalósító, esetlegesen nem is egyszeri, hanem többször ismételt felszólítása. Ezzel szemben egy általános 5 éves, vagy gyakran annál rövidebb elévülési határidő mellett, az elévülési határidő jogpolitikai célokat sértő, jelentős meghosszabbodása gyakorlatilag nem következhet be.

Önmagában az a körülmény, hogy a teljesítésre való felszólítás gyakorlására, eredeti céljától ellentétesen, tehát visszaélészerűen, pusztán az elévülési határidő kitolódása érdekében is sor kerülhet, még nem jelenti, hogy minden esetben a kötelezett akarata erre irányul.

Gyakorlati jellegű érvként jelentkezhethet a hatalmasságok nem-gyakorlásából következő, kvázi elévüléssel összefüggő sajátos probléma is. A jog-elenyészség sajátos esetkörével a későbbiekben részletesen foglalkozom, itt pusztán arra térnék ki, hogy milyen visszás helyzetet teremthet a hatalmasság gyakorlása szempontjából az, ha az elévülés alá tartozó „jogként” a jogalkotó nem teszi lehetővé, hogy arra vonatkozó elévülési idő teljesítésre való felszólítás által is megszakítható legyen. Erre tanulságként szolgál az osztrák Legfelsőbb Bíróságnak Peter Bydlinsky által ismertetett döntése, miszerint a bíróságon kívül tett ajándék-visszavonásra irányuló nyilatkozat az elévülést nem szakítja meg, mert az az osztrák polgári törvénykönyv vonatkozó szakasza szerint csak a keresetlevél és az elismerés hatására következhet be. Így a konkrét esetben a peres fél ajándék-visszavonási joga már elévült, hiába közölte azt a megajándékozottal.⁵⁸³

⁵⁸³ vö. Peter BYDLINSKY: *Az ajándékviszavonási jog gyakorlása és elévülése*. In. Magyar Jog 1984. (34. évf.) 6. sz. 558. o. (ismerteti: Újlaki László)

7.4.3. Összegzés

A teljesítésre irányuló írásbeli felszólítás elévülést megszakító körülményként való elismerése érdekében arra a következtetésre juthatunk, hogy egyrészt gyakorlati megfontolásokat figyelembe véve

- már egy bírói gyakorlatban kifejeződött, és az önkéntes jogalkalmazásban is kiforrott jogi jelenségről van szó;
- a teljesítésre való felhívás mellőzése az adós tartozáselismerésére való perbeli hivatkozás felszaporodását generálja;
- másrészt az elévülés jogpolitikai indokaira tekintettel
- általános 5 éves elévülési határidő esetében az elévülés intézményét alátámasztó jogpolitikai érdeket nem sérülnek jelentősen a teljesítésre való felszólítás meghagyása mellett;
- harmadrészt az elévülés dologzaban preferált fogalmi megközelítése figyelembevételével – amennyiben igényérvényesítés alatt perenkívüli érvényesítést is érthetünk–;

a teljesítésre való felszólításnak, mint az elévülést megszakító körülménynek helye van az új Polgári Törvénykönyv rendelkezései között.

7.5. A tartozás elismerése mint elévülést megszakító körülmény

7.5.1. Általános kérdések

A Ptk. hatályos rendelkezésében kimondja, hogy a tartozásnak a kötelezett részéről való elismerése az elévülést megszakítja.⁵⁸⁴

A régi magyar magánjogi törvénytervezetekben a kötelezett tartozás-elismerése a félbeszakító okok között első helyen került szabályozásra. Annak ellenére tehát, hogy e tervezetek elsősorban kereset-elévülés oldaláról közelítettek az elévüléshez, tehát az elévülés bekövetkezését a bírói úton való igényérvényesítés huzamosabb időn keresztül elmulasztása váltotta ki, mégis az elévülést félbeszakító okok között nem csak a jogosult bírósági eljárásban történő igényérvényesítése, perindítása, a kötelelem, szerződés módosítása, az egyezségkötés, hanem a tartozás-elismerés is helyett kapott.

A Máptk. (1900) az alábbi félbeszakító okokat ismeri. „Az elévülés félbeszakad, ha az adós a követelést a hitelezővel szemben részfizetés, kamatfizetés, biztosítékadás vagy bármi egyéb módon elismeri. Dolog visszaadására irányuló követelés elismertnek tekintetik, a míg az adós a dolgot hitelező rendelkezésére tartja.”⁵⁸⁵ „Az elévülés félbeszakad, ha a hitelező a követelés megítélése vagy megállapítása iránt keresetet indít (keresetlevelet bead). A keresetindítással egyenlő hatályú a fizetési meghagyás kibocsátása iránti kérelem előterjesztése; a csődbejelentés; a beszámítás perbeli érvényesítése; a perbehívás abban a perben, a melynek kimenetelétől a követelés függ; a végrehajtás kérése és a végrehajtás foganatosítása végett tett bármi intézkedés.”⁵⁸⁶ Itt kell megemlíteni, hogy az 1900-as Tervezet az engedményezésről történő értesítéshez nem fűzött elévülést félbeszakító hatályt.

A Mptk. tervezete (1913) az elévülést félbeszakító körülmények körében megegyezik az 1900-as tervezet szövegével⁵⁸⁷, az Mtj. szintén a fent említett

⁵⁸⁴ Ptk. 327.§ (1) bekezdés

⁵⁸⁵ 1339.§

⁵⁸⁶ 1340.§

⁵⁸⁷ 1062-1063. §§ Alapvető különbség azonban, hogy míg az 1900-as Tervezet az általános elévülési időt 10 évben határozta meg, addig az 1913-as Tervezet 20 évben állapította meg.

félbeszakító körülményeket sorolja fel⁵⁸⁸ azonban az általános elévülési határidőt 32 évben jelöli meg.

A tartozás elismerés elévülést megszakító hatását alátámasztja az elévülés intézményének legfontosabb jogpolitikai indoka, miszerint a jog feladata a huzamosan fennálló bizonytalan jogi helyzetek kiküszöbölése, amelyet a követelések elévülése folytán a bírói úton való igényérvényesítés megszűnésével is biztosít. Tekintettel azonban arra, hogy az adós nincs bizonytalanságban tartozásának kifejezett vagy más formában megvalósuló elismerése által, a teljesítésre irányuló magatartása erre utal, a tekintetben, hogy a jogosultnak peresíthető követelése áll fenn vele szemben, ezért a tartozás elismerése is alkalmas az elévülés megszakítására, annak ellenére, hogy a jogosult igényérvényesítő magatartása passzív.⁵⁸⁹

Rudolf Loránt hívta fel monográfiájában arra figyelmet, hogy régi magyar magánjogi irodalom az adós tartozáselismerését a fő megszakító körülménynek tekintette (erre utal a tervezetek szabályozási módja, miszerint első helyen az adós tartozás-elismerése áll a félbeszakító körülmények között). Rudolf szerint azonban az adósi magatartást másodlagos, atipikus jelenségnek kell tekinteni a félbeszakító körülmények között. Azzal érvel, hogy az adós magatartása az elévülés tényállásában sem értékelt, továbbá tipikus élethelyzet is az, hogy a jogosult tartja számon követelését, és aktív magatartásával érvényesíti azt.⁵⁹⁰

7.5.2. A tartozás elismerés alakszerűtlensége

A hatályos Ptk. és a kapcsolódó bírói gyakorlat a tartozáselismerés, mint megszakító ok alakszerűtlenségét elfogadja. Ez a megközelítés a régi magyar magánjogi tervezetek elgondolására is utalhat. A régi magyar magánjogi tervezetek (lásd feljebb) a tartozás elismerésre, mint magatartás eredményre tekintettek.

Ezzel ellentétes álláspontot vall *Rudolf Loránt*. Véleménye szerint a Ptk. 242. § alkalmazása felmerül az adós elévülést megszakító tartozáselismerése esetén is.

⁵⁸⁸ 1297.-1298.§§

⁵⁸⁹ PUSZTAHELYI Réka: *A tartozás elismerése, mint elévülést megszakító körülmény* Collegium Doktorum jubileumi konferencia kiadványa

⁵⁹⁰ RUDOLF Loránt: *Az elévülés*. i.m. 164. o.

Ezért szükségesnek látja a tartozás elismerő nyilatkozat írásba foglalását. Kifejti azonban, hogy az alakszerűséget mellőző tartozás-elismerés is kifejthet joghatást, amennyiben a tartozáselismerés reálaktus jellegére tekintünk. Mivel a Ptk. 218.§ (3) bekezdése lehetővé teszi azt, hogy a szerződésnek a felek vagy jogszabály által megszabott alak mellőzésével történt megszüntetése vagy felbontása is érvényes, ha az annak megfelelő tényleges állapot a felek egyező akaratából létrejött. Előállhat tehát egy olyan bírói gyakorlat, amely ezt a szabályt alkalmazva eltekint a tartozás elismerés alakszerűségétől.⁵⁹¹ A későbbiekben kialakult bírói gyakorlat azonban nem osztotta a véleményét, és eleve nem követelte meg az elévülés félbeszakító hatásához a tartozás elismerés írásbeliségét.

Szászy István az Mtj. rendelkezéseit felhívva, szintén hangsúlyt helyez a tartozás elismerés alakszerűtlenségére, amikor tartozás elismerésének tekinti a halasztási vagy elengedés iránti kérelem előterjesztését, illetve a tartozásátvállalás közlését.⁵⁹²

Kiss Albert szintén kiemeli, hogy „*a követelés, illetve a kötelezettség nyílt elismerésével egyenértékű bármely, a kötelezettnek teljesítési, illetve elismerési akaratát nyilvánulásra juttató tény (factum concludens, mint például résztörlesztés a tőkére, kamatfizetés, kezesállítás, zálog vagy egyéb biztosíték nyújtása).*”⁵⁹³ Ezzel összefüggésben figyelmeztet arra azonban, hogy a kötelezett általi teljesítés nem minden esetben valósítja meg a fennálló követelés elismerését. Példaként hozza az a korabeli esetet, miszerint a végrehajtási eljárás szüneteltetés céljából a tartozás kifizetés nem jelenti azt, hogy a kötelezett tartozását fennállónak ismeri el. Ugyanígy napjainkban is hasonló helyzet felmerülhet:

A korábban már vizsgált ún. „jogfenntartó nyilatkozat” sajátos tartalmat ölthet magára azokban az esetekben, amikor a kötelezett valamely külső kényszerítő körülmény, helyzet hatására általa el nem ismert tartozást is megfizetni (regisztrálni) kénytelen. Erre leggyakrabban a felszámolási eljárásban vagy a csődeljárásában kerülhet sor. Ezzel összefüggésben a Csődtörvény rögzíti, hogy adott követelésnek vagy követelésrésznek a nem vitatottkénti besorolása nem jelent az adós részéről tartozáselismerést.⁵⁹⁴ A bíróság a tartozása kiegyenlítésére az adósnak a felszámolási

⁵⁹¹ RUDOLF im. 173.o.

⁵⁹² SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai.* (Grill Kiadó Budapest, 1943.) 254.o.

⁵⁹³ Kiss Albert: Az elévülés im. 198. o.

⁵⁹⁴ vö. 1991. évi XLIX. tv. 12.§ (4)-(5) bek.

eljárás megindítását követően 45 napon belül lehetőséget adhat (kivéve, ha n a csődeljárás sikertelensége miatt – nem jött létre csődegyezség– kellett a felszámolási eljárást megindítani. Az adós fizetése szintén nem minősül a tartozás elismerésének – az adós ilyen tartalmú nyilatkozata hiányában –, tehát a teljesítés polgári peres eljárásban való visszakövetelését nem zárja ki.⁵⁹⁵ Egy konkrét esetben a Csódtv. ezen rendelkezésére tekintettel a felperes a már megfizetett késedelmi kamat tekintetében is kérte az alperes marasztalását, félve attól, hogy az alperes utóbb a teljesítés visszakövetelésére pert indít majd vele szemben. Az eljáró bíróság a jogfenntartás ellenére úgy határozott, hogy az alperes marasztalásának e megfizetett összeg tekintetében nincs helye.⁵⁹⁶

Érdemes itt kitérni arra, hogy az elévülés megszakítására alkalmas, formátlan tartozás elismerés, és a perjogi szempontból jelentőssé váló, a bizonyítási terhet megfordító írásbeli tartozáselismerés, mint egyoldalú címzett akaratnyilatkozat közötti ellentmondást tompítja az új Ptk. azáltal, hogy a tartozáselismerés szabályozásánál is mellőzi az írásbeliséget, mint alaki kelléket.⁵⁹⁷

A 2009-es Ptk.-hoz megjelent magyarázat a nyilatkozat formátlanságát azzal támasztja alá, hogy a bírói gyakorlatban huzamosabb ideje kialakult álláspontot emeli ezzel törvényerőre, és kimondja, hogy az „írásbéliségnek a tartozáselismerés bizonyíthatóságának megkönnyítésén túl más szerepe nincsen.”⁵⁹⁸

A Legfelsőbb Bíróság, Kúria gyakorlatában a tartozás elismerésnek minősülő kötelezetti cselekmények tekintetében az alábbi tétel jegecesedett ki. A fél nyilatkozatához a tartozáselismerés jogkövetkezményei csak akkor fűződhetnek, ha a tartozás elismerése magyarázatot nem igénylő módon, kifejezetten és félreérthetetlenül történik, és abból világosan kitűnik, hogy a fél a követelés fennállását nem vonja kétségbe.⁵⁹⁹

Kérdéses lehet azonban, hogy támogatható-e az alábbi eseti döntésbe foglalt állásfoglalás: „Ha a kötelezett a felszólításban közölt követelés kifogásolása és

⁵⁹⁵ vö. 1991. évi XLIX. tv. 26. § (3) bek.

⁵⁹⁶ Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.318/2011/13. sz.

⁵⁹⁷ új ptk. 6:26.§

⁵⁹⁸ GÁRDOS Péter (szerk.): *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz* (Complex K., Budapest, 2009.) 499. o.

⁵⁹⁹ EBH2000. 309

jogfenntartás nélkül a tartozását törleszti, ezt az elévülés megszakítása szempontjából úgy kell tekinteni, hogy a kötelezett az egész tartozást elismerte.”⁶⁰⁰

Érdekes kiemelni, hogy egy másik esetben a kötelezett ugyan a hibás teljesítést elismerte, és később a kötelezett részére kompenzációs célzattal ajándékot (ingyenes szolgáltatást) ajánlott fel, azonban a per során e kötelezetti magatartás, mint elévülést megszakító körülmény mégsem vált relevánssá. Később a kötelezett ügyvezetője 1.250 EUR összeget ajánlott fel az ügy végleges rendezéseként, de azt a jogosult elutasította. Egyezségkötés híján az egyezségi kísérlet, egyeztetési tárgyalás pedig nem volt alkalmas az elévülés megszakítására a bíróság értékelése szerint.⁶⁰¹

A bíróság az elévülést megszakító körülményként értékelte viszont a kötelezett azon levelét, melyben felhívta a jogosult (adásvételi szerződés vevője) figyelmét arra, hogy tulajdonjogát nem jegyezték be az ingatlan-nyilvántartásba, és erre figyelemmel a környéken lévő másik lakás tulajdonjogát ajánlotta fel a számára. *„Ezzel az I. rendű alperes lényegében természetbeni kártérítésre tett ajánlatot elismerve, hogy a vele kötött adásvételi szerződés alapján még kötelezettsége van a felperesi jogelőd irányában. Elismerésével a Ptk. 327. § (1) bekezdése értelmében megszakította az elévülést.”*⁶⁰²

Vitatott az a kérdés, vajon a főkövetelés megfizetése minősülhet-e olyan magatartásnak, amely a késedelmi kamatkövetelés, mint függő mellékkövetelés elévülését is megszakítja, amellett, hogy a kötelezett a főkövetelést teljes mértékben törlesztette. A per nem vitás adatai szerint az alperes az egyes fuvarszerződéseken alapuló fuvardíjtartozását a CMR 32. cikk 1.c) pontja szerinti elévülési határidőn belül teljesítette, az alperes az elévülési kifogásában a főkövetelés elévülésére maga sem hivatkozott, továbbá az sem volt vitás, hogy az alperes a teljesítéssel késedelembe esett. *„Amennyiben a kötelezett a főkövetelés teljesítésével késedelembe esik, de azt az elévülési időn belül önként megfizeti, a főkövetelés után járó késedelmi kamat még ezután - az önkéntes teljesítéssel kezdődő elévülési idő alatt - is érvényesíthető.”*⁶⁰³

Szintén vitatható a hatályos jogszabályi rendelkezések alkalmazása mellett a Legfelsőbb Bíróság másik elvi határozata. Ezen elvi döntés sajátos körülménye

⁶⁰⁰ BH1986. 112.

⁶⁰¹ FIT-H-GJ-2008-213. bírósági határozat a Fővárosi Ítéltábla határozata gazdasági ügyben

⁶⁰² Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.607/2010/8. sz. határozata

⁶⁰³ FIT-H-GJ-2008-160. bírósági határozat a Fővárosi Ítéltábla határozata gazdasági ügyben

azonban az, hogy a Ptk. hatálybalépését megelőzően esedékessé vált követelésről van szó jelen esetben. A Ptké. I. 85. §-ának (3) bekezdése szerint az elévülésnek a Ptk. hatálybalépését megelőzően bekövetkezett nyugvására, megszakadására és megrövidítésére a korábbi jogot kell alkalmazni. A korábbi jog, azaz az Mtj. 1297. §-a szerint az elévülés félbeszakad, ha az adós a követelést bármely módon elismeri. E jogi rendelkezést is figyelembe véve már vitán felül áll a Legfelsőbb Bíróság döntése: *„Az ingatlanok érvényes adásvételi szerződés alapján a vételár kifizetését követő - az eladó által tudomásul vett - folyamatos birtoklása, használata, terhének viselése az elévülés megszakadását eredményezi, amely állapot mindaddig fennáll, amíg az eladó a szerződés érvényességét vitatva, az ingatlan birtokát vissza nem követeli.*⁶⁰⁴”

7.5.3. Tartozás elismerése szóbeli vagy írásbeli nyilatkozattal

Ha a tartozás elismerésére kifejezetten, akaratnyilatkozatban kerül sor, akkor az elévülés megszakadásán túlmenően egyéb joghatások is beállnak. Ezek közül a legfontosabb az, hogy a Ptk. 242.§ alapján az írásbeli tartozáselismerés megfordítja a bizonyítási terhet. A kötelezettnek kell bizonyítania, hogy a tartozása nem áll fenn, bírósági úton nem érvényesíthető, vagy a szerződés érvénytelen. Apportálhatóvá válik az adós által elismert követelés⁶⁰⁵ Itt kell megjegyezni, hogy a korábbi Ptk. Javaslatokhoz képest már az elévült követelés beszámításánál nem feltétel, hogy a kötelezett azt elismerje.⁶⁰⁶

A bírói gyakorlatban megjelent olyan eseti döntés is, amelyben a tartozáselismerés a szerződésmódosító nyilatkozat formájában jelentkezett. „Az I. rendű alperes a kölcsönszerződés hátoldalára vezetett toldaton elismerte, hogy „A túloldali kölcsön összege a mai napig nem került visszafizetésre. Adóstársak a mai napon a kölcsönt elismerik kamatokkal együtt: amely 30 400 000 (azaz Harmincmillió-négyszázezer forint). Ezen összeget adóstársak 2003. június 4-ig

⁶⁰⁴ EBH2004. 1136.

⁶⁰⁵ vö. gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. tv. 13.§ (2) bek.

⁶⁰⁶ A 2009. évi CXX. törvénnyel kihirdetett, de hatályba nem lépett Ptk. még tartalmazta azt a rendelkezést, hogy az elévült követelés csak akkor alkalmas beszámításra, ha azt adós azt korábban elismerte, és az a pénztartozás esedékességének időpontjában még nem évült el. (5:6.§ (1) bek.)

kötelesek megfizetni.”. Eredetileg az adóstársak ugyanis kamatmentes kölcsönt vettek fel.⁶⁰⁷

Amennyiben a tartozás elismerés akaratnyilatkozat megtételében áll, akkor az címzett, tehát a jogosulthoz intézett és hatályosulásához szükséges, hogy a jogosult tudomásul vegye, hozzá megérkezzen. Természetesen feltétel az is, hogy a kötelezettől származzon.

Felmerül a kérdés, hogy vajon egyidejű többalanyúság esetén, pontosabban kötelezetti ill. jogosulti egyetemlegesség esetén milyen hatással jár bármelyik fél tartozás elismerő nyilatkozata?

A Ptk. Törvényjavaslat szövegében rögzíti, hogy „a követelésnek egyik kötelezettel szemben bekövetkező elévülése nem hat ki a többi kötelezetre”⁶⁰⁸, – tehát szubjektív jogi tényként kezeli, a jogosult érdekeinek védelme céljából – , továbbá kimondja, hogy belső jogviszonyukban is hivatkozhat a kötelezett társaival szemben a már bekövetkezett elévülésre. E szabály a bírói gyakorlatot emeli törvényerőre, amely jelenleg is az elévülést megszakító körülményeket szubjektív tényként kezeli, így az adóstárs tartozáselismerése a társkötelezettek vonatkozásában az elévülési időt nem szakítja meg.⁶⁰⁹

*„A bíróság utal arra, hogy az elévülési idő elteltét és megszakadását adóstársak esetén (egyetemleges adóstársak esetén is) adóstársanként külön-külön, a többi kötelezettől függetlenül kell vizsgálni és megállapítani. Minden tény, amely nem kapcsolatos a jogosult kielégítésével, szubjektív hatályú.”*⁶¹⁰

Villányi László is rámutat arra, hogy ha „több adós van, az elévülés félbeszakadását szubjektíve kell megítélni; a félbeszakadás tehát csak annak az adósnak a hátrányára következik be, aki ellen a hitelező fellépett, illetve, aki a követelést elismerte.”⁶¹¹

Érdemes azonban itt elgondolkozni azon, hogy az egyik kötelezett által tett tartozáselismerő nyilatkozat – amelyről a másik kötelezett a legtöbb esetben tud vagy tudhat – ugyanazzal a jogosulttal szemben tett, ugyanarra a követelésre vonatkozó

⁶⁰⁷ Fővárosi Ítéletábrla 4.Pf.21.294/2006/8.

⁶⁰⁸ 6:29.§ (5) bek

⁶⁰⁹ FIT-H-PJ-2008-460. bírósági határozat

⁶¹⁰ V.ö. Fővárosi Bíróság 15.P.633.956/2004/18. sz. határozata. A jogerős ítéletet lásd: FIT-H-PJ-2006-4.

⁶¹¹ Villányi László: Követelések megszűnése és elévülése. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog III. kötet (Grill Kiadó, Budapest, 1941.) 641.o.

nyilatkozat, mégsem befolyásolja a jogosult igényérvényesítési lehetőségét a másik kötelezettel szemben. Ha a tartozást el nem ismerő kötelezettel szemben az elévülési idő korábban letelhet, érdekellentét állhat elő a kötelezettek között, amely esetleg hajthatja őt a jogosulttal való összejátszásra.⁶¹² Ugyanígy a belső jogviszonyban keletkező megtérítési igény érvényesítésével szemben is a társkötelezett elévülési kifogást támaszthat, függetlenül attól, hogy valójában vele szemben a társkötelezett megtérítési igényt mikor érvényesített.

Az adóstársak között feszülő érdekellentét nyilvánvalóvá vált így abban az esetben is, amikor volt élettársak, mint I.-II. rendű alperesek által közösen felvett kölcsönszerződésből eredő követelés elévülését megszakító körülményként az I. rendű alperes újabb élettársa tanúskodott a felperes érdekében a mellett, hogy a II. rendű alperes tartozását szóban elismerte.⁶¹³

Mivel a tartozás elismerő nyilatkozat nem személyes jellegű nyilatkozat, ezért képviseletnek a nyilatkozat tételénél helye lehet. A bíróság egy eseti döntésében nem látta akadályát annak, hogy a szintén egyetemleges adóstárs a jogosulttal szemben adóstársai, egyébként gyermekei törvényes képviselőjeként eljárva az ő nevükben is elismerő nyilatkozatot tegyen. A bíróság indoklása szerint „*a bírósági peres eljárás során az I-II. rendű alperesek és a III. rendű alperes között érdekellentét nem állt fenn, így az I-II. rendű alpereseket képviselhette törvényes képviselőjük, aki - ennek megfelelően - jogosult volt a nevükben gyámhatósági hozzájárulás nélkül jognyilatkozatot tenni.*”⁶¹⁴ Véleményem szerint a tartozás elismerő nyilatkozat megtételekor, továbbá a teljesítésre való felszólítás kézhezvételekor a III. rendű alperes érdekellentét alapján a I.-II. rendű felperesek törvényes képviselőjeként nem járhatott volna el, így az általa tett nyilatkozat nemcsak hogy a gyámhatóság hozzájárulásának hiányában, hanem az érdekellentét megléte miatt törvénybe ütközés folytán is semmis.

Jogosulti egyetemlegesség esetén a tartozás elismerése sajátos, lényegében objektív, azaz valamennyi jogosultra kiható hatással jár. A hatályos Ptk. rendelkezése

⁶¹² Ehhez hasonló helyzet állhat elő a behajthatatlannak minősülő tartozás kötelezettje által tett tartozáselismerő nyilatkozat, a tartozásért helytálló kezes és a hitelező között.

⁶¹³ „A felperes és az I. r. alperes személyes nyilatkozata, valamint az érdektelennek, elfogulatlannak nem tekinthető XY tanúvallomása alapján nem volt megállapítható tényként az, hogy a II. r. alperes szóbeli tartozáselismerő nyilatkozata az elévülést megszakította.” Fővárosi Bíróság 15.P.633.956/2004/18. A jogerős ítéletet lásd: FIT-H-PJ-2006-4.

⁶¹⁴ Fővárosi Ítéletábla 7.Pf.20.608/2008/5.

(és a Ptk. Törvényjavaslat vonatkozó szakasza) értelmében, a jogosultak érdekeinek védelmében, a követelés egyik jogosulttal szemben sem évül el addig, amíg az elévülés feltételei valamennyiükkel szemben be nem következtek.⁶¹⁵ Amíg kötelezetti egyetemlegesség esetén a tartozás egyikük általi elismerése a többi kötelezett vonatkozásában folyó elévülési határidőt nem szakítja meg, addig jogosulti egyetemlegesség esetén az egyik jogosulthoz címzett tartozáselismerés valamennyi jogosultra kihat, de csak a Ptk. rendelkezése alapján, az elévülést kizáró, pontosabban az elévülési kifogás felhozhatóságát megakadályozó szabály alapján.

7.5.4. A tartozás elismerése kihathat-e az eredeti elévülési határidő tartamára?

Bár hatályos jogunkban a tartozáselismerés jogcímhez kötöttsége mellett ez a kérdés nem merülhet fel, azonban érdemes itt, elsősorban dogmatikai szempontból, kevésbé gyakorlati szempontból kitérni arra a kérdésre is, vajon a tartozáselismerés kihathat-e az eredeti elévülési határidőre, annak jogi alapját ily módon megújíthatja-e?

A tartozás elismerés jogcímhez kötöttsége a jelenlegi bírói gyakorlatban kiforrott, hiszen a Ptk. is rögzíti, hogy a tartozás elismerés a követelés jogcímét nem változtatja meg. A Ptk. hatálybalépése előtti bírói gyakorlat azonban (ahogyan arra Szász is rámutat⁶¹⁶) elfogadta az elvont tartozáselismerést hatályosnak, amely arra a sajátos eredményre vezetett, hogy mivel a tartozás immár az elismerő nyilatkozaton, mint jogcímen alapult, az eredeti jogcímtől pedig függetlenedett, ezért nem az eredeti jogcím szerinti elévülési idő kezdődött újra a félbeszakítás után, hanem – tekintet nélkül arra, hogy speciális elévülés határidő volt-e irányadó – az általános elévülési határidő számítása indult meg ezután.

Érdekes itt kitérni arra, hogy bár az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseire vonatkozó elévülési időről szóló New Yorki egyezmény alapján a felek az elévülés időtartamát nem módosíthatják illetve nem is befolyásolhatják, azonban az egyezmény egyetlen kivételként elismeri az adós egyoldalú nyilatkozatát, miszerint

⁶¹⁵ Ptk. 335. § (3) bek., Ptk. Törvényjavaslat 6:33.§ (3) bek.

⁶¹⁶ SZÁSZY im. 255. o.

az elévülési időn belül bármikor a hitelezőhöz intézett egyoldalú írásbeli nyilatkozattal az elévülési időt meghosszabbíthatja, – úgy, hogy ez a nyilatkozata ismételhető.⁶¹⁷ Lényegében tehát az adós tartozáselismerése nem pusztán megszakíthatja az elévülést, hanem, a nyilatkozat tartalmától függően az eredeti elévülési határidőt is kitolhatja, nem pusztán az elévülést megszakító körülményként jelentkezik.

7.5.5. Tartozás elismerés megszakító hatásával járó más célú nyilatkozatok

Gyakran előáll a bírói gyakorlatban olyan tényállás, amelyben a kötelezett által más célból megtett nyilatkozatot, vagy a kötelezettnél fellelhető más célú dokumentumokban (pl. könyvelés) foglalt tény, körülményt kívánja a jogosult a követelése perelhetősége céljából tartozás-elismerésnek minősíteni.

A beszámítás érvényesítésével a fennálló tartozás elismerése. A kötelezett beszámítási kifogásával lényegében elismerte fennálló tartozását és a beszámítással meg nem szüntetett részkövetelésre nézve nyilatkozata az elévülést megszakította. „Az alperes a másodfokú eljárásban beszámítási kifogást terjesztett elő, ezzel lényegében elismerve az 1997. december 11-én kelt polgármesteri levélben megjelölt 3.000.000 forintos tartozást. Kérte, hogy az ítélet tábla ezen összegbe számítsa be a felperes bérleti díjtartozását.”⁶¹⁸

Gyakran előfordul a bírói gyakorlatban az az eset is, amikor a felek kölcsönszerződésnek minősítik megállapodásukat, amely azt célozza, hogy meghatározza a kötelezett fennálló tartozását. Hasonlóképpen, a felek a korábbi tartozás összege pontosítása céljából szerződésüket módosítják vagy egyezséget kötnek. A *szerződésmódosítás* azonban, szintén elévülést megszakító körülményként a tartozás elismerés ilyen hatását felülírja. Amennyiben a felek a korábbi jogviszony megszüntetésével egyidejűleg új jogviszonyt alapítanak, (akár a kötelezett fennálló tartozása alapjaként eltérő jogcímet jelölnek meg), a szerződés módosításán túlmenő

⁶¹⁷ Vö. 1989. évi 1. törvényerejű rendelet az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseire vonatkozó elévülési időről szóló, New Yorkban, 1974. június 14-én kelt Egyezményről, valamint az áruk nemzetközi adásvételi szerződésére vonatkozó elévülési időről szóló Egyezmény módosításáról, Bécsben 1980. április 11-én kelt Jegyzőkönyvről 22. Cikk (1)–(2) bek.

⁶¹⁸ Fővárosi Ítélet tábla 5.Pf.21.080/2007/3.

szándékuk újítást valósít meg. Az *újítás* – mindamellet, hogy az eltérő jogtudományi megközelítéseket az újítás lényegét érintően most nem említem – lényegében a felek kölcsönös megállapodása folytán magában foglalja a kötelezett tartozás elismerését.

Érdekes problémát vet fel az a jogi helyzet, ha a kötelezett vagylagos szolgáltatás esetén az őt megillető választási jogot átengedte a jogosultnak, nevezze meg ő, hogy az esedékessé vált szolgáltatások közül melyiket teljesítse. *Választási joga* gyakorlásával tehát nemcsak a vagylagosan meghatározott szolgáltatások között konkretizálja a teljesítendő, hanem ezáltal lényegében teljesítési kötelezettségét is elismeri. Vitatott kérdés azonban, hogy a választási jog gyakorlása mennyiben érinti a követelés érvényesíthetőségét, tehát valóban befolyásolja-e a választási jog gyakorlása az elévülési határidő kezdetét vagy akár elévülés folyását.

7.5.6. Tartozás részbeni elismerése

Felmerül a kérdés, vajon a tartozás részbeni elismerése a teljes követelés vagy csak egy része tekintetében szakítja meg az elévülést? Kiindulópontunk lehet az a körülmény, hogy a kötelezett részteljesítése is a bírói gyakorlat szerint alkalmas a tartozás elismerésére, kivéve, ha egyébként azon felüli tartozása fennállását kifejezetten tagadta. Ebből következően a részbeni elismerés, amennyiben kifejezetten nem zárja ki további tartozás fennállását, a teljes követelés elévülési idejére kihatóan szakítja meg az elévülést. Szintén erre a megoldásra jutunk, ha a bírói gyakorlatban megjelenő azon elvet vesszük figyelembe, hogy pontos összegszerűség hiányában a fennálló tartozás jogalapjának elismerése is alkalmas az elévülés megszakítására.

7.5.7. Már elévült tartozás elismerése

Elsősorban dogmatikai szempontból – gyakorlati szempontból kevésbé – érdekes megvizsgálni, vajon az elévülési határidő leteltét követően, tehát elévült tartozás vonatkozásában tett elismerő nyilatkozat kihat-e az elévülési határidőre, netán feltámasztja azt?

Az egyik álláspont szerint elévülési határidő már letelt, ezért félbeszakító körülmény már nem jöhet figyelembe, tehát az elévült tartozás elismerése nem éleszti fel a határidőt, a követelés nem lesz újra nem elévült. Bizonyos joghatás e nyilatkozathoz azonban mindenképp fűződik. Tekintettel arra, hogy e magatartás kifejezetten az adóstól származik, ennek végeredményben csak egy célja lehet, hogy az adós ezáltal az elévülési kifogásáról mond le.⁶¹⁹ Mivel (szűk körű kivételtől eltekintve) a bíróság hivatalból a követelés elévült jellegét nem veheti figyelembe, kizárólag az adós kifogása által hatályosulhat, ezért lényegében a kifogásról való lemondással a követelés újból perben érvényesíthetővé válik.

Kiss Albert szintén rámutat, hogy „a jog érvényesítéséről való lemondás, a joglemondás általános szabályai szerint ítélendő meg. Tehát történhetik nemcsak kifejezett akaratnyilvánítás által, hanem per concludentia facta, pl. az elévülés befejezése után az adós kamatot fizet, zálogot ad, belenyugszik abba, hogy konkrét esetben a beszámítás a hitelező ellenkövetelésével szemben ne fogjon helyet. A lemondás hatálya az, hogy az elévülés meg nem történtnek tekintik.”⁶²⁰

A Mtj. szövegezése is egyértelműen kifejezi, hogy az elévült tartozás elismerése nem mást eredményez, mint az elévülési kifogás megszűntét. „Az sem hivatkozhatik elévülésre, aki elévült tartozását írásban elismerte vagy arra nézve írásban fizetési ígéretet tett.”⁶²¹

Itt kell megemlíteni, hogy az elévült tartozás elismerésére az Mtj.-ben előírt írásbeliség azzal indokolható, hogy már elévült tartozásra nézve tette a kötelezett és lényegében e magatartása az elévülési kifogásról való lemondást jelent: „nem hivatkozhatik elévülésre...”.

Érdemes megvizsgálni, hogy a már elévült tartozás elismerése, amely az elévült jelleget a fentebb elmondottak alapján nem szünteti meg, hogyan hat ki a mellékötelezettségek elévülésére. Véleményem szerint, ha a főkövetelés elévült, akkor az attól függő mellékkövetelések elévülése bekövetkezik még abban az esetben is, ha az elévült követelést utóbb az adós írásban el is ismeri. Egyrészt ez logikusan következik a tartozás elismerő nyilatkozat sajátosságaiból, annak szubjektív jellegéből, másrészt következik a tartozás-elismerés, mint az elévülési kifogásról való lemondás kiterjesztő értelmezésének tilalmából.

⁶¹⁹ RUDOLF im. 175. o.

⁶²⁰ KISS: Az elévülés ... i.m. 218.o.

⁶²¹ Mtj. 1313.

7.5.8. Tartozás-elismerő nyilatkozat és más, elévülés nyugvását vagy megszakadását kiváltó jogi tények egymásra hatása

Tekintettel arra, hogy a jogosult igénye érvényesítése céljából minden eszközt megragad, ezért gyakran előáll az a helyzet, hogy egyidejűleg több megszakító körülményt jelöl meg a perben, a kötelezett elévülési kifogására reagálva, hogy bizonyítsa, hogy a kereset benyújtásakor a követelése még nem évült el.

Bírói gyakorlatban gyakran jelentkezik az az eset, hogy a jogosult teljesítésre vonatkozó írásbeli felszólításának hatására ugyan a kötelezett nem teljesít, de tartozását elismeri. Mivel az új Ptk. valóban mellőzi a teljesítésre felszólítást, mint elévülést megszakító körülményt, a hatályba lépését követően előállhat olyan helyzet, hogy a jogosult teljesítésre felszólító nyilatkozatára hallgatással reagáló kötelezetti magatartást is igyekeznek majd a fennálló tartozás elismerésére irányuló magatartásként értelmezni. Jelenleg erre a bírói gyakorlat teret enged, mivel a tartozás elismerés formátlanságából indulnak ki, tehát amelyet akár ráutaló magatartással is kifejezhet az adós. Kérdésként felmerülhet vajon előállhat-e olyan helyzet, hogy a tartozás elismerésének fog minősülni a kötelezettnek a felszólításra való nem reagálása, hallgatása?

A bírói gyakorlatban szintén számos esetben jelentkezik az a helyzet, hogy a jogosult kezdeményezésére nem pusztán a tartozás szóbeli vagy írásbeli, kifejezett elismerésére kerül sor, hanem új fizetési határidőt, részletfizetési kedvezményt, a tartozás részleges elengedését is biztosít a hitelező az adósnak. Ebben az esetben az adós nyilatkozata, mint tartozás-elismerés helyébe a szerződés módosítása, egyezségkötés lép be, mint elévülést megszakító körülmény. További érdekes helyzetet eredményez, ha az egyezségi tárgyalások folyamán az adós elismeri tartozását. Bár a tárgyalások folytatása a jogosultat menthető körülményként akadályozza az igényérvényesítésben, tehát az elévülés nyugszik, azonban az adós tartozás elismerése megszakítja az elévülést. Kérdés, hogy a bírói gyakorlat mennyire tekinti lehetségesnek az elévülés nyugvásának időszakában az elévülést megszakító körülmény bekövetkezését.⁶²²

⁶²² Lsd. 6.6. alfejezetet.

Előállhat olyan helyzet is, hogy az adós elismeri tartozását, de megfizetésére a jogosulttól új határidőt kér. A jelenleg hatályos Ptk. szerint a lejárát után a teljesítésre adott halasztás szintén mint nyugvási ok jön figyelembe. (Még ha nem is egyértelmű ezen szabály helyes értelmezése.) Véleményem szerint a felek között ebben az esetben fennálló akarategység a szerződés módosítását eredményezi, ami megszakítja az elévülést.

7.6. A kötelelem módosítása, módosulása

A kötelmi jogviszony módosulását eredményező jogi tények körében elsősorban rögzíteni kell, hogy a jogszabály rendelkezése alapján bekövetkezett alanyváltozások általában nem érintik a követelés elévülését, közelebbről, az elévülési idő folyását, számítását illetve jogi alapját. A tartozáselismerés, mint a kötelmet módosító jogi tény hatásáról már a korábbiakban szót ejtettem.

Azonban, ha a kötelmet a felek akarategységben módosítják, vagy egyezséget kötnek, akkor ez kihat a kötelemből fakadó követelések elévülésére, megszakítják azt. A Ptk. 327.§ (1) bekezdésébe foglalt ezen esetkört tehát kiterjesztően, általában a kötelelem módosulását eredményező bármely tényre kiterjedően, nem lehet értelmezni.

Hatályos Ptk. nem tesz különbséget a szerződés módosítása és az újítás(novatio) között. A szerződési szabadság elve alapján a felek közös megegyezéssel módosíthatják a szerződés tartalmát, vagy megváltoztathatják kötelezettség-vállalásuk jogcímét. Hatályos Ptk. tehát a novatio fogalma használata elkerülése céljából szerződésmódosításként értékeli a szerződés olyan jellegű módosítását is, amely annak jogi alapjára, jogcímére is kiterjed. Mindamellettt fenntartja lehetőségként, hogy a felek kifejezett akarattal novatio-ban állapodjanak meg: az eredeti szerződés megszüntetésével egyidejűleg új szerződést hozzanak létre. A novatio fogalmi körének visszaszorítása az egyoldalú nyilatkozatokra is kihat, így a Ptk. nem tekinti hatályosnak a tartozás-elismerésnek az eredeti jogcímtől eltérő, azaz absztrakt formáját.

Tekintettel azonban arra, hogy a szerződési szabályok diszpozitív jellegéből adódóan lehetőség van arra, hogy a felek egyező akarattal a törvényi szabályoktól

eltérjenek, ezért mindenképpen szükséges a szerződésmódosítás kapcsán kitérni a novatio lehetőségére. A felek tehát novatio útján is megújíthatják, „módosíthatják eddigi szerződési viszonyukat. A novatio és a szerződés módosítás elhatárolása tehát szükségessé válik. Tegyük erre kísérletet az alábbiakban!

A kötelelem módosítása érintheti a kötelelem alanyait, tárgyát illetve tartalmát. Szászy megfogalmazása szerint: „*A jog módosulásának felső határa azonosságának tiszteletben tartása.*”⁶²³

Témánk szempontjából fontos kiemelni Szászy arra vonatkozó gondolatát, hogy a tárgyban való módosulás a jog azonosságát rendszerint kizárja. Tehát nem a kötelelem módosításáról, hanem újításról van szó ebben az esetben. Viszont kivételként kiemeli, hogy nem szünteti meg a kötelelem azonosságát, ha a követelési jog kártérítési vagy gazdagodási követelésbe fordul át. E szempontból azonban már problémát jelenthet, ha az eredeti tulajdoni igény teljesítése lehetetlenült (a dolog megsemmisült), hiszen a dologi igény tisztán kötelmi igénnyé változik, azaz az elévülés tárgyává válik. Ezzel összefüggésben már korábban, az elévülés alá tartozó és nem tartozó igények esetében vizsgáltam, de itt is mindenképpen kiemelendő, hogy a kötelelem eredeti tartalmát felváltó kártérítési, gazdagodási követelések az eredeti kötelmen alapulnak, nem új jogcímen keletkeznek, ezért e követelések esedékessé válása sem a lehetetlenüléssel következik be, hanem az eredeti lejárati időpontja lesz.⁶²⁴

Novatio-ról, újításról abban az esetben beszélünk, ha már nem pusztán a követelés tartalma a módosult, hanem új követelés keletkezését eredményezte. Nem lehet általános érvényű szabállyal meghatározni, mikor állunk szembe csak módosulással és mikor novatioval, e tekintetben irányadó tehát a felek akarata. Novatio esetében ugyanis az új követelés az elévülésnek új jogi alapot teremt, tehát nem pusztán az elévülés újraindulását váltja ki (mint egy elévülést megszakító körülmény), hanem tisztán új elévülési idő kezdődik a novatio által.

A régi magyar magánjogi irodalom meghatározása szerint az újítás olyan szerződés, amellyel a felek a kötelmet ugyanolyan szolgáltatásra irányuló, de más jogalapon nyugvó új követelésre változtatják át. Az újítás kiterjedhet a kötelelem alanyainak, tárgyának vagy a szolgáltatás módjának megváltoztatására, ekkor az

⁶²³ SZÁSZY István: A magyar magánjog általános része I. im. 173.-174. o.

⁶²⁴ Vö. SZÁSZY István: A kötelmi jog általános tanai. im. 246.

engedmény, tartozásátvállalás vagy az átváltoztató szerződés jogi hatása ársul a novatiohoz. A szerződéses jogviszonyban az újítás (valójában pl. engedményezés) következtében beálló alanybeli változtatása önmagában nem hat ki, nem hathat ki az elévülési idő folyására. Azonban, ha valóban újításról van szó, és a fennálló követelést más jogalapra helyeztük, akkor az új jogcímen fennálló követelésre vonatkozó elévülési szabályok (eltérő elévülési idő, eltérő esedékesség) már felmerülnek.

Fehérváry meghatározása szerint a novatio „olyan szerződés, melynél fogva a felek megegyezésével (animus novandi) új kötelem lép a régi helyébe olyképp, hogy a réginek jogalapját megváltoztatják.” Az irányadó bírói gyakorlatra támaszkodva nem tekintette novationak a főtárgy (szolgáltatás) megváltoztatását, új fizetési határidő megállapítását vagy zálogszerződés, illetve kezesi szerződés kötését.⁶²⁵

Ezért rendkívül fontos a felek egyszerű szerződésmódosításán vagy egyességén túlmenő, a kötelem elemeit (alanyát, tárgyát) alapvetően érintő megállapodását nagyfokú gondossággal megvizsgálni, minősíteni, és ezt követően dönthető le, hogy az új jogcímenre alapított követelés elévülése megszakadt vagy teljesen új (eltérő jogcímenre) alapított elévülés vette-e kezdetét?

Erre épülő kérdés, vajon újítás esetében a régi jogalapon fennálló kifogásokra és ellenkövetelésekre lehet-e hivatkozni? Elfogadhatónak tartom *Villányi László* meglátását, miszerint ha a követelés már az újítást megelőzően elévült, mindenképpen vizsgálni kell az adós tudatállapotát. Ha az elévülésről tudva újította meg a kötelmet, akkor az a megoldás látszik helyesnek, hogy a hitelező a megújított követelést perelheti, hiszen az elévülésről tudva, az elévülési kifogásról lemondva állapodott meg vele az adós a novatioiban. Míg abban az esetben, ha az adós a követelés elévüléséről nem tudva szerződik, akkor akarata ellenére is tartozása perelhető, tehát elévülési kifogással élhet. Szászly ilyen különbséget nem tesz az adós tudatállapota szerint, az álláspontja az, hogy az elévült követelésre vonatkozó novatio által a követelés újra bírói úton érvényesíthetővé válik.⁶²⁶

⁶²⁵ FEHÉRVÁRY Jenő : A magyar magánjog kistükre. im. 433. o.

⁶²⁶ Vö. SZÁSZLY István: A kötelmi jog általános tanai. im. 324. o.

7.7. A követelés engedményezéséről a kötelezett értesítése

A Ptk. 329.§ (2) bekezdése alapján a követelés engedményezéséről a kötelezett értesítése az elévülést megszakítja. Érdeemes itt megvizsgálni vajon mi okból fűzött a jogalkotó az engedményezést a kötelezettel szemben hatályosító értesítéshez ilyen joghatást. Amennyiben az engedményezésre, mint a követeléssel való rendelkezésre tekintünk, felvethető megint csak az a gondolat, hogy az elévülés megszakító körülmények törvényi felsorolását csak példálózónak tekintjük, és a követelés engedményezése, mint a követelésről való jogosulti rendelkezés szakítja meg az elévülést. Itt is rögzíteni kívánom, hogy az elévülést megszakító körülmények törvényi felsorolásának zárt körét tekintem kiindulópontnak. A jogosulti rendelkezésnek bármely formáját elismerő megközelítés szerint – amely a jogi irodalomban elterjedt⁶²⁷ és a törvényi felsorolás taxatív felfogásával szemben ütőképes és érvekkel szilárdan alátámasztható álláspont – a követeléssel való rendelkezés klasszikus formájának tekinthető engedményezés megszakítja az elévülést, viszont tekintettel arra, hogy az engedményezés a kötelezettel szemben az értesítéssel válik hatályossá, ezért világos, hogy nem maga az engedményezés, hanem az engedményezésről való értesítés szakítja meg az elévülést.

A Ptk. miniszteri indokolása véleményem szerint rossz irányt követ, amikor az engedményezésből, mint alanyváltozásból vezeti le az elévülés félbeszakadását, így annak hatását kiterjeszti a törvényi engedmény (pl. kezes) eseteire is, ahol a követelésről való rendelkezés (akarat) eleve hiányzik.

Azonban ennek ellentmond az a körülmény, hogy a követelés engedményezése, mint a jogosulti pozícióban bekövetkező alanyváltozás, más jogutódlásokkal azonos módon nem érinti a követelés jogalapját, így annak elévülési idejére sem bírhat főszabályként kihatással. Ezen gondolatmenet alapján tehát az engedményezésről való értesítésre vonatkozó fenti jogi rendelkezésnek nem az volt a célja, hogy pontosítson, tehát az engedményezés folyamatában, azzal összefüggésben konkrétan meghatározza azt az eseményt, amely kiváltja az elévülés megszakadását. Erre a következtetésre akkor sem juthatunk, ha az engedményezésről történő értesítés

⁶²⁷ Vö. pl. *Gárdos Péter* véleménye szerint: Indokolt az elévülés megszakítását kimondó szabályt fenntartani, mivel az engedményezésről való értesítés a követelésről való rendelkezését fejezi ki.” GÁRDOS Péter: Az engedményezésre vonatkozó szabályok újragondolása a nemzetközi gyakorlat tükrében. Polgári Jogi Kodifikáció. 2003. V. évf. 5. szám 14. o.

általános hatásából kiindulva (hatályossá válik a kötelezettel szemben az engedményezés, az az értesítés időpontjáig keletkezett jogalapon fennálló kifogásait felhozhatja az engedménnyessel szemben is) jutunk el odáig, hogy lényegében a Ptk. ezen rendelkezése utal az engedménnyessel szemben felhozható kifogások közül az elévülési kifogás korlátjára is, mivel ha már a követelés elévülése bekövetkezett, akkor ezt nem szüntetheti meg az elévült követelés engedményezése.

Egyetlen megoldásként kínálkozik a jogosult magatartásából kiindulva a teljesítésre való felhívással történő kapcsolatba hozása. E szempontból tehát a teljesítésre felhívás sajátos esetkörével találkozunk az engedményezésről való értesítés formájában. Ezt a megközelítést támasztja alá az új Ptk. Törvényjavaslata, amely a korábbi szövegekkel ellentétben sem az engedményezésről való értesítéshez nem fűz ilyen következményt, továbbá, sem az azzal összefüggésben gyakorolt teljesítési utasítás, sem a tartozásátvállalás, sem a szerződésátruházás nem hat ki a követelés elévülésére, azt nem szakítja meg.

A követelés engedményezésével összefüggésben viszont itt érdemes utalni a törvényi engedmény egyes formáira, a jogszabályból eredő megtérítési igényekre. Vizsgálandó ugyanis ezekben az esetekben a megtérítési igény formájában érvényesítendő követelésnek az eredeti követeléssel való azonossága (azonos jogalap, azonos elévülési szempontok), továbbá az igény érvényesíthetővé válása, az elévülés kezdőpontja is kérdéses lehet. Ezeket a kérdéseket a vonatkozó fejezetekben (elévülés kezdete, nyugvása) kívánom áttekinteni.

A perbeli cselekmények, események körében olyan magatartásokat, azaz perbeli nyilatkozatokat vizsgáltam, amelyet a követelés érvényesítésével összefügghetnek, és a követelés elévülésének megszakítására alkalmasak lehetnek, mint a perbeli igényérvényesítés sajátos formái. Az alábbi esetben azonban olyan konkrét jogi probléma merült fel, amely a perbeli jogutódlás következményein túlmenően az engedményezés, illetve az arról történő értesítés jogi hatását is más megvilágításba helyezi.

A követelés engedményezése a dogmatika egyértelmű válasza szerint nem szakítja meg a követelés elévülését. Hiszen az engedményezéssel bekövetkező jogutódlás sem érinti az elévülést (nem változik meg annak jogalapja) és a jelenleg irányadó gyakorlat mellett látszik állást foglalni, hogy az engedményezés, mint a követeléssel való rendelkezés, a jog gyakorlása szintén nem alkalmas az elévülés

megszakítására. A Ptk. azonban a követelés engedményezéséről történő értesítéshez már elévülést megszakító hatást rendel.

A perbeli esetben a hosszú időn át elhúzódó peres eljárás felperese engedményezte a peresített követelését egy másik személyre, azonban évekig erről a kötelezettet (alperest) nem értesítették és perbeli jogutódlás is csak évekkel később történt meg. Az alperes elévülési kifogást emelt arra hivatkozva, hogy amivel a valódi, azaz anyagi jog szerinti jogosult a perbelépéséig lényegében vele szemben követelést nem érvényesített, ezért az adott követelés elévülése az engedményezéstől számított öt év elteltével bekövetkezett. A felperes ezzel szemben arra hivatkozott, hogy a perbeli érvényesítéssel az érintett követelés elévülése megszakadt, amely elévülés a per érdemi befejezését követően veszi újból kezdetét, tehát az elévülés nem következhet be, tekintettel arra, hogy az eredeti felperes határidőben érvényesítette bírói úton igényét és perbeli igényérvényesítés az engedményes perbelépéséig folyamatos volt, mígnem az új felperes javára szóló ítélet nem született. Az alperes azon kifogására, hogy az engedményezést követő öt éven belül nem történt meg a perbelépés és az engedményezésről a kötelezettet nem is értesítették, a felperes úgy érvelt, hogy az elévülés perindítás miatti megszakadása (és későbbi újraindulása miatti „lebegése”) eleve értelmezhetlenné teszi az engedményezésről való értesítés elévülést megszakító hatását.⁶²⁸

Ebben az időszakban tehát az eredeti felperes keresetőségi jog, azaz tényleges anyagi jog hiányában folytatta a pereskedést. Vajon a felperes ezen magatartása betudható-e az engedményes, mint későbbi felperes magatartásának, azaz a későbbi felperes (engedményes) elmulasztotta-e vagy megvalósította-e az igény érvényesítését.

Kérdés tehát hogy tényleges keresetőségi jog hiányában a perbeli igényérvényesítés továbbra is kihat az elévülésre, azaz elévülést megszakító körülményként értékelhetjük-e? Egyrészt válaszként a Fővárosi Ítéltábla indokolása szolgál, miszerint, eljárásjogi szempontból a folyamatos igényérvényesítésnek köszönhetően, az engedményezéssel beállt perbeli jogutódlás nem hatott ki a követelés elévülésére semmilyen szempontból. Mivel eljárásjogi rendelkezésekkel alapozták meg döntésüket, vizsgálódást ezen érvek mentén nem kívánok folytatni.

⁶²⁸ vö. Fővárosi Ítéltábla 16.Gf.40.279/2009/19.

Másrészt nagyító alá vehető az engedményezésről való értesítés szempontjából is ez a jogi probléma, ha az értesítés jogi hatására vagyunk kíváncsiak. Az értesítés (értesülés) lényegében az engedményezés hatályát kiterjeszti a kötelezetre. Nemcsak a jogosult személyét tisztázza (kinek kell teljesíteni), hanem a felhozható kifogásokra (kivel szemben, milyen időpontban fennállt jogi alapon keletkezett kifogást lehet felhozni) is kihat. Ez azt jelenti, hogy az értesítés megtörténteig az elévülés kérdése az eredeti jogosult és a kötelezett közötti relációban nyer tartalmat, az engedményező által vagy az ő irányában tanúsított magatartások, tett jognyilatkozatok alkalmasak az elévülés megszakítására. Ebből pedig az következik, hogy csendes engedményezés esetében az anyagi jogi szempontból már nem jogosult személy igényérvényesítést célzó magatartása a tényleges jogosultnak betudható.

Bár az új Ptk. az értesítés elévülést megszakító hatását már nem tartja fenn, azonban annak egyéb hatásán (a kötelezettel szembeni hatályosulás) keresztül jelentkező ezen közvetett hatásáról mégis szólni kell, mindamelllett, hogy megint csak szükséges rögzíteni, hogy az elévülés folyására maga a jogutódlás nem hat ki.

7.8. Következtetések

Az elévülést megszakító okok általános vizsgálata során az alábbi megállapításokra jutottam.

Az elévülés dogmatikája dichotóm megközelítést tükröz, a keresetelévülés és az igényelévülés elméletei nemcsak az igényérvényesítés mikéntjére, mint az elévülés szoros értelemben vett fogalmi elemére adnak egymással ellentétes válaszokat. E felfogásbeli különbség jelentős vitát generál az elévülést megszakító okok körében is. Bármelyik álláspontra helyezkedünk is, mindenképpen arra kell tekintettel lennünk, hogy az elévülés intézményével kapcsolatos szabályok kialakítása alapvetően a jogalkotó döntésére bízott, akár a szabályokat a keresetelévülés, akár az igény elévülés elméleti alapain dolgozza is ki. Nézetem szerint azonban dogmatikailag helyesebb szabályozási megoldás is lehetséges.

A megszakító okok általános vizsgálatakor már rögzítettem, hogy e felsorolás taxatív jellegű. További kérdés az, vajon mennyiben tekinthető kogens

rendelkezésnek? Véleményem szerint a felek akarategységben elvileg eltérhetnek ettől a felsorolástól, amely ésszerűen csak a megszakító okok további bővítését eredményezheti. Így elképzelhetőnek tartom, hogy az új Ptk. hatálybalépését követően is a teljesítésre való írásbeli felszólítás vagy az engedményezésről a kötelezett értesítése ily módon elévülést megszakító körülményként tovább funkcionáljon, természetesen a jóhiszemű és tisztességes joggyakorlás keretei között. Törvényben meghatározott, egyes elévülést félbeszakító okok szerződési kizárása viszont alapvetően sérti az elévülés jogpolitikai indokait, ebben az esetben véleményem szerint a határidőt a felek jogvesztő jelleggel ruházzák fel, amelyet viszont az elévüléstől elválasztva kell kezelnünk, és kifejezetten jogvesztő határidőként megjelölnünk.

A perindítás mint megszakító körülmény vonatkozásában üdvözlendő az új Ptk. azon törekvése, hogy kifejezetten kitér az érdemi döntés kérdésre. Megszövegezése azonban azzal a káros hatással is jár, hogy az érdemi döntés meghozatala nélkül, így szüneteléssel befejeződő peres eljáráshoz semmilyen elévülési időt megszakító hatást nem fűz, amely mind a régi magyar magánjogi törvénykönyvek által, mind a jelenlegi bírói gyakorlatban és jogi irodalomban megfogalmazott álláspontokkal ellentétes. Ezért az új Ptk. szövegével szemben támasztott *módosító javaslatom* a következő: „6:25.§ (1) bek. [az elévülést megszakítja] c) a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, *amennyiben a bírósági eljárás célja az érvényesített követelésről való érdemi döntés;*”.

Nem helyes tehát „a követelés kötelezettel szembeni bírósági eljárásban történő érvényesítése, ha a bíróság az eljárást befejező jogerős érdemi határozatot hozott.” fordulat.

A polgári per alternatívái vizsgálata során jutottam arra a következtetésre, hogy ha a jogalkotó a csődeljárásban tett követelésbejelentéshez is következményként fűzi az elévülés megszakadását, akkor az örökhagyó hitelezőjének a hagyatéki eljárásban tett követelés-bejelentése is – különös tekintettel a hagyatéki eljárás új szabályaira – ugyanígy megszakíthatja a követelés elévülését. Ezzel összefüggésben *de lege ferenda javaslatom* az elévülést megszakító okok közé *beilleszteni a hagyatéki eljárásban tett hitelezői követelésbejelentést.*

A tartozáselismerés vizsgálata során arra a megállapításra jutottam, hogy a hatályos és az új Ptk. rendelkezései alapján nem minősíthetünk bármely adósi magatartást (pl. tőke törlesztése kihat-e a késedelmi kamatkövetelés elévülése megszakítására, a jogosult általi birtoklást tűrő magatartás elismerését jelenti-e a tulajdonjog átruházására vonatkozó tartozásnak) az elévülést megszakító tartozáselismerésnek.

Az új Ptk-ban a teljesítésre való írásbeli felszólítás mint félbeszakító körülmény megszüntetése – bár számos indok alátámasztja – véleményem szerint nem helyes jogalkotói döntés. Ahogyan már fentebb szóltam, egyrészt gyakorlati megfontolásokat figyelembe véve, másrészt az elévülés jogpolitikai indokaira tekintettel, harmadrészt az elévülés dolgozatban preferált fogalmi megközelítése figyelembevételével – amennyiben igényérvényesítés alatt perenkívüli érvényesítést is érthetünk – *a teljesítésre való felszólításnak, mint az elévülést megszakító körülménynek helye van az új Polgári Törvénykönyv rendelkezései között.*

A módosítás és az újítás elhatárolása érdekében végzett kutatás jelen dolgozat kereteit meghaladja. Bár nem tehetek megalapozott megállapításokat a szerződés módosítása és az újítás intézményének elhatárolása érdekében, mégis szükségesnek tartom rögzíteni, hogy az újítás általam elfogadott fogalma szerint a felek követeléseiket (az eredeti szerződés megszüntetésével) új jogalapra helyezik. Ezáltal az újítás nem az eredeti elévülési időt szakítja meg és indítja újra, hanem ezen új jogi alapon keletkezett elévülési határidő veszi kezdetét. Ezzel a kérdéskörrel szorosan összefügg a elvont tartozáselismerés hatása, amely bár a jelenlegi (Ptk., új Ptk.) kódexek rendelkezései alapján nem lehetséges, de szintén mint jogi probléma rávilágít az elévülés jogi alapjának fontosságára. Az elévült követelés vonatkozásában tett tartozás elismerő nyilatkozat vizsgálatával pedig arra kívántam rámutatni, hogy fogalmilag nem kizárt ezen tartozáselismerésnek olyan értelmezése, amely az elévülési kifogásról való lemondást jelent.

Az engedményezés kapcsán fontos kiemelni azt, hogy önmagában az alanycsere nem hat ki az elévülési időre. Így az engedményezésről szóló értesítés jogpolitikai indoka ehelyett abban rejlik, hogy egyrészt a jogosult rendelkezett az őt megillető követelésről, másrészt pedig a kötelezett értesítése és a teljesítésre való felszólítás között párhuzam vonható.

VIII. Az elévülés joghatásai

8.1. Az elévülés hatásának általános vizsgálata

8.1.1. Az elévült követelés, mint természetes kötelelem

Az elévülésről szóló tudományos források jelentős része az elévülés jogi hatását úgy ragadja meg, hogy az elévülés a kötelmet természetes kötelelemmé fokozza le. Utalva ezáltal arra, hogy a naturális obligációkhoz hasonlóan az elévülés sem szünteti meg az alanyi jogot, pusztán a bírói úton való érvényesítésére hat. Az elévült tartozás teljesítése még akkor sem keletkeztet jogalap nélküli gazdagodást, ha a kötelezettnek nem volt tudomása az elévülésről. Ha a kötelezettnek tudomása is volt az elévülésről, az így teljesített szolgáltatást ajándéknak sem lehet tekinteni.⁶²⁹ Alapvető különbségként kiemelik, hogy amíg a természetes kötelmekből folyó követelések bírói úton eleve nem érvényesíthetők (amit a bíróság hivatalból vesz figyelembe), addig az elévülés csak a kötelezett kifogása által hatályosulhat (hivatalból nem észlelhető). Érdemes ezen túmenően mélyebben megvizsgálni a természetes kötelmek és az elévült követelések közötti különbségeket.

Grosschmid Béni a Fejezetekben hosszan elemzi a kötelelem jogalkatához kapcsolódó kérdéseket, annak propulsív és a reflektív hatását. A kötelelem (propulsív) alaphatásának a kénytetőséget tekinti, amely lényegében közvetett teljesítési kényszerként jelentkezik. Szladits Grosschmid érdeméül emeli ki, hogy a kötelelem reflektív hatásainak felismerése szolgál a többi közt alapjául a kötelmi jogon belül az ún. n. naturális, vagy reflektív obligáció megkülönböztetésének, amelynek kénytető hatása nincsen, de igenis megvannak többé-kevésbé a reflektív hatásai.⁶³⁰

Az alábbi sajátosságokban – ahogyan azokat *Szászy István* ismerteti – tehát eltér az elévült követelés az eleve bírói úton nem érvényesíthető követeléstől (a

⁶²⁹ Vö. SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai* i.m. 258. o.

⁶³⁰ Vö. SZLADITS: *A kötelelem jogalkata*. In. ALMÁSI et al.: *Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből című művéhez*. 1932. 537. o. „Ez éppen a sajátosságuk e joghelyzeteknek. T. i. hogy az, ami csak visszahajlása a kénytetőségeknek, itten önállóan jelentkezik.” Vö. Grosschmid : fejezetek. i.m. 917. o.

szűkebb értelemben vett naturális obligációtól): 1. az elévült követelés biztosítására kötött szerződés nem semmis, hanem bírói úton nem érvényesíthető; 2. az elévült követelés biztosítására vállalt absztrakt kötelem pl. váltó nem követelhető vissza;⁶³¹ 3. az elévülés nem érinti a kézizálogból való kielégíthetőséget; 4. nem érinti az óvadékból való kielégíthetőséget, a követelés elévült jellegére hivatkozva az adós a biztosítéki céllal átruházott követelés visszaruházását nem követelheti; 5. az elévült követelésre tett tartozáselismerő nyilatkozat hatályos; 6. az elévült követelés (feltételesen) beszámításra alkalmas; és a legfontosabb: 7. a követelés elévült jellegét a bíróság nem veheti hivatalból figyelembe, az csak elévülési kifogás által hatályosulhat.⁶³² Ehhez még hozzáfűzhető: 8. az elévült tartozás elismerése az igényt újból feléleszti.⁶³³

Az új Ptk. a tulajdonképpeni értelemben vett naturális obligációk és az elévült követelések közötti fent felsorolt különbségeket sorra összemossa. A bírósági úton nem érvényesíthető követelések körében már az elévülés kivételes hatásáról nem rendelkezik.⁶³⁴ Nem tesz különbséget a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések biztosítékai és az elévült követelések biztosítékai között⁶³⁵, amelyet tovább fokoz azáltal, hogy megszünteti a kézizálogtárgyból az elévült követelés kielégíthetőségét.

8.1.2. Az elévülés, mint jogkövetkezmény

Mindenekelőtt rögzíteni szükséges, hogy az elévülés általános hatása és az elévülés alóli kivételek összevetése olyan szemléletet is hordozhat, hogy a számos kivétel folytán az elévülés általános hatása lesz a kivételes jelenség az elévült igény

⁶³¹ Mennyiben lehet a reflektív obligációt elvont kötelem vállalásával (váltóval, tartozáselismeréssel, újítással) megerősíteni? A régi magyar magánjogi törvénytervezetek időszakában is a bírói gyakorlat ennek lehetőségét elvetette, kivéve az elévült tartozásnak az elismerését. Vö. Grosshmid: Fejezetek III. kötet i.m. 950. o.

⁶³² SZÁSZY i.m. 25. o. Grosshmid ehhez hozzáfűzi: „Az elévült követelés is nemlétező követelés, csupán, hogy e tény bírói észleléséhez védelmi cselekmény kell („elévülés hivatalból figyelembe nem vétetik”) . Hogy hol kell (azaz „nem vétetik figyelembe”) és hol nem kell: ez inkább csak eljárás dolga. Anyagilag a nemlétezés egy.” Vö. GROSSHMID Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből 3. kötet 917.-918. ** Ij.

⁶³³ Vö. SZLADITS i.m. Magyar magánjog I. kötet. 202. o.

⁶³⁴ Új Ptk. 6:121.§, Ptk. 204.§ (3) bek.

⁶³⁵ Vö. 5:97.§ (3) bek., 6:51. § (2) bek., 6:417.§ (3) bek.,

érvényesítési lehetőségeinek tág köre mellett.⁶³⁶ Elsősorban a jogi hatások rendszere: főszabály és kivételek meghatározása attól függően alakul, hogy az elévülésre, mint igényelévülésre vagy mint keresetelévülésre tekintünk.

Az igényelévülés elvi talaján állva az elévülés nemcsak a bírói úton való kikényszeríthetőséget szünteti meg, hanem az igényérvényesítésre általában kihat. Viszont egyik képviselője, Szászy is elismeri, hogy ezen jogtétel sem érvényesül általánosan, hiszen például elfogadja a az elévült követelésnek a kézizálogtárgyból való kielégítése lehetőségét.

A kereset-elévülés megközelítésében az elévülés a jogból csak a kereseti érvényesítés szárait metszi el, s nem semmisíti meg magát a jogot. Az elévülés nem szünteti meg az alanyi jogot, sem annak kötelezettel szembeni kikényszeríthetőségének minden formáját, hanem pusztán a bírói úton való kikényszeríthetőségét. Az új Ptk. rendelkezéseiből úgy tűnik, a keresetelévülés szemlélet erősödik, amikor rögzíti: „az elévülés a kötelezettnek a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettségét nem érinti”⁶³⁷, mindamelllett, hogy az új Ptk. a kézizálogtárgyból való kielégítés lehetőségét már nem tartja fenn.⁶³⁸

Általában elmondható, és lényegében az elévülés fogalmi elemeiből is következik, hogy az elévülés nem szünteti meg a követelést, és nem szünteti meg a kötelmet sem.⁶³⁹ Az elévülés a követelést – ahogyan az előző alfejezetben a vizsgálat tárgyává tettem – természetes kötelemmé fokozza le. Ezért az elévült tartozás megfizetése nem minősül tartozatlan fizetésnek, az elévült követelést más követeléssel szemben be lehet számítani és a jogosultat e követelésre nézve visszatartási jog is megilleti. A peresíthetetlenség, mint következmény beállta is feltételtől függ – szűk körű kivételtől eltekintve –, mégpedig a kötelezett (alperes) elévülési kifogásának felhozásától. Az elévülés ugyanis kifogás által hatályosul.

Grosshmid gondolataihoz visszatérve, az alaki kénytetőség, a kötelelem propulsiv hatása, amely elsősorban a bíróság előtti igényérvényesítés lehetőségét

⁶³⁶ Vö. SZÉKELY Miklós: *Elévülés*. A Jog 1907. (XXVI. évf.) 15. sz. 117. o.: „...különben is az elévülési szabálylyal szemben annyi kivétel létezik, hogy ugyszólván a kivétel a szabály...”

⁶³⁷ Új Ptk. 6:23.§ (2) bek.

⁶³⁸ Vö. új Ptk. 5:142.§ (1) bek. e) pontja

⁶³⁹ Ide kívánczok egy konkrét eseti döntés is, amely ezt kifejezetten rögzíti: BDT2011. 2446. I. Az elévülés a kötelezettnek a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettségét önmagában nem érinti, az elévülés a bíróság előtti igényérvényesítés határídeje. Ha a kötelezett az ingyenes javítás folytán a hibás teljesítés miatti szavatossági kötelezettségének önként tett eleget, közömbös, hogy a jogosult követelése eddig az időpontig egyébként elévült vagy sem.

jelenti, azaz a szolgáltatás bírói úton kikényszeríthető. A kötelem legfőbb erősítője: a hitelező részére biztosított perlési jog.⁶⁴⁰

Ahogy már fentebb kitértem erre, a Ptk. megszövegezéséből nem szűrhetünk le egyértelmű következtetéseket arra nézve, hogy a keresetelévülés vagy az igényelévülés álláspontját képviseli-e a Ptk, illetve az új Ptk., véleményem szerint szabályozási módszere a kereset-elévülés elméletéhez áll közelebb. Az elévülés tehát nem szünteti meg az alanyi jogot, de nem szünteti meg teljes egészében az igényhelyzetet sem, mert a kötelem propulsiv hatásából csak azon részt veszi el, amely a követelés bírói úton való érvényesítését tette lehetővé. E hatás elenyészése sem következik be feltétlenül, mert az elévülés jogi hatást – szűk körű kivételtől eltekintve – csak az elévülési kifogás előterjesztése által, mint feltétel bekövetkezésétől függően vált ki. Ezt követően, elsősorban szükséges tehát az elévülési kifogás természetét nagyító alá venni.

8.1.3. Az elévülési kifogás természete

8.1.3.1. Az elévülési kifogás anyagi jogi természete

Korábban az elévülés fogalmánál ismertettem azt az álláspontot is, miszerint az elévülés fogalmi eleme az elévülési kifogás, sőt lényege. Ez alapján az elévülés nem más, mint igényérvényesítést kizáró magánjogi kifogás. E gondolatmenetet követve az kellene megállapítanunk, hogy az elévülés joghatásai az elévülési kifogás gyakorlásáig nem állnak be, nem állhatnak be, véleményem szerint azonban ez nem vezethet helyes eredményre. Így a jelzálogjognak a biztosított követelés elévülésével bekövetkező megszűnése, a főköveteléstől függő mellékkövetelések elévülése, egyes megközelítések szerint a kezes helytállási kötelezettsége elévülése attól függően következne be, hogy a kötelezett elévülési kifogást előterjesztett-e. A másik oldalról közelítve a problémához: az elévülési kifogásról való lemondás lehetséges-e, illetve teljes egészében kizárja-e a követelés elévült voltára való hivatkozás lehetőségét, vagy pusztán a jogosult perlése esetén zárja el a kötelezettet a kifogás érvényesítésétől?

⁶⁴⁰ Vö. GÖRÖG Frigyes: *A kötelem megerősítése, módosítása és megszűnése*. In. Szladits (szerk.) Magyar magánjog Kötelmi jog Általános része. III. köt. im. 504. o.

Ezzel összefüggésben azonban felmerül a kérdés, vajon a kötelezett az elévülési kifogást, mivel anyagi jogi kifogás, felhozhatja-e peren kívül a jogosult követelésével szemben? Tehát a kötelezett peren kívül is hivatkozhat a követelés elévülésére? Véleményem szerint igen. Az elévülési kifogás érvényesítése valósul meg minden olyan esetben, amikor a kötelezett erre hivatkozva, pl. megtagadja a teljesítést, végrehajtás során hivatkozik az elévülésre, vagy pl. az átruházott követelés kötelezettje az engedménnyessel szemben hivatkozik elévülésre. Az elévülési kifogás tehát anyagi jogi kifogás, a kötelezett egyoldalú jogügylete, amely által az elévülést érvényesíti. *„Az elévülés érvényesítése az adós vagy jogutóda egyoldalú ügylete, amellyel a tartozott szolgáltatást időfolyás okából megtagadja. Lényegileg ez az ügyleti megtagadás az adóst megillető alakító ellenjog, amellyel a főkötelezettség tartalma meggyengül, annak bírói kikényszeríthetősége megszűnik.”*⁶⁴¹

Vannak azonban olyan helyzetek, amikor az elévülés ügyleti úton való "szembevetése" nem vezethet eredményre.

A hatályos szabályozás a főköveteléstől függő mellékkövetelések elévülését a főkövetelés elévüléséhez kapcsolja, így pl. a tőkekövetelés érvényesíthetőség fennálltáig, a kamatkövetelés elévülése sem következhet be. Amennyiben azonban a főköveteléstől független mellékkövetelés merül fel, annak elévülése már attól függetlenül is bekövetkezhet. Előállhat tehát egy olyan helyzet, hogy a jogosult a tőkekövetelésén túlmenően már elévült mellékköveteléseket is érvényesít a kötelezettel szemben peren kívül. A kötelezett hiába fizetné meg szándéka szerint az el nem évült tartozását a jogosulttal szemben, a jogosult ezt a törlesztést az elévült tartozására (mint régebben lejártra) fordíthatná. Elévülési kifogását a jogosult figyelmen kívül hagyja, a kötelezett azt csak a peresített követeléssel szemben támaszthatja.⁶⁴² E példának hiányossága azonban azon előkérdés tisztázása, hogy vajon a több fennálló pénztartozás elszámolási sorrendjére vonatkozó törvényi előírástól a jogosult a kötelezett akarata ellenére bármely esetben eltérhet-e (pl. kizárják szerződésben a kötelezett szabad rendelkezését)⁶⁴³. Amennyiben e

⁶⁴¹ ALMÁSI: *A kötelmi jog kézikönyve* i.m. 394. o.

⁶⁴² Elévült kamatokra tekintettel veti fel az elévülési kifogás ezen korlátját Kiss tanulmányában, azonban a jelenleg hatályos Ptk. már nem tartalmazza a három évnél régebbi (ügyleti) kamatok elévülésére vonatkozó szabályt.

⁶⁴³ Vö. új Ptk. rendelkezése: 6:41. § (2) bek. Ha a kötelezett a tartozások elszámolásának rendjéről nem rendelkezett, és egyértelmű szándéka sem ismerhető fel, a másik fél jogosult eldönteni, hogy az

mellékkövetelések a tőkeösszeg járulékaként, költségeként jelentkeznek, már a jogosult akaratától függ, hogyan számolja el a kötelezett törlesztését a költségek, kamatok és tőke vonatkozásában.

Hasonló problémát eredményezhet az elévült követelésre vonatkozó beszámítás. Mivel beszámításra peren kívül is sor kerülhet. Az elévült követelés beszámítására csak további feltétel (a követelés elévülése az ellenkövetelés keletkezésekor még nem következett be) megvalósulása esetén kerülhet sor. A beszámítandó követelés kötelezettje tehát a jogosulttal szemben nem tudja érvényesíteni az elévülésre vonatkozó kifogását, csupán perben hivatkozhat arra, hogy a beszámítás jogellenessége folytán az őt megillető követelés továbbra is fennáll, és beszámítás következtében nem is csökkent.

8.1.3.2. Az elévülési kifogás perbeli érvényesítése

Az elévülési kifogás, mint ellenjog az igény érvényesítésének végleges megszűnését eredményezi, oly módon, hogy nem érinti magát az alanyi jogot, azt nem szünteti meg.

A kifogás, mint alakító jog, olyan egyoldalú jogügylet, amely a jogviszony alakítására képes. Felmerül azonban kérdésként, hogy vajon a hatása anyagi jogi vagy pusztán perjogi természetű?

*Almás*i felfogása szerint az elévülés, helyesebben az elévülés érvényesítése a kötelezettségnek csupán legerősebb oldalait metszi el, az adós teljesítésre nem kötelezhető sem perrel, sem magánjogi úton. Lényegében felszabadítja az adóst a kötelezettségszegés (késedelem) hátrányos jogkövetkezményei alól. Tehát az elévülési kifogásnak nem pusztán perjogi hatását (a kereset elutasítását) látja Almási, hanem az előbbi hatása folytán az elévülésre, mint *részleges szabadulást előidéző magánjogi subjektív adósjogra* tekint.⁶⁴⁴

Mivel az elévülés intézménye az elévült követelés bíróság előtti érvényesíthetőségének kizártságát célozza, azért az azt kiváltó ellenjog is, az elévülési kifogás is csak a perbeli igényérvényesítéshez kapcsolódhat szorosan.

esedékes és nem vitás tartozások közül a teljesítést melyik tartozásra számolja el. A jogosult döntéséről a kötelezettet megfelelő határidőn belül értesíteni köteles.

⁶⁴⁴ ALMÁSI Antal: *Ellenjogok*. Budapest Hírlap Nyomdája, Budapest, 1900. 20 .o.

Következtetésként megállapítható tehát, hogy az elévülési kifogás, bár természetét tekintve nem perbeli, hanem magánjogi kifogás, de funkciójánál fogva jelentős hatással perbeli érvényesítése során bírhat, mivel az elévülés hivatalbóli figyelembevétele általában nem lehetséges.

Az elévülési kifogás természetének megítélése szorosan összefügg az elévülés igényelvéülésként való megközelítésével. Amennyiben ugyanis a jogi rendelkezés szerint az elévülés eredményeképpen az adós megtagadhatja a teljesítést, akkor a kifogás anyagi természete domborodik ki. Abban az esetben viszont, ha a jogi rendelkezés szerint az elévült követelést bírósági eljárásban nem lehet érvényesíteni, akkor az elévülési kifogás eljárási arculatot ölt.

8.1.3.3. Az elévülési kifogásról való lemondás lehetősége, hatása

Már a tartozás elismerés kapcsán szóltam arról, hogy a már elévült tartozásnak az elismerése, nem a tartozás elismerő nyilatkozat alapján teremt alapot a már elévült követelés perbeli érvényesíthetőségére, hanem lényegében e nyilatkozat mögött az adósnak az őt megillető elévülési kifogásról való lemondása bújik meg. Itt meg kell jegyezni, hogy e kifogásról csak akkor lehet lemondani, ha már keletkezett, tehát a követelés vele szemben már valóban elévült.

Felmerül a kérdés, vajon az elévült tartozás elismerése alkalmazható-e az elévülés megszakításánál elfogadott formátlanság? Joglemondás lévén, szükséges-e írásban megtenni? Hogyan értékelhető az, ha az adós az elévült követeléssel szemben a per megindulását követően nem tesz elévülési kifogást. Vajon pusztán e magatartása okot adhat-e arra, hogy megállapítsuk, hogy lemondott az elévülési kifogásról. Elévülési kifogás bármikor, akár perújítási szakaszban is tehető.

Az elévülési kifogásról való lemondás kifejezett nyilatkozattal is megvalósulhat. Hallgatólagos lemondást jelent azonban, ha a kötelezett – ám tudva tartozása elévült jellegéről (!) – azt mégis, (bármely ekként értékelhető magatartásával) elismeri. Ilyen magatartásnak minősül, ha a már elévült követelés biztosítására mellékkötelezettséget vállal (pl. kötbérfizetést) vagy óvadékot nyújt. Meg kell azonban jegyezni, hogy a kifogásról való lemondásnak a nyilatkozat,

magatartás tartalmából kétségtelenül következnie kell, és a tartozása elévült voltáról a kötelezettnek tudomással kell bírnia.

8.1.4. Elévült követelés biztosítása

E szempontból különbséget kell tehát tenni az elévült és az eleve bírói úton nem érvényesíthető követelések sorsa között, mivel az utóbbi körben, a bírói úton nem érvényesíthető követelések biztosítására kötött szerződés semmis, míg elévült követelések biztosítása a biztosíték jellegétől függően érvényes és bírói úton érvényesíthető lesz.⁶⁴⁵

E különbségtételre, továbbá az adós/biztosítékot vállaló személynek az elévülésről szerzett tudomására azonban a hatályos jog nem helyez megfelelő hangsúlyt. Míg a bírói úton nem érvényesíthető követelések biztosítására kötött szerződések semmisségét általában megállapítja a Ptk., addig az egyes biztosítékok között, a kötelezettségvállalás bírói úton ki nem kényszeríthetőségét fogalmazza meg, ha bírói úton nem érvényesíthető (az előző szabályt alkalmazva lényegében az elévült) követelést biztosítanak kötbérrel.

Bírósági úton nem érvényesíthető követelés zálogjoggal biztosítása viszont már semmisséget eredményez.⁶⁴⁶ Óvadékra a zálogjog ezen szabályát alkalmazni kell (mivel a zálogjogi közös szabályok között van)⁶⁴⁷.

Kezesség esetében a Ptk. szintén úgy rendelkezik, hogy a bírósági úton nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelést bírósági úton nem lehet érvényesíteni. E rendelkezés megint csak nem igazít el minket, vajon a biztosítéki szerződéssel vállalt kötelezettség kikényszeríthetősége eltér-e akkor, ha már elévült vagy ha eleve bírói úton ki nem kényszeríthető.

Ha a Ptk. 204. §-a kógens jellegéből indulunk ki, akkor úgy értelmezhetjük, hogy a fenti jogi rendelkezések közül azok, amelyek a bírói úton való kikényszeríthetlenség következményét kapcsolták a biztosítéki szerződéshez, nem

⁶⁴⁵ GÖRÖG Frigyes im. 517. o.

⁶⁴⁶ Ptk. 251.§ (1) bek.

⁶⁴⁷ vö. Ptk. 271/A.§. Ld. még: „Bár a jelenlegi szabályozásból a korábbi rendelkezések kimaradtak, a zálogjogi szabályokra való utalás alapján azonban továbbra is megállapítható, hogy az óvadék járulékos jellegű biztosíték, melyből következik, hogy érvénytelen szerződést nem lehet óvadékkal biztosítani és a bírósági úton nem érvényesíthető követelés óvadékkal való biztosítása semmis.” PETRIK Béla: *Az óvadék (rég) új utakon*. Gazdaság és Jog. 2004. 10. szám (12.-15.o.) 15. o.

pedig a semmisséget, azok az elévült követelés biztosítására vonatkoznak. E megoldás sem támasztja alá azonban az elévülés kifogás feltételétől függő hatályosulását a perbeli érvényesítés során, a kifogástól függetlenül, a bíróság a biztosíték peresíthetetlen jellegét hivatalból fogja észlelni, tekintettel arra, hogy a biztosítéki jog nem elévült, hanem peresíthetetlen.

A régi magánjogi irodalom a hatályos jogi rendelkezésektől eltérően ítélte meg az elévült követelés megerősítését. Az elévült követelés természetes obligáció jellegéből levezetve, ám a tulajdonképpeni természetes obligációktól eltérően – *Szászy és Görög* véleménye egyezik abban, hogy – lehetséges az elévült követelés utólagos biztosítása, és ezáltal az elévült követelés újbóli peresíthetővé tétele, feltéve, hogy a mellékkötelezettség elvállalásakor a kötelezett tudott a követelés elévültségéről⁶⁴⁸.

8.1.5. Az elévülés hivatalbóli észlelése

Hatályos magánjogi, pontosabban polgári jogi szabályaink az elévülés hivatalbóli vizsgálatának lehetőségét, tehát az elévülési kifogás kiküszöbölést már lényegében nem teszik lehetővé. Mindamelllett a Ptk. továbbra is tartalmazza a bírói úton nem érvényesíthető követelések kapcsán, hogy az elévült követelésekre – *jogszabály eltérő rendelkezése* hiányában (!) – nem lehet alkalmazni a bírói úton nem érvényesíthető követelések hivatalbóli észlelésére vonatkozó szabályt.⁶⁴⁹ Az új Ptk. e kikötést már nem tartalmazza, azaz nem enged kivételt azon szabály alól, miszerint a bíróság hivatalból nem állapíthatja meg, és nem vizsgálhatja hivatalból egy követelés elévült jellegét: „a bírósági vagy hatósági eljárásba ne lehet hivatalból figyelembe venni.”

Korábban hatályos jogi rendelkezések az elévülés hivatalbóli észlelésére lehetőséget az alábbi esetekben teremtettek: 1. a szocialista gazdálkodó szervezetek egymás közötti pénzköveteléseinek esetében. 2. a fizetési meghagyási kérelemmel érvényesített pénzkövetelés esetében. A szocialista gazdálkodó szervezetek egymás közötti pénzköveteléseire vonatkozó speciális szabályt a jogalkotó már hatályon

⁶⁴⁸ Az elévült követelésre tett kötbérigéret kizárja az elévülést: a követelés és a kötbérigény is érvényesíthető lesz. „Ez azonban csak akkor áll, ha a már elévült követelés biztosítására utólag köteleztetett a kötbér.” vö. GÖRÖG Frigyes: im. 517. o.

⁶⁴⁹ Vö. Ptk. 204.§ (3) bek.

kívül helyezte, míg a fizetési meghagyásos eljárás újra szabályozásával, a kereseti kérelemre vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazása által megszűnt az az esetkör, hogy a bíróság az érvényesített követelés elévülését hivatalból figyelembe vehette.⁶⁵⁰

Itt kell megemlíteni azonban azt is, hogy – bár terjedelmi okokból a munkajogi igények elévülésének részletes elemzésére e dolgozatban nem kerülhet sor – az új Munka törvénykönyve a polgári jogi elévülési szabályokhoz közelítése mellett fenntartja továbbra is a munkajogi igényeknek hivatalbóli észlelésére vonatkozó szabályt.

Érdekes megvizsgálni azonban azokat a lehetséges eseteket, amikor egy esetleg elévült követelés érvényesítésével vagy biztosításával összefüggő keresetet támaszt a jogosult. A Pécsi Ítéltábla BDT2007. 1705. számú megjelent határozata rendelkező részében kifejezetten kimondta, hogy a kölcsönkövetelés fedezetének elvonására irányuló szerződés hatálytalansága megállapításának nincs helye, mert a kölcsönkövetelés elévült, így a fedezetelvonás feltételei nem állnak fenn. Az indoklás azonban nem teszi egyértelművé, vajon a bíróság a felperes által (negyedleges) kereseti kérelemként érvényesített kölcsönkövetelésnek a perindítás idejére bekövetkezett elévülésére alapítja-e ezen döntését vagy arra, hogy amikor a fedezetelvonó szerződés kötött, már akkor bekövetkezett a kölcsönkövetelés elévülése. Az irányadó tényállás csak arról tájékoztat, hogy eredetileg 2000. október 30-án esedékes kölcsönösszeget az adós nem fizette vissza, amire tekintettel az azt biztosító vételi jog tartamát 2000. november 6-án kelt szerződéssel 2001. november 6. napjáig meghosszabbították. A felperes akkor (mivel az adós nem teljesített) ugyan élt vételi jogával, de az alperessel való baráti viszonyra tekintettel vételi joga alapján nem intézkedett az ingatlan-nyilvántartásban tulajdonjoga bejegyzése iránt. Ezt követően 2003. februárjában az adós eladta az ingatlant, amely adásvételi szerződés fedezetelvonó jellegére tekintettel kéri a felperes vele szembeni hatálytalansága megállapítását. A tényállásból azonban világosan nem derül ki, hogy az alperes csak a negyedlegesen megfogalmazott kölcsönköveteléssel szemben

⁶⁵⁰ Említést érdemel itt Szécsényi –Nagy Kristóf gondolata, ki szerint munkajogi igények fmh keretében történő érvényesítésekor sem kell a közjegyzőnek a követelés elévült jellegét elévülést hivatalból észlelnie, mivel „*a felek meghallgatása és bizonyítás nélkül amúgy is képtelenség lenne megállapítani az elévülés bekövetkeztét, tekintettel arra, hogy az elévülés megszakadhat illetve nyugodhat.*” Ezen értelmezés által lágyít a munkajogi igények hivatalbóli észlelésének szigorúságán, és az elévülési kifogás ellentmondásban való előterjesztése folytán a perre, tehát a bíróság előtti eljárásra utalja az elévüléssel kapcsolatos jogvitát. Vö. SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez (Complex , Budapest, 2012.) 263. o.

terjesztett-e elő elévülési kifogást, vagy valamennyi jogcímen fennálló követeléssel szemben. Mindebből arra következtethetünk, hogy a bíróság – bár a rendelkező részben a fedezetelvonás törvényi előfeltételei között vizsgálja a követelés el nem évült voltát, azonban – ítéletét a követelésnek a perindításig beállt elévülésére alapítja. Ez alapján pedig arra a következtetésre juthatunk, hogy a peresített követelés elévülése kihat a felperes más jogcímen alapuló igényére is, bár tegyük hozzá, hogy ennek elsősorban az az oka, hogy a relatív hatálytalanság megállapítására vonatkozó kereset célja, hogy a szerző felet a bíróság kötelezze a felperesi követelésnek az adott vagyontárgyból (vagy annak értékéből) való kielégítésnek a tűrésére. Az elévülés tehát a fedezetelvonó szerződést kötő másik fél helytállási kötelezettségét is peresíthetlenné teszi.

8.1.6. Következtetések

Véleményem szerint az elévült követelésekhez kapcsolható mellékkikötések sorsa, és az elévülési kifogásról való lemondás kérdése rámutat arra az alapvető problémára, vajon az elévülés joghatásainak beállta tisztán a kötelezett által előterjeszhető elévülési kifogáson múlik? Vagy az elévülés intézményének sajátos kötött volta, a szabályozás közjogi jellege, a mögöttes jogpolitikai indokok mindenekfeletti védelme indokolhatja-e az elévülés hivatalbóli érzékelését, továbbá eredményezheti-e az elévülés intézményét lényegében megkerülő (pl. az elévült követelés utólagos biztosításával annak újbóli perelhetővé tétele) megoldások tilalmát és az elévülési kifogásról való lemondás lehetetlenségét.

Ha valóban tágabb teret enged a jogalkotó az új Ptk-ban az elévülési határidő felek általi meghatározásának, akkor ezzel összefüggésben fel kell oldani azt a korlátot is, miszerint az elévülési kifogásról lemondani nem lehet. Ez nem ütközik az új Ptk. azon rendelkezésével, miszerint az elévülést kizárni nem lehet, hiszen már bekövetkezett elévülés esetén merül fel, és lényegében a kötelezett az őt megillető ellenjog, az elévülési kifogás érvényesítéséről dönt. Továbbá, az elévülési kifogásról való lemondás lehetővé tételével összefüggésben szükséges módosítani az egyes szerződési biztosítékoknál az előbbieken elemzett szabályokat és egyértelművé tenni, hogy az elévült követelés biztosítására kötött szerződés milyen következménnyel jár.

Ez a megoldás összhangban áll a bírói úton nem érvényesíthető követelések biztosítására kötött szerződések megítélésével is, mert az új szabályozás már nem semmisséget, hanem e mellékkövetések bírói úton való kikényszeríthetlenségét állapítja meg.⁶⁵¹

8.2. Elévülés hatása a mellékkövetelésekre. A függő mellékkövetelések elévülése

8.2.1. Általános vizsgálódás

A Ptk. 324.§ (2) bekezdése kifejezetten rögzíti, hogy „a főkövetelés elévülésével az attól függő mellékkövetelések is elévülnek.” Majd folytatja: „A főköveteléstől független mellékkövetelések elévülése a főkövetelést nem érinti.”

E jogi rendelkezések értelmezése kapcsán az alábbi kérdések merülnek fel:

E jogi rendelkezések értelmezése kapcsán az alábbi kérdések merülnek fel:

1. Mit értünk főköveteléstől függő és független mellékkövetelés alatt? Mi a mellékkövetelés fogalma?
2. További kérdésként merül fel a mellékkövetelések elévülésének kezdő időpontja meghatározása. Amennyiben ugyanis időszakosan visszatérő szolgáltatásként jelentkeznek, így pl. kamat esetében, akkor a főszolgáltatástól eltérő időpontban válhatnak esedékessé.
3. Eltérő elévülési kezdő időpont esetén pedig felmerül, hogyan értelmezhető a Ptk. fenti szakasza:
 - a. a függő mellékkövetelések a főkövetelés elévülését megelőzően is elévülhetnek-e vagy
 - b. a mellékkövetelések a főkövetelés elévülését követően is elévülhetnek-e.

A kérdések megválaszolásakor abból kell kiindulni, hogy az egyes ún. mellékszolgáltatásokra eltérő szabályok irányadók, tehát kizárólag elévülés szempontjából vizsgálom meg a főköveteléstől függő illetve független mivoltukat.

⁶⁵¹ vö. új Ptk. 6:121.§ (1) d) pontja

Az első kérdés megválaszolásakor véleményem szerint mindenképp abból kell kiindulni, hogy az egyes ún. mellékszolgáltatásokra eltérő szabályok irányadók, tehát kizárólag elévülés szempontjából érdemes itt vizsgálni, meghatározni a főköveteléstől függő illetve független mivoltukat.

A Ptk. Kommentár a főkövetelésektől függő mellékkövetelések alatt azon követeléseket érti, amelyek a főköveteléssel szoros gazdasági egységet alkotnak. Ilyennek tekinti a kamatot, a foglalót, a bánatpénzt és a kötbért.⁶⁵² Így például kötbér esetében: *„Ha ellenben a kötbérkötelelem az alapkövetelésre vonatkozó megállapodással egyidejűleg létesült, úgy az alapkövetelési igény elévülése a kötbérigény érvényesítését is kizárja, ...”*⁶⁵³

A járulékos jelleg alapján foglalja el álláspontját *Katona* szintén amellet, hogy a joghoz tartozó járulékokra, mint pl. kamat, gyümölcs, kötbér a keresetelévülés szintén kiterjed.⁶⁵⁴

Itt fel kell azonban hívni a figyelmet arra, hogy a dogmatikai szempontból az sem tisztázott, mit jelent a követelés vagy szolgáltatás mellék- vagy járulékos jellege. A kezes helytállási kötelezettségével, a főkötelezettel szembeni elévülésnek a kezessel szembeni hatásával összefüggésben keletkezett jogirodalmi vitában gyakorta hangzik el érvként, hogy a kezességre is, mint egy főköveteléstől függő vagy független mellékkövetelésre alkalmazni kell a Ptk 324. §-át. Véleményem szerint a jogi irodalomban alapvetően összemoszák az egyes szerzők, hogy mit értenek járulékos kötelezettség illetve mellékkötelezettség alatt, és ebből következően a fogalmi tisztázatlanság nem megfelelő szabály alkalmazásához vezet. Erről részletesebben a kezesi felelősség elévülésével kapcsolatban kívánok szólni.

A Kommentár fent említett felsorolása láthatóan megáll a kamat és az egyes szerződési biztosítékok eseteinél, azt a látszatot keltve, mintha a szerződési biztosítékok járulékos vagy nem járulékos természete logikailag valahol

⁶⁵² GELLÉRT György(szerk.): A polgári törvénykönyv magyarázata (Complex, Budapest 2007.) 1164. o.

⁶⁵³ GÖRÖG Frigyes: A kötelelem megerősítése. In: Magyar magánjog (Szerk.: Szaldits Károly) III. köt. Kötelmi jog Általános része. im. 517. o. *Görög* a kötbér ezen a tulajdonságát egyszerűen a kötbér járulékos természetéből vezeti le.

⁶⁵⁴ KATONA Mór: *Általános rész* In: Fodor Ármin (szerk): Magyar Magánjog Kötelmi Jog III. köt. im. 310. o.

megfeleltethető lenne az elévülés szempontjából függő és független mellékköveteléseknek.

Jelen értelmezés logikai önellentmondásba keveredik ugyanis akkor, amikor – a főköveteléstől függő mellékkövetelés jellegétől eltérően – a kézizálogtárgyból (illetve az óvadékból) való kielégítés elévüléstől független lehetőségét a kézizálogjog (ill. óvadék) járulékos természetével szembeni kivételként mutatja be.⁶⁵⁵ Ezzel szemben járulékos természetét 'megőrzi' a jelzálogjog, hiszen a követelés elévülésével megszűnik (nem elévül!).

Kezesség estében a 1/2007. PJE sz. jogegységi határozat indokolása ad 1. c) pontjában rögzítette, hogy a kezesség a szerződést biztosító mellékkötelezettség. A mellékkötelezettség és a főköveteléstől függő mellékkövetelés pedig nem azonos fogalmak.⁶⁵⁶

E biztosítékok sajátos szerepe tehát nem Ptk. a fenti 324.§-ából következik, hanem pusztán a főköveteléstől független mellékkövetelések mellett egy másik csoportként képeznek kivételt az elévülés általános joghatása alól. Ezért szükséges ezeket az eseteket is az alábbiakban vizsgálni.

Hasonló megközelítést vall *Bodzási Balázs* is, aki gondolatvezetésében a fenti (a főköveteléstől függő mellékkövetelések elévülésére vonatkozó) szabály alóli kivételnek tartja a Ptk. 264.§ (1) bekezdésébe foglalt, a jelzálogjog megszűnését kimondó jogi rendelkezést.⁶⁵⁷

Véleményem szerint e biztosítékok sajátos szerepe nem a fenti 324.§ rendelkezéséből következik, hanem pusztán a főköveteléstől független mellékkövetelések mellett egy másik csoportként képeznek kivételt az elévülés általános joghatása alól. Ezért voltam kénytelen ezeket az eseteket is a következő fejezet alatt tárgyalni.

E nézetemet támaszthatja alá – bár már csak jogtörténeti szempontból – a régi magyar magánjog talaján álló, a jelzálogjogról szóló 1927. évi XXXV. tc.

⁶⁵⁵ „Elveszíti járulékos jellegét a kézizálogból való kielégítés joga, ...” Vö. Gellért György (szerk.): A polgári törvénykönyv magyarázata (KJK Kerszöv Budapest, 2004.) 1160. o. Jelen fejezetet Benedek Károly halálát követően Gellért György dolgozta át.

⁶⁵⁶ Már itt azonban hozzá kell fűzni, hogy e megállapítást azzal összefüggésben teszi, hogy a kezessel szembeni követelés elévülése – legalábbis az elévülési idő lejártá szempontjából – az adóssal szembeni követelés elévülésétől független, később is bekövetkezhet.

⁶⁵⁷ Hiszen nem elévül a jelzálogjog, hanem speciális rendelkezés alapján megszűnik. Vö. BODZÁSI Balázs: *Járlékosság és absztrakció a zálogjogban*. In: Jogi tanulmányok 2011 (ELTE ÁJK, Budapest, 2011) 27.-59. o. 48.-49. o.

rendelkezése is. A jelzálogjog járulékos jellegét fenntartotta abban a vonatkozásban, hogy jelzálogjogot csak a követeléssel együtt lehet átruházni és a követelés átruházásával a jelzálogjog is átszáll a hitelezőre. Ezzel szemben azonban az elévülés tekintetében a jelzálogjog már nem jelentkezik járulékos szerepben. Mivel a jelzálogjog rendszerint csak a telekkönyvből való törléssel szűnik meg, ezért, amennyiben a követelés elévül, a jelzálog tulajdonosa követelheti a jelzálog jogosulttól, hogy a jelzálogjogról mondjon le és egyezzen bele a törlésbe.⁶⁵⁸ Tehát önmagában a követelés elévülése nem szüntette meg a korabeli szabályozás szerint a jelzálogjogot.

Amennyiben az új Ptk. azon sajátos új rendelkezése hatályba fog lépni, miszerint lehetséges biztosítéki céllal a zálogjognak követeléstől független átruházása (különvált zálogjog), felmerül a kérdés, vajon az eredeti követelés elévülése, megszűnése hogyan fog kihatni erre a zálogjogra, megszünteti-e azt. A különvált zálogjoggal biztosított követelés fennállásától függetlenül az új Ptk. rendelkezése szerint a zálogjoggal eredetileg biztosított követelés elévülése is megszünteti ezt a különvált zálogjogot.⁶⁵⁹

8.2.2. A függő mellékkövetelések elévülése

A második kérdés kapcsán vizsgálandó, vajon ez a lejáratú időpont mennyiben hat ki az adott mellékkövetelés elévülése folyására. Az ügyleti kamat esedékessé válására a Ptk. meghatároz diszpozitív rendelkezést: a kamat negyedéveként utólag jár, vagy akkor kell megfizetni, amikor a kölcsön visszafizetése esedékessé válik.⁶⁶⁰ Ezzel szemben késedelmi kamatfizetési kötelezettség a kötelezett késedelembe esésével válik esedékessé, tehát annak elévülése főszabályként⁶⁶¹ a főkövetelés elévülésével veszi kezdetét.

A bevezetőben megfogalmazott kérdések közül a harmadikra az a válasz adható, hogy a függő mellékkövetelések legkésőbb a főkövetelés elévülésével

⁶⁵⁸ 1927. évi XXXV. tc. a jelzálogjogról 14. §

⁶⁵⁹ Vö. Új Ptk. 5:100.§ és 5:143. § (4) bek.

⁶⁶⁰ Ptk. 527. § (2) bek.

⁶⁶¹ Amennyiben a főkövetelés tekintetében a késedelembe esés és a követelhetőség közé egyenlőségjelet tehetünk; erre lásd: az elévülés kezdeténél leírtakat. Legfontosabb kivétel a gazdálkodó szervezetek egymás közötti követeléseiből fakadó késedelmi kamatfizetési kötelezettség esedékessége: Vö. Ptk. 301./A. § (3) bek.

szintén elévülnek, tehát azt követően a mellékkövetelések sem érvényesíthetők, annak ellenére, hogy lehetséges, hogy az egyes függő mellékkövetelések elévülése a főkövetelés esedékessé válását követően lényegesen később vette kezdetét. ⁶⁶²

További kérdés: vajon elévülésük a főkövetelés elévülését megelőzően bekövetkezhet-e? Erre a kérdésre a válasz pedig határozott igen.

Ezzel szemben eltérő álláspontot képviselt egy réginek mondható bírói döntés: *„A kamat elévülése a főkövetelés elévüléséig vagy ennek sikeres érvényesítésével (a jogerős marasztaló ítélet kézbesítésétől) kezdődő elévülési idő lejártáig akkor sem következik be, ha a kezdő időponttól az elévülési határidőnek megfelelő idő már eltelt és érvényesítése csak ezt követőleg, de a főkövetelés kiegyenlítésétől számított elévülési határidőn belül történt”* ⁶⁶³ Ezen döntés tehát azt az értelmezést hordozza, hogy a főköveteléstől való függőség a mellékkövetelések elévülését is a főkövetelés elévüléséig akadályozza. ⁶⁶⁴

E kérdés átvezet minket az időszakosan visszatérő szolgáltatások, mint követelések elévülése körébe. Ahogyan az ügyleti kamatra vonatkozó Ptk.-beli szabály kapcsán érzékeltük, a kamatkövetelések elévülése a felek vagy jogszabály által meghatározott lejárati időpontban veszi kezdetét.

A régi magyar magánjogi joggyakorlatban az Mtj. rendelkezései nyomán fogalmazódott meg az a kíváncsi, hogy az időszakonként visszatérően keletkező igények az általánostól eltérő, tipikusan rövidebb elévülési határidő alá eszenek. Elsősorban ennek a szabályozásnak indoka az volt, hogy megkíméljék e szolgáltatások esedékessége, esetleg megvalósult törlesztése bizonyításától a kötelezettet, továbbá a szolgáltatás ki nem kényszerítéséből fakadó bizonytalan helyzetet az elévülési határidő megrövidítésével is igyekezett a jogalkotó kiküszöbölni. Elsősorban a régi magyar magánjogi tervezetek hatására a 1959. évi

⁶⁶² Ezt tisztán alátámasztja az alábbi rendelkező résszel hozott legfelsőbb bírósági eseti döntés: „A késelem esetén járó kötbér esedékessé válásának a jogszabályban meghatározott feltételei közül az az irányadó, amelyik a legkorábban bekövetkezik. Ennek megfelelően a kötbérkövetelés a kötbér tizenkét százalékos maximumának elérésétől számított hat hónap eltelte után elévül.” Vö. BH1992:410.

⁶⁶³ BH 1979. 273.

⁶⁶⁴ Bár a döntés a kisajátítással okozott kártalanítási összeghez kapcsolódó kamat elévülésére vonatkozik, azonban a Legfelsőbb Bíróság indokolása egyértelműen a fenti szabályt értelmezi: *„A felperes által követelt késelemi kamat a főköveteléstől függő mellékkövetelés. A törvény idézett rendelkezései nem hagynak kétséget afelől, hogy az ilyen mellékkövetelés csak akkor évül el, ha a főkövetelés elévülése is bekövetkezett. Előfordulhat olyan eset, hogy a jogosított csak a főkövetelést érvényesíti. A főkövetelés után járó kamat még ezután - a sikeres érvényesítéssel (jogerős marasztaló ítélet, a kötelezett önkéntes teljesítése) kezdő elévülési idő alatt - is érvényesíthető. A kamat önálló elévülése tehát csak ennek megfelelően kezdődik meg.”*

IV. tv. Ptk. eredeti szövegében, egészen az *1977-es novelláris módosításig* szerepelt az a jogi rendelkezés, miszerint a kölcsönszerződésekből fakadó ügyleti kamat elévülésére három éves határidő volt irányadó: „Kölcsönből és más hitelezésből eredő kamatkövetelés három év alatt elévül.”⁶⁶⁵

További érvként jelentkezett az a jogalkotói törekvés is, hogy az időszakonként visszatérő, tartást, létfenntartást biztosító szolgáltatások, a lejárt tartás, életjáradék, baleseti járadék követelések bírói úton való érvényesítését azért korlátozzák, mert ezen követelések érvényesítése nem eredményezheti pénzeszközök spekulációs célú felhalmozódását. Hatályos jogunkban a lejárt tartási-, járadékkövetelésekre szabott 6 hónapos határidő a bírói út igénybevételét zárja ki, ha a jogosult ezen követeléseit érvényesítésével minden indok nélkül késlekedett. Az indok nélküli késlekedés, mint tényállási elem, viszont túlmutat az elévülés intézményének egyszerű alkalmazásán,⁶⁶⁶ tehát a hathónapos határidőt nem tekinthető tisztán elévülési határidőnek.⁶⁶⁷

A Mtj.-t megelőzően jóval korábban felmerült már azonban a mellékkövetelések elévülésének problémája. *Grosschmid* rámutatott arra, hogy az időről időre esedékessé váló kamatkövetelés évül el, maga a kamatkövetelési jog nem: „Csak a táralékos kamat tárgya az elévülésnek, nem az ú.n. kamatkövetelési jog. Az, midőn a kamathátralékra való igény a tőke elévültsége okán enyészik el, nem kamatelévülés voltaképen.”⁶⁶⁸ Más irodalmi utalást is találunk ebből a korból, amely szerint „Ismétlődő szolgáltatásoknál, melyek egy főkötelezettségtől függenek, minden egyes szolgáltatás elévülése azon időponttól kezdődik, melyben az követelhető lett volna. Ha azonban az ismétlődő szolgáltatások nem függenek valamely főköveteléstől, az ismétlődő szolgáltatások elévülése azon időpontban veszi kezdetét, melyben a szolgáltatások elseje érvényesíthető lett volna.”⁶⁶⁹

⁶⁶⁵ Ptk. 527.§ (2) bek. 1978. márc. 1-ig hatályos szöveg

⁶⁶⁶ Vö. még a sajátos igényérvényesítési határidők körében rögzítetteket.

⁶⁶⁷ Mindamelllett, hogy a bírói gyakorlat az elévülés szabályait – különösen a nyugvás és megszakadás kérdésében – alkalmazza ezen peresített igények esetében.

⁶⁶⁸ GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* 736.o.

⁶⁶⁹ Vö. HERCZEGH Mihály: *A magyar dologbeli és kötelmi jog.* (Eggenberg, Budapest, 1892.) 211. o. Lábjegyzetben hozzáfűzi, hogy a főköveteléstől függő mellékköveteléseket a főkövetelés elévülésével rendszerint elévültnek kell tekinteni.

8.3. Az elévülés hatása alóli kivételek.

Beszámítás, független „mellék”-követelések és „járulékos” követelések

8.3.1. Beszámítás és visszatartás

A Ptk. rendelkezése szerint a beszámíthatóságnak általános korlátját képezi, ha a beszámítandó követelés már elévült. Ebből tehát az következik, hogy az igényérvényesítésre nemcsak bírói keresettel, de főszabályként beszámítási kifogással sem kerülhet sor. Ezzel szemben azonban a beszámítási kifogás, mint ellenjog természetéből következik, hogy kötelelem reflektív joghatására épülve meghatározott feltétel mellett az elévült követelés beszámítását is lehetővé teszi, mégpedig abban az esetben, ha az ellenkövetelés keletkezéskor még az elévülés nem következett be. Mivel a magyar dogmatika a beszámításra, mint anyagi jogi intézményre tekint, ezért lényegében a beszámítás visszahat a követelés és ellenkövetelés keletkezésének időpontjára, amikor tehát az beszámítandó követelés még nem évült el. *Villányi* érvelése szerint az elévült követelés beszámíthatóságát az támasztja alá, hogy attól az időponttól kezdve, hogy a beszámítás kölcsönösen lehetővé vált, „az adós abban a tudatban lehetett, hogy követelését – tekintettel a hitelezőt is megillető beszámítási jogra – nem érvényesítheti.”⁶⁷⁰ Ezért nem érvényesítette igényét az elévülési időn belül vele szemben. A beszámítás kölcsönössége indokolhatja tehát az elévülés általános joghatása alól kivételt tenni, felmerül a kérdés azonban, hogy ha a kölcsönös beszámíthatóság hiányzik (pl. célhoz kötött vagy alimentációs követeléssel szembeni beszámítás kizárt), akkor a jogosult elévült követelését beszámítási kifogás formájában érvényesítheti-e?

Az elévült követelés beszámítása csak akkor lehetséges, ha van ellenkövetelés. Egy konkrét esetben a bíróság elutasította az alperes beszámítási kifogását, mert a felperes vállalkozó díjkövetelését teljes egészében elutasította. A megrendelő alperes ezért viszontkeresettel érvényesítette a hibás teljesítésből eredő kötbérvérvényesítését és a hibás teljesítéssel okozott kárkövetelését. Mivel a felperes

⁶⁷⁰ VILLÁNYI László: Követelések megszűnése és elévülési In. Magyar magánjog i.m. 603. o.

elévülési kifogást terjesztett elő, a bíróság megállapította, hogy az alperes kötbérvisszatartása már elévült.

Egy másik esetben a felperes hivatkozott kötelezési igényével szemben az alperes által beszámítani kívánt hagyatéki hitelezői igény (az örökgyógy részére nyújtott tartás ellenértékére vonatkozó igény) elévült voltára, mivel az örökgyógy halálát követő öt év elteltével kívánta azt érvényesíteni. Az elvi bírósági határozat indoklása szerint fennállnak a beszámítás feltételei, mivel a kötelezési igény keletkezésénél (az örökgyógy halála) ezen hitelezői igény még nem évült el.⁶⁷¹

Nehezebben fogható meg a visszatartás kérdése. E lehetőség szerint az elévült követelés jogosultja a vele szemben támasztott követelés (visszakövetelés) ellenére a kapott szolgáltatást visszatarthatja arra tekintettel, hogy kölcsönösen fennálló szolgáltatásokról lévén szó, a másik fél a már elévült tartozást neki még nem törlesztette.

Grosschmid az ún. viszonyos kötelelem kapcsán részletesen tárgyalta a „Fejezetek”-ben a visszatartási jog kérdéskörét. Rámutat arra, hogy az elévülést a szembenálló visszatartási jog nem akadályozhatja, hiszen a jogérvényesítést, keresetet ez a jog nem gátolja. A továbbiakban azonban azt a problémát is vizsgálja, hogy vajon a visszatartási kifogás, mint ilyen, elévül-e? Tehát a jogosultat a követelése elévülés ellenére megilleti-e visszatartási jog. *„A kérdést ily alakban is föltehetni: vajjon követelésünknek a visszat. jog általi biztosítottasága kizárja-e ezen jog szempontjából való elévülést?”*⁶⁷² A felhozott érvek mentén – amelyek közül a legfontosabb azon meglátása, hogy a visszatartási jog, nem a követeléshez tapadó járuléka (a követelés „fölvézettsége”) hanem inkább a kötelezettség kisebbedése –, a visszatartási jog természetéből kiindulva arra a következtetésre jut, hogy a visszatartási jog gyakorolhatósága elévüléstől független: *„Az összefüggésből folyó megkötöttsége az el nem évült kötelezettségünknek (illetőleg: amelyre nézve az elévülést ellenvetni nem akarjuk), az idő behatásából meg nem szűnhetik.”*⁶⁷³

Erre a kérdésre tehát véleményem szerint nem alkalmazható a visszatartási jog körébe tartozó, a Ptk. 281. §-ába foglalt szabály (teljesítés/szolgáltatás

⁶⁷¹ EBH 2010.2135.

⁶⁷² GROSSCHMID Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből. Második kötet Második rész (Grill K, Budapest, 1932) 661.o. lábjegyzetek

⁶⁷³ uo.

megtagadása), amely egyébként a teljesítéssel elől járó fél esetében időlegesen (vagy véglegesen) a szolgáltatás megtagadására jogosítja fel ezt a felet, ha annak jogszabályi feltételei fennállnak. Ehhez képest azonban a visszatartási jog(megtartási jog) gyakorlására adott egyéb hatalmasságok, a „ius retentionis” egyes kódexbeli esetei viszont már közelebb visznek a kérdéshez, amennyiben a követelés érvényesítése céljából megalkotott biztosítékot jelentenek.⁶⁷⁴ Mint biztosítékok, tehát kivételt képeznek a követelés elévülésének általános hatása alól. Így például nem látom akadályát annak, hogy a Ptk. 433.§ (2) bekezdése alapján ingó dolog bérlője a bérleti jogviszonnyal összefüggésben keletkezett költségei megtérítése céljából akkor is visszatarthassa a dolgot, ha egyébként már követelése a bérbeadóval szemben elévült.

Ezen visszatartási jogtól eltérő szabályozási megoldás is lehetséges. A kölcsönösen már teljesített szolgáltatások visszakövetelhetőségének lehetőségét teremti meg az elévülés (és elbirtoklás) bekövetkezte ellenére (tehát már elévült követelések visszakapására is sor kerülhet) az új Ptk. a szerződés érvénytelenségéből következő eredeti állapot helyreállításához kapcsolódó sajátos rendelkezése: „A visszatérítési kötelezettség az elévülési vagy az elbirtoklási idő elteltétől függetlenül terheli az eredeti állapot helyreállítását kérő felet.”⁶⁷⁵ E jogi rendelkezés mögött az a sajátos megfontolás húzódik, hogy az a fél, aki az általa kapott szolgáltatást visszaadni nem képes, nem követelheti az eredeti állapot helyreállítását. Tehát ha ezt követeli, akkor vállalja egyben magára a már elévült követelés visszaszolgáltatását illetve a már elbirtokolt dolog visszaadását.

8.3.2. Elévült követelés kézizálogtárgyból illetve óvadékból való kielégítése

Érdemes itt elsősorban az *elévült követelés kézizálogból való kielégítésének* problémakörét nagytó alá venni.

A fenti probléma már a magyar magánjog kódex az 1900-as tervezete szakmai vitájában megjelent: A „zálogjog mint mellékjog a dolog természete szerint a földolog (követelés) sorsát osztja, ha tehát a főjog érvénytelenség vagy elévülés

⁶⁷⁴ Vö. Ptk. 105.§, 196.§, 306.§ (4) bek., 433.§ (2) bek.

⁶⁷⁵ vö.- Új Ptk. 6: 112. § (1) bek. második mondata

okán megszűnik, vele együtt a zálogjognak is meg kell szűnnie. Ezt az álláspontot a T.(Tervezet) is elfogadta a 896.§-ban. Következésképpen ezt az ingó zálogjogra is alkalmazni kellene.”⁶⁷⁶ Itt kivétel statuálhatott a zálogjog járulékos természetéből folyó ama szabály alól, hogy a zálogjog csak addig él, amíg a követelés fennáll. Viszont azon római jogból átemelt szabály: miszerint a követelés van a zálogjog kedvéért (remanet propter pignus obligatio/manet propter pignus naturalis obligatio), a zálogjog járulékos jellegének kimondásával egyidejűleg nem alkalmazható. Továbbá vélelem sem támasztja alá az elévült követelésnek a kézizálogból való kielégíthetőségét, „*a) mert az ingó zálogot addig, míg a követelés fennáll, tehát az elévülés beálltaig, nincs is módjában visszakövetelni; b) mert a T. nem megnehezíteni, hanem éppen megkönnyíteni igyekszik az elévülést.*”⁶⁷⁷

A zálogjog járulékos jellege vizsgálata során szintén arra a következtetésre is juthatunk, hogy a követelésnek a biztosítékokra kiható elévülése alól éles kivételként jelentkezik az elévült alapkövetelés kézizálogból való kielégíthetősége. „*Ezekben az esetekben tehát a viszony fordított: nem a zálogjog van a követelés kedvéért; hanem a követelés marad fenn a zálogjog kedvéért; a gondolat végső konklúziója, hogy itt a zálogjog a fő és a követelés az accessorium!*”⁶⁷⁸

Továbbá a kézizálogjog fennmaradásának elsődleges okát abban is láthatjuk, hogy elévülés után a hitelező nemcsak megtarthatja a zálogot, hanem abból kielégítést is kereshet, „*mert a zálognak a folytatólagos kézben tartása olyan aktivitás a hitelező részéről, amely a zálog tekintetében az érdekvédelmét továbbra is fokozott erőben hagyja.*”⁶⁷⁹

Azonban itt fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a hatályos szabályozáshoz képest az új Polgári Törvénykönyv mellőzi azt az évszázados hagyománnyal bíró szabályt, miszerint a követelés elévülése nem akadályozza a kézizálogból való

⁶⁷⁶ Kifejti HALLER Károly bíráló véleményében. Vö. A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő Főelőadomány és a tervezetre vonatkozó Bírálati anyag [Főelőadomány] VI. kötet Grill K, Budapest 1905, 481. o.

⁶⁷⁷ Mutatott rá NÉMETH Rudolf, Haller álláspontját osztva. Vö. [Főelőadomány] 482. o. Itt kell azonban megjegyezni, hogy véleményünk szerint Németh Rudolf álláspontjából arra vonatkozó általános megközelítése is tükröződik, hogy az elévülés nem pusztán a bírói úton való érvényesíthetőségét szünteti meg a követelésnek, hanem magát a követelést szünteti meg. Követelés hiányában a biztosíték, mint mellékjog is megszűnik.

⁶⁷⁸ Vö. DEZSŐ Gyula: *Fejezetek a zálogjogtan köréből*. Franklin Társulat, Budapest, 1928. Lsd.: III. fejezet: Járulékos vagy önálló jog-e a zálogjog? 108. o.

⁶⁷⁹ NIZSALOVSKY Endre: *Kötelmi jog I. Általános tanok*. MEFESZ Jogász Kör kiadása, Budapest, 1949, 46.

kielégítést. Így különös szabály híján alkalmazandó az általános szabály, miszerint a zálogjog megszűnik, ha a zálogjoggal biztosított követelés elévül.⁶⁸⁰

A 2009. évi CXX. törvénnyel kihirdetett, de hatályba nem lépett Ptk.-hoz fűzött részletes magyarázat szerint⁶⁸¹ megszüntetendő az elévült követelés kézizálogból való kielégíthetősége, mert az sérti az elévülés azon jogpolitikai indokát, hogy huzamosan ne álljanak fenn bizonytalan jogi helyzetek. Ugyanakkor ez a magyarázat kiemeli, hogy az elévülés a bírói úton való kikényszeríthetőséget szünteti meg, míg a zálogtárgyból való kielégítés az igényérvényesítésnek más formája. A magyarázat kitér arra is, hogy a zálogjog, mint dologi jog esetén elvileg az elévülés nem jöhet szóba, azonban e tekintetben erősebb a zálogjog járulékos jellege, így ha a biztosított követelés bírói úton már nem érvényesíthető, akkor a zálogjog is szűnjön meg. Felmerül kérdésként az, hogy a kézizálogjogosult javára fennálló, az eleve dologi alapú birtokállapot ellenére ilyen mértékű adósvédelmi célkitűzéseket kell érvényre juttatnia a jogalkotónak? Álláspontunk szerint nem, amelyre az alábbiakban még részletesen kitérünk.

A Ptk. óvadéokra vonatkozó hatályos rendelkezései már nem tartalmazzák azt a korábbi rendelkezést, hogy a követelés elévülés nem akadályozza az óvadékból való kielégítést. E jogi rendelkezés hiányában felmerült a kérdés, vajon a zálogjog szabályai megfelelő értelmezésével e korábbi tétel továbbra is fennállónak tekinthető-e. Egyetértünk *Harmathyval* abban, hogy az óvadékra és a zálogjogra vonatkozó szabályok együttes értelmezése csakis olyan megoldásra vezethet, miszerint a biztosított követelés elévülése továbbra sem akadályozhatja az óvadékból való kielégítést.

„Értelmezési probléma adódik amiatt, hogy eltűnt az a szabály, amely szerint az óvadékkal való kielégítés lehetősége fennmarad akkor is, ha a biztosított követelés elévül. A 324. § (3) bekezdése a kézizálogból való kielégítést tartja fenn a biztosított követelés elévülése esetére is. Az új 271/A. § a zálogjog közös szabályainak alkalmazását írja elő, azaz nem fogja át a kézizálogra vonatkozó szabályokat. A kézizálog jellemző vonása azonban az, hogy a zálogjog jogosultja a biztosítékul lekötött dolgot a birtokában tartja. Az óvadéklétesítésének feltételévé teszi, a 270.§ új

⁶⁸⁰ Az új Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 5:142. § (1) bekezdés e) pontja értelmében.

⁶⁸¹ GÁRDOS Péter (szerk): *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Complex K., Budapest, 2009, 469.

(1) és (2) bekezdése is a biztosíték tárgyának a biztosított követelés jogosultja részére való átadását. Ennek megfelelően a zálogjog közös szabályaira korlátozódó utaló szabály ellenére is alkalmazható az óvadékra is a 324.§ (3) bekezdésének a kézizálogra vonatkozó szabálya.” Mindamellet azonban a már elévült követelés óvadékkal történő biztosítására, jogszabályi rendelkezés hiányában nincs lehetőség.⁶⁸²

Összegezve az alábbi megállapításra juthatunk: mind a kézizálogjog, mind az óvadék közös jellemvonása, hogy a biztosított követelés jogosultja birtokába, rendelkezési hatalmába kerül a követelés biztosítéka. A kézizálogjognak a biztosított követelés elévülés ellenére fennmaradó voltát is a birtokállapot dologi jellegével támasztottuk alá, miszerint az, hogy az adós továbbra is eltűri, hogy dolgát a jogosult birtokban tartsa, e magatartásával elismeri a fedezetből való kielégítési jog fennállását (rejtett tartozáselismerés), ezért e kielégítési jog elévülése a jogosult birtoklásának megszűnéséig fel sem merülhet. Ez az értelmezés bűvik meg *Bíró* gondolataiban is, amikor kifejti: „a kötelmi igényt kioltó elévülés a hatályos jog szerint minden dologi biztosítékra nem hat ki. Így pl. a hatályos jog szerint a kézizálog olyan dologi biztosíték, amely esetében *a birtokos zálogjogosult* helyzetét a főkövetelés elévülése hátrányosan nem érinti, a zálogtárgyból való kielégítés lehetséges.”⁶⁸³ A hangsúlyt tehát a birtoklásra helyezem.

8.3.3. Fiduciárius biztosítékok és az elévülés

A magyar jogirodalomban elvétve találunk arra utalást, hogy vajon a követelés elévülése hogyan hat ki a fiduciárius biztosítékokra.⁶⁸⁴ Amennyiben a kézizálog azon természetéből indulunk ki, miszerint a jogosult birtokában van a zálogtárgy, és így abból a követelése elévülés ellenére kielégítést kereshet (hiszen

⁶⁸² HARMATHY Attila: A szerződést biztosító mellékkötelezettségek. (VII. fejezet) Polgári jog . Kommentár a gyakorlat számára 2. kiadás (szerk. Petrik Ferenc) 462/21. lap 29. pótlás (Hvg-Orac, Budapest, 2012.)

⁶⁸³ Bíró György: Az elévülés intézménye i.m.546. o.

⁶⁸⁴ *Molnár Ambrus* felsorolása szerint fiduciárius biztosítékok: a biztosítéki célú engedményezés, a biztosítéki célú vételi jog, a biztosítéki célú visszavásárlási jog és a tulajdonjog-fenntartás Érdekes módon a biztosítéki célú tulajdonátruházás lehetőségét e felsorolásból ő figyelmen kívül hagyja. Vö. *Molnár Ambrus*: A vételi jog biztosítéki célú alkalmazása. In. Gárdos Péter (szerk.): Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből. (HVG-Orac 2010. Budapest, 215.-254. o.) 221. o.

naturális obligációként fennmaradt követelése alátámasztja visszatartási jogát), ugyanezen érv szól a biztosítéki céllal engedményezett követelésből és az biztosítéki céllal átruházott dologból való kielégítésre. A fiduciárius tulajdonátruházást jelenleg a jogalkotó nem preferálja, elmaradt annak új Ptk.-ban való szabályozása is, elsősorban arra hivatkozással, hogy célja lehet a lex commissoria tilalmának megkerülése, ezért eleve kétséges e jogügylet érvényessége.

A biztosítéki célú engedményezés jogi természete régóta a tudományos élet egyik vitatott szegmense, amely vita a korábbi bírói döntések talaján virágzott fel.⁶⁸⁵ Az engedményezés absztrakt jogügylet természete révén azzal a további sajátossággal bír, hogy az alapkövetelés megszűnése sem eredményezheti az engedményezés, illetve annak folytán a hitelező engedményezéssel szerzett, követelés feletti rendelkezési joga megszűnését, hanem sor kell kerülnie a követelés (amelyből kielégítés végül nem történt) annak visszaengedményezésére vagy a feleknek az engedményezési szerződésben sajátos bontó feltételt kell szabniuk. Amennyiben pedig a biztosított követelés elévül, az engedményezés absztrakt jellege is alátámasztja a biztosítéki céllal engedményezett követelés érvényesíthetőségének fennmaradását.⁶⁸⁶ Az alapügylet sorsától függetlenül ugyanis a hitelező nem veszítette el a rá átruházott követelés feletti rendelkezési jogát.⁶⁸⁷ Más álláspont szerint azonban, mivel szerződési biztosítékról van szó, azért az alapügylet sorsa (érvénytelensége, elévülése) kihat a járulékos jellegű biztosítéki szerződésre is, így olyan következtetésre juthatunk, hogy a biztosított követelés elévülés esetén okafogyottá válhat maga a biztosítéki engedményezés illetve tulajdonátruházás is.

A biztosítéki célú engedményezés elévülés alóli kivételét támasztja alá az Mtj. rendelkezése:” *„Ha az adós a követelés biztosítására jogot ruházott át a hitelezőre, e jog visszaruházását az elévülés alapján nem követelheti.”*⁶⁸⁸

Szintén a fiduciárius biztosítékok közé tartozik a biztosítéki célú vételi jog. A fentebb elmondottak annyiban szorulnak az opciós jog sorsát érintően kiegészítésre,

⁶⁸⁵ Ezek közül mindenképpen kiemelést érdemel LESZKOVEN László: A fiduciárius engedményezés jogi természetéről. (Gazdaság és Jog 2002/3. szám 13.-17. o.) és LÁJER Zsolt: A jövőbeni követelések engedményezése mint hitelbiztosíték. (Magyar Jog 1997/1. sz. 19.-25. o.) c. írásai.

⁶⁸⁶ SZÁSZY István a lentebb említett Mtj. rendelkezés alapján egyértelműen amellett foglal állást, hogy az elévülés nem befolyásolja a biztosítéki céllal engedményezett követelésből való kielégíthetőséget. Vö. Szász István: A kötelmi jog általános tanai (Grill Kiadó, Budapest, 1943.) 258.o.

⁶⁸⁷ Ezzel ellentétes *Villányi* álláspontja: elévült követelés esetén „a biztosítékul reáruházott követelést is vissza kell ruházni.” Vö. VILLÁNYI László: A magyar magánjog rövid tankönyve. (Grill K., Budapest, 1941.) 281. o.

⁶⁸⁸ Mtj. 1313. § második bekezdése

hogy mindenképpen számolnunk kell ebben az esetben az opciós jog korlátozott időre való alapításával(6 hónap, öt év)⁶⁸⁹, amely határidő akár a biztosított követelés elévülését megelőzően a vételi jog megszűnését eredményez(het)i.

Érdekes lehet vizsgálódási körünkbe vonni a tulajdonjog-fenntartás kérdését, vajon e biztosítékre milyen hatást gyakorolhat a vevő vételárkövetelésének elévülése? Vajon a vevő vételár-követelésének elévülése kizárja-e az eladó elállási joga gyakorlását és azzal összefüggésben a fenntartott tulajdonú dolog visszakövetelésének jogát?

Itt *Fenyves Béla*⁶⁹⁰ érvelését elfogadhatjuk, végkövetkeztetését pedig helytállónak tekinthetjük, amely szerint: 1. A tulajdonjog-fenntartás biztosítéki szerepet tölt be. Elsősorban a fenntartott tulajdonjog nem dologi jogi szempontból fontos, ez pusztán a biztosíték dologi jellegének erejét mutatja. Kizárja azt, hogy a vételár hiánytalan kifizetéséig a vevő ne szerezhesse meg a dolog tulajdonjogát. 2. Mint járulékos szolgáltatás, igazodik a főköveteléshez, tehát a biztosíték is elévül. 3. Az intézmény hasonlít a kézizáloghoz. Ha az elévült követelés a kézizálogjog alapján még kielégíthető, akkor ugyanez elmondható a tulajdonjog-fenntartásról, mivel a felek szándékoltan nem akartak a kézizálogjognál alacsonyabb erejű biztosítékot kikötni. 4. A tulajdonjog-fenntartás kikötését úgy kell értelmezni, hogy a vételár teljes megfizetése nem a szerződésnek, hanem a tulajdon-átruházásnak halasztó feltétele. 5. „*Míg az elévülés bekövetkezte előtt az eladó visszakövetelési joga csak járulékos biztosítéki jellegű volt, ezután – ugyanúgy, mint a kézizálogjog ezen létszakában – főköveteléssé önállósul;*”⁶⁹¹

8.3.4. A kezessel szembeni követelés elévülése

Az elévülés nyugvásának szabályozásánál rámutattam, hogy a nemrégiben közzétett Legfelsőbb bírósági állásfoglalásokban megjelenő problémakör több szinten is vizsgálható. Az elévülés nyugvásával összefüggésben a sortartási kifogás hatását

⁶⁸⁹ Lsd. Ptk. 375.§ (2) bek. és 374.§ (2) bek.

⁶⁹⁰ *Fenyves Béla* tanulmányában a tulajdonjog-fenntartás biztosítéki szerepe és (az Mtj. 1285.§ 1. pontjában meghatározott 3 éves speciális elévülési határidő alapján) a vevő vételár-követelésének e 3 év alatt bekövetkező elévülése közötti viszonyt vizsgálta. Vö. FENYVES Béla: Tulajdonjog-fenntartás és elévülés. In: *Emlékkönyv Dr. Szladits Károly tanári működésének harmincadik évfordulójára*. Grill Kiadó, Budapest, 1938, 389.–394. o

⁶⁹¹ FENYVES im 394.o.

elemeztem. Ehelyütt szükséges viszont áttekinteni, hogy vajon a kezessel szembeni követelés elévülésére milyen szabályok irányadók.

A probléma gyökerét sokan abban keresik, hogy hogyan viszonyul egymáshoz a főadós és a kezes kötelezettsége, vajon egy és ugyanazon követelésről van-e szó, vagy két különböző jogalapon fennálló (jogviszonyból származó) követelésről? Ezzel összefüggésben vizsgálják a kezes helytállási kötelezettségének járulékos jellegét.

A jogirodalom vizsgálja azt a kérdést is, hogy a kezesi helytállás járulékos jellegéből ered az a tulajdonság, hogy a kezes részéről vállalt kötelezettség tartalma és terjedelme a főkötelezettség mindenkori tartalmához és terjedelméhez igazodik.⁶⁹²

Továbbá vizsgálendő az a tétel is, miszerint ha a jogosult lemond a követelés kielégítését biztosító – a kezes megtérítési igénye érvényesíthetőségét jelentő – jogról vagy ha a jogosult hibájából a követelés behajthatatlanná vált, a kezes szabadul kötelezettsége alól, tehát megszűnik a kötelezettsége.

Egyes szerzők gondolatvezetésében a kezesség, mint a főköveteléstől függő mellékkövetelés elévülése képezi a kiindulópontot.⁶⁹³ E kiindulópont alapján a kezesség, mint a főköveteléstől függő mellékkövetelés a főköveteléssel együtt él. Tekintettel azonban arra, hogy e megközelítés kudarcra vezethet a sortartó kezes sortartási kifogása folytán, ezért e gondolatmenet kénytelen eljutni ahhoz a megállapításhoz, hogy ebből a szempontból a készfizető és a sortartót kezesség között különbséget kell tenni. Amíg *az egyszerű kezesség a főköveteléssel együtt él, addig a készfizető kezes közvetlen perelhetősége és a kötelezettsége önálló végrehajthatósága már mintegy önállósítja a készfizető kezes kötelezettségét.* Ebből következik az a megállapítás, hogy a készfizető kezessel szemben sem érvényesíthető már a főadóssal szemben elévült követelés.⁶⁹⁴

⁶⁹² Vö. Ptk. 273. § (1)-(2) bekezdése: „A kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt; érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben. (2) A kezes kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen elvállalásakor volt; kiterjed azonban a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékszolgáltatásokra. A kezes a perköltségekért és a végrehajtási költségekért csak akkor felel, ha a keresetindítás előtt őt a teljesítésre felszólították.”

⁶⁹³ PETRIK Béla: *A kezesség elévülése*. Gazdaság és Jog 2004. 6. szám. 10.-14.o.

⁶⁹⁴ Jelen álláspontot vallja tehát Petrik Béla, melyet az alábbi pontokban indokol.

1. A kezesség és az egyetemleges adóstársi viszonyt a bírói gyakorlat indokolatlanul összemosta, arra hivatkozva, hogy a készfizető kezessel szemben a jogszabály közvetlen perelhetőséget és végrehajthatóságot biztosít. Ezzel szemben viszont véleménye szerint az együttes perelhetőségét csakis pergazdaságossági szempontok indokolják, és a kezes és adóstárs közötti egyik legfontosabb

Bár e gondolati levezetéssel nem értek egyet, a végső következtetéssel azonban igen, tehát a kezesi kötelezettség megszűnik a főadóssal szembeni követelés elévülésével. A következőkben azonban vizsgáljuk meg, hogy melyek azok a kiváltó okok, amelyek következtében a kezes mentesülése valóban beáll.

Véleményem szerint a kezes helytállási kötelezettsége, mint járulékos kötelezettség, és a főköveteléstől függő mellékkövetelések elévülése egymástól független jogi kérdés. Érdeemes a kezesi kötelezettség sorsát, az elévülési kifogás felhozhatóságát a kezes helyzete, kötelezettségvállalásának jellege, az általa felhozható kifogások oldaláról megközelíteni. Vajon, az a tény, hogy a kezes is felhozhatja a főadóssal szembeni *elévülés kifogását*, milyen jogalapon valósulhat meg?

1. A kezes lényegében a vele szemben is érvényesített, tehát ugyanazon követelés elévültségére hivatkozik? Eszerint a kezes és az adóssal szemben ugyanazon követelés párhuzamos érvényesítése történik. A kezesség és az egyetemleges adóstársi viszony elhatárolása⁶⁹⁵ rámutat arra, hogy nem indulhatunk ki a jogosult számára rendkívül előnyös helyzetet teremtő, tulajdonképpeni értelemben vett kötelezetti egyetemlegességből. Ott, pontosan a jogosult érdekei védelmében kialakított helyzetet, miszerint a jogosult bármelyik kötelezettől a teljes (oszthatatlan) szolgáltatást követelheti, alapvetően lerontaná, ha a társkötelezettnél beálló elévülésre a másik a jogosulttal szemben hivatkozhatna. A főadóssal szembeni illetve a kezessel szembeni igényérvényesítés párhuzamossága, annak vizsgálata

különbség az, hogy míg az adóstárssal szembeni elévülésre a másik nem hivatkozhat, addig erre a készfizető kezesnek lehetősége van.

2. A kezesség mint járulékos kötelem azt jelenti, hogy terjedelme, fennállása a főkövetelés fennálláshoz, terjedelméhez igazodik, tehát „a készfizető kezeseknél fennálló körümeny, hogy ők az adóssal egysorban felelnek, olyan eljárásjogi plusz lehetőség, amely a jogosult igényérvényesítését hivatott megkönnyíteni, de amely az anyagi jogi szabályokat nem írja felül, s így a kezesség járulékos jellegén, a főkötelezettséghez való igazodásán nem változtathat.”

3. Hozzáfüzi továbbá, hogy abban az esetben, ha a követelés a jogosult hibájából behajthatatlanná válik. Ha a hitelező indoklatlanul késlekedik igénye érvényesítésével a főkötelezettel szemben, ami miatt a követelése elévül, ezért lényegében erre hivatkozva a kezes szabadul a kötelemből, kötelezettsége megszűnik.

4. Legutolsó sorban azzal érvel, hogy a Ptk. szerint a bírósági úton nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelés bírói úton nem lehet érvényesíteni. Véleménye szerint az elévüléssel kapcsolatos kérdést e jogszabályhely rendezzi, mivel a bírósági úton nem érvényesíthető követelések tipikus példája az elévült követelés, és javasolja azt, hogy az új Ptk. rendelkezései között egyértelműen mondja ki, hogy a kötelezett adóssal szembeni elévült követelés a készfizető kezessel szemben sem érvényesíthető.

⁶⁹⁵ vö. LESZKOVEN László: A készfizető kezesség jogi jellegéről – egy jogegységi határozat kapcsán. Gazdaság és Jog 2010/11.

tehát a feltett kérdésre választ nem szül. *Meszlény* is figyelmeztet arra, hogy a 'készfizető kezes egyetemleges adóstárs' a törvényszövegben csak annyit jelent, hogy egyetemlegesen felel, mint az adóstárs, de több nem.⁶⁹⁶

2. A mellékkövetelés elévülésére vonatkozó szabály folytán állt be vele szemben az elévülés? Már szóltunk arról, hogy a kezesi helytállási kötelezettség járulékos jellegéből nem következik, hogy a Ptk. hivatkozott elévülési szabálya alkalmazható legyen. *Leszkoven László* könyvében felhívja arra a figyelmet, hogy a kezesség, járulékos kötelezettség és a mellékkövetelés, mint a főkövetelés járuléka nem szinoním fogalmak. Megállapítása szerint a főkövetelés elévülése főszabályként nem hat ki automatikusan a független mellékkötelezettségekre, mint pl, a kezességre. Hozzáfűzi viszont, hogy ez alapot teremt a kezes kifogására. Kifejti továbbá, hogy „*a kezessel szembeni elévülés a kötelezettel szembeni követelés elévülését nem eredményezi (a járulékos kezesség nem hat vissza az alapügyletre)*”. „*A kezesség esetében alapvetően külön-külön kell elbírálni egyrészt a követelés, másrészt a kezesi helytállási kötelezettség elévülését a kötelezetre és a kezesre nézve.*⁶⁹⁷” A jogi irodalomban ettől eltérő állásponttal is találkozhatunk.⁶⁹⁸

3. Vajon az elévülési kifogás kezes általi felhozhatóságára inkább az teremt alapot, hogy a kezes helyzete egyrészt az elvállaláskori, előre látható mértékhez, terjedelemhez, tartalomhoz képest nem súlyosbodhat? Ez azzal is jár(hat), hogy megtérítési igénye végleges meghíúsulása miatt szabadulhat a kötelemből. Ezzel összefüggésben felhozhatja tehát a főkötelezettet megillető kifogásokat a hitelezővel szemben, továbbá hivatkozhat az elévülésre is.

Itt kell megjegyezni, hogy az az elgondolás semmiképp sem helyes, hogy ebben az esetben a természetes kötelemmé váló követelés kezességgel sem biztosítható oly módon, hogy a kezessel szemben kikényszeríthető kötelezettség keletkezzen, mivel ekkor a kezessel szembeni követelés természetes obligáció jellegét is a bíróság hivatalból észlelni lesz köteles.⁶⁹⁹

⁶⁹⁶ MESZLÉNY Artúr: *A hitelező-késedelem hatása a készfizető kezességre*. Jogtudományi Közlöny 1898. 25. szám 198. o.

⁶⁹⁷ LESZKOVEN László: *A kezességi szerződés*. Harta Mag Kft., Miskolc, 2009. 124. o.

⁶⁹⁸ Nagy Zoltán ezzel szemben ahhoz az állásponthoz csatlakozik, miszerint a mellékkötelezettségek (így a kezesség) önálló elévülése fel sem merülhet. NAGY Zoltán: *A faktoring jogviszonnyal kapcsolatos törvényi kezesség elévülésének problematikája*. Publicationes Miskolciensis Sectio Juridica et politica, Miskolc, Tomus XXIV. 2006. (281.-292. o.) 291. o.

⁶⁹⁹ Vö. Ptk. 273.§ (3) bek. és 204.§ (3) bek.

A régi magyar magánjogi irodalom is ezt a megközelítést erősíti.

Villányi előadásával is alátámasztja jelen meglátásomat. „*A kezes a hitelezővel szemben mindazokat az ellenvetéseket és magánjogi kifogásokat felhozhatja, amelyeket a főadós érvényesíthet a követelés ellen. Tehát sikerrel hivatkozhatik általában mindazokra a tényekre, amelyek a főadós elleni kereset (egészben vagy részben) elutasítására vezetnének.*”⁷⁰⁰

Továbbá más régi magánjogi tudományos megálapítás is erre mutat. Ha a hitelezői késelemnek a kezes helyzetére gyakorolt hatását vizsgálta, azon curiai határozat apropóján, amely kimondta, hogy a készfizető kezes is szabadul kötelezettsége alól, ha a hitelező a közvetlen adós ellen a követelés behajtása körül annyira késelemes volt, hogy az ellen a visszkereseti igény többé nem érvényesíthető. „*A hitelező késelemének jogkövetkezményeképp a kezességi kötelezettség megszűnését azért szokták levonni, az egyenes adós helyett fizető kezest visszkereseti jog illeti meg az egyenes adós ellen, ha tehát a hitelező az okozója annak, hogy ez a visszkereseti jog elértéktelenedett, úgy ő nem követelhet a kezestől fizetést, mert hiszen megkárosította őt a fizetendő összeg erejéig.*”⁷⁰¹ *Gold Simon* rámutat arra, mivel ez a kezesi kifogás a kezest megillető visszkereseti jog védelmét szolgálja, ezért nem kell különbséget tenni a sortartó és a készfizető kezes között. *Meszlény Artúr* pedig arra világít rá, hogy bár a hitelezőnek a bona fides (jóhiszeműség és tisztesség) követelménye alapján nem kötelezettsége az adóssal szembeni kellő időben való behajtás, viszont a törvényi engedmény folytán a kezesre átszálló követelés érvényesítésének alapvető akadályát képezheti az adós elévülési kifogása. Ha nem engednék meg, hogy a kezes már a jogosulttal szemben felhozassa azokat a kifogásokat, amelyek az adóst vele szemben, mint új jogosulttal szemben meg fogják illetni, akkor ez már a bona fides megsértését jelentené.⁷⁰²

Leszkoven szintén arra a következtetésre jut, hogy „*mind a készfizető, mind a sortartó kezes javára szól, ha a kötelezettel szemben a követelés elévül. Ez a szabály*

⁷⁰⁰ VILLÁNYI László: A kötelem alanyai. In : SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar Magánjog*. III. kötet. Kötelmi jog Általános része. Grill K, Budapest, 1941. 95. o.

⁷⁰¹ GOLD Simon: *A kezes kifogásai a hitelezői késelem esetében*. Jogtudományi Közlöny 1898. 29. szám 215.-216.o. és 30. szám 218.-220.o.

⁷⁰² MESZLÉNY Artúr: *A hitelező-késelem hatása a készfizető kezességre*. Jogtudományi Közlöny 1898. 25. szám 198. o. Meszlény felhívja az engedményezés szabályait is, miszerint engedményező helytáll (gondos vagy gondatlan eljárásától függetlenül) az engedményezett követelés behajthatóságáért, azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy eltérő jogi rendelkezés hiányában a jelenleg hatályos Ptk. a törvényi engedmény esetében az engedményező felelősségét kizárja.

elsősorban nem is elévülési, hanem a kezességre vonatkozó – általunk már tárgyalt – jogi normákban keresendő.”⁷⁰³

Bár a Csódtörvény jogvesztő határidőként szabályozza a felszámolási eljárásban való hitelezői követelésbejelentésre nyitvaálló határidőt⁷⁰⁴, azonban szót kell ejtenünk arról, hogy ott is felmerült a felszámolási eljárás alá került főkötelezettel szembeni igényérvényesítés indokolatlan késedelme, és az ennek következtében behajthatatlanná vált követeléssel szemben a készfizető kezest megillető kifogások köre. A fenti megállapítások tükrében semmiképp sem fogadható el a kérdésben hozott 1/2010. (VII. 30.) számú polgári jogegységi határozat rendelkezése: „A jogosult által a készfizető kezes ellen a főkötelezettel szemben bekövetkező jogvesztést megelőzően indított perben a készfizető kezes a készfizető kezesség jogi jellegével ellentétes kifogásokra nem hivatkozhat. Így nem hivatkozhat a főkötelezettel szemben annak folytán bekövetkezett jogvesztésre, hogy a jogosult a követelését a főkötelezettel szemben indult felszámolási eljárásban határidőn belül nem érvényesítette. A felszámolási eljárásban bekövetkező jogvesztés az ellene ezt megelőzően megindított perben a készfizető kezest a teljesítés alól nem mentesíti, mert a jogvesztést saját szerződészerű magatartásával (a jogosult követelésének teljesítésével) elháríthatta volna.”

Sortartó kezesség esetében, tekintettel arra, hogy a sortartási kifogás folytán a kezessel szembeni igényérvényesítés valóban csak másodlagosan jelentkezik, a főköveteléstől függő mellékkövetelésnek a főköveteléssel együtt bekövetkező elévülése, mint szabály alkalmazása fel sem merülhet. Ha a behajthatatlanság a jogosult hibájából (nem érvényesítette elévülési időn belül az igényét) áll be, a kezesi kötelezettség megszűnik, ha az adóssal szembeni igényérvényesítés sikertelenségében áll a behajthatatlanság, akkor pedig a sortartó kezes teljesítési kötelezettsége áll be. E mögöttes helytállási kötelezettség elévülésével kapcsolatban az elévülés nyugvásánál foglalkoztam.

Mindezek alapján az alábbi következtetésre jutottam.

A készfizető kezest (és a sortartó kezest is) megilleti a főadóst megillető elévülési kifogás, mivel e kifogás is azt a célt szolgálja, hogy a kezesi kötelezettség terjedelme

⁷⁰³ LESZKOVEN László: *A kezességi szerződés* i.m. 127. o.

⁷⁰⁴ Csódtv. 1991. évi XLIX. tv. 37.§ (3) bek.

is a főkötelezettséghez igazodjon. Abban az esetben tehát, ha bekövetkezik a főkövetelés elévülése, a kezes belátására bízott, hogy a hitelező igényérvényesítésével szemben ellenjogként erre hivatkozik, vagy sem.

Véleményem szerint tehát a főkötelezettség elévülése esetében a kezes helyzetére nem alkalmazható a Ptk.-nak a főköveteléstől függő mellékkövetelés elévülésére vonatkozó szabálya. Az ő esetében nem a követelés elévülése, hanem az elévült követelés vele szemben való érvényesíthetlensége merül fel. Védelem illeti meg a kezest arra az esetre, ha az adóssal szembeni követelés elévülés folytán behajthatatlanná vált, így a kezes visszkereseti joga elértéktelenedett. A kezesnek a jogosulttal szembeni elévülési kifogását ezért ragadja meg jól a Mtj. szabálya: „A készfizető kezes a főadóssal szembeni elévülésre nem hivatkozhatik, ha vele szemben az elévülés félbe volt szakítva, vagy ha teljesítési késedelembe esett, mielőtt a főadóssal szemben az elévülés beállott.”⁷⁰⁵ A szabályozás hangsúlya itt nem azon van, vajon időközben a kezessel szemben megszakították-e a követelés elévülését, hanem azon, hogy (a készfizető kezessel szembeni igényérvényesítés hatására) a kezes teljesíthet, köteles teljesíteni az adós helyett. Ha a jogosult a követelés behajtása érdekében fellépett a kezessel szemben, őt választotta, akkor a kezes késlekedése ne szolgáljon az előnyére, ne alapítson a javára az adóssal szemben időközben bekövetkezett elévülés miatt elévülési kifogást. A szabály lényegét nem az elévülési kifogás felhozhatatlanságában látjuk, hanem a kezes egyébként, főszabályként megillető elévülési kifogás korlátozásában.⁷⁰⁶

8.4. Következtetések

Az elévülés általános hatása vonatkozásában a naturális obligációkkal való összehasonlítás képezte kiindulópontomat. Az itt elhangzott eltérő tulajdonságok, amelyek elsősorban az elévülési kifogás támasztásában mint anyagi jogifeltételben, majd másodsorban a biztosítékok, mellékkövetelések vonatkozásában jelentkeznek, képezték jelen fejezetbe foglalt további kutatásaim tárgyát.

⁷⁰⁵ Mtj. 1200. § harmadik bekezdése. Kiemelés a szerzőtől.

⁷⁰⁶ *Leszkoven* figyelmeztet arra, hogy e Mtj.- szabály alkalmazhatóságáról megoszlottak a vélemények.

Az elévülés hatásának vizsgálata során arra a megállapításra jutottam, hogy az új Ptk. irányvételével szemben (az elévülés megszünteti a követelés bírói úton való kikényszerítését, az elévülés a kötelezettnek a szolgáltatás teljesítésére vonatkozó kötelezettségét nem érinti), tehát véleményem szerint a keresetelévülés-elméleti kiindulópontjához képest helyesebb tájékozódási pontnak tűnik az igényelévülés elmélete (az elévülés beálltával a kötelezett megtagadhatja a teljesítést), amelyeket az alábbi érvekkel kívánok alátámasztani.

Az elévülést a bíróság hivatalból nem veheti figyelembe. Ez a lényeges szabály azonban nem arra mutat, hogy a kereseti érvényesítés szűnt meg pusztán az elévüléssel, és e következmény is csak az elévülési kifogás hatására áll be. E szabály kizárólag arra hivatott, hogy a kötelezett peren kívül (megtagadhatja) és perben is (elévülési kifogást támaszthat) maga döntse el, kívánja-e érvényesíteni az elévülést.

A jogi irodalomban egymástól eltérő véleményeket lelhetünk fel arra nézve, vajon az elévülésnek pusztán a kereseti jog elenyészése a jogkövetkezménye, vagy általában megszünteti az igényhelyzetet (a kénytetőséget), viszont fennmaradnak a kötelemből kivételes (reflektív) hatások. Így dől el például a kézizálogtárgyból való kielégítésnek az elévülés általános jogkövetkezményekénti meghatározása vagy az alóli kivételes mivolta. Így nyer értelmet az elévült követelésre kikötött biztosíték, vagy az elévült tartozás elismerése.

Korábban már rögzítettem arra vonatkozó megállapításomat, hogy az elévülés mint anyagi jogkövetkezmény érvényesítéséül szolgáló kifogás anyagi jogi intézmény, a kereset-elévülés szemléletmódjának terjedése azonban azt váltotta ki, hogy a vonatkozó jogi irodalom általában pusztán annak perbeli érvényesítéséhez fűzött joghatását vizsgálta.

A jogi szabályozás hiányosságaként értékelem, hogy sem a hatályos Ptk., sem az új Ptk. az elévülésnek a kötelelemre gyakorolt hatásait továbbra sem látja, láttatja egységben. Bár az új Ptk. kimondja, hogy a kötelezettnek továbbra is fennáll a teljesítési kötelezettsége, de ennek ellenére a kézizálogtárgyból való kielégítés lehetőségét megszünteti. Az elévült követelés és a bírósági eljárásban nem érvényesíthető követelések viszonylatában egymástól eddig eltérően beálló joghatásokat (pl. biztosítékok) egybemossa, amely az új Ptk. szabályait alkalmazó bíróságokat is jelentős jogértelmezési feladat elé fogja állítani.

IX. Egyes speciális magánjogi követelések elévülése

9.1. Végrehajtási jog elévülése

A végrehajtási jog természetére, a követeléshez való viszonyára vonatkozó tudományos álláspontok nem egységesek. Ennek áttekintésére jelen dolgozatban a terjedelmi korlátok miatt nincs lehetőség, tekintettel arra is, hogy a végrehajtási jog megítélése a magánjogi anyagi jog és az eljárásjogi jogász szemüvegén keresztül sem azonos. Így egy meghatározást kívánok csak kiemelni, miszerint a végrehajtási jog nem más, mint a bírói ítélettel megállapított, az 'obligatio iudicati' által alapított sajátos követelés, vagy a követelésnek (igénynek) azon sajátos állapota, amely alapján a jogosult végrehajtást követelhet.⁷⁰⁷ Az igényérvényesítés magánjogi eszköztárába tartozó egyik elem. „*A jogerős ítéletben – vagy más végrehajtható közokiratban – biztosított végrehajtási jog a jogosult számára magánjogi igényének az állami kényszer segítségével való érvényesítését teszi lehetővé.*”⁷⁰⁸

Fehérváry monográfiájában a polgári végrehajtásnak rendkívül tág definícióját adja, miszerint: „*a magánjogi relatív jogosítvány teljesítéséhez közvetlenül fűződő érdeknek az önkéntes teljesítésen kívül eső, megengedett és tudatos megvalósítása, államhatalommal vagy akár magánhatalommal.*”⁷⁰⁹ Ilyen értelemben a beszámítást is a végrehajtás egyik esetköreként elemzi. *Végrehajtási jognak* a bírói singularis végrehajtás elrendelésének kérelmezésére vonatkozó jogot nevezi, amely lényegében a közjogi jogosítvány a magánjogi szolgálatában.. Figyelmeztet arra is, hogy az anyagi magánjogi és a végrehajtási jog nem szükségképpen esnek egybe.⁷¹⁰

A Ptk. 327.§ (3) bekezdésébe foglalt szabály – miszerint ha az elévülést megszakító eljárás során végrehajtható határozatot hoztak, az elévülést csak a

⁷⁰⁷ Vö. ALMÁSI Antal: *Ellenjogok* (Budapest Hírlap nyomdája, Budapest, 1900.) 6. o.

⁷⁰⁸ Így *Szladits Károly* az általa szerkesztett *Magyar Magánjogban*. Vö. SZLADITS Károly *Magyar Magánjog* I. kötet i.m. 222.

⁷⁰⁹ FEHÉRVÁRY Jenő: *A magyar polgári végrehajtási jog rendszere* 5. kiadás (Grill K, Budapest 1935.) 1.-2. o.

⁷¹⁰ FEHÉRVÁRY im. 72. o.

végrehajtási cselekmények szakítják meg – szabályozásbeli fejlődése a magyar jogban korántsem volt zökkenőmentes.

A végrehajtási jog sajátos természete, a jogerős bírói ítélet végrehajtására nyitvaálló határidő sajátosságai vitát gerjesztettek már az első magánjogi kódextervezetek idejétől kezdve.⁷¹¹

A végrehajtásról szóló 1881: LX. tc. 23.§ 2. bekezdése a végrehajtási jogot elévülés alá eső jogként fogalmazta meg. *„A végrehajtási jog, a követelés minőségére és jogcímére való tekintet nélkül, az ítélet jogerőre emelkedésétől vagy más végrehajtható közokiratban foglalt teljesítési határidőtől számított és semmi körülmény által félbe nem szakítható rendes magánjogi elévülési határidőn belül évül el.”*⁷¹² Az elévülési határidő semmi körülmény által félbe nem szakítható volta miatt sokan e határidőt jogvesztőként értelmezték⁷¹³, azonban *Villányi* 1941-ben már arra hívta fel a figyelmet, hogy a bírói gyakorlat e határidőt elévülésnek tekintette és szokásjogi szabályok alapján kialakult az, hogy a végrehajtási kérelem előterjesztése és bármely végrehajtási cselekmény e határidőt félbeszakította.⁷¹⁴

Az 1979. évi 18. sz. törvényerejű rendelet 48. §-a szabályozta újra a végrehajtási eljárást és rendelkezett a végrehajtási jogról. E szabályozás szerint a végrehajtási jog a végrehajtandó követeléssel együtt évül el. A tvr. rendelkezése szerint a végrehajtási jog elévülését — az anyagi jogtól eltérően — bármely végrehajtási cselekmény megszakítja. Hivatalból az elévülést csak akkor lehet figyelembe venni, ha a végrehajtás alapjául szolgáló követelés elévülését is hivatalból kell figyelembe venni, vagyis az elévülést a végrehajtási eljárásban is általában az adós erre irányuló kifogása esetén kell figyelembe venni. Nem világos viszont, hogy ha már elévült a végrehajtási jog, akkor az elévülés letelte után előterjesztett kérelemre miért nem lehetett végrehajtást elrendelni. *Révai* szerint *„A szabályozás ezzel a rendelkezéssel nyilván a bürokratizmust kívánja megelőzni, illetőleg kiküszöbölni.”*⁷¹⁵

⁷¹¹ Vö. Pl. KOVÁCS Béla: Elévülés. A Jog 1907. (XXVI. évf.) 13. sz. 97.-99. o., SZÉKELY Miklós reagálása: „Elévülés” c. cikkében A Jog 1907. 15. sz. 115.-117. o.

⁷¹² Vö. MÁRKUS Dezső: *Magyar magánjog mai érvényében* III. kötet Kötelmi jog, Öröklési jog. (Grill Kiadó, Budapest. 1906. 320.o.

⁷¹³ Így *Fehérváry Jenő* is fent említett művében. Vö. FEHÉRVÁRY J. Végrehajtási jog im. 165. o.

⁷¹⁴ Vö. VILLÁNYI László: Követelések megszűnése és elévülés In Magyar Magánjog im. 641. o.

⁷¹⁵ Ismerteti a végrehajtási jog elévülésére vonatkozó új szabályokat *Révai* Tibor cikkében. Lsd.: RÉVAI Tibor: Az új magyar végrehajtási jog jellegzetes vonásai. Jogtudományi Közlöny 1982/3. szám (196.-205.)201. o.

A fenti ellentmondást oldotta fel a hatályos, végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 57.§ (3) bekezdése⁷¹⁶, mert a végrehajtási jog elévült jellegét immár csak abban az esetben lehet hivatalból figyelembe venni, ha a végrehajtandó követelés elévült jellegét is hivatalból észlelni köteles a bíróság.

Az új Ptk. elévülést érintő módosításai a (polgári) végrehajtási jog elévülésére is kihatnak. A polgári jogi követelés elévült jellegét a jogalkotó szándéka szerint immár a bíróság egy esetben sem veheti hivatalból figyelembe, amely a már végrehajtható ítéletbe foglalt, végrehajtandó polgári jogi követelésre is igaz lesz. Továbbá, az új Ptk. változtat a végrehajtandó követelés elévülését félbeszakító körülmények során, a végrehajtási cselekményeken túl elismeri a kötelelem felek általi megegyezéssel való módosítását is megszakító körülményként.⁷¹⁷ Végrehajtási cselekménynek minősül a végrehajtást kérőnek a végrehajtás folytatására irányuló kérelme, a bíróságnak vagy a végrehajtónak a végrehajtás érdekében tett bármilyen intézkedése. A végrehajtást kérőnek a jogutódlás megállapítása iránti kérelme, valamint a jogutódlás kérdésében meghozott végzés végrehajtási cselekmény, amely megszakítja a végrehajtási jog elévülését.⁷¹⁸

A hatályos szabályozáshoz kapcsolódó bírói gyakorlat elfogadja a végrehajtási jog elévülésére is az elévülés nyugvása Ptk.-beli szabályainak alkalmazását.⁷¹⁹ Felmerül azonban az a probléma, hogy ha a végrehajtás adóssal szembeni eredménytelensége⁷²⁰ miatt a végrehajtás szünetel, akkor ez okot adhat-e a végrehajtási jog elévülése nyugvására. A Legfelsőbb Bíróság ugyanis elvi határozatában⁷²¹ megállapította, hogy a végrehajtási eljárás szünetelése nem akadályozza a végrehajtási jog elévülését, mert a végrehajtás kérőnek bármikor joga van az eljárás folytatását kérni, ha valószínűsíteni tudja, hogy van az adósnak lefoglalható vagyontárgya. Tehát a végrehajtás sikertelensége (és ezekből a végrehajtás szünetelése) nem minősül menthető akadállyal.

⁷¹⁶ „Ha a végrehajtási jog elévülését a (2) bekezdés szerint figyelembe kell venni, a végrehajtási jog elévülési határidejének letelte után előterjesztett kérelemre nem lehet végrehajtást elrendelni, és a már elrendelt végrehajtást nem lehet folytatni.”

⁷¹⁷ új Ptk. 6:25.§ (3) bek.

⁷¹⁸ BH 2009.113.

⁷¹⁹ Ismerteti *B. Korek Ilona* A megújult bírósági végrehajtás c. kommentárban. Im. 212. o. Lásd: BALOGH Olga – B. KOREK Ilona – CSÁSZTI Ferenc – JUHÁSZ Edit: *A megújult bírósági végrehajtás* (HVG-Orac, Budapest, 2006.) 212.-213. o.

⁷²⁰ Vht. 52. § A végrehajtás szünetel, ha d) az adósnak nincs lefoglalható vagyontárgya, illetőleg a lefoglalt vagyontárgy értékesítése sikertelen volt,

⁷²¹ EBH 2004.1037., BH2005. 291.

9.2. Családjogi igények elévülése

A családjogi jogviszonyokból fakadó kötelmi igények a jogviszony jellegéből adódóan sajátos színezetet nyernek. A családjog és a polgári jog korábbi jogági elkülönültsége a családjogi követelések megítélése, elévülése körében is vitás kérdéseket generált. Az új Ptk. megalkotásával e kérdések legtöbbször is meghaladottá válik, a kötelmi jellegű követelések elévülésére a Ptk. erre vonatkozó rendelkezései is kétségtelenül alkalmazandók lesznek.

Amint arra már az elévülés nyugvása vizsgálatokor kitértem⁷²², a Csjt.-t megelőző időben alkalmazandó jogszabályi rendelkezések, továbbá a régi magyar magánjogi kódextervezetek nyomán formálódó bírói gyakorlat és jogirodalom a házastársaknak egymással szembeni követeléseinek tekintetében a házastársi kapcsolat fennállását igényérvényesítési akadályként, nyugvási okként kezelte. Mindamellett, hogy nem feledkezhetünk meg arról, hogy a családjogi kapcsolatból eredő azon követeléseknek az elévülhetetlenségét, amelyek az eredeti állapot helyreállítására vonatkoztak, is kimondta. Az Mtj. közzétételét követően fejlődő gyakorlatban azonban a házastársi kapcsolat már elveszíti fontosságát nyugvás szabálya körében.⁷²³

Ennek okára *Szigligeti Viktor* világít rá⁷²⁴. A közszerzeményi követeléseket és más házassági vagyoni igényeket kizárólag a házasság megszűnését követően lehetett érvényesíteni, az elévülés is ekkor vette kezdetét. Így a nyugvási szabály érvényesítésére az Mtj. általános 32 éves elévülési ideje mellett valójában nem volt szükség. A Csjt., azaz 1952. év IV. törvény elfogadásával a házassági vagyoni jog alapvetően megváltozott. A korábbi közszerzemény elvén alapuló, kötelmi igényt biztosító rendszer helyébe a házastársi vagyoni közösség osztatlan közös tulajdoni konstrukciója lépett. Az osztatlan közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó igények elévülhetetlensége a házassági vagyoni közösség megszüntetésekor is helytálló volt. Felmerült a kérdés azonban, hogy a – Csjt. 29., 30. és 32.§§ alapján keletkező –

⁷²² Lsd. 6.3. alfejezetet.

⁷²³ Már Villányi sem sorolja fel a nyugvási körülmények között.

⁷²⁴ SZIGLIGETI Viktor: A házastársak közötti vagyoni igények elévülése In Magyar Jog 1964. április, 159.-168. o.

kötelmi jellegű, megtérítési, kártérítési követelésekre milyen elévülési idő vonatkozik, vajon alkalmazható lett-e az 1960-ban hatályba lépő Polgári törvénykönyvben meghatározott öt éves általános elévülési határidő? – vetette fel a kérdés Szigligeti.

Megállapíthatjuk, hogy a családjogi jogviszonyokból fakadó követelésekre is alkalmazni lehet a polgári jogi elévülés intézményét.⁷²⁵ A családi jogviszonyból eredő követeléseket nem kezelhetjük úgy, mint megszűnt különvagyoni vagyontárgy helyébe lépő kötelmi követeléseket, és ezáltal tulajdoni igénynek sem minősülnek.⁷²⁶ Mivel a házassági életközösség ideje alatt a házastársak különvagyonra és a közös vagyonra, mint alvagyonok óhatatlanul keverednek egymással, mind kötelmi jogi, mind dologi jogi szempontból, ezért ezen igények megnyugtató elbírálására csak a házastársi vagyontársaság megszűntetésekor, a közös vagyon megosztásakor kerülhet sor. Mindez tehát arra vezet, hogy ezen megtérítési, elszámolási igények érvényesítésének előfeltétele a közös vagyon megosztása (a vagyontársaság megszűntetése). Az együttes elbírálásból logikusan következik, hogy „*minden házassági vagyontársasági igényt az érvényesíthetőség szempontjából indokolt egységesen a közös vagyon megosztására irányuló igénynek tekinteni.*”⁷²⁷ Szigligeti eddig a pontig vezetett következtetésével egyetért.⁷²⁸ A házastársi vagyontársasággal, a házastársi jogviszonnyal összefüggésben, a házastársi életközösség időtartama alatt bármikor keletkező vagyoni igény elévülésének kezdőpontja a házassági vagyontársaság megszűnése.⁷²⁹ Ebből következik, hogy a házastársi viszony nyugvási körülményként való alkalmazására emiatt már nem kerülhet sor.

Mindenképpen meg kell azonban jegyezni, hogy Szigligeti gondolatai egy olyan Csjt. szabályai mellett születtek, amely elvből kizárta a házassági vagyontársasági szerződést, azt, hogy a házastársak bármilyen formában eltérjenek a házastársi vagyontársaság törvényi szabályaitól. Felvethető azonban a kérdés, hogy a házassági vagyontársasági szerződés mennyiben teremt új helyzetet a házassági életközösség alatt keletkező igények elévülésében, amennyiben azok az esetlegesen

⁷²⁵ Egyezően Szigligetivel, aki Nizsalovszky Endre és Rudolf Loránt felfogását, majd Géczy Kálmán gondolatait is elemzi.

⁷²⁶ Vö. SZIGLIGETI Viktor: A házastársak közötti vagyoni igények elévülése im. 165. o.

⁷²⁷ Uo.

⁷²⁸ Szigligeti a gondolatmenetét tovább viszi a közös vagyon megosztásra vonatkozó igény elévülhetetlenségének vizsgálata körében.

⁷²⁹ Ezen álláspontot részben alátámaszthatom a tartós jogviszonyból fakadó igény elévülhetetlenségével kapcsolatos megállapításaimmal is.

keletkező közös vagyontól elválasztva, attól függetlenül jönnek létre illetve válnak érvényesíthetővé. Tekintettel arra, hogy az új Ptk. a Családjog Könyvében a házassági vagyoni jogi rendszerek ismertetésekor erre külön nem tér ki, elévülési időt külön nem határoz meg, a Ptk. kötelmi jogi könyvében elhelyezett elévülési szabályok alkalmazandónak tűnnek, amennyiben kötelmi jellegű követelések elévülése merül fel.

Tekintettel azonban arra, hogy az új Ptk. alapján is a házassági vagyoni jogi igényeket a bíróságnak a házastársi közös vagyon megosztásakor egységesen kell rendeznie⁷³⁰, ebből következően véleményem szerint az új Ptk. rendelkezései közé beiktatandó egy olyan speciális szabály, amely e követelések esedékessé válásának időpontjaként – házastársi vagyoni jogi szerződés megléte esetén is – a közös vagyon megosztásának időpontját határozza meg.

A családjogi könyvbe tartozó egyéb, keresetindítási határidők (pl. apasági vélelem megtámadása) véleményem szerint nem minősülhetnek sem jogvesztő, sem elévülési határidőnek. E keresetindítási határidők természetéről érintőlegesen az elévüléssel rokon, egyéb határidők kapcsán kívánok szólni.

9.3. Munkajogi igények

A jogági elkülönülés folytán a 2012 júliusáig hatályban volt korábbi Munka törvénykönyve⁷³¹ a munkajogi igények elévülésére speciális szabályokat alkotott. Lényegében a polgári jogi elévülés elvei mentén teremtette meg a munkajogi igények elévülésére vonatkozó speciális szabályokat.

Rendelkezései között rögzítette, hogy a munkaviszonnnyal kapcsolatos igény három év alatt évül el. A bűncselekménnyel okozott kárért fennálló felelősség öt év, ha pedig a büntethetőség elévülési ideje ennél hosszabb, ennek megfelelő idő alatt évül el. Az igény elévülése szintén az esedékessé válástól kezdődik. Az elévülés utáni teljesítést elévülés címén visszakövetelni nem lehet.

⁷³⁰ Új Ptk. 4:58.§

⁷³¹ Mt 1992. évi XXII. törvény 11.§

Az elévülés nyugvására felhasználta a Ptk szabályozási módszerét, azzal a különbséggel, hogy egy év helyett 6 hónapos további igényérvényesítési határidőt adott.⁷³²

Az elévülést megszakító körülményeket a Ptk-hoz hasonlóan sorolta fel, sőt, a jelenleg hatályos Ptk. szabályozást meg is haladta abban, hogy nemcsak a bíróság előtti igényérvényesítést, hanem a közvetítő vagy békéltető igénybevételét is nevesítette.

Alapvető eltérést jelentett, hogy a munkajogi elévülést a bíróság hivatalból észlelni volt köteles.

A Munka törvénykönyve elévülési rendelkezései nyomán a Ptk.-beli szabályok helyes alkalmazására is ötletet adó bírói gyakorlat alakult ki.⁷³³

Az új Munka törvénykönyve (2012. évi I. törvény) és az új Ptk Törvényjavaslata tett pontot arra a polgári jogi kodifikációs folyamatban megjelent igényre, hogy az egyedi munkaszerződés, mint szerződési típus Ptk.-beli szabályozása megtörténhessen. Az új Ptk. Javaslata ugyanis az egyedi munkaszerződések jogi szabályozását a Munka törvénykönyvére hagyja, indokolva ezt azzal, hogy bár e szabályok mögöttes joganyagát képezi a Ptk., azonban a számos különleges vonás miatt a munkaszerződés Ptk.-ba való illesztése nehéz feladat lett volna.⁷³⁴ Ennek vonalán több szerző is felszólalt a munkajogviszony, mint sajátos magánjog-viszonyra a polgári jogi jogszabályok kiterjeszhetősége vagy legalábbis a munkajogi szabályozás és a polgári jogi szabályozás közelítése mellett.⁷³⁵

⁷³² Ha a jogosult az igényét menthető okból nem tudja érvényesíteni, az akadály megszűnésétől számított hat hónapon belül ezt akkor is megteheti, ha az elévülési idő már eltelt, vagy abból hat hónapnál kevesebb van hátra.

⁷³³ Így pl. BH 2009:189. II. „A követelés jogcímének megváltoztatása az elévülésre nem hat ki.”; BH2008. 162. „Az elévülés szabályai a megállapítás iránti kereset elbírálása során nem érvényesülnek.”; BH2006. 414 „Az elévülési idő eltelte után a követelés érvényesítésére irányuló írásbeli felszólításnak nincs jelentősége, az elévülés megszakítása fogalmilag kizárt.”; BH2006. 299. „Az elévülés nyugvásának vizsgálatánál – a tudomásszerzés időpontja tekintetében – irányadó a fél gondos, körültekintő magatartása.”; BH2006. 266.: „A kártérítés iránti követelés elévülése minden esetben a követelés esedékességekor megkezdődik, ha a károsult a károkozásról később szerez tudomást, az elévülés nyugvásáról szóló rendelkezés irányadó.”; BH2006. 125. „Az elévülés nyugvása mindaddig fennáll, ameddig a károsult nem szerez teljes körűen tudomást azokról a tényekről, amelyek ismerete nélkül az igényét nem érvényesítheti”; EBH2011. 2336.: „Az elévülés nyugvásának szabályai akkor alkalmazhatók, ha az igényérvényesítés akadályának megszűnéséig az elévülési idő már eltelt, vagy abból hat hónapnál kevesebb van hátra.”

⁷³⁴ Vö. T/7971. sz. Törvényjavaslathoz fűzött indokolást

⁷³⁵ Így *Kenderes György* és *Prugberger Tamás* közös tanulmányukban a munkaszerződés érvénytelensége kapcsán a hatályos Mt. rendelkezéseknek a polgári jogi megtámadási határidőre, mint speciális elévülési határidőre vonatkozó szabályozás szerinti módosítását javasolják. Vö. PRUGBERGER TAMÁS – KENDERES GYÖRGY: Az érvénytelenség egyes problémái a munkaszerződés

Az új Munka törvénykönyve a munkajogi igények elévülési szabályait tovább közelítette a Ptk. rendelkezéseihez, hiszen utaló szabály keretében a munkajogi igények elévülésére – az alább megjelölendő speciális szabályokon túlmenően – a polgári jogi szabályokat rendeli alkalmazni.

Az új Mt. az általános elévülési időt három évben határozza meg. Ez alól kivételt képez a bűncselekménnyel összefüggésben okozott károk megtérítésére vonatkozó igény, mert az a Ptk. szabályozással összhangban öt évben állapítja meg, illetve a büntetethetőség elévülési idejéhez kapcsolja.⁷³⁶

Itt kell még megjegyezni, hogy az új Munka törvénykönyve is fenntartja az egymástól elkülönülő munkavállalói kárigények esetében az ún. „szakaszos elévülést”, amely igények esetében az elévülési idő eltérő időpontokban veszi kezdetét.⁷³⁷

A munkajogi igények elévülését továbbra is hivatalból kell figyelembe venni, viszont, a polgári jogi szabályok megfelelő alkalmazása által immár az elévülés nyugvása folytán nem hat hónap, hanem egy év áll még a jogosult rendelkezésére igények érvényesítésére.⁷³⁸

esetében. In: Miskolci Konferenciák 2009. A magánjogi kodifikáció eredményei. (Szerkesztette: Pusztahelyi Réka, Novotni Alapítvány, Miskolc, 2010.) 79. o.

⁷³⁶ Vö. 2012. évi I. törvény a Munka törvénykönyve (új Mt.) 286. §-a: „(1) A munkajogi igény három év alatt évül el. (2) A bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére irányuló igény öt év; ha a büntetethetőség elévülési ideje ennél hosszabb, ennek megfelelő idő alatt évül el. (3) Az igény elévülését hivatalból kell figyelembe venni. (4) Az elévülésre egyebekben a polgári jogi szabályokat kell alkalmazni azzal, hogy a munkavállaló igényének érvényesítésével kapcsolatos elévülési időt a felek nem rövidíthetik le.”

⁷³⁷ vö. Mt. (új) 175. §:

„ (1) Az elévülés szempontjából önállóan kell tekinteni

- a) az elmaradt jövedelem és a táppénz,
 - b) az elmaradt jövedelem és a sérelem folytán csökkent kereset,
 - c) az elmaradt jövedelem és a rokkantsági nyugdíj, baleseti rokkantsági nyugdíj, rokkantsági ellátás vagy rehabilitációs ellátás
- különbözetének megtérítése iránti igényt.

(2) Az elévülési időt, ha a sérelemmel összefüggésben több és egymástól eltérő időpontban esedékes újabb elkülönülő kárigény származik, egymástól függetlenül, az egyes igények esedékessé válásától kezdődően, külön-külön kell számítani.

(3) Az elévülési idő az (1) bekezdésben foglalt megkülönböztetéssel

- a) a táppénz első fizetésének napjától,
- b) attól az időponttól, amikor a sérelem folytán bekövetkezett munkaképesség-csökkenés, egészségkárosodás első alkalommal vezetett jövedelemkiesésben megmutatkozó károsodásra,
- c) a rokkantsági nyugdíj, baleseti rokkantsági nyugdíj, rokkantsági ellátás vagy rehabilitációs ellátás folyósításának időpontjától kezdődik.”

⁷³⁸ Az Új Munka törvénykönyvről szóló Kommentárban továbbra is – a régi Mt. szakaszszáma megjelölésével – a hat hónapos határidő szerepel. Kérdés, hogy az új Munka törvénykönyve hatályba lépést megelőzően keletkezett munkajogi igények elévülésére vagy azt megelőzően beállott nyugvási okra melyik Mt. rendelkezései alkalmazandók. Az új Mt-t hatályba léptető Mth. (2012. évi LXXXVI. törvény) 16. §-a (2) bekezdése szerint a munka jogi igények érvényesítésével kapcsolatos határidőkre

A polgári jogi elévüléstől pedig eltérést jelent az is, hogy az új Mt. kizárja az elévülési határidő felek általi megrövidítésének lehetőségét.

Az új Mt.-ben meghatározott speciális esetekben a bizonytalan helyzetek minél rövidebb fenntartása és a bizonyítási nehézségek elkerülése miatt az igényérvényesítés lehetősége még szűkebbre szabott. Így például az egyoldalú munkaszerződés-módosítással, a munkaviszony megszüntetésének jogellenességével összefüggésben keletkezett igény érvényesítésére harminc napon belül van lehetőség. Ezen határidő elévülési jellege – magánjogi szempontból – vitatható, mert tisztán a keresetlevél előterjesztésére szabott határidőként rögzített, továbbá a normaszöveg elrendezése is arra utal, hogy erre az esetre a polgári jogi elévülés nyugvására, megszakadására vonatkozó szabályok nem alkalmazhatók.⁷³⁹

9.4. Konklúzió

A speciális jegyekkel bíró magánjogi követelések sokrétű megjelenési formái közül jelen fejezetben három áttekintésre vállalkoztam. Kutatásom célja az volt, hogy megállapítsam, e követelések különös jegyei mennyiben határozzák, változtatják meg az elévülés általános szabályait.

A családjogi igények vonatkozásában azt kell megállapítanom, hogy a vagyoni jellegű viszonyokból származó követelések elévülése már jelenleg is az általános elévülési szabályokhoz igazodik, így a családi jogi könyv Ptk.-ba illesztése e követelések elévülése tekintetében változással nem fog járni.

A munkajogi igények elévülésére vonatkozó szabályokat az új Mt. közelítette a Ptk. rendelkezéséhez, azonban kutatásaim sorá arra a megállapításra jutottam, hogy mivel a Ptk. a régi Mt. mögöttes joganyagaként alkalmazandó volt az elévülés egyes kérdési tekintetében, így olykor a munkaügyi bíróságok egyedi döntései magát a magánjogi elévülés bírói gyakorlatát is formálták.

az igény keletkezésekor hatályos rendelkezések az irányadók. Egyébként a Ptk. 85.§ a polgári jogi igényekre vonatkozólag ezt a kérdést a Ptk. hatálybalépésével összefüggésben úgy rendezte, hogy a hatálybalépést megelőzően keletkezett nyugvásra, megszakadásra és megrövidítésre kellett a korábbi jogot alkalmazni.

⁷³⁹ Vö. új Mt. 287. § 287. § „A keresetlevelet a munkáltatói jognyilatkozat közlésétől számított harminc napon belül kell előterjeszteni...”

A végrehajtási jog elévülésének vizsgálatát az a sajátosság indokolta, hogy jelen esetben a (peresített) követelés új létszakba lép, amelyet a végrehajtási jog fejez ki. A végrehajtási jog elévülésére vonatkozó speciális vonások az érvnyesített igény jelen stádiumából fakadnak. Így a végrehajtási jog a követeléssel együtt elévül, a végrehajtási jog elévülését már csak a végrehajtási cselekmények illetve a felek módosítása(új Ptk.) szakítja meg. Továbbá a végrehajtás szünetelése nem érinti az elévülési idő folyását.

X. Az időmúlás szerepe más tényállásokban: az elévülés rokon tényállásai

Az időmúlás, mint jogi tény hatását nemcsak a tulajdonképpeni elévülés intézményében fejt ki, a jogok gyakorlásával, követelések érvényesítésével, e célból a keresetindítással összefüggő egyéb (?) határidők is vizsgálat alá vehetők. Az egyes határidők közti megkülönböztetés az alább említett Grawein nevéhez fűződik, akinek a kor szempontjából értékes megállapításait Kiss Albert foglalta egybe. A magyar dogmatikára jelentős hatást gyakorolt Grosschmid Béni, aki az elévülési és jogvesztő határidőről tett megállapításait elsősorban a váltóelévülés kapcsán fejtette ki.

Kiss Albertszerint az elévülési és a jogvesztő határidőket kezelhetjük mereven, egymástól szigorúan elválasztandó jogi jelenségeként is, de lehetséges ezen intézményeket egy skálán elhelyezni, mint ugyanazon jogi tény (a jog huzamosabb időn keresztül nem gyakorlása) eltérő következményeit.⁷⁴⁰ Sőt, Rudolf Loránt a jogvesztő határidők, mint az elévüléssel rokon tényállások elemzésekor is rámutat azok sokszínűségére⁷⁴¹, amely alapján láthatóvá válik, hogy sem az elévülési határidők egyes esetei, de a záros, jogvesztő határidők egyes megnyilvánulásai sem vonhatók egységes szemlélet alá.

Az új Ptk. megfogalmazásából az következik, hogy lényegében az alanyi jogok gyakorlására és a követelések érvényesítésére jogvesztő vagy elévülési határidő áll rendelkezésre. Amely határidő nem jogvesztő (akként a jogi rendelkezés nem nevesíti) akkor elévülési határidőként kezelendő. E szövegezéssel kapcsolatban először is azt kell rögzítenünk, hogy az elévülés szabályait a jogalkotó a Kötelmi Könyvbe helyezte, tehát a kötelmi jogviszonyokból fakadó jogok (követelések) körében alkalmazandó, tehát kérdés, hogy a Ptk. más könyveiben – így pl. a családjogi vagy a társasági jogi könyvben – meghatározott egyes keresetindítási határidők értelmezhetők-e elévülési, netán jogvesztő határidőként abban az esetben, ha a törvény ezt kifejezetten nem rögzíti.

⁷⁴⁰ KISS: *Az elévülés* i.m. 128.o. „A tiszta jogvesztő határidőnek típusa, ... [...]... anyagi magánjogunkban csak elvéve fordul elő, s a legtöbb záros határidőnél feltalálható az elévülésnek a tiszta záros határidő típusától elütő jellemvonásainak egyike-másika.”

⁷⁴¹ RUDOLF Loránt: *Az elévülés*. im.48-50. o.

Kemenes István is felvetette előterjesztésében azt a kérdést, vajon az új Ptk. kötelmi jogi részén kívüli rendelkezésekből eredő követelések hogyan viszonyulnak az elévülési (jogvesztő) határidőkhöz. Három lehetséges megoldást vázolt fel:

„– A határidők jogvesztő, illetve elévülési természete általában a polgári anyagi jogi határidők sajátossága, vagyis valamennyi (bármelyik) anyagi jogi határidő besorolható vagy a jogvesztő, vagy az elévülési kategóriába; vagy
– a határidő jogvesztő, illetve elévülési természete ennél szűkebben csak olyan esetekben merülhet fel, amikor a polgári jog valamely alanyi jogosultság, igény, követelés érvényesítéséhez ír elő határidőt; vagy
– a határidő jogvesztő, illetve elévülési természete még szűkebben csak a kötelmi jogi igények érvényesítésére vonatkozatható.”⁷⁴²

Az igényérvényesítés, joggyakorlás határidő központú megközelítése, differenciálása bár nem túl szerencsés⁷⁴³ mégis rávilágít témánk szempontjából arra, hogy az új Ptk. kodifikálása során figyelembe vett szempont az volt, hogy az elévülési és jogvesztő határidők a jogok gyakorlására illetve a követelések érvényesítésére nyitvaálló határidők kizárólagosan lehetséges formái.⁷⁴⁴

10.1. A jogvesztő határidő

10.1.1. A jogvesztő határidő és az elévülési határidő viszonya

Az elévülési és záros, jogvesztő határidők problémaköre a régi magyar magánjog dogmatikájában is egymásnak feszülő álláspontokat hozott. *Menyhárt Gáspár* – a kortárs magyar és német dogmatikát is áttekintve, elemezve – arra a következtetésre jut, hogy önmagában az idő múlása, mint jogi tény nem eredményezheti egyszerre a jog megszűnését vagy az igényhelyzet megszűnését. „*Kerülni kell annak látszatát is, mintha az időhöz fűződnék valamelyes joghatás. Ami*

⁷⁴² KEMENES István: *Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések*. Előterjesztés a polgári kollégium 2010. november 25. napján tartott ülésén. <http://www.szitb.hu/doc/polgari/idomulas.pdf>; letöltve: 2012.május 7.

⁷⁴³ Mert elsősorban nem a jogi rendelkezés Ptk.-beli helye, hanem a szabályozott jogviszony kötelmi jogi jellemvonásai határozzák meg annak kötelmi viszony jellegét, és az abból eredő követelések elévülését.

⁷⁴⁴ Vö. PUSZTAHELYI Réka: *The Time Limits for Enforcing Claims and Exercising Rights: Preclusive Terms and Periods of Limitation in the light of the Proposal of the New Hungarian Civil Code* In: *Zbornik radova Pravnog fakulteta, Novi Sad, 2012, vol. 46, br. 2, str. 551-571.pp*

*a jogszünet előidézi, az a jognak meghatározott időben való nem használása.*⁷⁴⁵ Az alanyi jog megsértése esetén keletkezik az igény, amelynek érvényesítése a jogosult akarat-elhatározásától függ, ebből következően a törvény jogpolitikai okokból, elsősorban a kötelezett érdekeire tekintettel határidőt szab az igény érvényesítésére. Mindezek alapján az elévülés, mint tényállás nem más, mint „*az igény érvényesítésének elmulasztása meghatározott időn át.*”⁷⁴⁶

10.1.2. Az elévülési és a jogvesztő határidő elkülönülése a jogtudományban

Az elévülési és a jogvesztő határidő különválása a jogtörténeti fejlődést tekintve nem sokkal a jogszerző elévülésként ismert elbirtoklás és a jogszünetelővülésként ismert elévülés különválását követően megtörtént. *Kiss* előadása szerint az elévülés fogalmi konstrukciójának az „igény” fogalmi eleme beépítésével megvalósuló kialakítását követően a dogmatika eljutott a záros határidő jelenségének felismeréséig, amelyet igyekezett élesen elhatárolni az elévüléstől. A római jogászok vívmánya volt, hogy a római jogi keresetek vizsgálata során feltűnővé vált számukra, hogy voltak olyan keresetek, amelyek elévülés ellenére nem voltak újra életre kelthetők, a megszűnésük esetén *naturalis obligatio* nem maradt vissza, továbbá ezekben az esetekben az időfolyás megszakításáról sem lehetett szó. A magánjogtudományban *Unger* és *Brinz* elmélete formálták először az elévülésről vallott tudományos álláspontokat. *Unger* szerint az elévülésnél a jog megszűnésének az elsődleges oka jog nem gyakorlása, míg csak másodlagos jelentőségű az idő lefolyása, ehhez képest a jogvesztő határidőnél az idő folyása elsődleges, míg az időtartamon belüli nemgyakorlás csak másodlagos jelentőségű.⁷⁴⁷

Grawein az elévülés és a záros határidő fogalmi elhatárolását kísérli meg valamennyi szegmense tekintetében. Elsősorban vizsgálat alá von minden olyan jelenséget, ahol a jog bizonyos idő lefolytával megszűnik, és az időnek, mint tényálláselemnek a betöltött szerepe szerint az alábbi csoportokat különbözteti meg:

⁷⁴⁵ MENYHÁRT Gáspár: *Elévülés és záros határidő* (Ajtai Nyomda, Kolozsvár, 1917.) 20. o.

⁷⁴⁶ *im.* 22.o.

⁷⁴⁷ *vö.* *KISS: Elévülés i.m.* 111. skk o.

1. időkhöz kötött, idejesszűnt jogok 2. az elévülés 3. elbirtoklás 4. anyagi jogi prekluzív határidők 5. vélelmi határidők.⁷⁴⁸

Grosschmid a váltóelévülés vizsgálata kapcsán közli azon felfogását, hogy az elévülési és a jogvesztő határidő elkülönítése helyett az elévülési határidőre is mint jogvesztő határidőre tekint, „*némi sajátos minősüléssel*”. Hozzáfűzi továbbá, hogy „*nem az a helyes egybefoglalás, hogy van elévülési, különféle sajátlagossággal. Egyiket, mint legnevezetesebbiket, szegről-végről kipontozza a törvény. S ez az elévülés.*”⁷⁴⁹

Katona Mór szintén kívánatosnak tartja a jogvesztő (záros) és az elévülési határidő megkülönböztetését. Az alábbi megközelítő szempontok figyelembevételét javasolja: 1. az elévülés alap gondolatát, hogy a nemgyakorlásból ered a keresetszűnés, sokszor tehát önmagában ez elegendő a határvonal felismerésére; 2. ha a jogszűnést a törvény a keresetindításhoz (annak elmaradásához) vagy az önkéntes beismeréshez köti, ott is rendesen elévülési határidővel van dolgunk; 3. ha ellenben a jogszűnést más módon, mint keresettel elhárítani nem lehet, az záros határidőt jelent; 4. végül, ha a törvény maga a határidőt elévülési határidőnek tekinti, akkor ez nyilvánvalóvá teszi természetét.⁷⁵⁰

Menyhárt Gáspár az elévülési és a jogvesztő határidő elhatárolásakor az alábbi tételeket alakította ki. 1. A jogvesztő határidő esetében a jog megszűnik, míg az elévülés eseteiben a jog nem szűnik meg. 2. E különböző joghatást nem váltja (válthatja ki pusztán) az idő, egy és ugyanazon tényező t.i. az időmúlás, nem okozhat egyszer jogszűnést, máskor jog meg nem szűnést; 3. a jog nem gyakorlás sem magában, sem az időmúlással kapcsolatban szintén nem lehet az ellentétes eredmények okozója 4. továbbá hogy jogvesztő határidő esetében nem lehet a jognak időbeli korlátoltságáról szólni „mert ha a jogosított él a joggal, a jog bármennyig fennállhat.”⁷⁵¹ Menyhárt levezetésében oda jut, hogy lényegében olyan,

⁷⁴⁸ Grawein levezetéseinek eredményeit Kiss az alábbi pontokban összegzi, amelyek mentén az elévülési és a záros határidők elkülöníthetők egymástól: 1. az időfolyás kezdete, 2. szünetelése, 3. megszakíthatósága, 4. az időtartam szerződési megváltoztathatósága, 5. szerződési kizárása, 6. naturalis obligatio visszamaradása, 7. a hivatalból vagy kifogás hatására történő bírói figyelembevétel, 8. az időtartam leteltével a beállott eredményről való lemondás, 9. az időlefolyás bizonyítása, 10. a törvények időbeli és térbeli összeütközése esetén az időtartam hosszúságára való hatás, 11. jogpolitikai alap gondolata.

⁷⁴⁹ Vö. Grosschmid Béni : Fejzetek II. kötet im. 959. o., 125. §

⁷⁵⁰ Vö. Katona Mór: Általános Rész In: Fodor Ármin (szerk) Magyar magánjog III. köt. Kötelmi Jog (Signer és Wolfner, Budapest, 1898) 294. o.

⁷⁵¹ MENYHÁRT G.: Elévülés és záros határidő im. 18. o.

mint jogvesztő határidő, fogalmilag nem létezik. Az alanyi jog pusztán nem gyakorlása váltja ki, mint jogszünetítő tény, annak megszűnését. A jogvesztő határidőhöz az elévülés tehát úgy viszonyul, mint bármely más jogszünetést előidéző körülményhez (pl. derelictio, fizetés, engedés, halál). Az elévülés intézményének lényegét ezzel szemben abban látja, hogy a jogsértéssel áll elő azon igény, amelynek érvényesítése időbeli (elévülési határidő) korlátok közé szorított. *„Facultas lévén a jogigény, a törvény jogpolitikai okokból főként a kötelezetre tekintettel időhatárt szab az igény érvényesítésére, amelynek elteltéhez a kötelezett tetszésére bízva kimondja annak megszűnését.”*

Pauler Tivadar az elévülésre a legtágabb értelemben tekint: a 'jogozatok' (jogosultságok, alanyi jogok) és a jogviszonyok azon változásai, amelyek fő oka valamely jog *„hosszabb ideig folytatott vagy abbanhagyott gyakorlatában rejlik”*. Az elévülést jogenyésztőre és jogszerzőre osztja. Jogszerző elévülést elbirtoklásnak nevezi, amely alatt valamely jog megszerzését érti, hosszabb ideig folytatott gyakorlata, vagy tárgyának birtoklása által.⁷⁵²

10.1.3. Az elévülési és a jogvesztő határidő összevetése

Az elévülés és a záros határidők között az alábbi különbségek mutatkoznak tipikusan:

A záros, jogvesztő határidő kezdete valamely jogosultság keletkezéséhez kapcsolódik, az elévülés kezdőpontja tipikusan a követelés esedékessé válása.

A záros határidő folyását tipikusan semmilyen körülmény meg nem akasztja, egyedüli körülményként a bírói gyakorlatban a bírósági út igénybevételenek időleghiányát jelentő ítélezési szünet jelentkezett. Így a záros határidő esetében sem nyugvásról, sem szünetelésről, sem megszakadásról nem beszélhetünk.

Záros határidőt valamely jogosultság gyakorlására a felek is szabhatnak, jogszabály által meghatározott határidő esetében felmerül a kérdés, hogy vajon e határidőt megrövidíthetik-e illetve meghosszabbíthatják-e? E kérdés kapcsán

⁷⁵² *„A jogenyésztő elévülés ahhoz képest, hogy valamely jog egyszerű megszüntét, vagy valamely tartozás alóli felszabadítást, vagy végre valamely birtokállapotnak megerősítését, mivel az ellene alkalmazható joglépések elmulasztottak, okozza, tisztán enyészítő vagy szünetítő, szabadító és biztosító elévülésre oszlik.”* PAULER Tivadar: Az elévülés észjogi alapjai. 1859. (Székfoglalólag olvasta 1859. október 10.-én) 2. o.

határolhatjuk el a záros határidőket a keresetindítási határidőktől, amelyek megrövidítése, meghosszabbítása, netán kizárása – kifejezett jogszabályi kivétel hiányában – nem lehetséges. Itt hozzá kell fűzni azonban, hogy elévülési határidő jelenleg hatályos szabályozása is szigorú elveket követ, mivel az elévülés intézményét közjogi jelleggel ruházta fel olyan értelemben, hogy a felek akaratszabadságát ezen a téren jelentősen korlátozza.

Jogvesztő határidő elmulasztása, az elnevezése szerint is, az adott jogosultság, alanyi jog megszűnését eredményezi. Hatását tekintve elméletileg szigorúbb az elévülésnél, mert a bírói úton való érvényesíthetlenség mellett naturális obligációként sem marad fenn a kötelelem. Ezzel összefüggésben felmerül a kérdés, vajon a jogvesztő határidő leteltét követően az adott jogosultság ellenjogként, a kötelezett védekezéseként, tehát kifogásként felhozható-e? Ha a kifogás érvényesítését is az alanyi jog egyik arcaként, megnyilvánulásaként értelmezzük, akkor valóban az alanyi jog megszűnése megszünteti a kifogásként érvényesítés lehetőségét is. Azonban véleményem szerint – Szászy-Schwarz Gusztáv jogi helyzetek tanát felhasználva – az alanyi jog gyakorlására adott jogvesztő határidő még nem minden esetben jelenti azt, hogy a határidő leteltét követően konkrét jogi rendelkezés által adott kifogás formájában a jogosult érdeke védelmet nem élvezhetne.

A záros határidő leteltét a bíróság hivatalból vizsgálja, míg az elévülés elévülési kifogás által hatályosul. E tétellel szemben a korábbi szabályozás többi kivételt is teremtett, így a megtámadási határidő sajátos természetére tekintettel az 1959. évi Ptk. eredeti szövege és a kialakult bírói gyakorlat nyomán a Kommentár kifejezetten úgy szólt, hogy a megtámadási határidő leteltét a bíróság hivatalból észlelheti. Azonban az újabb bírói gyakorlat (és az új Ptk.) a megtámadási határidőt tisztán elévülési határidőként kezeli, így mára megszűnt ez a bírói gyakorlat, azaz a megtámadási határidő letelt voltára is hivatkozni kell.

Bár – ahogyan fentebb megállapítottam –, jelenleg nincs kifejezett gyakorlati jelentősége, az elévülési kifogásról való lemondást mégsem tekinthetjük, amely lényegében a már elévült követelést teszi újból peresíthetővé. Jogvesztő határidő esetében azonban erre nincs lehetőség. A kógens jogi rendelkezés folytán beálló jogvesztés a jog későbbi feltámasztását kizárja.

Amíg az elévülési kifogást előterjesztő adós helyzete viszonylag könnyebb, mert az elévülés kezdetének, és az elévülés időtartamának a leteltére ad bizonyítékokat. Ehhez képest az elévülési kifogással szemben a jogosult vállán komoly bizonyítás fekszik, az elévülés nyugvása, illetve megszakadásának milyen esetei állhattak be, amelynek következtében mégsem következett be a peresített követelése elévülése.

A jogvesztő és az elévülési határidő jelenleg hatályos szabályozásában alapvető kérdésként jelentkezett, vajon egy határidő, amennyiben azt a jogalkotó nem nevesítette, elévülési vagy jogvesztő határidőnek tekinthető? A bírói gyakorlat azt az álláspontot követte, hogy jogvesztőnek az a határidő minősülhet csupán, amelyet a jogalkotó kifejezetten ennek nevesít. Az új Ptk. megalkotása során e lényeges különbségtételre figyelemmel voltak. A T/7971. sz. Törvényjavaslatot megelőzően nyilvánosságra hozott Bizottsági Javaslat azonban olyan kitélt is tartalmazott, miszerint nemcsak a kifejezetten ekként nevesített határidő minősül jogvesztőnek, hanem akkor is jogvesztő, ha *a határidő jogvesztő jellege nyilvánvalóan kitűnik*. A jogalkalmazás számára teremtett kétséges helyzet megszüntetésre került ez utóbbi fordulat törlésével.

Végezetül érdemes megvizsgálni a jogvesztő határidő és az elévülési határidő szabályozása mögött húzódó jogpolitikai célkitűzéseket. Amíg az elévülés intézménye elsősorban az igény perbeli érvényesítésével szemben emel korlátokat (ezért nem szükséges az alanyi jog megszüntetése), addig a jogvesztő határidő elsődleges célja az alanyi jog gyakorlására teremtett időbeli korlát.

Kiss az elévülés és a rokon jelenségek (záros határidő) elhatárolására szintén kísérletet tett. Kiindulópontja az, hogy az hogy az elévülés is lényegileg nem más, mint minősített jogvesztő határidő. Ezért Gaweinnel ellentétben elsősorban a „helyes feleletadás feltételeit” megteremtve arra keres választ, melyek a jogvesztő határidő tételes jogi eseteinek közös ismérvei. Megállapítja a korának hatályos szabályozását áttekintve, hogy a jogvesztő határidő tiszta esete, tehát amikor a meghatározott időtartam leteltével a jog visszavonhatatlanul megszűnik, és e határidő szünetelésének, félbeszakadásának nincs helye, csak elvétve fordul elő. Így végkövetkeztetésként előadja, hogy a jogvesztő határidő egységes fogalma akkortájt nem kristályosodott ki, így az egyes határidő-rendelkezések legfeljebb tájékoztatnak

arról, hogy az időtartam eltelése jogszűnést eredményez, és az elévülésre vonatkozó szabályok rendszerint alkalmazást nem nyernek.

10.1.4. Az elévülési és jogvesztő határidő viszonya a bírói gyakorlatban

A fentebb felsorakoztatott tudományos álláspontokat és jogtörténeti előzményeket követően vegyük nagyjító alá a hatályos szabályozás talaján kiépülő dogmatikai álláspontokat és azok bírói gyakorlatban megjelenő leképeződését, különös tekintettel az új Polgári Törvénykönyv szabályozására.

Az 1/2010. Polgári jogegységi határozatban a Legfelsőbb Bíróság az elévülési és a jogvesztő határidő viszonyát érintően az alábbiak szerint foglalt állást.

„Az időmúlásnak a polgári jogban kétféle hatása van: az igényérvényesítés elmulasztása bizonyos idő elteltével vagy magát az alanyi jogot szünteti meg, vagy az alanyi jog nem szűnik meg ugyan, de állami kényszerrel többé nem érvényesíthető. Az előbbi esetben jogvesztő határidőről, az utóbbi esetben pedig elévülésről van szó.” A Csódtv. 37.-ának (3) bekezdése szerint a követelés bejelentésére nyitvaálló határidő elmulasztása jogvesztéssel jár. Kérdésként merült fel, vajon e rendelkezés hogyan értelmezendő. Pusztán az adóssal szembeni igényérvényesítést zárja ki, vagy megszünteti az igényérvényesítés lehetőségét a készfizető kezessel szemben is, még abban az esetben is, ha egyébként e határidőt megelőzően a jogosult a kezessel szemben is fellépett igénye érvényesítése céljából?

E kérdésre a választ a Legfelsőbb Bíróság úgy adta meg, hogy a jogvesztő határidő lényege, hogy az alanyi jog még naturalis obligatio formájában sem marad fenn, azaz e határidő elmulasztása elenyészteti a jogot.⁷⁵³

⁷⁵³ Mivel azonban a hitelező a készfizető kezessel szemben is már a felszámolási eljárást megelőzően fellépett, ezért a készfizető kezes teljesítési késedelembe esett. Teljesítési kötelezettsége alóli mentesülése körében fokozottan kell vizsgálni, vajon miért vált a főadóssal szemben a követelés behajthatatlanná és vajon e tekintetben a kezes elmulasztás terheli el (regressz joga érvényesítésével).

10.1.5. Következtetés

Az elévülési és a jogvesztő határidő viszonyát mind jogtörténeti-fejlődéstörténeti, mind elméleti, mind gyakorlati szempontból megvizsgálva az eredetileg feltett kérdésre az alábbi válasz tűnik követhetőnek. Az elévülés és a jogvesztő határidő körében meglévő korábbi dogmatikai tisztázatlanságot mára hatályos jogunk nagyrészt kiküszöbölte. Ezen az alapon elfogadhatónak tűnik az a gyakorlat és elmélet által is támogatott álláspont, hogy az elévülési és a jogvesztő határidő tényleges elhatárolása megvalósulhat, azaz egy konkrét határidő vagy jogvesztő vagy elévülési jelleget ölthet magára.

Ezzel összefüggésben rögzíteni kell azonban azt, hogy elengedhetetlen egy határidő jogvesztő jellegének kifejezett rögzítése, ennek hiányában a határidőt csakis elévülési jellegűnek tekinthetjük.

Továbbra is fenntartással kezelendő azonban olyan, elsősorban keresetindításra szabott határidők, amelyek mögött elsődleges alanyi jogosultság, igény nem jelentkezik. E határidők anyagi jogi jellegűek, azonban elsődleges céljuk valamely jogviszony megszüntetése, módosítása, keletkeztetése, nem pedig valamely jog gyakorlása, azaz a bíróság előtti igényérvényesítés. Ezekben az esetekben előtérbe kerül e keresetjog azon fogalmi köre, amely túlterjeszkedik az alanyi jog körén, ezért itt a keresetjog gyakorlására adott határidők nem minősülhetnek anyagi jogi értelemben sem jogvesztő, sem elévülési határidőnek. Ilyen keresetindítási határidő pl. az apaság megdöntésére adott határidő, a házasság érvénytelenné nyilvánítására nyitvaálló határidők, a jogi személy sérelmes (jogsértő) határozata megtámadására szabott határidők vagy akár – véleményem szerint ide sorolható – a szerződés megtámadására adott határidő. Ezért értelmezhetetlen az elévülés ún. kizárt volta a szerződés semmissége megállapítása vonatkozásában.

10.2. Elbirtoklás

10.2.1. Az elbirtoklás és az elévülés elkülönülése a magánjogban

Az elévülés és az elbirtoklás közös gyökere a római jogban keresendő. Érdekes módon a keresetelévülés intézménye a régi római jogban még ismeretlen volt. Fejlődése az usucapioból és a jogvesztő határidőkből indul ki. A longi temporis praescriptio megjelenésében már benne rejlik az elévülés alapgondolata, miszerint a jogosult hosszú tétlensége a jogváltozásnak éppúgy oka, mint a jogszerző birtoklása. A vetustas intézménye a longi temporis praescriptio és az usucapio mellett az emberemlékezet óta fennálló állapotok védelmére volt hivatott.

A régi magyar magánjogban a mai értelemben vett elbirtoklás az elévülés intézményéből fejlődött ki. A hosszas birtoklás a birtokosnak eredetileg csak arra adott jogot, hogy a tulajdonossal szemben megvédhesse magát, kifogást emelhetett a tulajdoni keresettel szemben, azonban nem teremtett jogalapot a jog megszerzésére.⁷⁵⁴ Abban az esetben, ha a birtokból kiesett, birtokperen kívül, jogperben⁷⁵⁵, az elbirtoklás címén nem léphetett fel,⁷⁵⁶ sem a tulajdonossal, sem harmadik személyekkel szemben. Lényegében tehát a hosszú birtoklás csak a tulajdoni igényt enyhéztette el.⁷⁵⁷

Az Optk. azonban a pandektajog (Savigny) nyomán, az elévülés egységes gyűjtőneve alatt az igényszüntető elévülés (praescriptio extinctiva) mellett ismerte a jogszerző elévülést (praescriptio acquisitiva), értve ez alatt a hosszas birtoklással beálló jogszerzést vagyis az elbirtoklást.⁷⁵⁸

⁷⁵⁴ „A mennyiben az elbirtoklás által tulajdont is lehet szerezni, ez reánk magyarokra nézve új intézmény; ... Honi törvényeink elbirtoklást oly értelemben, hogy abból tulajodnjog származnék, nem ismernek, ...” – összegzi Suhayda János. Vö. SUHAYDA János: A magyar polgári anyagi magánjog rendszere (saját kadás, Pest, 1862.) 98. o.

⁷⁵⁵ Frank Ignác az acquisitiva praescriptioról így ír: „Már ez nálunk lehetetlen volna; mert a mi törvényünk szerint a ki jószágot, mint sajáttyát visszanyerni kívánnya, köteles igazsága gyökerét, radicem s originem sui juris, jus radicale, gyökeres (eredeti) igazságát kimutatni, és azt csak levelekkel teheti, nem másképpen.” Vö. FRANK Ignác: A közigazság törvénye Magyarhonban I. rész (Buda, 1845) 143. § 239. o.

⁷⁵⁶ Vö. SZLADITS Károly: Dologi jog (budapest 1930.) 178. o.

⁷⁵⁷ Vö. FÜRST László: Telekkönyvi szolgáltatás I. Fejezet. In: Almási et al. (szerk.): Glossza Grossschmid Béni: Fejezetek Kötelmi jogunk köréből c. munkájához 45. o.

⁷⁵⁸ Savigny meghatározását a jelenlegi dogmatikai alapokon és szabályozási háttér mellett illeti kritikával Váradi Gábor, nem utalva viszont arra, hogy Savigny gondolata úttörő volt ezen a téren,

A magyar jogi gondolkodásban a paradigmaváltást az Optk. és az Országbírói Értekezlet rendelkezései nyomán *Grosschmid Béninek* a jogalkalmazással és a korábbi jogot követő jogtudományi álláspontokkal szemben megfogalmazott kritikája hozta el. „*A telekkönyvön kívüli elbirtoklás által nem követelést („puszta címet”) szerzünk a telekkönyvi tulajdonos ellenében, hanem telekkönyvön kívüli tulajdon-, vagy egyéb dologi jogot (péd. szolgálmat) már t.i. ahhoz képest, hogy mi az a mit elbirtokoltunk.*”⁷⁵⁹

Már a régi magyar magánjogi tervezetekben, és a Magánjogi törvényjavaslat(1928) megfogalmazásakor felmerült az az igény, hogy a „jogszerző” és az „igényszüntető” elévülés végleges dogmatikai leválasztása megtörténjen.⁷⁶⁰ Az elbirtoklás, lényegeként a tulajdonszerzést kiemelve, az egyes tulajdonszerzéspódot között nyert szabályozást. Az elbirtoklási idő folyását, megszakadását, nyugvását előidézö körülmények szabályozása azonban továbbra is hasonló maradt, elsősorban amiatt, hogy mind a nyugvásra, mind a félbeszakadásra okot adó körülmények mögött rendszerint az elévüléssel azonos jogpolitikai indokok húzódtak.

Hatályos Polgári Törvénykönyvünk indokolása –utalva ezáltal az elbirtoklás és az elévülés kapcsolatára –az elbirtoklás jogpolitikai indokaiként érdekes módon elsősorban nem a tulajdonszerzéssel jutalmazott békés és hosszan tartó tényleges birtoklást emelték ki, hanem a tulajdonos nemtörödomségét, joga nemgyakorlását.⁷⁶¹ Ezáltal az elbirtoklás, mint tulajdonszerzéspódot tényállási elemei közül nem az elbirtokló jogszerző célú birtoklását, hanem a tulajdonos passzivitását. Véleményem szerint ez az indokolás a korábban felvázoltakra tekintettel, a jogintézmény

mert megnyitotta az utat a hosszas birtoklás (longi temporis praescriptio) tényleges tulajdonszerzéshez vezető hatása előtt. Vö. BÉRCESI Zoltán – VÁRADI Gábor: A tulajdonjogi jogviszony dinamikája Jura 1994/2. 25.-40.; 27. o.

⁷⁵⁹ ZSÖGÖD Benö: Néhány szó a telekkönyvön kívüli elbirtoklásra alkalmazandó jogszabályok kérdéséhez. Jogtudományi Közlöny 1896. 17. sz. és Zsögöd Benö: Telekkönyvön kívüli elbirtoklás. In: Zsögöd Benö: Magánjogi tanulmányok. Tervezetek és kisebb dolgozatok. (Poltzer, Budapest, 1901.) 901.-915.o.

⁷⁶⁰ Az elévülés és az elbirtoklás fogalmi elhatárolását tárgyaló, számos korabeli cikk közül említést érdemelnek az alábbiak. KOVÁCS BÉLA: Elévülés Jogtudományi Közlöny XXVI. évf. 1907. 13. sz. 97.-98. o.: „*A pozitív elévülés jogokra – pl. szolgálmi jogra – és dolgokra – pl. ingatlanok – és azoknak a jogképes személy hatalmi körébe vonására s megtartására és a sajátképpen elévüléstől való helyes megkülönböztetéssel elbirtoklásnak nevezetük.*”

⁷⁶¹ „Az elbirtoklás jogintézménye, mint tulajdonszerzési mód azon a meggondoláson alapszik, hogy aki tulajdonjogával hosszabb ideig nem él, a tényleges birtokossal szemben kevésbé érdemel jogvédelmet, egyrészt mert közömbössége a tulajdonjogával való felhagyásként értelmezendő, másrészt mert hosszú idő elteltével a tulajdonjog bizonyítása igen nehéz, és gyakran nem vezet megnyugtató eredményre. Az elbirtoklás kizárása továbbá korlátlan időre hosszabbítaná meg a rendezetlen jogi helyzeteket, az ilyen helyzetekből folyó bizonytalanságot és kettősséget.”

fejlődésének 20. század közepi szintjén már anakronisztikusnak tűnik. E megközelítésben, amennyiben az elbirtoklást, mint szankciót közelítjük meg, alapvető hiányossáként jelentkezik az, hogy a tulajdonos tétlensége még önmagában nem elegendő tulajdonjoga ily módon való megszűnéséhez, hiszen az csak az elbirtokló szakadatlan sajátkénti birtoklásával beálló tulajdonszerzéssel valósul meg. Ezért érzem helytelennek az elbirtoklás elsődlegesen szankciókénti, vagy a bizonytalan helyzetekkel felszámolására irányuló intézménykénti kezelését.⁷⁶² Ezzel szemben helyesebbnek látom az elbirtoklást mint sajátos tulajdonszerzési formát értékelni, mindamelllett, hogy a tulajdonos magatartása, illetve a tulajdon tárgyának változása kihat(hathat) az elbirtoklásra, azt megszakíthatja.

Ingatlanok esetében az elbirtoklás azon jogpolitikai indoka, hogy a huzamosan fennálló bizonytalan helyzetek felszámolására alkalmas, a teljes és remélhetőleg helyes ingatlan-nyilvántartás (telekkönyv) mellett már elenyésző jelentőségű. Elsősorban nem a telekkönyvbe bejegyzett tulajdonossal szembeni elbirtoklás, hanem az akár érvénytelen (alakilag hibás) szerződés alapján bejegyezett „tulajdonos” általi elbirtoklás hordozza ezt a funkciót, mindamelllett, hogy itt különbséget kell tehát tenni az elbirtoklással megszerzett tulajdonjog ingatlan-nyilvántartásbeli bejegyzéséhez fűződő igény (bejegyzés igény), a jóhiszemű közvetett jogszerzővel szemben a bejegyzés érvénytelenségén alapuló törlési per megindításának törvényi korlátai (ún. „telekkönyvi elbirtoklás”⁷⁶³) és már hatályon kívül helyezett Inyvtv. 5.§ (5) bekezdésében szabályozott vélelmi határidő között.

Az ingatlan-nyilvántartásba bejegyzett jogokhoz fűződő telekkönyvi bizalom (az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége) azt támasztja alá, hogy az ingatlan-nyilvántartási állapotot valósnak és helyesnek kell elfogadni, hacsak annak ellenkezője be nem bizonyosodik, tehát elvileg jogi bizonytalanság ingatlan esetében nem merülhet fel.

⁷⁶² Ezért nem helyes az elbirtoklási idő tartamának meghatározása kapcsán azt latba venni, hogy mint a közömbös tulajdonost terhelő szankció, a 10 éves elbirtoklási idő meghatározása megfelelő-e, párhuzamba állítva a kisebb szankciót jelentő 5 éves elévülési határidővel.

⁷⁶³ Az ún. telekkönyvi elbirtoklásról (a szóhasználat helyességéről) a későbbiekben, a törlési per kapcsán ejtek szót.

10.2.2. Az elbirtoklási és az elévülési határidő összefüggése

Az 1959. évi Ptk.-hoz fűzött miniszteri indokolás az elbirtoklási időt ingó és ingatlan dolgokra egyaránt tíz évben állapította meg, a határidő meghatározásakor elsősorban azt vette figyelembe, hogy a tulajdonost sújtó hátrány mennyire jelentős, de a korábbi Mtj. által elévülésre és elbirtoklásra egységesen megállapított 32 éves határidőnél mindenképpen rövidebb határidőt kívánt bevezetni.

Az ingatlanok elbirtoklására vonatkozó határidő a Ptk. 2001. évi módosítása folytán 15 évre emelkedett. A módosító törvény indokolása ennek legfőbb okaként azt jelölte meg, hogy a rendszerváltozást követően állami tulajdonban álló ingatlanok elbirtoklása is megkezdődhetett, viszont 2001-ben az állami szervek még nem voltak abban a helyzetben, hogy az állami tulajdonba tartozó vagyontárgyak körét és azok birtoklási viszonyait megfelelőképpen felmérjék, ezért a már megkezdett elbirtoklásokra vonatkozólag is, a törvénymódosítás 15 évre emelte meg az ingatlanok elbirtoklási határidejét – tehát e módosítás oka nem az volt, mert a jogalkotó túlságosan rövid határidőnek találta a 10 évet ingatlanok esetében.

Az új Ptk. Szakértői Javaslatában Vékás kitér arra, hogy bár e módosítás ideiglenes célú volt, azonban a határidő 10 évre való újra-leszállítása indokolatlanul okozna vitás helyzeteket.⁷⁶⁴

Tekintettel arra, hogy az elbirtoklás tulajdonszerzést eredményez (hosszasan fennálló tényállapot jogváltozást eredményez⁷⁶⁵), továbbá, mivel a tulajdoni keresetek nem évülnek el, ezért az elbirtoklási és az elévülési határidők összehangolására már nincs szükség. Más kérdés, hogy az általános 15 éves elbirtoklási határidőn túl a jogalkotó olyan speciális, az elbirtoklásnak olyan privilegizált eseteit is megteremtheti, ahol az eltérő tényálláselemek mellett eltérő, rövidebb elévülési határidő is indokolt lehet. Az új Ptk. ekként fogalmazza meg az ún. *jogcímes elbirtoklás* esetét, hogy az elbirtoklás öt év elteltével bekövetkezik, ha a birtokos a dolog birtokát a tulajdonostól olyan szerződéssel szerezte, amelynek alapján a tulajdon átruházását követelhet(né! - vö. lj.), ha a szerződés az

⁷⁶⁴ VÉKÁS Lajos (szerk.): Szakértői Javaslat im. 632.o.

⁷⁶⁵ *Kolosváry Bálint* fogalmi megközelítése az elbirtoklásra: „a birtoklás tényleges állapota, a törvényes előfeltételek és különösen a meghatározott elbirtoklási idő letelte után jogállapotává változik át.” Vö. KOLOSVÁRY Bálint: A tulajdonjog In Szladits (szerk.): Magyar Magánjog Dologi Jog V. kötet (Grill K, Budapest, 1942.) 248. o.

érvényességéhez megkívánt alakszerűségi követelményeknek megfelel(*ne!* – *vö. lj.*), és a birtokos a maga részéről az ellenszolgáltatást teljesítette.⁷⁶⁶ Jelen öt éves határidő a ingatlan esetében tulajdonjog bejegyzéséhez szükséges engedély kiadására vonatkozó követelés, míg ingó dolog esetén a birtokátruházás megvalósítására vonatkozó követelés elévülési idejével konkurrálhat.

A telki szolgalmat elbirtoklással való keletkezése (illetve a szolgalmamentesség elbirtoklása) esetében a Javaslat szintén 15 éves határidőt állapít meg, annak ellenére, hogy a hatályos Ptk. fent említett módosítása a 10 éves határidőt nem érintette. Talán indokolható azzal, hogy egy idegen ingatlan birtokbavételével megkezdett elbirtoklással egyidejűleg az elbirtokló által tudottan fennálló, az adott ingatlant terhelő telki szolgalmi jogtól való mentesség elbirtoklása is megkezdődhet és egyidejűleg következhet be. Az új Ptk. rendelkezéséből következik⁷⁶⁷ ugyanis az, hogy az ingatlanon fennálló olyan korlátolt dologi jogok, amelyek fennállása tekintetében az elbirtokló nem volt jóhiszemű, az elbirtoklás eredeti szerzőmód jellege ellenére az elbirtoklással megszerzett tulajdonjogot is terhelni fogják.

Az elbirtoklási idő kezdőpontja az elbirtoklás feltételeinek beálltától függ, ezzel szemben a tulajdonos dolog kiadása iránti igénye már korábban is keletkezhetett. Ezzel szemben az elévülés az igény esedékessé válásával (perelhetővé válásával; *actio nata*) kezdődik. *Kolosváry* is kiemeli, hogy az elbirtoklás az elévüléssel rendszerint párhuzamosan fut.⁷⁶⁸

⁷⁶⁶ Új Ptk. 5:45. §: „Az elbirtoklás öt év elteltével következik be, ha a birtokos az ingatlan birtokát a tulajdonostól olyan írásbeli szerződéssel szerezte, amelynek alapján a tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartási bejegyzését követelhetné, ha a szerződés az ehhez megkívánt alakszerűségi követelményeknek megfelelne, és a birtokos az ellenszolgáltatást teljesítette.” Az új Ptk. T/7971 sz. törvényjavaslatának szövege is hibát rejthetett: 5:45. § Azért nem követelheti a „vevő” a tulajdonjog átruházását, mert a szerződés alakilag hibás: „ha... megfelelne”. A fent említett szakértői Javaslat itt az Mtj. (550. § és 604. §) rendelkezéseire utal, amely (550.§) szerint „Az elbirtoklás már három év elteltével bekövetkezik, ha a birtokos az ingatlan birtokát a tulajdonostól vagy jogutódától oly szerződéssel szerezte, amelynek alapján a tulajdon feltétlen átruházását követelheti vagy legalább követelhetné, ha a szerződés az érvényességéhez megkívánt alaknak megfelelne és egyszersmind a tulajdonért esetleg járó ellenszolgáltatást teljesítette vagy teljesíti.” Kérdés, hogy az új Ptk. alakilag hibás szerződés esetében fenntartja-e e különleges elbirtoklási időt, vagy a szövegezésbeli eltérés oka az, hogy kizárólag érvényes szerződés esetében ad lehetőséget a tulajdonjog átruházására vonatkozó kötelmi igény 'kiegészítésképpen' az elbirtoklás folytán bekövetkező tulajdoni igény érvényesítésére (tulajdonképpen értelemben vett jogcímes elbirtoklás). Ez utóbbi esetben azonban a törvényszöveg pontosításra szorul: „a tulajdon átruházását követelheti”.

⁷⁶⁷ Miszerint csak ingó dolgok elbirtoklása esetén szűnnek meg a dolgot terhelő, harmadik személyek javára fennálló jogok (kivéve, ha az elbirtokló nem volt jóhiszemű azok fennállása tekintetében). *Vö. Új Ptk. Törvényjavaslat 6:44. § (2) bek.*

⁷⁶⁸ KOLOSVÁRY im. uo.

Az elbirtoklási és elévülési határidők folyását érintő körülmények (nyugvás, megszakadás) viszont továbbra is mutatják a két intézmény közös gyökerét és a mögöttük húzódó közös jogpolitikai megfontolásokat. Sőt, az Mtj-t megelőző magánjogi törvénytervezetek utaló normák alkalmazásával szoros kapcsolatba is hozták ezeket a rendelkezéseket. Ennek oka volt az is, hogy ebben az időszakban még nem tisztázódott a tulajdoni igények elévülhetetlenségének kérdésköre⁷⁶⁹, így a tulajdoni kereset elévülése és az elbirtoklás összhangba hozása kézenfekvő volt. Ezzel szemben az Mtj. már szakít az elbirtoklás nyugvására és megszakítására vonatkozó szabályoknak az elévülési szabályokhoz való normatív kapcsolásával.

Az hatályos Ptk. elfogadásával az elbirtoklás nyugvására vonatkozó szabályok kialakításában is fellelhető az elévülés nyugvásánál meglévő sajátos megközelítésbeli változás. A korábbi „tisztá nyugvási” rendszert⁷⁷⁰ itt is a határidő meghosszabbodásának módszere váltotta fel, érdekes azonban, hogy a jogalkotó a 10 éves határidő mellett is elegendőnek tartotta(tarja) azt, hogy a tulajdonosnak igénye érvényesítésére a menthető akadály megszűnésétől számított egy éves határidő álljon rendelkezésére. Hozzá kell azonban fűzni azt, hogy az elévüléssel szemben e szabály lényeges különbsége, hogy a menthető akadálynak olyannak kell lennie, amely nem a perindítást, hanem azt akadályozza, hogy a tulajdonos tulajdonosi jogait gyakorolhassa. Bár az 1959. évi Ptk. hatálybalépésével az elbirtoklás nyugvására vonatkozó esetek törvényi felsorolása is megszűnt, azonban az 1959. évi Ptk. miniszteri indokolása is figyelmeztet arra, hogy *„különös gondossággal kell a jogalkalmazónak az elbirtoklás nyugvására vonatkozó szabályokat alkalmaznia, és ennek során elbírálni a tulajdonos passzivitásának menthető voltát. .. ha ez kivételesen indokolt , és nem sérti az elbirtoklás intézményének jogpolitikai alapjait.”*⁷⁷¹

Az elbirtoklást megszakító körülmények köre is nagyjából egyezik az elévülést megszakító körülményekkel. Tekintsük át ezeket a körülményeket a hatályos Ptk. felsorolása mentén!

1. Az elbirtoklás megszakad, ha a tulajdonos a dolog kiadására írásban felszólítja.

⁷⁶⁹ Lsd. a tulajdoni igények elévülhetetlensége alfejezetet.

⁷⁷⁰ Vö. pl. Magyar Polgári Törvénykönyv tervezete (1913) 466.§: „Amíg a tulajdoni követelésre (408.§) vonatkozóan olyanok a körülmények, amelyek között másnemű követelés elévülése nyugszik vagy nem fejezhető be, addig az elbirtoklás nem kezdődik, és ha már kezdődött, nem folytatódik.”

⁷⁷¹ 1959. évi IV. törvény A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve 102. o.

A régi magyar magánjogi tervezetekben(1900, 1913) a fent említett utaló normák folytán, ahogyan az elévülés szabályai között sem, így az elbirtoklás szabályai között sem szerepelt ez a megszakító körülmény. Az új Ptk Törvényjavaslata az írásbeli felszólítást szintén kiemeli a megszakító körülmények közül, nem tartja elegendőnek a tulajdonos ilyen jellegű fellépését az elbirtoklás megszakításához sem.

2. Megszakad az elbirtoklás, ha a tulajdonos a dolog kiadása végett per indít.

Kérdéses, hogy vajon a pert kivel szemben kell a tulajdonosnak megindítania, illetve kizárólag a „rei vindicatio” vagy más tartalmú kereseti kérelem is alkalmas lehet-e az elbirtoklás megszakítására. Kérdéses az is, hogy vajon a bírósághoz forduláson kívül – pl. birtokvédelmi eljárás kezdeményezésével – más (közigazgatási) hatósághoz való fordulás megszakítja-e az elbirtoklást?⁷⁷² Az általánosan elfogadott nézet szerint ezen közigazgatási eljárás megindítása is megszakítja az elbirtoklást. Az Mjt. utaló szabálya alapján a keresetindítással azonos hatályú cselekmények is megszakítják az elbirtoklást.

3. Megszakad az elbirtoklás, ha a tulajdonos a dologgal rendelkezik.

A hatályos Ptk. szövegezése itt a tulajdonost megillető rendelkezési jogra, annak tartalmára utal. A kapcsolódó bírói gyakorlat is ezt a szűk értelmezést követi.⁷⁷³ Hozzá kell azonban fűzni azt, hogy ha a tulajdonos maga egyéb tulajdonosi részjogosítványokkal él, az szintén az elbirtoklás megszakítását eredményezi, mert megszűnik az elbirtoklás békés jellege (pl. időszakosan használja az ingatlant). Ezért üdvözlendő az új Ptk. Törvényjavaslat módosítása, miszerint a rendelkezési jog helyett a tulajdonosi jogok gyakorlásáról szól. Kérdéses azonban, hogy ha jelen megszakító ok ilyen tág megfogalmazást nyer, vajon a bírói gyakorlat kiterjesztheti-e értelmezéssel a tulajdonos olyan jellegű magatartására is ezt a rendelkezést, amely a korábbi gyakorlat szerint nem minősült félbeszakító oknak. Így pl. amennyiben a tulajdonosi jog gyakorlására szolgáló társasházi közgyűlésen való részvételre másnak meghatalmazást ad, vagy pl. ebbe körbe beléphet-e az az eset, amikor a tulajdonos a dolog kiadását az elbirtoklótól írásban követeli.

⁷⁷² A Ptk. Kommentár emellett foglal állást. Vö. Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. köt. (Complex, Budapest, 2007.) 465. o., Ugyanígy nyilatkozik Sárközi a Ptk. kapcsos kommentárjában.

⁷⁷³ Vö. BH1997. 20. „Az ingatlan jelzáloggal való megterhelése a tulajdonos rendelkezési joga körébe tartozó olyan tevékenység, amely az elbirtoklás megszakadását eredményezi.”

A régi magyar magánjogi tervezetekben érdekességképpen említést érdemel az, hogy az elbirtoklás félbeszakítását eredményező jelen körülményt sokkal szűkebb keretek között, kizárólag átruházás esetében és kizárólag ingatlanokra nézve és a jóhiszemű szerző javára vették figyelembe.⁷⁷⁴ Az Mtj. rendelkezése szerint: „Az elbirtoklást félbeszakítja: 1. a birtok elvesztése; 2. az *ingatlan* tulajdonának visszerthes átruházása; 3. az *ingatlan* kiadására irányuló tulajdoni kereset megindítása vagy az azzal egy tekintet alá eső cselekmény.”⁷⁷⁵ Kizárólag az átruházás tekintetében és elsősorban a tulajdont átruházás útján megszerző, a telekkönyvben bízó, jóhiszemű és visszerthes szerző érdekében.⁷⁷⁶

Szladits szerint *”félbeszakad az elbirtoklás akkor is, ha az ingatlant a telekkönyvben a tulajdonosról másnak a nevére írták át (mert ez bizonyosága annak, hogy a tulajdonos jogát gyakorolni akarta...”*⁷⁷⁷

Nem hivatkozhat azonban az elbirtoklás félbeszakadására az, aki a szerzőkor rosszhiszemű volt, azaz tudott (tudnia kellett volna) az elbirtoklás folyásáról. Itt érdemes tehát felhívni arra a figyelmet, hogy a tulajdonosváltás bár főszabályként nem hatott ki az elévülés folyására, azonban a telekkönyvben bízó, jóhiszemű, visszerthes jogszerző, tulajdonszerző védelme érdekében mégis megszakadt az elbirtoklás.

A hatályos szabályozáshoz kapcsolódó gyakorlat és jogi irodalom a tulajdonos személyében bekövetkező változásokat (halál, jogutódlással, jogutód nélkül történő megszűnés) illetve a birtoklásban bekövetkező utódlást nem tekinti az elbirtoklást megszakító körülménynek.⁷⁷⁸ Így az örökssel szemben az elbirtoklási idő nem fog újraindulni, továbbá az új birtokos saját elbirtoklásának idejéhez elődjéét hozzászámíthatja.

⁷⁷⁴ Vö. Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezete 655.§ második bekezdés második mondata: „Az ingatlan tulajdonjogának átruházása szerződés vagy hagyomány útján, szintén félbeszakítja az elbirtoklást a szerző javára.”

⁷⁷⁵ Mtj. 556.§

⁷⁷⁶ „A bírói gyakorlat a jóhiszemű telekkönyvi szerzés védelmének elvéből vezeti le azt, hogy a telekkönyvi tulajdonszerzővel szemben a már megkezdett elbirtoklást megszakítottak tekinti. Ha az ingatlan tulajdonának átruházása az átruházó részéről nem is fogható fel a tulajdonjognak a keresetindítással egyenlő jelentőségű érvényesítéseként, a szerző a telekkönyvbe vetett bizalmánál fogva mindenesetre fokozott védelemre szorul, ...” Vö. Mtj indokolás (1932) 253. o.

⁷⁷⁷ SZLADITS Károly: Magyar magánjog vázlat (2. kiadás Grill K, Budapest, 1909.) 78. o.

⁷⁷⁸ BH2003. 450 Az elbirtoklási időt általában nem szakítja meg, ha a szolgáló telek tulajdonosa az ingatlannal rendelkezik. A tulajdonos személyében történő változásnak a szolgálat elbirtoklási idejére nincs kihatása.

4. Utolsó sorban az elbirtoklás megszakadását eredményezi, ha a birtokos a birtokot az akaratán kívül elveszti, és azt egy éven belül nem szerzi vissza, illetőleg egy éven belül kéri a bíróságnál, hogy a dolog újabb birtokosa a dolgot adja vissza.

Ez esetben az elbirtoklás félbeszakadása az elbirtoklás egyik pozitív feltételének hiánya következtében következik be, megszűnik ugyanis a birtoklás. Az elbirtokló érdekében azonban a törvény egy éves haladékot nyújt a dolog visszaszerzése, illetve ebből a célból birtokper(!) indítására.

10.2.3. Következtetések

A régi magánjogi tervezetek és az Mtj. rendelkezései tükrében észlelhető a félbeszakító okok jelentős kiterjesztése, liberalizálódása, amely bizonyítja az elbirtoklás és az elévülés fokozatos eltávolodását. Az 1959. évi IV tv., a Ptk. ezen a pályán tovább mozogva az átruházás esetkörét kiterjeszti a tulajdonosi rendelkezési jog teljes körére (így a megterhelés, a birtokba, használatba adás eseteire) is.

Mindezek alapján az elbirtoklási idő és az elévülés folyására vonatkozó szabályok jelen dogmatikai és szabályozási háttér mellett nem kezelhetők egységes szemlélettel. Bár elsősorban az idő folyását befolyásoló körülmények hasonlóak, azonban e hasonlóság közös elméleti következtetések levonására, az elévülés magyarázására nem szolgálhatnak. Így bár az elbirtoklást félbeszakító körülmények meghatározása arra enged következtetni, hogy a tulajdonos igényérvényesítésének elvileg bármely formája az elbirtoklás megszakítására alkalmas, mert él a tulajdonjogával, azonban ugyanez az elévülés kapcsán nem mondható el. E hasonlatosságból tehát nem következhet olyan érvelés, miszerint az elévülés megszakítására a Ptk. ban meghatározott okokon kívül más esetben is – pusztán azért, mert a jogosult bármely formában szakít passzív magatartásával – sor kerülhetne.

Ezzel összefüggésben nem támogatható az új Ptk. Törvényjavaslat azon megoldása, hogy a dolog kiadására irányuló írásbeli felszólítást kiemeli az elbirtoklást megszakító körülmények köréből. E jogalkotói döntést nem támasztja alá más félbeszakító okok körének tágulása sem, és végképp nem indokolható az elévülést megszakító körülményeket érintő változtatás párhuzamosságával sem.

10.3. A jog elenyészése, az indokolatlan késlekedés következményei

10.3.1. A jog elenyészéséről általában

A korábbi irodalmi álláspontok, az elévülési és a záros, jogvesztő határidőn túl, azoktól függetlenül elismerték a jog elenyészésének lehetőségét.⁷⁷⁹ Amennyiben a jogosult huzamosabb időn keresztül, minden indok nélkül nem él jogával, hatalmasságával, ebben megjelenhetett a jogról való lemondás szándéka, amely lemondás a jog megszűnését eredményezte. Jelenlegi bírói gyakorlatunkban is feltűnik ez az intézmény, az ajándékozó visszakövetelési joga gyakorlása⁷⁸⁰, továbbá az elővásárlási jogot sértő szerződéssel szembeni fellépés⁷⁸¹ viszonylatában. A jog nem gyakorlása, az igény nem érvényesítése tehát időmúlás következtében jogvesztő/elévülési határidő hiányában is eredményezheti a jog megszűnését, feltéve ha a jogosult indok nélküli késlekedése valóban a jogról való lemondásként értelmezhető.⁷⁸²

A hatalmasság nemgyakorlásával szintén előállhat egy bizonytalan helyzet, amelyben a jóhiszeműség megkívánja, hogy a fél lépéseket tegyen. E bizonytalan helyzet felszámolására azonban az elévülés nem minden esetben alkalmas (jelen esetben nincs is elévülés alá eső konkrét követelés).⁷⁸³

⁷⁷⁹ A német jogban és dogmatikában jelentkező *Verwirkung* intézménye magyar dogmatikára gyakorolt hatásáról van szó, amelyet egyes ezrők, mint az indokolatlan késlekedésben álló meg nem engedett joggyakorlást, mások a saját korábbi magatartással ellentétes magatartást (venire contra factum proprium), míg mások a joglemondás, maig vannak, akik időmúlás folytán a felelősség korlátozását látták e jelenség lényegeként. Vö. SZÁSZY István: A kötelmi jog általános tanai im. 313. o.

⁷⁸⁰ Lsd. PK. 76. sz. állásfoglalása

⁷⁸¹ Vö.: EBH2006:1408. sz. elvi határozata és az LB 2/2009. (VI. 24.) sz. PK véleménye (az elővásárlási joggal kapcsolatos egyes jogértelmezési kérdésekről)

⁷⁸² *Fehérváry Magyar magánjog c. művében rámutat arra, hogy „az alanyi jognak, hatalmasságnak – ha a tárgyi jog nem is mond ki rájuk elévülést vagy praecusiot – véget vethet a róluk való lemondás; a lemondás hallgatóságos is lehet, és ennek fő esete az, midőn a jogosult vagy „hatalmas” huzamosabb időn keresztül nem él jogával, hatalmasságával.”* FEHÉRVÁRY Jenő: Magyar magánjog kistükre (7. kiadás, Budai Nyomda, Budapest, 1941.) 107.o.

⁷⁸³ „Az életben nem ritkán előfordulnak olyan helyzetek, amelyekben a felek jogai és kötelezettségei egymás irányában tárgyilag bizonytalanokká válnak. Ilyenkor igen gyakran a kölcsönös jóhiszeműség kívánja meg, hogy az a fél, aki valamilyen jogot akar érvényesíteni, eziránt nyomban tegyen lépéseket

Villányi a passzivitás jogvesztő hatásának különös eseteként említi a jog érvényesítésével való késlekedést, amely relevanciával bír időszakos szolgáltatások esetén is. Ezen az úton eljuthatunk tehát a hatályos Ptk. 280.§ (3) bekezdésébe foglalt rendelkezésig: „*A tartásdíjat, az életjáradékot és a baleseti járadékot időszakonként előre kell fizetni. A jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített részleteket bírósági úton többé nem követelheti.*” Továbbá a huzamosabb jog nemgyakorlás megszüntetheti a hatalmasságokat is – fűzi hozzá Villányi.⁷⁸⁴ A joglemondás passzivitással megvalósuló jelen esetei azonban láthatóan nem foglalhatók egységes keretbe, mert hol a bírói úton való igényérvényesítés megszűnését, hol magának az alanyi jognak az elenyészését, tehát megszűnését vonják maguk után.

Az igény érvényesítésével való indokolatlan késlekedést más szerző a bekövetkezett érdekmúlás jelének tartja – így Almási Antal, amely az elévülés, a kamatok „elvesztése” (rövidebb elévülési idő) és a tartási, életjáradéki igények elenyészése hatásában rejlik.⁷⁸⁵

A jog gyakorlásával való indokolatlan késlekedés nem pusztán azért kerülendő, mert bizonytalan helyzetet teremt (a jog, igény érvényesítésére vonatkozó akarat esetleg már nem áll fenn) a kötelezett hátrányára, hanem mert a jog, igényhelyzet felállítása mögötti jogalkotó szándéknak mond ellent. Így a joggal való nem élés, annak indokolatlansága visszaélésszerű magatartást is megvalósíthat. A Ptk. ezért számos helyen az igény, jog elévülésétől, megszűnésétől függetlenül az indokolatlan késlekedéshez valamiféle hátrányos jogkövetkezményt fűz.

A legfontosabb eset ezek közül a fentebb már említett, az időszakos alimentációs szolgáltatások térítésére vonatkozó igény érvényesíthetőségének megszűnése. A tartási, életjáradék-, baleseti járadékkövetelések 6 hónapnál régebben lejárt tételei, amennyiben a jogosult az igény érvényesítésével alapos ok nélkül késlekedett már nem perelhetők. (Tehát bár e követelések fennmaradnak, de kikényszeríthetőségük megszűnik: igény nélküli helyzet, természetes kötelem

(felszólítás, perlés) vagy legalább közölje a másikkal, hogy őt kötelezettnek tartja, ez a tárgyilag bizonytalan helyzetben akként rendezkedjék be, mintha kötelezett nem volna. A közlés elmulasztása ilyenkor azzal a hatással is járhat, hogy az, aki passzív viselkedésével a másik felet megnyugtatta, jogára utóbb már nem hivatkozhatik.” VILLÁNYI László: A követelések megszűnése és elévülése. . In. Magyar magánjog. Kötelmi jog Általános rész III. kötet (Grill K, Budapest, 1941.) 619. o.

⁷⁸⁴ VILLÁNYI László: *Követelések megszűnése és elévülése.* In. Magyar magánjog. Kötelmi jog Általános rész III. kötet (Grill K, Budapest, 1941.) 619.-620. o.

⁷⁸⁵ Vö. ALMÁSI Antal: *Kötelmi jog kézikönyve* (Tébe, Budapest, 1926.) 254. o.

keletkezik tehát.) Érdekes itt arra kitérni, hogy ebben a rendelkezésében a Ptk. nem említ elévülést, itt nem elévülési határidőről van szó.⁷⁸⁶ Hozzá kell azonban tenni, hogy a bírói gyakorlat e határidő kapcsán – az indokoltság okán (azaz nem alapos ok nélkül késlekedik a jogosult) – megfelelően alkalmazza az elévülés nyugvására, megszakadására vonatkozó szabályokat.⁷⁸⁷

Itt kell megjegyezni az új Ptk. szabályozásának azon sajátosságát, hogy mind a kötelek teljesítésére, mind a szerződések teljesítésére vonatkozó szabályok közül kiemelte a tartási, életjáradék- illetve a baleseti járadékkövetelések elenyészésére vonatkozó, fent vizsgált rendelkezést. Ennek okát azonban nem abban látom, hogy egyébként megszüntetni kívánta ezt a speciális igényérvényesítési korlátot. Ugyanis a törvényen alapuló tartás körében – a rokонтartás szabályai között, és utaló norma folytán a házastársi és élettársi tartásra is alkalmazandóan is – e szabályt fenntartja.⁷⁸⁸ Sőt, az igényérvényesítés lehetőségét a 6 hónapnál régebben lejárt követelésektől még alapos ok fennállta esetén is megvonja, amennyiben adott követelések három évnél "régebbiek". Helyeslem, hogy e határidőt nem minősíti jogvesztőnek, mert ahogyan azzal már korábban foglalkoztam, maga a tartáshoz való jog nem évülhet el, igényérvényesítés hiánya miatt nem szűnhet meg, azonban az abból fakadó időszakos szolgáltatásokra vonatkozó, időről időre lejáráó követelések már természetesen elévülés alá esnek. Nem értem viszont, hogy e határidő hossza miért tér el az általános elévülési idő 5 éves időtartamától. Szerződésen alapuló tartás esetében pedig 6 hónapos igényérvényesítési határidőt az új Ptk. nem tartalmaz, az életjáradéki szerződés esetében viszont igen.⁷⁸⁹

Szintén az indokolatlan késlekedés következménye az is, hogy a bíróság megszüntetheti a kár megtérítéséért fennálló egyetemleges kötelezetti helyzetet. „*A bíróság mellőzheti az egyetemleges felelősség megállapítását, és a károkozókat közrehatásuk arányában is marasztalhatja, ha ... b) a károsult maga is közrehatott a*

⁷⁸⁶ Erre Lábady is rámutat, amiről az alanyi jog, igény fogalma kapcsán már szóltam.

⁷⁸⁷ Vö. HARMATHY Attila: *A teljesítés és a beszámítás*. In. Gellért György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata* (KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.) 1024. o.

⁷⁸⁸ Új Ptk. 4:208 § (3) bek. Tartási követelést hat hónapnál régebbi időre bírósági úton akkor lehet visszamenőlegesen érvényesíteni, ha a jogosult a követelés érvényesítésével alapos ok miatt késlekedett. Három évnél régebbi időre tartási követelést nem lehet bírósági úton érvényesíteni.

⁷⁸⁹ 6:497.§ 82) bek. Az életjáradékot havonta előre kell teljesíteni. A járadékszolgáltatásra jogosult a hat hónapnál régebben lejárt és alapos ok nélkül nem érvényesített járadékot bírósági úton nem követelheti. Véleményem szerint itt egy normaszöveg-kodifikálási technikai hiba történt.

*kár bekövetkeztében, vagy igénye érvényesítésével menthető ok nélkül késlekedett.*⁷⁹⁰

Hasonló helyzettel találkozunk a telki szolgalmi jog nemgyakorlás miatt bekövetkező megszűnése esetében. „A szolgalmi jog megszűnik, ha a jogosult azt tíz éven át nem gyakorolta - bár ez módjában állt -, vagy eltúrta, hogy gyakorlásában akadályozzák.”⁷⁹¹ Érdekes módon – és itt érhető tetten az elévülés és az elbirtoklás, mint az idő múlásához kapcsolódó két jogintézmény közös gyökere – a szolgalmi jog megszűnésének ezen esetét ugyanis, – különös tekintettel arra az esetre, ha a szolgalmi jog terhelte ingatlan tulajdonosa részéről kifejtett és a jogosult által eltúrt akadályoztatásban nyilvánul meg –, a szolgalmi jogmentesség elbirtoklásának nevezi a jogi irodalom.

10.3.2. Az elővásárlási jog elenyészése

A hatályos Ptk.-hoz kapcsolódó bírói gyakorlat elfogadja az elővásárlási jog „elenyészésének” intézményét is, amely azt jelenti, hogy ha az elővásárlásra jogosulttal a jogát sértő adásvételi szerződést nem közli, de más módon a szerződésről tudomást szerez, viszont elővásárlási jogát ennek ellenére indokolatlanul nem gyakorolja, késlekedik, akkor úgy kell tekinteni, mintha elővásárlási jogáról ráutaló magatartással lemondott volna.⁷⁹²

Az elővásárlási jog ún. elenyészésével szemben Kiss Tibor cikkében érvként hozza fel, hogy a „jelenlegi bírói gyakorlat kifejezett contra legem törvényértelmezésen alapul, törvényi felhatalmazás nélkül, jogszabálysértő módon korlátozza a jogában sértett elővásárlási jog jogosultját az igényérvényesítésben, ...”⁷⁹³ Rámutat arra, hogy törvényi rendelkezéssel kell az igényérvényesítésre nyitvaálló határidőt az általános, öt éves kötelmi jogi elévülési határidőhöz képest leszűkíteni. Véleményem szerint az elővásárlási jognak az elévülési határidő leteltét megelőző elenyészésének lehetőségét, kifejezett törvényi jogvesztő határidő hiányában sem szabad elvetni. Elsősorban a jogelenyezés intézményében rejlik,

⁷⁹⁰ Ptk. 344.§ (3) bek.

⁷⁹¹ Ptk. 170. (2) bek.

⁷⁹² A Legfelsőbb Bíróság rögzíti ezt például a BH2005:320. sz. eseti döntésében, és kitér erre az EBH 2006:1408. sz. elvi bírósági határozat is.

⁷⁹³ KISS Tibor: Elenyészhet-e az elővásárlási jog? In.: Magyar jog 2009. évi 9. sz. 551.p

„venire contra factum proprium” elleni fellépés, a jóhiszeműség és tisztesség követelménye alátámaszthatja e jog határidőt megelőző megszűnését.⁷⁹⁴

Az új Ptk. Javaslatainak (T/5949.sz) 2008. júniusi állapot szerinti normaszövege az előbbi megfontolásból már korlátozta az elővásárlási jogosult igényérvényesítésére nyitvaálló határidőt. Az akkori időállapot szerinti megszövegezés értelmében: „*A jogosult a hatálytalanságból eredő igényeit – a szerződéskötésről való tudomásszerzéstől számított egy éven belül, de legfeljebb a szerződéskötéstől számított hároméves jogvesztő határidőn belül – azzal a feltétellel gyakorolhatja, ...*”.⁷⁹⁵ Ez a rendelkezés azonban nem tett különbséget aszerint, hogy a jogosult milyen okból késlekedik igénye érvényesítésével (hiszen jogvesztő a 3 éves határidő), továbbá abban sem, hogy a jogosult a kötelezettel szemben vagy a dolgot birtokló vevővel szemben kíván-e fellépni. Véleményem szerint e 3 éves határidő jogvesztő jellegén enged az új Ptk. rendelkezése.⁷⁹⁶

Ez a határidő kikötés a 2009. évi CXX. törvény (új Ptk.) szövegéből kikerült, de továbbra is nyitva hagyta a jogalkotó azt a kérdést, hogy vajon az elővásárlási jog elenyészésének bíróság általi elfogadása helyénvaló-e?

A 2/2009.(VI. 24.) PK vélemény kitér az elővásárlási jog elenyészésének kérdésére is. Az ott kifejtettek szerint a bírói gyakorlat abból az elvből indult ki, hogy az elővásárlásra jogosult nem kerülhet kedvezőbb helyzetbe azáltal, hogy vele a vételi ajánlatot nem közölték, mint amelyben akkor lenne, ha azt vele szabályszerűen közlik. Tehát önmagában amiatt, mert a sérelmére jogsértést követtek el, az elővásárlásra jogosult még nem igényelheti a sérelmének az orvoslását az ajánlat elfogadására egyébként nyitva álló határidő meghosszabbításával és különösen nem az általános elévülési idő figyelembevételével.

⁷⁹⁴ Vö. PUSZTAHELYI Réka: *Az elővásárlási jog megsértésének következménye*. In: Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2011. november 8. 153.-159. p

⁷⁹⁵ vö.: a támogatott módosításokkal egybefoglalt T/5949. sz. javaslat 5:192.§ (2) bek.

⁷⁹⁶ Új Ptk. 6:223. § (2) bek. A hatálytalanságból eredő igényeket a jogosult a szerződéskötésről való tudomásszerzéstől számított harminc napon belül érvényesítheti azzal a feltétellel, hogy az igényérvényesítéssel egyidejűleg az ajánlatot elfogadó nyilatkozatot tesz, és igazolja teljesítőképességét. A hatálytalanságból eredő igényeket a jogosult a szerződéskötéstől számított három év elteltével nem érvényesítheti.

10.3.3. Az ajándék visszakövetelésére vonatkozó igény

Érdekes párhuzamot vonni, hogy a bírói gyakorlat az ajándék visszakövetelésére vonatkozó igény érvényesítése kapcsán is elismeri az igény elenyészésének lehetőségét.⁷⁹⁷ Mind a két esetben a jog elenyészése a huzamosabb időn keresztül tartó, indokolatlan nemgyakorlás következménye, amely alapján rokonítható tehát az elévülés intézményével.

Az ajándék visszakövetelésére vonatkozó igény érvényesítésére a Ptk. nem szab határidőt, de rögzíti, hogy a jogról való lemondásnak illetve megbocsátásnak minősül az, ha a jogosult az ajándékot megfelelő ok nélkül hosszabb időn keresztül nem követeli vissza.⁷⁹⁸

10.3.4. Szolgáalom megszűnése *nun usus* által

Ahogy a jogvesztő és az elévülési határidő dogmatikai elkülönítésére vonatkozó irodalmi álláspontok ütközéséből kitűnt, a jog nem gyakorlása és az elévülés kapcsolata igencsak vitatható. A hatályos Ptk. a telki szolgáalom megszűnésének sajátos eseteként szabályozza a nemgyakorlás (*non usus*) következtében beálló elenyészést. „A telki szolgáalom megszűnik, ha a jogosult azt tíz éven át nem gyakorolta – bár ez módjában állt –, vagy eltúrte, hogy gyakorlásában akadályozzák.”⁷⁹⁹ A szabályozás jellegéből adódik, hogy e tíz éves határidő nem elévülési, és nem is jogvesztő jellegű. Lényegében kapcsolatot teremt a jogvesztő határidő, az elévülési határidő és a jogszerző elévülés (elbirtoklás) között. Nem jogvesztő jellegű, mert az idő telésén túlmenően feltétele a megszűnésnek az is, hogy a joggyakorlás lehetséges legyen, a határidő nem elévülési jellegű, mert nem pusztán a jog bírói úton való kikényszeríthetőségére hat ki, hanem magát az alanyi jogot is megszünteti. Nem jogszerző elévülés, mert a jogosult passzivitása nem keletkeztet dologi igényt más javára, pontosabban más személy magatartásától függetlenül is beállhat a jog elenyészése (más magatartásától függ, ha a zavarás ellen nem lép fel).

⁷⁹⁷ PK 76. sz. állásfoglalás II. pontja

⁷⁹⁸ Nyilvánvalóan hibás itt az új Ptk. szövege 6:237. (4) bek.: „ megfelelő ok nélkül hosszabb idő nélkül nem követeli vissza”.

⁷⁹⁹ Vö. Ptk. 170.§ (2) bek.

Ezzel szemben a telki szolgalmat elbirtoklással való keletkezése tisztán előáll a Ptk. 168.§ (2) bekezdésében foglaltak alapján, miszerint elbirtoklással megszerzi a telki szolgalmat az ingatlan birtokosa, ha a másik ingatlan használata ellen annak birtokosa tíz éven át nem tiltakozott. E két rendelkezés tehát csak abban az esetben komplementer, amennyiben a szolgáló telek birtokosa részéről fennálló akadályoztatás miatt enyészik el a szolgalmat, ha lényegében a birtokos a szolgalmat mentességet elbirtokolja.

A szolgalmat mentesség elbirtoklásából kiindulva Grosschmid megközelítése is cizellált attól függően, hogy a szolgáló telek tulajdonosa jó- vagy rosszhiszemű.⁸⁰⁰ Amennyiben jóhiszemű, és a szolgalmat jogosultja jogát így nem gyakorolja, akkor a telki szolgalmat non usus által megszűnik. Ezzel szemben, ha a szolgáló telek tulajdonosa rosszhiszemű, akkor non usus által pusztán a szolgalmi igény elévülése áll be. E megközelítés a jelenleg hatályos jog és dogmatika talaján már nehéz dogmatikai különbségtételt eredményez, mivel az elbirtoklásnak hatályos jogunkban a jóhiszeműség már nem feltétele, és az általános bírói gyakorlat a Ptk. alapján a tulajdoni és a dologi igények elévülhetetlenségét vallja.

Szladits a nemgyakorlás általi megszűnést tisztán jogvesztő határidőnek tekinti, annak ellenére, hogy a korabeli irányadó bírói gyakorlat elévülési határidőként kezelte.⁸⁰¹ *Nizsalovszky* a Magyar Magánjog Dologi Kötetében szintén ezt az álláspontot közli.⁸⁰² *Nizsalovszky* korábbi véleménye szerint „a szolgalmat non usus vagy usucapio libertatis útján való megszűnése is lényegileg azonos az elévüléssel.”⁸⁰³

Nizsalovszky ezért úgy látja, hogy az Mtj. nem teszi magáévá a megszűnés és a kereseti jog elenyészése közti megkülönböztetést, hanem a non usust a telki szolgalmat telekkönyvön kívüli megszűnésének eseteként szabályozza. Véleményem szerint viszont e megoldás inkább azt támasztja alá, hogy az Mtj. kidolgozásakor a telki szolgalmat jog megszűnésének ezen esetét különválasztani kívánták mind az

⁸⁰⁰ Vö. Grosschmid Fejezetek I. 45.§ 7.p.

⁸⁰¹ Vö. SZLADITS Károly: Dologi jog im. 249 .o.

⁸⁰² Vö. NIZSALOVSKY Endre: Korlátolt dologi jogok. In. Szladits K. (szerk.) A Magyar Magánjog Dologi Jog V. köt. 573. o.

⁸⁰³ NIZSALOVSKY Endre: A korlátolt dologi jogokra vonatkozó telekkönyvi szolgáltatás In. Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötetmi jogunk köréből c. művéhez (szerk: Almási et al.) I. kötet Budapest, 1932. Grill Kiadó I. Fejezet: Telekkönyvi szolgáltatásról D. pont. 106. o.

elbirtoklástól, mind az elévüléstől (keresetelévüléstől), és az elévülés általános hatása helyett a dologi jog telekkönyvön kívüli megszűnési eseteként szabályozták.

Amennyiben elévülés alá tartozó kérdésként jelentkezett volna, a jogszerző elévüléssel, elbirtoklással kapcsolatban felmerült dogmatikai vita erre is kiterjedt volna: vajon a jogosult passzivitása – amely relatív jogviszonyban a támasztható követelés elévülését eredményezheti (szolgalmom jogosultja és ingatlan mindenkori birtokosa relációjában) – hogyan hat ki a dologi jogviszonyra, azaz harmadik személyek e jog megszűnésére hivatkozhattak volna-e?

Menyhárt az elévülési és a jogvesztő határidő elhatárolására vonatkozó gondolatmenetében kitér a szolgalmi jog nemgyakorlás (non usus) miatti megszűnésére.⁸⁰⁴

10.3.5. Következtetések

Összegzésképpen elmondható tehát, hogy az új Ptk. kodifikálása során tetten érhető egy arra irányuló tendencia, amely szerint a jelenleg még konkrét határidőhöz nem kötött jogok gyakorlását is elévülési és/vagy záros határidőhöz kössék. Az elővásárlásra jogosult például a Ptk. rendelkezése szerint az elővásárlási jogát sértő szerződés hatálytalanságából eredő igényeit a tudomásszerzéstől számított hat hónapos, illetve a szerződéskötéstől számított három éves határidőn belül érvényesítheti.

Ahogy a jogvesztő és az elévülési határidő dogmatikai elkülönítésére vonatkozó irodalmi álláspontok ütközéséből kitűnt, és amint arra már az elévülés fogalmi lemeét képező "igény nem érvényesítése" vonatkozásában már kifejtettem, a jog nem gyakorlása és az elévülés kapcsolata igencsak vitatható. Erre nemcsak a fent említett elővásárlási és ajándékviszakövetelési jog elenyészése, hanem a telki szolgalmom nemgyakorlás miatti megszűnésének sajátos esete is mutat.

⁸⁰⁴ „Amely jogoknál azonban, aminők a pozitív telki szolgalmak, a kötelezettnek a jogellenes magatartással való felhagyása, a jogsértés megszüntetése nem elég a joggyakorlásra, hanem erre főként a jogosított cselekvése kívántatik meg, azoknál az igényszűnés esetében helyénvaló jogszűnést is következményül beállítani. ... Ilyenkor helyesen lehet szó a jog minősített nem használásáról, amelybe az igény beleolvad, mert a sértés legtöbbször a gyakorlással magával elenyészethető a sértés természeténél fogva.” MENYHÁRT: *Elévülés és jogvesztő határidő* im. 23. o.

Mindamelletts sosem szabad megfeledkezni arról, hogy a jog elenyészése itt nem pusztán az idő múlásának következménye. A tényállásban legalább olyan fontossággal bír a joglemondás szándékára utaló passzivitás, jog nemgyakorlás. Továbbá elgondolkodtató az a körülmény is, hogy a jogelenyészsés bírői gyakorlatban egy 32 éves általános elévülési határidő mellett alakult ki, kérdés tehát, hogy egy mindössze öt éves általános elévülési időtartam mellett e következményt – erre vonatkozó konkrét jogszabályi rendelkezés híján – indokolt-e fenntartani. Véleményem szerint nemcsak törvényi szabályozás hiányában állhat be a "jogelenyészsés" következménye. Az új Ptk.- rendelkezése – az elővásárlási jogok gyakorlására újonnan teremtett három éves határidő – mellett is, az elévüléstől független jelenségként, a jogosult tétlenségéből fakad megszűnés megállapítását lehetségesnek tartom.

10.4. Sajátos anyagi jogi határidők

10.4.1. Szerződés megtámadása

A hatályos jogban problémát jelentett az érvénytelen szerződés megtámadására nyitvaálló határidő jogi minősítése⁸⁰⁵, tekintettel arra, hogy a Ptk. 236.§ (3) bekezdése szerint a megtámadási határidőre az elévülés nyugvásának és megszakadásának (!) szabályai megfelelően irányadók. A tulajdonképpeni záros határidő esetében azonban főszabályként nyugvásról nem beszélhetünk, továbbá annak megszakítása fogalmilag kizárt. A megtámadási határidő e sajátos természetével szakít az új Ptk. Javaslatá, tisztán elévülési határidőként szabályozza, mert mellőzi az elévülés szabályainak megfelelő alkalmazására vonatkozó utalást, továbbá eltörli a határidőt megindító szubjektív körülményeket, tehát nem egy szubjektív körülmény (pl. tévedés, megtévesztés felismerése stb.), bekövetkezésétől, hanem a szerződés megkötésétől veszi kezdetét a megtámadási határidő⁸⁰⁶. Itt kell

⁸⁰⁵ Vö. PUSZTAHELYI Réka: The Internal Coherence of Provisions on Prescription in the New Hungarian Civil Code (COFOLA VI. International conference for doctoral students and young scholars; JUDr. Eva Žatecká, Ph.D., Mgr. Lucia Kováčová, Mgr. Lucie Nechvátalová, Mgr. Vojtěch Vomáčka (Eds.): Full Conference Proceeding in PDF format, Masaryk University, Faculty of Law, Brno) 173.-186. pp.

⁸⁰⁶ 6:90.§ (3) – (4) bekezdései.

megjegyezni, hogy a hatályos Ptk., 1959. évi IV. törvény miniszteri indokolása még ezt a határidőt jogvesztő határidőként magyarázza ⁸⁰⁷, azonban az elévülés nyugvására, megszakadására vonatkozó szabályok megfelelő alkalmazásának lehetővé tételével e határidő a bírói gyakorlatban elévülési határidőként funkcionált, és már az 1981-es Ptk. Kommentár is elévülési határidőként ismerteti ⁸⁰⁸. Így végeredményben a bírói gyakorlatban kialakult felfogást építette tovább az új Ptk.

Ha a megtámadási határidőt elévülési határidőnek tekintjük, és az elévülés nyugvására, megszakadására vonatkozó szabályok alkalmazása szükségszerű, akkor logikailag hibás – vagy a sérelmet szenvedett félre nézve indokolatlanul igazságtalan – az új Ptk. azon rendelkezése is, miszerint csak a szerződés megkötésétől számított egyéves határidőn belül fordulhat bírósághoz a fél, ha már a szerződést a másik félhez intézett nyilatkozattal megtámadta, és a megtámadás eredménytelen volt ⁸⁰⁹. A másik féllel történő egyeztetés idején ugyanis az elévülés véleményem szerint nyugszik, és ez a körülmény, mint menthető igényérvényesítési akadály, az alkalmazandó szabályok szerint az elévülési határidő „meghosszabbodását” eredményezheti, tehát a szerződéskötéstől számított egy éves elévülési határidőn is túlnyúlva biztosíthat az elévülés nyugvásának szabálya igényérvényesítési határidőt.

10.4.2. A végrendelet megtámadása

A jelenleg hatályos szabályok a végrendelet megtámadására nem szabnak határidőt. A végrendelet érvénytelenségének, illetőleg hatálytalanságának megállapítására

⁸⁰⁷ A megtámadási határidő jogvesztő jellegét támasztaná alá az az elgondolás is, hogy az ügyletek megtámadásához fűződő jog, mint az ügyletek érvénytelensége megállapításának feltétele e jog gyakorlása. E jogosultság tehát a felet hatalmasságként illeti meg. A hatalmasságok gyakorlására a régi magyar magánjogban jogszabály általában határidőt nem szabott, ha szabott, akkor a határidő a hatalmasságot megszüntette, tehát jogvesztő jellegű volt. Vö.: VILLÁNYI László szavait: „*a hatalmasságok tekintetében sokszor záros jogérvényesítési határidők állanak.*” In: SZLADITS Károly (szerk.): Magyar magánjog . III. Kötelmi jog általános része (Grill Kiadó, Budapest 1941.) 632. o. Itt kell azonban megjegyezni, hogy az akkor irányadó bírói gyakorlat is az elévülés szabályait alkalmazta a megtámadási jogra, bár annak gyakorlását a jogszabály határidőhöz nem kötötte.

⁸⁰⁸ EÖRSI – GELLÉRT (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981. 1134. o.

⁸⁰⁹ Javaslat 6:90.§ (3) bek.: „*A megtámadási jog a szerződés megkötésétől számított egy éves határidőn belül a másik félhez intézett jognyilatkozattal vagy közvetlenül bíróság előtti érvényesítéssel gyakorolható. A szerződés megkötésétől számított egy éves határidőn belül fordulhat bírósághoz a fél, ha a szerződést a másik félhez intézett jognyilatkozattal támadta meg, és a megtámadás eredménytelen volt.*”

irányuló igényét a jogosult bármikor érvényesítheti.⁸¹⁰ A hatályos Ptk. eredeti, 1959-es szövegéhez fűzött miniszteri indokolása⁸¹¹ elismeri, hogy az öröklési jogi igények is a tulajdoni igények elévülhetetlenségét kimondó, illetve a kötelmi igények (5 éves határidőhöz kötött) elévülését kimondó jogi rendelkezések szerint bírálhatók el. E kettősségre tekintettel a hatályos Ptk. nem szabja meg az érvényesítési határidejét a végrendelet hatálytalansága vagy érvénytelensége megállapítására irányuló igénynek. Mindezek alapján a hatályos Ptk. bíró gyakorlata a végrendelet megtámadásához való jog elévülhetetlensége mellett fogalt állást, amit azzal indokolt, hogy *a törvényes örökös igénye is tulajdoni igény, amely nem évül el.*⁸¹²

Az új Ptk. a végrendelet megtámadását ehhez képest kivétel nélkül az általános *öt éves elévülési határidő* keretei közé szorítja.⁸¹³ A hozzá fűzött indokolás pedig kimondja, hogy a *„végrendelet megtámadási joga nem tulajdoni, hanem kötelmi természetű igény, amely csak elévülési időn belül gyakorolható.”*⁸¹⁴

10.4.3. Következtetések

A szerződés és a végrendelet megtámadása egymástól jelentősen eltérő intézmények, egymáshoz hasonló sajátosságokkal, de alapvetően különböző szabályozási háttérrel (kötelmi jog, öröklési jog). Közös sajátosságuk azonban az, hogy a jogügylet keletkezésekor fennálló hiba, érvénytelenségi ok hatására a jogosított személy javára egyoldalú hatalmasság, alakító jog keletkezik. A belátásra bízott e jogellenes helyzet felszámolása. Ahogyan már korábban rögzítettem, a hatalmasságokat nem tekintem az elévülés alá tartozó kérdéseknek. Az elévüléstől független jogpolitikai kérdésként jelentkezik tehát az a probléma, hogy ha e hatalmasságok gyakorolhatóságát mégis határidőhöz kötjük, akkor a határidő elévülési vagy jogvesztő határidőként megfogalmazott.

A szerződés megtámadására vonatkozó határidőt ért, új Ptk.-beli -változtatással nem értek egyet. A szerződés megkötésétől számított htáridő elévülési jellegét sem

⁸¹⁰ Ptk. 654.§

⁸¹¹ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve (Athenaeum Nyomda, Budapest, 1959.) 511. o.

⁸¹² vö. GELLÉRT György(szerk.): A Polgári Törvénykönyv Magyarázata (hetedik kiadás, Complex Kiadó Budapest, 2007.) 2445.o.

⁸¹³ „A megtámadás joga az öröklés megnyílásától számított öt év alatt évül.” Javaslat 7:37. § 84) bek.

⁸¹⁴ VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.) im. 546.o.

domborítja ki, a másik féllel való sikertelen egyeztetés esetén a bírósági eljárás kezdeményezésére adott, szintén egyéves határidő elévülési vagy jogvesztő jellege nem tisztázott.

10.5. Sajátos keresetindítási határidők

A bírói gyakorlat újabb eredményei közé tartozik az, hogy a keresetindítási határidőknek, mint sajátos anyagi jogi határidőknek természetét felismerte. A 4/2003. (II. 25.) PJE sz. Polgári jogegységi határozat részletezi azokat a legfontosabb esetköröket, amikor anyagi jogszabály állapít meg keresetindítási határidőt – mindazonáltal kitér arra is, hogy e határidők, bár anyagi jogiak, azonban egyes esetekben a határidő elmulasztásával szemben lehet igazolásnak helye, míg más esetben nem. A keresetindítási határidő anyagi vagy eljárásjogi jellegét a Legfelsőbb Bíróság

azzal az érveléssel döntötte el, hogy maga a kereset benyújtása még nem eljárási cselekmény, tehát erre kizárólag anyagi határidő vonatkozik – attól függtelenül, hogy mulasztás igazolásának benyújtására adott jogi rendelkezés lehetőséget teremt-e. A legfőbb bírói testület szerint, mivel lényegében elévülési vagy jogvesztő határidő létezik, és a jogvesztés súlyos következménye csak a jogszabály kifejezett rendelkezése alapján állhat be, ilyen jogi rendelkezés hiányában a határidő elmulasztása csakis elévülést válthat ki, amely, mint tudjuk, perakadályt nem létesít.

A Legfelsőbb Bíróság érvelési hibája abban gyökerezik, hogy elévülési és jogvesztő határidőn kívül más határidő fennállását nem tudja helyesen kezelni. Így jut el a helytelen következtetéshez: ha elévülési határidőnek tekintjük a keresetindítási határidőt, akkor megnyílik annak lehetősége, hogy az elévülés nyugvásának illetve megszakadásának szabályai alkalmazandók legyenek.

A jogegységi határozat indokolásával még az alaptétel tekintetében sem értek egyet. Véleményem az, hogy az elévülési és jogvesztő határidő mellett – többek között – keresetindítási határidők is léteznek. Amennyiben ezeket a határidőket is, mint kvázi elévülési határidőket kezeljük, akkor végérvényesen azon helytelen és elfogadhatatlan bírói érvelés válik általánossá, hogy maga az elévülési határidő sem

más, mint – sajátosan számítandó és kifogás hatására figyelembe veendő – keresetindítási határidő.

Ezért az alábbi példákon keresztül érzékeltetem a keresetindítási határidők és az elévülési (vagy akár a jogvesztő) határidők mögött húzódó eltérő funkciókat.

10.5.1. Törlési per

Sajátos keresetindítási határidőként kívánom tárgyalni az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény 62.-63.§ §§-aiben meghatározott törlési per megindítására vonatkozó határidőket.

A hatályos Ptk.-t megelőző, az osztrák telekkönyvi rendtartás és a régi magyar magánjogi kódextervezetek talaján álló dogmatikai megközelítése ezen intézménynek igencsak vitatott volt.

A tudományos vita okát egyrészt abban lehet fellelni, hogy mindamellett, hogy problémát jelentett a magyar telekkönyvi rendtartás (igazságügyi miniszteri rendelet által elfogadott, majd helyszínelési és egyéb rendeletek által igazított telekkönyvi rendtartás) mellett az ITSZ által fenntartott OPTK. rendelkezéseinek megfelelő értelmezése és alkalmazása, az is, hogy ezidőtájt (XX. század legelején) indult meg az elévülés és az elbirtoklás fogalmi különválása, és körvonalazódott a tulajdoni igények elévülhetetlenségét valló dogmatika és bírói gyakorlat.

A törlési per eredeti szabályai szerint a törlési per megindításának a végső határideje, a törlési kereset elévülése, azaz 32 év volt, amely időben egyezett az elbirtoklás általános idejével. Ezzel szemben a törlésre vonatkozó szabályokat formálták a telekkönyv közhitelességének védelmét alátámasztó, a jóhiszemű, visszterhesen szerző védelmében kialakított szabályok is. Így az érvénytelen bejegyzés által közvetetten, ellenérték fejében jogot szerző, jóhiszemű személlyel szemben a törlési per megindítását egy (az eredetileg érvénytelen bejegyzéstől számított) 3 éves határidőhöz kötötték, amit befolyásolt még a bejegyző határozat kézbesítésére vonatkozó szabályok, amelyekkel, mivel – téma szempontjából irrelevánsak – nem kívánok foglalkozni.

Mivel a keresetelévülés és az elbirtoklás általános határideje megegyezett, ezért az érvénytelenségen alapuló, az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó törlési per megindításánál ez problémát nem jelentett. Így a magánjogi dogmatika

elfogadta az egyébként érvénytelen bejegyzésen alapuló, lényegében érvényes jogcím nélküli (birtok)állapot, mint telekkönyvi (jel)birtok elbirtoklást megalapozó jellegét. Ezért illeték ezt a telekkönyvi elbirtoklás kifejezéssel, megkülönböztetve ettől a telekkönyvön kívüli elbirtoklást, azaz a rendes elbirtoklást.⁸¹⁵ A telekkönyvi elbirtoklás kifejezést kiterjesztették a fent említett 3 éves határidőre is, azonban tévesen. Már *Grosschmid* rámutatott arra, hogy ez a határidő nem elbirtoklási határidő, elsősorban azért, mert a határidő nem a telekkönyvi birtok keletkezésével (a jogszerző bejegyzésével) indul, hanem az eredeti érvénytelen bejegyzéstől számítandó, tehát a telekkönyv tartalma közhitelessége érdekében beálló vélelmi határidőről van szó, amely megdönthetetlen vélelmet eredményez a telekkönyv helyességét illetően.

Hatályos jogunk, amellet, hogy a törlési per érvénytelenség miatti, eredeti állapot helyreállítását célzó eseténél elfogadta a határidő nélküliséget, mivel érvénytelen bejegyzés folytán tulajdoni igénye érvényesítésére elvileg bármедdig joga van a volt tulajdonosnak, amit egy általános határidő felállítása alapvetően lekorlátozna. Azzal a kitételrel, hogy semmis szerződések esetén a bírói gyakorlat keresetindítási határidőt nem teremtett, de megtámadható szerződések esetén megjelent a megtámadási jog érvényesítésére nyitvaálló egyéves határidő, mint a törlési per megindításának feltétele. Annak ellenére – jegyzem meg, hogy akár semmis, akár érvénytelen a szerződés, elviekben a jogkövetkezmények azonosak, tehát ez eredeti állapot helyreállítására vonatkozó igény tekintetében itt különbséget tenni nem lehet, másrészt pedig a megtámadási határidő kezdete illetve nyugvása folytán az egyéves határidő akár jelentős kitolódásával is számolhatott a jogalkalmazó.

A törlési perre vonatkozó tudományos vita 2000. évet követően újabb erőre kapott, mivel a hatályba lépő új ingatlan-nyilvántartási törvény (1997. évi CXLIV. törvény) 5.§ (5) bekezdése és a 63.§ (2) bekezdésébe foglalt 3 éves határidőknek, mind megindulásuk, mind a védendő személyi kör, mind a jogszabályi rendelkezés címzettjei tekintetében való eltérései folytán feloldhatatlan kollízió állt be.⁸¹⁶ Ennek

⁸¹⁵ Elsőként talán Szladits Károly: „*A kritikus idő elteltével beálló ezt a jóhiszemű jogszerzést nevezik telekkönyvi elbirtoklásnak, szemben a valóságos (tényleges birtokon alapuló) elbirtoklással.*” Vö. Szladits Károly: *Dologi Jog* im. 165. o.

⁸¹⁶ Vö. a témában: PUSZTAHELYI Réka: *Ingatlan-nyilvántartási jog*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2009. 2. átdolgozott, bővített kiadás; PUSZTAHELYI Réka: *Az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége*. In: Stipta István (szerk.): *Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai*. Bíbor Kiadó, Miskolc,

részletes bemutatására e helyütt nincs lehetőség. Végül az Alkotmánybíróság megsemmisítette az Inyvtv 5.§ (5) bekezdését, és utóbb megsemmisítette a három éves határidőt jelentősen lekorlátozó (a határozat kézbesítésétől számított 60 napos) rendelkezését is a 63.§ (2) bekezdéséből.⁸¹⁷

A törlési per megindítására nyitvaálló határidő tehát nem egységes, elsősorban az érvénytelen bejegyzés alapjául szolgáló okirat érvénytelensége megállapításához igazodik.⁸¹⁸ Ezzel szemben azonban az eredeti érvénytelen bejegyzés alapján közvetetten jogot szerző, jóhiszemű személlyel szembeni 3 éves határidő jogvesztő határidőként sem kezelendő. Kijelenthető ez annak ellenére, hogy a törlési per hinyában a sérelmet szenvedett, törölt jogosult ingatlan-nyilvántartási „vissza”jegyzése végérvényesen meghiúsul. E határidő elévülési arculatot sem ölt magára, hiszen itt nem az adott személlyel szembeni követelés, igény érvényesítéséről van szó, hanem elsősorban az érvénytelen bejegyzés folytán a tulajdonosnak vagy más jogosultnak a helyes ingatlan-nyilvántartási állapot visszaállítására vonatkozó igénye áll fenn.

Lényegében e három éves sajátos határidő alapja az ingatlan-nyilvántartás tartalmában bízó, jóhiszemű (ellenérték fejében szerző) jogszerző védelme, tehát az ingatlan-nyilvántartás közhitelességének védelme. E szabály tehát egy védelmi határidőt szab meg, amely leteltét követően a szerzés megtámadhatatlanná válik. Kurucz szavaival élve, a közhitelesség védelmében beálló kritikus idő⁸¹⁹, ebből a megközelítésből tehát eljutottunk a határidő-formák között szereplő vélelmi határidőig(Grawein): az eredetileg érvénytelen bejegyzéstől számított három év leteltével, jóhiszemű jogszerzők irányában az ingatlan-nyilvántartás helyességének védelme megdönthetetlené válik.

2002.; Tomus 1/2.; PUSZTAHELYI Réka: *A telekkönyvi elbirtoklás alkalmazási problémájáról*. *Advocat*, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara lapja; 2002/1-2. szám 10.-14. o.

⁸¹⁷ Vö. 80/2006. (XII.20.) AB határozat és 51/2009. (IV. 28.) AB határozat. Az alkotmánybírósági határozatok nyomán , újból felvirágzott a „telekkönyvi elbirtoklás” irodalma. Így említést érdemel: VÉKÁS Lajos: *Hová lettél, hová levél, oh telekkönyv(i elbirtoklás) ???!* *Magyar jog* 2007./10. sz. 590.-593. o.; KURUCZ Mihály: *A metafizikai elbirtoklás, mint telekkönyvi elbirtoklás sikertörténete és homályteremtő funkciója: a jóhiszemű jogszerző védelme vagy a tényleges birtokláshoz kötődő jogszerző elévülés* *Jogtudományi Közlöny*. 2008. november 533.-543. o.; BÓNIS Péter: *Ingatlan-nyilvántartás vagy telekkönyv?* *Magyar Jog* 2011. /6. szám 343.-348. o.

⁸¹⁸ Vö. a téma sokszínű irodalmából KOVÁCS László: *Jogalkalmazási problémák a jogok és tények ingatlan-nyilvántartási törlése körül* In: *Magyar jog*, 2002/ (49. évf.) 2. sz. 98. o.

⁸¹⁹ Vö. KURUCZ Mihály: *Magyar ingatlan-nyilvántartási jog*. (ELTE, Budapest, 2007.) 276. o.

Mindezek alapján nem értek egye az új ptk. azon megoldásával, hogy egy rendkívül bonyolult szabály keretében fenntartja e hároméves határidőt és jogvesztő határidőként nevesíti.⁸²⁰

10.5.2. Apaság megtámadására irányuló kereset határideje a Csjt. alapján

A Csjt. rendelkezése⁸²¹ szerint az apaság véelmét a gyermek a nagykorúsága elérése után egy évig, a többi jogosult pedig a gyermek születéséről szerzett értesülése időpontjától számított egy év alatt támadhatja meg. Az a jogosult, aki a megtámadás alapjául szolgáló tényről a reá nézve megállapított határidő kezdete után értesült, az értesüléstől számított egy év alatt támadhatja meg az apaság véelmét.

E határidővel összefüggésben a kommentár a bírói gyakorlatban kiforrott alábbi elveket hangsúlyozza: Azt, hogy a megtámadás határidőben történt-e, a bíróságnak hivatalból kell vizsgálnia. A határidő megtartását nem elegendő valószínűsíteni. A megtámadás alapjául szolgáló tény, körülmény bizonyítható kell, hogy legyen. Nyilvánvaló tehát, hogy az apaság véelmének a megdöntése iránti perekben a határidő számításával kapcsolatban sokszor viszonylag komoly bizonyítást kell lefolytatni. Tisztázni, hogy mi tekinthető a megtámadás alapjául szolgáló ténynek, és hogy e tényről végül is mikor szerzett az igényt érvényesítő hitelt érdemlő tudomást. Erre is figyelemmel, továbbá mert a határidő elmulasztása – amely a Csjt. szabályai szerint igazolással nem menthető ki – esetén is a bíróság tulajdonképpen tartalmilag, érdemben utasítja el a keresetet, megítélésem szerint a Pp. 130. § (1) bekezdés h) pontja alá eső végzéssel a határidőn túli keresetet nem lehet elutasítani. A bíróságnak ilyenkor is ítélettel kell határoznia.

⁸²⁰ Vö. új Ptk. Törvényjavaslat 5:188.§ „Az anyagi jog szerinti jogosult vagy a bejegyzés törlése esetén jogosulttá váló személy a jogsértő vagy utólag helytelenné vált bejegyzés alapján, a bejegyzés teljességében és helyességében bízva, jóhiszeműen és ellenérték fejében jogot szerző harmadik személlyel szemben a törlési keresetet az anyagi jog szerinti jogosult esetén az eredetileg érvénytelen bejegyzésről szóló határozat kézbesítéstől számított hat hónap alatt, a bejegyzés törlése esetén jogosulttá váló személy esetén pedig az utólag helytelenné vált bejegyzés alapján történt jogszerzés bejegyzéséről szóló határozat kézbesítésétől számított hat hónap alatt indíthatja meg, ha a határozatot a részére kézbesítették. Ha kézbesítés nem történt, a törlési keresetet a bejegyzés hatályossá válásától számított hároméves határidő alatt lehet megindítani. E határidők elmulasztása jogvesztéssel jár.”

⁸²¹ Csjt. 43.§ (5) bek.

Csiky Ottó a családjogi kommentárban⁸²² kifejti, hogy a Csjt. nem szól arról, hogy a határidő jogvesztő vagy elévülési jellegű-e. A már nem hatályos PK 124. sz. áf. jogvesztőnek tekintette. A Csjt. hallgatásából arra lehet következtetni, hogy a határidő nem elévülési jellegű. Ahogyan korábban már kifejtettem, *Nizsalovszky* mutat rá, hogy e tekintetben a polgári jog analóg alkalmazásáról sem lehet szó.⁸²³ A megtámadás határidejének elmulasztása tekintetében kimentésnek nincs helye. A megtámadás határidőben előterjesztett voltát a bíróságnak hivatalból vizsgálnia kell, az értesülés időpontját az igényt érvényesítő személynek bizonyítania kell, a valószínűsítés nem elegendő.

A családjogi törvény új Ptk.-ba való beillesztése kapcsán felmerül, vajon e határidőket hogyan kell megítélni? Tekinthetők-e elévülési vagy jogvesztő határidőnek?

10.5.3. Következtetések

A keresetindítási határidők általános áttekintésére jelen dolgozat terjedelmi okokból nem vállalkozhat. Az előbbieken két példát mutattam be röviden, mint az elévülési határidővel rokon intézményeket.

A keresetindítási határidők és az elévülési határidő elhatárolását azért találtam szükségesnek, mert a jelenlegi bírói gyakorlat, – és féltő, hogy az új Ptk. értelmezése során is majd – olyan szemléletmód felé hajlik, ami az elévülést, annak következményeit leszűkíti a bírósági eljárás megindításának feltételére. Hasonlóképpen elmosódnak a határok a törlési per, pontosabban a "telekkönyvi elbirtoklás" kapcsán a keresetindítási határidő és a jogvesztő határidő között. Az a következmény, hogy a jóhiszemű, visszterhesen jogot szerző személlyel szemben az eredetileg érvénytelen bejegyzés megindításától számított 3 éven túl törlési per, már nem indítható, egyrészt nem jelent mindenkiel szembeni általános, tehát keresetindítási határidőt. Nem minősül jogvesztő határidőnek sem, mert véleményem szerint anyagi jogi szempontból még nem eredményezi mindenkiel szemben a

⁸²² CSIKY Ottó: *A családi jogállás*. In. A családi jog kézikönyve I. kötet. (szerk. Kőrös András) HVG-Orac Budapest 1997. 2. kiadás 336. o. [A családjog kézikönyve]

⁸²³ NIZSALOVSZKY Endre: *A család jogi rendjének alapjai*. im. 438.

tulajdonos tulajdonjoga végérvényes megszűnését, hiszen csak bizonyos személyi kör vonatkozásában szűkíti le törlési per kezdeményezésének lehetőségét.

A "telekkönyvi elbirtoklás" kifejezés pedig önmagában rávilágít arra a problémára, hogy a jelenlegi jogtudomány is hajlamos az időmúlásnak az egyik, a jogkeletkezéssel járó hatását (elbirtoklás), az időmúlás másik, az elenyészető, igényérvényesítést lezáró hatásával (telekkönyvi elbirtoklás, jóhiszemű jogszerző védelem) – egyébként további eltérő tényálláselemek mellett is, – párhuzamba állítva következtetéseket levonni.

Befejezés

A dolgozat végére érvén mindenképp szükséges néhány lezáró gondolat közlése – hangzik a kíváncsi, amelynek megfelelni igyekszem, bár kevésbé belső indíttatásból. „A művet csak abbahagyni lehet, befejezni nem” tétel igazságát a dolgozat készítése során sem tudtam megkérdőjelezni. Remélem, a megállapításaim mögött húzódó, esetleg érzékelhető hiányérzetet kisebbítik a feldolgozott problémák kifejtése.

Kutatásaim során talákoztam olyan sajátos kérdésekkel, amelyeket a dolgozatomban felállított rendszerben rendkívül nehezen helyeztem el (esetleg további kutatómunkát is igényelnek), levont következtetéseimet ezekre nem terjeszthettem ki. Ezek közül a legfontosabbakként az alábbiakat itt kívánom kiemelni:

A régi magyar magánjogi irodalomban és a hatályos jogunk alapján kibontakozó bírói gyakorlatban és irodalomban is felmerült a halmazatosan érvényesített igények problémája. Érdekes megvizsgálni ilyen jellegű igényhalmazat esetében, hogy ha eltérő elévülési idők kapcsolódnak az egyes igényekhez, akkor vajon az egyik jogcímen érvényesített igényre alapított keresetnek az utólagos változtatása felélesztheti-e az időközben elévült másik igényt, vagy az valóban elévült. Vajon az egyik igény bírói úton való érvényesítése kihathat-e, megszakíthatja-e a másik igény elévülési idejét?

Hasonlóan több helyen felvetett kérdésként jelentkezett a járulékos, mellékszolgáltatásokra vonatkozó, elsősorban a kamatkövetelés elévülésének kérdése. Összefüggésbe hozható a részteljesítés, mint a tartozás elismerése kérdésével, továbbá, a tőketartozás kamat nélküli megfizetését követően a kamat tőkésedése, és így önálló követelésként az elévülés szabályainak alkalmazása, továbbá, vizsgálható volt a kamat nélküli igényérvényesítés esetén a jogfenntartó nyilatkozat hiányában perelt tőkekövetelés mennyiben hatott ki a kamatkövetelés elévülésére, sőt későbbi érvényesíthetőségére. Szintén kitértem a tartós jogviszonyokból fakadó igény elévülése kapcsán a kamat kérdésére is.

Szintén felmerült bennem, hogy nagyobb hangsúlyt nyerhet az alanyváltozás elévülésre való kihatásának kérdésköre. Elsősorban az engedményezésről való

értesítés (mint megszakító körülmény) kérdésénél és a megtérítési, térítési igény egyes formái kapcsán igyekeztem tisztább képet rajzolni. A gyakorlatot elemezve elsősorban biztosítót megillető regressz igény vagy megtérítési igény esetén jelentkezett az a probléma, hogy a törvényi engedmény formájában rá átszálló követelés már elévült, mire a biztosító azt perelhette volna.

Végeredményként arra az álláspontra jutottam, hogy az elévülés törvényi szabályait, az új Ptk. által bevitt bizonyos szintű liberalizáció (elévülési idő korlátlan megrövidítése vagy meghosszabbítása) mellett is szigorú eltérést nem engedő szabálycsoportként értelmezem. Ezzel összefüggésben nem látom elfogadhatónak az elévülés olyan jellegű megközelítését, amely az elévülés megszakítására okot adó körülményeket a törvénytől eltérően tovább bővítik (pl. ún. jogfenntartás) vagy azt ennyire kiterjesztően értelmezik. Ugyanígy nem jelenthet kiindulópontot ezen érvelésnek az elbirtoklás hasonló szabályainak felhívása, mert nem csupán legfőbb jogi hatását tekintve vált külön az elévüléstől (nem csak, mint jogszerző elévülés), hanem fogalmi elemei mássága is figyelmeztet arra, hogy pl. az elbirtoklást megszakító körülmények felhívása, az elévülést megszakító körülményekkel való párba állítása nem hoz tényleges hasznot.

Általában elmondható, és lényegében az elévülés fogalmi elemeiből is következik, hogy az elévülés nem szünteti meg a követelést, és nem szünteti meg a kötelmet sem. A keresetelévülés és az igényelévülés elméleteinek vitájában az igényelévülés elméleti álláspontját tettem magamévá. E megközelítés alapján a teljesítésre való írásbeli felszólítás, a kézizálogtárgyból való kielégítés fenntartása indokolt, továbbá az elévülésnek a kötelekre gyakorolt hatásai is egységesebb képet mutatnak.

Az új Ptk. azon változtatásával, amely a teljesítésre való írásbeli felszólítást kiveszi az elévülést megszakító körülmények közül, nem értek egyet.

Az elévülést megszakító körülmények közé javasolom felvenni a hagyatéki eljárásban a hitelezői követelés-bejelentésnek a felvételét. A vonatkozó részben igyekeztem részletesen megvizsgálni, milyen tényezők szólnak e mellett illetve ez ellen, és továbbra se látom ennek az akadályát.

A kézizálogtárgyat érintő új Ptk. változtatással sem értek egyet. A birtokra tekintettel itt már állíthatunk szilárd dogmatikai alapokat az elévült követelés

kézizálogtárgyból való kielégíthetősége alátámasztására, főleg olyan szabályozási környezet mellett, amely a fiduciárius jellegű biztosítékok teljes tárházát, bármiféle visszaélés lehetőségére tekintettel tilalmazza.

A dolgozatban kevésbé fordítottam gondot az elévülési szabályoknak a Ptk-beli elhelyezésére. Felmerült azonban bennem az a kérdés, ha a jogalkotó az elévülés szabályait – hiszen kötelmi követelésekről szól – továbbra is a Kötelmi Könyvben kívánja tartani, akkor akár társasági jogi, akár családjogi igények érvényesítése esetén, egyes keresetindítási határidők értelmezése során már problémát jelenthet a jogalkalmazónak, hogy az elévülés szabályait, nyugvását megszakadását, felhívhatja-e illetve hogyan alkalmazza, ha pusztán azt érzékeli, hogy a perbeli határidő nem jogvesztő.

Végül az érzékelt problémák gyökerét legtöbbször az is okozza, hogy a bíróságok, mint azon fórumok, amelyek előtt az elévülés kifogás formájában felhozott, elsősorban az elévülési határidőre, mint a kereset megindítására nyitvaálló határidőre tekintenek. Ebből a szempontból értékelik a hitelező és adós (felperes és alperes) magatartását, nyilatkozatait, és ezen szűrőn keresztül értékelik az elévülés nyugvását vagy megszakadását eredményező körülményeket, de azok közül is csak azokat, amelyek az elévülési határidő végét befolyásolni képesek. Ezt a megközelítést érzékelttem egyrészt abban a kijelentésben, hogy ha az elévülés nyugvása beáll, akkor az elévülést megszakító körülmény fogalmilag kizárt, másrészt a szavatossági igények rejtett hiba miatti nyugvása körül kibontakozó bírói gyakorlat is ezt támasztja alá.

Remélem, hogy dolgozatommal akár a legkisebb mértékben is hozzájárulhatok ahhoz, hogy az elévülés magyar jogi szabályozása és gyakorlata feltárást nyerhessen, és a jelenleginél szilárdabb, talán egységesebb dogmatikai alapra helyeződhessen.

Miskolc, 2013. április 20.

Összefoglaló

Gondosné dr. Pusztahelyi Réka: A magánjogi elévülés dogmatikai alapjai (PhD értekezés)

Jelen dolgozat célul tűzte ki azt, hogy az elévülésre vonatkozó hatályos magyar szabályozás dogmatikai alapjait feltárja. Az elévülés fogalmi elemeinek meghatározására tett kísérletek rendkívül sokszínűek, alapvetően két fő irányvonal bontakozik ki. Az egyik szerint az elévülés pusztán a keresetet szünteti meg, a másik szerint az elévülés az igény érvényesíthetőségét szünteti meg. E két fogalmi megközelítés közös azonban abban, hogy az elévülés magát az alanyi jogot nem szünteti meg, az elévült követelés naturalis obligatióként fennmarad, a kötelezett a teljesített követelést jogalap nélküli gazdagodásra hivatkozva nem követelheti vissza.

A dolgozat vizsgálja az elévülés kezdőpontját, amely főszabályként a követelés esedékessé válása. Sorra veszi az elévülés kezdőpontjának ettől eltérő esetköreit. Az elévülés tartama körében az általános és a speciális határidők kapcsolata, továbbá a felek megállapodása érdemel kiemelés.

Az elévülés nyugvása körében az egyes szabályozási módok, a hazai fejlődés áttekintését és az elévülés nyugvására okot adó gyakori eseteket követően, néhány az elévülés nyugvására vonatkozó hatályos szabályozási rendszerre kritikául szolgáló esetet vesz nagyító alá: pl. teljesítésre adott halasztás, szavatossági igények nyugvása, sortartó kezes helyzete. Az elévülés megszakadása fejezetben az egyes megszakító okokat vizsgálja a dolgozat: keresetindítás, teljesítésre való felszólítás, szerződésmódosítás, tartozás elismerés, engedményezésről való értesítés.

Az elévülés hatása körében érdekes kérdésként merült fel a a Ptk. azon rendelkezésének értelmezése: a főköveteléstől függő mellékkövetelések a főköveteléssel együtt évülnek el, a független mellékkövetelések elévülése a főkövetelés elévülését nem érinti.

A dolgozat kitér az elévüléssel rokon más tényállásokra is, vizsgálja a jogvesztő határidőt, az elbirtoklást, a jog elenyészését és egyes sajátos anyagi jogi határidőket: szerződés megtámadása, végrendelet megtámadása, törlési per.

Abstract

The dissertation aimed at searching the doctrinal foundations of the operative Hungarian regulation on the prescription (limitation). The dogmatic definitions for the prescription are very various, but two conceptual viewpoints emerge. Pursuant to the one, the prescription only ceases the ability to pursue that right in court, and pursuant to the other, the prescription ceases the whole claim (the demand), the possibility of assertion of claim. But these two viewpoints have its effect in common that the prescription does not cease the substantive right, the prescription does not affect the obligator's obligation to fulfil the contract, and the performed services can not be reclaimed on the grounds of prescription.

The dissertation examines the commencement of period of prescription (the due date for performance). The different regulations for commencement are also treated. The following issues are to be mentioned also: the relation between general and special periods of prescriptions, its modification by the parties.

In connection with the suspension of prescription the dissertation examines the different methods of regulation, the legal development of the Hungarian regulation, the certain cases of the suspension, and certain unsettled questions i.e. respite for performance; time limits for the enforcing claims arising deficient performance; the position of the surety (bailor). In the chapter of title of interruption of prescription the dissertation examines the following causes of interruption: the written notice for performance of a claim, the acknowledgment of a debt by the obligor, the amendment of a claim by agreement (inclusive the accord), the judicial enforcement of a claim and the notification of assignment.

In the field of the legal effect of prescription interesting questions came up from the following regulation of Hungarian Civil Code: If the principal claim lapses, all of the dependent collateral claims also lapse. The principal claim shall not be affected when independent collateral claims lapse.

The dissertation also touched upon the other legal institutions which are familiar with the prescription: preclusive term, usucapion (as positive prescription), „vanishing right”, and other substantive law period (i.e. term for avoidance of he contract, the time for the action for cancelling a record in the real estate register).

Irodalomjegyzék

1. A Magyar Általános Polgári Törvénykönyv tervezetének további tárgyalását előkészítő Főelőadmány és a tervezetre vonatkozó Bírálati anyag (VI. kötet Grill K, Budapest 1905.)
2. A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyve. Miniszteri indokolás Athenaeum Nyomda, Budapest, 1959.
3. ADORJÁN Livia – ANKA Tibor: *Öröklési eljárások*. HVG-ORAC, Budapest 2002.
4. ALMÁSI Antal: *Ellenjogok*. Budapest Hírlap Nyomdája, Budapest, 1900.
5. ALMÁSI Antal: *A jogok védelme* IV. rész. Fodor Ármin (szerk.) Magyar Magánjog. Általános rész, Személyi jog V. kötet. Signer és Wolfner kiadása, Budapest, é.n.
6. ALMÁSI Antal: *Polgári perrendtartás és magánjog*. In: Magyar jogászegyleti értekezések 1912. ÚF V. kötet 35. füzet (Budapest, Pfeifer) 141.-180. o.
7. ALMÁSI Antal: Hosszú tartamú időszakos szolgáltatások. *Jogtudományi Közlöny* 1920. 55. évf. 15. sz. 113.-114. o.
8. ANKA Tibor: *A megújult hagyatéki eljárás*. HVG-ORAC Budapest, 2011.
9. ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*. Akadémiai Kiadó Budapest, 1966.
10. BACSÓ Jenő: *A jogvédelem előfeltételei a polgári perben*. Wizner és Dávid Nyomdája, Máramarossziget, 1910.
11. BALOGH Olga – B. KOREK Ilona – CSÁSZTI Ferenc – JUHÁSZ Edit: *A megújult bírósági végrehajtás*. HVG-ORAC, Budapest, 2006.
12. BAKOS Kitti: *A jogcímhez kötöttség egyes kérdései a polgári perben*. In. Acta Conventus de Iure Civili Tomus XI. Szegedi Tudományegyetem ÁJK Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék. Lectum Kiadó, Szeged 2009. 13.-59.o.
13. BÁN Dániel: *Gondolatok a szállítványozó igényérvényesítési kötelezettségéről*. In. Miskolci Konferenciák sorozat 2010. Kodifikációs tanulmányok a polgári jog és a polgári eljárásjog témakörében.(Novotni Alapítvány, Miskolc, 2011.)
14. BECK Salamon: Huzamos szerződések. *Jogtudományi Közlöny*. 1920. (55. évf.) 17. sz. 130-131. o.
15. BENEDEK Károly: *A szerződés megszűnésének egyes esetei. Az elévülés*. In: Gellért György (szerk.): A Polgári Törvénykönyv Magyarázata (KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.) (átdolgozta Gellért György)
16. BÉRCESI Zoltán – VÁRADI Gábor: A tulajdonjogi jogviszony dinamikája *Jura* 1994/2. 25.-40.

17. BÍRÓ György – LENKOVICS Barabás: *Általános tanok*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2001.
18. BÍRÓ György: *Az elévülés intézménye*. In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politico, Tomus XXVI/2. Miskolc, 2008,
19. BÍRÓ György: *Kötelmi jog* Novotni Alapítvány, Miskolc, 2006., 8. kiadás
20. BÍRÓ György: *Kötelmi jog*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2010, 9. kiadás
21. BÍRÓ György – PUSZTAHELYI Réka: Elévülési kérdések a mellékkövetelések és a járulékos követelések esetében *Advocat* 2013./1. sz. (megjelenés alatt)
22. B.L.-né: Az ajándékozási szerződés a bírói gyakorlatban. *Családi Jog* 2005. (3. évf.) 3. szám 27. o.
23. BODZÁSI Balázs: A kezességi jog néhány aktuális kérdése. *Magyar Jog* 2012. 3. szám. 137.-149.
24. BODZÁSI Balázs: *Járvékosság és absztrakció a zálogjogban*. In: Jogi tanulmányok 2011. ELTE ÁJK, Budapest, 2011. 27.-59. o.
25. BÓKAI Judit: *A közjegyzői nemperes eljárások* In. Németh János (szerk.): Polgári nemperes eljárások. Ligatúra, Budapest , 1996.
26. BÓNIS Péter: Ingatlan-nyilvántartás vagy telekkönyv? *Magyar Jog* 2011. /6. szám 343.-348. o.
27. BOZÓKY Alajos: *A római jog pandektáinak tankönyve*. 1874.
28. BYDLINSKY, Peter: Az ajándékvisszavonási jog gyakorlása és elévülése. *Magyar Jog* 1984. (34. évf.) 6. sz. 558. o. (ismerteti: Újlaki László)
29. CSÁK Csilla: *A környezetjogi felelősség magánjogi dogmatikája*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2012.
30. CSEHI Zoltán: A szerződésszegés speciális esete, avagy szavatossági jogok gyakorlása teljesítés előtt – gondolati vázlat az új Polgári Törvénykönyv koncepciójának egyik eleméhez. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2002. (IV.- évfolyam) 5.-6. szám 47.-50.o.
31. CSERNÁK András: Eljárási garanciák a közjegyző előtti előzetes bizonyításban. *Közjegyzők Közlönye* 2009. (56. évf.) 3. szám 3.-10. o.
32. CSIKY Ottó: *A családi jogállás*. In. Kőrös András (szerk.): A családi jog kézikönyve I. kötet. HVG-Orac Budapest 1997. 2. kiadás
33. CSÖKE Andrea – FODORNÉ LETTNER Erzsébet – JUHÁSZ Csaba: *A csődtörvény magyarázata*. Complex Kiadó, Budapest 2009.
34. DELI Gergely: Az időtényező a kellékszavatosság szabályozásában. A hathónapos igényérvényesítési határidő történeti-összehasonlító elemzése. *Miskolci Jogi Szemle*. 2008. 3. évf. 2. sz. 30.-57. o.

35. DEMIDOVICH, Susan: Civil procedure - product liability -statute of limitations – survival and wrongful death statutes - manifestation of one asbestos-related disease does not trigger the statute of limitations on all separate and later - manifested diseases engendered by the same asbestos *Exposure.-Wilson V. Johns-Manville Sales Corp.*, 684 F.2d 111 (D.C. Cir. 1982). 52 U. Cin. L. Rev. 239 1983.
36. DEZSŐ Gyula: *A teljesítés módja, helye és ideje*. In: Szladits Károly (szerk.): Magyar Magánjog III. köt. Kötelmi jog általános része. Grill K., Budapest, 1941.
37. DEZSŐ Gyula: *Fejezetek a zálogjogtan köréből*. Franklin Társulat, Budapest, 1928.
38. DOROGHI Ervin: Az osztályorsójáték-nyeremények „elévülése” és az elévülési jogszabályok dispositív jellegének kérdése általában. I.-II. rész *Jogtudományi Közöny* 1906. 40. szám 339.-342. o. és 44. szám 374.-375.o.
39. DÓSA Ágnes: Indokolt-e az állam kártalanítási kötelezettsége? A hepatitis C-fertőzésekről. *Lege Artis Medicinae. LAM* 2004. (14. évf.) 4. szám. 292-293. o
<http://www.lam.hu/folyoiratok/lam/0404/12.htm> letöltve: 2012. június 30.
40. EGRI BÓNIS Pál: *Az elévülés magyar jogszabályai*. Grill K. Budapest 1928.
41. EGRI BÓNIS Pál: Az elévülési határidők megrövidítése. *Jogállam* 1920. (19. évf.) 5. sz. 210.-215.
42. EÖRSI Gyula: *Kötelmi Jog Általános rész*. Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
43. EÖRSI – GELLÉRT (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.
44. FARKAS József: Polgári jogi igény érvényesítése az új büntető perrendtartás szerint. *Jogtudományi Közöny* 1951. szeptember 549.-550. o.
45. FARKAS Attila – WELLMANN György: A hibás teljesítés bírói gyakorlata II. *Gazdaság és Jog* 2012. május 5. szám 16.-20. o.
46. FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar magánjog kistükre*. Budai nyomda, Budapest, 1941. hetedik kiadás
47. FEHÉRVÁRY Jenő: *A magyar polgári végrehajtási jog rendszere* Grill Kiadó, Budapest, 1935. 5. kiadás
48. FENYVES Béla: *Tulajdonjog-fenntartás és elévülés*. In: Emlékkönyv Dr. Szladits Károly tanári működésének harmincadik évfordulójára. Grill Kiadó, Budapest, 1938, 389.–394.
49. FERRARI, Matteo: Risk perception, culture and legal change: a comparative study on food safety in the wake of the mad cow crisis” Ashgate Publishing Ltd. Farnham, 2009.

50. FÖLDES István: *A magyar polgári perrendtartás kézikönyve*. Grill Kiadó, Budapest 1946. 2. kiadás (Szerző eltűnése miatt a művet a 352. oldaltól Fehérvári Jenő egészítette ki és rendezte sajtó alá.)
51. FRANK Ignác: *Ősiség és elévülés*. Értekezés mellyel Prof. Frank Ignác a Magyar Akadémiának levelező tagjává kineveztetvén helyet foglalt. Magyar Királyi Egyetem, Buda, 1848.
52. FRANK Ignác: *A közigazság törvénye Magyarhonban I. rész* Buda, 1845 143.
53. FÜRST László: *Telekkönyvi szolgáltatás* I. Fejezet. In: Almási et al. (szerk.): *Glossza Grosschmid Béni: Fejezetek Kötelmi jogunk köréből c. munkájához* Grill Kiadó, Budapest 1932.
54. GÁRDOS István: A kezesség esedékessége és elévülése. *Gazdaság és jog* 2012. 7.-8. szám 21.-27. 24. o.
55. GÁRDOS Péter (szerk): *Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Complex K., Budapest, 2009,
56. GÁRDOS Péter: Az engedményezésre vonatkozó szabályok újragondolása a nemzetközi gyakorlat tükrében. *Polgári Jogi Kodifikáció*. 2003. V. évf. 5. szám 14. o.
57. GÁSPÁRDY László: A hagyatéki eljárás kapcsolata a polgári perjoggal. *Közjegyzők Közlönye* 2001. (48. évf.) 7.-8. szám 3.-7. o.
58. GÁSPÁRDY László: Alapvető elvek In: Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári Eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára* (HVG-ORAC, Budapest, 2004.) (I. fejezet) 16. pótlás
59. GÉCZY Kálmán: Rudolf Lóránt: Az elévülés. (recenzió) *Jogtudományi Közlöny* 1962. XVII: évf. 9 sz. 482.-486. o.
60. GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata [Kommentár]* KJK-Kerszöv, Budapest, 2004.
61. GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázata* Complex Kiadó Budapest, 2007, 7. kiadás
62. GOLD Simon: A kezes kifogásai a hitelezői késedelem esetében. *Jogtudományi Közlöny* 1898. 29. szám 215.-216.o. és 30. szám 218.-220.o.
63. GÖRÖG Márta: A kegyeleti jog gyakorlásának jogosultjairól és az érvényesíthetőség korlátairól. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2005. VII. évf. 2. szám.
64. GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötetmi jogunk köréből* Grill Kiadó, Budapest, 1932., reprint kiadás
65. HALLER Károly: A magánjogi elévülésről. *Jogtudományi Közlöny* 1873. (VIII. évf.) 4. szám. 25.-26.o.
66. HÁMORI Vilmos: Anyagi jog és kereset *Jogtudományi Közlöny* 1978. (33. évf. ÚF) 10. sz.

67. HARMATHY Attila: *A szerződést biztosító mellékkötelezettségek.* (VII. fejezet) In: Petrik Ferenc (szerk.): *Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára Hvg-Orac,* Budapest, 2012. 2. kiadás
68. HAUPT Egon: A jogcímhez kötöttség kérdése a polgári perben. *Magyar Jog* 2000. 10. szám. 605.-616. o.
69. HAUPT Egon: És mégis jogcímhez kötött!- Válasz dr. Kovács László szerkesztő észrevételeire. *Magyar Jog* 2003. 12. sz.
70. HERCZEGH Mihály: *A magyar dologbeli és kötelmi jog.* (Eggenberg, Budapest, 1892.)
71. Indokolás a Magyar Általános Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez III. kötet Kötelmi jog. Grill K. Budapest, 1901.
72. IMLING Konrád(szerk): Grill-féle Döntvénytár. Magánjog II.2. Családjog és Kötelmi jog II. Grill Kiadó, Budapest, 1906.
73. IMREGH Géza: *A közjegyzői eljárás.* Novotni Alapítvány, Miskolc, 2003.
74. IMREGH Géza: A közjegyző és az előzetes bizonyítás. *Magyar Jog* 2007. 10. sz. 594.-601. o.
75. JUHÁSZ László: *A magyar fizetéseptelenségi jog kézikönyve.* Novotni Alapítvány Miskolc, 2010.
76. JUHÁSZ László (szerk.): Ítéltáblák civilisztikai állásfoglalásai 2003-2012. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2013.
77. KÁRMÁN Elemér: A magánjogi igény érvényesítése a büntető eljárásban. *Jogtudományi Közöny* 1901. (36. évf.) 22. szám. 176.-179. o.
78. KATONA Mór: *Általános tanok.* In: Fodor Ármin (szerk.): *Magyar Magánjog. II. kötet Dologjog.* Signer és Wolfner kiadása, Budapest, é.n.
79. KATONA MÓR: *Általános Rész* In: Fodor Ármin (szerk.): *Magyar magánjog III. köt. Kötelmi Jog.* Signer és Wolfner, Budapest, 1898.
80. KATONA Mór: Elmélkedés egy curiai határozat fölött. *Jogtudományi Közöny* 1896/21. 164.-166.
81. KAUSER Lipót: *Az alanyi jog funkcionális elmélete.* (Szerkesztette: Csöndes Mónika, kiadta: Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2010.)
82. KAZAY László: *A szerződés megszűnésének egyes esetei. Az elévülés.* In: Petrik Ferenc(szerk.): *Polgári jog. Kommentár a gyakorlat számára., II. kötet (HVG-Orac K.* Budapest 2011. 2. kiadás, 29. pótlással
83. KAZAY László: VIII. Fejezet. *Keresetindítás.* In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári Eljárásjog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC,* Budapest, 2004. 16. pótlás
84. KEMENES István: A szavatosság, a jótállás és a kártérítés egyes kérdéseinek újraszabályozásához. *Magyar Jog.* 1992. 1. sz. 13.-22. o.

85. KEMENES István: *Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések. Előterjesztés a polgári kollégium 2010. november 25. napján tartott ülésén.* <http://www.szitb.hu/doc/polgari/idomulas.pdf>; letöltve: 2012.május 7. 13. o.
86. KEMENES István: Az időmúlás joghatásával összefüggő egyes kérdések In: *Bírósági Döntések Tára* 2011. (XII. évf.) 2. sz. (Fórum rovat)
87. KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog* Osiris, Budapest, 2010,
88. KISFALUDY András: *Az adásvételi szerződés.* KJK Kerszöv, Budapest 2003.
89. KISS Albert: *Az elévülés a magyar anyagi magánjogban.* Politzer, Budapest 1902.
90. KISS Albert: *Az elévülés a Polgári Törvénykönyv Tervezetében.* Kritikai Tanulmányok a Polgári Törvénykönyv Tervezetéről. V. Füzet. Grill K. Budapest, 1902.
91. KISS Daisy: *A polgári per titkai.* HVG-ORAC, Budapest, 2006.
92. KISS Tibor: Elenyészhet-e az elővásárlási jog? *Magyar jog* 2009. évi 9. sz. 551.p
93. KOLOSVÁRY Bálint: *A magyar magánjog tankönyve* 3. kiadás, Grill K. Budapest 1911.
94. KOLOSVÁRY Bálint: *Magánjog.* A magyar magánjogból tartott egyetemi előadások rövid foglalata. (3. kiadás Stúdium, Budapest, 1930.)
95. KOLOSVÁRY Bálint: *A tulajdonjog* In: Szladits (szerk.): *Magyar Magánjog Dologi Jog* V. kötet Grill K, Budapest, 1942.
96. KÓNYA István. *Az elsőfokú bírósági tárgyalás.* In: Berkes György (szerk.): *Büntetőeljárás jog. Kommentár a gyakorlat számára.* HVG-ORAC, Budapest, 2009.
97. KOVÁCS Béla: Elévülés. *A Jog* 1907. (XXVI. évf.) 13. sz. 97.-99. o.
98. KOVÁCS László: Jogalkalmazási problémák a jogok és tények ingatlan-nyilvántartási törlése körül. *Magyar jog* 2002 (49. évf.) 2. sz.
99. KOVÁCS László: Mit jelent a bíróság jogcímhez kötöttsége? – Észrevételek dr. Haupt Egon cikkére. *Magyar Jog* 2003. 9. sz. 554.o. és
100. KOVÁCS Marcel: *A polgári perrendtartás magyarázata* 1. Füzet 2. kiadás, Pesti Könyvnyomda, Budapest, 1927.
101. KURUCZ Mihály: A metafizikai elbirtoklás, mint telekkönyvi elbirtoklás sikertörténete és homályteremtő funkciója: a jóhiszemű jogszerző védelme vagy a tényleges birtokláshoz kötődő jogszerző elévülés *Jogtudományi Közlöny.* 2008. november 533.-543. o
102. LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része* Dialóg-Campus, Budapest-Pécs, 1997.
103. LÁJER Zsolt: A jövőbeni követelések engedményezése mint hitelbiztosíték. *Magyar Jog* 1997/1. sz. 19.-25. o.
104. LÁNYI Bertalan: *A tulajdonjog.* In: Fodor Ármin (szerk.): *Magyar magánjog.* II. kötet Dologi jog (Signer és Wolfner Kiadása, Budapest)

105. LENKOVICS Barnabás – SZÉKELY László: Magyar polgári jog. *A személyi jog vázlatja*. Eötvös József Kiadó, Budapest 2001. második kiadás (A vonatkozó részt írta: Székely László.)
106. LESZKOVEN László: Újra a jogcímhez kötöttség kérdéséről. *Gazdaság és Jog*. 2009. 12. sz.
107. LESZKOVEN László: A fiduciárius engedményezés jogi természetéről. *Gazdaság és Jog* 2002. 3. szám 13.-17. o.
108. LESZKOVEN László: A készfizető kezesség jogi jellegéről – egy jogegységi határozat kapcsán. *Gazdaság és Jog* 2010. 11. sz.
109. LESZKOVEN László: *A kezességi szerződés*. Harta Mag Kft., Miskolc, 2009.
110. LESZKOVEN László: *Érdekérzékenység és érdekintenzitás-változás a polgári jogban*
In: TATTAY Levente, POGÁCSA Anett, MOLNÁR Sarolta (szerk.): Pro Vita et Scientia. *Ünnepi kötet Jobbágyi Gábor 65. születésnapja alkalmából*. Budapest, Szent István Társulat, 2012. 193.-205.
111. LÉVY Béla: Megjegyzések a tulajdoni kereset elévülésének kérdéséhez. *Jogtudományi Közlöny*. 1896./25. 198.
112. LŐW Tibor: Igények halmazata. *Jogtudományi Közlöny* 1932. évf. 23. sz. 140.o.
113. LŐW Tibor: Perelévülés. *Jogtudományi Közlöny* 1918. (53. évf.) 12. sz. 95. o.
114. MAGYARY Géza: *Magyar Polgári Perjog*. (kiegészítette és átdolgozta: Nizsalovszky Endre) Franklin , Budapest 1939-1940. 3. kiadás
115. MÁRKUS Dezső (szerk.): Magyar Jogi Lexikon III. kötete „*elévülés (magánjogi)*” címszava; Budapest, Pallas Nyomda, 1900.) 238. o.
116. MÁRKUS Dezső: *Magyar magánjog mai érvényében* III. kötet Kötelmi jog, Öröklési jog. Grill Kiadó Budapest, 1906
117. MARTON Géza: *A polgári jogi felelősség*. TRIORG Kft. Budapest, é.n.
118. MARTON Géza: *A római magánjog elemeinek tankönyve. Intitúciók*. Tankönyvkiadó, Budapest 1960. 3. kiadás,
119. MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*. Osiris Kiadó, Budapest 2007, 358.
120. MENYHÁRT Gáspár: *Elévülés és záros határidő* Ajtai Nyomda, Kolozsvár, 1917.
121. MESZLÉNY Artúr: A hitelező-késedelem hatása a készfizető kezességre. *Jogtudományi Közlöny* 1898. 25. szám
122. MOLNÁR Ambrus: *A vételi jog biztosítéki célú alkalmazása*. In. GÁRDOS Péter (szerk.): *Tanulmányok a fiduciárius biztosítékok köréből*. HVG-Orac Budapest, 2010. 215.-254. o.
123. MOÓR Gyula: *A jogi személyek elmélete*. MTA Jogtudományi Bizottsága, Budapest, 1931.

124. MÓRA Mihály: A polgári jog és a büntetőjog találkozásának eljárásjogi következményei adhézió esetén. *Jogtudományi Közlöny* 1957. január-március hó 45.-56. o.
125. NAGY Zoltán: *A faktoring jogviszonnyal kapcsolatos törvényi kezesség elévülésének problematikája*. In: *Publicationes Miskolciensis Sectio Juridica et politica Tomus XXIV.*, Miskolc, 2006. 281.-292. o.
126. NÉVAI László: *A kereset és a keresetlevél*. X fejezet In. BECK-NÉVAI (szerk.): *Magyar polgári eljárásjog* Tankönyvkiadó, Budapest, 1962. 203.-205.o.
127. NIZSALOVSZKY Endre: *Kötelmi jog I. Általános tanok*. MEFESZ jogász kör kiadása, Budapest, 1949.
128. NIZSALOVSZKY ENDRE: *Az alanyi magánjog és a perjog*. A Magyar Jog Klasszikusai. Székfoglalók sorozat. Amman és társa K. Budapest, 1996.
129. NIZSALOVSZKY Endre: *A korlátolt dologi jogokra vonatkozó telekkönyvi szolgáltatás* In. Almási et al. (szerk.): *Glossza Grosshied Béni Fejezetek kötetmi jogunk köréből c. művéhez*: I. kötet Grill Kiadó, Budapest, 1932.
130. NIZSALOVSZKY Endre: *Korlátolt dologi jogok*. In. Szladits K. (szerk.) *A Magyar Magánjog Dologi Jog V. kötet* Grill Kiadó Budapest 1942.
131. NIZSALOVSZKY Endre: *A család jogi rendjének alapjai*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1963.
132. OSZTHEIMER Katalin: A jogcímhez kötöttség alapvető kérdései a magyar polgári perben. *Glossa iuridica* 2012. (III. évf.) 1. sz. 92.-98.o.
133. PAULER Tivadar: *Az elévülés észjogi alapjai*. 1859. (Székfoglalólag olvasta 1859. október 10.-én
134. PETRIK Béla: Az óvadék (rég) új utakon. *Gazdaság és Jog*. 2004. 10. szám 12.-15. o.
135. PETRIK Béla: A kezesség elévülése. *Gazdaság és Jog* 2004. 6. szám. 10.-14.o.
136. PLÓSZ Sándor: A keresetjogról (Első közlemény) *Magyar Igazságügy* 1876. 5. szám 167.-187. o. 1876.
137. PLÓSZ Sándor: A keresetjogról (Második közlemény) *Magyar Igazságügy* 1876. 5. szám. 231-259. o.
138. POMEISL András József: A kezes és a gazdasági társaság tagja felelősségének (mögöttes felelősség) elévülése. *Iustum Aequum Salutare* III. évf. 2007./3. szám. (191.-200. o.) 197. o.
139. PRUGBERGER Tamás – KENDERES György: *Az érvénytelenség egyes problémái a munkaszerződés esetében*. In: PUSZTAHELYI Réka (szerk.): *Miskolci Konferenciák 2009. A magánjogi kodifikáció eredményei*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2010.

140. PUSZTAHELYI Réka: *Az elévülés szabályozása az új Ptk. javaslatában.* In: JUHÁSZ Ágnes – PUSZTAHELYI Réka (szerk.): *Javítandó és Jobbítható elemek a Ptk. kodifikációjában.* Novotni Alapítvány, Miskolc, 2012. 163.-179.o
141. PUSZTAHELYI Réka: *Gondolatok az elévülés alá nem tartozó igényekről* In: *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Iuridica et Politica Tomus XXX/2.* Miskolc University Press 2012. 555.-569.o.
142. PUSZTAHELYI Réka: *The Internal Coherence of Provisions on Prescription in the New Hungarian Civil Code;* JUDr. Eva Žatecká, Ph.D., Mgr. Lucia Kováčová, Mgr. Lucie Nechvátalová, Mgr. Vojtěch Vomáčka (Eds.): *Full Conference Proceeding COFOLA VI. International conference for doctoral students and young scholars; in PDF format,* Masaryk University, Faculty of Law, Brno) 173.-186. pp.
143. PUSZTAHELYI Réka: *Ingatlan-nyilvántartási jog.* Novotni Kiadó, Miskolc, 2009. 2. átdolgozott, bővített kiadás
144. PUSZTAHELYI Réka: *Az ingatlan-nyilvántartás közhitelessége.* In: Stipta István (szerk.): *Miskolci doktoranduszok jogtudományi tanulmányai.* Bíbor Kiadó, Miskolc, 2002.; Tomus 1/2.
145. PUSZTAHELYI Réka: *A telekkönyvi elbirtoklás alkalmazási problémájáról.* *Advocat,* Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyvédi Kamara lapja; 2002/1-2. szám 10.-14. o.
146. PUSZTAHELYI Réka: *Az elővásárlási jog megsértésének következménye.* In: *Doktoranduszok Fóruma,* Miskolc, 2011. november 8. 153.-159. o.
147. PUSZTAHELYI Réka: *Az elévülést megszakító körülmények az új Polgári Törvénykönyvben – különös tekintettel a teljesítésre irányuló felszólításra* *DIEIP De iurisprudentia et iure publico.* Jog- és Politikatudományi folyóirat www.dieip.hu, 2012/1.-2. szám. 108-118.o.
148. PUSZTAHELYI Réka: *A tartozás elismerése, mint elévülést megszakító körülmény* Collegium Doktorum jubileumi konferencia kiadványa
149. PUSZTAHELYI Réka: *The Time Limits for Enforcing Claims and Exercising Rights: Preclusive Terms and Periods of Limitation in the light of the Proposal of the New Hungarian Civil Code* In: *Zbornik radova Pravnog fakulteta,* Novi Sad, 2012, vol. 46, br. 2, str. 551-571.pp
150. PUSZTAHELYI Réka: *Az elévülés megszakítására alkalmas-e a hitelezői igény hagyatéki eljárásban történő bejelentése?* MOE konferencia 2012. június 8. konferenciakötete (megjelenés alatt)
151. REICHARD Zsigmond: *Az elévülés kérdéséhez.* *Jogtudományi Közlöny.* 1904. 52. szám. 432.-433. o.
152. RUDOLF Loránt: *Az elévülés.* KJK Budapest, 1961.

153. RUDOLF Loránt: *Határidők a polgári jogban és a munkajogban*. KJK Budapest 1965.
154. SCHÖNVITZKY BERTALAN: *A peres fél fogalma és az alanyi jogosultság*. klnym. Kolosváry Bálint dr. jogtanári működésének negyvenedik évfordulójára kiadott Emlékkönyvből. Grill K, Budapest, 1939.
155. SCHUSTER Rudolf: A vevő kifogásolási jogának elévülése. *Jogállam*, 1912. (11. évf.) 7. sz. 547.-551.
156. SÓS Gabriella: Uniós ítélkezési gyakorlat a termékfelelősség körében *Fogyasztóvédelmi Szemle* 2009 (3. évf.) 3. szám. 63.-68.o).
157. SUHAYDA János: *A magyar polgári anyagi magánjog rendszere* (saját kiadás, Pest, 1862.
158. STAPLETON, Jane: *Product liability* Butterworth, London, 1994.
159. SZÁSZY István: *A magyar magánjog általános része*. I. kötet Egyetemi nyomda, Budapest, 1947.
160. SZÁSZY István: *A kötelmi jog általános tanai*. Grill Kiadó, Budapest, 1943.
161. SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: A jogi helyzetek. *Miskolci Jogi Szemle* 2010. (5. évf.) 1. sz.
162. SZÁSZY-SCHWARZ Gusztáv: *Parerga. Vegyes jogi dolgozatok*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1912.
163. SZÉCSÉNYI-NAGY Kristóf: *Nagykommentár a fizetési meghagyásos eljárásról szóló törvényhez* Complex , Budapest, 2012.
164. SZÉKELY Erika: A közjegyzők, valamint a közjegyzőhelyettesek által végezhető egyes közvetítésfajták. *Közjegyzők Közlönye*. 2009. (56. évf.) 10.-14. o.
165. SZÉKELY Miklós: Elévülés. *A Jog* 1907. (XXVI. évf.) 15. sz.
166. SENDE Péter Pál: *Magyar magánjog mai érvényében* Kötelmi jog III. kötet Budapest 1928.
167. SZIGLIGETI Viktor: A házastársak közötti vagyoni igények elévülése. *Magyar Jog* 1964. április, 159.-168. o.
168. SZLADITS Károly: *Dologi jog* Budapest 1930.
169. GÖRÖG Frigyes: *A kötelelem megerősítése, módosítása és megszűnése*. In. Szladits (szerk.): *Magyar magánjog Kötelmi jog Általános része*. III. köt.
170. SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. I. köt 5. kiadás Grill Kiadó, Budapest,
171. SZLADITS Károly: *Magánjogi helyzetek*. In. Szladits (szerk.): *Magyar Magánjog. Általános rész. Személyek joga*. I. kötet. Grill Kiadó Budapest 1941.
172. TÓTH Lajos: *A kereseti jog terminologiai fogalma*. In. Emlékkönyv Grosschmid Béni jogtanári működésének harminczadik évfordulójára.(Révai és Salamon, Budapest, 1912. 586.-624. o.

173. TÓTH Lajos: *Magyar magánjog*. Csáthy, Debrecen 1923.
174. TÓTH ZOLTÁN: A hagyatéki hitelezői jogállás a hagyatéki eljárásban. *Közjegyzők Közlönye* 2009. (56. évf.) 4. szám. 3.-19. o.
175. TURI István: A büntetőper és a magánjog igény. *Jogtudományi Közlöny* 1950. február 20. 84.-87. o.
176. ÚJLAKI László: A peres eljárás szünetelése – követelések elévülése. *Magyar Jog* 1987. (34.évf.) 9. sz. 780.-782.o.
177. ÚJLAKI Miklós: *Bérlet*. In. Szladits (szerk.) *Magyar Magánjog IV. Kötelmi jog különös része*. (Grill K., Budapest, 1942.)
178. VÉKÁS Lajos: *Öröklési jog*. Eötvös K., Budapest, 2010. 6., javított kiadás
179. VÉKÁS Lajos: Hová lettél, hová levél, oh telekkönyv(i elbirtoklás) ???! *Magyar jog* 2007./10. sz. 590.-593. o.
180. VÉKÁS Lajos (szerk.): *Szakértői Javaslat az új Polgári Törvénykönyv Tervezetéhez* Complex K. , Budapest, 2008.
181. VÉKÁS Lajos– GÁRDOS Péter (szerk.): *Az Új Polgári Törvénykönyv Bizottsági Javaslatát Magyarázatokkal* Complex K, Budapest, 2012.
182. VILÁGHY MIKLÓS – EÖRSI GYULA: *Magyar polgári jog* I. kötet Tankönyvkiadó, Budapest, 1962.
183. VILLÁNYI László: *A magyar magánjog rövid tankönyve*. Grill K., Budapest, 1941.
184. VILLÁNYI László: *A kötelelem alanyai*. In: SZLADITS Károly (szerk.): *Magyar Magánjog*. III. kötet. Kötelmi jog Általános része. Grill K, Budapest, 1941.
185. VILLÁNYI László: *Követelések megszűnése és elévülése*. In: Szladits Károly (szerk.): *Magyar Magánjog Kötelmi Jog Általános Része* kötet Grill K., Budapest 1941.
186. WEISS Emília: *A szerződés érvénytelensége a polgári jogban*. KJK Kiadó, Budapest, 1969.
187. WELLMANN György: A mögöttes felelősségről, különös tekintettel annak elévülésére *Magyar jog*, 2006. (53. évf.) 9. sz. 535-541. o.
188. WOPERA Zsuzsa: *A polgári perjog alapelvei*. In: CSERBA–GYEKICZKY–KORMOS–NAGY–NAGY–WOPERA: *Polgári perjog Általános rész*. Complex K. 2008. Budapest,
189. ZIMMERMANN, Reinhard: *Comparative Foundations of European Law of Set-off and Prescription* Cambridge University Press, Edinburgh, 2004.
190. ZSÖGÖD Benő: Néhány szó a telekkönyvön kívüli elbirtoklásra alkalmazandó jogszabályok kérdéséhez. *Jogtudományi Közlöny* 1896./17. sz.
191. ZSÖGÖD Benő: *Magánjogi tanulmányok. Tervezetek és kisebb dolgozatok*. Politzer, Budapest, 1901.

Hivatkozott bírósági határozatok és állásfoglalások

46/1991. (IX.10.) AB határozat	BH1979.136.
80/2006. (XII.20.) AB határozat	BH1980.166.
51/2009. (IV. 28.) AB határozat	BH1980.298
	BH1985.27.
I. PED-GED	BH1986.112.
4/2003. PJE sz. jogegységi határozat	BH1987.283.
1/2007. PJE sz. jogegységi határozat	BH1990.268.
1/2010. PJE sz. jogegységi határozat.	BH1993.313.
2/2012. PJE. sz. jogegységi határozat	BH1994.428.
1/2010. (VI. 28.) PK vélemény	BH1994.595.
1/2004. (XII.2.) PK vélemény	BH1995.294.
2/2009. (VI. 24.) PK vélemény	BH1996.468.
1/2012. (VI. 21.) PK vélemény	BH1997.401.
81/2009. (XII.16.) BK vélemény	BH1997.535.
Pécsi ÍT 2/2009. (X.9.) Polgári	BH1998.483.
Kollégiumi véleménye	BH2000.488
	BH2002.272.
PK 32.	BH2003.245.
PK 50.	BH2004.237,
PK 51.	BH2004.466
PK 52.	BH2005.104.
PK. 76.	BH2005.291.
PK 262.	BH2005.320.
GK 66.	BH2006.125.
GKT 72/1973.	BH2006.266
MK 93.	BH2006.299.
	BH2006.414
EBH2000.309	BH2007.408.
EBH2003.295.	BH2007.156.
EBH2003.853.	BH2007.156.
EBH2003.863.	BH2007.408.
EBH2004.1120.	BH2008.88.
EBH2004.1136.	BH2008.162.
EBH2004.1037	BH2008.186.
EBH2004.1024.	BH2009.113.
EBH2004.1120.	BH2009.189.
EBH2005.1326	BH2009.366
EBH2005.1326	BH2010.182.
EBH2006.1401.	BH2011.101.
EBH2006.1508	BH2011.334.
EBH2006.1408.	
EBH2007.1687.	BDT 2008. 1926. sz.
EBH2010.2135.	BDT2009. 2095
EBH2010.2222.	BDT2006. 1409
EBH2011.2336.	BDT2011. 2446.
EBH2013. P. 6.	BDT2010.2354

Kúria Pfv.VII.20.692/2011/6.
Legfelsőbb Bíróság Pfv.VIII.22.152/2010/10.
Békés Megyei Bíróság 5. P. 20.298/2009/16.
Debreceni Ítéltábla Gf. IV. 30.830/2011/10.
Fővárosi Bíróság 15.P.633.956/2004/18.
Fővárosi Bíróság 15.P.633.956/2004/18.
Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.399/2010/6.
Fővárosi Ítéltábla 10.Gf.40.444/2011/6.
Fővárosi Ítéltábla 16.Gf.40.279/2009/19.
Fővárosi Ítéltábla 16.Gf.40.355/2011/3.
Fővárosi Ítéltábla 17.Pf.20.607/2010/8.
Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.21.707/2010/5.
Fővárosi Ítéltábla 3.Pf.20.131/2009/2.
Fővárosi Ítéltábla 4.Pf.21.294/2006/8.
Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.21.080/2007/3.
Fővárosi Ítéltábla 5.Pf.21.786/2011/7.
Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.20.608/2008/5.
Fővárosi Ítéltábla 8.Pf.20.296/2010/5.
Fővárosi Ítéltábla FIT-H-GJ-2008-160.
Fővárosi Ítéltábla FIT-H-GJ-2008-213.
Fővárosi Ítéltábla FIT-H-PJ-2008-460.
Győri Ítéltábla Pf.I.20.144/2011/7.
Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2.Gf.41.080/2007/5.
Pécsi Ítéltábla BDT2007. 1705.
Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.318/2011/13.
Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.565/2011/4.
Pécsi Ítéltábla Gf.IV.30.584/2011/6.
Pécsi Ítéltábla Pf.III.20.287/2011/6.
Szegedi Ítéltábla Pf. III. 20.652/2004..

Szerzőségi nyilatkozat

Ezennel kijelentem, hogy jelen értekezés kizárólag saját, önálló munkám.

A benne található, másoktól származó nyilvánosságra hozott gondolatok és adatok eredeti leelőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetben), valamint az irodalomjegyzékben hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem továbbá azt, hogy a benyújtott értekezéssel azonos tartalmú értekezést tudományos fokozatszerzés céljából más egyetemen nem nyújtottam be.

Jelen nyilatkozatot büntetőjogi felelősségem tudatában tettem meg.

Miskolc, 2013. április 29.

Gondosné dr. Pusztahelyi Réka